סבתא פנינה כרמון לבית שטמפפר
ומשפחתה מצד אביה

(משפחות נייפלד, וינקלר,
שטמפפר, ראב וניימן)

כתבו מיכה ובתיה
כרמון
ירושלים

יולי 2014

חלקים מן החמר
הכתוב נלקחו מספרה
של שושנה צוריאל
"שורשים בארץ ישראל"
בעידודה ובהסכמתה

פנינה בשנות השלושים, לאחר שעזבה את הקיבוץ.
מוכרת עיתונים וקוראת - בקיוסק שליד תחנת "אגד" ברחוב יפו בירושלים.
כאן הכירה את סבא יעקב.
שניהם לא הפסיקו לקרוא.

הספר "סמתא פנינה כראון לפית שטמפפר ובני משפחתה"– הבהרות ותיקוני טעויות

לצערנו נפלו בהדפסה מספר טעויות. כגון השמטה או טעויות של אותיות או סימני פיסוק וכו'

רובן-אין בהן כדי לפגוע בתוכן או בפרטים בעלי משמעות.

אנו נציין כאן ונתקן טעויות או נעיר הערות אשר חובה להביאן.

<u>הבהרה חשובה ביותר</u> מתייחסת למותו של אברהם שטמפפר והתייחסותנו לכך בעמודים 2, ו-189.

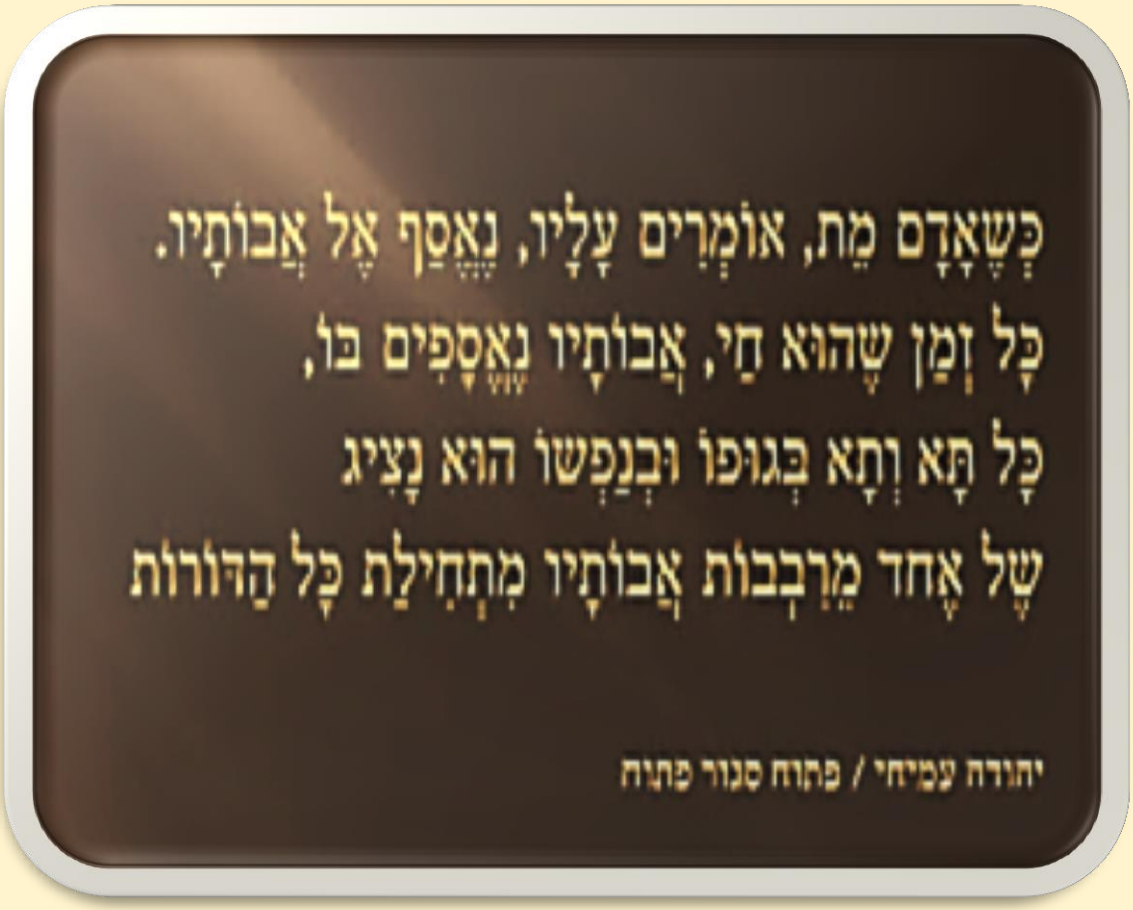
יש מבני המשפחה כאלה המתנגדים ושוללים בכל תוקף האפשרות שהועלתה בעמודים אלה.

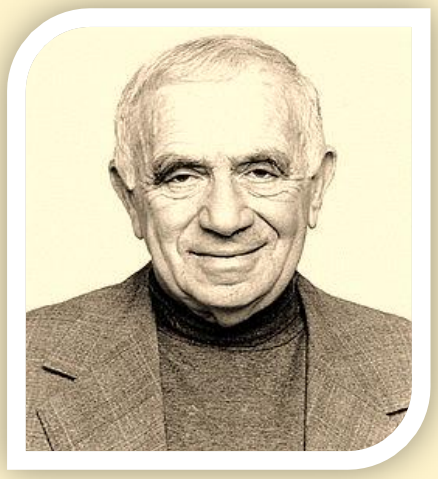
לדבריהם לא דובר מעולם במשפחה על אפשרות שכזו וגם אופיו, אישיותו של אברהם והיחסים במשפחה שוללים זאת ללא כל ספק.

חשוב מאד שהקוראים ייקחו זאת לתשומת ליבם.

<u>להלן תיקוני הטעויות המשמעותיות הנוספות:</u>

עמוד	הטעות	צריך להיות
103	שלמה ראב עלה בתרכ"ה 1865	שלמה ראב עלה בתרכ"ג 1863
113	צאצאיו: (של אלעזר) :מנחם שלמה וגו'	נכדו(של אלעזר)-מנחם שלמה שהיה רב ב"מאה שערים", היה בנם של יהודה ראב והדסה שהייתה אלמנתו של אהרון הרשלר
134		שורה 7 מלמטה-הבן יחזקאל **<u>לא</u>** מופיע בתמונה זו
171	שורה 5-אברהם היה בן 8	אברהם היה בן שש שנים בעת העלייה
194	לאחר פטירת דינה נולדה לה נכדה שנקראה על שמה	נולדה לה נינה ולא נכדה
196	מאיר שטמפפר נולד ב-1890	מאיר שטמפפר נולד ב-1900
451	יששכר עבד לפני כן במפעלי ים המלח	יששכר עבד אחרי כן במפעלי ים המלח

כְּשֶׁאָדָם מֵת, אוֹמְרִים עָלָיו, נֶאֱסַף אֶל אֲבוֹתָיו.
כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַי, אֲבוֹתָיו נֶאֱסָפִים בּוֹ,
כָּל תָּא וְתָא בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ הוּא נָצִיג
שֶׁל אֶחָד מֵרִבְבוֹת אֲבוֹתָיו מִתְּחִילַת כָּל הַדּוֹרוֹת
יהודה עמיחי / פתוח סגור פתוח

יהודה עמיחי

מס'	הנושא	מעמוד	עד עמוד
1	הקדמה	1	13
2 פרק א'	**משפחות נייפלד ווינקלר-משפחתה של דינה ,אמו של שלמה שטמפפר שהיה אביה של פנינה.** א. עקיבא נייפלד אביה של דינה ב. חיה וינקלר – אימה של דינה ועקיבא ג. ילדיהם האחרים של חיה ועקיבא נייפלד: יוסל,מוטיל,נפתלי,אסתר פלדמן,חנה וייסברג,	15 23 51	23 50 92
3 פרק ב'	**משפחות ראב ושטמפפר משפחתו של אברהם שטמפפר אביו של שלמה.** א. משפחות ראב והכהן- ניימן-משפחות אימו של אברהם שטמפפר. ב. משפחת שטמפפר ובנימין שטמפפר אביו של אברהם. ג. ילדיהם של חנה ובנימין שטמפפר מלבד אברהם-יהושע, יחזקאל, ביילה הרשלר, רבקה סלנט, מנחם-יהודה, עקיבא.	93 122 145	121 144 168
4 פרק ג'	**אברהם ודינה שטמפפר וילדיהם:** א. אברהם ודינה . ב. ילדי אברהם ודינה -הקדמה. ג. הילדים: חנה פרל, שלמה וחיה שטמפפר-הוריה של פנינה,רבקה סגל, אסתר שטרן, מאיר שטמפפר, רחל שומכר, יהודית אצילי.	169 195 201	194 200 249
5 פרק ד'	**זיכרונותיה של יהודית אצילי-**בתם הצעירה של דינה ואברהם שטמפפר.	251	273
6 פרק ה'	**פנינה בת שלמה שטמפפר וחיה לבית לוי**. א. ילדות מוקדמת בירושלים ב. תקופת חדרה ג. לימודים בסמינר ד. פלוגת "השדה" ראשון –לציון ה. פנינה חוזרת לירושלים ומקימה משפחה –עד לפטירתה.	275 288 332 353 370	287 331 352 369 413
7	סבתא חיה שטמפפר-מיכה כרמון	414	429
8	פנינה אשת הספר-מיכה כרמון	431	446
9	יששכר שטמפפר-אחיה של פנינה –מיכה כרמון	447	485
10	סוף -דבר	486	

הקדמה

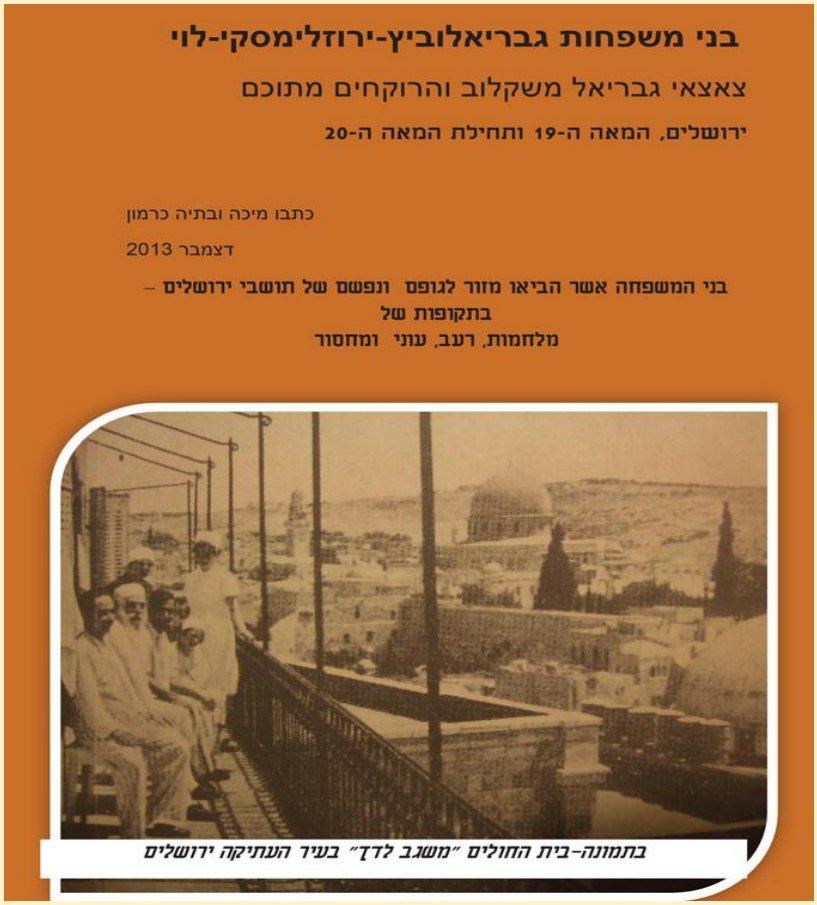
זוהי עבודה הקשורה באימא ובסבתא שלנו-פנינה כרמון.

עבודה אשר הצבנו לעצמנו ואשר תכניה טרם נסקרו עד כה.

העבודה מתייחסת לסקירת משפחתה של פנינה מצדו של אביה שלמה שטמפפר ולאחר מכן לחייה של פנינה עצמה החל מלידתה ושנות חייה הראשונות בעיר העתיקה ,עובר לשהיית המשפחה בחדרה ואחר כך לימודיה בסמינר למורות בירושלים, הצטרפותה לפלוגת "השדה" בראשון לציון ולאחר מכן להמשך חייה בירושלים, נישואיה, הפיכתה לאם וסבתא, הצדדים הייחודיים בה ובאישיותה עד לפטירתה.

בספרנו הקודם התייחסנו למשפחתה של פנינה מצד אמה חיה לבית לוי והתמקדנו במיוחד ברוקחים שבתוכה.

עוד קודם לכן כתבנו על בני המשפחה מצד האם – שחלקם הגיעו לכאן עם תלמידי הגר"א והתיישבו בירושלים.

בפרק זה אנו מבקשים לסקור את משפחת אביה של פנינה-שלמה בן אברהם שטמפפר.

ובמקביל לספר גם עליה ועל חייה.

משפחתה של פנינה מצד אביה היה בה שילוב מעניין .

שילוב של חסידים ופרושים, בעלי מלאכה ורבנים, אומנים וסוחרים, בני הונגריה, עם יוצאי רומניה ואוקראינה. פשוטי עם עם נכבדים - כאשר שילוב מעניין זה נוצר מנישואין שהתפתחו מאהבה שבין צעירים אשר קבלו ברכת הוריהם למרות הפערים ביניהם.

אביה של פנינה שלמה שטמפפר נולד לאמו - דינה אשר הייתה בתם של עקיבא נייפלד- צורף כסף שהובהרח בילדותו מאוקראינה בגיל 13 כדי לחמוק מגזרות הגיוס לצבא.

כאן התאהב בשכנתו הצעירה חיה -בת למשפחת סוחרים וצורפים חסידית מיאסי שבמולדובה.

דינה היפהפייה –בתם של עקיבא וחיה- שבתה את ליבו של אברהם שטמפפר בן למשפחה מכובדת מהונגריה שאביו היה דיין, סבו יחיזקיהו הכהן, רב מפורסם-מקורבו של החת"ם סופר, ואחיו הבכור-יהושע התפרסם כאחד ממייסדי המושבה פתח תקווה.

אביו של אברהם נעתר לבקשת בנו לשאת את דינה שנולדה במשפחה פשוטה במיוחד מאחר ואמו של אברהם נפטרה בילדותו והוא הבין והכיר ברגישותו.

ואברהם אומנם היה רגיש ופגיע ומצבו התדרדר בעקבות עבודתו בבית הדפוס של לונץ הרעלת עופרת הביאה לכך ששם - ככל הנראה - קץ לחייו.

שלמה –בנו הבכור של אברהם שהיה אביה של פנינה לא הצליח לפרנס את אשתו ושני ילדיו .

שלמה היה רוקח לא מוסמך ולא יכול היה להמשיך בעבודתו לאחר התבססות השלטון הבריטי בארץ.

הוא נסע - בשנות השלושים - לאוסטרליה והשאיר כאן את אשתו חיה

וילדיו ,פנינה ויששכר.

את הנטישה נשאה עמה פנינה שהעריצה את אביה , כל ימיה.

פנינה הייתה מוכשרת מאד תולעת ספרים ומיוחדת אך גם בה הייתה מידה רבה של עקשנות ומידה מסוימת של הרס עצמי. .

כשנולדו נכדיה חל בה שינוי גדול.

בפרקי סיפורנו אנו עוברים שלב אחר שלב בתיאור תולדות אבות המשפחה ובני משפחתם ועוברים אחר כך אל השלבים בחייה של פנינה .

תודה מיוחדת נתונה לשוש צוריאל שאפשרה לנו להיעזר ולהשתמש בספרה הנפלא "שורשים בארץ ישראל"

שושנה צוריאל

נעזרנו לא מעט גם במקורות אינטרנטיים ובמיוחד בויקיפדיה.

נוסף על כך נעזרנו ב"עיתונות יהודית היסטורית", בספרות היסטורית, אלבומים, ארכיונים שונים, מפקדי - אוכלוסין ועוד ועוד.

חנויות ברחוב היהודים -ירושלים

ירושלים בתקופה בה מתרחש סיפורנו

בראשית המאה ה-19 הייתה מרבית אוכלוסיית ירושלים מבני עדות הספרדים ויוצאי ארצות האסלאם, אך עם גידול העלייה התרחבה בה גם הקהילה האשכנזית.

היהודים האשכנזים התפצלו ל"כוללים", הן על פי ארצות מוצאם והן על פי התפלגותם בגולה. מ-1808, הגיעו עולים רבים מליטא לארץ ישראל. גל עלייה זה שכלל מאות עולים ובהם משפחות צעירות כונה "עליית תלמידי הגר"א" בשל היכרותם וקרבתם של העולים לגר"א ולמשנתו. תלמידי הגר"א וצאצאיהם ב"יישוב הישן" נקראו "פרושים". תלמידי הגר"א ייסדו לאחר עלייתם את "כולל הפרושים"; כולל הראשון שהוקם בירושלים וכונה גם "כולל וילנא".

משפחתו של מיכה מצד סבתו חיה (אמה של פנינה) מתייחסת לעליה זו .

במרוצת המאה ה-19 התחוללו בעולם וגם בארץ ישראל תמורות רבות, חלקן בעקבות התפתחות המדע, התחבורה, התיעוש והפוליטיקה העולמית,

וחלקן בשל התגברות עלייתם של יהודים לארץ והתגוונות צורות התעסוקה שלהם.

רוב היישוב התגורר ברובע היהודי בירושלים.

בשנות השלושים והארבעים של המאה נוסדו מספר מוסדות ומפעלות נודעים בירושלים, ביניהם נמנים, בית הדפוס העברי הראשון בירושלים של ישראל בק, שהוקם בשנת 1841. מלון "קאמיניץ", שראשיתו בשנת 1842, כאשר מנחם מנדל מקאמיניץ ורעייתו ציפה ייסדו את "בית הכנסת אורחים" ליד מגדל דוד, ולאחר מכן, בתוך העיר העתיקה, אכסניה גדולה ומאפייה ברחוב חברון (כיום רחוב מעלה חלדיה) ליד ישיבת "תורת חיים" ועוד.

שנות החמישים התאפיינו בהמשך רכישת קרקעות ובבנייה מפעל אריגה קטן בירושלים ללימוד מלאכה זו לצעירים ולצעירות הוקם בשנת - 1854באותה שנה, בשל פעילות המיסיון, הקים הברון ג'יימס מאיר רוטשילד -בחסות ממשלת אוסטריה- בית חולים יהודי בעיר העתיקה .בירושלים הוקם בית הספר "למל". החלו לצאת לאור העיתונים "הלבנון" ו"חבצלת". שנה לאחר מכן, הוקם בירושלים בית הספר לבנות "אוולינה דה רוטשילד",

שנות השישים-בשנים (1865-1866) סבל היישוב בכל הארץ מבצורת,ממספר מכות של ארבה וממגפת הכולירה.

שכונת "מחנה ישראל" הוקמה ממערב לחומה על ידי אנשי "העדה המערבית" יוצאי צפון אפריקה, ושנתיים אחר כך נוסדה השכונה היהודית נחלת שבעה בדרך אל שער יפו. לאחר שנה, החליטו מנהיגי קהילת "הפרושים" להקים בית חולים באמצעות חברת "ביקור חולים". לצורך כך נרכש מגרש ועליו שני בתים ומרתף, ובו שוכן בית החולים "ביקור חולים" שבעיר העתיקה בחסות הקונסוליה הגרמנית שבעיר.

ממערב לירושלים, על אם הדרך מירושלים ליפו, נרכשו קרקעות שעליהן הוקמה לאחר שנים המושבה מוצא שהפכה לתחנה חשובה לשיירות שנעו בין יפו לירושלים.

בשנות השבעים התגברה היציאה מן החומות, הוקמו שכונות חדשות בקרקעות במערב ירושלים, והוכנו תוכניות מרחיקות לכת במושגי הזמן ברחבי הארץ. מקימי השכונות החדשות והמושבות נאלצו להתגבר על התנגדות עזה של מנהיגים וקובעי דעת קהל בחברה היישובית דאז. רבים חיפשו דרך לאורח חיים עצמאי ויצרני, פרנסה מחקלאות ועבודת כפיים., הוקמה שכונת מאה שערים על ידי "חברת מאה שערים" שמנתה אז 177 חברים. שכונה זו הייתה הגדולה והמרוחקת מחומות העיר העתיקה מכל שאר השכונות שהקימו היוצאים מהחומות עד אז. אנשי "ועד העדה הספרדית בירושלים" ו"כנסת ישראל" רכשו קרקעות בסביבות "מערת שמעון הצדיק", 15 שנה מאוחר יותר הוקמה באתר שכונה ובה חלקות לגידול זיתים ולעיבודם.

בשנת תרל"ח (1878) הקימו אנשי ירושלים, רבי עקיבא יוסף שלזינגר, יהושע שטמפפר, יואל משה סלומון, זרח ברנט, דוד גוטמן ויהודה ראב, את המושבה פתח תקווה, בקרקעות שנקנו סמוך לכפר הערבי אומלבס שליד מעיינות הירקון. כמושבה היהודית הראשונה בארץ ישראל, זכתה פתח תקווה לכינוי "אם המושבות". זמן קצר לאחר הקמתה, היא ננטשה בשל מחלתם של המתיישבים בקדחת, משום שנעקצו מיתושים שנפוצו בביצות שנוצרו משיטפונות נחל הירקון סביב המושבה, וכן בעקבות התקפת השכנים הבדואים. המושבה הוקמה מחדש בראשית "העלייה הראשונה".

יש לציין את פעילותו של משה מונטיפיורי לאורך המאה בה מדובר פעילותיו הביאו לתמורות חשובות במצב היישוב.אל התנופה הכלכלית היחסית נלוותה גם התפתחות תרבותית,

יוזמותיו ומפעליו של משה מונטיפיורי; סללו דרך להתרחבות וליוזמה יהודית ברחבי הארץ; הגם שחלקן לא יצא אל הפועל. ביקורו הראשון היה בשנת תקפ"ז (1827); בין השנים 1839-1875, ערך מפקדים בקהילות היהודים בארץ על ארגוניהם השונים, ויזם תוכניות סיוע ופיתוח רבות לשינוי מצבו של היישוב היהודי בכללו. מונטיפיורי סייע ל"יישוב הישן" לשנות חלק מאורחות חייו; ולהוציא מהמחשבה אל המעשה יוזמות יישוביות קיימות, שנכשלו בהיעדר ידע מקצועי או אשראי. בין מפעלותיו, הקים בירושלים בתי-ספר למלאכה לנערות, בית חרושת לאריגה, טחנת קמח, ויזם את הקמת השכונה "משכנות שאננים" בירושלים (1860), השכונה היהודית הראשונה מחוץ לחומות העיר העתיקה.

ב-1855 רכש משה מונטיפיורי בהיתר מיוחד מהשלטון מגרש גדול מעל בריכת הסולטאן מול הר ציון, ובשנת 1860 נבנתה בו השכונה היהודית הראשונה מחוץ לחומות, "משכנות שאננים".

<u>ובחזרה לאימו של שלמה –אביה של פנינה</u>

דינה –אמו של שלמה, נולדה לעקיבא הצורף שהוברח מחמלניק ולחיה וינקלר בת למשפחת צורפים וסוחרים מיאסי שבמולדובה אשר התגברות הגזרות ביאסי יחד עם שאיפתם לציון הביאה את כל המשפחה יחד עם הסבים והסבתות לעלות לארץ.

יהדות יאשי הייתה שנים רבות המרכז היהודי החשוב ביותר בארצות הרומניות ותקופה ארוכה יהדות בוקרשט הונחתה על ידי החכם באשי של יאשי

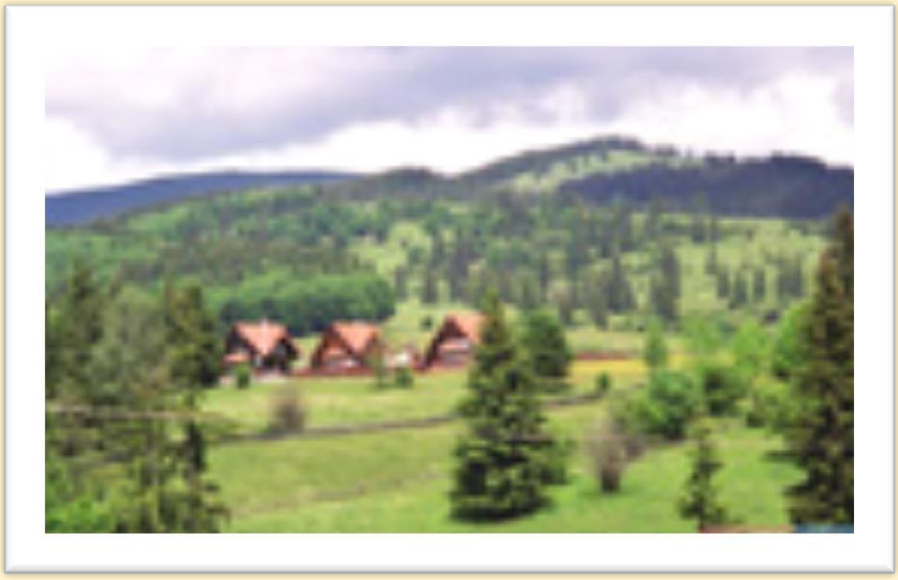

. יאסי- (יאשי)

החל מאמצע המאה ה-18 התרכזו יהודי יאשי ברובע משלהם. הם החזיקו כמעט בלעדיות בענפי מסחר ומלאכה רבים ומאמצע המאה ה-19 דחקו בהדרגה את רגלי הטורקים והיוונים מהמסחר ומהבנקאות ותפסו את מקומם. בשנת 1831 הסוחרים ובעלי המלאכה היהודים היוו 43% מכלל הסוחרים ובעלי המלאכה המקומיים ובשנת 1860 הם הגיעו לשיעור של 78% בשנת 1755 היו ביאשי 1,353 משקי בית, 65 של יהודים, 30 של יהודים שהמירו את דתם לנצרות ו-33 של נישואים מעורבים.

במחצית הראשונה של המאה ה-19 הוציאו שלטונות נסיכות מולדובה צווים שנועדו לעצור את הגירת היהודים אל מחוזם ולגרש יהודים חסרי אמצעי קיום מוכחים. ביום 14 באוקטובר 1843 הוצאו הוראות לטיפול במשוטטים, הוראות שהופנו בעיקר כלפי היהודים. צו שהוצא על ידי המועצה המנהלת ביאסי קבע איסור על היהודים להחזיק דירות או חנויות ברחובות הראשיים. בצו צוינו הרחובות שנאסרו על היהודים וניתנה תקופת מעבר של 3 שנים לסיום כל חוזי השכירות עם היהודים. לאותם יהודים שהיו בתים משלהם ברחובות אלה נתנו רשות לגור בהם, אך לא יכלו להשכיר או למכור ליהודים אחרים, אלא רק לנוצרים. בגלל שחיתות האצולה המקומית ההוראות לא בוצעו במלואן. הוראה נוספת אסרה על היהודים להעסיק משרתים/משרתות נוצריים מתחת לגיל 30 ועל בעלי המקצוע היהודים נאסר לקבל שוליות .

קשיים רבים אלה היו בין הגורמים שהביאו המשפחה להחלטה לעזוב את מולדובה ולהגיע לציון.

נופים בארץ הולדתם של משפחת וינקלר

משפחת אביו של שלמה

אברהם שטמפפר (אביו של שלמה) הגיע ארצה עם אביו ,דודתו ואחיו לארץ בשנת 1872 מהונגריה.

בארץ ישבו כבר סבו וסבתו מצד אימו –שלמה ואסתר ראב-וגם אחיו הבוגר ממנו יהושע אשר הגיע לארץ בכוחות עצמו.

אמו של אברהם שטמפפר ,חנה , הייתה בתם של שלמה ואסתר ראב.
חנה נישאה לבנימין שטמפפר ואחרי מותה נישאה אחותה יטול לבעלה וגידלה את ילדיה.
אברהם נשא לאשה את דינה בת עקיבא נייפלד וחיה לבית וינקלר, אחותם של יוסל ומוטל, אשר למדו עמו בישיבה .

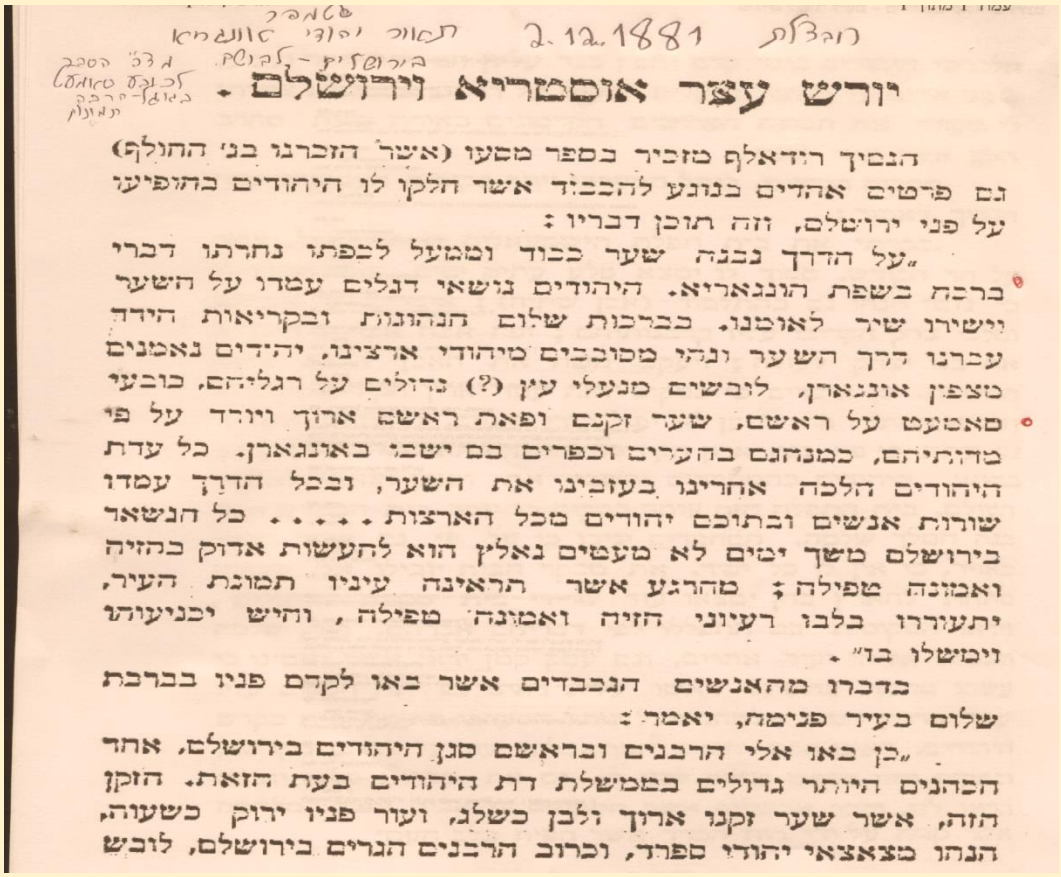
דינה נשאה חן בעיניו ואביו נתן ברכתו לנישואין אלה למרות שמשפחתה הייתה משפחת חסידים שלא כמשפחת שטמפפר ונחשבה למשפחה מיוחסת פחות ממנה.

יהדות הונגריה

חיים יהודיים בהונגריה החלו באופן מקיף בסוף המאה ה - 17 ותחילת המאה ה- 18. במשך 150 שנה היגרו יהודים להונגריה, ממערב: מורביה ואוסטריה, וממזרח - מגליציה. שתי קבוצות אלה התפתחו בכיוונים שונים: הבאים מן המערב נטו להתרחק מן המסורת, שאפו להשכלה ולהשתלבות בחברה הלא-יהודית, ואילו הבאים מגליציה הקפידו לשמור תורה ומצוות. על רקע זה החל מראשית המאה ה- 19 מאבק רוחני בין שומרי המסורת לעוזבי המסורת . המאבק היה על אופיו של בית הכנסת, אופי הקהילה, הרבנות והחינוך. המעוניינים בהשתלבות בחברה ההונגרית - הניאולוגים - רצו לעשות זאת באמצעות שינוי סדרי הקהילה.
בשנת 1867 נחקק חוק האמנציפציה, הקובע כי יהודי הונגריה שווים בזכויותיהם האזרחיות והפוליטיות לשאר אזרחי הארץ .

בשנת 1868 התכנס קונגרס נבחר של יהודי הונגריה, כדי לקבוע את סדרי הארגון הציבורי היהודי במישור הארצי, המחוזי והמקומי.

המאבקים וההתלבטות הפנימית לא פסחו על בני משפחות שטמפפר וראב. יהושע שטמפפר ניסה להשתלב בחברה ההונגרית והתפקח (כך קרה גם להרצל הצעיר) .רבים מבני המשפחה שבקשו להשתלב בחיי המדינה נותרו בהונגריה וכמעט כולם הושמדו בתקופת השואה.

יורש עצר אוסטריא וירושלם.

הנסיך רודאלף מזכיר בספר מסעו (אשר הזכרנו בני החולף) גם פרטים אחדים בנוגע להכבוד אשר חלקו לו היהודים בהופיעו על פני ירושלם, וזה תוכן דבריו:

„על הדרך נבנה שער כבוד ומעל לפתו נחרתו דברי ברכת בשפת הונגאריא. היהודים נושאי דגלים עמדו על השער וישירו שיר לאומנו. בברכות שלום התנוגות ובקריאות הידד עברנו דרך השער ונתי מסובבים מיהודי ארציגו, יהודים נאמנים מצפון אונגארן, לובשים מנעלי עץ (?) נתולים על רגליהם, כובעי סאמעט על ראשם, שער זקנם ופאת ראשם ארוך ויורד על פי מדותיהם, כמנהגם בהערים וכפרים בם ישבו באונגארן. כל עדת היהודים הלכה אחרינו בעזבינו את השער, ובכל הדרך עמדו שורות אנשים ובתוכם יהודים מכל הארצות . . . . . כל הנשאר בירושלם משך ימים לא מעטים נאלץ הוא להעשות אדוק בהזיה ואמונה טפילה; מהרגע אשר תראינה עיניו תמונת העיר, יתעוררו בלבו רעיוני הזיה ואמונה טפילה, וחיש יכניעוהו ויטשלו בו".

בדברו מהאנשים הנכבדים אשר באו לקדם פניו בברכת שלום בעיר פנימה, יאמר:

„כן באו אלי הרבנים ובראשם סגן היהודים בירושלם, אחד הכהנים היותר גדולים בממשלת דת היהודים בעת הזאת. הזקן הזה, אשר שער זקנו ארוך ולבן כשלג, ועור פניו ירוק כשעוה, הנתו מצאצאי יהודי ספרד, וכרוב הרבנים הגרים בירושלם, לובש

יהודי הונגריה המתגוררים בארץ ישראל מקבלים את פניו של הנסיך רודולף הבא לביקור בארץ הקודש ("החבצלת" שנת 1881).

הוא עצמו מתאר את החוויה ובאותה הזדמנות אנו לומדים כיצד נראו אז יהודי הונגריה "מנעלי עץ על רגליהם שער זקנם ופאותיהם ארוכים, כובעי לבד על ראשיהם

הם מחזיקים דגלים בידיהם ושרים את ההמנון ההונגרי"

כובע הסאמט הוא כובע עשוי פרוות בונים או ארנבות. עד תחילת המאה העשרים היה הכובע אופייני ליהודים בגליציה והונגריה היום גם נהוג לחבשו אצל בני הישוב הישן והעדה החרדית בירושלים.

הרב זוננפלד לבוש בהתאם למתואר בעיתון "החבצלת" על פי מסורת יהודי הונגריה

קידוש-חיים יהודיים בהונגריה

מפת הונגריה וסלובקיה בימינו- בעבר נכללה סלובקיה בשטח הממלכה האוסטרו הונגרית.

מקום ישיבתם של בני משפחתו של אברהם (ראב ושטמפפר) מסומן בצהוב כן מסומנת העיר סמבוטהיי שם שמש בנימין שטמפפר כדיין.

העיר הזו כלולה היום בשטח הונגריה.

סומבוטהיי היא העיר הקדומה ביותר בהונגריה. היא נוסדה בשנת 45 לספירה בשם "מושבת קלאודיוס הסוברנית" והייתה בירת מחוז של האימפריה הרומית. העיר סמוכה לדרך סחר עתיקה המכונה "דרך הענבר" ומצויים שם שרידים של מעון הקיסר, מרחצאות, אמפיתיאטרון ומקדש האל מיטרא שהתגלו ב-2008.

כיום סומבוטהיי היא מרכז התרבות והמסחר של האזור כולו, והיא זוכה למוניטין עולמי גם בזכות מוסדות האומנות השוכנים בה. המקום בו מתקיימים רוב אירועי המוסיקה הוא אולם ברטוק, שהיה בעבר בית כנסת. באולם מתקיימים מספר קונצרטים מפסטיבל ברטוק ומפסטיבל האביב והוא גם מושבה של התזמורת הסימפונית של סבריה. בנוסף למקהלות וקבוצות מחול, פועלת בעיר התזמורת הקאמרית "קאפלה סבריה" המבצעת העיקר מוסיקת בארוק. מספר תושבי העיר עלה על 80,000 בשנת 2005.

הרהורים

באופן מקרי לחלוטין קראתי לאחרונה כי חנה סנש ,הצנחנית הגיבורה,הצעירה והמוכשרת שהייתה ילידת הונגריה הובאה לבית הכלא **בסומבוטהיי** שעל גבול הונגריה סלובקיה לאחר שנתפסה.

בסומבוטהיי עונתה קשות עד שהועברה לבית הכלא בבודפסט.

בסומבטהיי שמש בנימין שטמפפר כדיין תקופה ארוכה .

חשתי באותו הרגע את החוט המקשר בין אבות המשפחה בני משפחות שטמפפר וראב חדורי הלהט ובין אותה נערה צעירה שכתבה את המילים הכל כך מיוחדות.

אשרי הגפרור

מילים: חנה סנש
לחן: דוד נהבי

אשרי הנפרוד שנשרף והבית לבבות.

אשרי הלהבה שבערה בסיתרי לבבות.

אשרי הלבבות שיבשו לחדוק בכבוד.

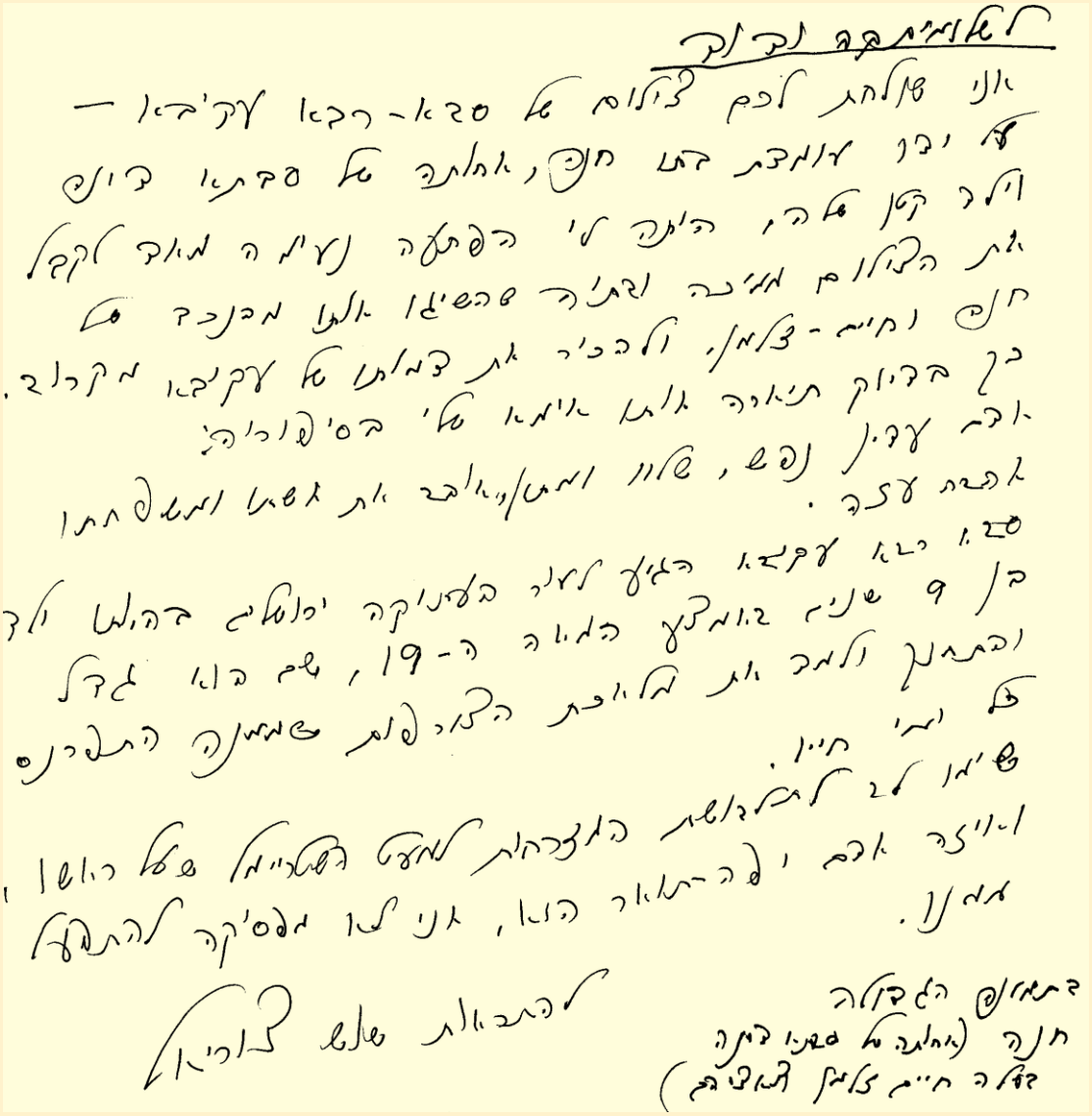
אשרי הנפרוד שנשרף והבית לבבות

פרק א'

משפחת נייפלד ווינקלר משפחות הוריה של דינה שטאפר אמו של שלמה שטאפר שהיה אביה של נינה

א. <u>עקיבא נייפלד-אביה של דינה והגעתו לארץ ישראל</u>

שוש צוריאל נינתו של עקיבא מתרגשת לראות את תמונת עקיבא.

אותה קבלנו מנינו יעקב ווייסברג.

על פי מפקדי מונטיפיורי הגיע עקיבא לירושלים בגיל 13 לאחר שהוברח לארץ מפחד "גזרות הקנטוניסטים" (גיוס ילדים לצבא) - ולא בגיל תשע כפי שנכתב.

<u>מוסד הקנטוניסטים</u> (על שם הקנטונים – "אזורי הגיוס" של רוסיה) היה כינוי כולל למוסד אשר הונהג ברוסיה הצארית במאה ה-19 - שמטרתו הייתה שילוב ילדים מקבוצות אוכלוסיה שונות לשרות צבאי כפוי.

בתקופת הצאר הרוסי ניקולאי החלו השלטונות לגייס באופן כפוי גם ילדי יהודים וזאת כחלק ממדיניות האמורה להשפיע על אוכלוסייה בעייתית זו (בעיני הממשל הצארי) באמצעות חינוכו מחדש של הדור הצעיר. החיילים היהודים שגויסו באופן זה לצבא הצאר כונו **חיילי ניקולאי** והם הוטבלו גם לנצרות.

חוק הגיוס (המיוחד ליהודים) נתפרסם לראשונה בשנת 1827. החוק התיר לגייס גם נערים יהודים בני 12 עד 18 למסגרת צבאית. מגיל 18 היה על המגויס לשרת כ-25 שנים נוספות, ללא קשר לוותק במסגרת (כך לדוגמה ילד שגויס בגיל 12, שירת בסופו של דבר כ-31 שנה במסגרת הצבא הרוסי).

עד שנת 1827 נהגו בקהילות היהודיות לשלם דמי פדיון תמורת כל המגויסים, אך החל משנה זו ביטל החוק הצארי אפשרות זו עבור יהודים שאינם שייכים למספר קבוצות אוכלוסייה מיוחסות (רבנים, סוחרים, ראשי קהילות בתפקיד וכו').

בגמר השירות הצבאי שכחו מרבית החיילים את יהדותם.

המוסד בוטל בצו קיסרי של אלכסנדר השני מ-26 באוגוסט 1856.

הרצל יענקל צם, קנטוניסט יהודי ששירת בצבא הצאר במשך 41 שנה. במהלך שירותו הגיע לדרגת קאפיטן (סרן).

צם היה הקציין היהודי היחיד בצבא הרוסי במאה ה-19

בעיר חמלניק שבאוקראינה נולד באותם הימים ילד בשם עקיבא נייפלד להוריו האמידים שעסקו בסחר בעצים.ההורים חרדו מאד לגורלו של בנם

וחיפשו דרך למלטו מגזרת הצאר. ולמרות שהיה בן יחיד להוריו ואף על פי שחשו שיתכן ולא יראו יותר בחייהם את בנם יחידם, -החליטו לשלחו לירושלים.

לאזניהם של הוריו הגיעה שמועה בדבר זוג יהודים קשישים בשם ליבע ויידע אשר מתכוננים לנסוע לארץ הקודש על מנת למות שם - כאשר יבוא יומם ולהיקבר באדמת ירושלים הקדושה.אנשים עירים היו ולא היו להם ילדים משלהם, וברצון נענו לבקשת הוריו של עקיבא לקחתו עימהם לארץ הקודש. ההורים נתקלו בבעיה כיצד להוציא נער בן שתים - עשרה שנים אל מחוץ לגבול המדינה בלי הוריו. ואז נודע להם על משפחה דלת אמצעים שבנם יחידם נפטר ממחלה, מכיוון שהם נזקקו להוכחה לסיבת היעלמותו של בנם, קבלו מהמשפחה הזו את תעודת הפטירה שהסבו ע"ש בנם עקיבא תמורת תשלום כספי, בהמשך החליטו לבנות ארגז בגודל הנער והניחו אותו בכרכרה של זוג הקשישים שהתכוון לעלות לארץ הקודש. את הנער השכיבו בתוכו וכיסו אותו בשחת. לשכנים אמרו זוג הקשישים שהם נוסעים לרומניה לחופשה על שפת הים השחור, וכאשר הגיעו לשם העלו אותו על אנייה כנכדם תמורת תשלום שוחד, וכך הובא הנער לירושלים בשנת 1850 כשהוא בן שלוש-עשרה שנים.

<u>חמלניק</u> - עיר הולדתו של עקיבא-הינה עיירת נפה במחוז ויניצה נמצאת על גדות נהר הבוג הדרומי.

יהודים התיישבו בחמלניק באמצע המאה ה-16 הם היו בעיקר מהגרים מספרד. בעיר נוסדה קהילה יהודית ונבנה בית כנסת בעיר.

המאה ה-17 היתה תקופה של פריחה ושגשוג ליהודים בעיר אז הקים ר' אברהם דוד אורבך מרכז חסידות גדול.

בשנת 1876 פרצה שריפה שהחריבה את העיר כליל. בשנת 1890 תועד מספר היהודים בחמלניק בכמעט 6,000 יהודים.

רשמי טיול בחמלניק מן השנים האחרונות-

"בתוך הסיור הגענו בצהריים לשוק האיכרים שהתקיים באותו היום. השמש קופחת על הראש, אין צל, הפנים מתאדמות, אולם האיכרות שמכרו שם את תנובת משקן לא התרגשו.
חלקן הסתובבו עם עלה של כרוב (קפוסטה) על הראש כתחליף לכובע שמש, כחלק משגרת חייהן ונראו מרוצות מאוד.

רחוב בחמלניק

זכרתי שלעלי כרוב יש תכונות מרפאות ומומלץ כ"תרופת סבתא" לנשים מניקות הסובלות מעודף חלב ונפיחות בחזה, לשים תחבושות עלי כרוב על החזה להרגעה והורדת הנפיחות.

האיכרות דוברות האוקראינית שמעו אותנו מדברים עברית ושאלו ישר באוקראינית: "תל אביב?"

כיצד קשרו אותנו ישר לתל אביב? אמנם היום חיים ב**חמלניק** כמה יהודים, אולם בכל זאת?
יש לכך הסבר:
חמלניק ידועה במעיינות המרפא שלה כמו חמי-טבריה אצלנו ובמבואות העיירה, ישנם כמה אתרי מרפא וספא ידועים.
קבוצות ובודדים מבין יוצאי בריה'מ לשעבר החיים היום בישראל, באים לעיתים להתרפא בעיירה, וכך שמעה של תל - אביב ידוע במקום".

סירה על נהר הבוג

כשהגיע עקיבא לירושלים למד בישיבה ככל נערי ישראל, ובזמנו הפנוי מלימודים אהב לשוטט בסמטאות העיר- העתיקה ולספוג את המראות שמסביב. הוא אהב להתבונן בסוחרים ,בתגרנים ובסחורתם שבתוך הכוכים. בפלחים שהביאו את התוצרת החקלאית מכפריהם על גבי גמלים וחמורים העמוסים לעייפה. אבל יותר מכל נמשך לבו אל צורפי הזהב, והיה עומד שעות ארוכות ליד בתי מלאכתם ומתבונן בעבודתם כיצד הם יוצרים כלי אומנות ותכשיטים מרהיבים.

כך נקפו ימים ושנים, הנער גדל, הוא אהב את הוריו מאמציו וגם את הוריו מולידיו שנשארו ברוסיה.

עד היום מפליאה הנכונות מצד הוריו להפקיד את בנם יחידם בידי אנשים זרים לאורך שנים ארוכות, כנראה שמצב זה עדיף היה על החשש לאבד לגמרי את בנם בין חיילי הצאר.

יתכן גם שאביו ואמו שהיו אנשי עבודה ומסחר והתפרנסו בכבוד, לא היו מוכנים לחיות על כספי החלוקה בירושלים, כמובן שקשר המכתבים הרצוף ותמיכתם הנדיבה בבנם ובהוריו מאמציו ובידיעתם שאכן הוא נמצא בידיים נאמנות, יתכן וצננה מעט את אש הגעגועים.

כאשר גדל הנער, הבינו הוריו מאמציו שכדאי, ומוטב בהקדם לדאוג לעתידו וללמדו משלח -יד על מנת שיוכל בעתיד להתפרנס ממנו בכבוד כי הרי קשישים הם ולא לעולם יחיו וכך גם אביו ואמו בחמעלניק. הם קראו לו לשבת עימהם ולדון בדבר עתידו, וכאשר שאלוהו מה הוא משתוקק לעשות בחייו לכשיהיה לאיש, ומה ברצונו ללמוד- לא היסס הרבה וענה מיד שנפשו חשקה ללמוד את מלאכת הצורפות כמו בעלי המלאכה תושבי העיר העתיקה.

כאשר שמעו זאת הוריו מאמציו נדהמו ולא יכלו להוציא הגה מפיהם, איך יתכן שנער יהודי מבית טוב יהיה בעל מלאכה ?.

שאיפתם היתה שיהיה רב, דיין או כל משרה מכובדת בתחום הקהילה היהודית, אבל להיות בעל מלאכה בסמטה בעיר העתיקה בתוך ערב רב של ערבים, ארמנים וטורקים, לזאת לא ציפו, מה אפשר לעשות? ישבו וכתבו מכתב ארוך לאבא ואימא ברוסיה.

במכתב תשובה שאלו ההורים, האם צורפות היא מלאכה מכובדת המפרנסת את בעליה בכבוד ? לאחר מחשבה שנייה וחקירה יסודית הגיעו למסקנה

שאכן כך הוא הדבר, ישבו וכתבו עוד מכתב לרוסיה - ובתשובה נתנו ההורים את הסכמתם ללמד לבנם את מלאכת הצורפות. לא היה גבול לאושרו של הנער.

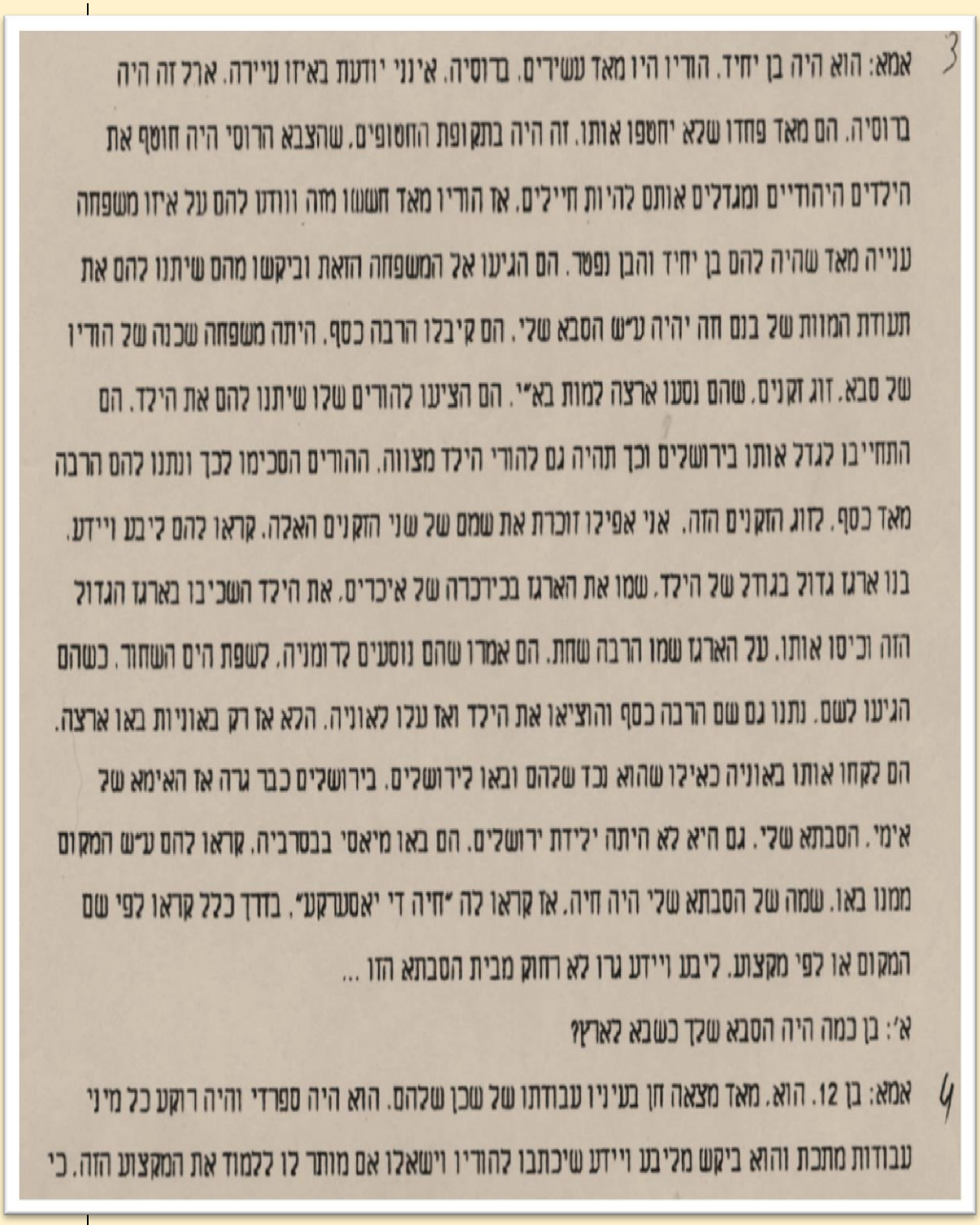
שוק הצורפים בעיר העתיקה - היום

באותם ימים מכללת "בצלאל" עדיין לא נוסדה בירושלים, והוריו מאמציו נתנו בידיו של צורף זהב יהודי תימני, שעבד בבית מלאכתו סמוך לביתם, סכום כסף כשכר למוד על מנת שיכשיר את הנער וילמדו את רזי מלאכת הצורפות.

עקיבא היה נער שנון מאד ולא ויתר גם על למודים בישיבה בעת ובעונה אחת יחד עם לימוד המקצוע. כעבור מספר שנים כאשר ידע שיוכל לעמוד ברשות עצמו, פתח בית מלאכה ברחוב חב"ד בעיר העתיקה ירושלים, הוא התברך בכישרון רב ובתבונת כפיים, עבד בחריצות והרוויח את לחמו בכבוד.

הזמן חלף עבר , הנער גדל והיה לאיש צעיר העומד ברשות עצמו.

הדבר לא נעלם מעיני הבריות, ואז החלו לדבר בו נכבדות ורבים מהם רצו להשתדך אליו.

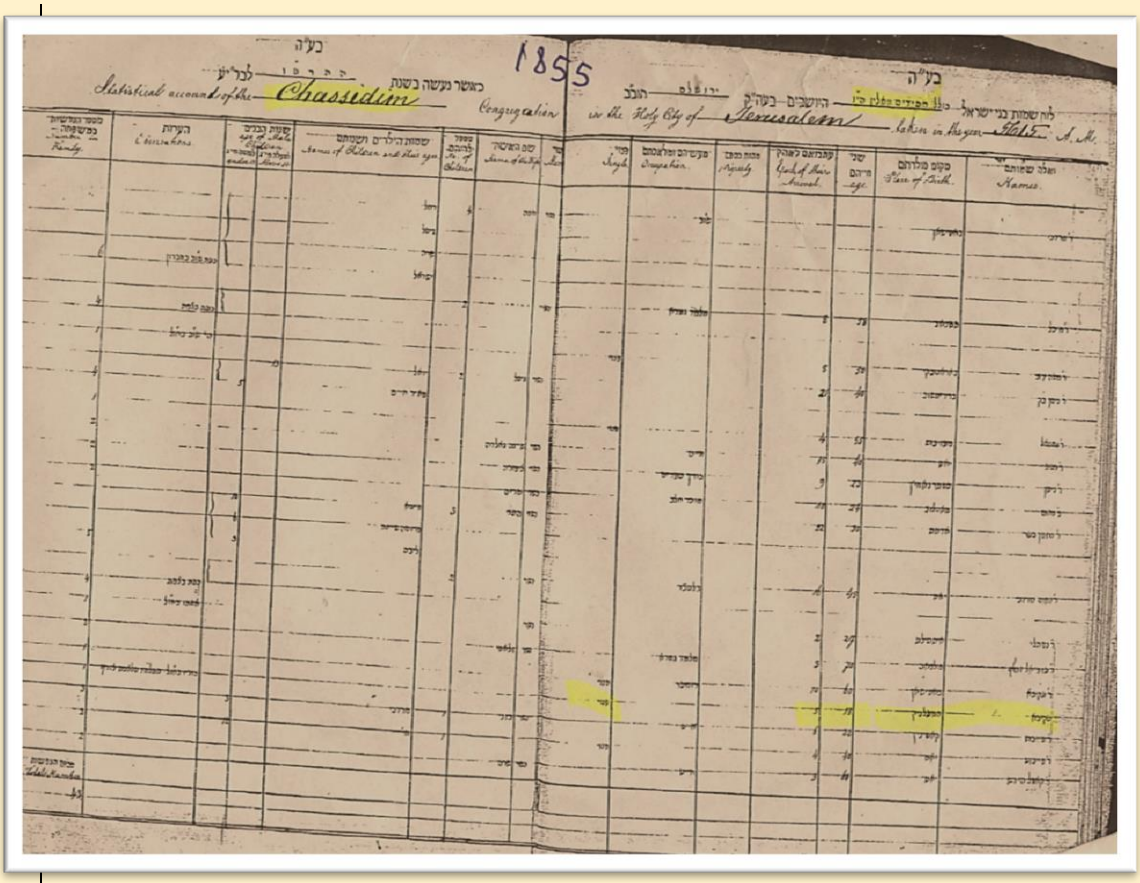
3

אמא: הוא היה בן יחיד. הוריו היו מאד עשירים. ברוסיה. אינני יודעת באיזו עיירה. ארל זה היה ברוסיה. הם מאד פחדו שלא יחטפו אותו. זה היה בתקופת החטופים. שהצבא הרוסי היה חוטף את הילדים היהודיים ומגדלים אותם להיות חיילים. אז הוריו מאד חששו מזה וודעו להם על איזו משפחה ענייה מאד שהיה להם בן יחיד והבן נפטר. הם הגיעו אל המשפחה הזאת וביקשו מהם שיתנו להם את תעודת המוות של בנם חה יהיה ע"ש הסבא שלי. הם קיבלו הרבה כסף. היתה משפחה שכנה של הוריו של סבא. זוג זקנים. שהם נסעו ארצה למות בא"י. הם הציעו להורים שלו שיתנו להם את הילד. הם התחייבו לגדל אותו בירושלים וכך תהיה גם להורי הילד מצווה. ההורים הסכימו לכך ונתנו להם הרבה מאד כסף. לזוג הזקנים הזה. אני אפילו זוכרת את שמם של שני הזקנים האלה. קראו להם ליבע וייזע. בנו ארגז גדול בגודל של הילד. שמו את הארגז בבירכרה של איכרים. את הילד השכיבו בארגז הגדול הזה וכיסו אותו. על הארגז שמו הרבה שחת. הם אמרו שהם נוסעים לרומניה. לשפת הים השחור. כשהם הגיעו לשם. נתנו גם שם הרבה כסף והוציאו את הילד ואז עלו לאוניה. הלא אז רק באוניות באו ארצה. הם לקחו אותו באוניה כאילו שהוא נכד שלהם ובאו לירושלים. בירושלים כבר גרה אז האימא של אימי. הסבתא שלי. גם היא לא היתה ילידת ירושלים. הם באו מיאסי בבסרביה. קראו להם ע"ש המקום ממנו באו. שמה של הסבתא שלי היה חיה. אז קראו לה "חיה די יאסערקע". בדרך כלל קראו לפי שם המקום או לפי מקצוע. ליבע וייזע גרו לא רחוק מבית הסבתא הזו ...

א': בן כמה היה הסבא שלך כשבא לארץ?

4 אמא: בן 12. הוא. מאד מצאה חן בעיניו עבודתו של שכן שלהם. הוא היה ספרדי והיה רוקע כל מיני עבודות מתכת והוא ביקש מליבע וייזע שיכתבו להוריו וישאלו אם מותר לו ללמוד את המקצוע הזה. כי

יהודית אצילי –נכדתו של עקיבא מספרת לבנה אברהם על סבה

במפקד מונטיפיורי 1855 עקיבא בן 18 שנים חמש שנים בארץ כלומר עלה ארצה בן 13 בשנת 1850.

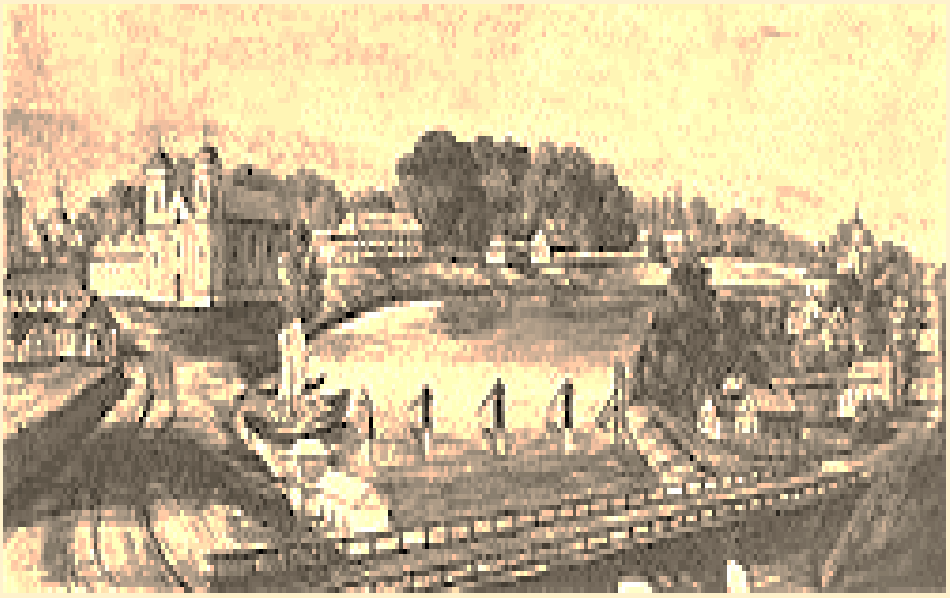
משתייך לכולל ווהלין חסידים .

על פי מפקד זה הוא יליד 1837.

ב. מש' וינקלר-משפחת חיה - אמה של דינה

השמועה על שיבת ציון שעברה בין קהילות ישראל בגולה והביאה יהודים שקצה נפשם ברדיפות האנטישמיות, בפוגרומים ובעלילות הדם, לקום ולעלות לארץ ישראל, השמועה הזאת הסתננה גם לעיר מוהילב שברוסיה שהיתה מרכז תורה וחסידות והתגוררו בה יהודים רבים,

מוהילב היא עיר במזרח בלארוס, קרוב לגבול עם רוסיה. מוהילב היא עיר ראשית של מחוז מוהילב. והעיר השלישית בגודלה בבלארוס .העיר שוכנת לצידו של נהר הדנייפר.

מוהילב במאה ה-19

יאסי היא העיר השנייה בגודלה ברומניה, בירת מחוז יאשי הנמצא באזור ההיסטורי של מולדובה. העיר הייתה בירת נסיכות מולדובה בשנים 1564 - 1859, אחת משתי הבירות של הנסיכויות הרומניות המאוחדות בשנים 1859 - 1862 ובירתה החלופית של רומניה בעת הכיבוש הגרמני של בוקרשט במלחמת העולם הראשונה.

על מצבות בני משפחתה של חיה וינקלר נרשם במקומות מסויימים המקור מוהילב ועל אחרים יאסי.

על קברו של אבי המשפחה - צבי וינקלר-שנקבר בארץ - נרשם כי הגיע מיאסי אך על קבר בנו מאיר נרשם כי הוא בן צבי ממוהילוב.

חיה אשתו של עקיבא נקראה בפי מכריה "חיה דה יסארקע" (חיה מיאסי)

ככל הנראה בדרך לארץ ישראל עברו בני המשפחה מיאסי למוהילב.

בני המשפחה חיסלו את עסקיהם, מכרו את כל שניתן למכירה, השאירו ברשותם מעט בגדים ומטלטלים הנחוצים למסע, ואת צרור הכסף טמנו עמוק בתוך בגדיהם קרוב לגופם על מנת שיחושו בו ושלא ילך לאיבוד בדרך. נתיב הנסיעה הוליכם ראשית כל לעבר הים השחור, ושם עלו על ספינה שהפליגה לכיוון ארץ-ישראל.

הם הגיעו לחוף יפו, ירדו מהספינה כשמטרתם ירושלים. בדרכם לירושלים אספו את משפחותיהם ומיטלטליהם ועלו על עגלות רתומות לסוסים.

הורדת עולים בחוף יפו

הם התלכדו לשיירה גדולה מפחד פגעי הדרך, וכך החל המסע היבשתי לעבר מחוז חפצם, זה היה מסע ארוך ומפרך, דרך חתחתים, דרך ששורצים בה שודדים. באחת העגלות הללו ישבה הילדה חיה, ביחד עם הוריה – מאיר וצירל וינקלר, אחיה ואחיותיה.

סבה צבי בן משה וינקלר שהיה צורף זהב, עלה ארצה עוד לפני כן, והגיע לירושלים בשנת 1833 הוא נפטר בשנת 1866 ונטמן בהר הזיתים בירושלים. גם סבא של חיה מצד אמה צירל – יוסף יעקב קאפיל (צורף) שכנראה גם הוא היה צורף זהב במקצועו, כבר עלה ארצה לפני כן, כלומר לחיה היו שני סבים שעלו ארצה בתחילתה של המאה התשע-עשרה – צבי וינקלר ויוסף יעקב קאפיל.

באחד הימים התנפלו שודדים על השיירה, עברו בין הנוסעים היהודים ושדדו את כספם, תכשיטיהם, ודברי הערך שהיו ברשותם. הסיפורים שהתהלכו אודות אימה של חיה - צירל סיפרו שזו היתה אשת חיל חכמה ואמיצה מאין כמוה שהבינה מיד שאסור לה להיפרד מצרור הכסף שהיה טמון עמוק בין שמלותיה שעל גופה, היא ידעה שהשודדים יודעים היטב

היכן טמון כספה וכי הם יגיעו אליו במהרה, מה עשתה? קפצה מהעגלה, ספקה כפיה ופתחה בזעקות שבר ובילולות, ובמעט הטורקית שלמדה במהלך המסע קוננה בבכי מר וסיפרה שהשודדים כבר שדדו את כספה ואינה יודעת כיצד תוכל לקנות "אק -מק", (לחם) עבור ילדיה.

כאשר שמעו השודדים את בכייה וצעקותיה, הבינו שהאישה המסכנה כבר נשדדה על ידי חבריהם ועזבו אותה לנפשה, וכך הגיעה המשפחה לירושלים עם צרור הכסף בשלמותו.

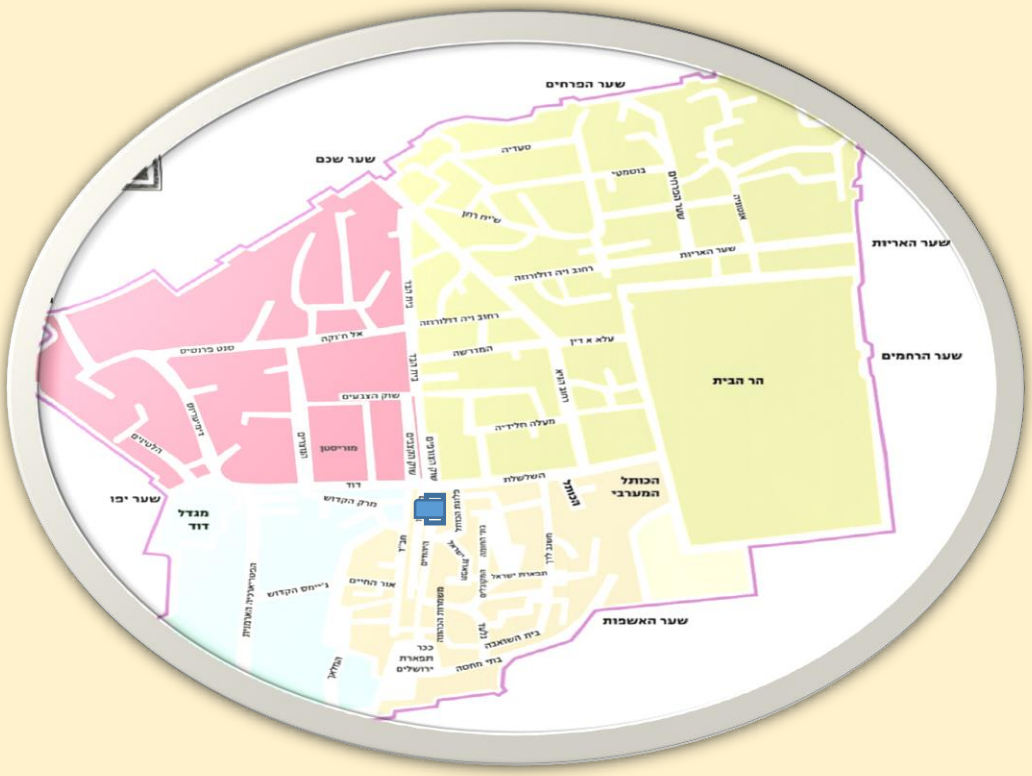

נוסעים בעגלה רתומה לסוסים ,בעגלה שכזו נסעה משפחתה של דינה בדרך לירושלים

המשפחה קבעה את משכנה באחת מסמטאות הרובע היהודי בעיר העתיקה, הבנים למדו תורה, והבנות עזרו בעבודות הבית, צרור הכסף שאם המשפחה הצילה מידי השודדים הטורקים סייע לביסוסם הכלכלי.

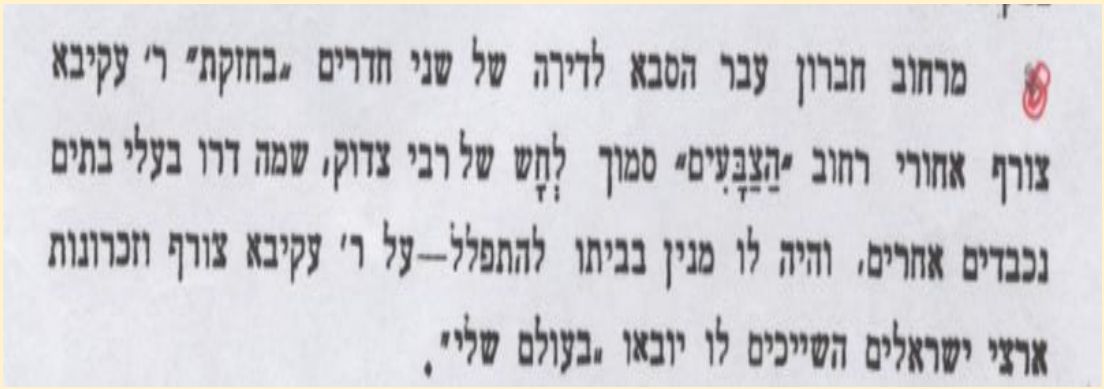
הם פתחו חנות מול בית המלאכה לצורפות של עקיבא.

מי שניהלה את המסחר היתה בעיקר האם כאשר בתה חיה עוזרת על ידה, הם מכרו חרוזים ופנינים לערביות וגם ביצים וענבים מחברון. האם היתה סוחרת ממולחת והיתה מסוגלת לחשב חשבונות בראשה במהירות ומבלי לטעות, והבת חיה שסייעה בידה למדה ממנה פרק נכבד בהלכות מסחר. הם התיידדו עם שכניהם היהודים, האשכנזים והספרדים תושבי העיר העתיקה, למדו ממנהגיהם ואף רכשו שליטה בשפות הערבית והלאדינו, מה שהקל עליהם להשתלב היטב בעיר העתיקה ולרכוש לעצמם ידידים רבים.

מפת העיר העתיקה בירושלים -כאן בריבוע המסומן בכחול שהוא רחוב חב"ד סמוך ל"חוש של רבי צדוק" מקום שנקרא אז "שוק חמרי חברון"- גרו, עבדו וסחרו בני משפחות וינקלר וניפלד.

בהמשך הייתה שם לעקיבא חצר חזקה גדולה עם הרבה בתים והוא היה משכיר בתים אלה .

מרחוב חברון עבר הסבא לדירה של שני חדרים „בחזקת" ר' עקיבא צורף אחורי רחוב „הַצַּבָּעִים" סמוך לְחָשׁ של רבי צדוק, שמה דרו בעלי בתים נכבדים אחרים, והיה לו מנין בביתו להתפלל—על ר' עקיבא צורף וזכרונות ארצי ישראלים השייכים לו יובאו „בעולם שלי".

מתוך ספרו של המבורגר.

רחוב הצבעים הוא רחוב דוד של ימינו

במקום אחר מתואר מקום המגורים של עקיבא שהיה ברחוב חמרי חברון ליד השוק של ביצים ועופות (איזור פתוח ברחוב חב"ד) לשם מגיעים מרחוב הצבעים לאחר שעולים לקנטרה שדרכה הלכו לרחוב חב"ד ולחוש של ר' צדוק.

מול שער חצרו הייתה לו גם חנות.

<u>רחוב חב"ד</u> - הוא רחוב עיקרי ברובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים. קרוי על שמה של חסידות חב"ד, ובו בית הכנסת ובית המדרש של חב"ד.
הרחוב, ומקבילו (הנמוך ממנו) רחוב היהודים, בנויים לאורך ציר הקארדו של העיר העתיקה ומעליו; הם גבוהים בכ-2-5 מטר ממפלס החיים בתקופה הרומאית והביזנטית.
במאה ה-19, היה רחוב חב"ד מרכז מסחרי שכלל חנויות רבות **ויריד קבוע, בשם "ח'אן חברון", אליו היו תושבי חברון הערבים מביאים תוצרת חקלאית: ירקות, ביצים ועופות, למכירה, ואנשי הגליל יהודים, מצפת ומטבריה היו מביאים אליו: "שמן זית, גבינה צפתית, דגי טבריה, וקצת מרכולת מדמשק, שהייתה עוברת דרך טבריה - פירות יבשים וכדומה". וקונים בו "גליונות "לשנה טובה", לוחות השנה, "מחצית השקל", קבלות מוזהבות, "מזרחים", מפיות לחלות וכיוצא בזה, מבתי הדפוס בירושלים.**
בשנת 1918 ערך המשרד הארצישראלי מפקד ברחוב ומצא שהתגוררו בו 781 נפש.

רחוב היהודים- הסמוך לרחוב חב"ד- בעיר העתיקה- 1885

באותם ימים נהוג היה להשיא את בנות היהודים כמנהג שכניהם הערבים בהיותן ילדות רכות בשנים, וכך לא התנגדו ההורים כאשר הזדמן לבתם חיה שידוך טוב למרות היותה רק בת שתים-עשרה שנים בלבד.

עקיבא ששמו הלך לפניו בחריצותו ובמעלותיו הטובות, הציץ בחנות שממול וראה את הנערה שעוזרת לאימה והיא טובת מראה וגם חרוצה, שלח לשם שדכן ובקש את ידה מהוריה, ההורים אמרו לדבק טוב והסכימו לתת לו את בתם לאישה. ערכו "תנאים" שברו צלחת וכעבור זמן חגגו את שמחת החתונה כדת וכדין. יש להניח שהחתן והכלה לא התראו הרבה לפני החתונה למעט אותו יום אחר-הצהרים שבו הביא השדכן את החתן המיועד לבית משפחת הכלה למטרת הכרות בין שני הצדדים, אבל השניים נשארו לשבת במקומותיהם כמאובנים ועיניהם מושפלות ארצה ולא העזו להעיף אפילו מבט אחד איש אל רעותו מחמת הבושה. כאשר קמו ללכת עשו מאמץ אחרון ומבטם הצטלב מתוך זווית העין ובזה הסתכמה היכרותם והסכמתם להינשא זה לזו, וכך קרה שלאחר החתונה, כאשר ראה החתן את כלתו, שלמעשה כבר הייתה אשתו החוקית מקרוב שהיא עדיין ילדה רכה בשנים, לקחה בידה והוליך אותה בחזרה לבית הוריה, וביקש להשאירה שם למשך שנה נוספת על מנת שתשב ליד אמה ותלמד מפיה הלכות בית ומשפחה. כעבור שנה, במלאת לה שלש עשרה שנים, החזירוה לבית בעלה עקיבא וכעבור שנה נוספת נולד בנם הבכור יוסל, שצעיר מאמו בארבע עשרה שנים. אחרי יוסל נולדו מרדכי, אסתר, דינה שהיא אמו של שלמה, נפתלי, חנה.

המשפחה קבלה בית בחכירה לארבעים ותשע שנים.

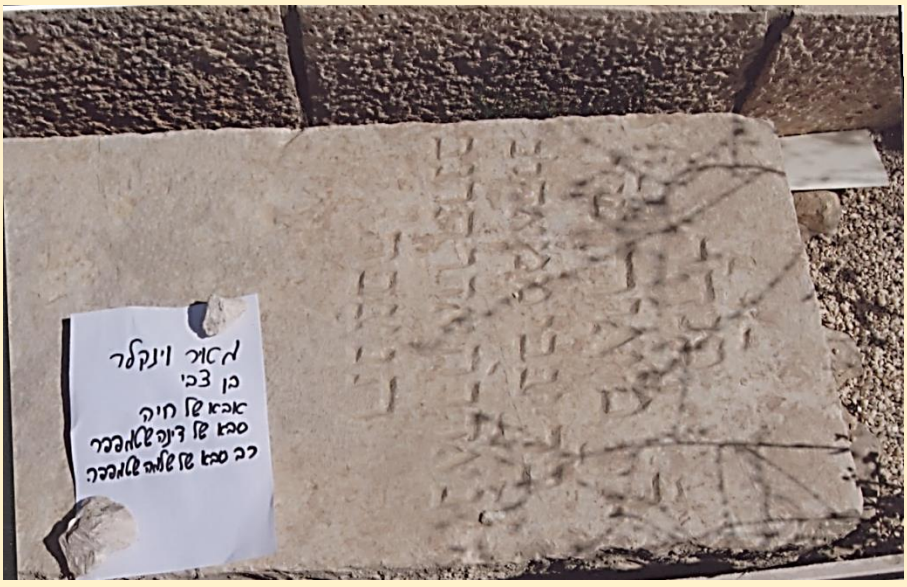
למטה : קברותיהם של חלק מבני משפחתה של דינה : מאיר וינקלר סבה של דינה,צירל סבתה,יצחק ומאשה דודיה .כולם קבורים בהר הזיתים.

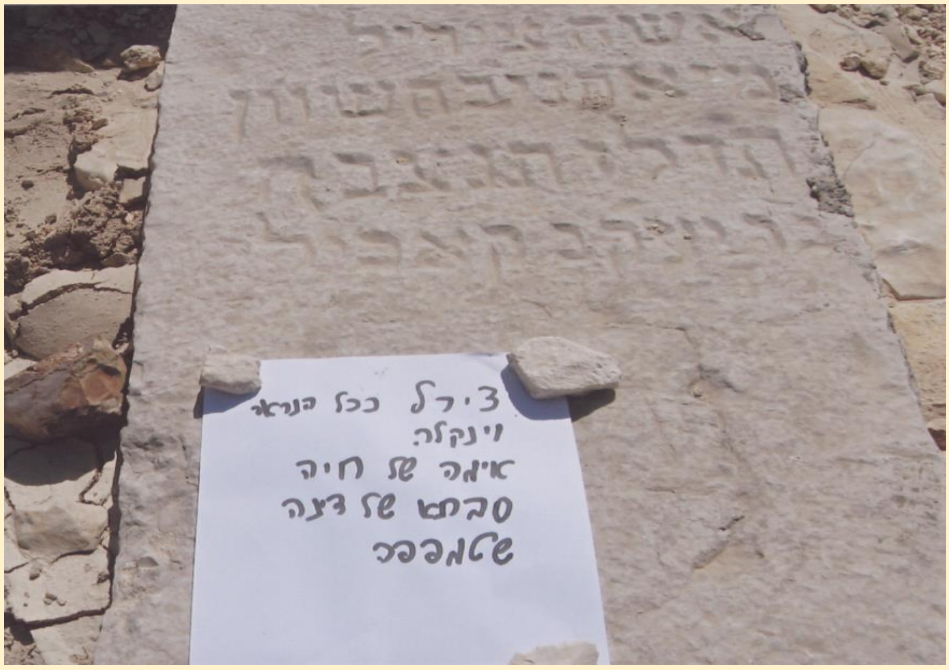
אב המשפחה הקבור בהר הזיתים הוא צבי וינקלר מיאסי. עימו עלו שלושה ילדים: מאשה, ברוך ומאיר. מאיר וינקלר עלה עם משפחתו ממוהילב ונישא לצירל בת יעקב קאפיל.

ידועים לנו שלושה ילדים שנולדו למאיר וצירל וינקלר: יצחק,גיטל וחיה .

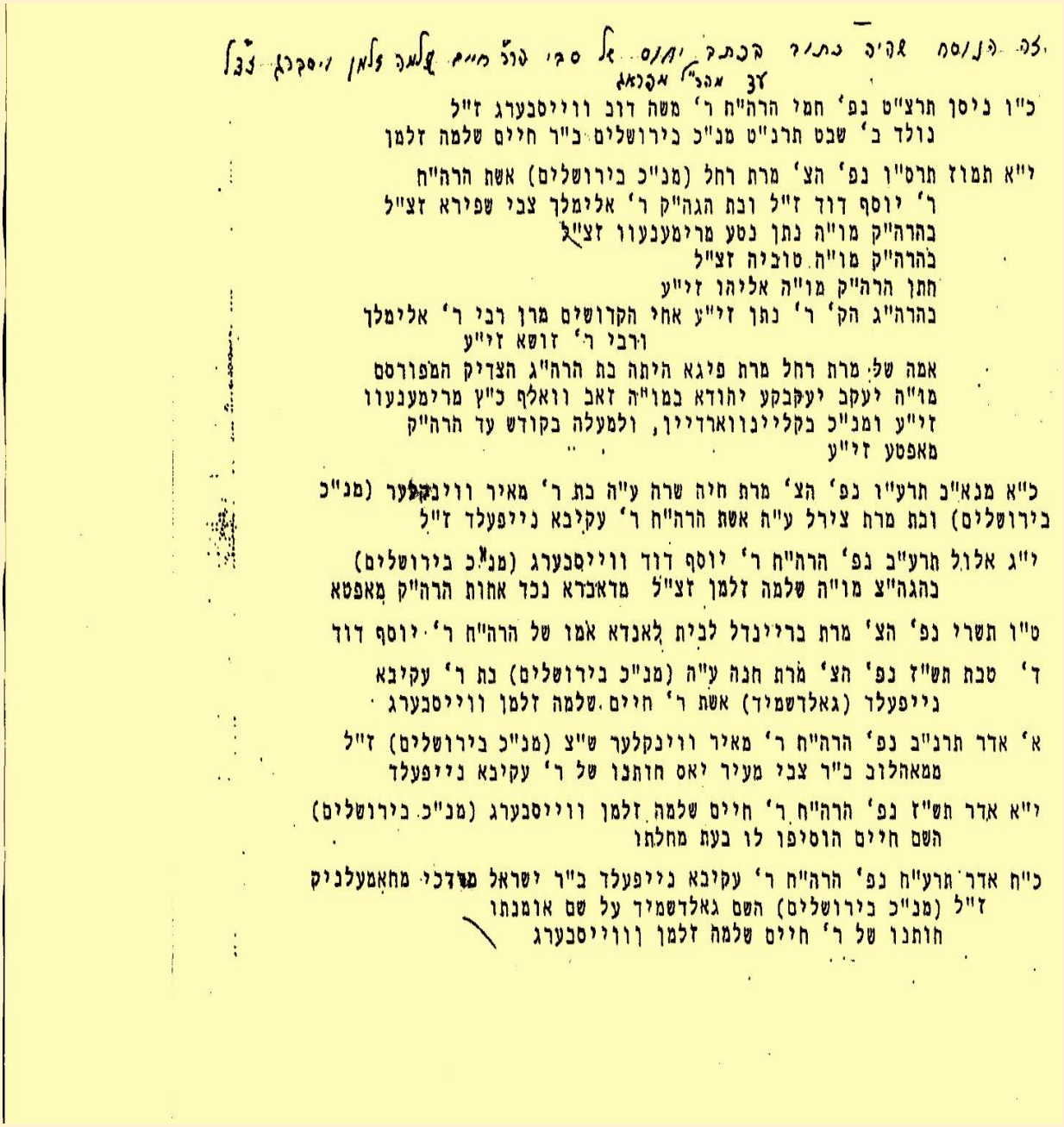
<u>חיה נישאה לעקיבא נייפלד.</u>

ככל הנראה נמצאים בארץ עוד צאצאים שנולדו לאחיה ולדודיה של חיה לבית וינקלר אך בשלב זה לא ידוע לנו דבר אודותם.כך גם נעלמו מעמנו רבים מצאצאיהם של עקיבא וחיה .

כ"ו ניסן תרצ"ט נפ' חמי הרה"ח ר' משה דוב ווייסבערג ז"ל
נולד ב' שבט תרנ"ט מנ"כ בירושלים ב"ר חיים שלמה זלמן

י"א תמוז תרס"ו נפ' הצ' מרת רחל (מנ"כ בירושלים) אשת הרה"ח
ר' יוסף דוד ז"ל ובת הגה"ק ר' אלימלך צבי שפירא זצ"ל
בהרה"ק מו"ה נתן נטע מרימענוו זצ"ל
בהרה"ק מו"ה טוביה זצ"ל
חתן הרה"ק מו"ה אליהו זי"ע
בהרה"ג הק' ר' נתן זי"ע אחי הקדושים מרן רבי ר' אלימלך
ורבי ר' זושא זי"ע
אמה של מרת רחל מרת פיגא היתה בת הרה"ג הצדיק המפורסם
מו"ה יעקב יעקבקע יהודא במו"ה זאב וואלף כ"ץ מרימענוו
זי"ע ומנ"כ בקליינוואַרדיין, ולמעלה בקודש עד הרה"ק
מאפטע זי"ע

כ"א מנא"כ תרע"ו נפ' הצ' מרת חיה שרה ע"ה בת ר' מאיר ווינקלער (מנ"כ
בירושלים) ובת מרת צירל ע"ת אשת הרה"ח ר' עקיבא נייפעלד ז"ל

י"ג אלול תרע"ב נפ' הרה"ח ר' יוסף דוד ווייסבערג (מנ"כ בירושלים)
בהגה"צ מו"ה שלמה זלמן זצ"ל מראבדא נכד אחות הרה"ק מאפטא

ט"ו תשרי נפ' הצ' מרת בריינדל לבית לאנדא אמו של הרה"ח ר' יוסף דוד

ד' טבת תש"ז נפ' הצ' מרת חנה ע"ה (מנ"כ בירושלים) בת ר' עקיבא
נייפעלד (גאלדשמיד) אשת ר' חיים שלמה זלמן ווייסבערג

א' אדר תרנ"ב נפ' הרה"ח ר' מאיר ווינקלער ש"צ (מנ"כ בירושלים) ז"ל
ממאהלוב ב"ר צבי מעיר יאס חותנו של ר' עקיבא נייפעלד

י"א אדר תש"ז נפ' הרה"ח ר' חיים שלמה זלמן ווייסבערג (מנ"כ בירושלים)
השם חיים הוסיפו לו בעת מחלתו

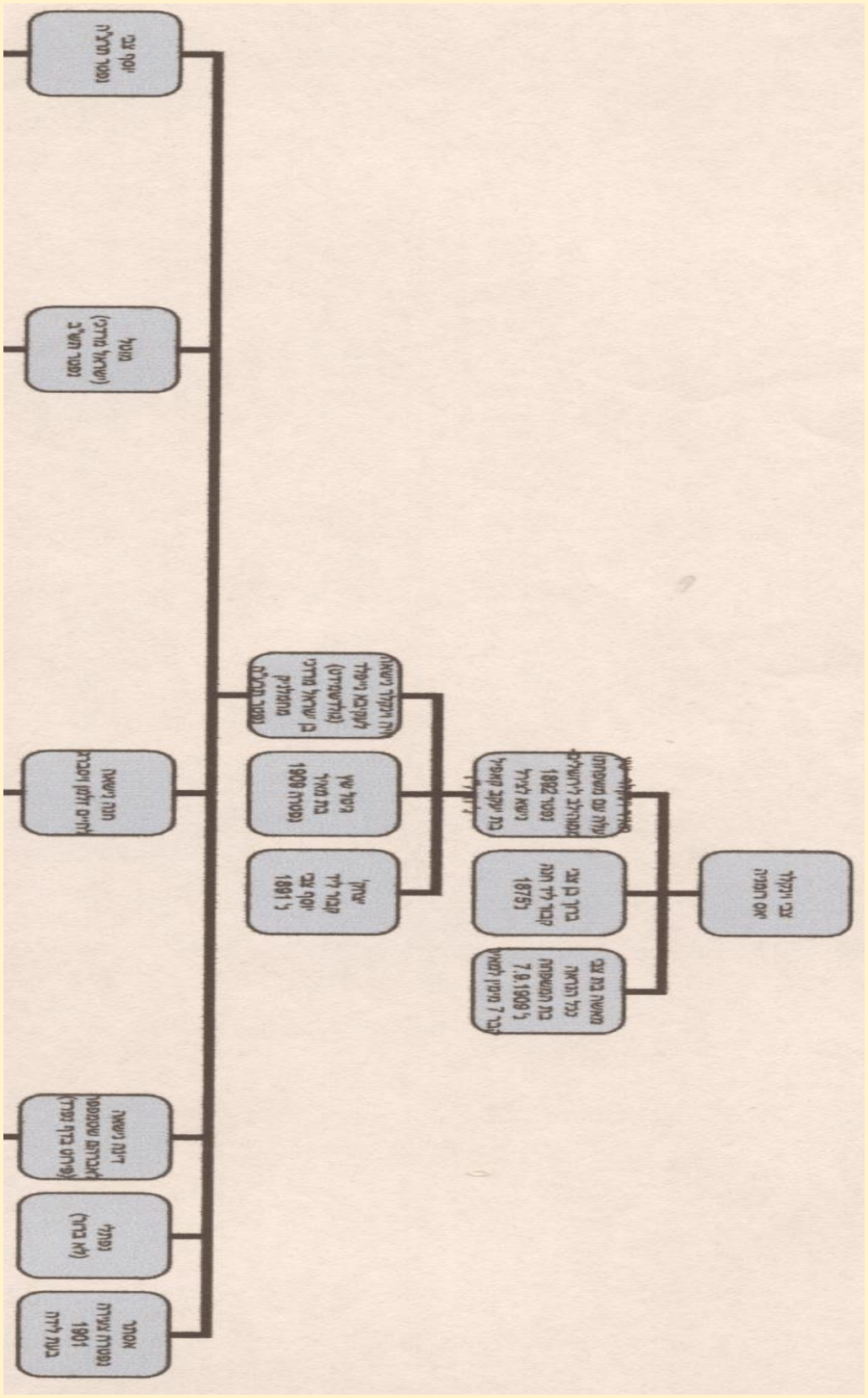
כ"ח אדר תרע"ח נפ' הרה"ח ר' עקיבא נייפעלד ב"ר ישראל מדזדכי מחאמעלניק
ז"ל (מנ"כ בירושלים) השם גאלדשמיד על שם אומנתו
חותנו של ר' חיים שלמה זלמן ווייסבערג

דף שהועבר אלינו מנינו של עקיבא ,נכד בתו חנה.

מנייר זה למדנו את שם משפחתה של חיה ,אשתו של עקיבא וכך הגענו גם ליתר בני המשפחה וקברותיהם .

אותו הנין –יעקב וויסברג-הוא שהעביר אלינו גם את תמונתו של עקיבא.

<u>תרשים -בני המשפחה שחלקם הגדול לא היה ידוע לנו ושאת קברותיהם גילינו בהר הזיתים</u>

ביתם של עקיבא וחיה בנוי היה על הגג מעל שורת החנויות שברחוב ומשטח הגגות שימש לבית כחצר עילית גדולה. סבתא חיה ירדה לרחוב הבשמים והביאה משם שתילי גרניום ושתלה אותם בתוך פחים ממולאים באדמה וצבועים בסיד לבן בוהק שטבלה בו את ה"כחול" של הכביסה, היא הציבה את שורת הפחים עם הפריחה האדומה הלוהטת, מסביב לחצר ביתם העילית.

סבא עקיבא נייפלד שהיה ידוע יותר בירושלים כעקיבא גולדשמיד, על שם משלח ידו - אהב מאד חידושי טכניקה, הוא רכש כל מכשיר חדש שהופיע

באותה תקופה והכניסו לביתו, למשל הפרימוס הראשון הופיע אצלם בבית

כך גם מכונת התפירה, בחדר המגורים המרווח עמדה מיטת אפריון גדולה ומפוארת של סבתא חיה עם וילונות תחרה שסגרו עליה מסביב. בסיפוריה נהגה אמה של שושנה צוריאל להתרפק בגעגועים עזים על זיכרונות הילדות שלה מבית סבא וסבתא, היא סיפרה שאהבה מאד להתארח בביתם ובלילה להירדם במיטה הגדולה . ובבוקר להתעורר לקול זמזום הפרימוס שסבתא כבר שפתה עליו את קומקום הקפה לארוחת הבוקר.

היתה אהבה גדולה בין סבא עקיבא לסבתא חיה, סבא שהיה איש נעים הליכות, רגוע וקשור לרעייתו בכל נימי נפשו ונותן בידה את מלוא הסמכות לנהל את ביתה כרצונה, באופיים הם השלימו אחד את השנייה להפליא, ככל שהוא היה מתון ושלו, כך היא היתה אישה פעלתנית ונמרצת, כפי הנראה ירשה תכונות אלו מאימה, היא לא הסתפקה בטיפול במשפחתה בלבד, אלא הסתובבה בין הבריות ועזרה לחלשים, לזקנים ולנצרכים, ואף דאגה מידי פעם להכניס כלות לחופתן. כינו אותה בשם "כף -בוחשת" ("קוך -לעפל") ביידיש .

פרימוסים

מיטת אפיריון

קברותיהם של עקיבא וחיה.

המצבות נקנו בחיים כפי שרשום על המצבות.

האבן מהודרת ועבה פי שניים מן המצבות הרגילות.

הדבר מעיד על מצבם הכלכלי הטוב וכן על עיסוק המשפחה בקנית - אבנים מחברון.

סבא עקיבא עסוק היה בבית מלאכתו שברחוב חב"ד-כצורף זהב .

היתה לו הזכות ליצור כתרי תורה, גביעי יין וקישוטים עבור בית הכנסת ה"חורבה" שבעיר העתיקה, ששנים רבות מאוחר יותר במלחמת השחרור, נשדדו על- ידי חיילי הלגיון הירדני כאשר הרובע היהודי בעיר העתיקה ירושלים נפל לידיהם.

לצבא הטורקי היתה תזמורת מרשימה ביותר, ובכל יום ששי לפנות ערב היו מנגנים במגרש הרוסים על "הרוטונדה" (בניין עגול עם כיפה) וכן גם באירועים חגיגיים, במסדרים ובמצעדים הצבאיים. יום אחד נכנס לבית מלאכתו של סבא עקיבא קצין טורקי ושאל אותו אם הוא בקיא בתיקון כלי נגינה בבית המלאכה שלו, ענה לו סבא עקיבא: אני לא רוצה לשקר לך, האמת היא שאינני בקיא בכגון אלה, אבל אם תביא לי את כלי הנגינה אנסה לעשות משהו. הקצין הטורקי הביא לו קלרינט, סבא עקיבא בדק את הכלי, למד על מבנהו והצליח לתקן אותו, אחר -כך הביא לו הקצין חצוצרה וגם את זו הצליח סבא לתקן, וכך למד לתקן ולטפל ביתר כלי התזמורת ואף למד בעצמו לנגן על כמה כלי נגינה. ואז שאל אותו הקצין הטורקי אם הוא יהיה מוכן לקבל עליו את תפקיד מתחזק התזמורת, סבא עקיבא הסכים לקבל את המינוי הזה והיה למתחזק הקבוע של התזמורת הטורקית המפוארת.

תזמורת הצבא התורכי צועדת בירושלים (1898),עקיבא היה אחראי על תיקון כלי התזמורת

אמא: כן, איך זה קרה בכלל? כשהוא התחיל לעבוד בצורפות. פעם בא אליו קצין מהתזמורת התורכית. היתה להם תזמורת נהדרת, שכל יום שישי לפנות ערב הם היו מנגנים במגרש הרוסים. היתה שם רוטונדה כזו ששמה היו מסודרים התזמורת והיו מנגנים. יום אחד בא אליו קצין תורכי ואמר לו: "שמע, אתה יודע לתקן בצורפות איזה כלי נגינה"? אז סבא אמר: "אני לא רוצה לשקר. האמת היא שאינני יודע. אבל אם תביא לי את הכלי, אני אנסה".

א': זו היתה חצוצרה?

אמא: לא, זה היה קלרינט. הוא הביא לו את הקלרינט. סבא ניסה חה הלך. אחרי זה הוא הביא לו חצוצרה והוא ניסה חה הלך. באופן כזה סבא למד לנגן על כל מיני כלים. הוא לימד את הבנים שלו. אבל הם לא תפסו את זה, לדקוד הם ידעו יפה. היה בן משפחה ידוע שקראו לו חצקל הוא היה רוקד - משהו. במוצאי-שבת היו כולם מתאספים בבית הסבא וסבא היה עושה הבדלה וכולם שותים קצת יין. אח"כ היינו שותים ממש יין כי הם היו עושים לבד יין מענבים. בעיקר ענבים שחורים מחברון. אמנם היינו כל כך רגילים לשתות יין שבמקום מים היינו שותים יין.

א': איזה עוד עבודות הוא עשה חוץ מכלי הנגינה?

אמא: א, כן, בודאי. הוא עשה כתר תורה. ממש פלא באיזו צורה הוא עשה את זה וגם חושן. הדברים האלה, כשהבן שלי, יוסי, סיים את התיכון בעין-החורש ובא עם החברים שלו לבקר בהר-ציון ושם למטה אמרו שהיה הקבר של דוד המלך. הוא הלך עם החברים שלו וראה שיהודי אחד יושב מרחוק וכל הזמן מסתכל עליו. לבסוף הוא ניגש אליו ושאל: "ינגעלע, דו פארשטייסט יידיש"? אז יוסי אמר: "א ביסעלע". "מאיפוא"? אז הוא אמר: "מהסבתא שלי". אז הוא אמר: "מהסבתא שלך? הסבתא שלך לא היתה הסבתא דינה, דינה גולדשמידט"? אז יוסי אמר: "יש הרבה דינות". והוא אמר: "לא, לא, ר' עקיבא גולדשמידט, צורף הזהב". יוסי אמר: "כן". ואז הוא אמר: "בוא עם החברים שלך ואני אראה לכם עבודות של הסבא רבא שלך". ואז הוא ירד איתם למטה באמת והראה להם את העבודות של הסבא. את החושן ואת כתר התורה, כל הדברים האלה.

א': יש איזו מתנה שהוא פעם עשה לאיזה שליח שביקר בירושלים ואני לא זוכר אם זה היה פרנץ יחף או הקייזר וילהלם.

אמא: שניים. שניים. גם פרנץ יחף וגם הקייזר וילהלם. כשהם באו ארצה. פתחו קיר שלם כשנכנסים לתוך העיר העתיקה ליד שער יפו. כשהם נכנסו, כמובן שכנגד מלך או קיסר הולכים עם ספר תורה. כשהם ראו את כתר התורה והחושן הם שאלו: "מי הידיים המבורכות שעשו את העבודה הזאת"? אז הביאו את הסבא והראו להם - הנה זהו היהודי שעשה את העבודות האלה. הם נישקו את ידיו והם אמרו שזה הפלא ופלא. העיקר, הסבא שאל אותם מה הם רוצים שהוא יעשה להם. אולי נדן לחרב?

- "לא, לא רוצים כלי מלחמה"! שהוא יגיד מה הוא מציע לעשות להם. אז הוא הציע לעשות להם נרתיק למכתבים ששולחים ממלך למלך, או לאנשי גדולה. אז הם אמרו שכן, זה רצוי. אז הוא נרתיק גם לוילהלם קייזר כשהוא בא וגם לפרנץ יחף כשהוא בא.

יהודית אצילי, הנכדה , מספרת על התזמורת התורכית ועל המתנה שהכין עקיבא לפרנץ יוזף או לקיסר וילהלם.

תון: ????? - Maariv תאריך: 16 יונ' 1967 עמוד: 22

בין החומות

כתב וצייר: משה בן-שאול

הסופר משה בן שאול כולל בין סיפורי ירושלים את סיפורו של עקיבא והתזמורת התורכית.

סבא רבא עקיבא אהב את עבודתו כצורף זהב, והתמיד בה עד זיקנה ושיבה. הוא התבקש להכין מתנת יום הולדת עבור הקייזר פראנץ-יוזף מאת הקהילה היהודית בירושלים, סבא שאל את אנשי פמליית הקייזר: האם הוא יחפוץ

בנדן לחרב? והם ענו לו שאינם רוצים כלי מלחמה עבור הקייזר, ואז הציע להם סבא עקיבא ליצור עבורו נרתיק מגילה מעשה אמנות עשוי כסף, אשר נמצא עד היום באגף המיוחד בספריה הלאומית האוסטרית בו נשמרות כל המתנות שקיבל הקייזר פראנץ-יוזף בחייו.

באחד הימים, כבר בזקנתו, התכונן סבא עקיבא ללכת הביתה לסעוד את סעודת הצהריים שהכינה לו זוגתו, כמנהגו, לקח עימו את העבודות יקרות הערך ביותר שהיו באותה עת בבית מלאכתו,

באותו היום לקח איתו את היצירה שהכין עבור הקייזר פראנץ יוזף, יצא מבית המלאכה כדי לנעול את הדלת, הניח את האוצר על גדר אבן בסמוך לבית המלאכה, הרים והצמיד את הבריח הכבד לרוחב הדלת, הכניס את המנעול לחריץ ונעל אותו. בהיותו ישיש וזכרונו החל לבגוד בו, שכח את האוצר שהיה מונח על הגדר ושם פעמיו לעבר ביתו, כאשר היה קרוב מאד לביתו נזכר פתאום באוצר שמונח שם באין משגיח, הסתובב לאיטו והחל מחיש צעדיו בחזרה לכוון בית המלאכה, לא עבר זמן רב ופתאום הוא שומע יהודי קורא לו: ר' עקיבא, ר' עקיבא, אל תדאג, עברתי ליד בית מלאכתך ומצאתי את האוצר, הנה אני מוסר לך אותו בשלמותו ולמזלך הטוב איש עדיין לא הספיק לגנוב אותו.

תמונה שקבל אברהם אצילי, נינו של עקיבא מן המוזיאון בוינה. יתכן מאד שמדובר במתנה שהכין עקיבא הצורף לפרנץ - יוזף

קטע בשפה העברית האותנטית של אותה תקופה, מתוך ספר שכתב אחד מוותיקי העיר העתיקה, חיים המבורגר בספרו "שלושה עולמות" באותו עניין:

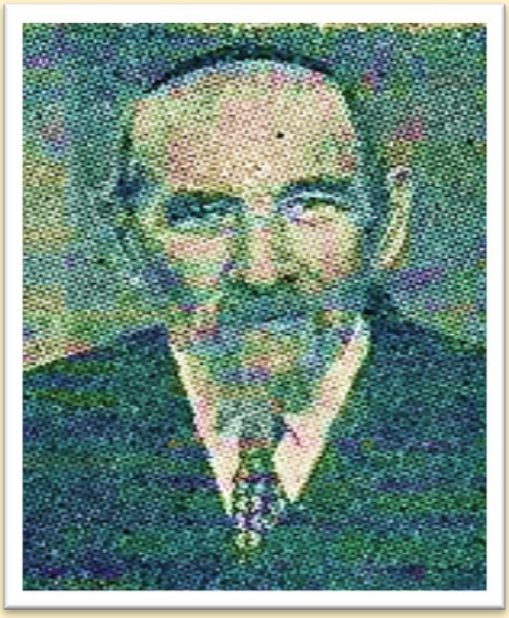
"על החצוצרות, החלילים והסימפניות של החיילים המנגנים או של שאר המוסיקאים, אם נפסק קולם, היה הוא (עקיבא) מטליא אותם בנחושת קלל אם נשברו.

ואם נסדקו,תיקן הסדקים, כשגמר לתקן, עמד ובחן הוא תחילה את הכלי להשמיע קול. ואחר כך באו החיילים ובחנו אם תיקן כראוי, וממילא נשמעו כל היום ברחוב זה תקיעות".

במוצאי שבתות היתה המשפחה מתכנסת אצל סבא וסבתא ולאחר ההבדלה שתו יין תוצרת בית שהם יצרו בעצמם מענבי חברון שחורים, וכטוב לבם ביין היה סבא מנגן להנאת כולם, והצעירים שבהם היו יוצאים במחולות.

סבא עקיבא וסבתא חיה שלחו את ידם גם לעיסוקים אחרים כמו במסחר בתבואה, הם שכרו אדמה באזור פורה מאד בג'רש שבעבר הירדן, ומינו מנהל עבודה ערבי מקומי, וגידלו שם חיטה לשם אפית מצה שמורה לפסח, הפיקוח נעשה בהכשר רב מירושלים. יום אחד בהיותו בעבר הירדן , התארח סבא עקיבא אצל הפלחים המקומיים באוהל כדי לדון בענייני הגידול והעברת החיטה לירושלים. בלילה בשכבו על משכבו, שמע את מארחיו , בסברם שהוא ישן, מדברים בינם לבין עצמם: "היהודי הזה כבר עמוס בכסף רב, הגיע הזמן שנחסל אותו ונשדוד את כספו". הוא לא עצם עין וחיכה עד שמארחיו נרדמו, ואז יצא חרש מהאוהל, קפץ על סוסתו ובדהירה ברח בחזרה לירושלים, לאחר מקרה זה חיסל לגמרי את עסקיו בעבר הירדן.

יום אחד הגיע סבא עקיבא הביתה לאחר שסגר את בית מלאכתו וסיפר לאשתו שהממשל הטורקי הוציא מכרז על מכירת אדמות מחוץ לחומות וכי גם הוא נתן בידם עירבון כתשלום ראשון עבור חלקת שדה. כאשר שמעה זאת זוגתו, לא מצא הדבר חן בעיניה, והיא שאלה אותו: וכי מה הוא מתכוון לעשות בחלקת שדה שוממה זרועת סלעים וקוצים? האם לא חבל לבזבז את הכסף על זה? וביקשה ממנו ללכת לממשל ולקבל את כספי העירבון בחזרה. הוא עשה כרצונה וביטל את העסקה. כתב על כך אחד ממשפחת וותיקי העיר העתיקה חיים המבורגר בספרו שלושה עולמות שיצא לאור בתשרי-תרצ"ט : (את הסיפור הזה, כמו את יתר הסיפורים, שמעה שושנה צוריאל עוד בילדותה מפיה של אמה ז"ל.)

חיים אליהו יוסף המבורגר (כ"ג באדר תרכ"ח, 1868- כ"ג בכסלו תשי"ב, 1951) - היה מינהלן, מומחה לכספים ולסדרי הדואר בירושלים של המאה ה-19. בכולל אונגרין בירושלים, אחד מהכוללים החשובים של היישוב הישן, הוא עסק בניהול. לאחר מכן, או במקביל, עבד גם בבנק של אביו, בנק נתן המבורגר, נחשב למומחה לאיתור שטרי כסף מזויפים - מומחיות חשובה בזמנו. עבד בשרות הדואר האוסטרי והרוסי שניהל אביו. השתתף בניסיון להקים כפר עברי בסביבות ירושלים בשם "קהלת יעקב" "בו יהיה לכל חבר בית ומשק זעיר". היה מראשי המסחר היהודי בעיר.

בשל מצוקות פרנסה נסע לחו"ל ועסק בעיסוקים שונים . חזר ארצה ועסק בכתיבת זכרונות.

מפורסמת צוואתו של סבו "משה נאוועמעמסטר" המובאת בזכרונות ארץ ישראל ובה המלצה לצאצאיו לשמור נאמנות לארץ.

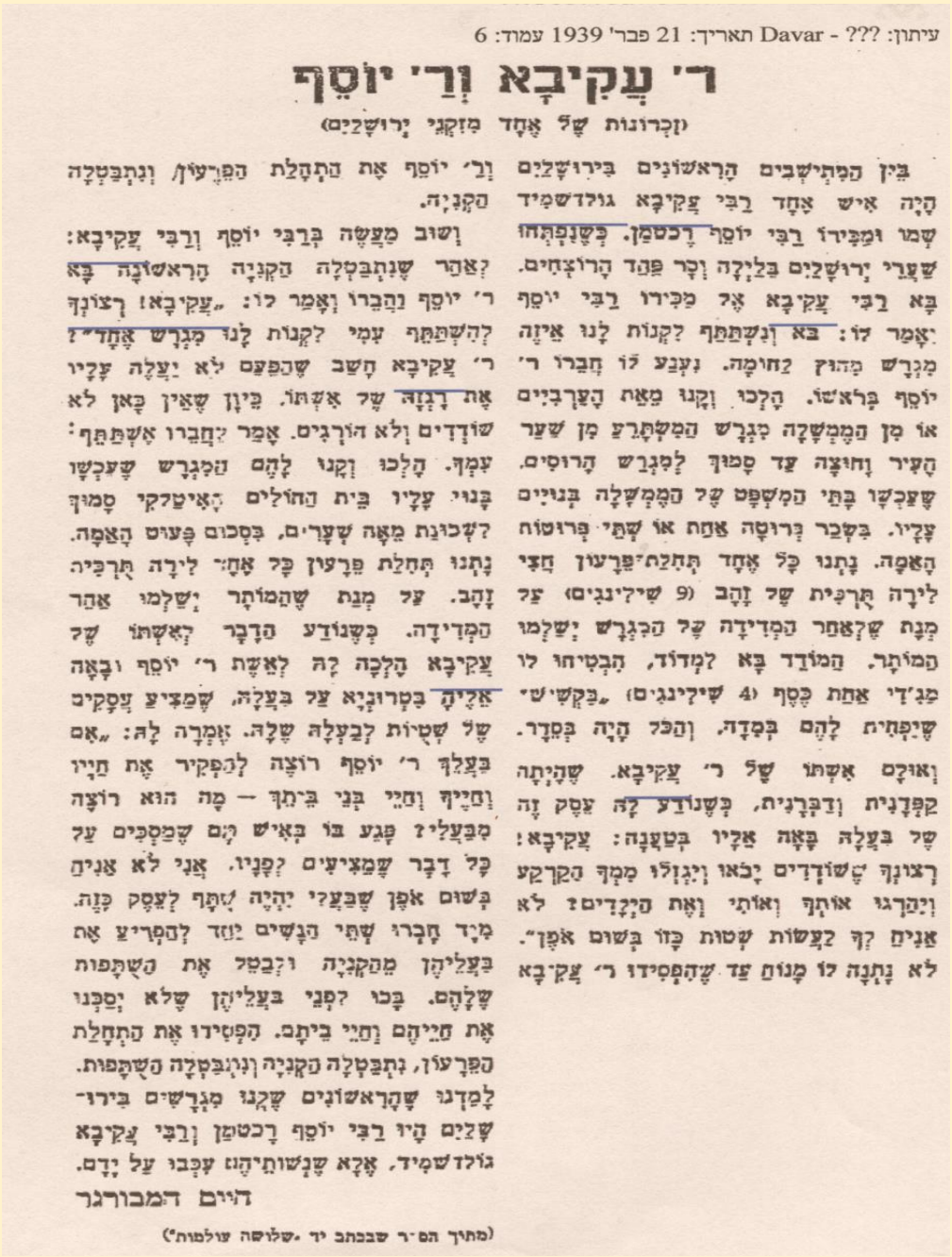
מספריו:

- "שלשה עולמות" - עולמו של סבא ר' משה נאוועמעמסטר
- עולמי שלי - על קורות חייו בירושלים.

בני משפחת המבורגר התגוררו תקופה מסויימת באחת מן הדירות ב"חצר החזקה" של עקיבא. לאחר מכן עברו להתגורר בחוש של רבי צדוק.

המשפחה הגיעה מהונגריה וככל הנראה יש קשר משפחתי בינה ובין משפחת שטמפפר .

סבו של חיים המבורגר אירח את משפחת בנימין שטמפפר כאשר הגיעה ארצה בשנת 1872.

עיתון: ??? - Davar תאריך: 21 פבר' 1939 עמוד: 6

ר' עֲקִיבָא וְר' יוֹסֵף

(זִכְרוֹנוֹת שֶׁל אֶחָד מִזִּקְנֵי יְרוּשָׁלַיִם)

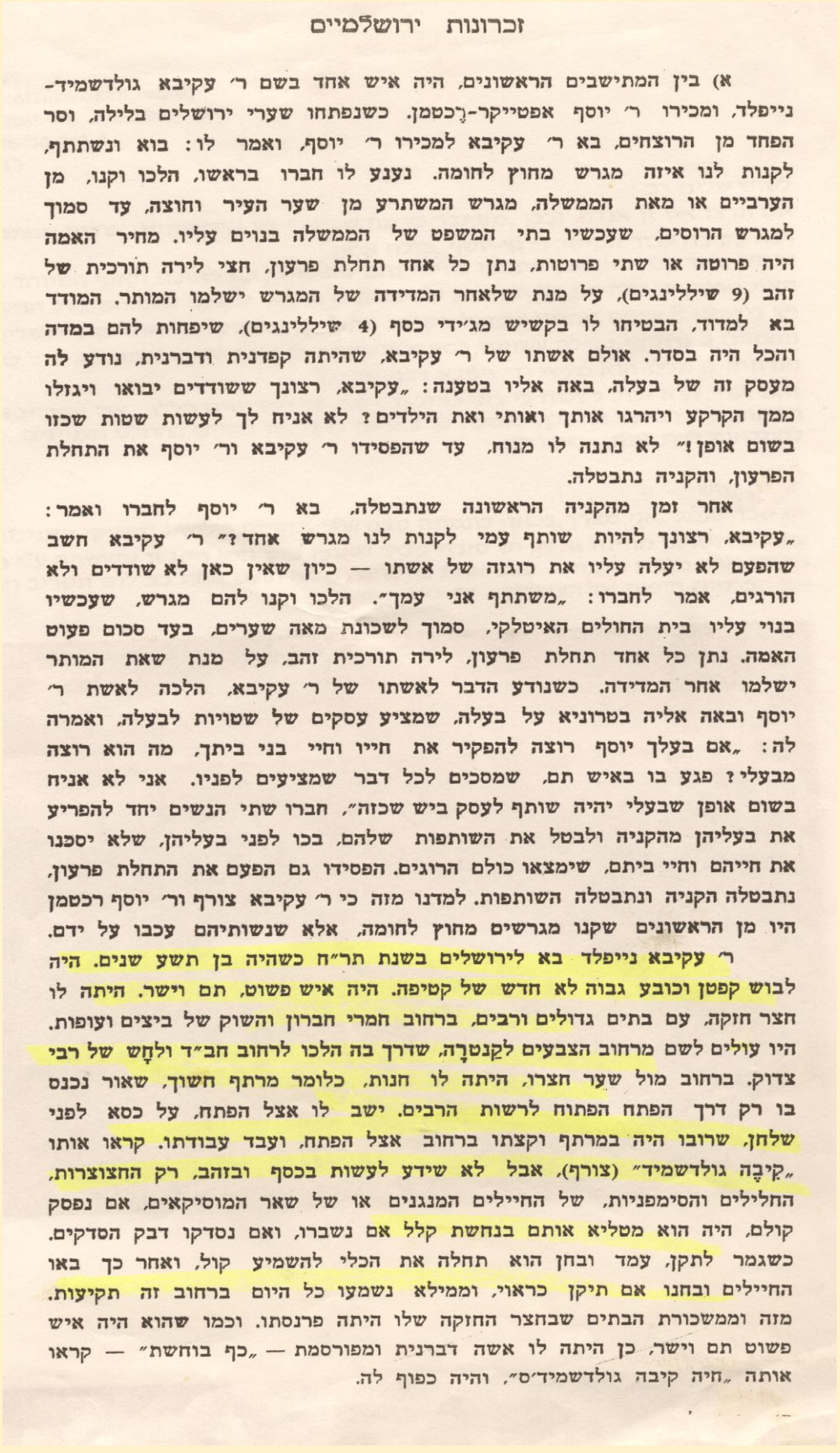
בֵּין הַמִּתְיַשְּׁבִים הָרִאשׁוֹנִים בִּירוּשָׁלַיִם הָיָה אִישׁ אֶחָד רַבִּי עֲקִיבָא גוֹלְדשְׁמִיד שְׁמוֹ וּמְפִירוֹ רַבִּי יוֹסֵף רָכְסְמַן. כְּשֶׁנִּפְתְּחוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם בַּלַּיְלָה וְקָר פֶּתַח הָרוֹצְחִים. בָּא רַבִּי עֲקִיבָא אֶל מְכִירוֹ רַבִּי יוֹסֵף וְאָמַר לוֹ: בֹּא וְנִשְׁתַּתֵּף לִקְנוֹת לָנוּ אֲיזֶה מְגָרֵשׁ מְחוּץ לַחוֹמָה. נִעְנַע לוֹ חֲבֵרוֹ ר' יוֹסֵף בְּרֹאשׁוֹ. הָלְכוּ וְקָנוּ מֵאֵת הָעֲרָבִיִּים אוֹ מִן הַמֶּמְשָׁלָה מִגְרָשׁ הַמִּשְׁתָּרֵעַ מִן שַׁעַר הָעִיר וְחוּצָה עַד סָמוּךְ לְמִגְרַשׁ הָרוֹסִים. שֶׁעַכְשָׁו בְּתֵי הַמִּשְׁפָּט שֶׁל הַמֶּמְשָׁלָה בְּנוּיִים עָלָיו. בְּשָׁכַר דִּירוֹתָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת הָאַמָּה. נָתְנוּ כָּל אֶחָד תְּחִלַּת־פַּרְעוֹן חֲצִי לִירָה תֻּרְכִּית שֶׁל זָהָב (9 שִׁילִינְגִים) עַל מְנָת שֶׁלְּאַחַר הַמְּדִידָה שֶׁל הַמִּגְרָשׁ יְשַׁלְּמוּ הַמּוֹתָר. הַמּוֹדֵד בָּא לִמְדוֹד, הִבְטִיחוּ לוֹ מַג'דִּי אַחַת כֶּסֶף (4 שִׁילִינְגִים) "בְּקֶשִׁ־שׁ" שֶׁיִּפְחִית לָהֶם בְּמִדָּה, וְהִכֹּל הָיָה בְּסֵתֶר.

וְאוֹכֶם אִשְׁתּוֹ שֶׁל ר' עֲקִיבָא. שֶׁהָיְתָה קַפְּדָנִית וְדַבְּרָנִית, כְּשֶׁנּוֹדַע לָהּ עֵסֶק זֶה שֶׁל בַּעֲלָהּ בָּאָה אֵלָיו בְּטַעֲנָה: עֲקִיבָא! רָצוֹנְךָ שֶׁשּׁוֹדְדִים יָבֹאוּ וְיִגְזְלוּ מִמֵּךְ הַקַּרְקַע וְיַהַרְגוּ אוֹתְךָ וְאוֹתִי וְאֶת הַיְלָדִים? לֹא אֲנִיחַ לְךָ לַעֲשׂוֹת שְׁטוּת כָּזוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן". לֹא נִתְּנָה לוֹ מָנוֹחַ עַד שֶׁהִפְסִידוּ ר' עֲקִיבָא וְר' יוֹסֵף אֶת הַתַּחֲלַת הַפֶּרַעוֹן/ וְנִתְבַּטְּלָה הַקְּנִיָּה.

וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹסֵף וְרַבִּי עֲקִיבָא: לְאַחַר שֶׁנִּתְבַּטְּלָה הַקְּנִיָּה הָרִאשׁוֹנָה בָּא ר' יוֹסֵף וְאָמַר לוֹ: "עֲקִיבָא! רָצוֹנְךָ לְהִשְׁתַּתֵּף עִמִּי לִקְנוֹת לָנוּ מִגְרָשׁ אֶחָד"? ר' עֲקִיבָא חָשַׁב שֶׁהַפַּעַם לֹא יַעֲלֶה עָלָיו אֶת רָגְזָהּ שֶׁל אִשְׁתּוֹ. בֵּינְתַיִם כָּאן לֹא שׁוֹדְדִים וְלֹא הוֹרְגִים. אָמַר לְחֲבֵרוֹ אִשְׁתַּתֵּף: עִמּוֹ. הָלְכוּ וְקָנוּ לָהֶם מִגְרָשׁ שֶׁעָכְשָׁו בָּנוּי עָלָיו בֵּית הַחוֹלִים הָאִיטַלְקִי סָמוּךְ לְשָׁכוּנַת מֵאָה שְׁעָרִים, בְּסָכוּם פָּעוּט הָאַמָּה. נָתְנוּ תְּחִלַּת פֶּרַעוֹן כָּל אֶחָד לִירָה תֻּרְכִּיָּה זָהָב. עַל מְנַת שֶׁהַמּוֹתָר יְשַׁלְּמוּ אַחַר הַמְּדִידָה. כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל עֲקִיבָא הָלְכָה הָהּ לְאֵשֶׁת ר' יוֹסֵף וּבָאָה אֵלֶיהָ בְּטָרוֹנְיָא עַל בַּעְלָהּ, שֶׁמַּצִּיעַ עֲסָקִים שֶׁל שְׁטוּיוֹת לְבַעְלָהּ שֶׁלָּהּ. וְאָמְרָה לָהּ: "אִם בְּבַעְלֵךְ ר' יוֹסֵף רוֹצֶה לְהַפְקִיר אֶת חַיָּיו וְחַיֶּיךְ וְחַיֵּי בְּנֵי בֵּיתֵךְ — מָה הוּא רוֹצָה מִבַּעְלִי? פֶּגַע בּוֹ בְּאִישׁ קִים שֶׁמַּסְכִּים עַל כָּל דָּבָר שֶׁמַּצִּיעִים לְפָנָיו. אֲנִי לֹא אֲנִיחַ בְּשׁוּם אֹפֶן שֶׁבַּעֲלִי יִהְיֶה שׁוּתָף לְעֵסֶק כָּזֶה. מִיָּד חָבְרוּ שְׁתֵּי הַנָּשִׁים יַחַד לְהַפְרִיעַ אֶת בַּעֲלֵיהֶן מֵהַקְּנִיָּה וּלְבַטֵּל אֶת הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלָּהֶם. בָּכוּ לִפְנֵי בַּעֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יַסְכִּימוּ אֶת חַיֵּיהֶם וְחַיֵּי בֵּיתָם. הִפְסִידוּ אֶת הַתַּחֲלַת הַפֶּרַעוֹן, נִתְבַּטְּלָה הַקְּנִיָּה וְנִתְבַּטְּלָה הַשֻּׁתָּפוּת. לָמַדְנוּ שֶׁהָרִאשׁוֹנִים שֶׁקָּנוּ מִגְרָשִׁים בִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ רַבִּי יוֹסֵף רָכְטְמַן וְרַבִּי עֲקִיבָא גוֹלְדשְׁמִיד. אֲבָל שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ עָבְרוּ עַל יָדָם.

חיים המבורגר

(מתוך הס"ר שבכתב יד "שלושה שלמות")

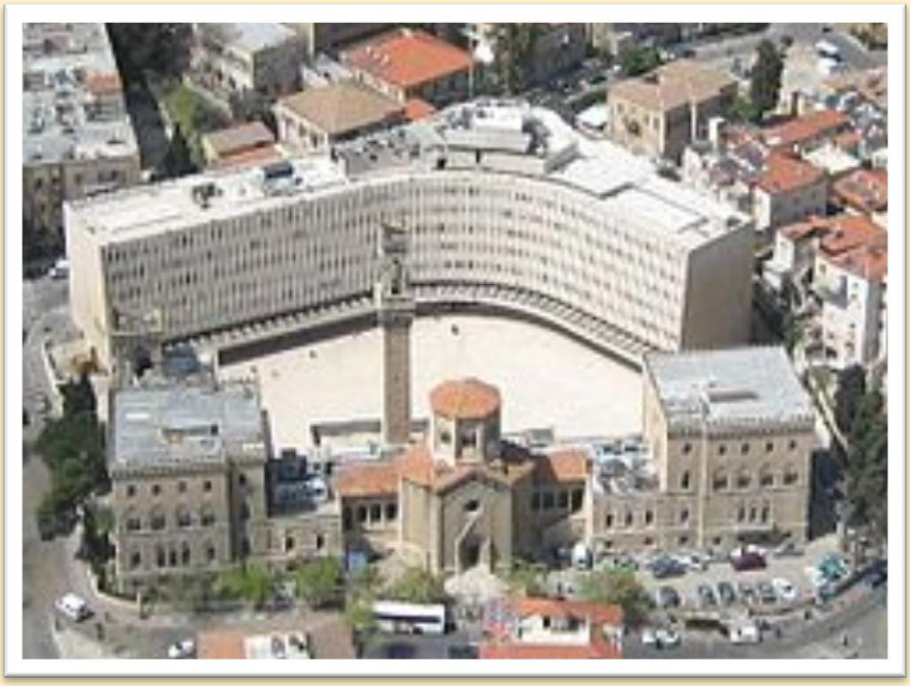
זכרונות ירושלמיים

א) בין המתישבים הראשונים, היה איש אחד בשם ר׳ עקיבא גולדשמיד-נייפלד, ומכירו ר׳ יוסף אפטייקר-רכטמן. כשנפתחו שערי ירושלים בלילה, וסר הפחד מן הרוצחים, בא ר׳ עקיבא למכירו ר׳ יוסף, ואמר לו: בוא ונשתתף, לקנות לנו איזה מגרש מחוץ לחומה. נענע לו חברו בראשו, הלכו וקנו, מן הערביים או מאת הממשלה, מגרש המשתרע מן שער העיר וחוצה, עד סמוך למגרש הרוסים, שעכשיו בתי המשפט של הממשלה בנוים עליו. מחיר האמה היה פרוטה או שתי פרוטות, נתן כל אחד תחלת פרעון, חצי לירה תורכית של זהב (9 שילליגים), על מנת שלאחר המדידה של המגרש ישלמו המותר. המודד בא למדוד, הבטיחו לו בקשיש מג׳ידי כסף (4 שילליגים), שיפחות להם במדה והכל היה בסדר. אולם אשתו של ר׳ עקיבא, שהיתה קפדנית ודברנית, נודע לה מעסק זה של בעלה, באה אליו בטענה: „עקיבא, רצונך ששודדים יבואו ויגזלו ממך הקרקע ויהרגו אותך ואותי ואת הילדים? לא אניח לך לעשות שטות שכזו בשום אופן!״ לא נתנה לו מנוח, עד שהפסידו ר׳ עקיבא ור׳ יוסף את התחלת הפרעון, והקניה נתבטלה.

אחר זמן מהקניה הראשונה שנתבטלה, בא ר׳ יוסף לחברו ואמר: „עקיבא, רצונך להיות שותף עמי לקנות לנו מגרש אחד?״ ר׳ עקיבא חשב שהפעם לא יעלה עליו את רוגזה של אשתו — כיון שאין כאן לא שודדים ולא הורגים, אמר לחברו: „משתתף אני עמך״. הלכו וקנו להם מגרש, שעכשיו בנוי עליו בית החולים האיטלקי, סמוך לשכונת מאה שערים, בעד סכום פעוט האמה. נתן כל אחד תחלת פרעון, לירה תורכית זהב, על מנת שאת המותר ישלמו אחר המדידה. כשנודע הדבר לאשתו של ר׳ עקיבא, הלכה לאשת ר׳ יוסף ובאה אליה בטרוניא על בעלה, שמציע עסקים של שטויות לבעלה, ואמרה לה: „אם בעלך יוסף רוצה להפקיר את חייו וחיי בני ביתך, מה הוא רוצה מבעלי? פגע בו באיש תם, שמסכים לכל דבר שמציעים לפניו. אני לא אניח בשום אופן שבעלי יהיה שותף לעסק ביש שכזה״, חברו שתי הנשים יחד להפריע את בעליהן מהקניה ולבטל את השותפות שלהם, בכו לפני בעליהן, שלא יספנו את חייהם וחיי ביתם, שימצאו כולם הרוגים. הפסידו גם הפעם את התחלת פרעון, נתבטלה הקניה ונתבטלה השותפות. למדנו מזה כי ר׳ עקיבא צורף ור׳ יוסף רכטמן היו מן הראשונים שקנו מגרשים מחוץ לחומה, אלא שנשותיהם עכבו על ידם.

ר׳ עקיבא נייפלד בא לירושלים בשנת תר״ח כשהיה בן תשע שנים. היה לבוש קפטן וכובע גבוה לא חדש של קטיפה. היה איש פשוט, תם וישר. היתה לו חצר חזקה, עם בתים גדולים ורבים, ברחוב חמרי חברון והשוק של ביצים ועופות. היו עולים לשם מרחוב הצבעים לקַנטָרָה, שדרך בה הלכו לרחוב חב״ד ולחָשׁ של רבי צדוק. ברחוב מול שער חצרו, היתה לו חנות, כלומר מרתף חשוך, שאור נכנס בו רק דרך הפתח הפתוח לרשות הרבים. ישב לו אצל הפתח, על כסא לפני שלחן, שרובו היה במרתף וקצתו ברחוב אצל הפתח, ועבד עבודתו. קראו אותו „קִיבָּה גולדשמיד״ (צורף), אבל לא שידע לעשות בכסף ובזהב, רק החצוצרות, החלילים והסימפניות, של החיילים המנגנים או של שאר המוסיקאים, אם נפסק קולם, היה הוא מטליא אותם בנחשת קלל אם נשברו, ואם נסדקו דבק הסדקים. כשגמר לתקן, עמד ובחן הוא תחלה את הכלי להשמיע קול, ואחר כך באו החיילים ובחנו אם תיקן כראוי, וממילא נשמעו כל היום ברחוב זה תקיעות. מזה וממשכורת הבתים שבחצר החזקה שלו היתה פרנסתו. וכמו שהוא היה איש פשוט תם וישר, כן היתה לו אשה דברנית ומפורסמת — „כף בוחשת״ — קראו אותה „חיה קיבה גולדשמיד׳ס״, והיה כפוף לה.

מתוך ספריו של חיים המבורגר המספר על עקיבא ועל אשתו חיה שאלמלא עצותיה היינו יכולים (כל צאצאיו) להיות עשירים ואולי לא להיות כלל.

בית החולים האיטלקי (בקדמת התמונה) שטח זה נקנה בתחילה על ידי עקיבא עד שבוטלה עסקה זו כמו עיסקה גדולה אחרת באיזור מגרש הרוסים- על ידי חיה.

מצעד צבאי של אלנבי במגרש הרוסים עם כיבוש ירושלים בשנת 1917.

גם עיסקת קרקעות של עקיבא במגרש הרוסים-בוטלה.

סבא עקיבא וסבתא חיה זכו לראות את קץ השלטון הטורקי בירושלים ואת כניסת הצבא האנגלי לעיר, אבל לא לזמן רב, באותו זמן השתוללה מגפת החולירע בירושלים ואנשים רבים מתו במחלה וגם סבתא חיה נדבקה בחולירע ונפטרה. סבא עקיבא ידע שלא נותר לו זמן רב לחיות בלי אשתו האהובה סבתא חיה, ובהיותו פטריוט גדול של הצבא האנגלי ששחרר את ארץ ישראל וירושלים מעולם הכבד של הטורקים, השתוקק לראות במו עיניו ולו חייל אנגלי אחד לפני מותו. הוא בקש מחתנו אברהם שטמפפר שייקח אותו החוצה כדי לראות חיילים אנגלים.

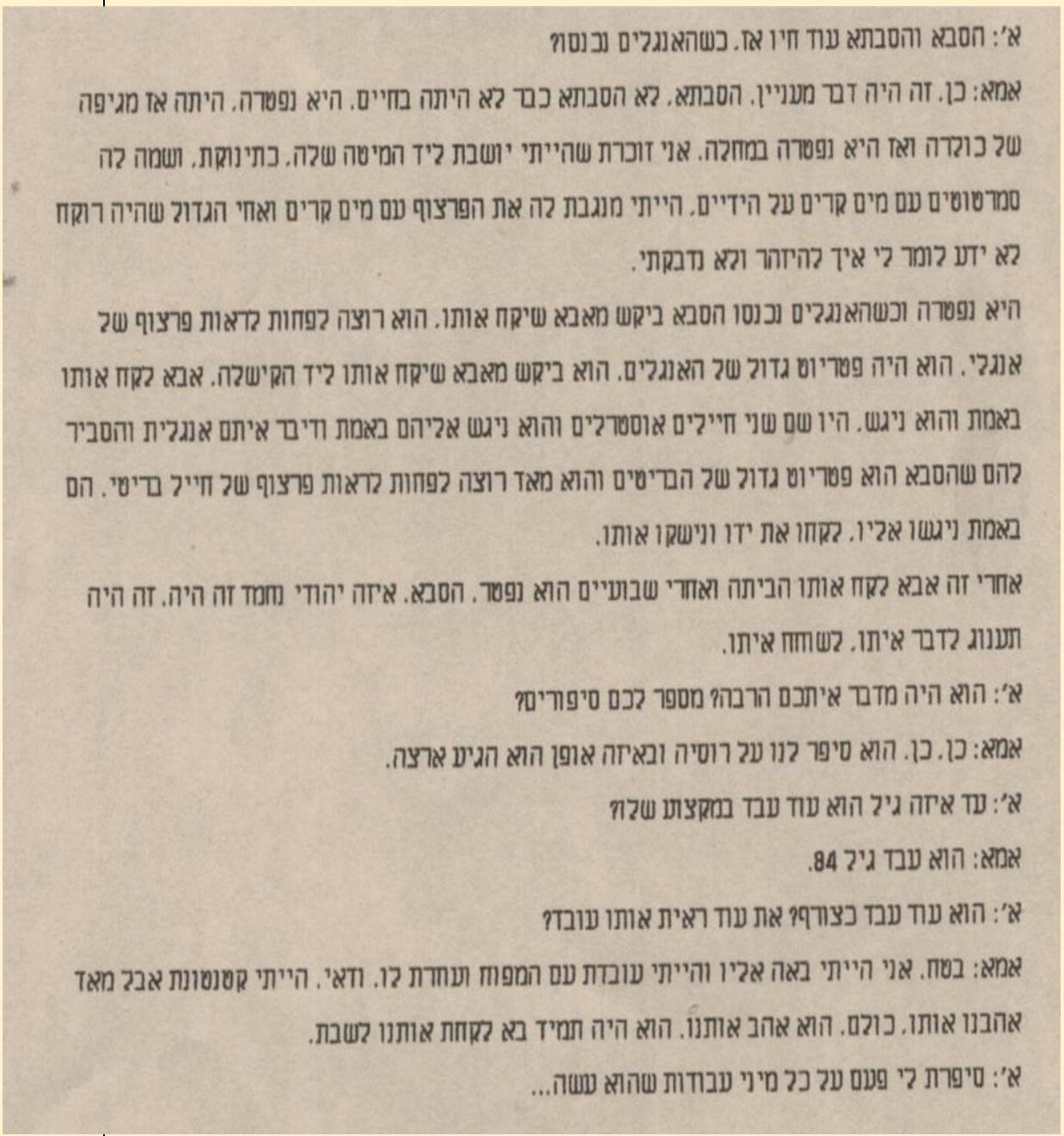
ליד הקישלה עמדו שני חיילים אוסטרלים, אברהם ששלט בשפה האנגלית ניגש אליהם והסביר להם שהסבא הישיש הוא פטריוט גדול שלהם וכי הוא רוצה ללחוץ את ידיהם, הם ניגשו אליו לקחו את ידו בידיהם ונישקו אותו.

צבא בריטי בשער יפו ביום כניסתו של גנרל אלנבי לארץ ישראל.

החיילים הבריטים נישקו את ידיו של עקיבא

כעבור שבועיים נפטר סבא עקיבא בגיל שמונים וארבע שנים ונטמן בהר הזיתים לצד אשתו האהובה חיה.

א': הסבא והסבתא עוד חיו אז. כשהאנגלים נכנסו?

אמא: כן. זה היה דבר מעניין. הסבתא, לא הסבתא כבר לא היתה בחיים. היא נפטרה. היתה אז מגיפה של כולרה ואז היא נפטרה במחלה. אני זוכרת שהייתי יושבת ליד המיטה שלה. כתינוקת, ושמה לה סמרטוטים עם מים קרים על הידיים. הייתי מנגבת לה את הפרצוף עם מים קרים ואחי הגדול שהיה רוקח לא ידע לומר לי איך להיזהר ולא נדבקתי.

היא נפטרה וכשהאנגלים נכנסו הסבא ביקש מאבא שיקח אותו. הוא רוצה לפחות לראות פרצוף של אנגלי. הוא היה פטריוט גדול של האנגלים. הוא ביקש מאבא שיקח אותו ליד הקישלה. אבא לקח אותו באמת והוא ניגש. היו שם שני חיילים אוסטרלים והוא ניגש אליהם באמת ודיבר איתם אנגלית והסביר להם שהסבא הוא פטריוט גדול של הבריטים והוא מאד רוצה לפחות לראות פרצוף של חייל בריטי. הם באמת ניגשו אליו, לקחו את ידו ונישקו אותו.

אחרי זה אבא לקח אותו הביתה ואחרי שבועיים הוא נפטר. הסבא. איזה יהודי מחמד זה היה. זה היה תענוג לדבר איתו. לשוחח איתו.

א': הוא היה מדבר איתכם הרבה? מספר לכם סיפורים?

אמא: כן. כן. הוא סיפר לנו על רוסיה ובאיזה אופן הוא הגיע ארצה.

א': עד איזה גיל הוא עוד עבד במקצתו שלו?

אמא: הוא עבד גיל 84.

א': הוא עוד עבד כצורף? את עוד ראית אותו עובד?

אמא: בטח. אני הייתי באה אליו והייתי עובדת עם המפוח ועוזרת לו. ודאי. הייתי קטנטונת אבל מאד אהבנו אותו, כולם. הוא אהב אותנו. הוא היה תמיד בא לקחת אותנו לשבת.

א': סיפרת לי פעם על כל מיני עבודות שהוא עשה...

יהודית אצילי נכדתם של חיה ועקיבא מספרת על תקופת חייהם האחרונה .

עקיבא היה מקפיד להביא לביתו את נכדותיו כדי שיבלו אצלם את השבתות

עקיבא וילדיו היו מעורים בחיי הציבור היו שותפים וחתמו על עצומות שונות ותרמו מכספם לנזקקים,מספר קטעי עיתונים המעידים על כך מובאים כאן.

מבקר ועד ערב? חכי נעלם מהברי"ן שהממונים קונסים את האיש אשר לא יעשה רצונם ופקודתם, והחלוקה מפרוטות יבשות לא תנתן להם, ועתה ממילא מובן בבוא איש להב"ד, ובראותו את הואב הטורף נבהל מפניו ועשה ככל אשר צוה עליו, ועוד שצריכו לשמש ב"ד את שמש הממונים לקרוא את בני הכולל ולהבריחם לחתום על ת"עדות בישראל" שנדפסה ב"החבצלת". מדוע לא צריכו גם השמש של הצד השני עם שמש הממונים, לשאול כל אחד אם דעתו נוחה מהממונים, ומדוע לא שלחו לקרוא גם אותנו ועוד רבים מבני הכולל, לחקור ולדרוש ולשמוע גם טענת הצד השני, ובוודאי כל לב אבן יחם כדונג בשמעו רוע ההנהגה ודרישות חמסנים לבני עניי הכולל, וברגל גאוה רומסים את העניים וחומסים את יתר דמיהם באין חומל ומרחם, כי אז כל הגשאל יאמר בלבבו ורצונו בלי אונס ופחד, ויורע לכל ובפרט להב"ץ, כי אתנו תלין הצדקה ויוציאו לאור משפטינו ולצדק דיינינו, ועתה באשר הב"ץ עשו התפך כמו שכתוב בתורה "לא תביטו פנים וכו', הלוה יקרא ב"ץ? בושו וחבלמו ממעשיכם!

נאם חקמן שמ' מג"ל נאם יחיאל פוליט נאם מתתי' מרדכי בהר"ד
נאם שלמה מרעבראנץ מאטשאקיב נאם שמואל ראפאלאוויטש
נאם חיים יהודא מריזמאן נאם יעקב בהר"ם ז"ל נאם דוד בהר"ב שפירא
נאם יצחק אשכנזי נאם יעקב בן ישראל מזאגימקיב נאם עקיבא נייפעלד
נאם יוסף צבי מתן א"י שו"ב נאם ישראל מרדכי בהר"ע מצפחל"ו
נאם שמואל נבר מג"ל נאם נפתלי בר עקיבא צורף,

(מקום "חותם שבעה טובי העיר ק"ק חסידים אשכנזים דכולל תאלים")

הערת העורך. כי העדות בישראל" שנדפסה ב"החבצלת" נמצא יסודם — לפי הנראה גם עד היום כל הפרק, כי עדות שלמטן לעין הרמ"א הגדול מוהר"י יעקב שמואל פליסר ז"ל, מכח כחשי, אשר הקמת והשלום מוטלו בכל דרכיו, על המיוחד עליו כולל ווילן בהמחנכת "נאמ שם דעתום" (הרמ"א מי פליסר ז"ל מעיד שם כי שלש שני לחשים כשרים ולאחרים לשמוע לא פי כל לאחד ולאחד מהחתומים שם נאמנים מחיותו) שומות פי כל דורני עקר ב"החבצלת", ושיש רק היש "עדות בישראל", כי חמוני הכולל ווילן ולשמו לא יתיחסו כחורים עם העניים והשניים וכי עתידים הם לתת דין וחשבון מעשיהם גם בזה וגם בזה...

עיתון "המגיד"14/6/1894

עקיבו פורת בין הקונגרסים

"הצפירה"
14.11.1902

ActivePaper

Page: 1 ;Section: Front page ;1902 נוב' Date: 14 ;Publication: Habazeleth

ירושלים בחצור.

מצב המצור ב ע י ר נ ו הולך הלוך ורע, אם כי ב"ה אין פרץ ואין יוצאה. אמנם אין פרץ ואין יוצאת, אבל צוחה ברחובותיה, שוללי עניים צועקים ללחם כי נבר היוקר מאד מפני הסגר העירות והבפרים אשר בסביבות עירנו המספיקות לה את צרכיה, וגם רפתה העבודה ומלאכה שבתה, מעט מפני ההסגר, ומעט מפני הנשמים המרובים גשמי זרה אשר ברכנו ה' בכמה מרובה, גם מחיר פחמים כבר הוכפל, ומי יודע עד כמה יעלה עוד מפני ההסגר? על כל פנים, גדול מאד העוני עתה בעיר קדשינו, ורבים המובלים רעב במלא מובן המלה, ומפני פחד החלי רע השוררת בסביבות עירנו והבנות אחדות הנעשות — בידים רפות — לקדם פניה . . . נשבתו כטעט העניים, ואין דורש ואין מבקש להחיש עזרה להם בצרתם, אם כי רעת תורה גם נושה לתת לדבר הזה משפט הבכירה. צרות אחרונות אמנם משכחות את הראשונות, אבל אם יש אופן להתעסק בראשונות ולהעבירן ולהשמר בזה מאחרונות, לבל תבאנה בישע ה', היתכן להשכיח צרות ראשונות ב פ ח ד צרות אחרונות?

ו מ י פ ו מודיעים לנו (מיום א' וירא) לאמר: „המצב מורא מאד, רושל פחם בבשליק ביצה בחצי גרוש, בשר שלשה גרוש האנטע.

„נחבונן „ועד ההצלה" והבדיו: מנהלי ביה"ח שער ציון, האדונים ש' רוקח, נסים כהן, י' ניענא והארנים אסתרוק, מנהל ביה"ס, לוי פקיר י"קא, ורד' יפת, ההצלה מחלקה לע"ע קמח יש חגם ויש בזול, וישלחו אחרי פחמים! לע"ע אספו פה כסף מעט כמה שיכלו, והא' פאריענטע שלח חמש מאות פֿראנק, והא' מאורוביץ בא בח ועד התמיכה באדעסא נתן חמש מאות פֿראנק, — בא לו יותר אך מחוק המותר להמשבות —."

הידיעות ע"ד חללי המחלה בסביבות עירנו הן:

יום	חולים	מתים	עירם
מיום 25 עד 26 תשרין שוע		9	עזה
" (ח' חשון)		8	לוד
מיום 23 עד 72 בו		8	עזה
" (ט' חשון)		3	לוד
" "		2	יפו
" "		2	בית גוברין
" "		1	חברון
מיום 27 עד 28 בו		5	עזה
" (י' חשון)		1	לוד
" "		1	בית גוברין
מיום 28 עד 29 בו		1	עזה
" (י"א חשון)		5	לוד
" "		3	יפו
" "		1	חברון
מיום 29 עד 30 בו (י"ב חשון)		1	יפו
מיום 30 עד 31 בו (י"ג חשון)	1		חברון
מיום 1 השרין האני	5	2	יפו
" (י"ד חשון)	2	2	לוד
" "		1	חברון

הידיעה מ ט ב ר י א עודן מרגיזה. ביום הרביעי י"ג חשון הודיעונו „כי הושב המצב הרבה, ואין עוד כי אם החולים שחלו מקודם", וביום ה' שבו ויודיעו: „כי פרצה המחלה עוד הפעם ונוספו חללים . . . שם הצרות האחרונות והראשונות התלבדו ובאו יחד, שם גם חללי מניפה וגם חללי רעב, ואין יודע עוד אם בספר האחרונים איננו נדול על הראשונים.

יזכרו לטוב עושי הטוב ונומלי חסד עם אחינו בטבריא, ה"ת

ר' יצחק נחום לעווי, ר' שלמה יוסף אייאך, ר' עזריאל זעליג לידער, ר' בנימין ברול ר' צבי ארי' שניאור זאהן, ר' שלמה פערילמאן, ואתם עמם כותב המורים הלה, שהשתדלו בכל עוז לקרוא לנדבות בעירנו, זב"ה כי השתדלותם עשתה פרי וכסף לא מעט אספו וכבר שלחו למבריא, ועוד ידם נטויה כיעיש ה' להוסיף לאסוף ולשלוח.

וזו היא רשימה הנדבות אשר נאספו לע"ע בירושלם:

מכוללים ומפעלי התחבד:

		גרוש
	545	ח"ק גחש"א דכוללות הפרושים
	327	כולל אונגארין
	218	כולל ווילנא
	218	כולל וח"ק גחש"א וואלין
	218	בקור חולים האשפיטאל
20	163	כולל הורדנא
20	163	כולל חב"ד
20	163	מושב זקנים
20	163	כולל וח"ק גחש"א גאליציען
	109	כולל מינסק
	109	כולל מובאלק ולאמוא
	109	כולל אמעריקא
	109	ישיבת עץ חיים
	109	ישיבת הורת חיים
	109	ח"ק גחש"א חב"ד
30	81	ח"ק קאסוב וויזניצא בוקאווינא
	69	עזרת נדחים
20	54	כולל בוקאווינא
20	54	כולל וויזניצא
20	54	כולל קרלין
20	54	כולל בוקארעשט
20	54	בית ההבשיל
20	54	עזרת נשים הכללית
	23	עזרת נשים בנות ירושלם
	23	כולל זיבענבירגען
30	3357	סה"ה

מיחודים:

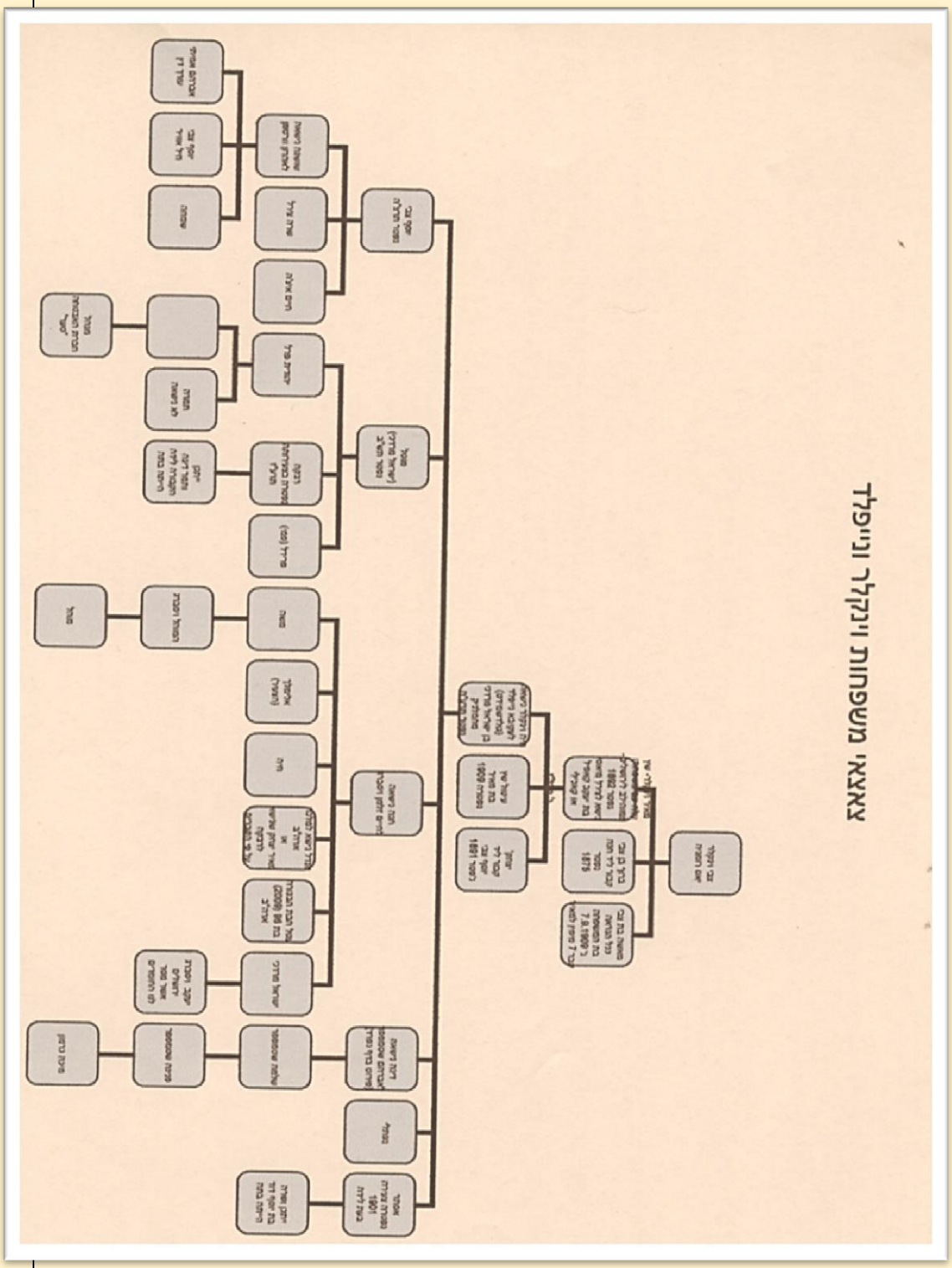
	23	הרב הגאון האדר"ת שליט"א
	327	האדון ד"ר וואללאך
	109	האדון ד"ר ארבעללא
	109	הג' ר"ט (ע"י הרא"ם)
	109	הג' ס' לנדא
20	54	הרב הגאון מוהר"י ווינאגראד
20	54	הא' אייזענמאן מבאלטימארע
20	54	ר"ל שולמאן
20	54	ר' אפרים כהן
20	54	ר' זעליג לידער
20	54	ר"ד פרומקין
20	54	מערע ראשע מאנדלשטאם
20	54	שרה רבקה וויטענבערג
	44	ר' יואל בראנד
	46	ר' פייוויל יאקובזאהן
20	34	אסתר ברינער
20	31	ס' פינקלשטיין
30	28	בלום עס לעווי
10	27	ר' דוד פיינשטיין
10	27	הרב פירמאן
	23	ר' שמואל זאלקינד, ר' שלמה אליאך, ר' יצחק האגיז, ר' בנימין ברול, ר' יעקב וועבער, ר' א"נ ליואי, הרב ר"ד אפרת, ר"י שריון, ר"א האכשמיין, ר"א בלומענטהאל, ר' דוד שפירא, ר' הירש ליב שניאור זאהן, האחים פערלמאן, ר' חיים וואספער ר' זאב וואלפזאהן, ר' מיכיאל מאני, ס' אסתר רחל נימינסקי, הדבנית מלובלין, אסתר חי' באקאל, ס' אקערמאן, חי' אל' ר' ירוחם, שאסע מהאסלאוויץ, זעלדע שטיינבערג.
	529	
10	17	ר' דוד יעלין
		א 20 11. הרי"ם פינס, ריי"ם רייכמאן, הר"ר אשר אליעזר לוי, ר' יצחק נחום לעוי, ר' זעליג צוועבנער וניסו, הרב ר' מענכן היילפרין, ר"א האניג, ר' שלמה עלשטיין, ר"י נאלדוויכט, ר' שלום כן נון, רמ"ס
	161	וועדנער, ר"ש ראסה, ר"י תאנ'ור, ר' שמעון דוד.
30	8	ס' קעסטלמאן
	17	א 20 8 ר"ו בן טובים, ר"ם מאניש זאהן.
		א 30 5. ר"א רוקח, ר"א נאלדמאן, ר"י ווינשטאק, נסים סלימאני, יעקב גורד, חיים קאניג, שמואל קירשביין, שמואל בן טובים, שמחה מטוראו, רמ"ס הייזלער, משה ברזל, ר' צבי מבאריסאו, ר' מאטיל מלעשאוו, ר"י שו"ב, ר' חיים מווארשא, ר' בנימין בר"פ, ר"ל מינצבערג, ר' חנגאל מווארשא, ר' ישראל איסר לעווי, ר' יוסף עפשטיין, ר"ם רובין, ר"ש וויסמאן, ר"ם גנול, עדני, ר' עקיבא צורף, ר' מנחם אבא
10	155	ר' שבתי מאטעס.
10	5600	סה"ת עם הקודם

מעוה מוריעים לנו בני עדת ישראל שמה כי קבלו סך מאה ועשרה פראנק מזהר בסף הנדבות אשר נאספו בירושלם כמבואר בגליון הזולף, ויחלקום ביניהם נפש בנפש, כי כלם עניים ואביונים וגם הסוחרים הקטנים אבדו בעת רעה הזאת את כל אשר להם, ונשארו עור בעלי חובות לאילי הארץ הלוחצים אותם. ב"ה לא נפקד איש מכל העדה בעה רבו החללים בעיר, אבל פרנסתם דחוקה עתה מאד, וצריכים עוד לרחמים.

ג. ילדי עקיבא וחיה נייפלד

לעקיבא ולחיה נולדו שלוש בנות ושלושה בנים

(יוסל (יוסף –צבי),מוטל (ישראל מרדכי),נפתלי,אסתר פלדמן, דינה שטמפפר,חנה וייסברג).

מבין הבנות זכורה לבני המשפחה במיוחד חנה שנישאה לתלמיד חכם בשם ר' חיים זלמן וייסברג, יהודי חסיד בעל זקן עבות אדמוני שגם התמצא היטב בהוויות העולם שמחוץ לכותלי בית המדרש וגם ידע נרחב בהשכלה - כללית והיה בבעלותו בית חרושת לגזוז.

לחנה ולחיים זלמן וייסברג נולדו חמישה בנים ושתי בנות, ובערוב ימיהם נפטרו אחד אחרי השנייה בהבדל של שלושה חודשים, זה קרה עם פרוץ הקרבות של מלחמת השחרור בירושלים, ועוד הספיקו לקבור אותם בהר הזיתים, ממש ברגע האחרון לפני שהעיר העתיקה נפלה לידי הלגיונרים הירדנים.

עקיבא וחיה היו קשורים מאד לילדיהם ונכדיהם.

עקיבא היה פעיל בחיי הקהילה והרבה לשתף את בניו בפעילותיו .

בעיתוני התקופה נוכל למצוא את שמותיהם של עקיבא ובניו כשהם תומכים או מתנגדים לפעולות או לאירועים שונים ובין התורמים "לבית חינוך לעורים".

יהודית אצילי מספרת על עקיבא שהיה מגיע לביתם ולוקח את הנכדים לבלות את השבת בביתם שברחוב חב"ד שבעיר העתיקה.

לצערנו לא הצלחנו להתחקות אחר גלגוליהם של כל ילדי עקיבא וחיה.

יתכן ואם היינו משקיעים יותר מאמצים היינו מגיעים לתוצאות טובות יותר .

אנו מקווים שאולי בעקבות העלאת הספר לאתר המשפחתי יתגלו לנו קרובי משפחה חדשים.

<u>להלן שמות ילדיהם של עקיבא וחיה :</u>

יוסף <u>צבי (יוסל)</u> - נולד 1861.

<u>ישראל -מרדכי</u> שנקרא על שם אביו של עקיבא-נולד 1866 .

<u>אסתר</u>- נולדה 1868.

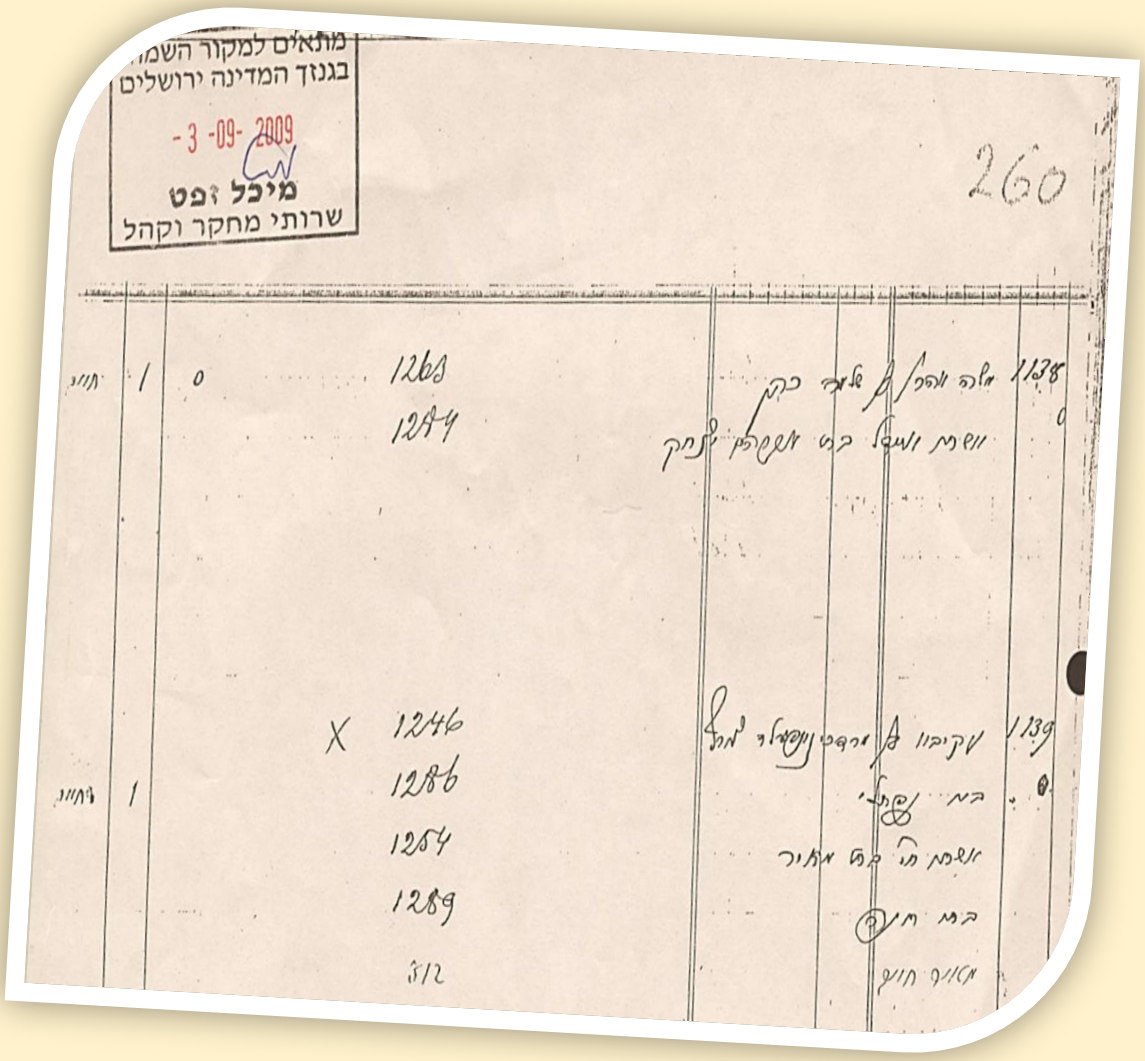
<u>דינה</u> -אשר נישאה לאברהם שטמפפר נולדה 1870.

<u>נפתלי</u> -נולד 1872

<u>חנה</u> -שנישאה לחיים זלמן ויסברג נולדה 1874.

על פי -מפקדי מונטיפיורי הרי ב-1855 עקיבא הוא בן 18 ,הגיע מחמלניק חמש שנים בארץ ורווק. ב-1866 הוא נשוי לחיה וילדיהם יוסף בן חמש, אסתר בת שלוש, דינה בת שנתיים,

על פי המפקד מ-1875-עקיבא הוא בן 46 צורף ילדיו יוסף בן 14, מרדכי בן 9 , אסתר בת 7, דינה בת 5,נפתלי בן 3 ,חנה בת שנה.

רישום בני המשפחה בספר המוכתאר- יוסף,ישראל מרדכי ודינה היו כבר נשואים ועל כן אינם מופיעים ברשימה

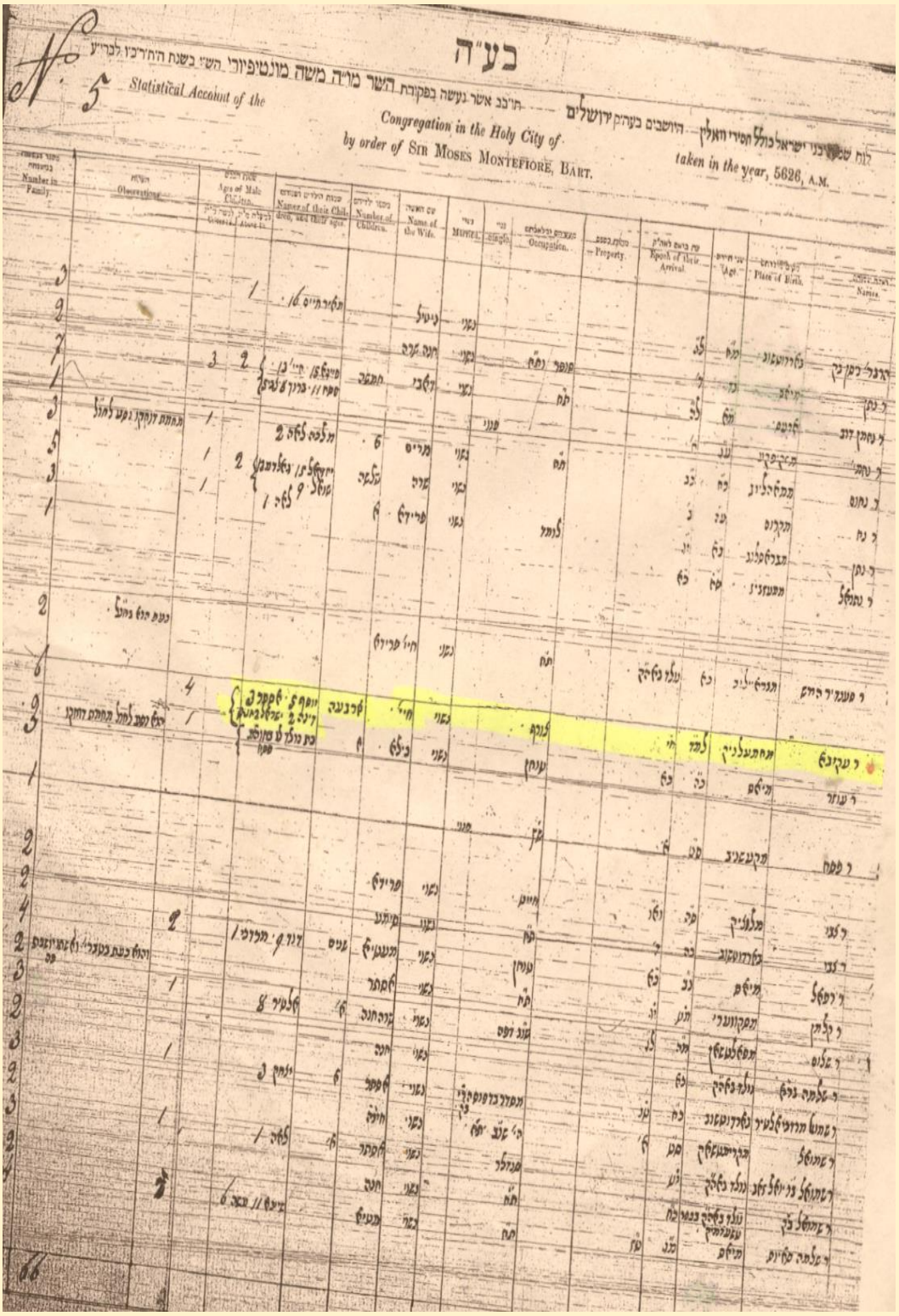
לא ברור לנו מיהו אותו מאיר –חיים ,יליד שנת 1896 (1312 תורכית) המופיע ברשימה.אפשרות אחת היא כי מדובר בבנו של נפתלי (נפתלי מודה בשנת 1907 לרופא ד"ר פופלס על הצלת בנו כך שיתכן מאד שזהו בנו.)

אשתו של נפתלי לא מוזכרת ,האם ייתכן שנפטרה?

אפשרות אחרת שהועלתה היא כי מדובר במאיר בנו של אברהם כאשר לפוקד לא נמסרה שנה מדוייקת לגבי תאריך לידתו. (מאיר נולד ב-1900 או 1898)

ייתכן ומאיר התגורר תקופה מסויימת בבית הסבא והסבתא כדי לסייע להם.

ויש אומנם עדויות על שליחויות שהוטלו עליו על ידי הסבתא חיה

בע"ה

No. 5 Statistical Account of the

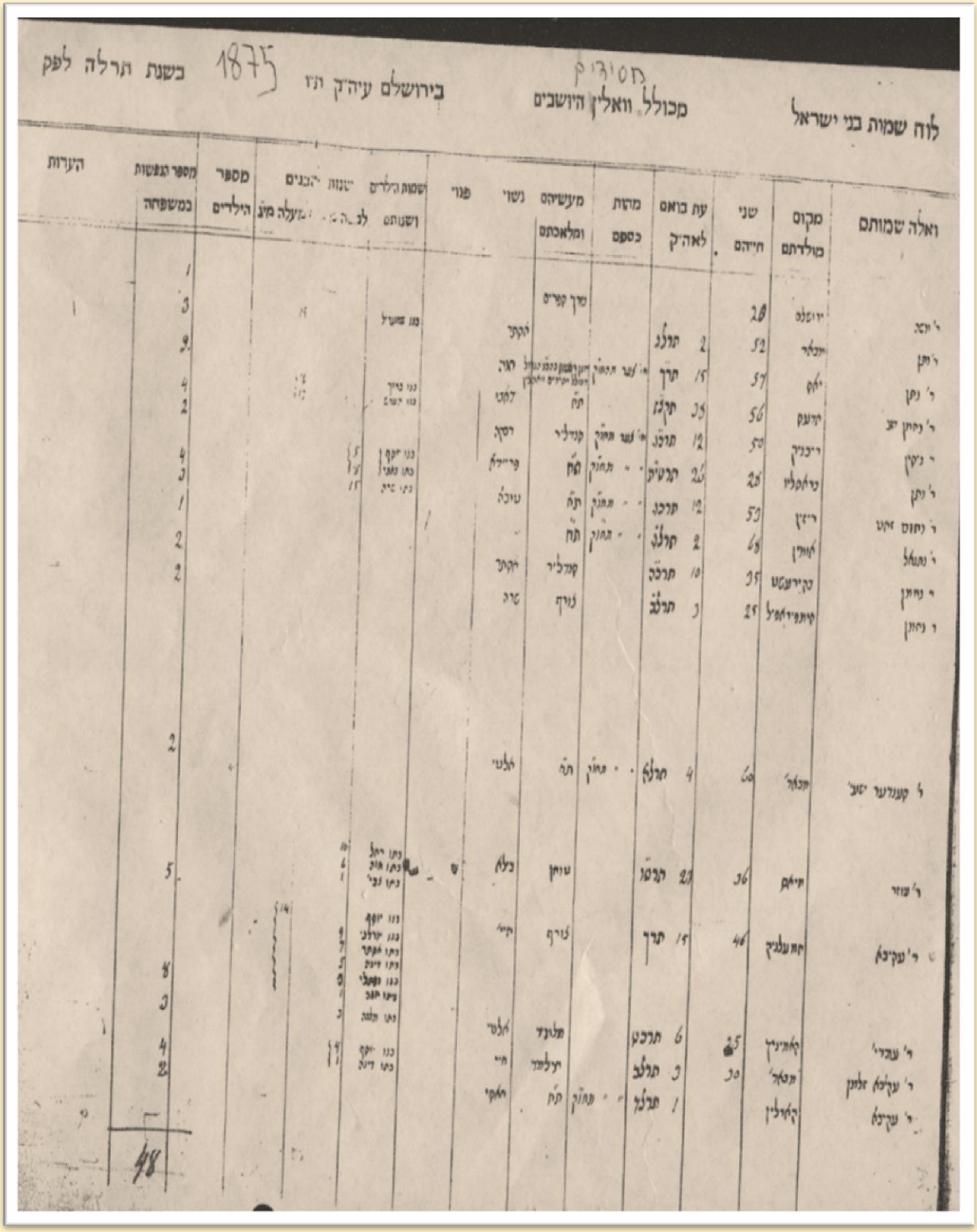
תו"כב אשר נעשה בפקודת השר מויה משה מונטיפיורי הש' בשנת התר"כו לברי"ע

Congregation in the Holy City of

by order of Sir Moses Montefiore, Bart.

taken in the year, 5626, A.M.

מפקד מונטיפיורי-1866

המשפחה במפקד מונטיפיורי-1875-יש שינויים במפקד זה לעומת המפקדבשנת 1866

לצערנו איננו יודעים מה עלה בגורלם של הבן נפתלי ומשפחתו, כך לגבי צאצאיה של אסתר שנפטרה בשנת 1901 בשעת לידה .

גם לגבי יתר הילדים איננו יודעים פרטים רבים.

מי שסייע לנו רבות היה נכדה של חנה- יעקב ויסברג- אומן מחונן, שסיפק לנו פרטים רבים אודות ההיסטוריה של המשפחה.

למר ויסברג הגעתי בזכות מקצועו של בן משפחתם שהינו מוהל מפורסם.

זכרתי כי לאחר אחת הבריתות בביתנו הגיע לביתנו המוהל כדי לבדוק את התינוק ואז הייתי עדה לשיחה בין פנינה ובינו בענייני משפחה אשר על פיה הבנתי כי המוהל הינו בן משפחתנו.

ואז כאשר התחלנו לאסוף חומרים התקשרתי לבנו של המוהל וניסיתי לדלות ממנו פרטים .

הוא הפנה אותי לדודו ובזכותו הגיעו אלינו פרטים רבים כולל תמונתו של עקיבא שעוררה התרגשות רבה.

לצערנו לא ידע מר ויסברג פרטים אודות ילדים אחרים של עקיבא וחיה.

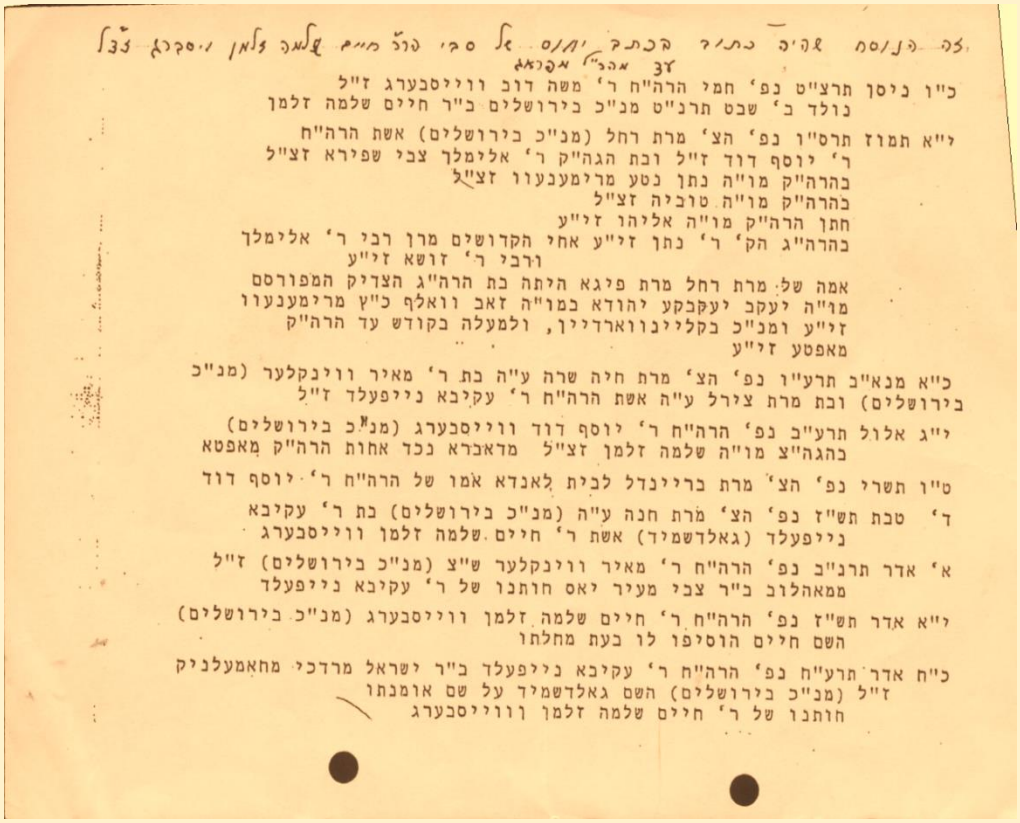

מציוריו של יעקב ויסברג נכדה של חנה שהרבה למדנו ממנו על המשפחה

יעקב ויסברג טוען שכשרונו האומנותי עבר אליו בירושה מעקיבא.

כ"ו ניסן תרצ"ט נפ' חמי הרה"ח ר' משה דוב ווייסבערג ז"ל
נולד ב' שבט תרנ"ט מנ"כ בירושלים ב"ר חיים שלמה זלמן

י"א תמוז תרס"ו נפ' הצ' מרת רחל (מנ"כ בירושלים) אשת הרה"ח
ר' יוסף דוד ז"ל ובת הגה"ק ר' אלימלך צבי שפירא זצ"ל
בהרה"ק מו"ה נתן נטע מרימענעוו זצ"ל
בהרה"ק מו"ה טוביה זצ"ל
חתן הרה"ק מו"ה אליהו זי"ע
בהרה"ג הק' ר' נתן זי"ע אחי הקדושים מרן רבי ר' אלימלך
ורבי ר' זושא זי"ע
אמה של מרת רחל מרת פיגא היתה בת הרה"ג הצדיק המפורסם
מו"ה יעקב יעקבקע יהודא במו"ה זאב וואלף כ"ץ מרימענעוו
זי"ע ומנ"כ בקליינווארדיין, ולמעלה בקודש עד הרה"ק
מאפטע זי"ע

כ"א מנא"ב תרע"ו נפ' הצ' מרת חיה שרה ע"ה בת ר' מאיר ווינקלער (מנ"כ
בירושלים) ובת מרת צירל ע"ה אשת הרה"ח ר' עקיבא נייפעלד ז"ל

י"ג אלול תרע"ב נפ' הרה"ח ר' יוסף דוד ווייסבערג (מנ"כ בירושלים)
בהגה"צ מו"ה שלמה זלמן זצ"ל מדאברא נכד אחות הרה"ק מאפטא

ט"ו תשרי נפ' הצ' מרת בריינדל לבית לאנדא אמו של הרה"ח ר' יוסף דוד

ד' טבת תש"ז נפ' הצ' מרת חנה ע"ה (מנ"כ בירושלים) בת ר' עקיבא
נייפעלד (גאלדשמיד) אשת ר' חיים שלמה זלמן ווייסבערג

א' אדר תרנ"ב נפ' הרה"ח ר' מאיר ווינקלער ש"צ (מנ"כ בירושלים) ז"ל
ממאהלוב ב"ר צבי מעיר יאס חותנו של ר' עקיבא נייפעלד

י"א אדר תש"ז נפ' הרה"ח ר' חיים שלמה זלמן ווייסבערג (מנ"כ בירושלים)
השם חיים הוסיפו לו בעת מחלתו

כ"ח אדר תרע"ח נפ' הרה"ח ר' עקיבא נייפעלד ב"ר ישראל מרדכי מחאמעלניק
ז"ל (מנ"כ בירושלים) השם גאלדשמיד על שם אומנתו
חותנו של ר' חיים שלמה זלמן ווייסבערג

יעקב ויסברג העביר אלינו כבדרך אגב נייר אשר זכר שבו רשומים פרטים אודות משפחת ויסברג והנה גילינו בו פרטים לגבי בני משפחה אחרים אשר אחר כך גילינו גם את קברותיהם.

בשל חשיבות הפרטים הם מובאים בפעם השנייה

<u>יוסל</u> (יוסף-צבי)

יוסל היה בנם הבכור של ר' עקיבא וחיה, אחיו מוטל נולד אחריו. השניים היו צמד חמד , בדחנים שהעדיפו להסתובב בין הבריות בסמטאות העיר העתיקה כדי לספר ולשמוע הלצות, על פני חבישת ספסלי בית המדרש לשם לימוד תורה, למגינת ליבה של אימא שלהם .

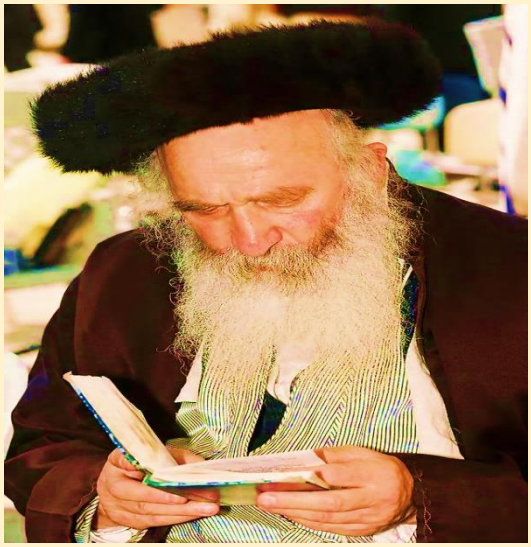
יוסל היה דמות ציורית שהשתלבה להפליא בנוף סמטאות העיר העתיקה ירושלים, לבוש היה ג'ובה, מין כתונת פסים ארוכה, חגור באבנט רחב על מותניו, וכיסים עמוקים בצדדים ששלשל לתוכם כמה מטבעות נחושת טורקיות והיה מהלך בסמטאות העיר העתיקה ומקשקש בהם כדי להקים רעש למען ישמעו הבריות ויתקנאו בו עד כמה עשיר הוא.

אבל למעשה הוא היה עני ואביון, אבל שמח וטוב לב.

<u>ג'ובה</u> הינו מעיל חום שאין חובה ללבוש אותו, הוא נהוג ללבישה אצל כל חצרות ירושלים הוא בגד מפואר ומהודר אך מחירו איננו גבוה בייחס למשמעות הלבישה שלו. משום שהוא איננו פריט לבוש חובה אין זה מדאיג חסידים רבים שאין בבעלותם פריט לבוש זה. מלבד

היותו לבוש פאר הג'ובה נחשבת לאחד פרטי הלבוש הזוכים לבדיקה דקדקנית של שעטנז - דבר שהציבור החרדי (בפרט החסידים הירושלמים) מאד בררני לגביו. בדיקה בררנית ודקדקנית זו גורמת לעליית המחיר בג'ובה.

את הג'ובה לובשים כלל חסידי ירושלים אשר נטלו על עצמם ללבוש את הלבוש המסורתי של היישוב הישן

חסיד לבוש ג'ובה

<u>יוסף (יוסל) הבן הגדול .</u>

התפרסם בשעתו בזכות עדויות שנתן בשתי ועדות

שהוקמו בעקבות מאורעות שנת 1929 .

בקיץ 1929 פרצו מאורעות תרפ"ט שהחלו בתשעה באב ברחבי הארץ. בעקבות אירועי הכותל ומאורעות תרפ"ט, הוקמו שתי ועדות לצורך הטיפול בענייני הכותל.

האחת ועדת חקירה פרלמנטרית (ועדת שאו) והשנייה-וועדת חקירה בינלאומית.

בוועדות השתתפו גם נציגים של המוסדות הלאומיים, הרבנות הראשית, ואגודת ישראל. בעקבות ועדות אלה מיסדו ב-1930 את תפקיד רב הכותל, שנמסר לרב יצחק אביגדור אורנשטיין.

ועדת הכותל הבינלאומית הגישה את הדו"ח שלה ביוני 1931.

בעקבות דו"ח הוועדות נקבעו תקנות לסדרי התפילה בכותל, שבהן נאסר להניח שם כל חפץ כולל מחיצה, שולחן, ארון או כסא.

הבאת ארון קודש ושולחן לקריאה בתורה הותרה רק בחגים ובימי צום.

בימים אחרים נאלצו המתפללים להפסיק את התפילה, וללכת אל בתים באזור, בהם ניתן היה לקיים את קריאת התורה, ולאחר מכן חזרו להמשך התפילה בכותל.

נאסר לתקוע בשופר ליד הכותל, ולכן לא יכלו לקיים את תפילות ראש השנה. למרות זאת, בתפילת נעילה של יום הכיפורים תר"ץ 1930 תקע משה צבי סגל, צעיר מתנועת הנוער בית"ר. ובמשך השנים, הוגנבו שופרות שבהם תקעו עם סיום היום בכל שנה.

למעשה בתקופה זו, מלבד בראש השנה, התקיימו בכותל המערבי תפילות בכל ימי השבוע. בימי חג ושבת היה הכותל הומה מרוב אנשים. גם מבקרים ותיירים רבים פקדו את המקום ותועדו כמדי יום ביומנו של הרב אורנשטיין. בשנת 1946 ביקרו בכותל, לפי הערכתו של רב הכותל, כ-370,000 נפש.

בשתי הוועדות (וועדת שאו 1929 והוועדה הבינלאומית –ועדת הכותל שהגישה מסקנותיה ב-1931) נשמעה עדותו של מי שנקרא בדוחות יוסל קיוועס (דהיינו יוסל בנו של עקיבא).

יוסל סיפר במיוחד על אירוע שהיה כאשר הבחין בעבודות חפירה ליד הכותל כארבעים שנים קודם למתן העדות.

יוסל סיפר כיצד הוא ומכובדי העדה הגיעו לראש העיר הערבי וזה הסכים לריצוף מכובד יותר של רחבת הכותל ובתנאי שהקהילה היהודית תשתתף בהוצאות וכך אומנם נעשה.

יוסל סיפר על היחסים הטובים ששררו בין היהודים לערבים ועשה רושם מיוחד על שומעיו.

הציירת בתיה לישנסקי (אחותה של רחל ינאית בן - צבי) שהתרשמה מאישיותו- ציירה אותו תוך כדי מתן עדותו והשאירה לנו מזכרת ממנו התלוייה עד היום בבית צאצאיו.

וועדות החקירה היו זקוקות להוכחות של בעלות הישוב היהודי על המקום הקדוש להם.

בזמן שהתנהל הדיון בפני ועדת החקירה, הופיע שם מטעם הערבים עו"ד ערבי בשם עבדול -אל -הדי מחברון, יוסל בפנותו אליו, דיבר בגוף שני, בלי גינונים של כבוד כפי שמגיע לעו"ד מכובד, וזה נפגע ונעלב מאד והתלונן על יוסל שמזלזל בכבודו. "כיצד אני יכול לפנות אליך כרצונך, עול ימים שכמוך" ענה לו יוסל, "ואני הרי הייתי מוזמן לחגיגת ברית המילה שלך". כאשר שמע זאת העו"ד המכובד, השתנה יחסו ליוסל, נשק לו, והחל לפנות אליו בכבוד הראוי לאדם זקן ממנו ומכובד.

נקודת משטרה בכניסה לסמטת הכותל, 1933

"אני החתום מטה, יוסף בן עקיבא גולדשמיד,(גולדשמיד=צורף הוא הכינוי שניתן לעקיבא אשר שם משפחתו היה למעשה-נייפלד) .

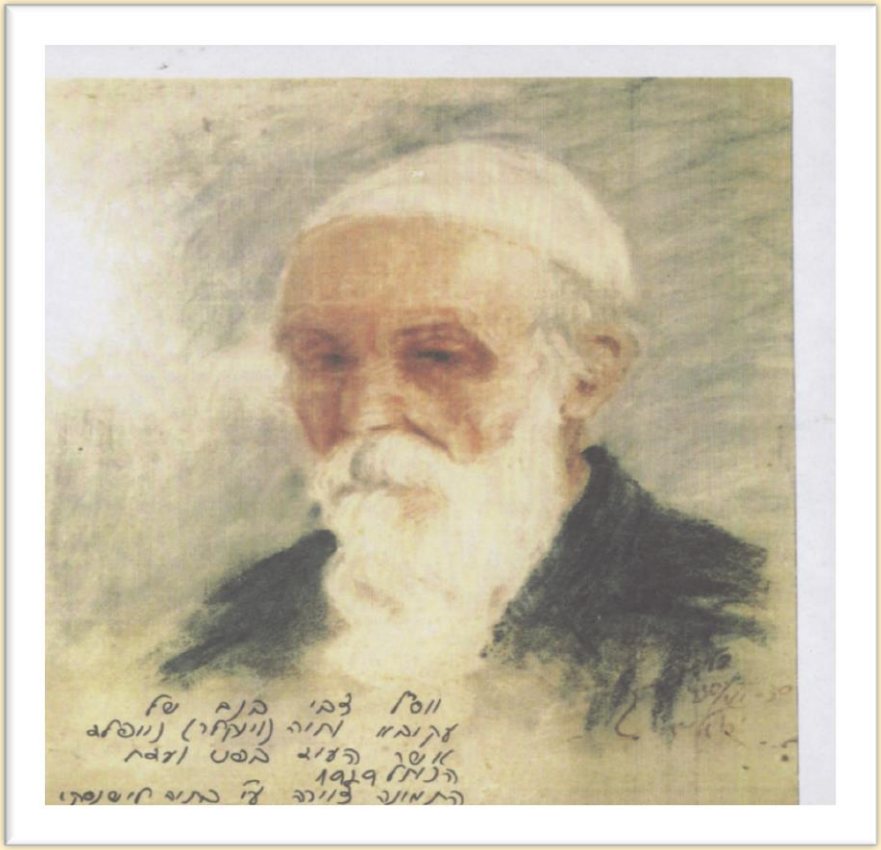
כך הציג את עצמו יוסל בפני הלורד ארליי (Erleigh)בשעת מתן עדותו .

PALESTINE COMMISSION ON THE DISTURBANCES OF AUGUST 1929

"אני החתום מטה יוסף בן עקיבא תושב ירושלמי, יליד ירושלים בן שבעים שנה, הנני מוסר את הפרטים הידועים לי בעניין הכותל המערבי :

אני זוכר לפני שלושים וחמש עד ארבעים שנה, כשנרצפה על ידי הרצפה על יד הכותל הקיימת עכשיו, מקודם היתה הרצפה מבלטות דקות מאבן דקה ויפה כמו שיש אבל לא חזקה. שהתחילו לתקן את ריצוף הרחובות בכל העיר העתיקה, עשו קודם את התיעול, (תעלות השופכין) וזה נמשך שנתיים עד שלש

שנים, עד שהגיעו אל הכותל המערבי. כשהגיעו אל הכותל המערבי, עקרו את הרצפה וחפרו תעלת שופכין ובנו אותה מאבנים. כשראיתי את זאת התחלתי לצעוק.

יוסף נייפלד (יוסל קיבעס)- התמונה צויירה על ידי בתיה לישנסקי אחותה של רחל ינאית בן צבי.

התמונה הייתה תלוייה בביתו של הנכד עו"ד וורטמן-אמיתי שהיה קצין עוד במשטרת המנדט

יצחק בן צבי הכיר את יוסל שאליו היה מצטרף לסיורים בעיר העתיקה.

יוסל התמחה בליווי והדרכת טיולים.

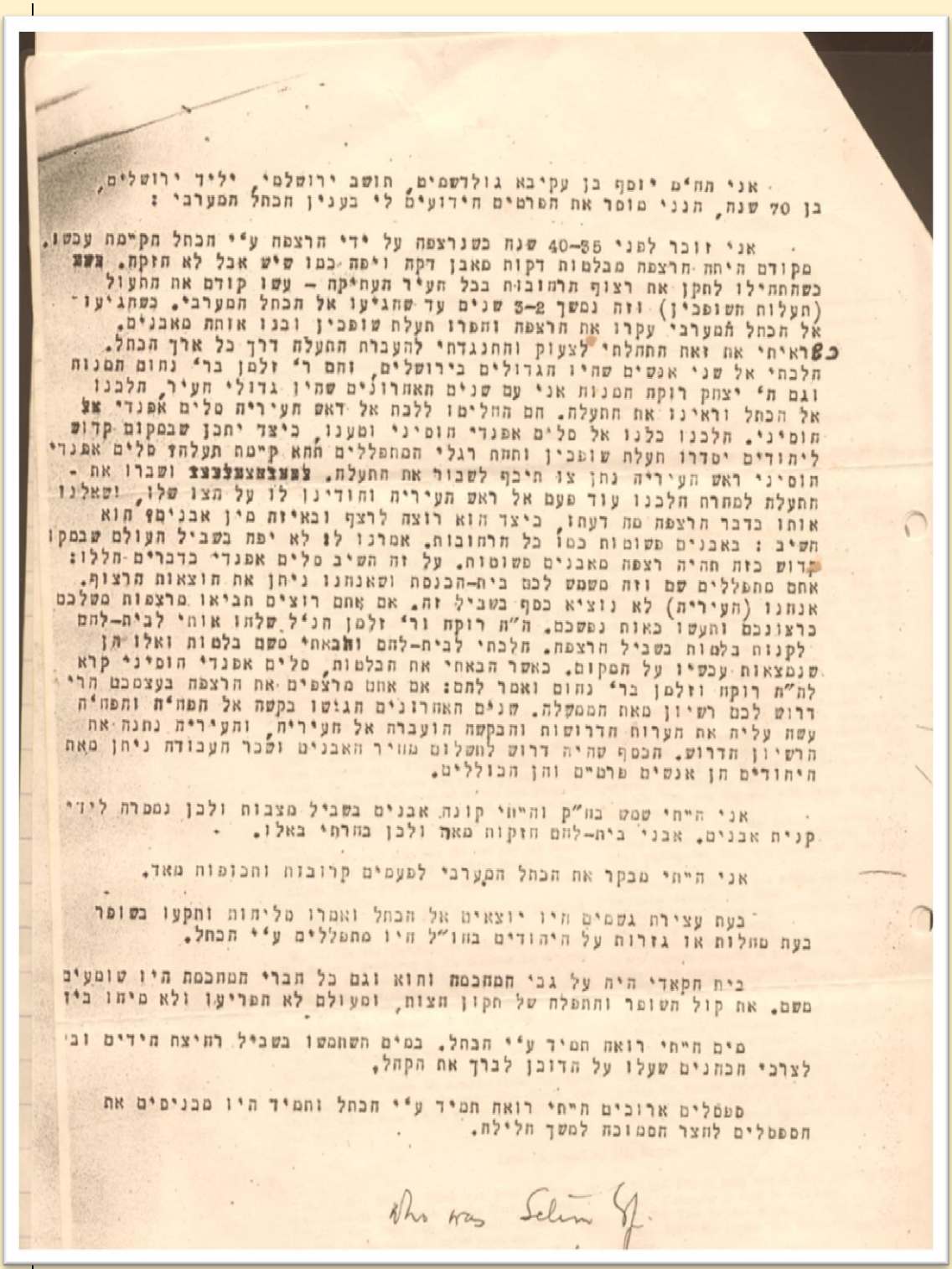
הלכתי אל שני אנשים שהיו הגדולים בירושלים, והם ר' זלמן בר' נחום המנוח, וגם ה' יצחק רוקח המנוח.

עם שניים אלה האחרונים שהיו גדולי העיר, הלכנו אל הכותל וראינו את התעלה. הם החליטו ללכת אל ראש העירייה סלים אפנדי חוסייני. הלכנו כולנו אל סלים אפנדי חוסייני וטענו: כיצד יתכן שמקום קדוש ליהודים יסדרו תעלת שופכין ותחת רגלי המתפללים תהא קיימת תעלה? סלים אפנדי חוסייני ראש העירייה נתן צו תיכף לשבור את התעלה.

למחרת הלכנו עוד פעם אל ראש העירייה והודינו לו על הצו שלו, ושאלנו אותו בדבר הרצפה מה דעתו, כיצד הוא רוצה לרצף ובאיזה מין אבנים. הוא השיב: באבנים פשוטות כמו כל הרחובות. אמרנו לו: לא יפה בשביל העולם שמקום קדוש כזה תהיה רצפה מאבנים פשוטות. על זה השיב סלים אפנדי בדברים הללו: אתם מתפללים שם וזה משמש לכם בית-הכנסת ושאנחנו ניתן את הוצאות הריצוף? אנחנו (העירייה) לא נוציא כסף בשביל זה, אם אתם רוצים הביאו מרצפות משלכם כרצונכם ותעשו כאוות נפשכם.

ה"ה רוקח ור' זלמן הנ"ל שלחו אותי לבית לחם לקנות בלטות בשביל הרצפה. הלכתי לבית-לחם והבאתי משם בלטות ואלו הן שנמצאות עכשיו על המקום. כאשר הבאתי את הבלטות, סלים אפנדי חוסייני קרא לה"ה רוקח וזלמן ואמר להם : אם אתם מרצפים את הרצפה בעצמכם הרי דרוש לכם רישיון מאת הממשלה. שניים האחרונים הגישו בקשה אל הפח'ה, והפח'ה, עשה עליה את הערות הדרושות, והבקשה הועברה אל העירייה, והעירייה נתנה את הרישיון הדרוש. הכסף שהיה דרוש לתשלום מחיר האבנים ושכר העבודה, ניתן מאת היהודים, הן אנשים פרטיים והן הכוללים. אני הייתי שמש בחברה קדישא והייתי קונה אבנים בשביל מצבות, ולכן נמסרה לידי קניית אבנים, אבני בית-לחם חזקות מאד ולכן בחרתי באלו. אני הייתי מבקר את הכותל המערבי לפעמים קרובות ותכופות מאד. בעת עצירת גשמים היו יוצאים אל הכותל ואמרו סליחות ותקעו בשופר, בעת מחלות או גזירות על היהודים בחו"ל, היו מתפללים על-יד הכותל. בית הקאדי היה על גבי המחכמה, והוא וגם כל חברי המחכמה היו שומעים משם את קול השופר והתפילה של תיקון חצות, ומעולם לא הפריעו ולא מחו. מים הייתי רואה תמיד על-יד הכותל, במים השתמשו בשביל רחיצת הידיים לצורכי הכוהנים שעלו על הדוכן לברך את הקהל. ספסלים ארוכים הייתי רואה תמיד על-יד הכותל, ותמיד היו מכניסים את הספסלים לחצר הסמוכה למשך הלילה.

אני תח"מ יוסף בן עקיבא גולדשמיט, תושב ירושלמי, יליד ירושלים,
בן 70 שנה, הנני מוסר את הפרטים הידועים לי בענין הכחל המערבי:

אני זוכר לפני 35-40 שנה כשנרצפה על ידי הרצפה ע"י הכחל הקיימת עכשו.
מקודם היתה הרצפה מבלטות דקות מאבן דקה ויפה כמו שיש אבל לא חזקה. משם
כשהתחילו לתקן את רצוף הרחובות בכל העיר העתיקה - עשו קודם את התעול
(תעלות השופכין) וזה נמשך 2-3 שנים עד שהגיעו אל הכחל המערבי. כשהגיעו
אל הכחל המערבי עקרו את הרצפה והפרו תעלת שופכין ובנו אותה מאבנים.
כשראיתי את זאת התחלתי לצעוק והתנגדתי להעברת התעלה דרך כל אורך הכחל.
הלכתי אל שני אנשים שהיו הגדולים בירושלים, והם ר' זלמן בר' נחום הכהנוב
וגם ת' יצחק רוקח הכהנוב אני עם שנים האחרונים שהיו גדולי העיר, הלכנו
אל הכחל וראינו את התעלה. הם התליטו ללכת אל ראש העירית סלים אפנדי את
הוסיני. הלכנו כלנו אל סלים אפנדי הוסיני ומענו, כיצד יתכן שבמקום קדוש
ליהודים יסדרו תעלת שופכין ותחת רגלי המתפללים תחת קיימת תעלת סלים אפנדי
הוסיני ראש העיריה נתן צו תיכף לשבור את התעלה. לאחר שברו את
התעלה למחרת הלכנו עוד פעם אל ראש העיריה והודינו לו על הצו שלו, ושאלנו
אותו בדבר הרצפה מה דעתו, ביצד הוא רוצה לרצף ובאיזה מין אבנים? הוא
השיב: באבנים פשוטות כמו כל הרחובות. אמרנו לו: לא יפה בשביל העולם שבמקו
קדוש כזה תהיה רצפה מאבנים פשוטות. על זה השיב סלים אפנדי כדברים הללו:
אתם מתפללים שם וזה משפיע לכם בית-הכנסת ושאנחנו ניתן את חוצאות הרצוף.
אנחנו (העיריה) לא נוציא כסף בשביל זה. אם אתם רוצים תביאו מרצפות משלכם
כרצונכם ותעשו כאות נפשכם. ה"ה רוקח ור' זלמן הנ"ל שלחו אותי לבית-לחם
לקנות בלטות בשביל הרצפה. הלכתי לבית-לחם ואבאתי משם בלטות ואלו הן
שנמצאות עכשיו על המקום. כאשר הבאתי את הבלטות, סלים אפנדי הוסיני קרא
לה"ה רוקח וזלמן בר' נחום ואמר להם: אם אתם מרצפים את הרצפה בעצמכם הרי
דרוש לכם רשיון מאת הממשלה. שנים האחרונים תגשו בקשה אל העיריה ותפתח
עשת עליה את הערות הדרושות והבקשה תועברה אל העיריה, והעיריה נתנה את
הרשיון הדרוש. הכסף שהיה דרוש לתשלום מחיר האבנים ושכר העבודה ניתן מאת
היהודים הן אנשים פרטים והן הכוללים.

אני הייתי שמש בה"ק והייתי קונה אבנים בשביל מצבות ולכן נסמרה לידי
קניית אבנים. אבני בית-לחם חזקות מאד ולכן בחרתי באלו.

אני הייתי מבקר את הכחל המערבי לפעמים קרובות והכופות מאד.

בעת עצירת גשמים היו יוצאים אל הכחל ואמרו סליחות ותקעו בשופר
בעת טהלות או גזרות על היהודים בחו"ל היו מתפללים ע"י הכחל.

בית תקאדי היה על גבי המחכמה והוא וגם כל חברי המחכמה היו שומעים
משם, את קול השופר והתפלה של תקון חצות, ומעולם לא הפריעו ולא מיחו בידי

מים הייתי רואה תמיד ע"י הכחל. במים השתמשו בשביל רחיצת הידים וכי
לצרכי הכהנים שעלו על הדוכן לברך את הקהל.

פעמים ארובים הייתי רואה תמיד ע"י הכחל והמיד היו מכנסים את
המפתחות לחצר המסוכת למשך הלילה.

Yehuda Selim

תצהירו של יוסל המצוי בארכיון הציוני

מסמכים מעדויותיו של יוסל מועדת שאו 1929 וועדת הכותל הבינלאומית מ- 1930

YOSSEL KIVES called and sworn.

Examined by Lord ERLEIGH.

Lord Erleigh: I am in a little difficulty about the interpreter. This witness speaks Yiddish and not Hebrew, but I have Dr. Joseph here, who is a member of the English Bar and can speak Yiddish.

(*Dr. Joseph interpreted the evidence.*)

Chairman: Where does this witness come from?

21,486. *Lord Erleigh*: Jerusalem. I think that you are 70 years of age and were born in Jerusalem, and have never left Palestine?—Yes; I have been to Trans Jordan.

21,487. But no more extensive voyage?—No.

21,488. I want to ask you this. Do you know the pavement in front of the Wailing Wall?—Yes.

21,489. Do you know anything of the circumstances in which the actual paving stones of that pavement came to be put there?—Yes.

21,490. Can you tell us where those stones came from?—From Bethlehem.

21,491. How do you know that?—I bought them, not with my own money.

21,492. About how long ago was that?—Between 35 and 40 years ago. I cannot say definitely.

21,493. By whose orders did you buy them—I do not think we need bother about details like names—were they Jewish gentlemen or not, who ordered you to buy them?—They were two Jewish gentlemen.

21,494. You said that you did not pay for them. Do you know who did pay for those stones?—Yes.

21,495. Who?—Two persons collected the money from institutions.

21,496. Was one of the Institutions HaVa'ad HaKelali?—Yes.

21,497. (*To the Commission*): Do you remember Mr. Solomon producing in his evidence an account book with some entries of this?

Chairman: Yes, I do.

21,498. *Lord Erleigh*: Were those stones put there with the permission of the Turkish Government?—Yes.

21,499. Do you know who gave the permission?—The Pasha.

21,500. Do you know his name?—About that time the Pashas were being changed. One Pasha was here for a long time but he was changed and a new one came.

21,501. Was he present when permission was given?—Yes.

21,502. To whom was it given?—It was at the Municipality that permission was given to the two Jews.

21,503. What was the condition of the ground in front of the Wall which made repaving necessary?—The streets round there were paved with tiles. They were bad tiles, and then the Municipality of Jerusalem was paving its streets. They would take up the old tiles and arrange canals for sewerage and cover them, and then repave the street. This was taking effect for a long time until one night we came down to the Wailing Wall and we saw all these tiles up and the canals being made for sewerage, and dirty water was passing through.

21,504. That was at the pavement, was it?—In the middle of the pavement.

21,505. Now did you report that to anybody?—I informed a gentleman named Rabinovitch.

21,506. And that is how permission came to be obtained for a new pavement to be put there?—Yes.

21,507. Was most of the town being repaved with small stones?—Yes, the other streets were being repaved with small stones.

21,508. This was repaved with large stones, as we can see?—Yes.

21,509. Is that why the Jewish community had to pay themselves instead of the Turkish Government paying for the large instead of the small stones?

Chairman: I thought you meant the rest of that particular district, the Wakf.

Lord Erleigh: I was only concerning myself with the Wailing Wall pavement.

Chairman: Would that be the Government? If it was private property of the Moslems, they would probably be doing it themselves.

Lord Erleigh: For this purpose the only point is who paid for this.

Chairman: You said "instead of being paid for by the Turkish Government." It may not have been the Turkish Government.

21,510. *Lord Erleigh*: No, it may not have been. Was the reason why the Jewish gentlemen collected money for paving stones that if they wanted big paving stones you had to pay for them yourselves?—Because they had opened up these sewerage canals.

Cross-examined by Mr. SILLEY.

21,511. *Mr. Silley*: What was your business at that time?—I was beadle of the Burial Society.

21,512. How long ago was that?—I cannot say exactly; it was about 35 or 40 years ago.

21,513. *Chairman*: He was a Shammas?—Yes.

21,514. *Mr. Silley*: Were you on intimate terms with the Pasha?—No, but Mr. Isaac Makare was.

21,515. Did it take two days to get the permission?—Naturally it took several days.

21,516. You do not know, of course, what the Pasha did?—He signed the order to the Municipality.

Mr. Preedy: I have no questions.

(*The Witness withdrew.*)

TRANSLATION FROM HEBREW.

Mr. Mordecai Solomon informs us as follows:-

In a pamphlet entitled "Shemesh Sedakah", being the financial statement of the Supreme Committee of the Kolelim in Jerusalem for the year 5655 (1894-95) there is an entry for a sum of ..... (equivalent to 10 Napoleons) for the repair of the Wailing Wall pavement. The amount in question is also recorded in the account books of this institution: the ledger, the journal, etc.

An old Jew by the name of Yossel Kives (Joseph b.Akiba Goldschmidt) tells the story of this entry. In the year referred to above, the Moghrabi neighbours of the Wailing Wall wanted to dig a cesspit in the area of the pavement. On his visit to the Wall on a Friday he saw them at work and went and apprised Reb Zalman ben Nahum, a public figure of the Jewish community in Jerusalem, and Reb Yishak Rokach. These two gentlemen went to see the then Mayor (Selim Effendi) who prohibited the digging of the cesspit, and the square in front of the wall was paved at the expense of the Jews. The funds, which come to a considerable amount were collected by the aforementioned Reb Zalman. The Supreme Committee of the Kolelim contributed 10 Napoleons.

A number of Jews still living in Jerusalem remember the circumstances very well; for example, Reb Israel Mordecai and Reb Alter Hishnitzky, but Reb Yossel Kives was actively engaged in this matter, and such details as the exact number of "balotes" (flagstones) he purchased and the name of the parties from whom he purchased them are still preserved in his books.

It is suggested that our Counsel be advised of these facts and Joseph Kives be summoned to give evidence before the Commission of Enquiry.

שיבה שקטים ושלוה
יום שני 12-23

סילי: כמה זמן היית בחברון? — באג'איו: מעודי, אני ואבותי ואבות אבותי, מזה 400 שנה. — היית בטוב עם הערבים? — כן. — עד מתי? — עד היום האחרון לפני המאורעות. — הקרה לך רע ב־1920 או 1921? — הערבים רצו להתנפל אבל לא יכלו בגלל מאמצי המושל. — מתי היתה הרמיזה הראשונה להתנפלות מאז אתה חי בחברון? — השנה. — ומה היה ב־1921? — הם התאספו ורצו להתנפל, אבל לא פגעו באיש. הלכתי אז אל המושל עם אחד מידידי, אבל לא מצאנו אותו. נפגשנו אז עם אחדים מהמנהיגים הערבים והם אמרו לנו שאינם רוצים להתנפל על היהודים, כי היו תמיד אתם בידידות רבה. — מה ראית ב־16 באבגוסט? — ראיתי ב־16 באבגוסט שני שיכים ו־30—40 איש סביבם. — אמרת, כי הם הביטו בכעס עליך. החושב אתה, כי איימו עליך? — לא. — כשאמרו לך שיש להם הוראות לחכות עד יום ו', דעתך היא, כי באמת חשבו כך? — הם דברו גלויות. לא רמזים ולא השערות. הם אמרו: אתם היהודים רוצים לחדור אל המסגד. — מתי הודעת על הדבר? — באותו יום הודעתי לגשיא ועד הקהלה היהודית. איני יודע אם מסר את הדבר למשטרה, אבל אני בקשתי ממנו כזאת. — אתה אומר כי ערף אל ערף נאם? — נושא המכתבים של חברון הודיע לי כזאת, ואני הודעתי זאת למשטרה אחרי הפרעות. — היודע אתה, כי לא נכונה הידיעה שהוא נאם? — יתכן.

עדותו של הזקן ר' יוסל קיויס על תקון הכותל

אחרי חיים באג'איו העיד יוסל קיויס, זקן ירושלמי, המדבר רק אידיש. העד בן שבעים, נולד בירושלים ולא יצא מימיו את גבולות הארץ. ביקר רק בעבר־הירדן. חבוש כפה לבנה לראשו, ולבוש כפתן בעל פסים צהובים ושחורים.

אירלי: היודע אתה כיצד הובאו אבני רחבת הכותל למקומם? — העד: כן. — מאין הובאו? — מבית־לחם. — מנין לך? — אני שקניתי אותן. — מתי? — לפני 40—45 שנה. — בפקודת מי? — בפקודת יצחק רוקח, הכם סלמון זרבי נחמן. אלה השיגו כסף ממקורות שונים והועד הכללי. — ההיה להם רשיון מאת הממשלה התורכית? — כן, הפחה נתן את הרשיון. הייתי נוכח בשעת שנתן. — מה היה מצב הרחבה בטרם ריצפוה אבנים? — לפנים היו הסימטאות מסביבה מרוצפות מרצפות שנתישנו ונשברו. העיריה עקרה אותן וחפרה בים באמצע הסימטה. בערב אחד הלכתי אל הכותל יחד עם עוד איש וראינו, כי המרצפות אינן. אמרו לי ללכת לבית־לחם ולקנות אבנים גדולות. את הסימטאות רצפנו אבנים קטנות. רק לפני הכותל קבענו אבנים גדולות.

סילי: מה היתה עבודתך אז? — העד: שמש ביחברה קדישא». — היית ידיד קרוב לפחה? — אני? לא. — זמן רב עבר עד שקבלו את הרשיון? — מובן שעברו כמה ימים. — האינך יודע אם הפחה התיעץ עם מי־שהוא? — איני יודע מה שעשה הפחה.

ועדת הכותל הבין־לאומית והצד היהודי

משמאל לימין: בֶּרְד (שויץ), לופגרֶן (שודיה, יו"ר), סַהלין (שודיה, מזכיר), וַן־קימפֶן (הולנדיה); הסטינוגרפיסט הרשמי (יוני); בן־צבי; בן־שמש; ד"ר מרדכי אליאש; בר־אדון; דוד ילין; המתורגמן העברי הראשי י. עבאדי; הרב עוזיאל (כתור עד).

משפט הכותל

דין וחשבון ועדת הכותל המערבי הבין־לאומית

השתלשלות העניין; החקירות והעדויות בירושלים;
התזכיר היהודי; פסק הדין; דבר המלך

עם תמונות

תל־אביב, תרצ"א
יצא לאור ע"י הוצאת ספרים "תל־אביב", ת. ד. 373, ת"א

הישיבה הראשונה

הישיבה הראשונה של ועדת הכותל התקימה ביום השני, 23 ביוני 1930, ב־9 בבקר, בבית הממשלה בירושלים, והיתה סגורה בפני העתונות.

נוכחו בה חברי הועדה, מזכירה והמתרגמים הראשיים של הממשלה. בתור באי כחה של הממשלה נוכחו ה"ה דויס, בנטביטש ומברוגורדטו. הם נוכחו רק בישיבה זו, והממשלה אינה מופיעה כצד לפני הועדה. מצד היהודים נוכחו העו"ד אֶליאש, ד. ילין והרב מ. בלוי. מצד הערבים: העו"ד עוני עבד אל האדי, ג'מאל אל חוסייני, העו"ד פכרי חוסייני (אחי המופתי), שיך חסן אבו סועוד, אמין תמימי ואמין עבד אל האדי.

הישיבה נפתחה ע"י יו"ר הועדה ה' לופגרין בנאום רשמי זה:

נאום היו"ר

אדונים!

בגשתנו לעבודה בתפקיד שהופקד בידי הועדה, חשבנו לחובתנו להודיע קודם כל על הדבר למוסדות הגבוהים, שלפי ידיעתנו הם הם באי הכח הנכונים של שני הצדדים המעונינים. ישיבת היום נתכנסה למטרה זאת. בתור יו"ר הועדה אני מתכבד להביע תודות לכל הגבוהים, שלפי ידיעתנו הם הם באי הכח הנכונים של העדות. הועדה מעריכה ביחוד את נוכחותם של באי הכח רמי המעלה של ממשלת א"י, של המועצה המושלמית העליונה ושל הרבנות הראשית.

מטרת הועדה ועקרונותיה

כאמור במכתב ההזמנה, אעורר בפגישה זאת את שאלת הפרוצידורה, שיש בה, במקרה מיוחד זה, ענין חשוב במאד גם לצדדים וגם לועדה. רוצה אני בכל זאת לומר בראשונה מלים אחדות על המסיבות שבהן נבחרה הועדה, על המטרה שלנגד עינינו ועל העקרונות שינהלונו במשך הישיבות.

כפי שידוע לנו, הציעה ועדת החקירה למאורעות אשתקד לממשלת הוד מלך בריטניה, שתמונה ועדה אד־הוק (מיוחדת) לשם קביעה מוקדמת של הזכויות

לתפילתנו, כשאנו מזולזים במצוה זו של הפרדת הנשים מהגברים בשעת תפילה על יד הכותל? מיד עמדו והקימו מחיצה. מאות יהודים נהרו אז, צמים ומתענים, אל הכותל להתפלל על הגשם.

עוני עבד אל האדי מערער על עדות שבכתב: תבוא האשה ותעיד במו פיה! – אליאש: הלא אני מעונין בעדות זו, וודאי שהייתי מביא את העדה, אבל כיון שאיננה, דומני, כי הצהרה כתובה שנמסרה בשבועה לפני שופט יש לה תוקף מספיק.

העד היהודי הראשון

אליאש מודיע, כי לפי שעה אלו הן התעודות שיש בידו להביא והריהו מוכן לקרוא לכמה עדים המחכים בחוץ. הראשון – יוסף גולדשמיט, המכונה יוסל עקיבא׳ס.

מופיע העד. עבד אל האדי דורש להשביעו. אליאש סבור, כי אין לכך מקום לפני ועדה זו. היו״ר מודיע, כי אין לועדה סמכות להשביע. מתברר, כי העד הופיע גם לפני ועדת שאו והושבע שם. אליאש מציע כי בשעת צורך ימסרו העדים הצהרה בשבועה מפני שופט. עבד אל האדי בשלו: בענין דתי מפסידה העדות הרבה מערכה אם לא תימסר בשבועה. היו״ר מודיע על התיעצות. חברי הועדה וב״כ הצדדים פורשים לחדר אחר. כעבור חצי שעה חוזרים והיו״ר מודיע, כי בהסכמת הצדדים הוחלט שלא להשביע, ורק כשיהיה רצוי לאחד הצדדים ישבע העד על עדותו לפני שופט. „הועדה תדון ותחליט על יסוד העובדות והערכת הפרטים השונים. דיינו אם באי כח הצדדים יזהירו את העדים שידברו אמת״.

ר׳ יוסל עקיבא׳ס: אני אדבר רק דברי אמת, אותה האמת שאני יודע.

אליאש חוקר את העד.

איך רוצפה רחבת הכותל

יוסף בן עקיבא גולדשמיד בן 70. יליד ירושלים. כל ימיו דר בה. היה שמש לחברא קדישא, שבראשה עמד ר׳ יצחק רוקח. ביקר תדיר על יד הכתל, אם לתפילה או ללוות תיירים. לרוב היה הולך שמה בערבי שבתות. וכן בכל יום סגריר וגשם, פן יחסר איש למנין. פעם – לפני 35 או 40 שנה, בדיוק איננו זוכר – הלך לכותל ביום ו׳ אחה״צ. היום היה זועף מאד. כשבא לכותל, לא מצא שם איש, רק ראה ערמות עפר שנערמו מתוך חפירת ביב לאורך הכותל, כמדומה לו בצד השמאלי. ראה שמש מרוקאי יוצא מהבית,

שאלו: היש יהודים מתפללים כאן? ענה לו, כי לא יכלו לעמוד מפני ערמות העפר והלכלוך—הנה הם בפנים, בחצר שמתחת לבית הדין הדתי של המושלמים. נכנס ומצא תשעה שלא התפללו מנחה מחוסר עשירי, ועתה כבר החשיך ושעת המנחה עברה. שאלם, אם ירשו לבנות ביב לאורך הכתל. אמרו: אי אפשר לעשות כלום עד אחרי השבת.

אחרי השבת הלך אצל אחד מראשי העדה, ר' זלמן בר' נחום. יחד הלכו ביום א' אל הכותל ומצאו את הדלת (של החצר?) סגורה. פנה לר' יצחק רוקח, שהיה לו שיח ושיג עם השלטונות, באשר היה קבלן בדרך יפו – ירושלים. שלשתם הלכו לכותל ומשם אל ראש העיריה סלים אפנדי. באו, צלצלו, פתח משרת כושי. אמר לו, כי פלוני אלמוני – שני הרבנים – באו לראות את סלים אפנדי. מיד נתבקשו להכנס. אף הוא, יוסף, נכנס אתם. ר' זלמן פתח בבכי ור' יצחק רוקח התחיל מתחנן: „כיצד זה עלה על דעתכם לחפור תעלה ולבנות ביב לאורך הכותל המערבי, מקום תפילת היהודים?" מיד פקד סלים אפ' להפסיק את המלאכה, ולא עוד, אלא להרוס מה שנבנה. אפשר שחלקים נשארו, אבל רובו של הביב נהרס. כעבור יומים שוב הלכו הפרנסים אל סלים אפ' להודות לו על פעלו. בהזדמנות זו עוררו את שאלת הריצוף של הרחבה. ראש העיריה אמר, כי ברצונו לרצף את המקום באותן האבנים שריצפו בהן אז את כל רחובות העיר. אמרו לו, כי לא יהיה זה לפי כבוד המקום, באשר עד שיגיעו המרצפים לכותל – הם התחילו משער יפו – ישתמשו כבר בכל האבנים הטובות ולא תשאר בידם אלא הפסולת. סלים אפ' אמר, כי אין את נפשם לשאת בהוצאות מיוחדות בשביל מקום הקדוש רק ליהודים. באותה מסיבה קם איש מראמאללה ואמר (ליהודים): „האמנם תתרוששו אם תרצפו את המקום על חשבונכם?" סלים אפ' אמר, כי יכולים אנו להזמין את האבנים הרצויות לנו.

אז שלח ר' יצחק רוקח את העד לבית־לחם להביא משם אבני מרצפת גדולות. הלך והביא את האבנים שבהן מרוצפת הרחבה עד היום הזה. עברו עוד ימים אחדים וסלים אפ' שלח לקרוא את הרבנים והודיע להם, כי אם ברצונם לרצף – עליהם לקבל רשיון. מיד הגישו בקשה לפחה והלה העביר את הענין לעיריה. מגישי הבקשה היו ר' יצחק רוקח ור' זלמן בר' נחום, בשם החכם באשי. בעצמם לא יכלו להופיע לפני מוסד ממשלתי, כי הראשון היה נתין אוסטרי והשני פרוסי. העיריה נתנה את הרשיון והרחבה רוצפה. את הכסף שילם הרב רוקח. הוא ור' זלמן אספו את הסכום. שום מוסד מושלמי לא התערב

ועדת החקירה

ארכיון ActivePaper

דואר היום
יוסף עקיבא
3 ע' 29.6.1930

גביית עדויות בועדת הכותל

עדותו של גבי חנה לנדוי

ד"ר אליאש מקריא את עדותה הנוטריונית של הגב' חנה לנדוי (מנהלת בית הספר לבנות) שהשאירה בידי ועדת הכותל לפני צאתה לחוץ לארץ. גב' לנדוי באה לירושלים ב1889 ומאז התפללה על יד הכותל בכל ערב שבת ובכל חג. היא לא שמעה על שום מריבה בין יהודים וערבים למים ע"י הכותל. היא היתה משלמת 2 גרוש ערבים ליהודי, בבדי שיטאטא את המקום המכיל לכותל. אבל אחרי כן חדלה מזה, כי האיש ההאזן לפניו, שאין תועלת בעבודתו, מכיון שהשכנים הערבים זורקים החוצה את האשפה מבתיהם. לפעמים, כשאיזה אורח התנגד להיפעת הנשים ע"י הכותל, היו מעמידים מחיצה. כך היה בשנת ת"ם"ב, כשהתפללו לנשים ע"י הכותל.

עוני בי מתנגד לעדות שבכתב. אליאש אומר, שגדות גי שנמסרה בשבועה לפני שופט יש לה תוקף מספיק.

אחרי כן עוברים לגבית עדויות בעל פה. הראשון מעיר יוסף עקיבא. עבד אל האדי דורש להשגיעו. היו"ר מודיע, כי אין לועדה סמכות להשביע. עכר אל האדי עומד בשלו. היו"ר מבקר הועדה מדליטים על התיעצות, ובעבור חצי שעה יוצאים. היו"ר מודיע, כי ההחלט שלא להשביע. בהרכבת שני הצדדים; בשיהיה רצוי לאחד הצדדים ישביעו את העד לפני שופט.

יוסף עקיבא מספר, איך הוצפה רחבת הכותל. פעם אחת לפני 35 או 40 שנה — הלך לכותל בערב שבת אחה"צ. ראה ערמות עפר שנערמו מחמת חפירה ביב, לאורך הכותל. אחרי השבת הלך אל ר' זלמן ב"ר נחום, אחד מראשי העדה. הם פנו ערב רוקח, שהיו לו עניינים עם השלטונות שלשחם — יוסף עקיבא, ר' זלמן ב"ר נחום והרב רוקח פנו אל ראש העיר סלים אפנדי. ר' זלמן נעה בבכי. „ביצר זה עלה על דעתכם לחפור תעלה לאורך הכותל, מקום תפלת היהודים ?" מיר נענה להם סלים אפנדי, הוא צוה להפסיק את המלאכה ולהרום מהו שנעשה. בהזדמנות זו התעוררה שאלת הריצוף של המקום. הם דרשו, שירצפו את המקום באבנים טובות בהתאם לכבוד המקום, סלים אפנדי אמר, כי אין הם רוצים לשאת בהוצאות מיותרות בשביל מקום שהוא קדוש רק ליהודים. והנה קם איש מדמאללה ואמר ליהודים: „האמנם תתרישש, אם הרצפו את המקום על חשבונכם?" או שלח ר' יצחק רוקח את הער לבית להם להביא משם אבני מרצפת גדולות. הער הלך והביא את האבנים, שבהן מרוצפת הרחבה עד היום הזה. אותו כלים אפנדי הוא אבין של מובה כאזים פשה, ראש הועה"פ הערבי כיום.

בזה נגמרה ישיבת הבוקר.

ישיבת אחרי הצהרים הוקרשה בלה לחקירת יוסף בר' עקיבא, ע"י עוני עבד אל האדי בחקירת פיטיות הוא חקר אותו, מי נוכח בפגישה עם סלים אפנדי, איך ריצפו את יתר הרחובות, על העפר והאבנים שהוצאו מן התעלה.

ד"ר אליאש שואל את עבד אל האדי אם הוא רוצה שהעד ישבע על אמתות עדותו. עבד אל האדי ענה, כי אין הוא מיחס כל חשיבות לדברי העד ולכן אין הוא דורש גם שבועה.

למעלה-רחבת הכותל לפני החלפת המרצפות.

למטה-לאחר ההחלפה

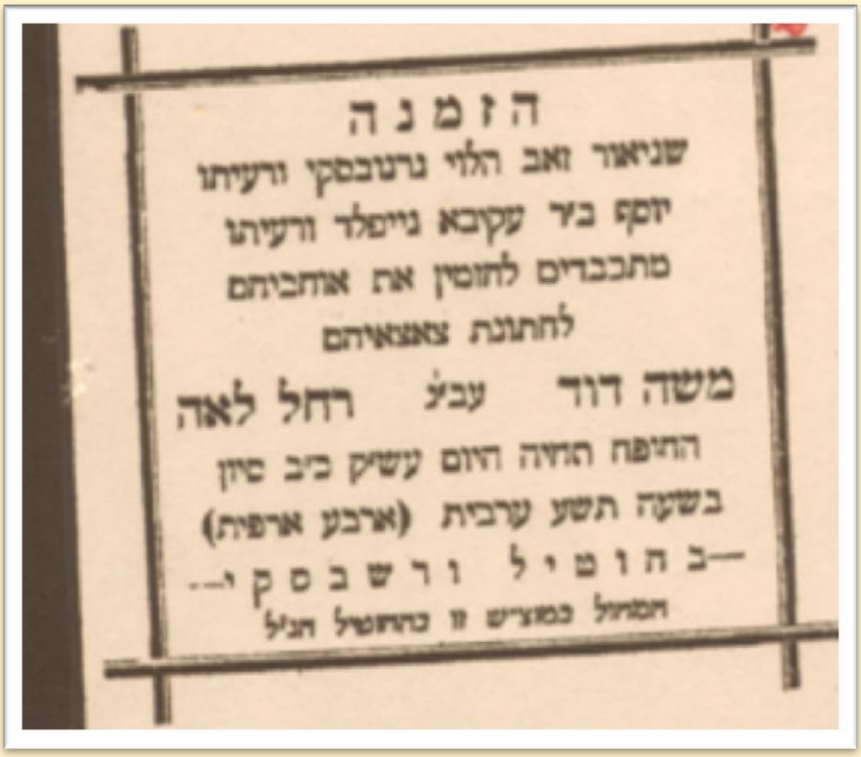
שוכל כותל

לפני 42 שנים פינה שלמה כרמל, אז פועל פשוט בחברת הבנייה הירושלמית זלמן בראשי, את רחבת הכותל מהאבנים והזבל שהיו בה, לאחר שחרור ירושלים בשנת 1967. לאחרונה, מקץ 50 שנות עבודה שהחלו עוד בגיל 15 בחברה, הוא קיבל את פרס העובד המצטיין מטעם הסתדרות עובדי הבנין והעץ בשיתוף פעולה עם התאחדות הקבלנים והקרן לעידוד ופיתוח ענף הבנייה. "מבחינתי זו הייתה עבודת קודש", סיכם כרמל

כתב: עידו אפרתי ● צילומים: יוסי לוי וחברת זלמן שרוי

13 מעריב יום ד', כ"ג בתמוז תשס"ט 15.7.2009

מי שהעניק תעודת הוקרה בשנת 2009 לשלמה כרמל על פינוי רחבת הכותל מהאבנים שהיו בה לא ידע כנראה כי מדובר באבנים משובחות אשר יהודי ירושלים השקיעו מאמצים וממון כדי לרצף בהן את הרחבה רק כמה כמה עשרות שנים בלבד קודם לכן .

הזמנה

שניאור זאב הלוי נרטבסקי ורעיתו
יוסף בר עקיבא נייפלד ורעיתו
מתכבדים להזמין את אחיותם
להתוועדות צאצאיהם

משה דוד עבע רחל לאה

התיפח תחזה היום עשיק כיב סיון
בשעה תשע ערבית (ארבע אחרית)
—ב ח ו ט י ל ו ר ש ב ס ק י—
חמחל כמצרים ו בחחשל חיל

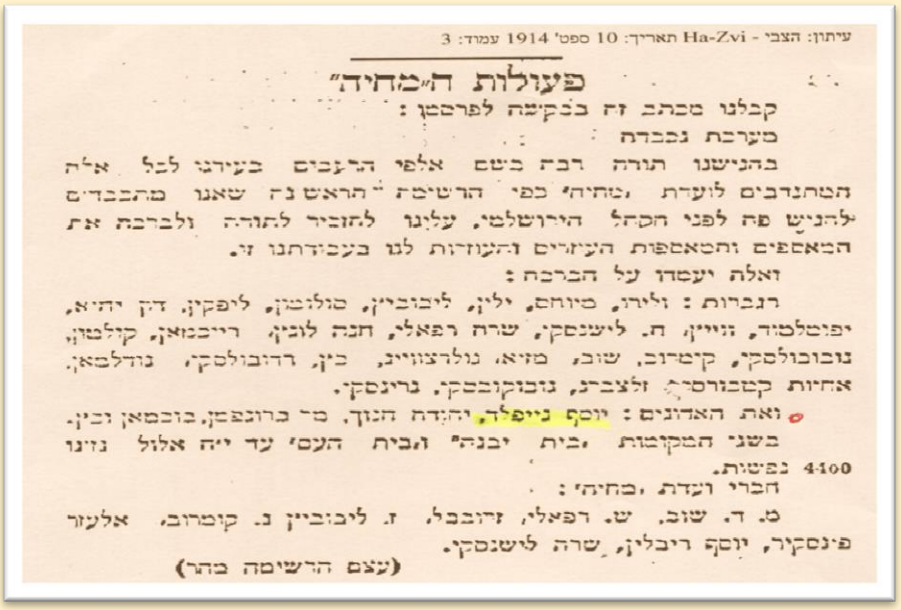
יוסל משיא את בנו - עיתון "האור" 7.6.1912

שנים רבות עד גיל זיקנה לא עזב יוסל את תחומי עירו ירושלים העתיקה בה התגורר עד יומו האחרון, המקומות אליהם הרחיק היו כאשר היה יוצא לדרך ומגיע לתל -אביב, ושם ישנו הים הגדול, את הפלא הזה חייב יוסל לראות במו עיניו.
אולי גם אם יעמוד בו עוז רוחו, ינסה גם לטבול את כפות רגליו במים המלוחים, הוא מגיע לים, נשימתו נעתקת מפיו, ועיניו כמעט וקופצות מחוריהן : "חשבתי אומר יוסל שהים גודלו כגודל חמש או שש מקוואות של בית המרחץ בירושלים, אולי אף שבע או שמונה מקוואות רחמנא -ליצלן אבל שהים הוא כל כך גדול, בחיים לא הייתי מאמין, הפלא ופלא".

גם לעיר תל אביב רצה להגיע-, בתו שושנה נישאה לבחיר ליבה שהיה קצין במשטרת המנדט. נולדו שני הבנים, (הבן השלישי יוסי נולד לאחר מותו של הסבא יוסל) והנפש יוצאת אל הנכדים.

מכיוון שיצא יוסל אל העולם הגדול, החליט שלא יקפח את אסתר בתה של אחותו דינה - אמי היקרה. שמתגוררת עם בעלה ושלשת ילדיה בפתח-תקווה. הוא מתיישב על "הדליג'נס" ומגיע לשוק הגדול ההומה אדם, יוסל סבור שבשוק הגדול בפתח-תקווה כולם מכירים את כולם כמו בשוק של העיר העתיקה או אפילו בשווקים של מחנה יהודה ומאה -*שערים. וכך הוא עובר מתושב מקומי, לחלוץ שזה מקרוב בא, ושואל האם אתה יודע היכן גרה הבת של דינה שלי? כמובן שאיש לא הכיר את דינה שלו ולא את הבת שלה אסתר,עבר שם איש*

ירושלים בשם מיישקה וזה הכיר את יוסל עוד מהעיר העתיקה ניגש הוא אליו ואומר לו "בוא יוסל אני אביא אותך לבת של דינה שלך"

עיתון: הצבי - Ha-Zvi תאריך: 10 ספט' 1914 עמוד: 3

פעולות ה"מחיה"

קבלנו מכתב זה בבקשה לפרסמו:

מערכת נכבדה

בהגישנו תורה רבה בשם אלפי הרעבים בעירנו לכל אלה המתנדבים לועדת "מחיה" הראשית שאנו מתכבדים להגיש פה לפני הקהל הירושלמי, עלינו לחזור לתודה ולברכת את המאספים והמאספות העזרים והעוזרות לנו בעבודתנו זו.

ואלה יעמדו על הברכה:

רגברות: ולוי, כיוחס, ילין, ליבוביץ, סולומון, ליפקין, דן יהיא, יפימלטיד, זייץ, ח. לישנסקי, שרה רפאלי, חנה לוין, רייכמאן, קילסון, נובוכולסקי, קיטרוב, שוב, מזא, נולדצוויג, כץ, רדוכולסקי, גודלמאן, אחיות קשבורסקי ולצברג, גוכוקובסקי, גרינסקי.

ואת האדונים: יוסף נייפלד, יהודה הנוך, מ. כרונפסן, בוכמאן וכץ.

בשני המקומות, בית יבנה"ו ובית העם, עד יום אלול נזינו 4400 נפשות.

חברי ועדת "מחיה":

מ. ד. שוב, ש. רפאלי, זרובבל, ז. ליבוביץ נ. קיטרוב, אלעזר פינסקר, יוסף ריבלין, שרה לישנסקי.

(עצם הרשימה בהר)

יוסף נייפלד עוזר לרעבים בירושלים עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה

עיתון: Davar - ??? תאריך: 15 יול' 1935 ע

ירושלים

יוסף צבי נייפלד (יוסף עקיבה"ס)

ביום ו' כבוקר נפטר כת"א יוסף צבי נייפלד, הידוע בשם יוסיל עקיבה"ס — בן פה. בניו ובנותיו הובילוהו לקברות לירושלים. נקבר ליד אביו בהר הזיתים.

יליד ירושלים, שמש תלמידי חכמים, היה שמש בחברת קרישא, נסרא להעיד לפני ועדת חכות "המערבי", בענין הרחבה שלפני חכות, שהוא עצמו עסק בריצופה. היה בקי בכל עניני הישוב היהן בירושלים ובארץ בכלל, ידע וזכר את תולדותיהם של כל מוסדות הצדקה. בשנים האחרונות מילאה את לבו הראגה ל"חקושות" היהודים בירושלים — רבוש צבורי לאומי שערכו מיליונים רבים לפי דעתו, הנשמם מידי חצבור ועבר ליהיהם הפרטיות של הגבאים והאסרכלים. דבר זה לא נתן לו מנוח והוא ביקש דרכים כיצד לעורר את הנעד הלאומי לפעולות בענין זה.

ר' יוסיל עקיבה"ס נשא בזכרונו את ימי העבר של ירושלים וידע לספר את הדברים שעברו לפני עיניו ולהציף חיים. ער היה לכל המתרחש בארץ ועוקב אחרי כל פעולת צבורי תוך שפירה ועמידה על המשמר, נכון להיאירו בידיעותיו באזרת פעולה בארץ.

אוצר בלום מתולדות הישוב שקע עם מותו.

"דבר" 1935 הודעה על פטירתו של יוסל

אמא: לא מקובל. אבל ההורים שלה, שגם כן גרו באותו בית בדחוב חב"ד. ההורים שלה היו אנשים מאד נבונים והם אמרו: "אם חייהלה אומרת, כך צריך לעשות". הוא היה אז כבר בחור בן 18 והיא היתה צעירונת. היא היתה כשהם נישאו, בת 13.

א': אז סוחרת היא נעשתה רק אח"כ.

אמא: לא, א סוחר היא כבר היתה אז.

א': בגיל 13?

אמא: כן. היא מכרה פנינים וענבים וכל מיני דברים לערבים שגרו בסביבה שם. היא היתה בת 13 . כשהיתה בת 14 היא כבר ילדה את הפעטער יוסל. הלא היה משהו מצחיק עם יוסי שלנו כשנולד. כשיוסי נולד, אבא אז עבד בדפית, בבסיס של הבריטים. הוא בא הביתה ואימא אמרה לו: "ארצ'יק, איכפת לך שנקרא לילד ע"ש האח שלי שנפטר, יוסל"? הוא אמר: "לא, למה שיהיה איכפת לי? אם יהודית רוצה, אז גם אני מסכים". כשהוא הלך לאבא שלו, שהיה גר אצלנו, הוא אמר לו: "החלטנו לקרוא לילד יוסל. האם אתה מסכים"? הוא אמר: "ע"ש אחי? בוודאי שאני מסכים". אצלו היה מקובל שזה ע"ש אחיו ואצל אימא, שזה ע"ש אחיה. אנחנו כמובן קראנו לו יוסי.

א': אז יוסל היה הבן הראשון של הסבתא הזאת.

אמא: כן. הוא היה חבר טוב. ממש חברים טובים עם בן-צבי. תמיד היו נפגשים שניהם ובלילות היו יוצאים לטייל, בלי פחד מהערבים. אפילו אני, כשאבא עבד בדפית ואני עבדתי אז ב"הכשרת היישוב". הייתי באה הביתה ולארוחת ערב הייתי נשארת כבר אצל אימא. אח"כ הייתי יורדת לדירה. היתה לנו דירה בת חדר אחד עם מטבחון קטן וחדר אמבטיה גדול. הייתי יורדת לבד בלילה, באחת עשרה בלילה ולא הייתי פוחדת. הייתי פוגשת ערבים והם היו מברכים אותי "מסא אל חיר יא סית" ואני הייתי עונה להם. לא ידענו שום פחד.

יהודית אצילי מספרת בזכרונותיה על יוסל

<u>מוטל (ישראל מרדכי) על שם אביו של עקיבא.</u>

אחיו הצעיר של יוסל- מוטל- כבר היה איש העולם הגדול, הוא הגיע למושבות: רחובות, פתח-תקווה, חדרה, זיכרון -יעקב ועוד, בשליחותם של מוסדות שונים כמו ישיבות, בתי - יתומים וכו' כדי לאסוף תרומות. אני זוכרת אותו כאשר היה מגיע אלינו הביתה לעיתים קרובות, לן אצלנו וקובע את ביתנו כמרכז הגיחות שלו למושבות הללו. למרות זיקנתו המתקדמת, היה במצב בריאות תקין בהחלט, והבדיחות שפעו מפיו כמו בימי עלומיו בסמטאות העיר העתיקה.

בצעירותם למדו יוסל ומוטל בישיבה בעיר העתיקה, כנראה שהאם חיה בכל זאת לא אמרה נואש, ומהיותה אישה חזקה ונמרצת שמסוגלת להשליט את רצונה, הצליחה להושיב אותם על ספסל הלימודים לתקופה מסוימת, בנין הישיבה היה ממול בית מגוריהם, ויתכן שלאם הייתה שם נקודת תצפית נוחה

מביתה להשגיח שבניה לא יתפתו לשוטט בסמטאות.

בתו של מוטיל, יהודית,נישאה לבחור מאנשיו של הרב מוטלה טברסקי שכנראה גם יוסף חיים פרל היה מאנשיו.

בעלה גורש מהארץ ונזקק לזהות בדוייה כדי לחזור שוב הוא לקח את דרכונו של יוסף חיים וחזר שוב בשם פרל ומאז נקראת כל המשפחה בשם פרל עד ימינו אלה.

ככל הנראה גם אחיו גורש וחזר אך לא בשם זה.

א': ישנה עוד דמות שרציתי לשאול אותך עליה. זה הרבי ר' מוטלה.

אמא: הרבי ר' מוטלה היה מאחת העיירות, נדמה לי שגם כן מיאסי בדומניה. הוא בא ארצה ותאר לך שהטבחית אצלו בבית היתה גרה. מי זאת היתה? זאת היתה סבתא של יהודית פרל.

א': בת דודתך?

אמא: כן. הבת-דודה שלי. מוטל, הפעטער מוטל היה האידים של זו שדהיתה טבחית אצלו. בדרך כלל הגרות היו מאד מאד דתיות. היו שומרות מאד על הדת והרבי ר' מטלה זה, כל מוצ"ש, החסידים שלו, שגם הגיס שלי, יוסף חיים פרל היה ביניהם, והוא...אבל איך בא פרל? הלא זה גם כן לא היה השם שלהם. הוא נתן להם את הפספורט שלו בשם פרל כדי שלא ידעו שהם בין אלה שגורשו.

א': גורשו וחזרו עם פספורט מזוייף?

אמא: מזוייף. כן. עד היום הזה הם נקראים פרל.

א': ומה היה שמם לפני זה?

אמא: אני לא זוכרת את שם משפחתם לפני זה. היו שני בנים. היה הבעל של יהודית והיה עוד אחד. הבעל של בת של הפעטער יוסל. אז היו הלא משפחות מתחתנות אחת עם השניה.

א': מה היה המיוחד בדמות הזאת של הרבי ר' מוטלה? שמעתי עליו מפה ומשם ו...

אמא: המיוחד בו היה, שהוא היה אדם כשר ומאד מאד מסור לדת. לא היתה לו אישה. היתה רק הגרה הזו שעבדה אצלו.

א': סיפרתי לך את הסיפור שפעם שמעתי עליו?

אמא: לא.

א': בחורי הישיבה רצו לעשות צחוק ממנו. את זה שמעתי משמואל ספראי. בחורי הישיבה רצו לעשות ממנו צחוק ובשבת בבוקר נעמדו מתחת לחלון שלו והתחילו לצעוק "משיח איז געקומען! משיח איז געקומען!"

הוא פתח את החלון, הוציא את הראש ימינה ושמאלה, ריחרח באוויר ואמר: "עס שמעקט נישט מיט משיחך".

אמא: הוא היה אדם מאד נחמד. מאד. היה עושה הרבה צדקה.

א': אם יוסף-חיים היה מהקהילה שלו, אז הוא היה צריך להיות מתנגד.

אמא: בטח. הוא לא היה חסיד.

א': לפי הדמות היה מתאים לו להיות חסיד.

אמא: הוא היה מתנגד. כן. יוסף-חיים, כל מוצאי שבת היה לוקח את הילדים שלו והולכים לרבי ר' מוטלה ושרים את כל השירים שהם למדו בערב שבת מהתזמורת התורכית. הם כולם היו בעלי קולות נהדרים.

א': את השירה אצלם בבית אני עוד זוכר.

יהודית אצילי מספרת על הרב מוטל'ה וקשריו למשפחה

מדובר באדמו"ר החסידי מרדכי טברסקי שנפצע קשה ומת לאחר יסורים רבים במאורעות 1920.

היה מקובל מאד על כל הציבור האשכנזי בירושלים.

חנה ווייסברג

עקיבא נייפלד ובתו חנה וייסברג

חנה וחיים זלמן וייסברג וילדיהם

חנה אחותה הצעירה של דינה נישאה **<u>לחיים זלמן וייסברג</u>**

נולד במיהאלביץ, הונגריה וכיום סלובקיה, כ"ה תשרי תרכ"ז (1866), לאביו יוסף דוד סופר סת"ם. למד בחדרים ובישיבות אצל דודו הרב מנחם זאב ויסברג בעיר טרקני (הונגריה) ובשנת תרמ"ו עלה ארצה עם הוריו והתישבו בירושלים.

בכסלו תרמ"ח נשא לאשה את חנה בת עקיבא צורף (ניפלד).

בשנת תרנ"ד הקים בירושלים את בית-החרושת הראשון לגזוז בעזרת הלואה בסך ששים נפוליונים מבנק המבורגר בירושלים. שכר מרתף בעיר העתיקה אך מחוסר אמצעים לקנות מוטור שיניע את המכונה השתמש בחמור שיסובב את גלגל המכונה, וכך עבד זמן מה בתעשיה זו עד שהחמור כרע תחת עבודתו ונפח את נפשו. גם מלאי הבקבוקים פחת והלך בגלל שבירה והתפקעות וההכנסה הדלה של העסק לא הספיקה למלא את החסר, עד שבסוף הפסיד את ההון המושקע והעסק נתחסל.

בתרע"ב עסק במסחר לולבים מעבר הירדן והיה מהראשונים ששלחו לולבים מגידולי עבר הירדן לחוץ לארץ.

נסע כמה פעמים בשליחות כולל הונגריה לאמריקה בשנות: תרס"ה, תרס"ז ותר"ע. לעת זקנה פרש מהעסקים ועסק רק בתורה ובתפילה.

תשעה ימים אחרי מות אשתו (א' אדר תש"ז), בשנתו השמונים נפטר גם הוא בירושלים, י' אדר תש"ז

חיים זלמן וויסברג

דינה שטמפר משתתפת בשמחה של אחותה חנה ויסברג.

יעקב ויסברג סימן בכתב ידו את דינה ואת אביו .לאביו קראו ישראל מרדכי כשמו של סבו אביו של עקיבא מחמלניק.

ב"ה
98 במקום הזמנה פרטית

הרב חיים זלמן וויסבערג הרב נטע שלמה גרין

ורעיתו מרת חנה אבי הכלה

חודי החתן

מתכבדים להזמין את קרוביהם, ידידיהם ומכיריהם,
לבוא לחשתתף בשמחת נשואי צאצאיהם

מר אלימלך צבי נ"י · עב"נ מרת נחמה תחי'

שתהי' אי"ה בשטו"מ ביום ו' עש"ק י' אלול הבע"ל, בשעה 9 עדבית.

—— החופה תהי' בבית אבי הכלה, בבתי אונגארן מספר פע"ז. ——

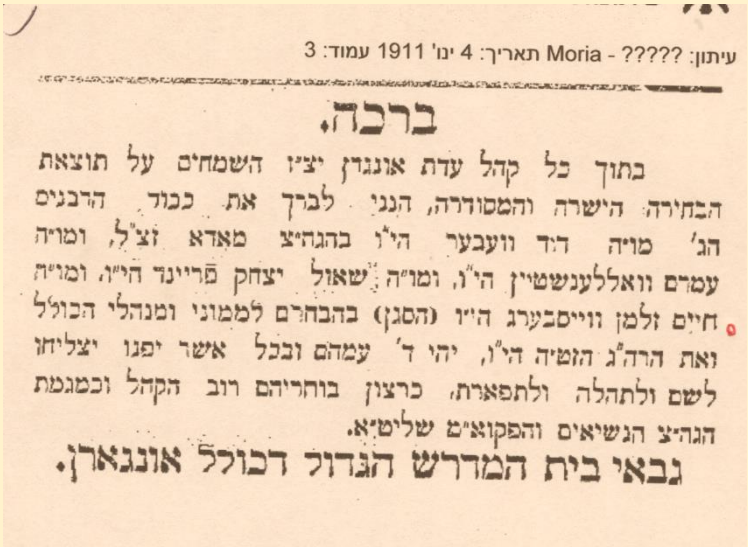
"דואר היום" 19/8/1926

נסו לתאר לעצמכם כמה בני משפחה יש לנו היום רק מצאצאיה של חנה

המוהל וויסברג

בני ענף אחד מבני משפחתם הינם מוהלים ידועים בירושלים הרב ויסברג חיים משה הינו מוותיקי המוהלים בירושלים – נצר לשושלת מוהלים מכובדת וידועה וממשיך דרכו של אביו המוהל הירושלמי המפורסם הרב יוסף דוד ויסברג זצ"ל,
הידוע בכינויי החיבה " ר' יוסלה". ברית המילה נערכת לפי כללי ההלכה ובהתאם לכללי הרפואה וההגיינה, תוך הקפדה על שימוש בערכה סטרילית וייחודית לכל ברית ותשומת לב מיוחדת למניעת צער וכאב מיותרים מהתינוק.
כמוהל קבוע במרכז הרפואי שערי צדק (מוהל בבית חולים שערי צדק), מוכר הרב ויסברג על ידי אנשי הרפואה בתחום התינוקות ואורולוגיה לילדים, והוא מקיים איתם קשר הדדי והתייעצות לפי הצורך. כמו כן, לאור מומחיותו ותפקידו בפיקוח על מוהלים, הוא נכון תמיד לסייע בייעוץ ובתמיכה למוהלים רבים, אשר פונים אליו.

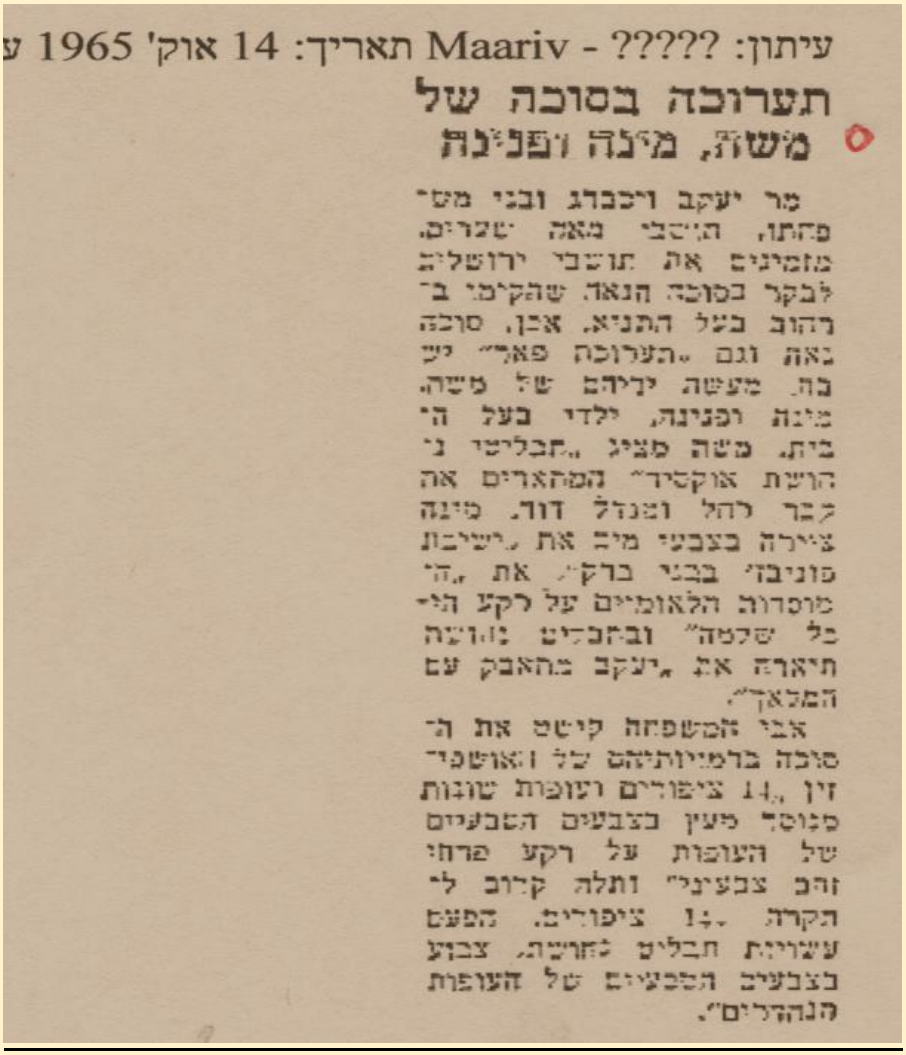

עיתון: ????? - Moria תאריך: 4 ינו' 1911 עמוד: 3

ברכה.

בתוך כל קהל עדת אונגרן יצ"ו השמחים על תוצאת הבחירה הישרה והמסודרה, הנני לברך את כבוד הרבנים הג' מויה דוד וועבער הי"ו בהגה"צ מאדא זצ"ל, ומויה עמרם וואללענשטיין הי"ו, ומו"ה שאול יצחק פרוינד הי"ו, ומו"ה חיים זלמן וויסבערג הי"ו (הסגן) בהבחרם לממוני ומנהלי הכולל ואת הרה"ג הזטיה הי"ו, יהי ד' עמהם ובכל אשר יפנו יצליחו לשם ולתהלה ולתפארת, כרצון בוחריהם רוב הקהל וכמגמת הגה"צ הגשיאים והפקוא"ם שליט"א.

גבאי בית המדרש הגדול דכולל אונגארן.

עיתון: ????? - Maariv תאריך: 14 אוק' 1965 ע

תערוכה בסוכה של משה, מינה ופנינה

מר יעקב ויסברג ובני משפחתו, היושבי מאה שערים, מזמינים את תושבי ירושלים לבקר בסוכה הנאה שהקימו בחוב בעל התניא. אכן, סוכה נאה וגם "הערוכה פאר" יש בה. מעשה ידיהם של משה, מינה ופנינה, ילדי בעל הבית, משה מציג "חבלישי ג' הושע אוקסיד" המתארים את קבר רחל ומגדל דוד. מינה ציירה בצבעי מים את "ישיבת פוניבז' בבני ברק" את "הר מוריה הלאומיים על רקע הי כל שלמה" ובחכמים נחושה תיארה את "יעקב מתאבק עם המלאך".

אבי המשפחה קישט את ה סוכה ברמיוניהם של האושפי זין "14 ציורים ועופות שונות מנוסד פעין בצבעים הטבעיים של העופות על רקע פרחי זהב צבעוני" ותלה קרוב לי הקרח 14 ציורים. מפעם עשרות חבלים נחושת. צבוע בצבעים הטבעיים של העופות הנהדרים".

משך שנים נודעו בני משפחת וויסברג בזכיותיהם בפרסים עבור הקמת הסוכות המקושטות והנאות ביותר בירושלים

קברה של חנה בת עקיבא ויסברג

שוש צוריאל [למשפחת שטמפפר]
עלינו אתמול לירושלים

לשלוש משימות, ראשית עלינו לקברותיהם של בני משפחותינו בהר הזיתים, עמדנו ליד המצבות של שלמה ואסתר ראאב – הסבים המשותפים של הסבים שלנו, לצידם נמצאים קברותיהם של אלעזר ראאב שנפטר בשמיני עצרת 1896 תרנ"ו, ולאה בת שלמה ראאב מעדיער (כנראה מאדיאר-הונגריה) שנפטרה בי"א אייר תרנ"ד 1894, התפלאתי שאלעזר ראב לא נקבר בפתח תקווה.

החברה קדישא של בית הקברות בהר הזיתים משפצת את המצבות והסביבה, היא בונה שבילים מדורגים היכן שרק ניתן כדי להקל על המבקרים, המקום תלול מאד ונשקף אל מול נוף עוצר נשימה של כיפת הזהב, הר הבית ופנוראמה של ירושלים, בגלל שיפוץ המצבות התקשינו למצוא את קברו של סבא שלי אברהם שטמפפר, וכאשר מצאנו אותו, גילינו שהם בנו על קברו מבנה של אבנים והגביהו את המצבה ועכשיו היא בגובה של יתר המצבות שעל ידו, פקדנו גם את יתר קברות המשפחה שנקברו שם החל משנת 1869.

משם נסענו למאה שערים לביקור אצל בן דוד שלי שסבתא שלו וסבתא שלי היו אחיות, בנותיו של צורף הזהב מהעיר העתיקה, הוא חרדי (שמתנגד לחרדים הקיצוניים) הוא אמן מוכשר ביותר והדירה שלו מלאה ביצירות אמנות, בדרך כלל יודאיקה שהוא יוצר במו ידיו – ציורים, תבליטים, ריקועי נחושת, גילוף בעץ, כתב מיניאטורי על גבי ביצה וקלף שכותב עליהם מגילות שלמות, קישוטים ואפילו תחפושות ילדים לפורים ביניהם תחפושת של בגדי הכהן הגדול עם האפוד והחושן שהוא יצר עבור נכדיו, הוא הראה לנו תצלום של בנו של ביבי נתניהו ששאל ממנו את התחפושת הזו לפורים.

לשאלתי הוא ענה לי שאינו מתפרנס מאמנותו וגם מסרב למכור את יצירותיו למרות שמציעים לו סכומים אגדתיים מכיוון שזה תחביבו, למעט הזמנות ממוסדות או בתי כנסת שמזמינים אצלו לפעמים קישוטים לארונות קודש. הוא בן 87, אדם מקסים ועדיין פעיל, כל ימי חייו עבד כמנהל מפעל שהעסיק כ-200 פועלים, צאצאיו, שלא העזתי לשאול למניינם, עובדים כולם, כולם חיים בארץ למעט בן אחד שחי בארה"ב.

ולבסוף נסענו למשכנות שאננים למרכז הכנסים שהוזמנו לשם לערב השקת ספרו בעל שלושת הכרכים של פרופ' יהושע בן אריה נכדו של ר' שלמה שטמפפר מפתח-תקווה, המתגורר בירושלים. נושא הספר: "ירושלים היהודית החדשה בתקופת המנדט – שכונות בתים אנשים". הוא הזכיר את שמי בביבליוגרפיה מאחר ששלחתי אליו את סיפורי משפחתי מירושלים והוא שיבץ שני קטעים משם בספרו.

שושנה צוריאל מספרת בין היתר על הפגישה עם יעקב וויסברג

<u>אסתר פלדמן</u>

קברה של אסתר אשר נפטרה בשעת לידה בשנת 1901

על פי הרישומים בספר המוכתר הייתה אסתר נשואה ליוסף לייב פלדמן ואם לשלוש בנות: צירל האדל ופערל.

בלידה נפטרה תינוקת נוספת.

לא מצאנו את עקבות בני המשפחה.

ייתכן ובני המשפחה היגרו לאוסטרליה.

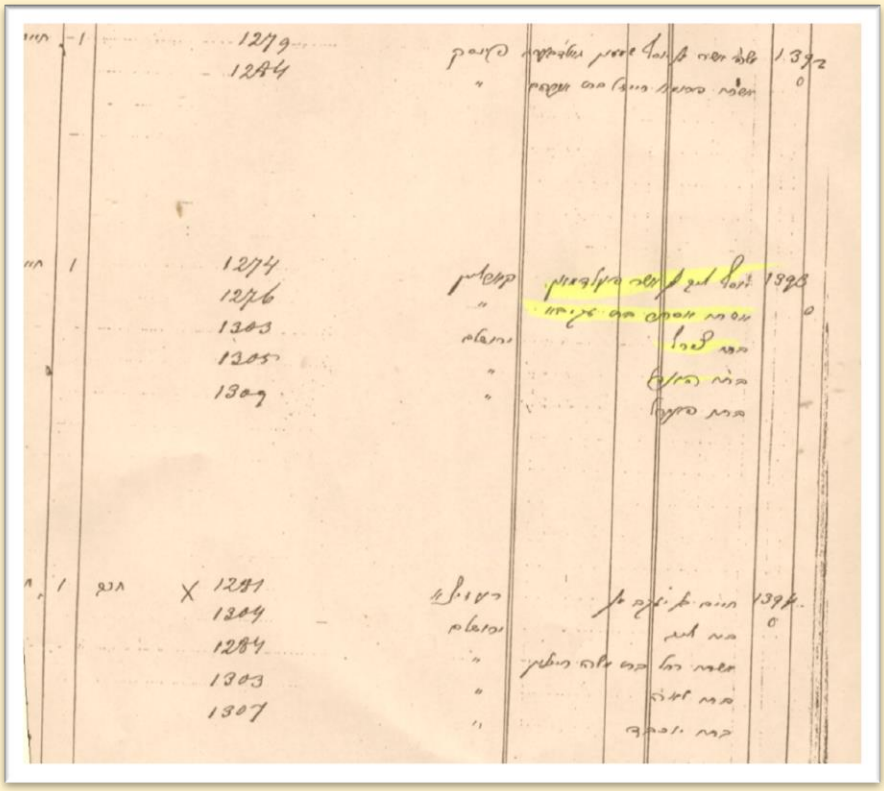
לפנינה היה קשר הדוק עם בנות משפחת פלדמן יתכן וקרובות משפחה של אסתר אשר התגוררו בביתם בשנות המלחמה -שרה,מרים ומילי.

אין מדובר כנראה באותן הבנות אלא אולי בבנות דודן מצד האב (לאביהן קראו שמעיה פלדמן).

בני משפחה זו התכתבו עם פנינה ואף בקרו מספר פעמים בארץ.

בני משפחת פלדמן בעת ביקור בארץ עם פנינה

מתוך ספר המוכתר-יוסף לייב בן אשר פלדמן- יליד 1858 .

אשתו אסתר בת עקיבא ילידת 1860,

והבנות צירל,האדל ופערל ילידות 1887,1889,1893.

אסתר נפטרה ב-1901 כנראה בעת לידת הבת שרה.

<u>נפתלי נייפלד</u>

שמו של נפתלי מופיע בכמה קטעי עיתונים.

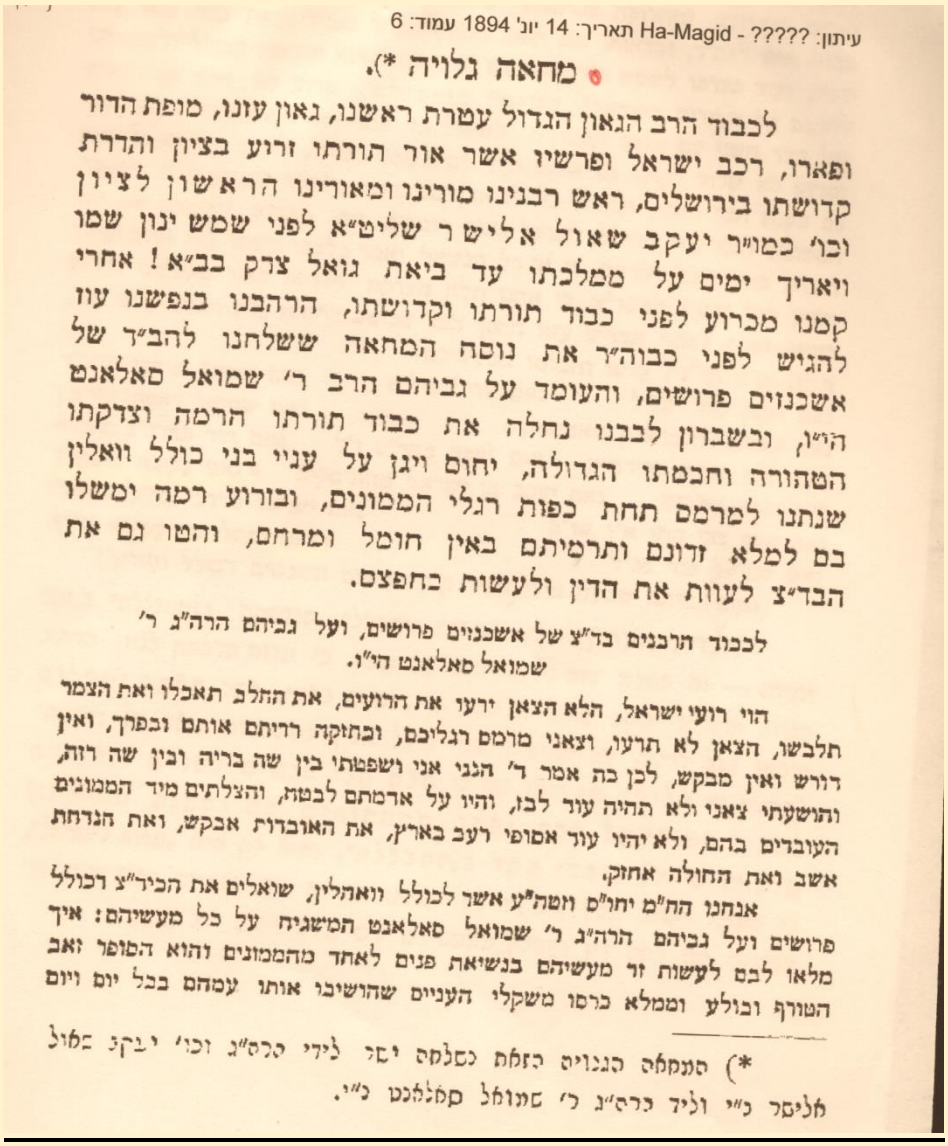
הוא חותם בשנת 1894 עם אביו ואחיו על עצומה בעיתון "המגיד" ושלוש שנים מאוחר יותר הוא מודה לרופא ד"ר פופלס על שהציל את בנו.

מאמצינו לגלות את עקבותיו ועקבות בני משפחתו לא נשאו פרי.

גם לא ברישומי פטירות וקבורות.

גם מר וויסברג לא שמע את שמו מעולם.

ייתכן והיגר אף הוא מהארץ.

עיתון: ????? - Ha-Magid תאריך: 14 יונ' 1894 עמוד: 6

מחאה גלויה *).

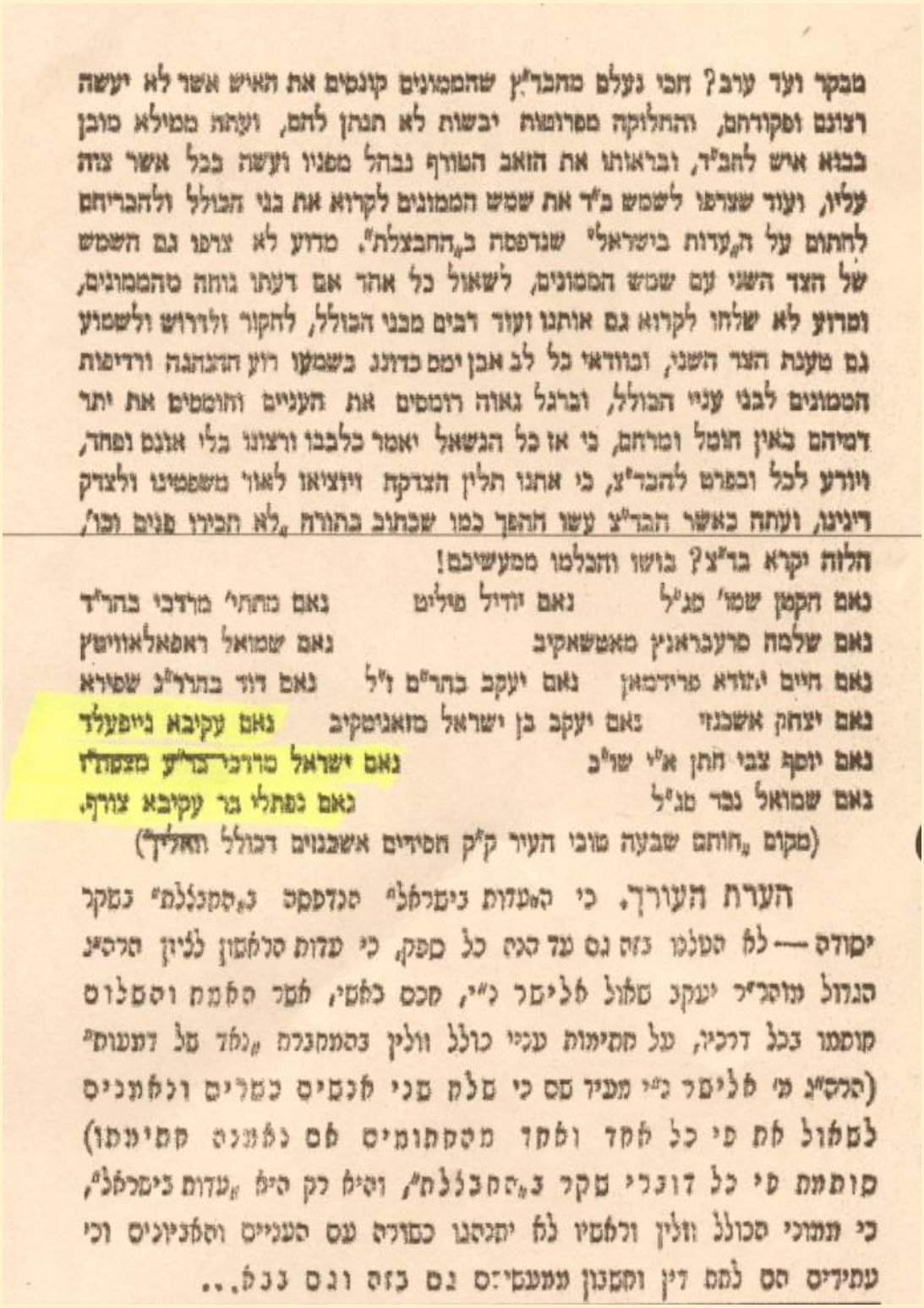
לכבוד הרב הגאון הגדול עטרת ראשנו, גאון עזנו, מופת הדור ופארו, רכב ישראל ופרשיו אשר אור תורתו זרוע בציון והדרת קדושתו בירושלים, ראש רבנינו מורינו ומאורינו הראשון לציון וכו' כמוה"ר יעקב שאול אלישר שליט"א לפני שמש ינון שמו ויאריך ימים על ממלכתו עד ביאת גואל צדק בב"א! אחרי קמנו מכרוע לפני כבוד תורתו וקדושתו, הרהבנו בנפשנו עוז להגיש לפני כבוה"ר את נוסח המחאה ששלחנו להב"ד של אשכנזים פרושים, והעומד על גביהם הרב ר' שמואל סאלאנט הי"ו, ובשברון לבבנו נחלה את כבוד תורתו הרמה וצדקתו הטהורה וחבטתו הגדולה, יחום ויגן על עניי בני כולל וואלין שנתנו למרמס תחת כפות רגלי הממונים, ובזרוע רמה ימשלו בם למלא זדונם ותרמיתם באין חומל ומרחם, והטו גם את הבד"צ לעוות את הדין ולעשות בחפצם.

לכבוד הרבנים בד"צ של אשכנזים פרושים, ועל גביהם הרה"ג ר' שמואל סאלאנט הי"ו.

הוי רועי ישראל, הלא הצאן ירעו את הרועים, את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו, הצאן לא תרעו, וצאני מרמס רגליכם, וכתזקה רדיתם אותם ובפרך, ואין דורש ואין מבקש, לכן כה אמר ד' הנני אני ושפטתי בין שה בריה ובין שה רזה, והושעתי צאני ולא תהיה עוד לבז, והיו על אדמתם לבטח, והצלתים מיד הממונים העובדים בהם, ולא יהיו עוד אסופי רעב בארץ, את האובדות אבקש, ואת הנדחת אשב ואת החולה אחזק.

אנחנו הח"מ יחו"ם וטה"ע אשר לכולל וואהלין, שואלים את הכיר"צ דכולל פרושים ועל גביהם הרה"ג ר' שמואל סאלאנט תמשגיח על כל מעשיהם: איך מלאו לבם לעשות זר מעשיהם בנשיאת פנים לאחד מהממונים והוא המופר ואב הטורף ובולע וממלא כרסו משקלי העניים שהושיבו אותו עמהם בכל יום ויום

*) המעתה הנמוים הזאת נכתבה ונחתמה בבית הרה"ג וכו' יצחק שמואל מלניבר כ"י ובית הרה"ג ר' שמואל סאלאנט כ"י.

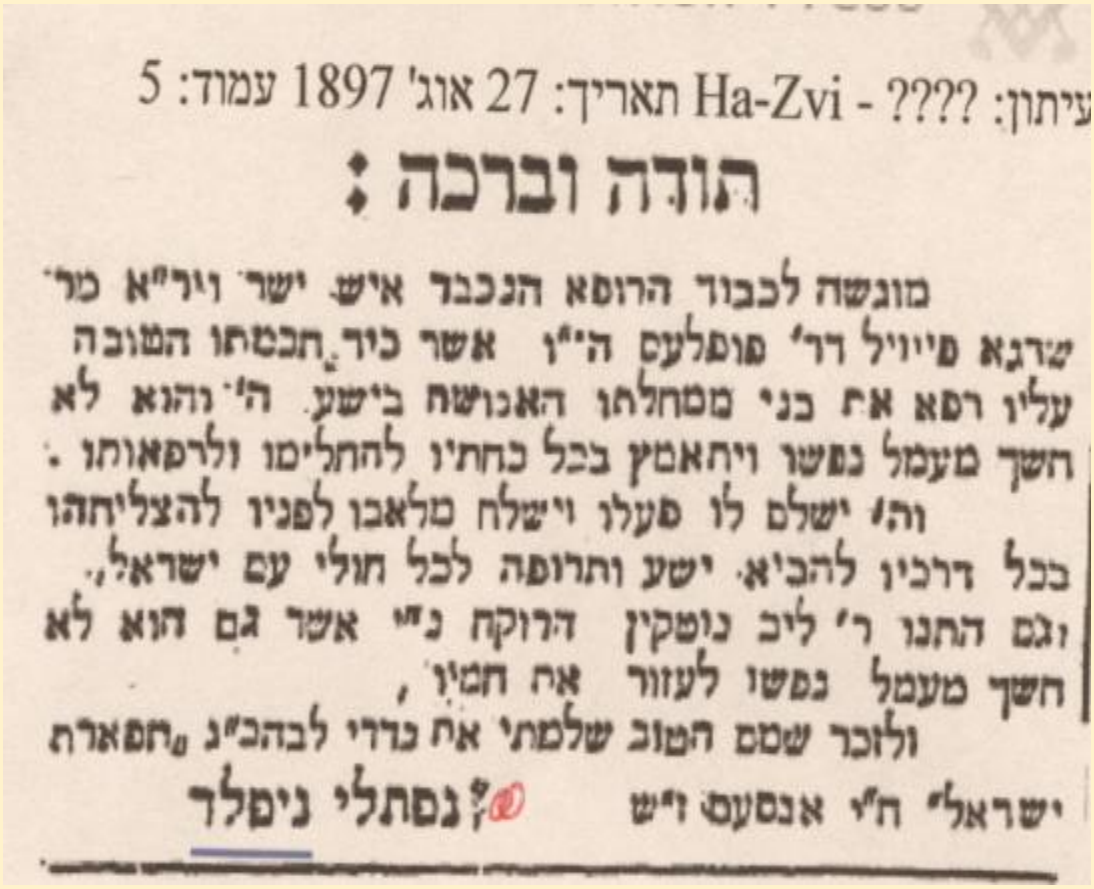
מבקר ועד ערב? וחכי נעלם מהבר"ץ שהממונים קונסים את האיש אשר לא יעשה רצונם ופקודתם, והחלוקה מפרוטות יבשות לא תנתן להם, ושהם ממילא מובן בבוא איש להב"ד, ובראותו את הואב הטורף נבהל מפניו ועשה בכל אשר צוה עליו, ועוד שצריכי לשמש ב"ד את שמש הממונים לקרוא את בני הכולל ולהבריחם לחתום על ה"עדות בישראל" שנדפסה ב"החבצלת". מרוע לא צויו גם השמש של הצד השני עם שמש המסונים, לשאול כל אחד אם דעתו נוחה מהממונים, ומרוע לא שלחו לקרוא גם אותנו ועוד רבים מבני הכולל, לחקור ולדרוש ולשמוע גם טענת הצד השני, ובוודאי כל לב אבן יתם כדוגמ בשמעו רוע ההנהגה ורדיפות המסונים לבני עניי הכולל, וברגל גאוה רומסים את העניים וחומסים את יתר דמיהם באין חומל ומרחם, כי אז כל הגשאל יאמר כלבבו ורצונו בלי אונס ופחד, ויורע לכל ובפרט להבר"צ, כי אתנו תלין הצדקת ויוציאו לאור משפטינו ולצדק דיינינו, ועתה כאשר הבר"צ עשו התפך כמו שכתוב בתורה "לא תכירו פנים וכו', הלוה יקרא בר"צ? בושו והבלמו ממעשיכם!

נאם חקמן שמ' מג"ל נאם יחיאל פוליט נאם מתתי' מרדכי בהר"ד
נאם שלמה מרעבראנין מאשאקיב נאם שמואל ראפאלאוויטש
נאם חיים יהודא מרידמאן נאם יעקב בהר"ם ז"ל נאם דוד בהר"ב שפירא
נאם יצחק אשכנזי נאם יעקב בן ישראל מזאניסקיב נאם עקיבא נייפעלד
נאם יוסף צבי הכהן א"י שו"ב נאם ישראל מרדכי־הר"ש מצפחי"ו
נאם שמואל נבר מג"ל נאם נפתלי בר עקיבא צורף.

(מקום "חותם שבעה טובי העיר ק"ק חסידים אשבנזים דכולל תאליק")

הערת העורך. כי האגרת ניסראל" שנדפסה ב"החבצלת" כמקר יקודם — לא העלנו כאן גם עד היום כל כפק, כי עדות סלמנון לגיון הרשיע הגדול מוהר"ר יעקב שמואל מלינסר ז"י, מכם כאשי, מאר הלמת ומסלוס מומחו בכל דרכיו, על מחימות עניי כולל וגין בהמחנכת "נמד מל דמעות" (הרשיע מי מלינסר ז"י מעיד עם כי סלם עני אכסים כמלים ונלמנים למשול את פי כל לחד ולחד מהחומים עם נאמנים מחיימו) חומת פי כל דוברי מקר ב"החבצלת", ופיו רק היה "עדות ניסראל", כי ממוכי הכולל וגין ולמטו לא יתניהגו כסודים עם העניים והמניונים וכי עמידים הם לתת דין וחשבון ממעשיהם גם כאן וגם נגך...

נפתלי בן עקיבא צורף חותם עם עקיבא ועם ישראל מרדכי על "מחאה גלויה"

עיתון: ???? - Ha-Zvi תאריך: 27 אוג' 1897 עמוד: 5

הודה וברכה:

מוגשה לכבוד הרופא הנכבד איש ישר ויר"א מר שרגא פייויל דר' פופלעם ה"ו אשר כוד תבמתו הטובה עליו רפא את בני מחלתו האנושה בישע. ה' והוא לא חשך מעמל נפשו ויתאמץ בכל כחתיו להחליטו ולרפאותו. וה' ישלם לו פעלו וישלח מלאבו לפניו להצליחהו בכל דרכיו להביא ישע ותרופה לכל חולי עם ישראל. וגם התנו ר' ליב נוטקין הדוקח נ"י אשר גם הוא לא חשך מעמל נפשו לעזור את חמיו, ולזכר שמם הטוב שלמתי את נדרי לבהכ"נ "חפארת ישראל" ח"י אנסעם וי"ש נפתלי ניפלד

תודה וברכה משנת 1897 -עיתון "הצבי" מנפתלי נייפלד לרופא ד"ר פופלס על שהציל את בנו.

עקבותיו של נפתלי נעלמו.

הוא אינו קבור בארץ וכן לא בני משפחתו.

יתכן והמשפחה הגרה לחו"ל

<u>*ציוני קברים של בני המשפחה* בקברי המשפחה על הר הזיתים בחלקת ווהלין</u>

בתו של עקיבא-נייפלד <u>אסתר בת עקיבא</u> נפטרה 17/11/1901 גוש ו' חלקה ז' שורה ידי קבר 29.

אשתו של עקיבא-נייפלד <u>חיה בת מאיר</u> נפטרה 20/8/16 גוש ו' חלקה ז' שורה ידי קבר 27-אשתו של עקיבא.

נכדתו של עקיבא-נייפלד רבקה בת ישראל מרדכי- בת בנו ישראל מרדכי נפטרה 6/4/17 גוש ו' חלקה ז' שורה טו' קבר 39

אמה של חיה אשת עקיבא-צירל -ככל הנראה וינקלר , (סבתא של דינה שטמפפר)- שני קברים מקברה של חיה.

אחותה של חיה אשת עקיבא-שץ גיטל בת מאיר-ככל הנראה חלקה ז' שורה יג' קבר 46.

בתו של עקיבא-ויסברג חנה אחותה של דינה שטמפפר סמוך לקבר של צירל

נייפלד עקיבא בן ישראל מרדכי נפטר 12/3/18 גוש ו' חלקה ו' שורה לב' קבר 11. (אבא של דינה)

בנו של עקיבא-נייפלד ישראל- מרדכי, נפטר 7/12/41 גוש ו' חלקה ו' שורה לב' קבר 12(אח של דינה)

-בן עקיבא נייפלד יוסף- צבי נפטר 12/7/35 כל יתר הפרטים כנ"ל קבר 13 (האיש מהועדה)

אביה של חיה אשת עקיבא-וינקלר מאיר בן צבי נפטר 28/2/1892 גוש ו' חלקה ו' שורה לב' קבר 10

פרק ב'

משפחות ראב ושטמפפר משפחות הוריו של אברהם שטמפפר

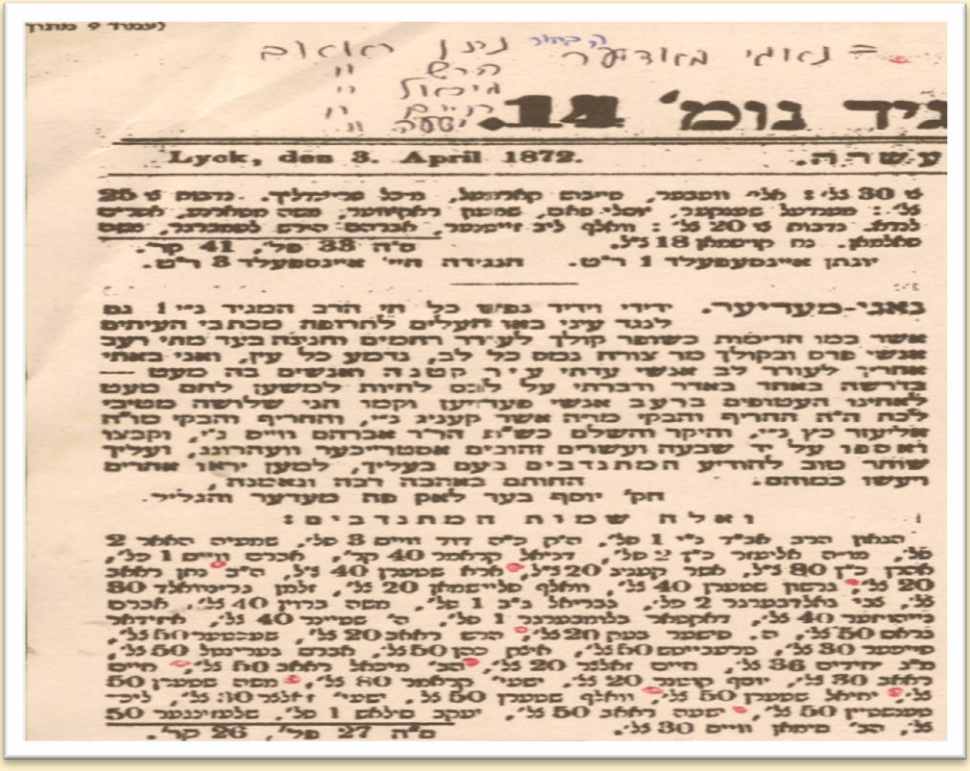
א. משפחות ראב והכהן-ניימן- משפחותיה של חנה - אימו של אברהם שטמפפר

RAAB

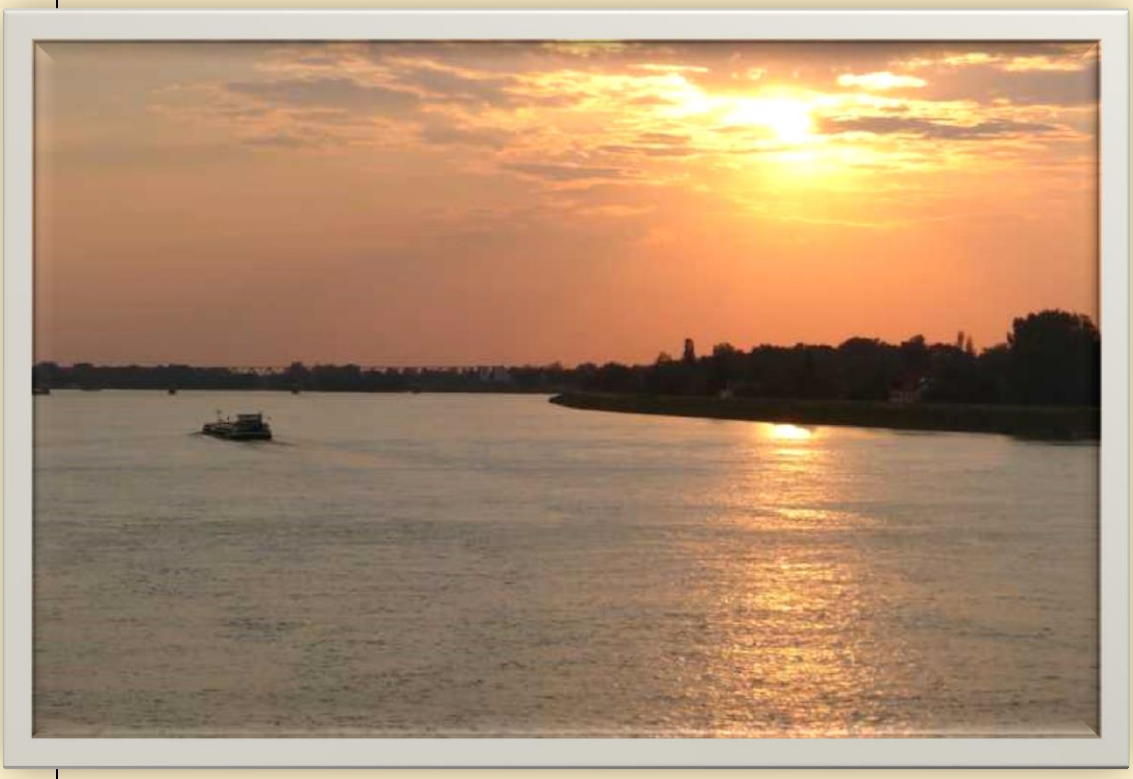
שמות משפחה נובעים מכמה מקורות שונים. לעיתים לאותו שם קיים יותר מהסבר אחד. שם משפחה זה הוא מסוג השמות הטופונימיים (שם הנגזר משם של מקום כגון עיירה, עיר, מחוז או ארץ). שמות אלו, אשר נובעים משמות של מקומות, לא בהכרח מעידים על קשר היסטורי ישיר לאותו מקום, אבל יכולים להצביע על קשר בלתי ישיר בין נושא השם או אבותיו לבין מקום לידה, מגורים ארעיים, אזור מסחר או קרובי משפחה. ראב הוא שמה הגרמני של העיר גיור בצפון מערב הונגריה. שמה הלטיני היה ארבונה ובתקופה הרומית שימשה כמחנה של הצבא הרומי. יישוב יהודי מתועד שם החל מהמאה ה14-, אבל ייתכן שיהודים התיישבו במקום זה בתקופה מוקדמת יותר.

אפשר ששם המשפחה היהודי ראב מתייחס למילה "רב".

אישים מוכרים בכלי שם המשפחה ראב כוללים את המתימטיקאי ההונגרי ליפוט ראב (1818-1892); החלוץ יליד הונגריה יהודה (בן עזר) ראב (1858-1948) שהיה בין מייסדיה של פתח תקוה; ובמאה ה20- המחבר ההונגרי אנדור ראב.

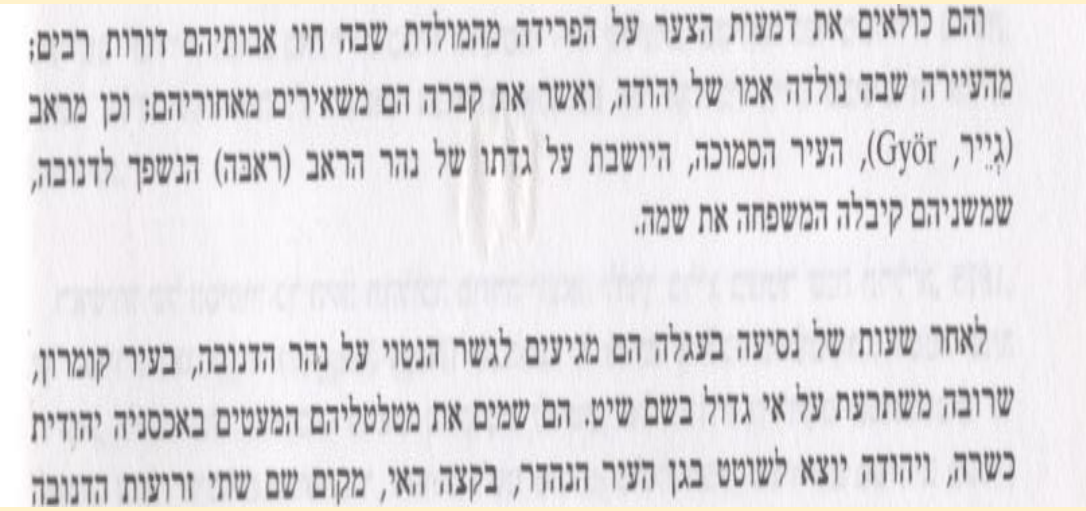

בעמוד הקודם - על משפחת ראב מתוך אתר "בית התפוצות"
בהמשך -אזכור שם המשפחה בעיתון "המגיד"-מקור משפחת ראב במערב הונגריה באזור סלובקיה של היום שהייתה כלולה אז בשטח הממלכה האוסטרו הונגרית .
אחד המקומות בו ישבו רבים מבני המשפחה הקרובה היה ישוב שנקרא אז בהונגרית נאג'י מאגיאר .הישוב מצוי היום בתחום סלובקיה.
בעיתון "המגיד" משנת 1872 שהיא שנת הגעתם של בנימין וילדיו ארצה רשומים רבים מבני משפחת ראב התורמים לטובת אנשי פרס הסובלים מרעב.
העיר מתוארת כעיר קטנה ואנשים בה מעט.

נוף קומרנו אזור מגוריה של משפחת ראב

כאשר יהודה ראב בן עזר (שהיה בן דודו של אברהם שטמפפר) ביקר בשנת 1901 בפריס במשלחת אל הברון רוטשילד, ובהמשך במחוזות ילדותו בהונגריה, רשם ביומנו (26.5.1901)
"אני בקומורן, הבנויה על האי הגדול שיט. ....רק גן העיר הנהדר נשאר כשהיה, במקום שם שתי זרועות הדנובה מתאחדות, בקצה האי. כאן ריחות עדנים של אקציות וסמבוק. רק בין פרדסי יפו בפריחתם אפשר להרגיש נעימות כזו..

והם כולאים את דמעות הצער על הפרידה מהמולדת שבה חיו אבותיהם דורות רבים;
מהעיירה שבה נולדה אמו של יהודה, ואשר את קברה הם משאירים מאחוריהם: וכן מראב
(גְיֵיר, Györ), העיר הסמוכה, היושבת על גדתו של נהר הראב (ראבה) הנשפך לדנובה,
שמשניהם קיבלה המשפחה את שמה.

לאחר שעות של נסיעה בעגלה הם מגיעים לגשר הנטוי על נהר הדנובה, בעיר קומרון,
שרובה משתרעת על אי גדול בשם שיט. הם שמים את מטלטליהם המעטים באכסניה יהודית
כשרה, ויהודה יוצא לשוטט בגן העיר הנהדר, בקצה האי, מקום שם שתי זרועות הדנובה

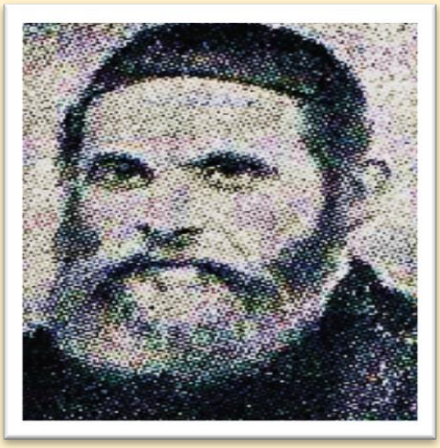
תיאור עזיבת הכפר בהונגריה מתוך ספרו של בן המשפחה אהוד בן עזר "ימים של לענה ודבש""

ראש משפחתנו הידוע לנו מצד משפחת ראב היה יהודה שטרן מסילש שבמערבה של בהונגריה.
שניים מילדיו מוכרים לנו.
האחד שלמה ראב (סילש) יליד שנת 1801 - ככל הנראה - שהוא אבי משפחתנו והשני זלמן ראב.
שני האחים היו קשורים זה לזה ואף היו תקופות שמשפחותיהם התגוררו האחת בסמוך לשנייה.
בתו של זלמן ראב חנה נישאה לרב יוסף נטונק דמות ידועה ביותר אחד ממבשרי הציונות שהשפעתו על מש' ראב ושטמפפר הייתה עצומה.
הרב נטונק –לפי עדות חוקרים-הוא זה שקרב את מש' בנימין זאב הרצל לציונות.

<u>הרב יוסף נטונק בן משפחתם של בני מש' ראב</u> *(אשתו חנה –הייתה בתו של זלמן ראב אחיו של שלמה ראב)*

נולד-, 1813 נפטר-1892
מחלוצי רעיון שיבת ציון היה המורה ליהדות של הרצל. חיבוריו "מחקר על האמנציפציה של היהודים", מייסד העיתון ישראל אחד, מילונים. לרב נטונק הייתה השפעה גדולה על בני משפחתנו

היה קשר הדוק בין המשפחות וקשר חזק בינו ובין משפחת הרצל

הרב יוסף נטונק ציון וההתיישבות ישראל, היה אחד שהובילו את המאבק "תנועת המתקנים" הקרע ביהדות

מחלוצי רעיון שיבת היהודית בארץ משלושת הרבנים בהונגריה נגד בתקופה בה נוצר הונגריה.

הוא זה שהיה משפחת הרצל.

המורה ליהדות של

הרב נטונק היה לו מצע משותף עם משפחת הרצל: התנגדות עזה להתבוללות בלשון ובתרבות ההונגרית, שממשלת הונגריה רצתה לכפות על יהודיה. לפי הידיעות שבידינו היה יעקב הרצל מדבר עם ילדיו אך ורק גרמנית (הוא עצמו למד בילדותו בזמלין בבית־ספר יהודי, שלשון־ההוראה בו היתה גרמנית). גם בנו, שלמד כבר בבית־ספר הונגרי, דיבר עם הוריו אך ורק גרמנית [27]. ההתנגדות להתבוללות הונגרית של כפייה, ונוסף לכך שאיפתו של הרצל הצעיר להיות סופר גרמני, היו גורמים נוספים לכך שמשפחת הרצל החליטה לעזוב את בודאפשט, אחרי מות הבת פאולינה, ולעבור לווינא.

הביוגרף של הרצל ד"ר א. ביין קובע אל נכון, כי "אין ספק שאיזו חוויה קדומה של ימי ילדות או ימי נעורים מהווה את היסוד העיקרי של אותו סיפור" [25]. ברור כי רק במשפחה שבה האמונה המשיחית היא עניין חי וקוראים ומדברים ומתווכחים עליה, יכול ילד להגיע לחלום כזה. ד"ר א. ביין חושב, כי יש לדחות את תאריך החלום "לשנה שלאחר־כך, לשנת הבר־מצווה שלו" [26]. לי נראה שאין צורך לדחות את תאריך החלום, בניגוד לדבריו של הרצל עצמו, מגיל שתים־עשרה לגיל שלוש־עשרה. ידוע כי הרב יוסף נטונק הוציא בגרמנית את השבועון: "Das einige Israel" בדיוק באותה שנה, שבה היה בנימין זאב הרצל בן שתים־עשרה, בשנת תרל"ב (1872). העיתון מוקדש בעיקר לאמונה המשיחית ולאפשרות הגשמתה המהירה. נטונק סיפר בוודאי ליעקב הרצל בנוכחות בנו, ואולי גם באופן מיוחד לבנו, על נסיעתו לקושטא ועל המשא ומתן שלו עם ראש ממשלת תורכיה בעניין

[24] ראובן ברייניז: "חיי הרצל", 17–18.
[25] ד"ר א. ביין: "תיאודור הרצל, ספר תולדותיו", ת"א תרצ"ד, עמ' 21.
[26] שם, שם.

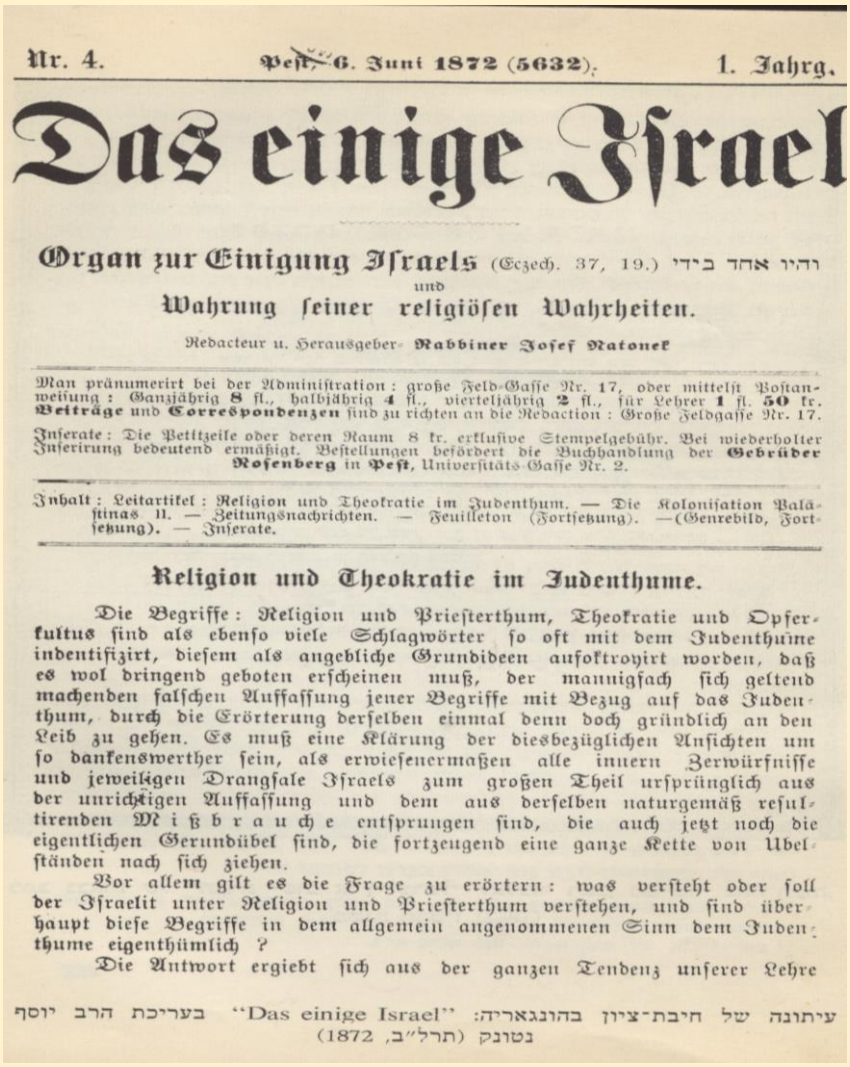
על הרב נטונק וקשריו עם מש' הרצל מתוך הספר "מהחתם סופר עד הרצל"

צבי זהבי

הוא התיידד עם משה הס ובהמשך קיים קשרים עם הרב צבי קלישר.

ב-1866 יצא לגרמניה כדי לגייס תמיכה ברעיון שיבת ציון ומשנת 1867 הקדיש עצמו לפעילות ציונית שבמהלכה נסע לקונסטנטינופול על מנת לגייס את תמיכת השלטונות העות'מאנים בהתיישבות יהודית בארץ ישראל.

יוסף נטונק התנגד בתוקף לאמנציפציה של יהדות הונגריה שהייתה כרוכה בוויתור על הלאומיות היהודית והיטמעות בלאום ההונגרי. הוא תבע הכרה ביהודים "כעם עצמאי בעל דת נפרדת" והביע ערגה וחתירה להקמת מדינה עצמאית בארץ ישראל. נטונק חיבר גם מילון בחמש שפות.

Nr. 4. Pest, 6. Juni 1872 (5632). 1. Jahrg.

Das einige Israel

Organ zur Einigung Israels (Eczech. 37, 19.) והיו אחד בידי
und
Wahrung seiner religiösen Wahrheiten.

Redacteur u. Herausgeber: **Rabbiner Josef Natonek**

Man pränumerirt bei der Administration: große Feld-Gasse Nr. 17, oder mittelst Postanweisung: Ganzjährig **8** fl., halbjährig **4** fl., vierteljährig **2** fl., für Lehrer **1** fl. **50** kr. **Beiträge** und **Correspondenzen** sind zu richten an die Redaction: Große Feldgasse Nr. 17.

Inserate: Die Petitzeile oder deren Raum 8 kr. exklusive Stempelgebühr. Bei wiederholter Inserirung bedeutend ermäßigt. Bestellungen befördert die Buchhandlung der **Gebrüder Rosenberg** in **Pest**, Universitäts-Gasse Nr. 2.

Inhalt: Leitartikel: Religion und Theokratie im Judenthum. — Die Kolonisation Palästinas II. — Zeitungsnachrichten. — Feuilleton (Fortsetzung). —(Genrebild, Fortsetzung). — Inserate.

Religion und Theokratie im Judenthume.

Die Begriffe: Religion und Priesterthum, Theokratie und Opferkultus sind als ebenso viele Schlagwörter so oft mit dem Judenthume indentifizirt, diesem als angebliche Grundideen aufoktroyirt worden, daß es wol dringend geboten erscheinen muß, der mannigfach sich geltend machenden falschen Auffassung jener Begriffe mit Bezug auf das Judenthum, durch die Erörterung derselben einmal denn doch gründlich an den Leib zu gehen. Es muß eine Klärung der diesbezüglichen Ansichten um so dankenswerther sein, als erwiesenermaßen alle innern Zerwürfnisse und jeweiligen Drangsale Israels zum großen Theil ursprünglich aus der unrichtigen Auffassung und dem aus derselben naturgemäß resultirenden M i ß b r a u c h e entsprungen sind, die auch jetzt noch die eigentlichen Grundübel sind, die fortzeugend eine ganze Kette von Uebelständen nach sich ziehen.

Vor allem gilt es die Frage zu erörtern: was versteht oder soll der Israelit unter Religion und Priesterthum verstehen, und sind überhaupt diese Begriffe in dem allgemein angenommenen Sinn dem Judenthume eigenthümlich?

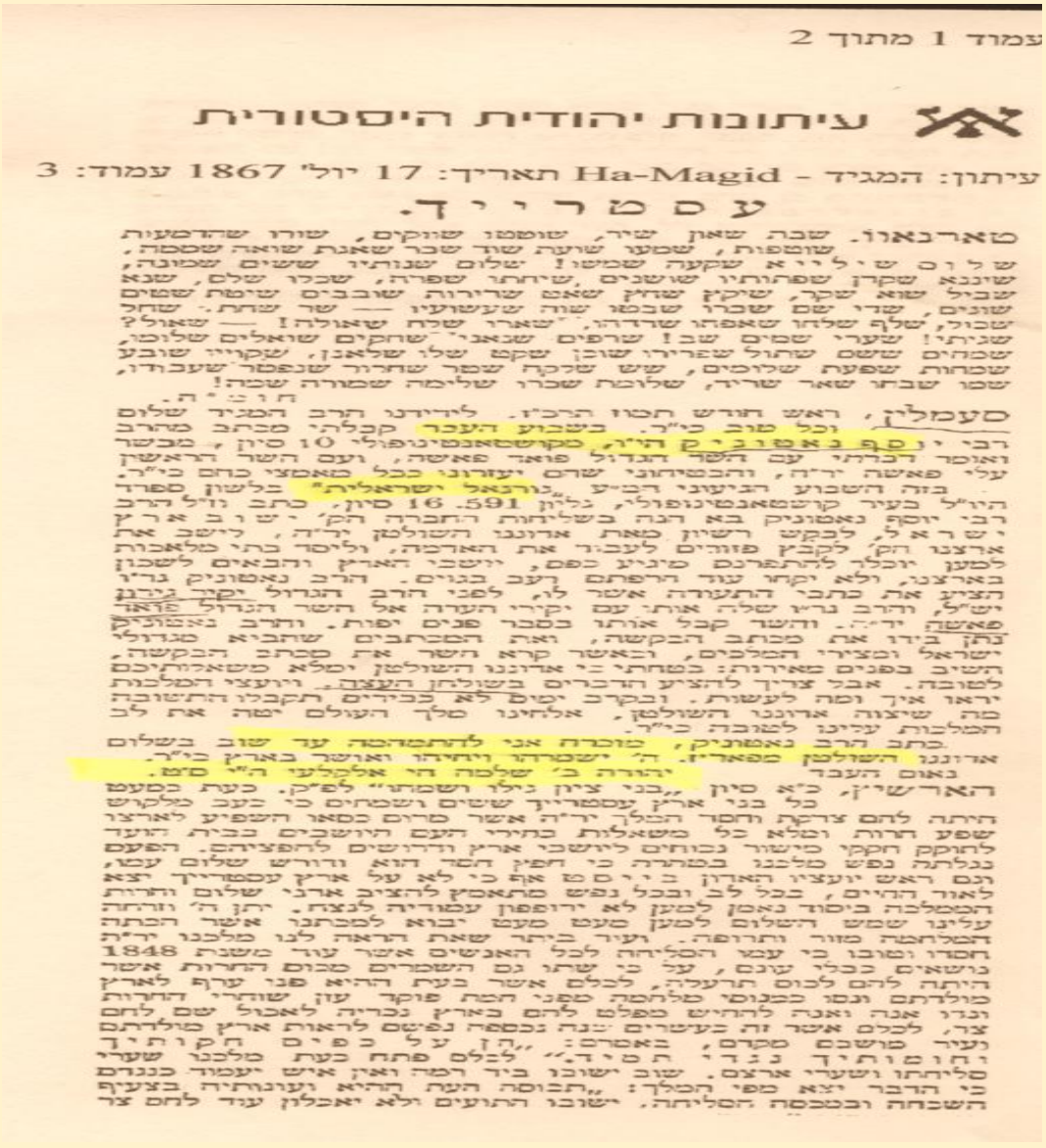
Die Antwort ergiebt sich aus der ganzen Tendenz unserer Lehre

עיתונה של חיבת־ציון בהונגאריה: "Das einige Israel" בעריכת הרב יוסף נטונק (תרל"ב, 1872)

עיתונה של חיבת ציון בהונגריה בעריכת הרב נטונק (1872)

נטונק עיבד תוכנית להשתדל להשיג מאת השולטן התורכי תמורת תשלום כסף ויתור גמור על ארץ ישראל והקמת מדינה יהודית עצמאית הוא קיווה שבגלל מצבה הכלכלי הקשה של תורכיה הוא יצליח לעשות זאת .

רעיון שיבת ציון היה עניין מרכזי במשפחה .שלמה ראב עלה לארץ כתלמידו הרוחני של ר' משה סופר.יוסף נטונק היה מראשי חובבי ציון בהונגריה גם רבו של יהושע שטמפפר-הרב הילדסהיימר היה חובב ציון נלהב

עמוד 1 מתוך 2

עיתונות יהודית היסטורית

עיתון: המגיד – Ha-Magid תאריך: 17 יולי 1867 עמוד: 3

ע ס מ ר י ך.

מכתב מהרב אלקלעי המעיד על קשר רציף בינו ובין הרב נטונק .

(עיתון "המגיד" 1867)

האח שלמה ראב , יליד 1801, נישא לאסתר, ביתו של רב ידוע – יחיזקיהו הכהן. (ניימן) בן הרב משה הכהן.

<u>אסתר לבית ניימן אשתו של שלמה ראב הייתה בתו של יחיזקיהו הכהן בר' משה</u>

ידיעותינו על משפחתה של אסתר ראב מתחילות ברב יחיזקיהו הכהן בן משה (ניימן) רב מוכר בהונגריה ששימש ברבנות משך עשרים שנה בעיר בלד שבסלובקיה.

מנחם יהודה שטמפפר, אחיו של אברהם אחד מנכדיה של אסתר ראב שהייתה בתו של יחיזקיהו צרף מזמור שכתב סבו רבו מורכב מאותיות שמו.

את המזמור צרף לספרו של אבן גבירול "תיקון מידות הנפש" אותו הוציא מנחם-יהודה לאור בצעירותו. בעזרתם של שני גיסיו שהיו בעלי דפוס בירושלים באותה התקופה.

מאחר ונשאר מקום בספר החליט לשבץ בסופו את המזמור שחיבר יחיזקיהו הכהן.

במקומות שונים קראנו פרטים שונים על צאצאיו של יחיזקיהו.

לנו ידוע בוודאות כי יחיזקיהו היה אביה של אסתר ראב אשתו של שלמה ראב.

על קברה של אסתר נרשם כי שם אביה יחיזקיהו הכהן.

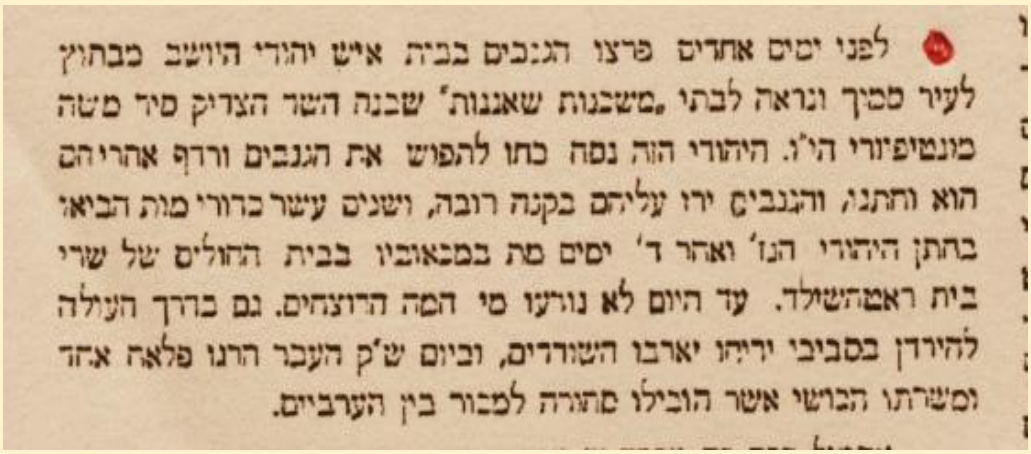
למעלה אגם בלד בסלובקיה ולמטה תמונת נוף נוספת משם ליד אגם זה המדהים ביופיו ישב יחיזקיהו בן משה הכהן(ניימן) שהיה זקנם של האחים והאחיות לבית שטמפפר ולבית ראב וכן גם זקנם של בני מש' הרשלר

קיימות מספר משפחות הטוענות בנחרצות כי הן מתייחסות באופן ישיר לשלמה ראב וליחיזקיהו הכהן.

לטענתם הייתה לזוג בת נוספת בשם פייגיל שאינה מוכרת לאף אחד מבני המשפחה.

חזקיהו הכהן מוכר להם ככ"ץ ואינו מוכר להם כ"ניימאן" יתכן ואין מדובר באותו אדם .

<u>על פי הידוע לנו הייתה ליחזקיהו הכהן לפחות עוד בת נוספת שבתה חנה נישאה לרב יוסף שמואל הרשלר.</u>לבני הזוג הרשלר נולדו שישה ילדים אחד הילדים היה אהרון הרשלר שנודע כחלל הראשון של פיגועי הטרור בארץ ישראל .

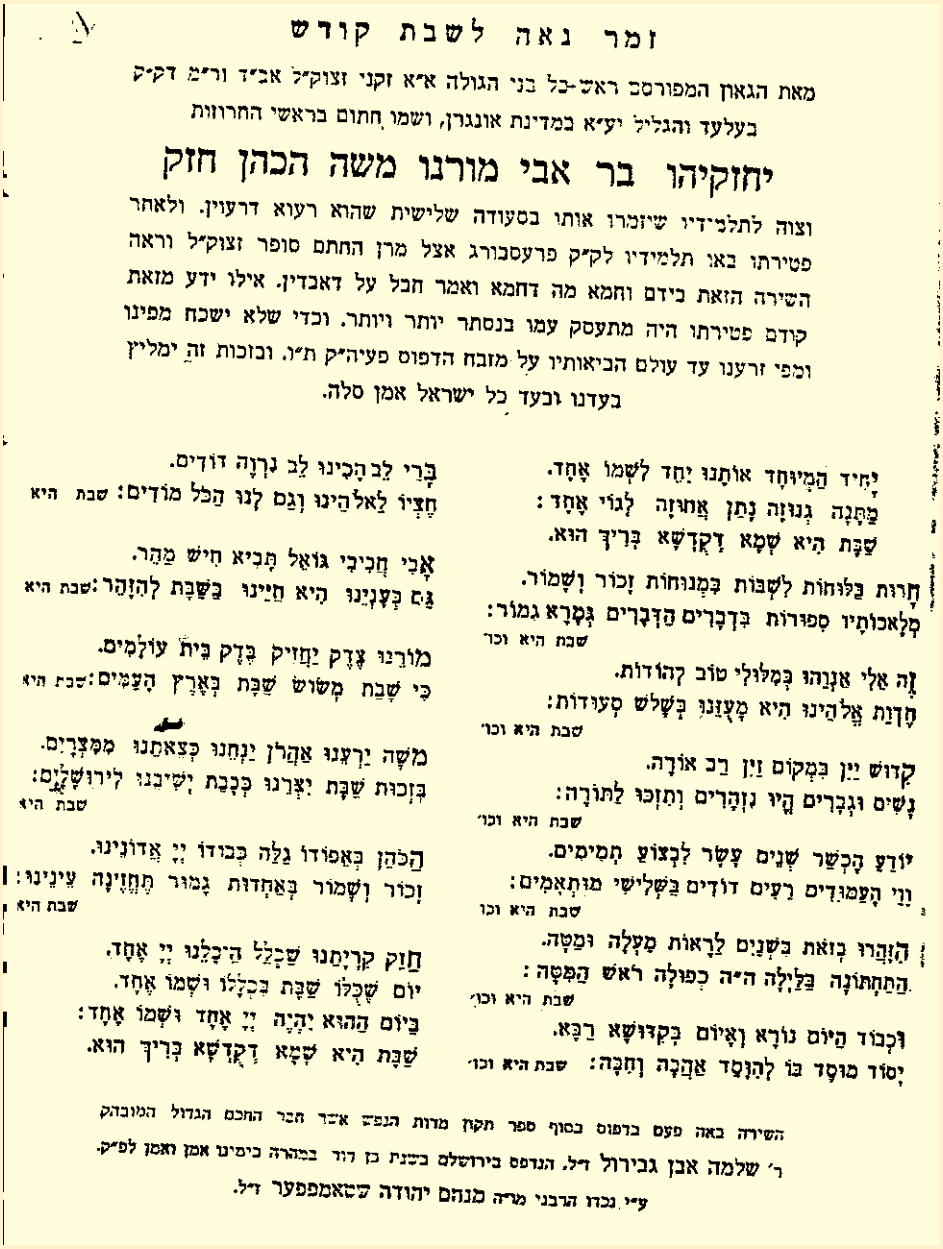

לפני ימים אחדים פרצו הגנבים בבית איש יהודי הושב מבתוך לעיר סמיך ונראה לבתי "משבנות שאננות" שבנה השר הצדיק סיר משה מונטיפיורי הי"ו. היהודי הזה נפח כחו להפוש את הגנבים ורדף אחריהם הוא ותתנו והגנבים ירו עליהם בקנה רובה, ושנים עשר כדורי מות הביאו בחתן היהודי הנ' ואחר ד' ימים מת במאוביו בבית החולים של שרי בית ראטהשילד. עד היום לא נודעו פי המה הדוצחים. גם בדרך העולה להירדן בסביבי יריחו יארבו השודדים, וביום ש'ק העבר הרגו פלאח אחד ומשרתו הבושי אשר הובילו סחורה למכור בין הערביים.

"הלבנון"- 5/2/1873-הסיפור על הרצחו של אהרון הרשלר

לאחר שנהרג נישאה אשתו ליהודה ראב בנו של אלעזר. אלעזר ראב היה בן דוד של אהרון.

בן דוד אחר היה דוד הרשלר שנישא לביילה שאמה חנה שטמפר הייתה בתו של שלמה ראב.

זמר נאה לשבת קודש

מאת הגאון המפורסם ראש-כל בני הגולה א"א זקני זצוק"ל אב"ד ור"מ דק"ק בעלעד והגליל יע"א במדינת אונגרן, ושמו חתום בראשי החרוזות

יחזקיהו בר אבי מורנו משה הכהן חזק

וצוה לתלמידיו שיזמרו אותו בסעודה שלישית שהוא רעוא דרעוין. ולאחר פטירתו באו תלמידיו לק"ק פרעסבורג אצל מרן החתם סופר זצוק"ל וראה השירה הזאת בידם וחמא מה דחמא ואמר חבל על דאבדין. אילו ידע מזאת קודם פטירתו היה מתעסק עמו בנסתר יותר ויותר. וכדי שלא ישכח מפינו ומפי זרענו עד עולם הביאותיו על מזבח הדפוס פעי"ק ת"ו. ובזכות זה ימליץ בעדנו ובעד כל ישראל אמן סלה.

יָחִיד הַמְיוּחָד אוֹתָנוּ יַחֵד לִשְׁמוֹ אֶחָד.
בַּתְּנָה גְנוּזָה נָתַן אֲחוּזָה לְגוֹי אֶחָד:
שַׁבָּת הִיא שָׁמָּא דְקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא.

חָרוּת בַּלּוּחוֹת לְשִׁבּוּת בְּמָנוּחוֹת זְכוֹר וְשָׁמוֹר.
כָּלְאכוֹתָיו סִפּוּרוֹת בְּדָבָרִים הַדְּבָרִים גְּמָרָא גמור:
שבת היא וכו'

וָה אֵלִי אַנְוֵהוּ בְּמִלּוּלֵי טוֹב קְהוּדוֹת.
חֲדָוַת אֱלֹהֵינוּ הִיא מָעֲזֵנוּ בְּשָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת:
שבת היא וכו'

קָדוֹשׁ יַיִן בְּמָקוֹם יַיִן רַב אוֹרָה.
נָשִׁים וּגְבָרִים הֵיוּ נִזְהָרִים וְתִזְכּוּ לַתּוֹרָה:
שבת היא וכו'

יוֹרֵעַ הָכְשֵׁר שְׁנַיִם עָשָׂר לְצִוּוֹ תְּמִימִים.
וְיֵי הָעֲמוּדִים רָעִים דּוֹדִים בַּשְּׁלִישִׁי מוּתְאָמִים:
שבת היא וכו'

הַזְּהֵרוּ בְזֹאת בִּשְׁנַיִם לַרְאוֹת מַעֲלָה וּמַטָּה.
הַתַּחְתּוֹנָה בַּלַּיְלָה ה"ה כְּפוּלָה רֹאשׁ הַמִּטָּה:
שבת היא וכו'

וְכָבוֹד הַיּוֹם נוֹרָא וְאָיוֹם בְּקִדּוּשָׁא רַבָּא.
יְסוֹד מוּסָד בּוֹ לְהַנְסַד אַהֲבָה וְחִבָּה: שבת היא וכו'

בָּרֵי לֵב הָכִינוּ לֵב נִרְוָה דּוֹדִים.
חָצְיוֹ לַאלֹהֵינוּ וְגַם לָנוּ הַכֹּל מוֹדִים: שבת היא

אָבִי חֲכִיבִי גּוֹאֵל תָּבִיא חִישׁ מַהֵר.
גַּם בְּעָנְיֵנוּ הִיא חַיֵּינוּ בַּשַּׁבָּת לְהִזָּהֵר: שבת היא

מוֹרֵנוּ אָדָק יַחֲזִיק בְּדָק בֵּית עוֹלָמִים.
כִּי שֶׁבֶת מְשׁוֹשׁ שַׁבָּת בְּאָרֶץ הָעַמִּים: שבת היא

מֹשֶׁה יַרְעֵנוּ אַהֲרֹן יַנְחֵנוּ קְצֹאתֵנוּ מִמְּצָרִים.
בְּזְכוּת שַׁבָּת יְצָרֵנוּ כְּבָבַת יְשִׁיבֵנוּ לִירוּשָׁלַיִם: שבת היא

הַכֹּהֵן בְּאַפּוֹדוֹ גַּלֵּה כְּבוֹדוֹ יְיָ אֲדוֹנֵינוּ.
זְכוֹר וְשָׁמוֹר בְּאַחְדוּת נְמוֹר תְּחִנָּה עֵינֵינוּ: שבת היא

חֲזַק קְרַיְתֵנוּ שֶׁכָּלַל הֵיכָלֵנוּ יְיָ אֶחָד.
יוֹם שֶׁכָּלוֹ שַׁבָּת בְּכָלְלוֹ וּשְׁמוֹ אֶחָד.
בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
שַׁבָּת הִיא שָׁמָּא דְקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא.

השירה באה פעם בדפוס בסוף ספר תקון מדות הנפש אשר חבר החכם הגדול המובהק ר' שלמה אבן גבירול זיל. הנדפס בירושלם בשנת כן דוד במהרה בימינו אמן ואמן לפ"ק.

ע"י נכדו הרבני מרה מנחם יהודה שטאמפפער זיל.

המזמור שהכניס מנחם יהודה שטמפפר לספר " תיקון מידות הנפש" לשלמה אבן-גבירול.

<u>ספר תיקון מידות הנפש לשלמה אבן גבירול</u>

אבן גבירול היה כנראה חלוץ הפילוסופיה בספרד ועכ"פ הפילוסוף היהודי הראשון באותה ארץ ומגדולי המשוררים העבריים בימי הביניים (נולד במלגה סביב -1020-2 ומת ב—1057-8 .

מעמדו העיקרי במסורת היהדות אינו בעיונו הפילוסופי אלא בשירתו וביחוד בשירה הדתית שלו שגם נכנסה בחלקה לסידורי התפילה. מהמפורסמים שבשיריו הוא שירו הפילוסופי הגדול "כתר מלכות", שיר תהילה ווידוי לאלוהים המתאר בצורה פיוטית נהדרת את תפישת האלוהות ותמונת עולמו

של אבן-גבירול; שיר שהטביע את השפעתו על תפישת עולמם של המקובלים בספרד ושזכה לחיקויים שונים וגם לתרגומים רבים. מחיבוריו של אבן-גבירול בפרוזה לא נשתמרו לנו אלא שניים שייחוסם לו אינו מוטל בספק, אחד מהם הוא הספר תיקון מידות הנפש", ספרון קטן המתאר את המידות המשובחות והמגוונות שבנפש האדם ,בליווי הבאות של פסוקי מקרא ושל אימרות מחכמי יוון וערב.

ספר
תקון מדות הנפש
ע"י טבע החושים.
על רעת החכמים הקדמונים אשר הבר החכם הגדול הפילוסוף הסובחק ר' שלמה בן גבירול זצ"ל. וחברו בלשון ערב כהודש
ניכן שנת תת"ה והעתיקו בלשון הקודש החכם ר' יהודה בן תבון ז"ל מרסיון כפרד במגדול לוניל שנת תהקב"ו
הספר היקר הזה נדפס בק"ק קושטאנטינא בשנת הש"י ליצירה. ומני או ועד עתה אין הזיונו נפרץ ואינו נמצא אף אחד בעיר ושנים בכשפרה, ומאפס מציאותו הרהבתי עיז בנפשי להדפיסו שנית.
למנוע והולחת העוסק במלאכת הקודש
מנחם יהודה שטאמפפער.
פעה"ק ירושלם ת"ו
כסנת בן רוד יבוא בסתרה כיסינו אמן ואמן לפ"ק.
כדפוס תרי גיסי
ר' אהרן עוזיאל בהרה"ה ר' נרשון (כיפר) רוקה הי"ו.
ור' אלחנן בהרה"ה ר' אברהם יצחק טננבוים יצ"ו.

מנחם יהודה הדפיס את הספר בדפוס גיסיו ר' אהרון עוזיאל בן גרשון רוקח ואלחנן בן אברהם יצחק טננבוים הספר יצא לאור בשנת 1883

בתו של יחיזקיהו , אסתר ,נישאה ,כאמור למעלה, לשלמה ראב בן יהודה שטרן, תלמיד-חכם אמיד, סוחר וחוכר-אדמה, שעלה ארצה לעת זקנה, סמוך לשנת תרכ"ה, (1865) השתקע בירושלים, לבש מלבושי המזרח כילידי הארץ והצטרף לעדה הקטנה של תלמידי ה"חת"ם סופר" שעלו מהונגריה לפניו.

שלמה ואסתר ראב עלו ארצה לכאורה כדי לסיים את חייהם בארץ אך למעשה השתלב שלמה ראב בחיי התורה בירושלים.

"חמאם אל עין"-בית מרחץ- שליד שוק הכותנה

מפקד מונטיפיורי 1866-שלמה ראב משמש גבאי בבית הכנסת "דורש ציון" שליד כולל אונגרין בשוק "חמאם אל עין" שבעיר העתיקה.

לפי אותו מפקד שלמה ראב – שלוש שנים בארץ ישראל

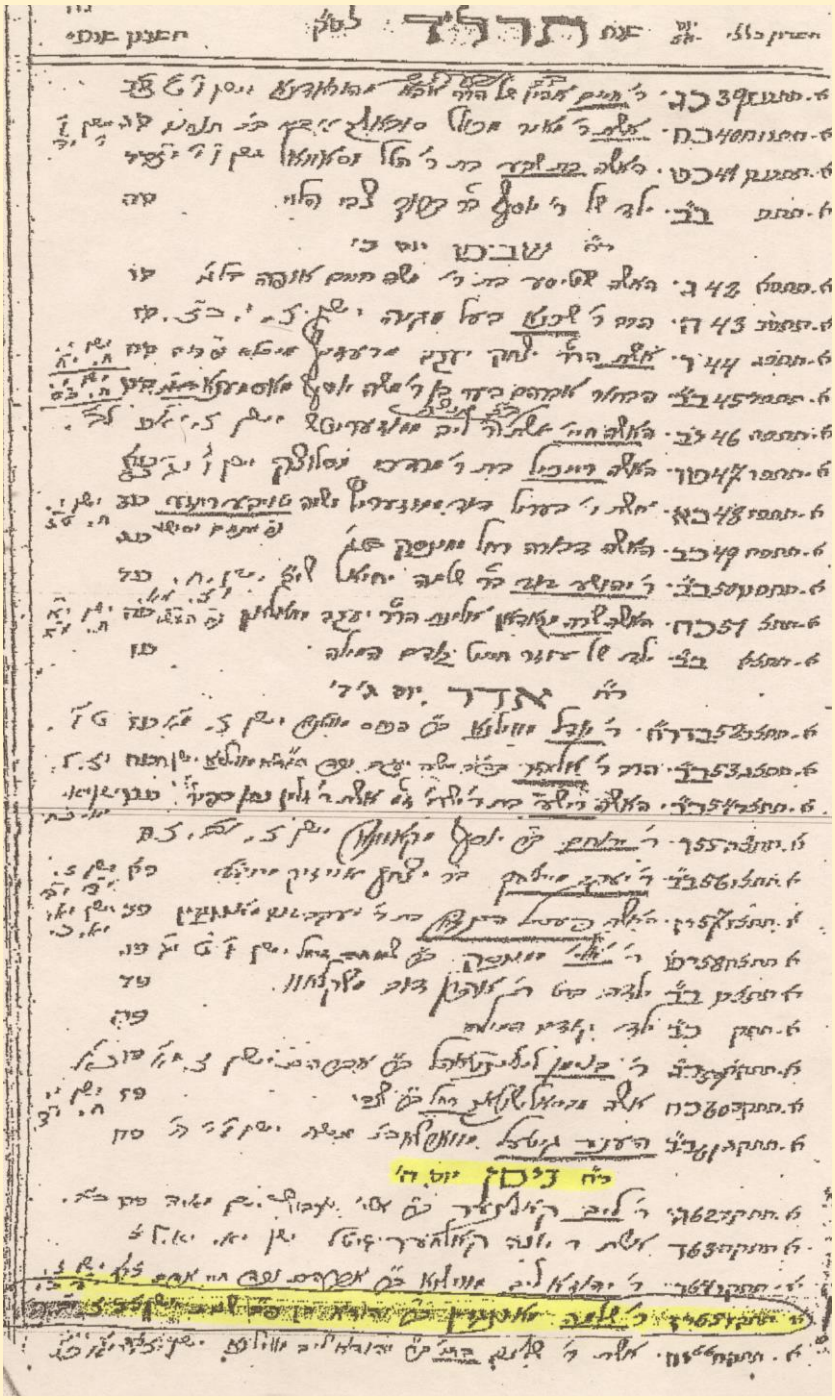

קברותיהם של שלמה ואסתר ראב בהר הזיתים

אסתר ראב קבורה ליד בעלה נפטרה בה' באלול תרל"ז (1877) הר הזיתים מערב גוש ישן חלקה 7.

שלמה ראב נפטר ביז' ניסן תרל"ד (1874)

רישום שמו של שלמה ראב בספר החברה קדישא שלמה נפטר בשנת 1874

שלמה חי הארץ ישראל אחת עשרה שנים.

בני הזוג עלו ארצה ללא ילדיהם, אין ספק כי עלייתם הייתה אחת הגורמים לעלייתם של בני משפחה אחרים אחריהם.

הראשון היה הנכד יהושע שטמפפר בן בתם חנה שעלה ב-1869.

אחריו -ב-1872 -עלו אביו של יהושע–בנימין שטמפפר –ובתם של אסתר ראב ושלמה –יהודית ייטל-,שנישאה לבנימין לאחר מות אחותה.

לאחר מכן עלה בן אחר של שלמה ואסתר –אלעזר ראב וילדיו מלבד בת אחת שנשארה בהונגריה.

עלתה גם בת נוספת לאה שככל הנראה לא הייתה נשואה.

שני בנים בעלי משפחות נשארו בהונגריה.

להלן שמות ילדיהם של שלמה ואסתר ראב

חנה-אימו של אברהם ואימם של כל אחיו שנפטרה בצעירותה.

יהודית איטל - שנישאה לבנימין שטמפפר לאחר מותה של חנה וגידלה את ילדיה-איננו יודעים זאת בוודאות אך ייתכן וילדה לפחות ילדה אחת שנפטרה.

אלעזר-שהוא וכמעט כל ילדיו עלו ארצה ונודעו מאד בתולדות ההתיישבות **חוץ מבת אחת דבורה שנותרה בהונגריה**

לאה- עלתה ארצה וקבורה בהר הזיתים נפטרה ב-1894

בנימין זאב וולף-אב למיכאל , אלעזר ,יהודה, יחזקאל, שנדור , לני ופיליפ-לא עלה ארצה אולם נותרו לו צאצאים שחלקם עלו בשלבים מאוחרים יותר.

יהושע-אף הוא לא עלה ארצה.

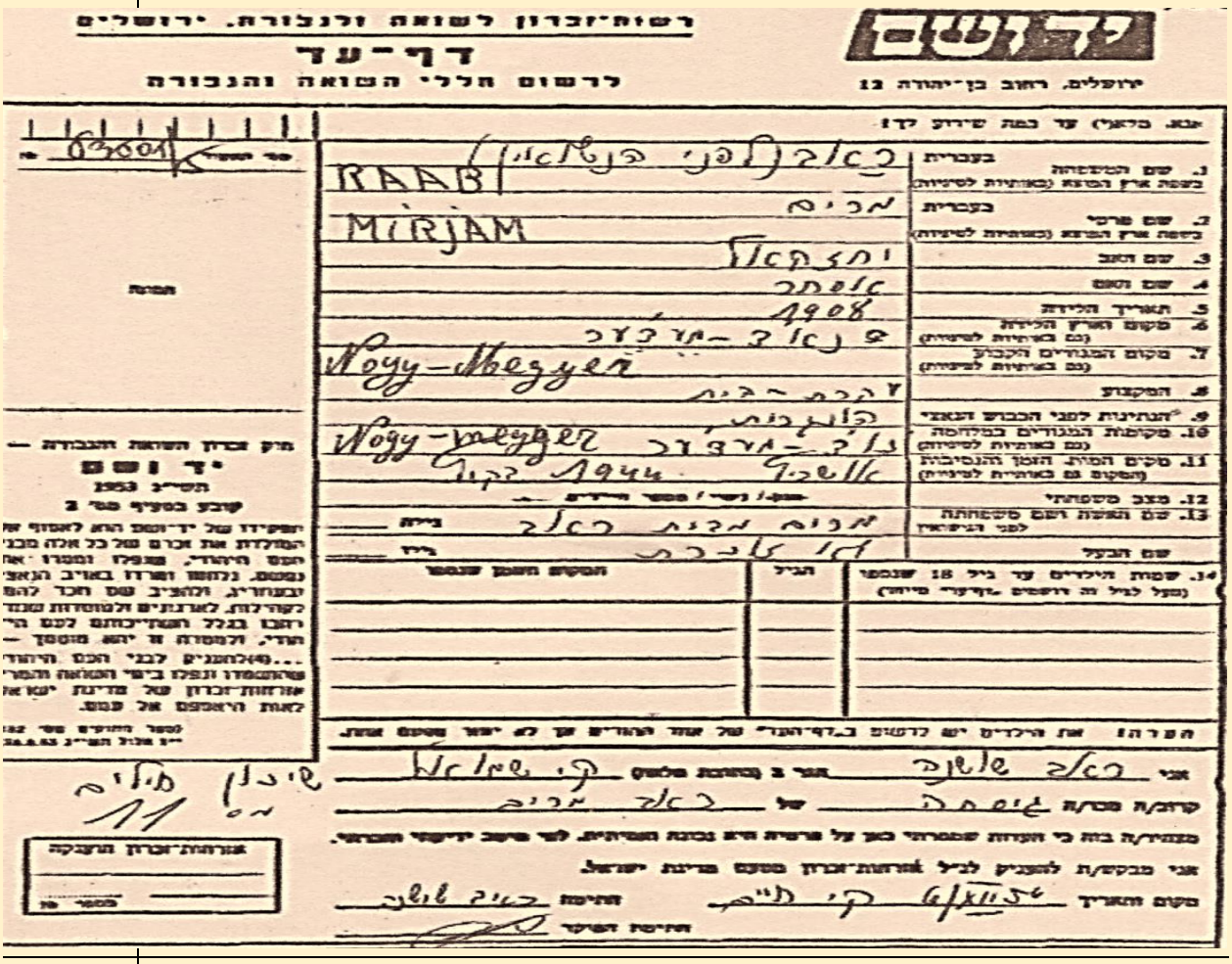
נולדו לו אלברט, יוליוס, רודולף, יעקב, חנה, רייזל, לאה, אסתר .צאצאיו חלקם ניספו חלקם התפזרו ברחבי העולם.

מכאן עולה שילדיה של חנה ובנימין שטמפפר היו בני דודם של בני משפחת ראב מדרגה ראשונה. ולכולם היה סבא בשם שלמה ראב וסבתא בשם אסתר בת יחיזקיהו הכהן.

רבים מבני משפחתנו אינם מבינים בדיוק מה הקשר המשפחתי בין בני משפחת שטמפפר ובני משפחת ראב-והתשובות ניתנות כאן.

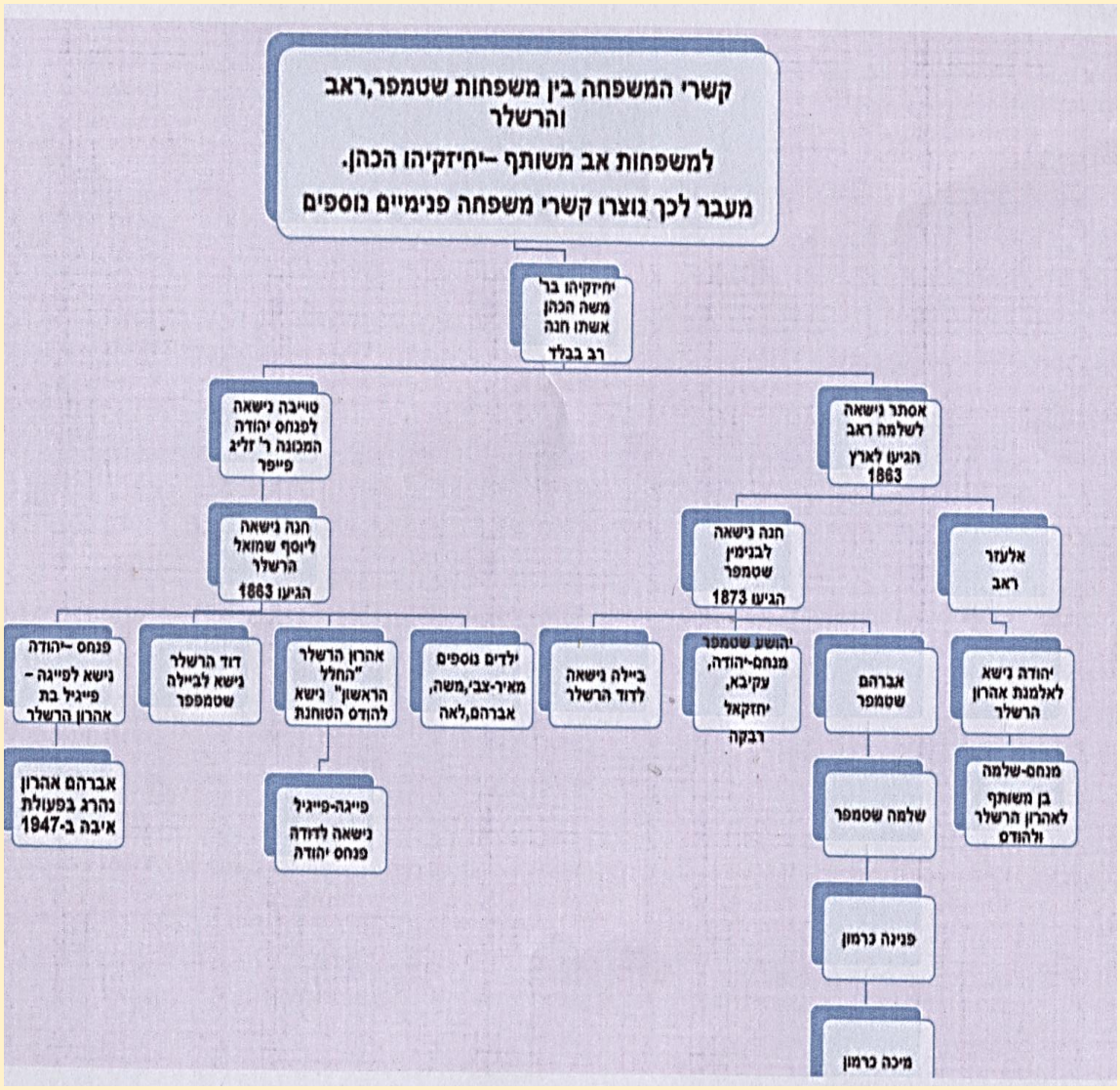
מאוחר יותר נישאה אחותו של אברהם (ביילה) לקרוב משפחתה דוד הרשלר כך שקשר הדם בין המשפחות התחזק עוד יותר.

מרגש מאד למצוא באתר "יד ושם" פרטי בני המשפחה שנספו כאשר במקביל מלאים הספרים פרטיהם של אחיהם ובני דודיהם ששמותיהם נצרבו בתודעת האומה כקבוצת המייסדים של מדיינת ישראל.

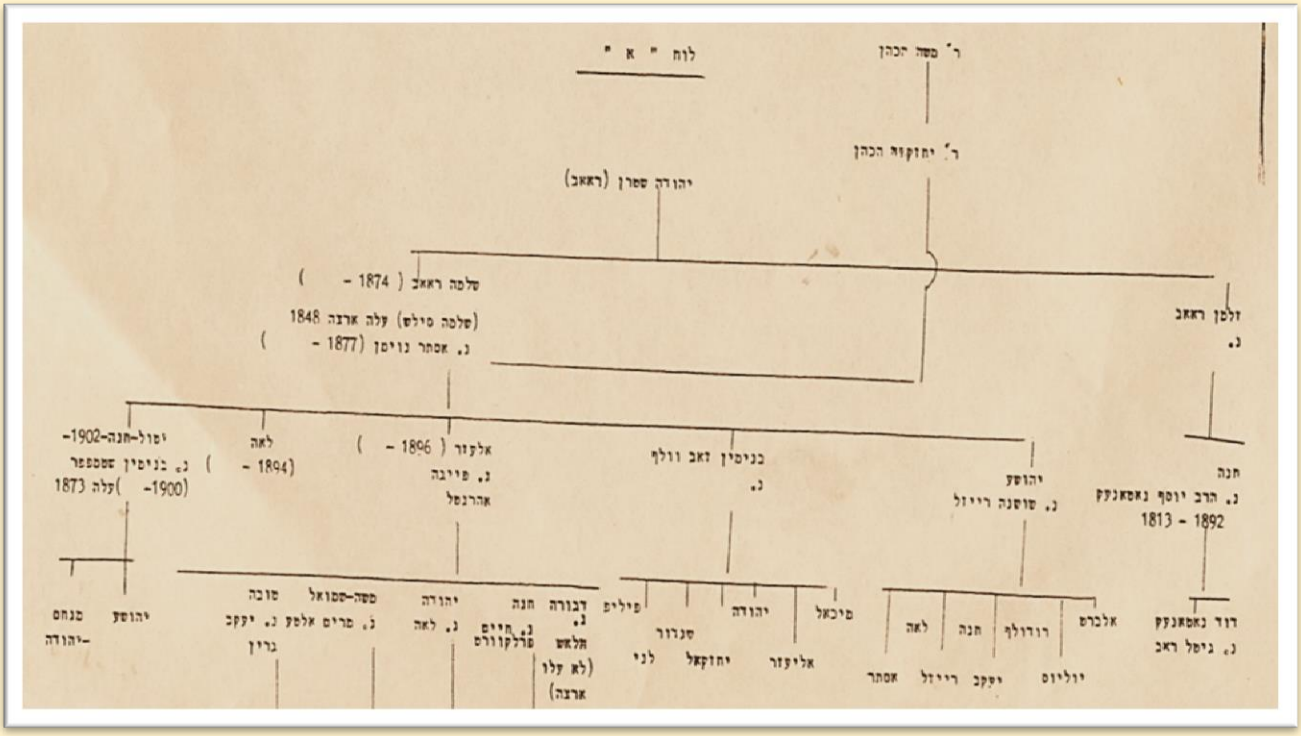

"דף עד" מאתר "יד ושם" קרובת משפחה- מרים ראב, בתם של יחזקאל ואסתר ראב(שניהם כנראה בני דודים).

יחזקאל ואסתר היו ילדיהם של שני אחים שנותרו בהונגריה ולא עלו ארצה.

קשרי המשפחה בין משפחות שטמפר,ראב והרשלר
למשפחות אב משותף –יחיזקיהו הכהן.
מעבר לכך נוצרו קשרי משפחה פנימיים נוספים
יחיזקיהו בר' משה הכהן אשתו חנה רב גבלד
אסתר נישאה לשלמה ראב הגיעו לארץ 1863
טוייבה נישאה לפנחס יהודה המכונה ר' זליג פייפר
אלעזר ראב
חנה נישאה לבנימין שטמפר הגיעו 1873
חנה נישאה ליוסף שמואל הרשלר הגיעו 1863
יהודה נישא לאלמנת אהרון הרשלר
יהושע שטמפר מנחם-יהודה, עקיבא, יחזקאל
בתיה נישאה לדוד הרשלר
אברהם שטמפר
ילדים נוספים מאיר-צבי,משה, אברהם,לאה
אהרון הרשלר "החלל הראשון" נישא להודס הטוחנת
דוד הרשלר נישא לבתיה שטמפר
פנחס –יהודה נישא לפייגה – פייגיל בת אהרון הרשלר
מנחם-שלמה בן משותף לאהרון הרשלר ולהודס
שלמה שטמפר
פייגה-פייגיל נישאה לדודה פנחס יהודה
אברהם אהרון נהרג בפעולת איבה ב-1947
פנינה כרמון
מיכה כרמון

שושלת ראב

מתוך עבודת שורשים שנעשתה על ידי משפחת ראב בארץ .חלק לא קטן מבני המשפחה נשארו בהונגריה והושמדו בשואה ביניהם בניהם של שלמה ואסתר ראב- יהושע ראב ובנימין זאב ראב וצאצאיהם

יש הטוענים כי חלק מבני המשפחה התנצרו ואפילו טוענים כי קנצלר אוסטריה לשעבר יוליוס ראב הוא אחד מבני חלק זה של המשפחה.

וידוע אומנם כי סבו של יוליוס ראב הוא יהודי מומר

יוליוס ראב

דמויות מבני משפחת ראב

אלעזר ראב בן שלמה ראב -דודו של אברהם

אלעזר למד בחדר ובישיבה, אח"כ עזר לאביו במשק ובמסחר, למד הונגרית וגרמנית, ובשבתות ובערבים היה הוגה בתורה עם אביו ועם בעל-אחותו בנימין שטאמפר (אביו של ר' יהושע שטאמפר).

בסערת המהפכה של שנת 1848 היתה לו ולגיסו הנ"ל הרפתקה לא-נעימה בנדודיהם בקרואטיה להמלט מפני הסערה : נטפלה עליהם אשמת רצח כומר הכפר שלנו בו, הג'נדרמים הצילום לבית-הסוהר מידי ההמון שעמד לתלותם, ורק לאחר חודש שוחררו, כשנמצא הרוצח האמתי. (לפי הרישומים שבידינו נישא בנימין שטמפפר לאחותו של אלעזר בשנת 1851 מכאן ניתן ככל הנראה ללמוד שאלעזר ובנימין היו חברים עוד לפני שהפכו להיות גיסים)

משנשא אשה התישב בכפר סנט-אישטוואן, חכר אחוזה ועסק בחקלאות בשיטה משוכללת למופת, היה מכובד ומחובב על האכרים, שבחרו בו לזקן הכפר ולבוחר מיופה-כח בבחירות לפרלמנט ההונגרי הראשון בשנת 1867 (תרכ"ז). אך באותה שנה הננו מוצאים אותו גם בשורת הפטריוטים היהודים, שעיניהם ולבם לציון. (יהושע שטמפר בן-אחותו, שהיה אצלו בכפר מורה לבניו יהודה ומשה שמואל, עלה ארצה בשנת 1869 ברגל). באותה שנה נענה לקול-הקורא של הרב צבי קאלישר וקיבל עליו את התפקיד של גבאי מקומי לחברת ישוב ארץ-ישראל.

כתב גבאות

להברת ישוב ארץ ישראל

בקול הקורא אשר הדפסנו תוך חשון תרכו עוררנו את אחב"י להיות לעזרת

בנחלת אבותינו , אשר אך לפר בוחן עוזר בם. החסרים הפרטים אשר יפקו נדיבי עם

שכרם אתם , ופעולתם לפניהם . וזן בקשנו שבכל עיר ועלך יקימו לנו נושיעים אשר

ישתדלו ברבר מעזה רבה הלזו לובות בקודש , ומי לד' אליגו יענה ויאסף הגלי שלחוני

ואלבה לעשות מבלה לאלקינו לארצו ועמו וחנה כם לנו איש פושה חיל אשר פעל ועשה

בעירו וכסביבותיו למעזה רבה הלזו , הי"ה איש חיל פועל צדק אוהב אדמת

קודש מגזע תושב ירושלים תע"ו אלעזר בן הרב מהר"ל נ

ראאב בעיר ס איסטואן במדינת אונגארן יצוק ל תיגו ותפצו ישלים

לזה קראנו לו שם גבאי לחברת ישוב ארץ ישראל יהי נא לכל דרכיו משכיל חכות

רבים תלוי בו , הן התתומים לתת כל שנה , והן הנותנים מנה אחת בפי יבלתם , ועל

כל נדבתם יקבל הגבאי קווימונג הן התקידים וסובנים :

מהארן ונרעטין תיר בפליו שנת יבוא משיח צדקנו לפ"ק

חק' אליהו במוהר"ש זצ"ל חונה בק"ק גרעטין במחוז פאזמן

חק' צבי חירש קאלישער

כתב-הגבאות שניתן ב-1867 לאלעזר ראב מציינים אותו בתואר: איש חיל, פועל צדק, אוהב אדמת קודש, מגזע תושב ירושלים ת"ו .

וכן החליף מכתבים בענין ישוב ארה"ק עם קארל נטר ועם הרב ר' הלל ליכטנשטיין חותנו של הרב עקיבא יוסף שלזינגר מקולומיה.

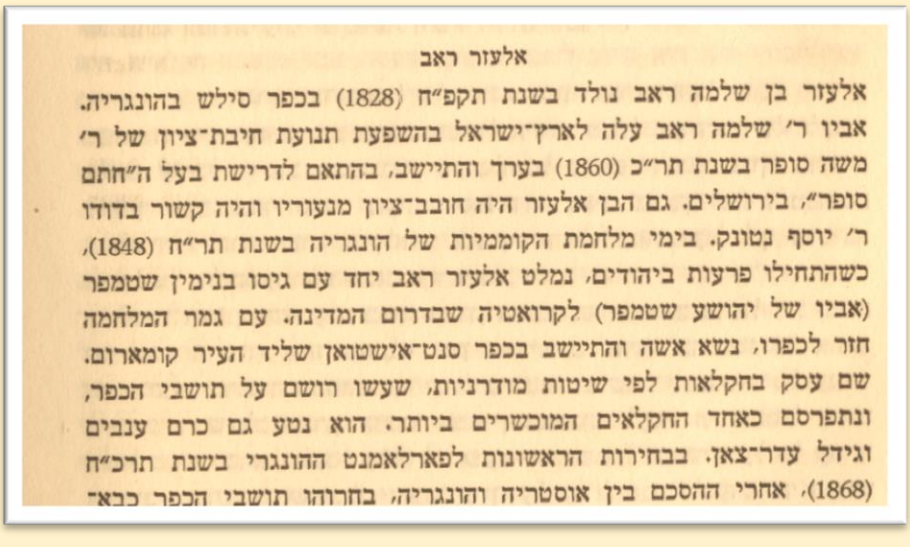
בשנת תרל"ה עלה ארצה עם משפחתו והתישב זמנית בירושלים, כדי להכין מכאן את התישבותו על הקרקע יחד עם יהודים אחרים. לעת-עתה החל עוסק בתעשיה חקלאית, בעשית גבינה שמכר לאירופאים שבירושלים,ובשנת תרל"ו התקשר עם דוד גוטמן, יוסף טריוויש ואברהם הורביץ לאגודה אחת בשם "גאולת הארץ". אח"כ הצטרף ליוזמי פתח-תקוה ולבוניה הראשונים. , ויחד עם יהודה בנו עבד במרץ .

כשנתחדש הישוב; בפתח-תקוה כבר היה ר' אלעזר זקן קצת ותשוש מאד מהמחלות ולא יכול לחזור אל המושבה והחקלאות, אך את בניו שלח להשתתף בהחיאת הישוב החקלאי.

נפטר בירושלים, כ"ב תשרי תרס"א. צאצאיו: מנחם שלמה (רב במאה שערים מאשתו הראשונה הדסה שהייתה אלמנתו של אהרון הרשלר), דבורה, יהודה (בן-עזר), חנה אשת חיים פרלקוארט, משה שמואל וטובה אשת יעקב גרין (אבי משפחת י. גרין ושות').

אחותו הבכורה של יהודה, דבורה-ורוניקה בת אליעזר ראאב, היתה היחידה שנשארה בהונגריה ולא הצטרפה למשפחה בעלותם ארצה בשנת 1875 (או 1876). זאת כנראה מפני שכבר היתה נשואה למור הלאש, ששם משפחתו היה גם האבר. בזכות ביקורן בארץ של שתי אחיות, נינות של ורוניקה, ג'ודי ואן, שלא היה ידוע על קיומן,– נתגלה עץ המשפחה הזה ומתברר שיש לוורוניקה עשרות צאצאים המפוזרים על פני העולם וגם כאן בישראל, נינים ובני נינים ועוד, ובכולם (כמו גם במשפחת שטמפפר העניפה) זורם גם דמנו

אותה ורוניקה היתה גם דודה של אסתר ראב ודודה של יצחק איזאק גרין, בעלה של אסתר שהיה גם בן-דודה מצד אחות-אביה, והם היו בקשר עם בת-דודתם ברטה בת ורוניקה. (מכתבי אהוד בן-עזר).

אלעזר ראב

אלעזר בן שלמה ראב נולד בשנת תקפ"ח (1828) בכפר סילש בהונגריה. אביו ר' שלמה ראב עלה לארץ־ישראל בהשפעת תנועת חיבת־ציון של ר' משה סופר בשנת תר"כ (1860) בערך והתיישב, בהתאם לדרישת בעל ה"חתם סופר", בירושלים. גם הבן אלעזר היה חובב־ציון מנעוריו והיה קשור בדודו ר' יוסף נטונק. בימי מלחמת הקוממיות של הונגריה בשנת תר"ח (1848), כשהתחילו פרעות ביהודים, נמלט אלעזר ראב יחד עם גיסו בנימין שטמפר (אביו של יהושע שטמפר) לקרואטיה שבדרום המדינה. עם גמר המלחמה חזר לכפרו, נשא אשה והתיישב בכפר סנט־אישטואן שליד העיר קומארום. שם עסק בחקלאות לפי שיטות מודרניות, שעשו רושם על תושבי הכפר, ונתפרסם כאחד החקלאים המוכשרים ביותר. הוא נטע גם כרם ענבים וגידל עדר־צאן. בבחירות הראשונות לפארלאמנט ההונגרי בשנת תרכ"ח (1868), אחרי ההסכם בין אוסטריה והונגריה, בחרוהו תושבי הכפר כבא־

כוחם בוועדת הבחירות. וכן נבחר לתפקיד "זקן הכפר". כדי לתת לבניו חינוך יהודי הזמין את בן גיסו, יהושע שטמפר בן השש־עשרה, שיצא אז מישיבת ר' עזריאל הילדסהיימר באייזנשטאדט, להיות מורה בביתו. אחרי שמתה עליו אשתו החליט לעלות לארץ־ישראל, להצטרף אל אביו שעלה לפניו ולעזור להגשים את תוכניות דודו, ר' יוסף נטונק, בעניין התיישבות חקלאית בארץ־ישראל. לשם כך התקשר עם ר' צבי הירש קאלישר, שעמד בראש "חברת ישוב ארץ־ישראל" בטהארן שבגרמניה, מתוך תקווה כי גם מחברה זו תתקבל עזרה להגשמת התוכנית.

דוד בן־גוריון קובע בספר השנה של מדינת ישראל תשכ"ג, כי אלעזר ראב ובן אחותו יהושע שטמפר הושפעו לעניין חיבת־ציון משני מכתביו של ר' צבי הירש קאלישר, וזוהי טעות. אלעזר ראב ואביו ר' שלמה היו חובבי־ציון עשרות שנים לפני חליפת־מכתבים זו, ונמצאו בכפיפה אחת עם קרובם ר' יוסף נטונק, שר' צבי הירש קאלישר ומשה הס העידו עליו כי לבו בוער באהבת ארץ־ישראל, וכי הוא שואף בשטח זה ליותר מאשר ראשי "חברת ישוב ארץ־ישראל"[28]. במכתבו משנת תרכ"ח (1868) פונה ר' צבי הירש קאלישר אל אלעזר ראב כאל חובב ציון ותיק, המייעץ שיטות ודרכים לפעולותיה של "חברת ישוב ארץ־ישראל". והרי המכתב כלשונו:

"ב"ה טהארן יום ד' וארא 'תבורך'.

לידידי היקר דורש שלום ציון, באהבה מו"ה אלעזר נ"י. את מכתבו היקר קיבלתי ברוב עונג, כי הכרתי מתוכו את לבו החם לארץ הקדושה. בעצתו להוציא 'קול קורא' כיוון הוא גם לדעתי, וכבר בשנה שעברה הדפסנו 'קול קורא', וגם תקנות לחברת ישוב ארץ־ישראל. הנני שולח לו שש העתקות של קול הקורא ושל התקנות, אשר יואיל כב' להפיץ בעיר ובסביבותיה, ואם יהיה נחוץ עוד העתקות רבות, אשלח לו[29].

ידידו ואוהב קודש הק' צבי הירש קאלישר".

מתוך הספר "מהחתם סופר עד הרצל- צבי זהבי חיבת ציון בהונגריה והארצות השכנות משנת 1799 ועד 1904

המחבר מציין כי אלעזר ואביו שלמה ראב היו חובבי ציון מקדמא-דנא.

משה - שמואל ראב בן אלעזר ראב - אחיו של יהודה

ר' משה שמואל בן אלעזר ראב (בן עזר) נולד בהונגריה בשנת 1862. קבל חינוך מסורתי ציוני מפי בן דודו יהושע שטמפפר. עלה ארצה עם הוריו בשנת תרל"ה, 1875. נמנה על ראשוני פתח תקוה. אחרי חידוש הישוב במקום עבד אצל הרב אריה לייב פרומקין. פיתח ברבות הימים משק מגוון בפלחה ובמטעים, היה פעיל בוועד השמירה. השתתף בהדיפת התנפלות הערבים בשנת תרפ"א, 1921. נבחר פעמים רבות לוועד המושבה. טפל במסירות בספרי האחוזה ובמוסדות צבור שונים: "פרדס", מוסדות חינוך, חברה קדישא ועוד. נפטר בשיבה טובה בי"ז באדר תשט"ו, 1955. רעיתו: מרים אלטה לבית גינצבורג. נפטרה בשנת תרצ"ג (1933). ילדיהם: אייזיק, אלעזר, לפידות, בנימין, לאה, צפורה, שלמה, אסתר, דוד, פיוול-משולם.

Historical Jewish Press

עיתון: ??? - Davar תאריך: 13 מרץ 1955 עמוד: 1

משה שמואל ראב

מראשוני משפחת האדמה בארץ — משה שמואל ראב נפטר ביום ששי בפתח־תקוה בשנה ה־91 לחייו. שריד אחרון לראשוני פתח־תקוה ומייסדיה. קרוב ל־77 שנה ישב באם המושבות, חקלאי ואיש בטחון. כששים שנה דבק במשקו וקיומו עליו.

יליד הונגריה. בן 12 עלה לארץ עם הוריו שהתיישבו בירושלים, ומשם, עם המייסדים הראשונים ואבין אלעזר בכללם, לפתח־תקוה. עודנו נער התייצב בעמידה אמיצה נגד המתנכלים למושבה העברית הראשונה. מראשי השמירה בשנותיה הראשונות של פתח תקוה. מעורת במקום ובחקלאות. בימי הגירוש ע"י התורכים במלחמת העולם הראשונה, היה מהבודדים שנשארו. אהב את האדמה והעצים, וגם בימי הזיקנה עד ליל שבעים היה מקפיד לבוא יום יום לפרדס ועוסק במלאכה. בשעת הצורך מגיע את המכונה המ־נצח על התשקאות, משוטט בלילות בפרדס, ותגשש בידו.

חצטיין בידידותו לפועל העברי, מהראשונים שהכניס בקטיף ובמלאכת האריזה — פועלים עבדים. היה מס־פר בגאווה על ידידיו ערבים מראשי העליה השניה.

הקים משפחה גדולה ומסועפת, בתוכם נינים ובני נינים מעל ל־70 נפש.

שבע ימים ומעשים באוסף אל עמו. נסתלק אחד הראשונים שהגשימו את רעיון ההתיישבות החקלאית. זכרו יהיה צרור בצרור חיי. הנצח של תקוה מת ישראל.

יהודה ראב בנו של אלעזר

יהודה ראב (1858, הונגריה-1948, פתח תקווה) היה ממייסדי המושבה פתח תקווה ומראשוני השומרים בעיר,

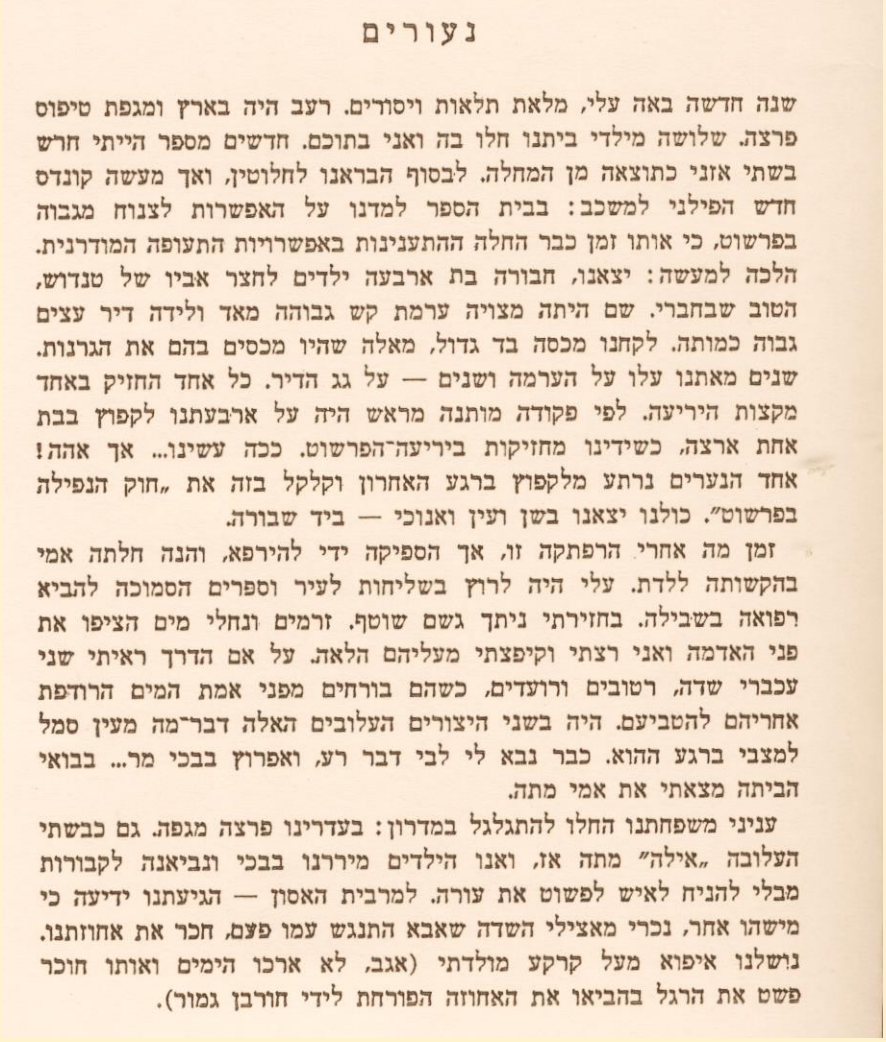
הנשק של השומר העברי היה מראהו החיצוני ונחת זרועו, ובזה התבלט ראב. כאשר השומר היה מופיע על סוסתו, היה מטיל פחד על המתקרבים לשדות, ולעתים היה צורך בנקיטת פעולות פיזיות.

יואל משה סלומון ודוד גוטמן החליטו כי פעולת הבנייה הראשונה במושבה תהיה חפירת באר מים. המלאכה הוטלה על ראב. בעומק של 24 מטר נמצאו מים. בית באר המים נמצא עד היום ב"כיכר המייסדים" במרכז העיר.

ראב היה זה שביצע את החריש הראשון באדמת פתח תקווה. תחילה ניסו לחרוש במחרשה מקומית עם בהמות מהסביבה. אולם האגרונום דוד רגנר, שבא מהונגריה לנהל את עבודת האדמה, החליט להזמין מחרשות מארץ מוצאו, מהסוג המקובל באירופה. כמו כן הביא שוורים מסוריה "גדולים וכבירי כח". ואכן, לאחר הגשם הראשון, אלעזר ראב ובנו יהודה יצאו לעבודה בשדות וחרשו את "התלם הראשון".

בנו הבכור (שנולד לאחר גירושיו מאשתו הראשונה) הוא הרב מנחם שלמה ראב, שהיה ראש ישיבת מאה שערים.

בתו של ראב היא המשוררת אסתר ראב, נכדו הוא הסופר אהוד בן עזר

נעורים

שנה חדשה באה עלי, מלאת תלאות ויסורים. רעב היה בארץ ומגפת טיפוס פרצה. שלושה מילדי ביתנו חלו בה ואני בתוכם. חדשים מספר הייתי חרש בשתי אזני כתוצאה מן המחלה. לבסוף הבראנו לחלוטין, ואך מעשה קונדס חדש הפילני למשכב: בבית הספר למדנו על האפשרות לצנוח מגבוה בפרשוט, כי אותו זמן כבר החלה ההתעניינות באפשרויות התעופה המודרנית. הלכה למעשה: יצאנו, חבורה בת ארבעה ילדים לחצר אביו של טנדוש, הטוב שבחברי. שם היתה מצויה ערמת קש גבוהה מאד ולידה דיר עזים גבוה כמותה. לקחנו מכסה בד גדול, מאלה שהיו מכסים בהם את הגרגות. שנים מאתנו עלו על הערמה ושנים — על גג הדיר. כל אחד החזיק באחד מקצות היריעה. לפי פקודה מותנה מראש היה על ארבעתנו לקפוץ בבת אחת ארצה, כשידינו מחזיקות ביריעה־הפרשוט. ככה עשינו... אך אהה! אחד הנערים נרתע מלקפוץ ברגע האחרון וקלקל בזה את „חוק הנפילה בפרשוט". כולנו יצאנו בשן ועין ואנוכי — ביד שבורה.

זמן מה אחרי הרפתקה זו, אך הספיקה ידי להירפא, והנה חלתה אמי בהקשותה ללדת. עלי היה לרוץ בשליחות לעיר וספרים הסמוכה להביא רפואה בשבילה. בחזירתי ניתך גשם שוטף. זרמים ונחלי מים הציפו את פני האדמה ואני רצתי וקיפצתי מעליהם הלאה. על אם הדרך ראיתי שני עכברי שדה, רטובים ורועדים, כשהם בורחים מפני אמת המים הרודפת אחריהם להטביעם. היה בשני היצורים העלובים האלה דבר־מה מעין סמל למצבי ברגע ההוא. כבר נבא לי לבי דבר רע, ואפרוץ בבכי מר... בבואי הביתה מצאתי את אמי מתה.

עניני משפחתנו החלו להתגלגל במדרון: בעדרינו פרצה מגפה. גם כבשתי העלובה „אילה" מתה אז, ואנו הילדים מיררנו בבכי ונביאנה לקבורות מבלי להניח לאיש לפשוט את עורה. למרבית האסון — הגיעתנו ידיעה כי מישהו אחר, נכרי מאצילי השדה שאבא התנגש עמו פעם, חכר את אחוזתנו. נושלנו איפוא מעל קרקע מולדתי (אגב, לא ארכו הימים ואותו חוכר פשט את הרגל בהביאו את האחוזה הפורחת לידי חורבן גמור).

מתוך "התלם הראשון"- ספרו של יהודה ראב

„מדינית", אשר הכילה אפילו צבא עברי (גדודי שמירה בשם „שומריאל", וגדודי הגנה על הגבולות בשם „נוטריאל"). בספרו „לב עברי" תבע כי במקרה שאדם מישראל עולה מחו"ל לאה"ק ואשתו אינה מסכימה להילוות אליו — יורשה לשאת אשה שניה על פניה באה"ק, למרות החרם דרבנו גרשם... אז התקוממו כנגדו תקיפי ירושלים והכריזו עליו את החרם הידוע. כל בני כולל אונגארן היו צריכים לחתום על הסכמתם לחרם או על כתב פלסתר שנשלח לחו"ל — בשעה שבאו לקבל את קצבת ה„חלוקה"... על השולחן היה מונח ה„כתב" וכל אחד „נתבקש" לחתום לפני קבלו את הכסף. רק בודדים עמדו בלחץ הזה. ביניהם היו יהושע שטמפפר ור' מנחם מאניש שיינברגר, רעיו ועמיתיו של העי"ש. ר' מנחם מאניש חבט באגרופו על השולחן עד שהועף ממנו ה„כתב" וצעק: „צלם" (צלב) העמידו על השולחן הזה, וישתחוו לו כלם עבור כסף נמאס!" ולולא קרוביו בחו"ל, שעמדו לו בשעת דחקו, היו בני־ביתו רעבים ללחם.

באותו זמן הייתי נפגש עם ר' מ. שיינברגר, שהיה גם הוא מפעילי תנועתנו, ומבקר לעתים בביתו. ולר' מנחם בת, בתו הבכירה לאה, והיא כבת 15 שנה. באחד הימים בבקרי אצל אביה, הרימה את קולה בשיר מן החדר הסמוך. לא השגחתי באיסור של „קול באשה", ואזני הבחינה מנגינה ומלים מוכרות לי משכבר, מימי ילדותי. היה זה נוסח אחר של אותו שיר יהודי עתיק היומין, שאבא היה שר באזני בהונגרית:

בַּיַּעַר הָעָבֹת, בַּדֶּשֶׁא הַיָּרֹק
תִּשְׁכֹּן צִפּוֹר מַרְהֶבֶת עַיִן,
יְרֵקוֹת רַגְלֶיהָ וּכְנָפֶיהָ—שָׁנִי.
לִי תְּצַפֶּה שָׁם.
נָא חַכִּי, צִפֳּרִי, וְאָבוֹא,
מֵלֶךְ מָשִׁים בֶּן דָּוִד בְּקֶרוֹב יָבוֹא.
(החרוז האחרון — בעברית).

ודודה היתה לי בירושלים ושמה גיטל בלוך, והיתה יוצאת ונכנסת בבית שיינברגר. ביום מן הימים באה לביתנו בהצעה להשיאני את לאה בת ר' מנחם מאניש לאשה... קיבלתי הצעה זו מיד, בלי כל התנגדות שבלב... ואכן העתיד הוכיח כי זיווג מן השמים היה זה. לאה עמדה תמיד לצדי כרעית חיי לצרה ולשמחה, לחיים קשים, ולשאיפות נעלות ומעשים נועזים.

רעיתי לאה הובאה ע"י הוריה, אשר עלו מהונגריה כמה שנים לפנינו, בעודה

"התלם הראשון" -יהודה ראב הכרותו עם אשתו השניה ועל בני כולל אונגרן בירושלים.

ק: Qol Ma?ziqey Ha-Dat - ??? ?????? ??? תאריך: 19 אוק' 1893 עמוד: 6

חדשות

(שבריא) הרופא המהולל ד"ר הלל יפה אשר הי' פה כשנתים ימים, ומשכורתו נתנה לו מדי חודש בחדשו מקופת ועד עדתנו, עזב עתה את עירנו ויסע לזכרון יעקב להיות שם רופא המישבה על חשבון הנדיב הבארון שיחי', קשה עלינו פרידתו של הרופא הזה, ואנחנו משתדלים להביא על מקומו רופא אחר יהודי מומחה, למלאות את החסרון הנרגש מאוד בעירנו.

(הועד הפלשתיני באדעסא) ברשימת פרשי-כל של ישיבות הועד בזמן האחרון אנו מוצאים את הדברים האלה: ה"ר אייזק ב"ר צבי מקאמש נדב לפני מותו שלשת אלפים פראנק לבנין בהכ"נ באחת הקולוניות באה"ק. ר' נחום פורמאן מחארקוב שלח להועד ספר תורה בעד הקולוניסטים בני גדרה. ר' יצחק פיינבערג מאירקומסק שלח להועד אלף פראנק ונצטרף לקרן הקיימת של החברה, ר' ישראל אהרן ראזינפעלד מטולטשין נדב להועד מאה פראנק לאזכרת נשמת בתו מרת חי' שמחה על פניו. הר"ל קאלישער מטהארן אשר בפריימען שלח להועד מאה וחמשים מארק, מחציתם בעבור בני וואדי-חנין ומחציתם בעד בני משמר הירדן. — הועד החליט: להלוות להקולוניסט ש. יפה בוואדי-חנין סך שש מאות פראנק על משך שתי שנים, הלוה הזה יש לו כרם מעובד היטב ובו שבעה עשר אלף גפנים ונושא פרי בעד שני אלפים פראנק לשנה; להלוות להי' טקאמש בפתח תקוה שלש מאות פראנק לצרכי בנין ביתו; לתת תמיכה לבית החולים ביפו שלש מאות פראנק; להלוות להאומן הירש ברעכמאן מאה פראנק; להלוות להקולוניסט יהודא ראאב בפתח תקוה שש מאות פראנק בשנה זו וארבע מאות פראנק בשנה הבאה; לתת למשפחת הקולוניסט החולה ראבינוביץ בפתח תקוה מאה פראנק; להלוות

יהודה ראב שנודע בחריצותו הרבה מקבל הלוואה גדולה ב-1893

אסתר ראב

אסתר ראב (25 באפריל 1894 - 4 בספטמבר 1981), בתו של יהודה ראב, המשוררת והסופרת הבולטת הראשונה מבין ילידי הארץ. עובדה זו בולטת בשירתה המושפעת מאוד מהנוף הארצישראלי ולכן היא כונתה "המשוררת הצברית הראשונה". ראב הייתה דמות חריגה בחברה, וכך גם שירתה, השונה מסגנון הזמן.

אסתר ראב נולדה וגדלה במושבה פתח תקווה, פתח תקווה ונופיה השפיעו עליה רבות, אותם היא מתארת כך:

"מראה המושבה היה עצוב קצת וקר. הבתים היו רחוקים זה מזה וסגורים, והתריסים על פי רוב מוגפים; האנשים היו חדשים בארץ... והאנשים הלכו בצורה אחרת, תנועות אחרות עשו, תנועות של עבודה קשה... אנשים אלה היו מיוחדים במינם, ואני חושבת שזה לא מקרה שהם היו מיוחדים. אני רואה אותם כמו תמונה של חלום, לגמרי בהתחלה, איך אנשים מתנועעים. ואיך הם מדברים, וכיצד כל זה אין לו שום רקע מאחוריו. בהיותי כל כך קטנה, כר הרגשתי שזה דבר

שבא רק פעם אחת, בצלצול. הדיבור, לא רק מפני שהוא עברי, צלצל בחלל ריק; מסביב היה חלל ריק. אני הרגשתי את החלל הריק מסביב, שום יישוב אחר לא הורגש, לא שמעו שום דבר... סביבת פתח תקווה הייתה יפה. אינני יודעת, אולי מפני שהבתים היו ריקים... שורת ההרים ממזרח, הרי יהודה, היו בשלל צבעים. בכל שעה משעות היום נראו אחרת, כל שעה הייתה אחרת".

היא מתארת כיצד חיה ממש את החקלאות, כיצד היה אביה מודד את התבואה על פי גובהה, וכיצד נעצבה כאשר עקרו כרם יין שנכשל. חייהם במושבה היו קשים, בשל כשלונה של החקלאות במושבה, ובקושי היה מה לאכול . ב-1913 עברה להתגורר בדגניה, עם חלוצי העלייה השנייה. ב-1914 שבה לפתח תקווה

הארץ, נופיה, צמחיה והחי שבתוכה שימשו משוררים רבים החל מימי העליות הראשונות, אך ראב ייחודית בכך ש'שירי הארץ' שלה אינם ניסיון להביע מתוך עולמה את האהבה לארץ, אלא הם עצמם עולים ומתפתחים מתוך חווית הארץ, שלעתים מכוונת אליה במפורש ולעתים משמשת כמצע לנושא אחר. כך כותבת ראב על "עריסות החול" של המולדת:

לעולם בם אנוע
אחוזת קסם לא נפתר,
ורקיעים שקופים רוחשים
על מחשכי ים עצים שקפא.

או למשל קטע כזה:

סבתות קדושות בירושלים,
זכותכם תגן עלי:
ריח סמדר ופרדסים פורחים
עם חלב אם השקיתי (...)

ב. משפחת שטמפפר- משפחת אביו של אברהם –סבה של פנינה מצד אביה

בנימין שטמפפר –אביו של יהושע שטמפפר ממיסדי פתח תקווה-היה אחד מעשרת ילדיו של יהושע שטמפפר. (הראשון)

נולד בשנת 1828. ישב בירושלים 27 שנים .

נפטר בג' חשוון תר"ס ונקבר בהר הזיתים (מערב- גוש ישן -חלקה ב- 7).

על תולדות המשפחה אנו למדים מן הספר "יורה דעה" שבו נרשמו תאריכים חשובים בתולדות משפחת שטמפפר אשר הועבר לבנימין מאביו.

בנימין לא היה הבכור שבין הילדים אולם הספר נמסר לו על ידי אביו כדי להמשיך את הרישום המשפחתי.

יתכן והספר נמסר דווקא לו מאחר ובנימין היה דיין והספר "יורה דעה" שימש אותו.

חנה ראב נישאה לבנימין שטמפפר וילדה לו מספר בנים ובנות היא נפטרה בגיל צעיר ואז נשא בנימין לאשה את אחותה איטל(יהודית) ועימה גם עלה אחר כך לארץ ישראל.

מקור שם המשפחה שטמפפר נובע מן העיר stampfen עיירה זו נמצאת היום בסלובקיה בצפון ברטיסלבה נקראת היום בשם stupava .

שתי המשפחות –שטמפפר וראב-מקורן מאותו איזור ונשואי בן למשפחת שטמפפר עם בת למשפחת ראב-היו אך טבעיים.

אנו יודעים על קשר שהיה בין אלעזר ראב ובנימין שטאמפפר עוד לפני נישואיו של בנימין שטמפפר לאחותו של אלעזר חנה.

צילום משפחתי- נישואי ביתו של אברהם, רחל שטמפפר - שומכר בתמונה מופיעים גם צאצאים נוספים של בנימין מבניו האחרים-יהושע ומנחם יהודה-הסברים-בכתב ידה של שושנה צוריאל-מופיעים בעמוד הבא.

הסבר תמונות המופיעות בתמונה

רשמתי מלוא מהשתתפים בתמונה על פי סדר
ביקורם ומסביב שעון מהפינה השמאלית.

1) המתן, אדון שי, יקחק שטרן
2) הכלה, גאנא על, אסתר שטרנפלד
3) אחות הכלה רחל, 4) אחות הכלה יהודית
5) ר' שלמה שטרנפלד, בעל הבית
6) שרה ליבלע, אושרי
7) ר' שמעון, הילדה שלמלך, אחיו של שרגא אברהם
8) סבתו דינה, אחיות ר' אברהם שטרנפלד
9) מנחם פרל, בן אחות הכלה מחדרה
10) אברהם (הגבוה) הבן של חנם
11) תיה, הבית של חנם
12) בנימין, הבן של חנם
13) שמעון אריאלי (בן-ציון) והחברים
14) מוטל בן-ציון, 15) שרה בן-ציון, (אחיות חנם)
16) ציפה בן-אריה (חתנו של ר' שלמה שטרנפלד).
17) רבקה בן-אריה (הבית של ר' שלמה שטרנפלד).
18) אושי בן-אריה. (נכד בעלותם השלישי)
19) רחל קיבלביץ (נכדה של יהושע שטרנפלד, מאסף ליה)
20) חנה תלמי, הבית של רחל, אושט של פרנז וגיאל תלמי, מאחורי (ויקטן)
21) יהודית שטרנפלד, הבית של ר' שלמה שטרנפלד.
22) רחוה (דפה) שטרנפלד, הבית של ר' שלמה שטרנפלד.
23) מאיר שטרנפלד מרחניה, אחת של הכלה.

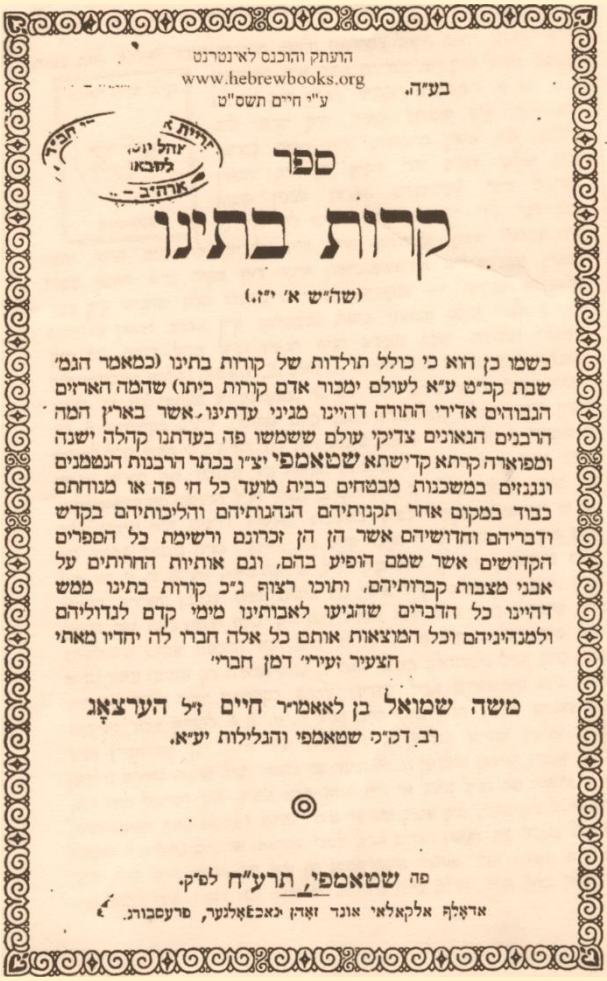
הצילום מהמרפסת: אבא, תיה, שושנה (עון) אברהם ושלמה.

STAMPFER

שמות משפחה נובעים מכמה מקורות שונים. לעיתים לאותו שם קיים יותר מהסבר אחד. שם משפחה זה הוא מסוג השמות הטופונימיים (שם הנגזר משם של מקום כגון עיירה, עיר, מחוז או ארץ). שמות אלו, אשר נובעים משמות של מקומות, לא בהכרח מעידים על קשר היסטורי ישיר לאותו מקום, אבל יכולים להצביע על קשר בלתי ישיר בין נושא השם או אבותיו לבין מקום לידה, מגורים ארעיים, אזור מסחר או קרובי משפחה.

שם משפחה זה קשור בשמה של העיירה שטמפפן בסלובקיה, בעבר חלק מהונגריה.

מתוך אתר בית התפוצות-מקור השם שטמפפר

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

בע"ה.

ספר

קרות בתינו

(שה"ש א' י"ז.)

בשמו כן הוא כי כולל תולדות של קורות בתינו (כמאמר הגמ' שבת קכ"ט ע"א לעולם ימכור אדם קורות ביתו) שהמה הארזים הגבוהים אדירי התורה דהיינו מניני עדתינו, אשר בארץ המה הרבנים הגאונים צדיקי עולם ששמשו פה בעדתנו קהלה ישנה ומפוארה קרתא קדישתא **שטאמפי** יצ"ו בכתר הרבנות הנטמנים וננזים במשכנות מבטחים בבית מועד כל חי פה או מנוחתם כבוד במקום אחר תקנותיהם הנהגותיהם והליכותיהם בקדש ודבריהם וחדושיהם אשר הן הן זכרונם ורשימת כל הספרים הקדושים אשר שמם הופיע בהם, וגם אותיות החרותים על אבני מצבות קברותיהם, ותוכו רצוף ג"כ קורות בתינו ממש דהיינו כל הדברים שהגיעו לאבותינו מימי קדם לנדוליהם ולמנהיגיהם וכל המוצאות אותם כל אלה חברו לה יחדיו מאתי הצעיר זעירי' דמן חברי'

משה שמואל בן לאמור חיים זיל הערצאג
רב דק"ק שטאמפי והגלילות יע"א.

פה שטאמפי, תרע"ח לפ"ק.

אדאלף אלקאלאי אונד זאהן יאכאזאלנער, פרעסבורג.

ספר קורות הקהילה יצא לאור בפרסבורג 1918 על ידי רב הקהילה משה שמואל בן חיים הרצוג

בעקבות תיקוניו של הקיסר יוסף השני נאלצו אזרחי האימפריה בשנת 1787 לבחור לעצמם שמות משפחה ורבים בחרו להם את שם המקום ממנו באו .

בנימין וחנה הגיעו להונגריה בחיפוש אחר פרנסה ובנימין נתמנה לדיין בעיר סומבטהיי שמשמעותה שבת.

העיר נקראה אז שטיינאמנגר.

סיבה עיקרית אחרת למעבר להונגריה הייתה האפשרות לחתן את כל בני המשפחה אפשרות זו לא הייתה קיימת בכל המקומות.

רבים מבני משפחת שטמפפר הגרו לעיירה בשם קולודני המצויה היום בתחום צ'כיה.

בבית העלמין העתיק בקולודני מצויות מצבות רבות הנושאות את השם שטמפפר על המצבות נמצא שמות פרטיים של בני המשפחה המוכרים לנו עד היום-יחזקאל, בנימין, אברהם, שלמה.....

בנימין שטמפפר ומשפחתו עלו ארצה .

<u>מהו ספר ה"יורה דעה"-והרישומים בספר המשפחתי</u>

יורה דעה או בקיצור יו''ד הוא החלק השני מארבעת חלקי הטור ובעקבותיו גם השולחן ערוך. הדינים הנכללים בחלק יורה דעה נוגעים להלכות איסור והיתר, והם נחשבים כשניים בחשיבותם להלכות המובאות בחלק אורח חיים (ההלכות הנוגעות ליומיום). כך, לדוגמה, בספר חיי אדם, על אף שנכתב ברובו על פי השולחן ערוך נוספו גם הלכות איסורים, המופיעות במקור בשו''ע יורה דעה. תחילת החלק יורה דעה עוסק בהלכות שחיטה. כיום משתמשים בשם יורה דעה גם כדי להגדיר את מכלול הדינים הנוגעים לדיני איסור והיתר, כגון: תערובות, נדרים ונידה. מפרשים על השולחן ערוך.

על תולדות המשפחה אנו לומדים (כאמור למעלה) מהרישומים שנעשו בדפים הריקים של הספר "יורה דעה" שהודפס בשנת 1808 ובו רשמו אבות המשפחה אירועים חשובים בתולדות המשפחה כלידות, פטירות נישואין וכו'.

הרישומים הינם מדויקים ומלמדים אותנו פרטים רבים אודות המשפחה.

הספר ליווה את בנימין גם כאשר הגיע לארץ- ישראל והוא ציין בו את פטירת ביתו האהובה רבקה סלנט.

אחר כך הועבר הספר לבן יהושע ולאחר מותו לאחיו מנחם יהודה.

ספר

יורה דעה

הנקרא

אשלי רבבי

על שם גבי רבתי הסכתרים ומעטרים את השלחן הטהור אשר לפני ה' אשר עשה ליסוד מוסד רבינו
הגשר הגדול מוה"ר יוסף קארו וצ"ל:

ומלא העומדים על המקודים פקודי ס' ס"ם הרב הגמון הגדול כ"י מוס"ר דוד בן מו"ס שלמה סג"ל זצ"ל וקרוי שם חכמו טור זהב ומלוי מלוי הרב הגמון הגדול מו"ס ישבתי בן מו"ס מאיר כ"ץ זצ"ל בחכמו ספר שפתי כהן ספר נקודות הכסף, ועל נדס ס' באר הגולה מהגמון מו"ס משה רבקש זצ"ל:

ונוסף עז זה מכל אשוחות לציים הנחות על פי ספר שלחן המהור ויסר דגול מרכבה מהרב הגאון מו' יחזקאל לאנדא
זצ"ל אב"ד דק"ק פראג העתיקו על מקומו הראוי:

פרנסת בלי שם גדולה תורה. מצוה תורתם נאר מים חיים יזקו כל הצדיקים קדושי עלין קדושים בני ומרגל, קטן יורו דעה לדעת את ה' הבינו
צדיקים, ומקום תעצב כל נפש פוקקה לדברי כ' הקדושים:

בשנת ויהי בישרון מלך לפ"ק

JORE DEA.

ווין

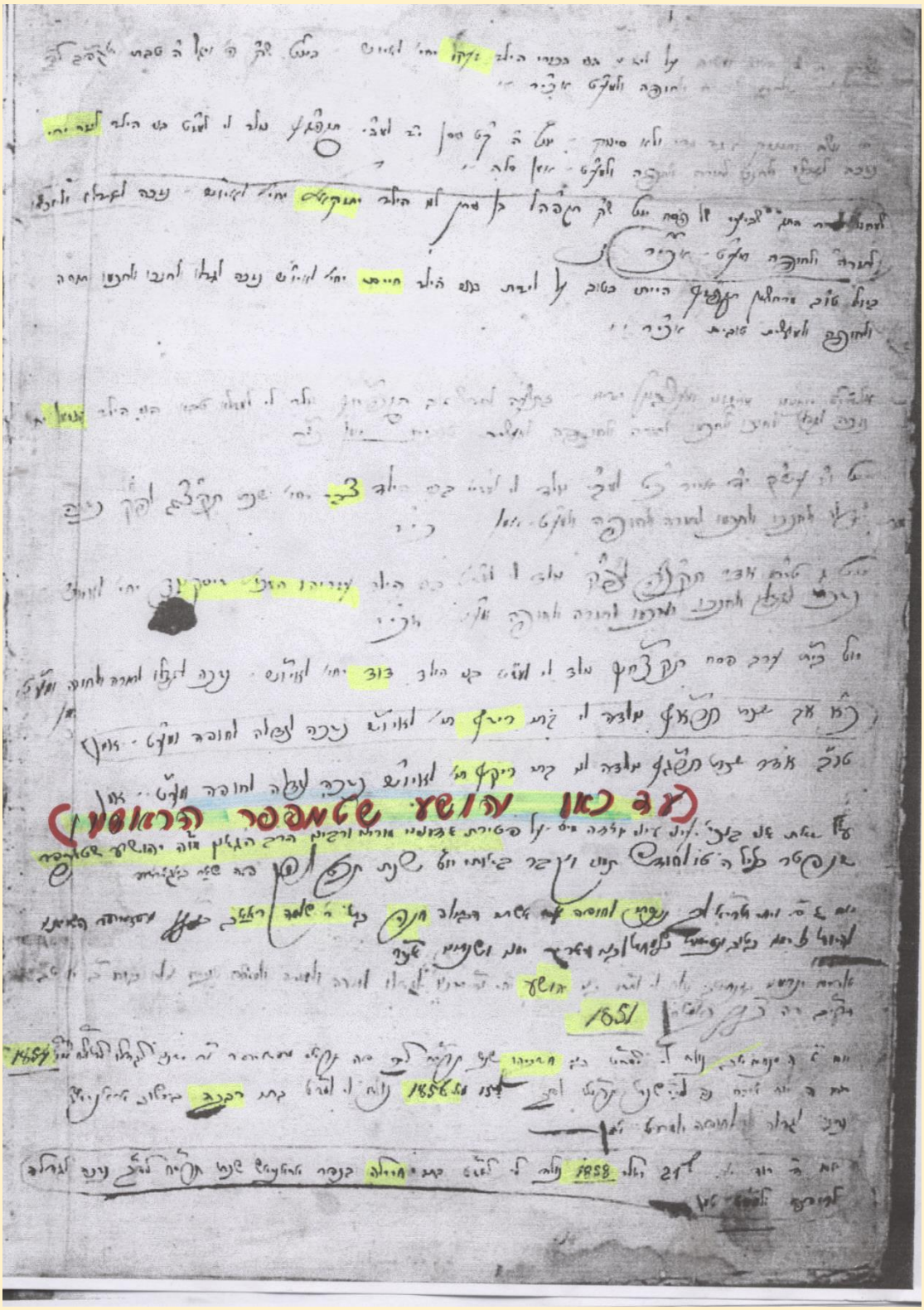
געדרוקט בייא גאארג הראשגאצקא. קייזערל. קאניגל. פריוויל. בוכדרקקער אם אלל
קיעמארקם Nro. 590.

Wien, gedruckt bey Georg Hraschanzky, k. k. priv. Buchdrucker. 1808.

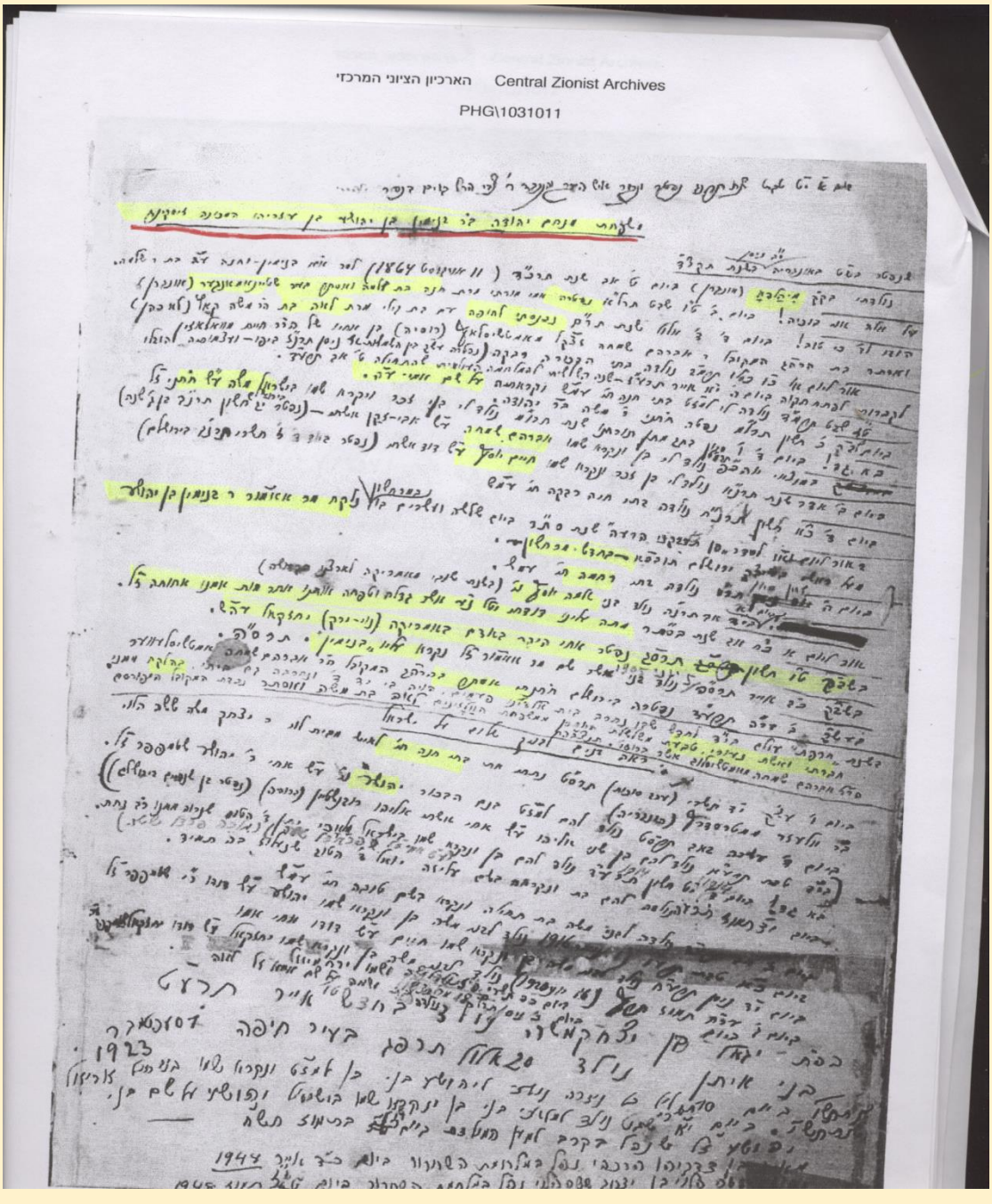
עמוד השער בספר "יורה דעה" השייך למש' שטמפפר ודפים בהם נרשמו בני המשפחה

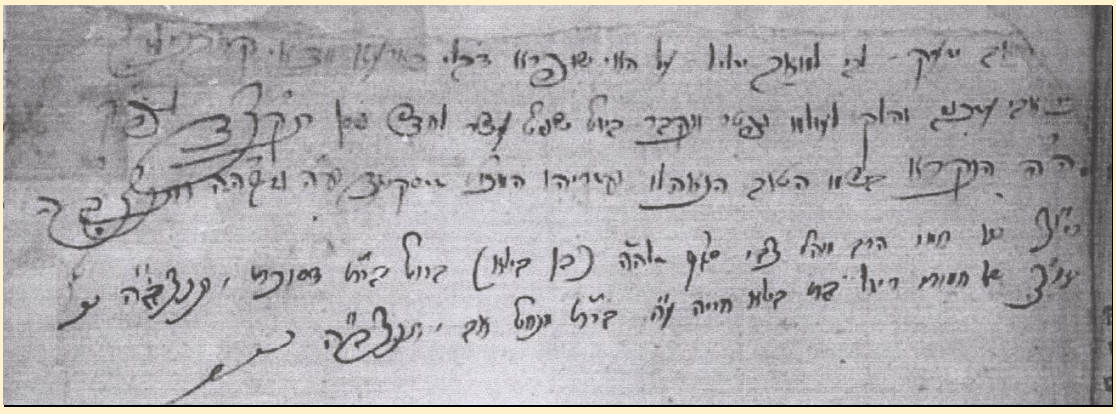
הספר הודפס בווינה בשנת 1808

<u>הרישומים המשפחתיים בספר "יורה דעה"</u>

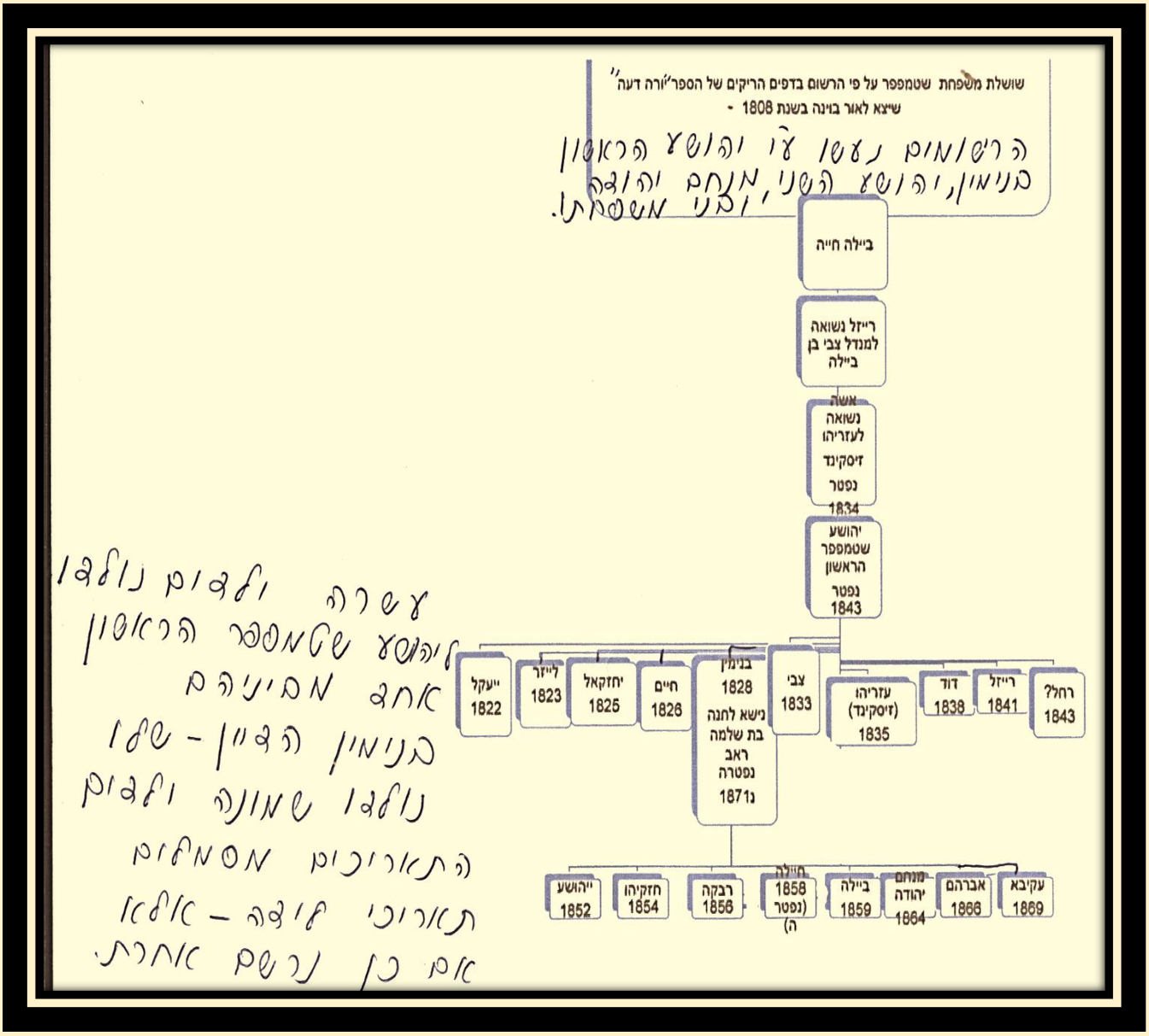

הארכיון הציוני המרכזי Central Zionist Archives
PHG\1031011

סיכום הרישומים בספר "יורה דעה"

עשרה ילדים נולדו ליהושע שטמפר הראשון אשר נפטר בשנת -1843
יעקל,לייזר,יחזקאל,חיים,בנימין,צבי,עזריהו,דוד,רייזל,רחל.

אנו יכולים רק לשער כי רבים הנושאים את שם המשפחה שטמפפר ואשר נותרו בחיים לאחר השואה הינם בני המשפחה שאינם נמנים עם צאצאיו של בנימין אלא נימנים על צאצאי אחיו המרובים.

בנימין נישא לחנה ראב בנאגי מאדיאר

לבנימין וחנה נולדו שמונה ילדים אחת מהן ,חיילה, נפטרה ככל הנראה בילדותה.

הילדים הם:

1. יהושע נולד ב-1852 בקאמראן (כך רשם בנימין יהושע כותב כי נולד בסומבוטהי (שטיין אמנגאר). יתכן והמשפחה עברה לעיר זו שם שמש בנימין כדיין זמן קצר לאחר הלידה.
2. חזקיהו(יחזקאל) נולד ב-1854 כנראה בנאג' מאדיאר מקום ישיבתם של בני משפחת ראב.
3. רבקה נולדה 1856 בישוב ארנראש?
4. חיילה נולדה ב-1858 באותו המקום –נפטרה
5. ביילה נולדה - 1859
6. מנחם יהודה - מיהלפאי - 11.8.64
7. אברהם - 1866
8. עקיבא - 14.9.1869

בשנת 1869 עלה לארץ הבן הבכור יהושע, שנתיים לאחר מכן נפטרה האם חנה.

חנה נפטרה בטו' בשבט 1871.

בנימין נותר עם ילדים צעירים .

הקטן ביותר עקיבא היה בן שנה ומחצה.

הוא נשא לאשה את אחותה של חנה - יהודית לבית משפחת ראב שככל הנראה הייתה חשוכת ילדים.

יהודית (יטול) עלתה עם בנימין והילדים לארץ בשנת 1872.

משפחת שטמפפר: האב בנימין הדודה יטול שנשאה לבנימין לאחר מותה של האם חנה והילדים : רבקה,ביילה,מנחם-יהודה ועקיבא.

התמונה צולמה בוינה לפני עליית המשפחה לארץ.

בשולי התמונה רשם בנימין –למזכרת עולם משפחת הר"ר בנימין שטאמפפער.

מאחר ועקיבא נולד בספטמבר 1869 וחנה נפטרה בתחילת שנת 1871 הרי שהיה בן כ-שנה וחצי כשנפטרה.

בתמונה הוא נראה כבן שלוש ובשום אופן לא קטן משנה ומחצה ועל כן סביר להניח כי האשה שבתמונה היא יטול וכי התמונה צולמה לפני העלייה לארץ ישראל בשנת 1872.

בתמונה מופיעות הבנות רבקה בת ה-16 ביילה בת ה-,13מנחם יהודה

בן ה-8, אברהם בן השש ועקיבא בן השלוש.

התמונה נחה משך שנים בביתה של נכדתו של אברהם - יעל נאמן בתה של רחל שומכר.

אלמנתו של אברהם ,דינה ,התגוררה בבית הוריה של יעל בשנותיה האחרונות וכנראה התמונה הייתה ברשותה.

יעל לא הייתה מודעת לחשיבות התמונה ההסטורית שברשותה ולא ידעה כי מדובר בתמונתו של בנימין כנראה בגלל הכתב בו נרשמה הברכה.

התמונה מצד אחד והרישומים בספר "יורה דעה" מסירים כל הספקות בכל הנוגע לגילאי הילדים ותאריכי עלייתם ארצה.

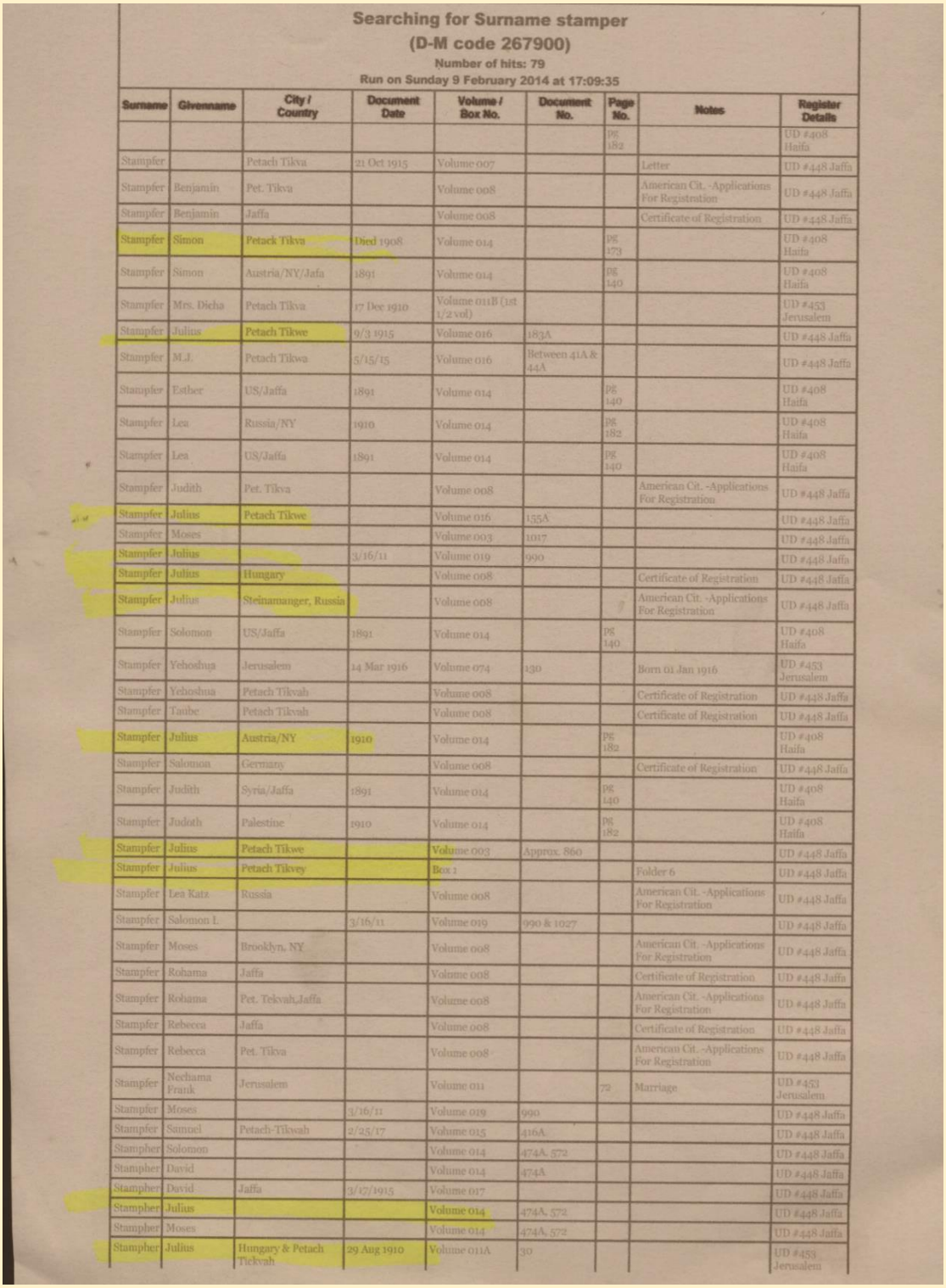
הבן יחזקאל-יחיזקיהו מופיע בתמונה זו.

מנחם -יהודה רושם מאוחר יותר בספר "יורה דעה" כי אחיו יחזקאל מת בניו יורק בשנת 1903.

האם ייתכן שיחזקאל אשר היה בעת העליה ארצה בן 18 החליט לא להצטרף למשפחה אלא להגר לאמריקה ,האם יתכן והיה גם בארץ מאוחר יותר .

הדבר דורש בירורים נוספים.

<u>ברישומי הקונסוליה האמריקאית מוזכרים רישומים שונים בענין יוליוס שטמפפר מפתח תקווה האם ייתכן ומדובר ביחזקאל? האם ייתכן שהיה בארץ וחזר לאחר מכן לארצות הברית?.</u>

Searching for Surname stamper
(D-M code 267900)
Number of hits: 79
Run on Sunday 9 February 2014 at 17:09:35

Surname	Givenname	City / Country	Document Date	Volume / Box No.	Document No.	Page No.	Notes	Register Details
						pg 182		UD #408 Haifa
Stampfer		Petach Tikva	21 Oct 1915	Volume 007			Letter	UD #448 Jaffa
Stampfer	Benjamin	Pet. Tikva		Volume 008			American Cit. -Applications For Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Benjamin	Jaffa		Volume 008			Certificate of Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Simon	Petack Tikva	Died 1908	Volume 014		pg 173		UD #408 Haifa
Stampfer	Simon	Austria/NY/Jafa	1891	Volume 014		pg 140		UD #408 Haifa
Stampfer	Mrs. Dicha	Petach Tikva	17 Dec 1910	Volume 011B (1st 1/2 vol)				UD #453 Jerusalem
Stampfer	Julius	Petach Tikwe	9/3 1915	Volume 016	183A			UD #448 Jaffa
Stampfer	M.J.	Petach Tikwa	5/15/15	Volume 016	Between 41A & 44A			UD #448 Jaffa
Stampfer	Esther	US/Jaffa	1891	Volume 014		pg 140		UD #408 Haifa
Stampfer	Lea	Russia/NY	1910	Volume 014		pg 182		UD #408 Haifa
Stampfer	Lea	US/Jaffa	1891	Volume 014		pg 140		UD #408 Haifa
Stampfer	Judith	Pet. Tikva		Volume 008			American Cit. -Applications For Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Julius	Petach Tikwe		Volume 016	155A			UD #448 Jaffa
Stampfer	Moses			Volume 003	1017			UD #448 Jaffa
Stampfer	Julius		3/16/11	Volume 019	990			UD #448 Jaffa
Stampfer	Julius	Hungary		Volume 008			Certificate of Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Julius	Steinamanger, Russia		Volume 008			American Cit. -Applications For Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Solomon	US/Jaffa	1891	Volume 014		pg 140		UD #408 Haifa
Stampfer	Yehoshua	Jerusalem	14 Mar 1916	Volume 074	130		Born 01 Jan 1916	UD #453 Jerusalem
Stampfer	Yehoshua	Petach Tikvah		Volume 008			Certificate of Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Taube	Petach Tikvah		Volume 008			Certificate of Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Julius	Austria/NY	1910	Volume 014		pg 182		UD #408 Haifa
Stampfer	Salomon	Germany		Volume 008			Certificate of Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Judith	Syria/Jaffa	1891	Volume 014		pg 140		UD #408 Haifa
Stampfer	Judoth	Palestine	1910	Volume 014		pg 182		UD #408 Haifa
Stampfer	Julius	Petach Tikwe		Volume 003	Approx. 860			UD #448 Jaffa
Stampfer	Julius	Petach Tikvey		Box 1			Folder 6	UD #448 Jaffa
Stampfer	Lea Katz	Russia		Volume 008			American Cit. -Applications For Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Salomon L.		3/16/11	Volume 019	990 & 1027			UD #448 Jaffa
Stampfer	Moses	Brooklyn, NY		Volume 008			American Cit. -Applications For Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Rohama	Jaffa		Volume 008			Certificate of Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Rohama	Pet. Tekvah,Jaffa		Volume 008			American Cit. -Applications For Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Rebecca	Jaffa		Volume 008			Certificate of Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Rebecca	Pet. Tikva		Volume 008			American Cit. -Applications For Registration	UD #448 Jaffa
Stampfer	Nechama Frank	Jerusalem		Volume 011		72	Marriage	UD #453 Jerusalem
Stampfer	Moses		3/16/11	Volume 019	990			UD #448 Jaffa
Stampfer	Samuel	Petach-Tikwah	2/25/17	Volume 015	416A			UD #448 Jaffa
Stampher	Solomon			Volume 014	474A, 572			UD #448 Jaffa
Stampher	David			Volume 014	474A			UD #448 Jaffa
Stampher	David	Jaffa	3/17/1915	Volume 017				UD #448 Jaffa
Stampher	Julius			Volume 014	474A, 572			UD #448 Jaffa
Stampher	Moses			Volume 014	474A, 572			UD #448 Jaffa
Stampher	Julius	Hungary & Petach Tickvah	29 Aug 1910	Volume 011A	30			UD #453 Jerusalem

משפחת שטמפפר בירושלים

כאשר מגיעה המשפחה לירושלים הסב שלמה ראב והסבתא אסתר מתגוררים בירושלים ב"כולל אונגרין".

מי שמארח אותם בביתו עד שיסתדרו הוא משה המבורגר נובומסטא שהכיר את בני המשפחה עוד מהונגריה (יתכן גם שהיו גם קשרי משפחה בין המשפחות.)

משה המבורגר היה מכניס אורחים גדול ,בביתו התאכסנו גם משפחות עקיבא יוסף שלזינגר , יוסף שמואל הרשלר, חיים קרויז,ר' שמעון דייטש ואחרים.וכן תלמידי החת"ם סופר כשמואל הכהן וינגרטן.

בקשרים עם החתם סופר - עמד גם יחיזקיהו הכהן אביה של אסתר ראב.

חיים המבורגר בספרו "ספר שלשה עולמות" מספר כי משנפטרה סבתו טיפלה ייטל בענייני הבית ,כנראה טעה המבורגר באשר הסבתא נפטרה עוד בשנת 1861 –יותר מעשור קודם שהגיע מש' שטמפפר ארצה.

בנימין הוא עדיין אדם צעיר .נמרץ ועוסק בענייני דת, ענייני ציבור וגם מנסה לכלכל את בני משפחתו.

בשנת תרמ"א (1881-1882) נסע בנו של בנימין ,יהושע, לאמריקה בשליחות "כולל אונגרן" לצורך איסוף כספים לבניית בתי-אונגרן.

בנסיעה זו הוא פוגש יהודי עשיר בשם שטדלר שהיה ידיד של האב-בנימין.

שטדלר העביר לידי בנימין סכום כסף אותו הועיד לבניית דירה עבור בנימין בשכונה.

ייטל הורישה את הדירה לבן אחותה אברהם, אותו גידלה כבן. אברהם היה סבה של פנינה .

הדירה עברה אחר כך לחנה פרל הבת הבכורה של אברהם שהתגוררה בה עם משפחתה עד שעברו לחדרה.(את צוואתה של ייטל נביא בסוף פרק זה.)

האם יש מי מצאצאיו של אברהם שיבדוק את האפשרות לקיים את הצוואה ולעבור לגור בבתי אונגרן?.

משפחת שטמפפר ניהלה בית מוקפד ומסודר לבוש הילדים נטה ללבוש אירופאי על שולחנם אכלו בכלים יפים ולפי גינוני המטבח האירופאי.

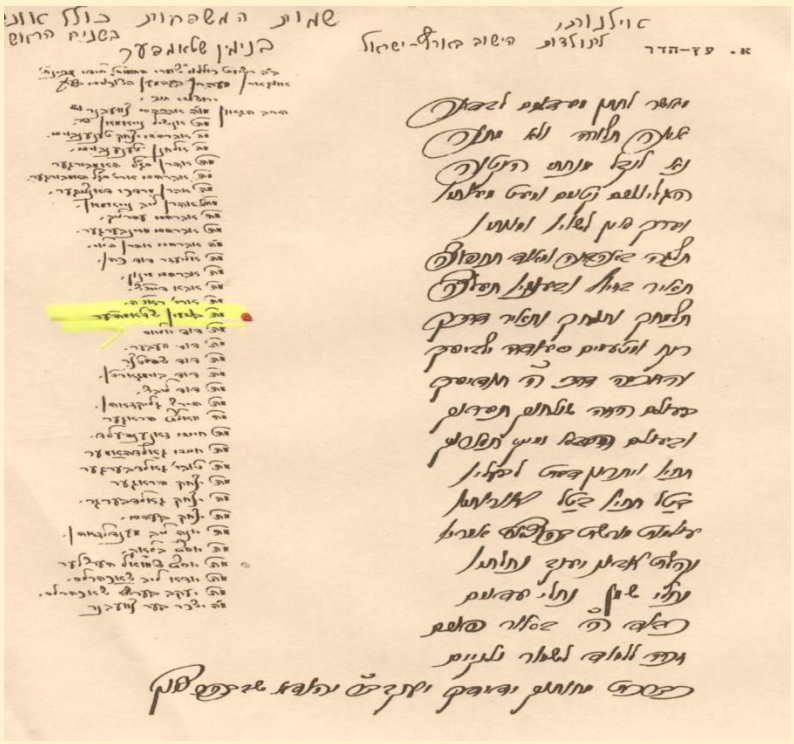
דינה אשתו של הבן –אברהם- שהגיעה מבית חסידי מרומניה ,לא הצליחה ללמוד לאכול בסכין ומזלג עד סוף ימיה למרות הפרסים שהבטיח לה חמיה בנימין , אם תעשה זאת.

<u>בנימין מוזכר בעיתונות ההסטורית ובמקורות אחרים:</u>

<u>בכתב עת שנדפס בארה"ב בשנת 1974 "דאס אידישע ליכט"-</u>מצוינת סעודת הודייה שנערכה בירושלים כמאה שנה לפני כתיבת המאמר והנה מוזכרים שם המשתתפים המתוארים כאורות הגדולים של ירושלים מבין כל שכבות הציבור. ולצד הרב זוננפלד, עקיבא יוסף שלזינגר, אליעזר דן, בייניש סלנט ואחרים מופיע גם שמו של בנימין שטמפפר.

גם בספרו של <u>מנחם גץ "בין ירושלים והגולה" תש"מ</u> הוא מוזכר כמוזמן לסעודת ההודיה יחד עם גאוני וצדיקי ירושלים.

<u>בספרו של עץ הדר "אילנות " לתולדות הישוב בארץ ישראל-</u> בנימין שטמפפר מופיע ברשימת המשפחות הראשונות בכולל אונגרן.

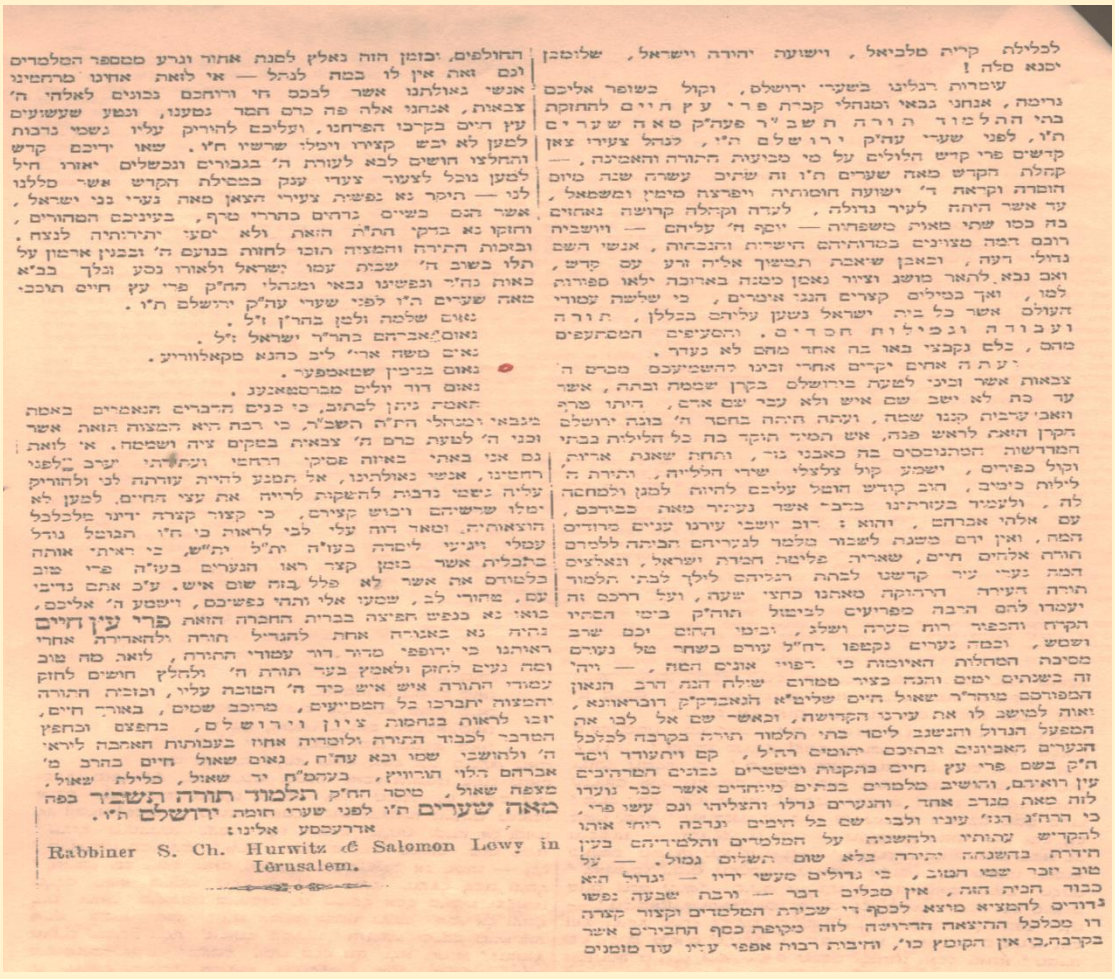

<u>בשנת 1873 (שנה לאחר עלייתם ארצה)</u> מוציא בנימין לאור את הספר "שבילי דרקיע-לימוד סדור לעשות לוח" - שחיבר ר' ישראל ליפשיץ . בנימין כנראה שם לב לחסרונו של ספר שימושי זה ופעל להפצתו. בשנת 1882 הוציא אותו שוב - מנחם יהודה –בנו של בנימין –לאור.

בעיתון "החבצלת" 7.5.1875 מוזכר שטמפפר כשותף של הסוחר ברגמן בבית העסק "בערגמאן את שטמפפער" .

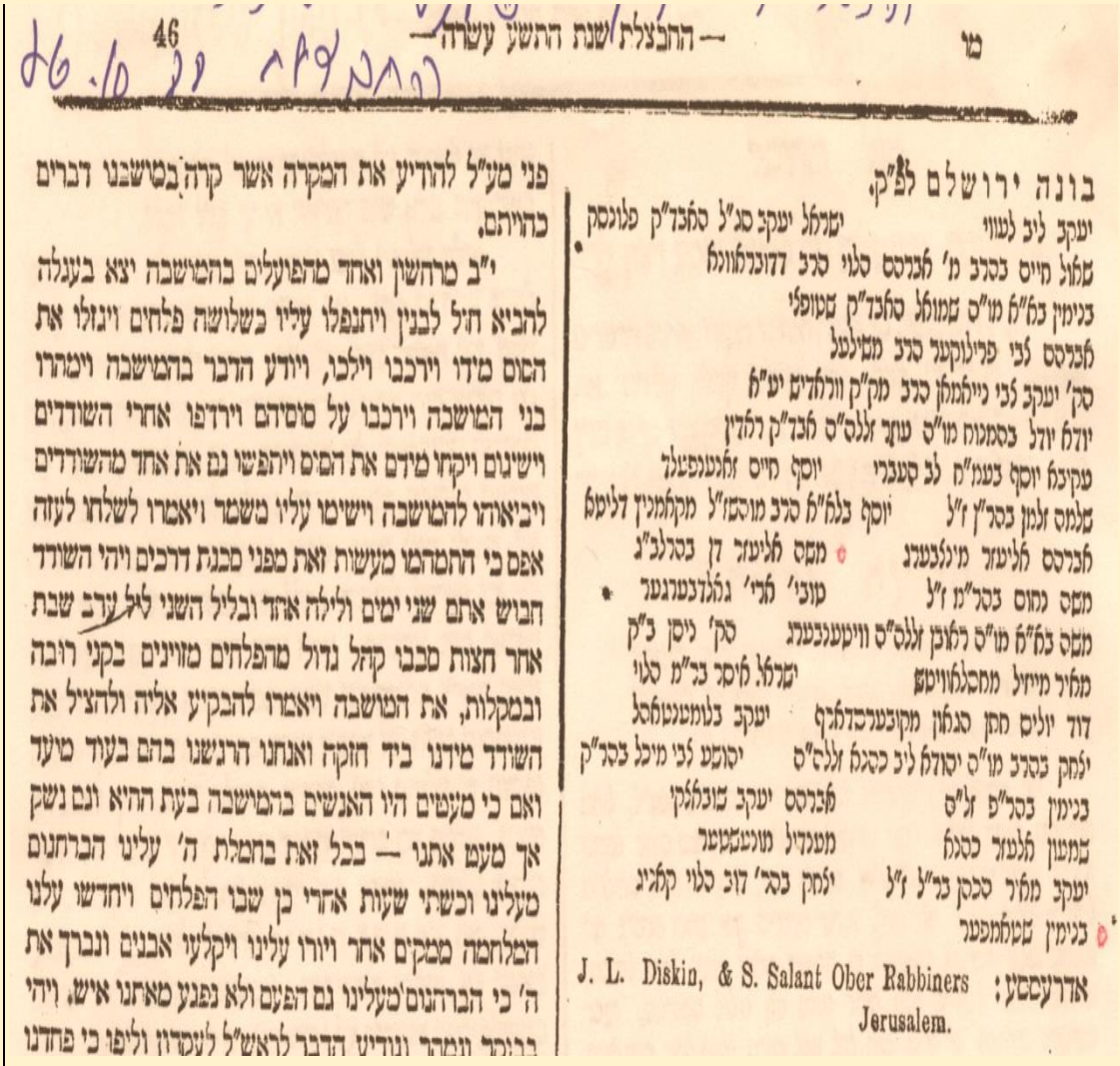
מדובר בכתבה התוקפת מתן כספי חלוקה גם לעשירים .אחד מהם הבנקיר העשיר ברגמן בעל בית המסחר גולדמן וגולדשמידט אשר לכאורה פשט רגל ועתה עומד בראש בית המסחר ברגמן ושטמפפר הוא בעל הון ולמרות זאת ניתן לו מעון חינם בבתי מחסה ומקבל עוד מאה וחמישים נפוליון מדי שנה מכספי החלוקה .

בעיתון "היום" 1887-העיתון היומי הראשון בעברית בסנט-פטרבורג שיצא בין השנים 1886-1888 בלבד. הוא חתום אל קול קורא של ראשי "חברת עץ חיים" להחזקת בתי -התלמוד -תורה בשכונת "מאה שערים" להצלת הילדים שהוריהם מצויים במצב כלכלי קשה.

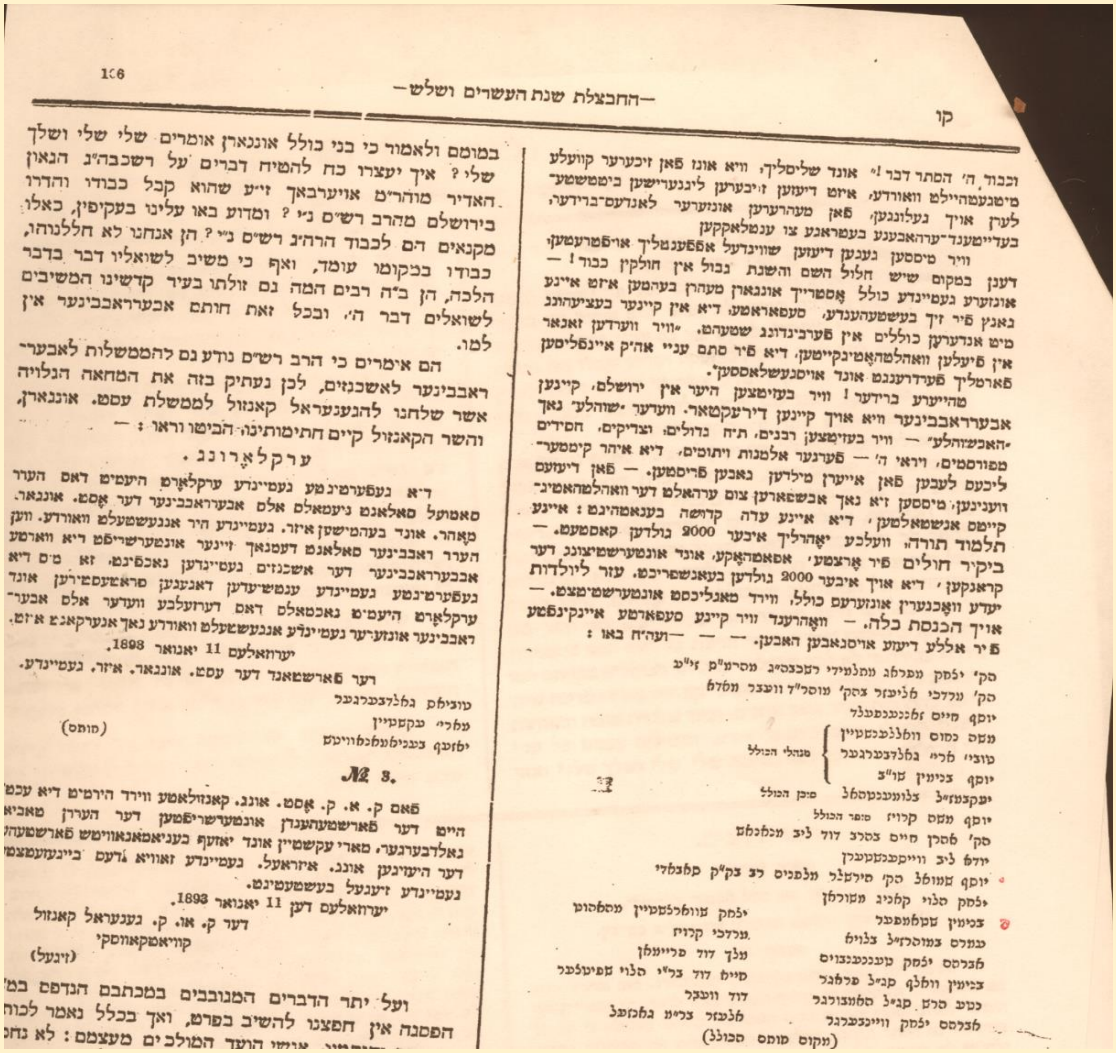
Rabbiner S. Ch. Hurwitz & Salomon Lewy in Jerusalem.

בעיתון "החבצלת" 26.10.88 בנימין חותם עם אחרים על מכתב לרבנים סלנט ודיסקין בנושא שנת השמיטה.

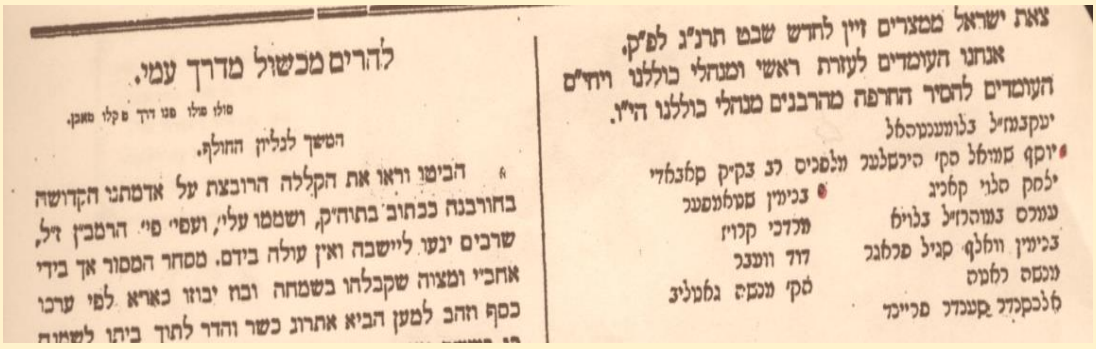

ב-13.1.1893 חותם בנימין בעיתון "החבצלת" ביחד עם אחרים בשם כולל אונגרין כנגד הגידופים שהושמעו נגד אנשי כולל אונגרין על ידי אלה המכנים עצמם "ראשי בית ועד הכללי דכוללות אשכנזים".

ב"חבצלת" 20.1.1893 חותם של בנימין שטמפפר יחד עם הרשלר ואחרים באותו הנושא.

ב"חבצלת" 27.1.1893 חותם בנימין עם אחרים יחד עם הרשלר ,מלפנים רב בק"ק סאבאדי על תשובה כנגד הגידופים שהושמעו נגד אנשי כולל אונגרן.

שנת העשרים ושלש

№ 16

27.1.1893

חבצלת

HABAZELETH

מבשרת ציון

מכתב עתי יוצא לאור בכל שבוע יבשר וישמיע כל דבר הדרוש לחפץ לבב איש יהודי.

מאת

ישראל דוב פרומקין.

ירושלם, י' שבט התרנ"ג. Jerusalem 27 Januar 5653.

על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון; הרימי בכח קולך מבשרת ירושלם, הרימי אל תיראי. (ישעיה מ' ט')

Monte sur la plus haute montagne, messagere de Sion, Élève ta voix avec force, envoyée de Jérusalem! Éléve-la te ne crains rien. (Isaie XL 9.)

תוכן הענינים. האמת תורה דרכה. להרים מכשול מדרך עמי. גדול השלום. מחשבה טובה. ומפרסמת. ע"ד הקרקע אשר קנה השר מונטיפיורי. מכתבים פרטיים. שורות. חמד רוזנים. הוספה. יפו. צפת. חברת עזרת נדחים.

האמת תורה דרכה.

אם אמנם אך לשיחר להשיב על דברי השלשה אשר נתנו אמריהם בם"ע חבצלת נומי 15 ותתמי א"ע בשם ראשי קהלות אשכנזים, אבן אחרי אשר העזו פניהם לחרף ולנדף את כבוד הרבנים הגדולים צדיקים מפורסמים מנהלי כוללנו הי"ו, חובה טוטלת עלינו להודיע לאחב"י הישובים בחו"ל, כי לו ידעו מי המה האנשים אשר יצאו לקרב נגד מנהלי כוללנו לכבוד הרש"ם, אז ראו וידעו שחמה הקלו בכבוד הרש"ם, ולא הרבנים מנהלי כוללנו, כי מנהלי כוללנו מוקירים אותו, ורק לרב רבנן לא ירצו לקבל, ומעולם לא נתן איש את הכתר הזה בראשו.

ובדבר הנוגע למחית אנשי כוללנו המדוכאים בכור העוני ר"ל, ראינו וחובה טוטלת עלינו להודיע לכבוד אחב"י הי"ו שכל הדברים הנדפסים בם"ע החבצלת בשם השלשה הנ"ז, אך שקר המה, ומצאנו ראינו להודיע בשערי רבים מקצת הנהגת כוללנו אולי ילמדו גם כוללים אחרים ויעשו כמונו, ובזה יכירו וידעו כי מנהלי כוללנו שמם נאה להם ונאה לבני כוללנו אשר לא בטח ורסן ינהלום כי אם במתק שפתים ובריב רחמים וחנינה בהכנעה ובדעת ויתרון הכשר;

א) כוללנו אשר יסדתו בקודש בהסכמת יותר משלש מאות רבנים גאוני המדינה, מתנהג עפ"י שלשה מנהלים ראשי הכולל הנבחרים שנה שנה עפ"י דעות נעלמות מכל בני הכולל, והמנהלים עוסקים בצרכי צבור בלי שום קבלת פרס או יתרון בחלוקת כסף משארי בני הכולל, ומובן הדבר כי הרב הגי' מרה שובבי ניב אשר אותו הציונו השלשה הנז' כמטרה לחצי זעמם רצוי הוא לרוב אחינו, כי זה שנים רבות יבתרו בו שנה אחר שנה לכהן פאר כהונתו אשר הולמתו.

ב) לשלשה המנהלים נבחרים עוד שמנה אנשים עפ"י רוב דעות נעלמות בכל שנה ושנה להתיעץ בכל דבר הגדול בעניני הכולל ועפ"י רוב דעות יקום דבר ותשועה ברוב יועץ.

ג) כל ספרי החשבונות בם ימצאו כל בני הכולל הכנסה והוצאה מפורשת אחת אחה, בם ימצאו נ"כ נדבות ותמיכה להרבה אנשים עניים ות"ח גם מכוללים אהרים.

ועתה ענו נא כל הכוללים אשר בירושלם ועירי יהודא! האם גם בית העד הזה המכנה א"ע בשם ועד הכללי מתנהג עפ"י שלשה סעיפים הנז, ? האם גם מנהליו וראשיו עובדים עבודתם בלי קבלת פרס ? האם לא לקחו לעצמם עזר ה"כ פעמים ושלש מבפי מספר שלשים פראנק בעת נשואי בניהם ? ומדוע לא פרסמו נדבתם זאת אשר בטוב לבם וברחמי לבבם לקחו לעצמם נ"כ בם"ע ? להראות לכל את מדת החסד והרחמים הנטועה בלבם.

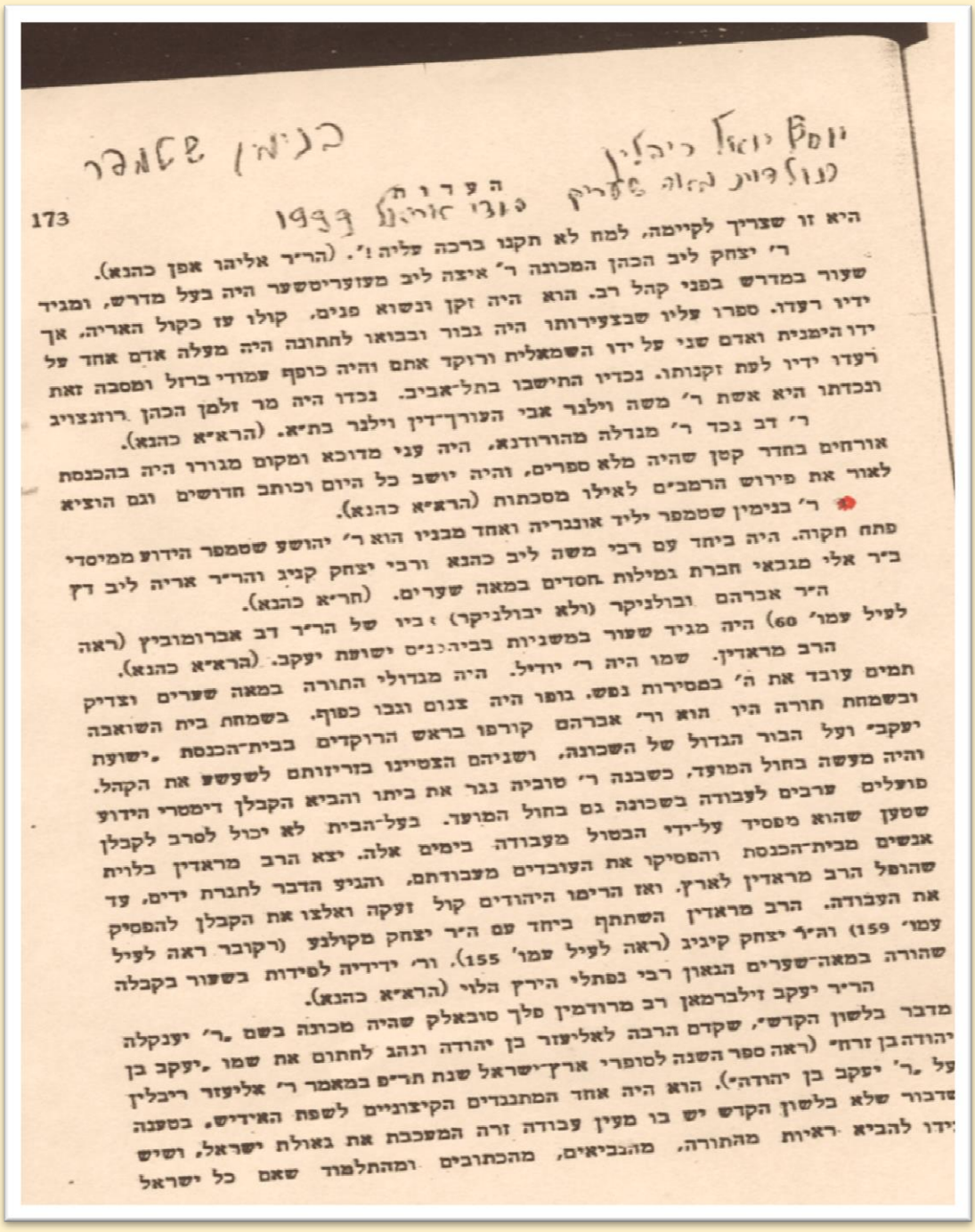
לכן ידידי ציון ! מהיום והלאה אל האמינו לאנשים האלו אשר בשם ענים ואביונים טובת עצמם הם דורשים, חוקו ידים רפות וברכים כשלת אמצו, כל בני מדינה ומדינה יזעזו בנדבה לבם את אחיהם בני מדינתם הנשאים רנה ותפלה בעדם, וה' השומר עמו ישראל לעד הוא ישמור צאתנו ובאינו מעתה ועד עולם, גם זוכה שמירת העד הזה, ושלום על ישראל, פה ירושלם עה"ק יום נ' לס'

בשנת 1904 מוציא בירושלים הרב מרדכי קרויז את הספר "תכלת מרדכי" המכיל באורים והערות נפלאות על משניות סדר טהרות"-הוא מציין את הרב בנימין שטמפפר שהביא לפניו הערות המתייחסות לשיטת רש"י.

<u>בשנת 1911 מוציא בירושלים הרב שלום לייב אייזנבך ספר "באר יצחק-על סדר קדשים" באחד מן הפירושים הוא כותב "ולזה עוררני ר' בנימין שטמפפר ז"ל.</u>

אנו למדים מכך כי בנימין שטמפפר היה מוכר ומקובל גם לאחר שהגיע לירושלים.

<u>יוסף יואל ריבלין בספרו "תולדות מאה שערים" הוצאת אריאל 1999</u>- כותב שבנימין היה אחד מגבאי "חברת גמילות חסדים" במאה שערים .

היא זו שצריך לקיימה, למח לא תקנו ברכה עליה!". (הר"ר אליהו אפן כהנא).

ר' יצחק ליב הכהן המכונה ר' איצה ליב מזוזריסשער היה בעל מדרש, ומגיד שעור במדרש בפני קהל רב. הוא היה זקן ונשוא פנים, קולו עז כקול האריה, אך ידיו רעדו. ספרו עליו שבצעירותו היה גבור ובבואו לחתונה היה מעלה אדם אחד על ידו הימנית ואדם שני על ידו השמאלית ורוקד אתם והיה כופף שמודי ברזל ומסבה זאת רעדו ידיו לעת זקנותו. נכדיו התישבו בתל-אביב. נכדו היה מר זלמן הכהן רוזנצויג ונכדתו היא אשת ר' משה וילנר אבי העורך-דין וילנר בת"א. (הרא"א כהנא).

ר' דב נכד ר' מנדלה מהורודנא, היה עני מדוכא ומקום מגורו היה בהכנסת אורחים בחדר קטן שהיה מלא ספרים, והיה יושב כל היום וכותב חדושים וגם הוציא לאור את פירוש הרמב"ם לאילו מסכתות (הרא"א כהנא).

ר' בנימין שטמפר יליד אונגריה ואחד מבניו הוא ר' יהושע שטמפר הידוע ממיסדי פתח תקוה. היה ביחד עם רבי משה ליב כהנא ורבי יצחק קניג והר"ר אריה ליב דק ב"ר אלי מגבאי חברת גמילות חסדים במאה שערים. (חר"א כהנא).

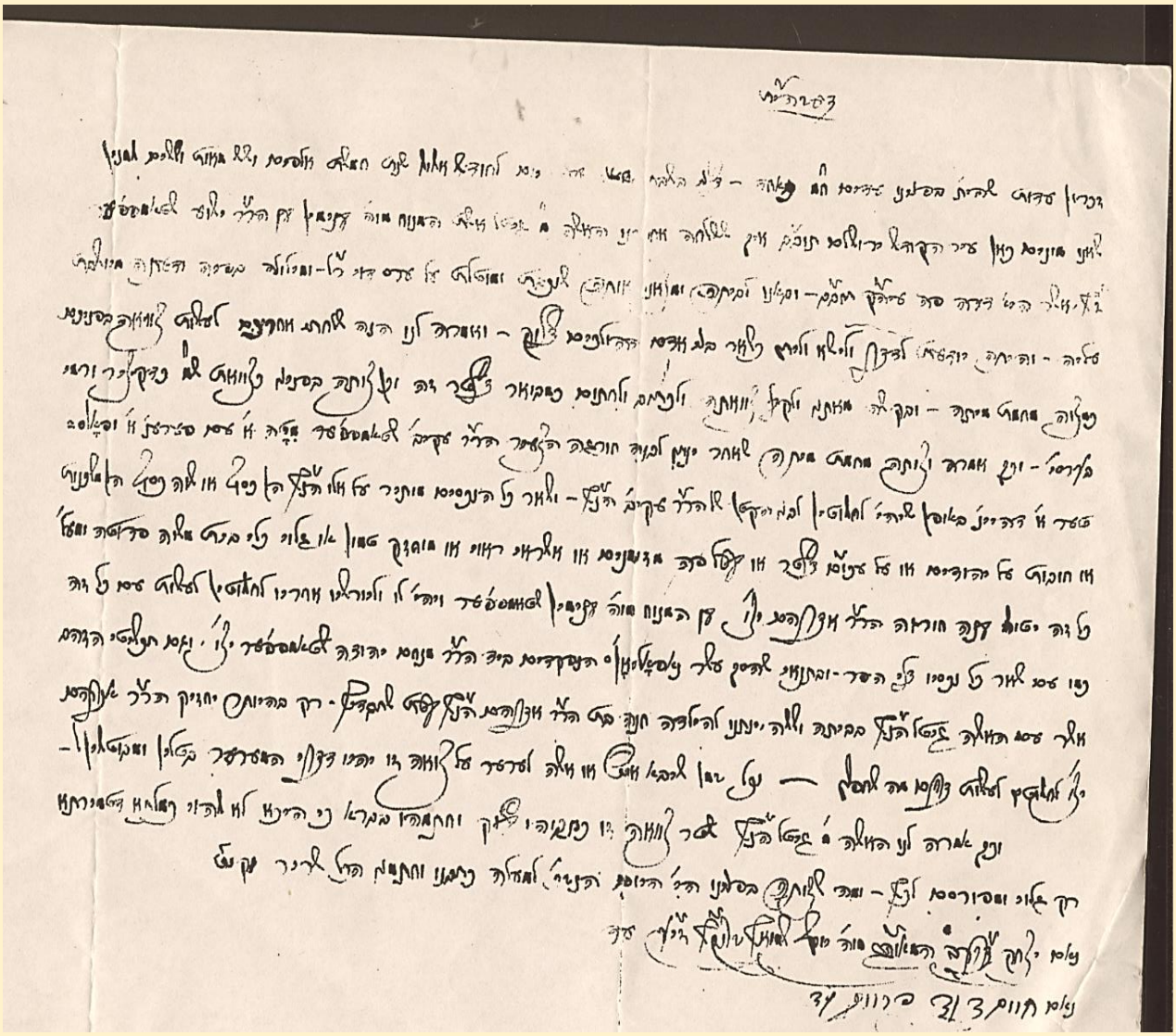
הר' אברהם ובולניקר (ולא יבולניקר) בנו של הר"ר דב אברומוביץ (ראה לעיל עמ' 60) היה מגיד שעור במשניות בבית הכנסת ישועת יעקב. (הרא"א כהנא).

הרב מראדין. שמו היה ר' יודיל. היה מגדולי התורה במאה שערים וצדיק תמים עובד את ה' במסירות נפש, בופו היה צנום וגבו כפוף. בשמחת בית השואבה ובשמחת תורה היו הוא ור' אברהם קורפו בראש הרוקדים בבית-הכנסת "ישועת יעקב" ועל הבור הגדול של השכונה, ושניהם הצטיינו בזריזותם לשעשע את הקהל. והיה מעשה בחול המועד, כשבנה ר' טוביה נגר את ביתו והביא הקבלן דימסרי הידוע פועלים ערבים לעבודה בשכונה גם בחול המועד. בעל-הבית לא יכול לסרב לקבלן שטען שהוא מפסיד על-ידי הבטול מעבודה בימים אלה. יצא הרב מראדין בלוית אנשים מבית-הכנסת והפסיקו את העובדים מעבודתם, והניע הדבר לחברת ידים, עד שהופל הרב מראדין לארץ. ואז הרימו היהודים קול זעקה ואלצו את הקבלן להפסיק את העבודה. הרב מראדין השתתף ביחד עם הר' יצחק מקולנץ (ורקובר ראה לעיל עמ' 159) והר' יצחק קיניג (ראה לעיל עמ' 155). ור' ידידיה לפידות בשעור בקבלה שהורה במאה-שערים הבאון רבי נפתלי הירץ הלוי (הרא"א כהנא).

הריר יעקב זילברמאן רב מרודמין פלך סובאלק שהיה מכונה בשם "ר' יענקלה מדבר בלשון הקודש", שקדם הרבה לאליעזר בן יהודה ונהג לחתום את שמו "יעקב בן יהודה בן זרח" (ראה ספר השנה לסופרי ארץ-ישראל שנת תרים במאמר ר' אליעזר ריבלין על "ר' יעקב בן יהודה"). הוא היה אחד המתנגדים הקיצוניים לשפת האידיש. בטענה שדבור שלא בלשון הקודש יש בו מעין עבודה זרה המשכבת את גאולת ישראל, ושיש בידו להביא ראיות מהתורה, מהנביאים, מהכתובים ומהתלמוד שאם כל ישראל

בנימין וייטול בזקנתם בירושלים

צוואתה של הדודה ייטל מצווה את רוב הנכסים לאברהם ולמשפחתו אחריו ובנוסף את תכשיטיה וסכום כסף לילדה חנה בתו של אברהם.

לעקיבא הצעיר היא מצווה את המיטה והשמיכות בלבד

כנראה שגם את הדירה בבתי אונגרין העבירה בירושה לאברהם ולבני משפחתו אחריו ולא סתם כנראה התגוררו חנה ובני משפחתה שם בנוסף לבני משפחת אברהם שהתגוררו בדירה נוספת

הסיבה לכך לא ברורה לחלוטין.

יתכן שכבר אז הבחינו במחלתו של אברהם ורבה הייתה הדאגה לו

בכל מקרה ברור שאברהם היה אהוב מאד על אמו החורגת –דודתו. וכך גם חנה שהייתה אישיות מיוחדת גם בזקנתה אשה ידועת סבל שלא נשברה וידעה רק לתרום.

קבריהם של בנימין וייטול בהר הזיתים

קבורים האחד ליד השנייה .

בנימין נפטר שנתיים וחצי לערך לפני ייטול לאחר שישב עשרים ושבע שנים בארץ הקודש.

ייטול נפטרה כ"ח באב תרס"ב , קבורה בהר הזיתים מערב , גוש ישן , חלקה 7 ,שורה יג' ,קבר יא.

ג. ילדיהם של בנימין וחנה שטמפפר

משפחת שטמפפר: האב בנימין הדודה יטול שנשאה לבנימין לאחר מותה של האם חנה והילדים : רבקה,ביילה,מנחם-יהודה,אברהם ועקיבא.

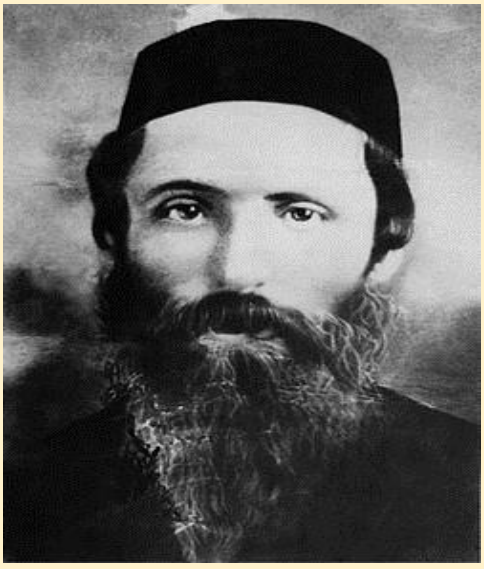
יהושע עלה כבר ארצה ועל כן לא מופיע בתמונה יחזקאל גם הוא לא מופיע. התמונה צולמה בוינה לפני עליית המשפחה לארץ.

בשולי התמונה רשם בנימין –למזכרת עולם משפחת הר"ר בנימין שטאמפפער.

<u>ואלה שמות ילדיהם של בנימין וחנה שטמפפר לבית ראב</u>

1. יהושע הבכור נולד ב-1852 בקומרן
2. חזקיהו(יחזקאל) נולד ב-1854 כנראה בנאג' מאדיאר מקום ישיבתם של בני משפחת ראב.
3. רבקה נולדה 1856 בישוב ארנראש?
4. חיילה נולדה ב-1858 באותו המקום –נפטרה
5. ביילה נולדה - 1859
6. מנחם יהודה - מיהלפאי - 11.8.64
7. אברהם - 1866
8. עקיבא - 14.9.1869

<u>יהושע הבן הבכור והמפורסם מבין הילדים</u>

יהושע שטַמפֶּר (1852 –1908)
היה ממייסדי העיר פתח תקווה.

שטמפפר נולד בשנת 1852 בקומרן שבהונגריה. בצעירותו השתלב בתנועת האמנציפציה וההשכלה, אך שאב הרבה גם מדעותיו של בן משפחתו שהיה אחד ממבשרי הציונות-הרב יוסף נטונק .יהושע למד בבית המדרש של הרב הילדסהיימר שהיה אף הוא חובב ציון ולאחר מכן הגיע לבית דודו –אחי אמו-אליעזר ראב, שהיה חקלאי יהודי יחידי בכפר סנט-אישטוואן ועסק בחקלאות, וכך התוודע לעבודת האדמה. לדוד היו קשרי מכתבים עם הרב צבי הירש קלישר, ממבשרי הציונות באיזנשטט יהושע החליט ללכת בעקבות סבו "לפנות קדמה אל ארץ אבותינו ולהקריב חייו על מזבחה".

בשנת 1869 עלה שטמפפר לארץ ישראל במסע רגלי שארך חמישה חודשים. כשהגיע בסופו לירושלים פגש שם את הורי אמו, שלמה ואסתר ראב, בירושלים. עם עלייתו הוא נשא את דייכה בת יצחק רוזנטל, מאנשי כולל הו"ד.

בשנת 1875-ברשימה של כולל אונגרן בספריה הלאומית מופיע כאב לילדים ומקצועו-מלמד.

שטמפפר היה מהוגי רעיון הקמת שכונות מחוץ לחומות העיר ירושלים והקמת יישוב חקלאי בארץ ישראל. הוא היה מעורב בנסיונות לרכוש אדמות באזור יריחו, ליד רמלה ובין חברון לבית ג'ובירין, לצורך כך.

בין השנים 1876-1879 התפרסמו 15 מכתבים ודיווחים של שטמפפר לעיתון "ג'ואיש כרוניקל" (Jewish Chronicle) שיצא לאור בלונדון, בענייני היישוב בכלל והנסיונות להקמת התיישבות יהודית חקלאית בפרט.

בשנת 1878, והוא בן 26 בלבד, היה שטמפפר אחד ממייסדי המושבה פתח-תקוה והיה ממחדשי ישובה בשנת 1883. שטמפפר הוא שנתן את השם למושבה, על פי האמור בספר הושע פרק ב' - "ונתתי לה את כרמיה משם, ואת עמק עכור לפתח תקוה". הניסיון הראשון לרכישת האדמות בארץ ישראל היה באזור יריחו- עמק עכור, אך הוא לא צלח. מכאן הקשר בין עמק עכור לפתח תקווה. שטמפפר היה עסקן פעיל במושבה והיה מזכיר המושבה עד יום מותו. הוא היה הרוח החיה בחיבור תקנון המושבה אשר הניח תשתית לארגון חברתי, קהילתי ומוניציפלי, תקנון שהיווה בסיס לתקנוני כל שאר המושבות. כך הוסדרו הבעלות על קרקעות המושבה, סידור המים וההשקיה, תיקון הריצוף ברחובות, המאור, הפיקוח הסניטרי ועוד. בין התקנות קבע שטמפפר שמנהגי ירושלים בענייני מועדי כניסת השבת, מנהגי קבורה ועוד, יחייבו גם את אנשי פתח תקוה.

שטמפפר היה גם הרוח החיה בחפירת הבאר הראשונה במושבה. הוא ארגן את השמירה על המושבה והפגין מנהיגות כאשר הותקפה המושבה ביום השבת ושטמפפר עזב את בית הכנסת, נטל רובה, עלה על סוסו וארגן את התושבים לצאת להגנתה.

שטמפפר ייצג את פתח-תקוה בוועד הפועל של "חובבי ציון" ביפו, היה בין היוזמים והמארגנים של הכנסייה הארצישראלית בתרס"ג, יזם ופעל להקמת אגודת פרדס ששיווקה פרי הדר מכל מושבות יהודה, וכן הקים עם דב ימיני את אגודת כורמי התקוה שיצרה ושיווקה יין בארץ ובחוץ לארץ.

שטמפפר נשלח בשליחות המושבה לאירופה ולארצות הברית לצורך גיוס כספים.

שטמפפר היה יהודי דתי ונמנה עם היסודות השמרניים במאבקים הפנימיים על דמות המושבה. אך עם זאת פעל להשכנת שלום ולשיכוך הוויכוחים הפנימיים במושבה. דגל בעבודה עברית ופעל לשילוב פועלים בני העלייה השנייה במשקי המושבה.

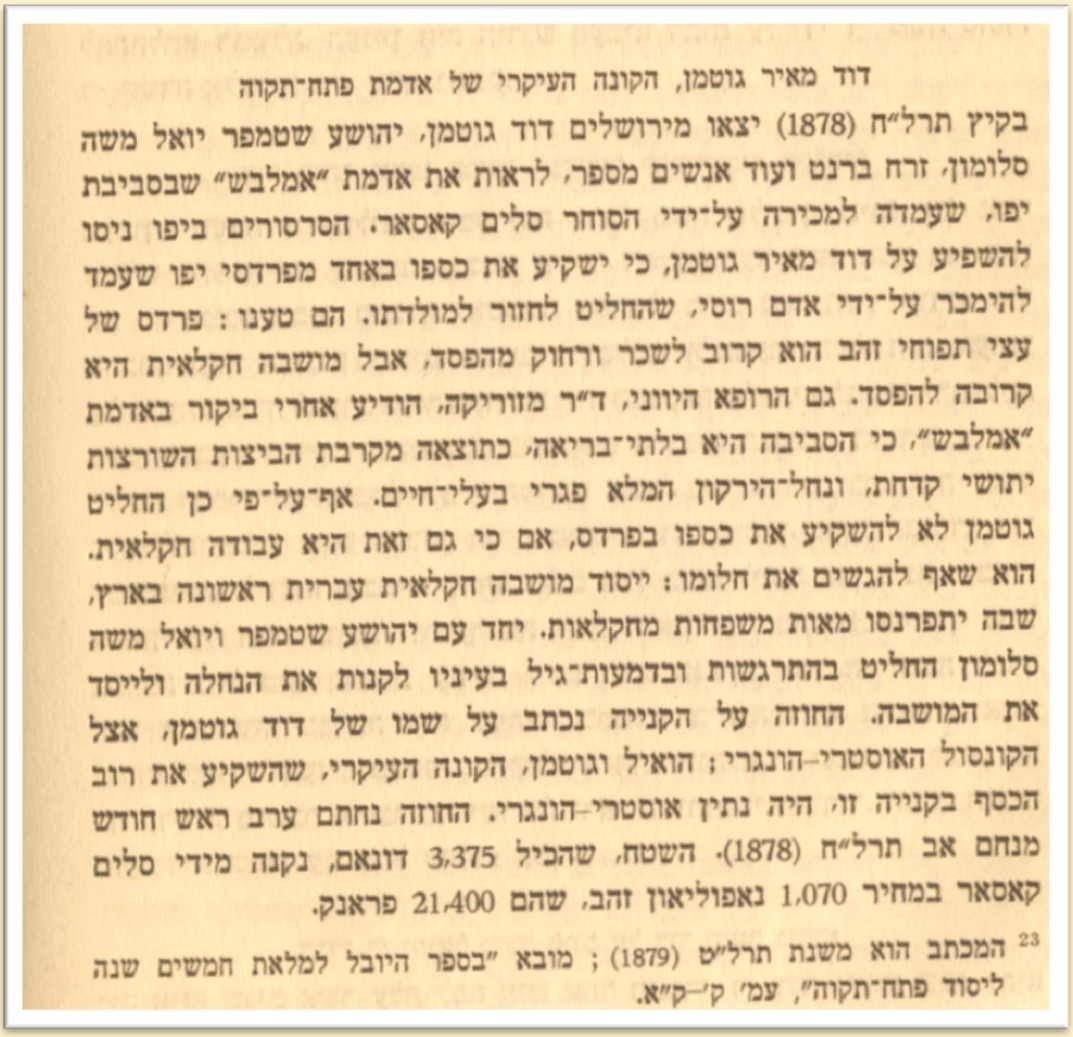
שטמפפר נפטר ב-1908 והוא בן 56 שנים. נקבר בבית הקברות סגולה בפתח תקווה.

נושא מעניין שאותו כדאי לציין הוא הצורך שראה יהושע שטמפפר בלימוד השפה הערבית.
במסגרת הדיונים של "הכנסיה הראשונה לבני ישראל בארץ ישראל" בשנת 1903בקש שטמפפר והסביר את הצורך בהקצאת שכר למורה לשפה הערבית במושבה "פתח תקווה" והדגים מדוע אולם הצעתו נדחתה.

אני מביא קטע מעניין מרשימתה של זהבה בן-דב (**שטמפפר**) "124 שנים לקניית אדמת פתח-תקווה" שנדפסה בעיתון "הצופה" ביום 9.7.2002. והנה דבריה בסוף הרשימה:

הבלדה על הציפורים ושלושת המייסדים שנכתבה [כלומר, מקור הסיפור לשיר של יורם טהר-לב] על ידי נכדו של סלומון, לא נאמנה לעובדות ההיסטוריות. אגדת הציפורים האמיתית היא זו: אחיו של [יהושע] **שטמפפר** [הכוונה לאחיו הצעיר, מנחם-יהודה **שטמפפר**, סבא של זהבה] שאל אותו: "מאין לקחת את העוז לקנות אדמה וליישב בה אנשים, למרות שהרופא היווני אמר שהמקום מלא מחלות ואפילו הציפורים לא באות?"
ענה לו **שטמפפר**: "כששמעתי את דברי הרופא, נזכרתי באגדה על רבי עקיבא וחכמים שראו את חורבן המקדש ושועלים מהלכים בו. חכמים בכו ורבי עקיבא מצחק. שאלוהו: "למה אתה מצחק?"
אמר להם: "אני מצחק כי כשם שהתגשמה נבואת החורבן כן תתגשם נבואת הגאולה. והנה בהפטרה כתוב: 'ראיתי ואין האדם וכל עוף השמיים נדדו." (ירמיהו ד', ב'). אין כאן ציפורים כי אין אדם. אנחנו נהיה האדם ובעקבותינו יבואו הציפורים."

כותבת זהבה בן-דוב –נינתו של יהושע שטמפפר בעקבות הויכוח שגרם השיר "הבלדה על יואל משה סלומון"

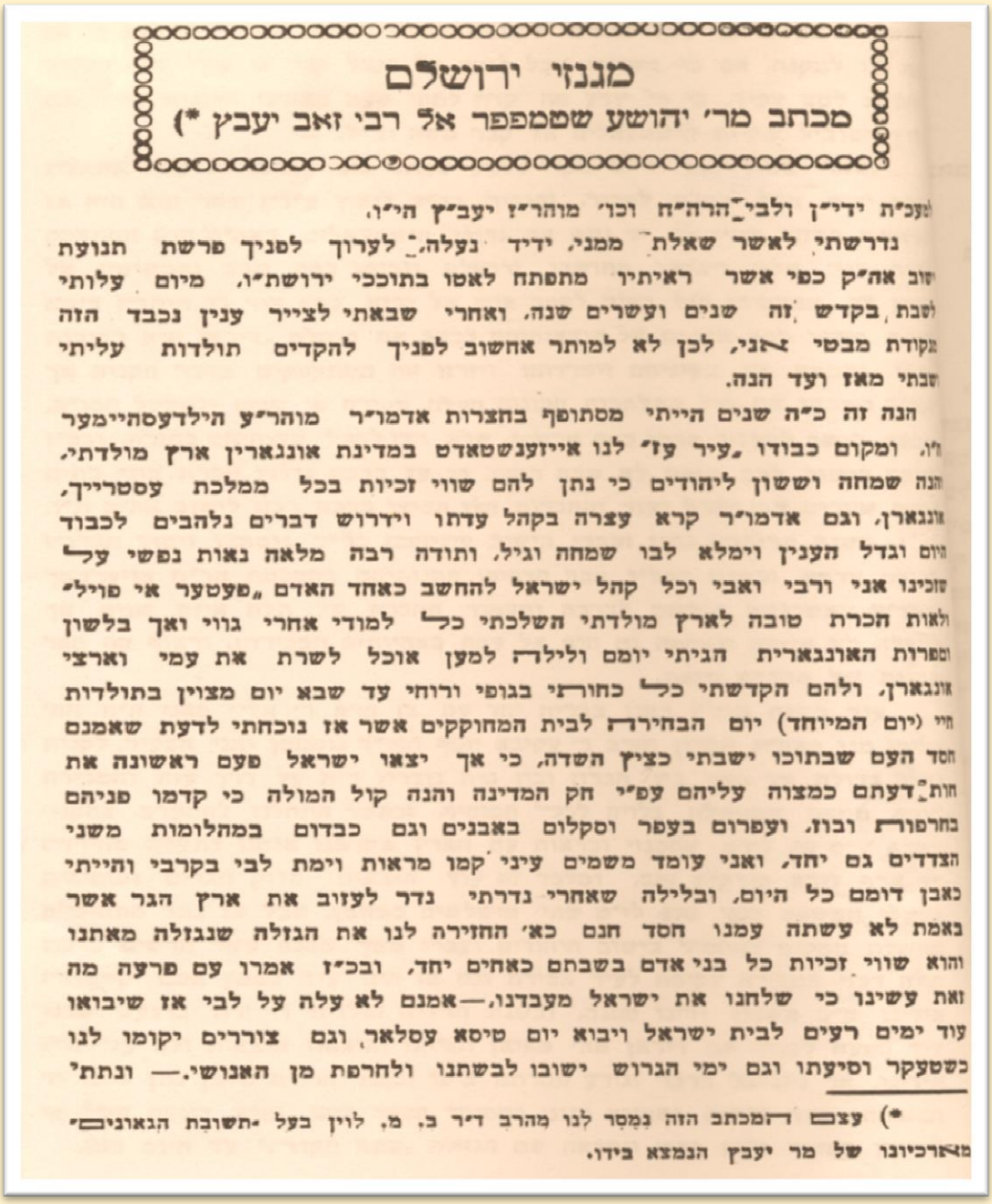

דוד מאיר גוטמן, הקונה העיקרי של אדמת פתח־תקוה

בקיץ תרל"ח (1878) יצאו מירושלים דוד גוטמן, יהושע שטמפר יואל משה סלומון, זרח ברנט ועוד אנשים מספר, לראות את אדמת "אמלבש" שבסביבת יפו, שעמדה למכירה על־ידי הסוחר סלים קאסאר. הסרסורים ביפו ניסו להשפיע על דוד מאיר גוטמן, כי ישקיע את כספו באחד מפרדסי יפו שעמד להימכר על־ידי אדם רוסי, שהחליט לחזור למולדתו. הם טענו: פרדס של עצי תפוחי זהב הוא קרוב לשכר ורחוק מהפסד, אבל מושבה חקלאית היא קרובה להפסד. גם הרופא היווני, ד"ר מזוריקה, הודיע אחרי ביקור באדמת "אמלבש", כי הסביבה היא בלתי־בריאה, כתוצאה מקרבת הביצות השורצות יתושי קדחת, ונחל־הירקון המלא פגרי בעלי־חיים. אף־על־פי כן החליט גוטמן לא להשקיע את כספו בפרדס, אם כי גם זאת היא עבודה חקלאית. הוא שאף להגשים את חלומו: ייסוד מושבה חקלאית עברית ראשונה בארץ, שבה יתפרנסו מאות משפחות מחקלאות. יחד עם יהושע שטמפר ויואל משה סלומון החליט בהתרגשות ובדמעות־גיל בעיניו לקנות את הנחלה ולייסד את המושבה. החוזה על הקנייה נכתב על שמו של דוד גוטמן, אצל הקונסול האוסטרי־הונגרי; הואיל וגוטמן, הקונה העיקרי, שהשקיע את רוב הכסף בקנייה זו, היה נתין אוסטרי־הונגרי. החוזה נחתם ערב ראש חודש מנחם אב תרל"ח (1878). השטח, שהכיל 3,375 דונאם, נקנה מידי סלים קאסאר במחיר 1,070 נאפוליאון זהב, שהם 21,400 פראנק.

[23] המכתב הוא משנת תרל"ט (1879); מובא "בספר היובל למלאת חמשים שנה ליסוד פתח־תקוה", עמ' ק'–ק"א.

זהו כנראה הסיפור האמיתי על קניית אדמות פתח תקווה הגיבור האמיתי הוא דוד מאיר גוטמן ("מהחת"ם סופר עד הרצל" – זהבי)

מגנזי ירושלם

מכתב מר׳ יהושע שטמפפר אל רבי זאב יעבץ *)

מעכ״ת ידי״ן ולבי״ן הרה״ח וכו׳ מוהר״ז יעב״ץ הי״ו,

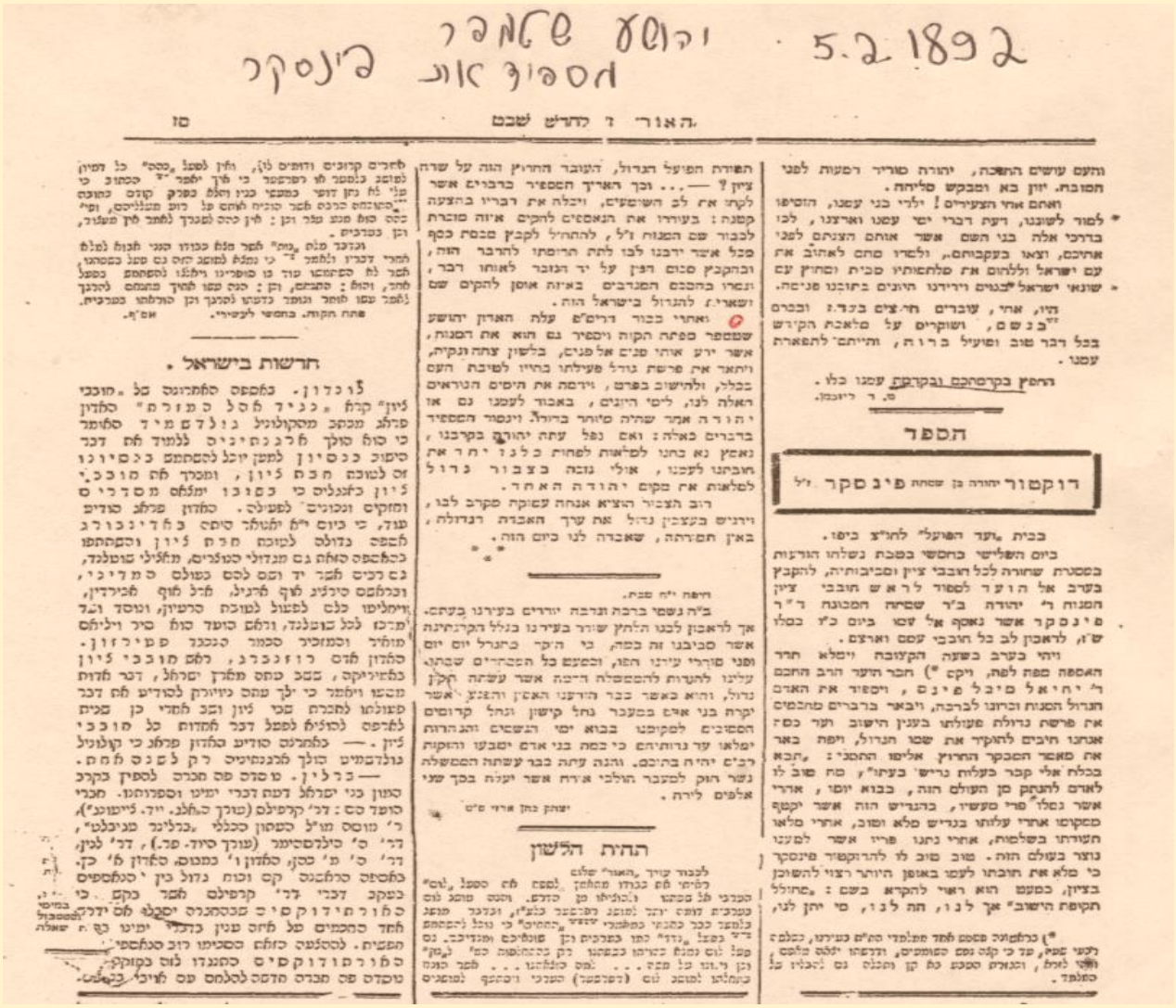
נדרשתי לאשר שאלת ממני, ידיד נעלה, לערוך לפניך פרשת תנועת חובב אה״ק כפי אשר ראיתיו מתפתח לאטו בתוככי ירושת״ו, מיום עלותי לשבת בקדש זה שנים ועשרים שנה, ואחרי שבאתי לצייר ענין נכבד הזה בקודת מבטי ראני, לכן לא למותר אחשוב לפניך להקדים תולדות עליתי שבתי מאז ועד הנה.

הנה זה כ״ה שנים הייתי מסתופף בחצרות אדמו״ר מוהר״ע הילדעסהיימער ז״ל, ומקום כבודו „עיר עז״ לנו אייזענשטאדט במדינת אונגארין ארץ מולדתי, הנה שמחה וששון ליהודים כי נתן להם שווי זכיות בכל ממלכת עסטרייך, אונגארן, וגם אדמו״ר קרא עצרה בקהל עדתו וידרוש דברים נלהבים לכבוד היום וגדל הענין וימלא לבו שמחה וגיל, ותודה רבה מלאה נאות נפשי על זכינו אני ורבי ואבי וכל קהל ישראל להחשב כאחד האדם „פעטער אי פויל״ ולאות הכרת טובה לארץ מולדתי השלכתי כל למודי אחרי גווי ואך בלשון ומפרות האונגארית הגיתי יומם ולילה למען אוכל לשרת את עמי וארצי אונגארן, ולהם הקדשתי כל כחותי בגופי ורוחי עד שבא יום מצוין בתולדות חיי (יום המיוחד) יום הבחירה לבית המחוקקים אשר אז נוכחתי לדעת שאמנם חסד העם שבתוכו ישבתי כציץ השדה, כי אך יצאו ישראל פעם ראשונה את חות דעתם כמצוה עליהם עפ״י חק המדינה והנה קול המולה כי קדמו פניהם בחרפורה ובוז, ועפרום בעפר וסקלום באבנים וגם כבדום במהלומות משני הצדדים גם יחד, ואני עומד משמים עיני קמו מראות וימת לבי בקרבי והייתי כאבן דומם כל היום, ובלילה שאחרי נדרתי נדר לעזוב את ארץ הגר אשר באמת לא עשתה עמנו חסד חנם כא׳ החזירה לנו את הגזלה שנגזלה מאתנו והוא שווי זכיות כל בני אדם בשבתם כאחים יחד, ובכ״ז אמרו עם פרעה מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו,—אמנם לא עלה על לבי אז שיבואו עוד ימים רעים לבית ישראל ויבוא יום טיסא עסלאר וגם צוררים יקומו לנו כשטעקר וסיעתו וגם ימי הגרוש ישובו לבשתנו ולחרפת מן האנושי.— ונתת׳

*) עצם המכתב הזה נמסר לנו מהרב ד״ר ב. מ. לוין בעל „תשובת הגאונים״ מארכיונו של מר יעבץ הנמצא בידו.

יהושע מספר במכתבו על נערותו ועל ההחלטה לעלות ארצה לאחר שכהרצל התאכזב מהאפשרות להשתלב בחברה ההונגרית

-

5.2.1892

יהושע שטמפר מספיד את פינסקר

האור : דגליש שבט סז

והעם עושים השכה, יהודה סורר רסעות לפני חסובה. יזון בא ומבקש סליחה.

ואתם אחי הצעירים! ילדי בני עמנו, הזכיתו למור לשונכם, דעת דברי ימי עמנו וארצנו, לבי ברוכי אלה בני השם אשר אותם הצניתם לפני ארונכם, וצאו בעקבותם, ולמדו סתם לאהוב את עם ישראל וללחום את מלחמותיו סכיח ובחוץ עם שונאי ישראל בכתים וירידו היונים בתובנו סניחה.

היו, אחי, עוברים חי־צים בבה"ג ובסרם "בשם, ושוקרים על סלאכת הקודש בכל דבר שוב ושועיל ברוח, והייתם להשארת עמנו.

החפץ בקרוסתכם ובקרקת עמנו כלו.

ס. ר. ריזכמן.

הספר

רוקסור יהודה בן שמחה **פינסקר** ז"ל

בבית "עד השועלי" לחולי ביפו.

ביום השלישי בחשני בשבת נשלחו הודעות בטלגרמות שחורה לכל האבני ציון ובביותיה, להקבץ בערב אל הועד לראש חובבי ציון המנוח ר' יהודה ב"ר שמחה המכונה ד"ר פינסקר אשר נאסף אל עמו ביום כ"ג בשלי ש"ן, לראשון לב כל חובבי עמם וארצם.

ויהי בערב בשעה הקצובה וימלא חדר האספה מפה לפה, ויקם *) חבר הועד הרב החכם ר' יחיאל מיכל פינס, ויספר את האדם הגדול הסנות וכחנו לברכה, ויבאר בדברים מתאמים את פרשת גדולת פעולתו בענין הישוב ועד כמה אנחנו חיבים להוקיר את שמו הגדול, ויפח באר את מאמר המספר הארוץ אליעזר התסבי: "תבא בכלח אלי קבר בעלות נריש בעיר", מה שוב לו לאדם להתקע בן העולם הזה, כבוא יומו, אדרי אשר גשלו פרי מעשיו, בהגדיש הזה אשר יקבץ מספקומו אחרי עלותו בגדיש מלא ושוב, אחרי מלאו תשוקתו בשלמות, אחרי נתנו פריו אשר למענו נוצר בעולם הזה. שוב שוב לו להרוקסור פינסקר כי מלא את חוכתו לעמו באופן היותר רצוי להשוכן בציון, כמעט הוא ראוי להקרא בשם: "מחולל תקוסת הישוב" אך לנו, תת לנו, מי יתן לנו,

*) כרשמתי מפסק מחד מהמדי הס"ם בעירנו, כלומר לפני שמת, עד כי קלה נפש הסומים, ודמיתו יללה מלפם, ומני לאת, והגאיה הסכה את קן ומכלה גם לאליו על הסלגד.

תשורת הפיעל הגדול, העובד החדוץ הזה על שדה ציון? — ... וכך הארץ המספיר כרבריס אשר לקחו את לב השומעים, ויבלה את דבריו בהצעה קטנה: בעודנו את הנאספים להקים איזה סוברת לכבוד שם המנוח ז"ל, להחחיל לקבץ מבסת כסף מכל אשר ידבנו לבו לתת תרומתו להדבר הזה, ובהקבץ סכום הגון על יד הגזבר לאותו דבר, ושמרו כהסכם המנדבים באיזה אופן להקים שם ושאריו להגדול בישראל הזה.

ואחרי כבור דרים"ם עלה האדון יהושע שטמפר ספתה הקוה ויספיר גם הוא את הסנות, אשר ירע אותו פנים אל פנים, בלשון צחה ונקיה, ויתאר את פרשת גודל פעולתו בחייו לסיבת העם בכלל, ולהישוב בפרם, וירמת את הימים הטובים האלה לנו, לימי היונים, באבוד לעמנו גם אז יהודה אמר שהלה סיחר ביהוד, ויכסר הסספיד בדברים כאלה: ואם נפל עתה יהודה בקרבנו, נאמץ נא כחנו לסלאות לפחות כלבנו ימרא את חובתנו לעמנו, אולי נזכה בעבור גדול לסלאות את מקום יהודה האחר.

הוב הצבור הוציא אנחה עמוקה מקרב לבו, וירגיש בעצמו נדול את עוך האבדה הגדולה, באין תמרוסה, שאברה לנו ביום הזה.

* * *

חיפה יח שבט.

ב"ה נשמי ברכת ותרבה יהודים בעירנו בקצה. אך לראשון לבנו הלחץ שורר בעירנו בגלל הקרלתנה אשר סביבנו את במה, כי היה ביחוד יום יום ופני סוררי עירנו הפו, ובמעם כל המבחרים שבהם. עליהם להתרות להמשלה הדשה אשר עשתה הקל נדול, והוא כאשר בבר הודענו האמן והנעץ אשר יקרת בני אחת במעבר נחל קישון ונחל קדומים המסובים למקומנו בבוא ימי הגשמים והדרות ישלאו עד נדותיהם כי במה בני אדם ישבתו והזקות רב"ם יהיה בהיכם. והנה עתה בבר עשתה המשלה נשר הוק למעבר הולכי ארח אשר יעלה בכך שני אלפים לירה.

יצחק בנו אחד מים

תחית הלשון

לכבוד קורא "האור" שלום.

רציתי מם בכתבו מהתחל [illegible] הכתבי על מסתנו [illegible] כדכם. ומסם מובה לום בעכבות נעשה יבבר למובה בהבעבר כלע"ז, ובבבר מובה בלמעבר ככר כתבתי בהמכתבי אחרי "החוכה" כי נוכל להשתמש בלמ"ד נסבל "נדד" כתו בשבתים וכן שוחקים ומדוכה. גם בסל לום נסנת בשרתו בשתנו רק בהחלטות כמ' "בקר" וכן ברוגו כל מבח . . . לום כולמנו . . . אבר בסה בהמלוגו למובה עם (דשבשר) העבכי ורשתף למובאים

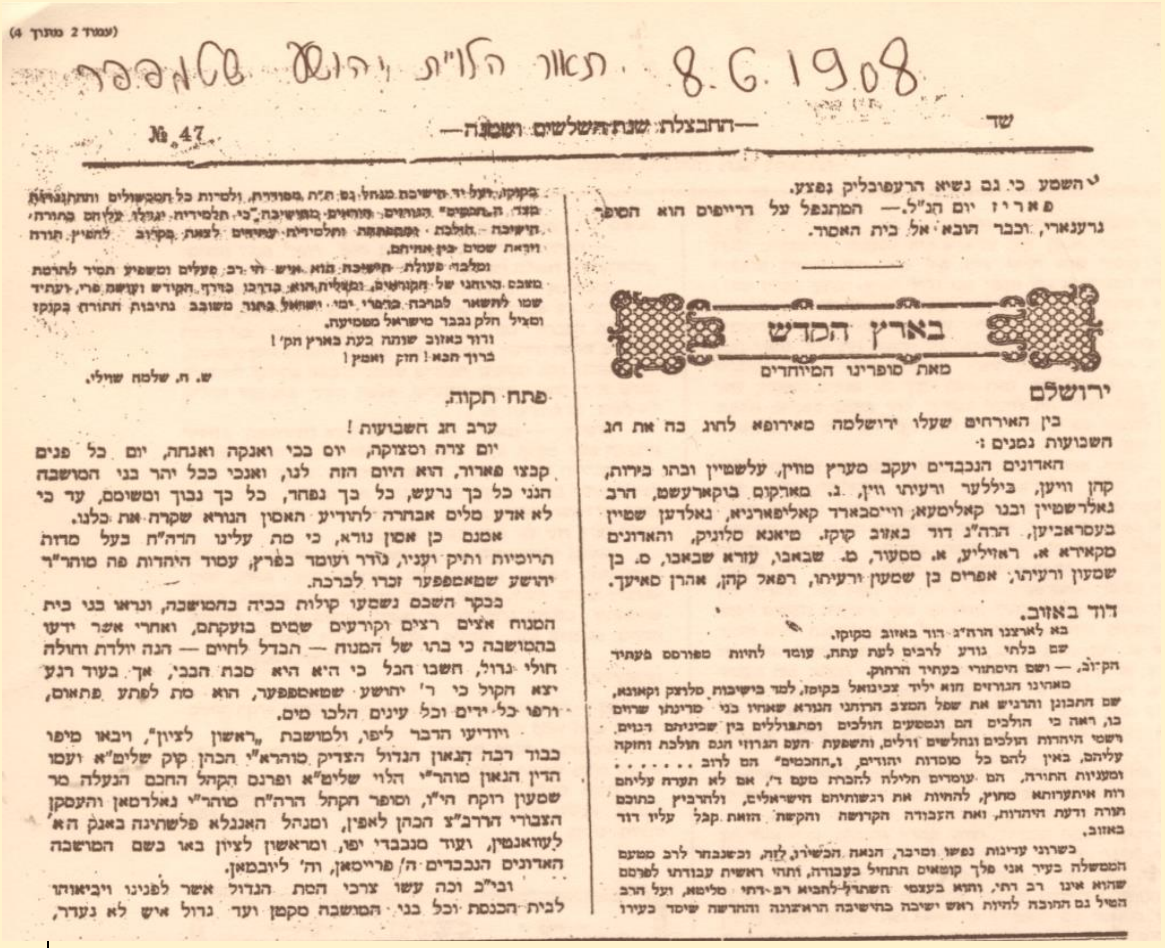
חדשות בישראל.

לונדון. בתפסח התמונסה של "מוכבי ציון" קבל "בניד מסל המזכרת" מהנין פרלמ מבקר מקולומביל בולדמיד שהומר כי הוא עוקך מרבנתיים ללמוד תם דבר הימוב בכסיון למען יוכל להשתמש בכסיונו זה לטובת חבת ציון, ומכרך תם מוכבי ציון כאנגליה כי בסובו ימלאם מסדרים ומזקים ובוכרים לפעולה. בהנין שרלמ הודים עוד, כי ביום י"ח ימלאר סיפם בלדינבורג תבפה נדולה לטובת חבת ציון והשתתפו בהלאבה בהלה גם מנדולי הטצרים, מהלילי סוטלנד, גם רבים תבר יד ושם בשולם המדינה, ובהלאבה סיבנית לוף תרעיל, תבל תוף תבידדין, וימלילו בלם לבצוע למובת הרעיון, ונוסד ובל מבחו לבל בובלנד, ותלם הועד הוא סיר וליוחם מוחיר ומעזיר בסמר בהבבר פעיבזון. בהנין תדם רוזנבלב, לפם מוכבי ציון בהאיוקה, בבב בחם מתרן ישרחל, דבר תדות מבשו וימחר כי ילך עתה ניוסרן להודיע לם דבר פצולתו למבבת שב ציון ובב תחדי בן שבים ציון. — בהנין תבלם סודים בהנין פרלמ כי קולומל גולדבמים הולך מבנחיבים רק לבנב תחם.

— בברלין. טסדם סם מבבם להפיץ בקרב סתון בני ישרחל דבח דברי ימינו וספרותנו. מבבי הועד הם: דר' קרפלם (עורך "הלבנ. ויר. לייסונב"), ר' מוסם מוליל בשתון בבללינב מניבלע', דר' ס' בילבסיימר (עורך ויוד. פר.), דר' לעין, דר' ס' מ' סבן, בהנין ו' בתמם, בהנין ל' בן. בהפיפ בהתבבב קם וכות נדול בין ' בהפיפים בעקב דברי דר' קרפלם תבר בקם בי בהלוהידוקסים שבהתבים יסבלב תם ידבר תחד מהבתים על תיב ענין בהבדי ימינו בף ת שאלת הפעות. לסטלעה בזוה בסביתו רוב בהפיפי בהלוהידוקסים בהעבדו לזוב בקוקב טוקדם תם מבבת הדפם לבלתם תם תיבי בקפיב.

רחוב שטמפר-פתח תקווה

תאור הלויה והושע שטמפפר 8.6.1908

שד —החבצלת שנת השלשים ושבעה— №47

השמע כי גם נשיא הרעפובליק נפצע.

פארי"ז יום הנ"ל.— המתנפל על הרייפרס הוא הסופר נרעגארי, וכבר הובא אל בית האסורי.

בארץ הקדש

מאת סופרינו המיוחדים

ירושלם

בין האורחים שעלו ירושלמה מאירופא לחג בה את חג השבועות נמנים:

האדונים הנכבדים יעקב מערץ מוהן, עלשטין ובתו בירוה, קהן וויען, ביללער ורעיתו ווין, ג. מארקום בוקארעשט, הרב נאלרשטיין ובנו קאלימעא, וויסבאדר קאליפארניא, נאלדען שטיין בעמראבין, הרה"ג דוד באזוב קוקז. מיאנא סלונק, והאדונים מקאירא א. ראזיליע, א. מסעור, מ. שבאבו, עזרא שבאבו, ס. בן שטעון ורעיתו, אפרים בן שטעון ורעיתו, רפאל קהן, אהרן סאיעך.

דוד באזוב.

בא לארצנו הרחי"ב דוד באזוב מקוקז.

שם בלתי נודע לרבים לפת עתה, עומד לחיות ספורסם בעתיד הק'וב. — ושם היסתורי בעתיד הרחוק.

מארונו הנזכרים הוא יליד צכינואל בקוקז, למד בישיבות סלוצק וקאוונא, שם התבונן והרגיש את שפל המצב הרוחני הנורא שאחזו בני מרינתו שרחים בו, ראה כי הולכים הם ונמשכים הולכים ומתפוללים בין שכניהם הגוים. ושכחי היהדות הולכים ונחלשים ודלים, והשפעת העם הגרוזי הגם הולכת וחזקה עליהם, באין להם כל סופרות יהודים, ו"החכמים" הם לרוב . . . . . ומעניות התורה, הם עומדים חלילה להכרת שמם ר', אם לא תעזרה עליהם רוח איתעוררותא מחרץ, להחיות את רגשותיהם הישראלים, ולהרביץ בתוכם תורה ודעת היהדות, ואת העבודה הקדושה והקשות הזאת קבל עליו דוד באזוב.

כשרוני עדינות נפש וסיבר, הנאה הכשרה, וכשנכתר לרב סמעם הממשלה בעיר אני פלך קוטאים התחיל בעבודה, אתו ראשית עבודתו לשרטם שהוא אינו רב רחי, ותוא בעצמי השתדל להביא רב רחי סליטא, ועל הרב השיל גם התובה להיות ראש ישיבה בהישיבה הראשונה והחדשה שיסד בעירו

(עמוד 2 מתוך 4)

השקיה, העל יד הישיבה מנחל גם תיה מסודרת, ולסדות כל הסבשולים והתקנות בצד ה"תקנים" הנזכרים, מוהאים במשישבה "בי תלמידיה יעמלו עליהם בתורה, תזיאבה הלכה ומעשה ותלמידיה שיהיים לצאת בקרוב להשין תורה וזראת שמים בין אחיהם.

ומלבד מעולת תקישבה הזא איש לי רב פעלים ומשפיע תסיר להרמת מצבם הרוחני של תקוראים, ומעלית תוא בדרכו בדרך הקודש ועושה פרי, ועתיד שמו להשאר לברכה בקרבי יסי. ישואל בתנר משובב נחיבות התורה בקוקז ומגיל חלק נכבד מישראל משמיעה.

ורוך באזוב שונתה בעת בארץ תק'!
ברוך תבא! חזק ואמץ!

ש. ת. שלמה שוילי.

פתח תקות.

ערב חג השבועות!

יום צרה ומצוקה, יום כבי ואנקה ואנחה, יום כל פנים קבצו פארוה, הוא היום הזה לנו, ואנכי ככל יהר בני המושבה הנני כל כך נרעש, כל כך נפחד, כל כך נבוך ומשומם, עד כי לא אדע מלים אבחרה לתודיע האסון הנורא שקרה את כלנו.

אמנם כן אסון נורא, כי מת עלינו הרה"ח בעל מדות הריסיות ותיק ועניו, נדר ועומד בפרץ, עמוד היהדות פה סותר"ר יהושע שמאספער זכרו לברכה.

בכקר השבם נשמעו קלות בכיה בהמושבה, ונראו בני בית המנוח אצים רצים וקוראים שמים בזעקתם, ואחרי אשר ידעו בהמושבה כי בתו של המנוח — הבכל לחיים — הנה יולדת וחולת חולי נורול, חשבו הכל כי היא היא שכת הבבי, אך בעוד רגע יצא הקול כי ר' יהושע שמאספער, הוא מת לפתע פתאום, ורפו כל ידים וכל עינים הלכו מים.

ויודיעו הדבר ליפו, ולמושבת "ראשון לציון", ויבאו מיפו כבוד רבה הגאון הגדול הצדיק סוהרא"י הכהן קוק שליט"א ועמו הדין הגאון סוהר"י הלוי שליט"א ופרנס הקהל החכם הנעלה סר שמעון רוקח הי"ו, וסופר הקהל הרה"ח סוהר"י נאלדמאן והעסקן הצבורי הרב"צ הכהן לאפין, וסנהל האנגלא פלשתינה באנק הא' לעמואנטן, ועוד סנכבדי יפו, ומראשון לציון באו בשם המושבה האדונים הנכבדים ה' פרייסמאן, וה' ליובמאן.

וב"כ וכה עשו צרכי הסת הגדול אשר לפנינו ויביאוהו לבית הכנסת וכל בני המושבה סקמן ועד גדול איש לא נעדר,

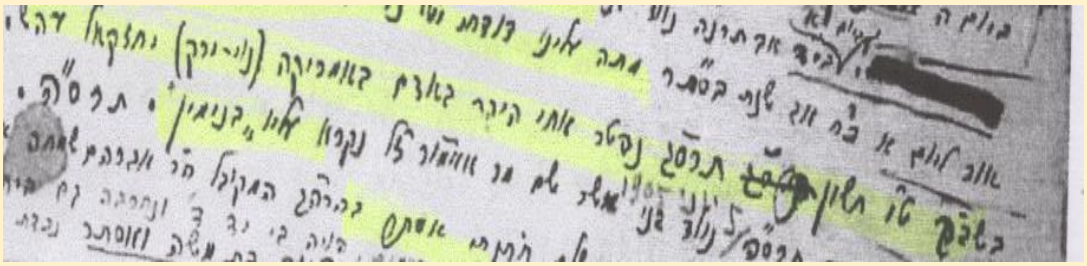
תיאור מסע ההלוויה "החבצלת"

קברו של יהושע שטמפפר

יחזקאל

נולד בשנת 1854 ונפטר ב-1903 בניו יורק. על כך כותב מנחם –יהודה ב"יורה דעה"

בט"ו חשוון תרס"ג נפטר אחי היקר באדם באמריקה ניו יורק-כתב מנחם יהודה

יתכן ויחזקאל נסע ישירות מהונגריה לארצות הברית.

גם יהושע וגם מנחם- יהודה שהו בארץ זו למטרות שד"רות ופעילות ציבורית .

מאחר וברשימות הקונסוליה האמריקאית בארץ נמצא כמה פעמים שמו של אדם בשם יוליוס שטמפפר מפתח תקווה הועלתה הסברה שמא יוליוס הוא יחזקאל שהיה תקופה מסויימת גם בפתח תקווה.

זה אולי מסביר תעלומה נוספת אודות נכדים שהגיעו מארצות הברית וסיפרו על אביהם שהתגורר שם .

הסברה הייתה אז שמדובר בבן נוסף לא ידוע בשם יוסף.

סברה זו לא נשמעת הגיונית מאחר ובנימין רשם בדקדקנות כל ילד בשעת לידתו לכן קיים סיכוי רב שיחזקאל הינו יוליוס (כך נקרא ,אולי,בארצות הברית) והוא הקים משפחה במדינה זו.

<u>ביילה הרשלר</u>

ביילה הרשלר נולדה 1859 נפטרה בשנת 1940.

נישאה לדוד הרשלר שהיה ככל הנראה קרוב משפחה כפי שפרטנו בפרקים הקודמים.

האריכה ימים.

שוש מספרת על זכרונותיה מביקורים בביתה שבקצה רחוב פינסקר -כילדים- ועל הסוכריות בהן הייתה מכבדת את הילדים .

לשם כך היו מוכנים לשבת בסבלנות ולענות על כל שאלותיה לשלום בני המשפחה.

שחר איילון נציב כבאות והצלה הוא נינה.

אביו של שחר, דוד איילון (הרשלר) בן בנה-זליג-היה ספורטאי ידוע ומתחרה קבוע במקצועות האתלטיקה של בן –דודה של אימי-יפתח זייד.

רבקה סלנט

רבקה סלנט נולדה 1856

נישאה לזונדל סלנט (יתכן שהיה קשור למש' הרב סלנט).

ילדה ארבעה ילדים אלא שאז חלתה מאד ונאלצו לשלוח אותנ בעגלה לראשון לציון שם היה רופא.

רבקה נפטרה ונקברה תחת השם רבקה שטמפר.

בספר ה"יורה דעה" מציין בנימין שטמפר את מותה של בתו רבקה, וקבורתה בראשון לציון.

בתה הקטנה אומצה על ידי ביילה וגדלה כבתה .ילדים אחרים חזרו להונגריה.

בתקופת מלחמת העולם השניה השיג שלמה שטמפר (ראש עיריית פתח תקווה שהיה בן דודם) אשרות כניסה לארץ עבור בני המשפחה אלא שכפי שסיפרה נכדתו של שלמה-זהבה בן דב - נגנבו מהם אשרות אלה והם נשארו בהונגריה וחלקם הושמדו.

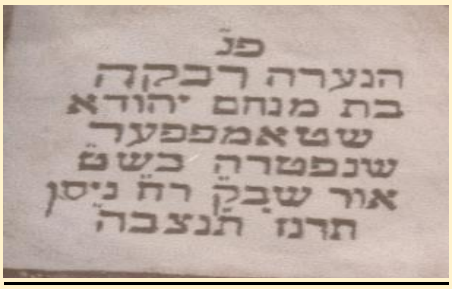
חנוך זונדל בן יצחק נפטר ב- 23 במרץ 1897 ונקבר בפתח תקוה.

מנחם יהודה שטמפפר

תאריך לידתו תרכ"ד 1864
עיסוקו מורה יק"א,גזבר בית-מרקחת
תפקידו בקהילה מייסד אגודת הפועלים
מקום מגוריו ישראל י-ם,פ"ת,חיפה
תאריך פטירתו ד' אדר ב' ת"ש
מקום קבורתו פתח תקוה
חינוך ישיבה בירושלים
בת הזוג לאה שטמפפר

ר' מנחם-יהודה שטמפפר, אחיו הצעיר של ר' יהושע שטמפפר, נולד בהונגריה בשנת 1864. בתחילה עבד בפתח-תקוה בעונת הקיץ בלבד,ובחורף שב לירושלים ללמוד תורה. לאחר מכן עבר ליהוד. היה אחד הפועלים העבריים הראשונים במושבה. זכה להפגש עם ד"ר הרצל בזמן בקורו במושבה. שימש כמורה בביה"ס יק"א, וכפקיד בבית-המרקחת המקומי. היה ממייסדי "אגודת העמלים" בפ"ת. נפטר ביום ד' באדר ב' ת"ש רעייתו: לאה לבית הומינר- כץ. ילדיהם: משה, בנימין, חנה, שלמה, חיה, רוחמה.
בתו רבקה נפטרה בצעירותה.

מנחם –יהודה היה אחיו הבוגר יותר של אברהם היה דומה לו מאד גם פיסית.

בצעירותו שאף ככל הנראה לעסוק בהוצאת ספרים.

כבר ראינו –בפרק הראשון-את ספרו של אבן גבירול שהוציא לאור בעזרת גיסיו והדפיס בדפיו הפנויים את מזמורו של זקנו -ר' יחיזקיהו הכהן.

ספר
תקון מדות הנפש
ע"י טבע החושים.
על רעת ההכמים הקדמונים אשר הבר התכם הגדול הפילוסוף הסובהק ר' שלמה בן גבירול זצ"ל.
ונחברו בלשון ערב כהודש
ניכן שנת תת"ה, והעתיקו בלשון הקודש התכם ר'
יהודה בן תבון ז"ל מרסון כפרד במנרול לוניל
שנת תהקב"ו
הספר היקר הזה נדפס בק"ק קושטאנטינא בשנת הש"י ליצירה. ומני או ועד עתה אין הזיונו נפרץ ואינו נמצא אף אהד בעיר ושנים במשפהה, ומאפס מציאותו הרהבתי עיז בנפשי להדפיסו שנית.
למנות והולהות המעוסק במלהכת הקודש
מנחם יהודה שטאמפפער.
פעה"ק ירושלם ת"ו
כשנת כן רוה יבוא במהרה כימינו אמן ואמן לפ"ק.
כדפוס תרי גיסי
ר' אהרן עוזיאל בהרה"ה ר' נרשון (כיפר) רוקה הי"ו.
וג' אלהנן בהרה"ה ר' אברהם יצהק טננובום יצ"ו.

מנחם יהודה הדפיס את הספר בדפוס גיסיו: ר' אהרון עוזיאל בן גרשון רוקח ואלחנן בן אברהם יצחק טננבוים הספר יצא לאור בשנת 1883

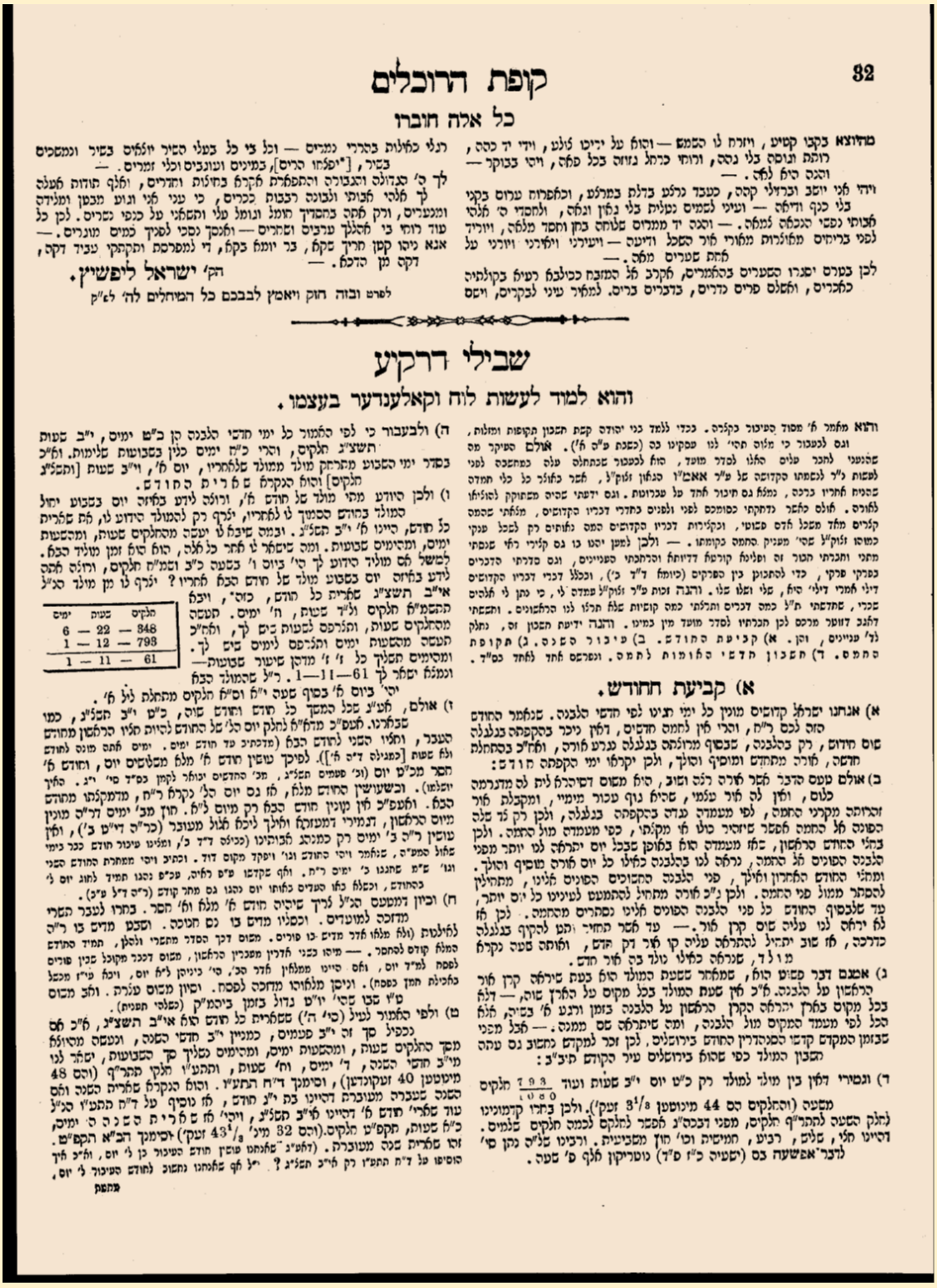
בתוך הספר הודפס גם המזמור שחיבר יחזקיהו- הכהן ואשר מופיע בספר זה בפרק המתייחס למשפחת ראב.

ר' יחיזקיהו הכהן היה אביה של אסתר ראב,סבתו של מנחם-יהודה.

מיכה מצא ספר נוסף שיצא לאור על ידו ,

מדובר בספרו של ישראל ליפשיץ "שבילי דרקיע" שהודפס על ידי מנחם יהודה בשנת 1882.

מסתבר שאותו הספר יצא לאור בירושלים על ידי בנימין שטמפפר בשנת 1873 כלומר שנה לאחר הגיעם ארצה . שמו המלא של הספר "שבילי דרקיע-לימוד סדור לעשות לוח" בנימין כנראה שם לב לחסרונו של ספר שימושי זה ופעל להפצתו. ככל הנראה שאף מנחם יהודה (בן ה-18) לעסוק בהפצת ספרים אך לנו לא ידוע על ספרים נוספים שהוציא לאור.

32

קופת הרוכלים

כל אלה חוברו

מחוצא בקבו קטיע , ויזרח לו השמש — והוא על יריטו לוגע , וידי ד כסה , רוחת ונוסק בלי נסה , והוא כרחל נזוזה בכל פלח , ויכו בבוקר — והנה היא לפלח . —

ויהי לפי יוסב וכרחלי קסה , כעבד נרעע בדלת במרעע , וכחפרות ערום בקבי בלי כנף ודיפה — ועיני לשמים נעניות בלי נפלן ונפלה , ולחכדי כי תלהי לחנותי נפבי הכלפה למלה . — וכנה יד ממרום שלוחה בהן וחפר פלפה , ויוריך נפני בריחים מחוללות מאורי חור השכל ודיעה — ויעירני ויפקיני ויוכני על לחת שטרים מלה . —

לכן בעוים יפגרו השטרים בהחמרים, לקרב לל המובח בכוונה רעיה בקולמיה כהכריה , ולחלם פרים מדרים , בדבריה ברים. למלוי שיני לבקריה, ויפש רגלי כחלוות בהרבי נמרים — ולכ בי כל בעלי הביר יוללים בעיר וממכרים בעיר , [יפלחו הרים] במיעים ועוגבים וכלי זמרים . —

לך כ' סגדולה והצבורה והתפארת לקרת בחוצות והרחים, ולקף תודות לעלה לך מלוני לחוצות ולבונה רבבות בכרים, כי עני לפי ועוע מבטן ומלידה ומעגרים, וכך לחקה בהחדיך חומל ועומל עלי והסתירי על כנפי בריחיך. לכן כל עוד רוחי בי לחללך ערביים ושחרים — ולשבך נפכי לפניך למים מוגרים. — אנא ניהו קפן חריך בקלה, בר יוסף בקלי, די לשפרשת ותקפתי עביד דקה, דקה מן הדכא. —

הק' **ישראל ליפשיץ.**

לפרש ובזה הזק ויאמין לבבכם כל המיחלים להי' לע"ק

שבילי דרקיע

והוא למוד לעשות לוח וקאלענדער בעצמו.

והוא מלמד ל' מסוד סיבור כקלנדי. ככדי לילמד כני יהודה קצת חבטן חקופות ומולות, וגם לכעבור כי מלוה תהי' לנו שפקיעו פה (כבכת פ"ה ל'). אולם סמיקר פה שבעצי לאכר פלים הלנו לכלל מופד, הוא לכעבור שבחלה פלה בחחבכה לפני לפעות ל"ר לגפחתו הקדושה של פ"ר אאבי"ו הגחון זצוק"ל, אבר כלולך כל כלי חמדה שבחת לחניו בכרכה, כמלת גם חיבור לחך של עבדוחת. וגם ידעתי שבים מבחוקק לחניהו גלוסה. אולם כלחבר דבחעבה כפומכם לפני ולעיני כחדרי דבניו הקדושים, מלחתי שבחם קלרים מלך מבכל לדם פבוחי, וכקיבות דבניו הקדושים הפה נלחוים רק לבכל ענקי כשהו זצוק"ל שה' מעניק בחחה בקומתו. — ולכן לשמן יהנו בו גם קליני לפי שעתי מחני וחבניי הנור זה ופניות קובעת דדיוחת וכהכחני הפעניים, וגם סדרתי הדבניים בפרקי פרקי, כדי להכנוק בין הפרקים (כיומה ד"ר כ'), וככלל דבני דבניו הקדושים דיני לחמי דיני, היא, שני ושני שני. והנה זכות ס"ר זצוק"ל עמדה לי, כי נתן לי לחניים שבני, שהתחתי ת"ל כמה דבניים וחלמי כמה קושיות שלא חלו לנו בהלמודים. וחבחתי לחנב דשוער מרפה לבן מבלחיו לסדר מועד מין במינו. והנה ידיעת חשבון זה, נחלק לד' ענייגים, והן. א) קביעת החודש. ב) סיבור שנים. ג) חקופות החמה. ד) חשבון חדשי הלומות לחמה. ונפרשם לחת לחחד כפ"ד.

א) קביעת חחודש.

א) אנחנו ישרחל קדושים מונין כל ימי חציו לפי חדשי הלבנה. שנחמר החודש הזה לכם ר"ח, והרי לין לחמה חדשים, דלין ניכר בהקפתה בגלגלה שום חידוש, רק בהלבנה, שבשוף מרוחתה בגלגלה ערב לורה, ותח"כ בהחלת חדשה, לורה מתחדש ומופיע ושולך, ולכן יקרלו ימי הקפתה חודש:

ב) אולם טעם הדבר שלה לורה רלה ושוב, היא משום דסיבורי ליח לה מדרמה כלום, ולין לה לור עלמי, שהיא נוף עכור מימי, ומקבלת לור שהרוחה מקרני החמה, לפי מעמדה עמה בהקפתה בגלגלה, ולכן רק לד שלה השוכה לל החמה יחסר שיהיר כולי מקלתי, כפי מעמדה מול החמה. ולכן בחלי החודש הרחקון, שלה מעמדה היא בחוקן שבכל יום יבריחה לני יותר מפני הלבנה הפוניה לל החמה, נרחה לנו בהלבנה כילו כל יום לורה מוסיף ושולך. ומחלי החודש החחרון ושולך, פני הלבנה החבוכים הפוניה לחינו, מחחילין להסחר ממול פני החמה. ולכן נ"כ לורה מחחיל להחמעט לעיניו כל יום יותר, עד שבסוף החודש כל פני הלבנה הפוניה לחינו נסחרים מהחמה. ולכן לף לף יהיה לנו עניה שים קרן לור. — עד שהר החיר הפו להקוף בגלגלה כדלכה, שוב יחיל להחרחה עליה קו לור דק קדם, ולותה שעה נקרל מולד, שנרחה כילו נולד בה לור חדש.

ג) אשמם דבר פשוט הוא, שמחחר ששעת המולד הוא בעת שירחה קרן לור הרחשון על הלבנה. ול"כ לף שעת המולד בכל מקום על החרץ שוה, — דלא בכל מקום בחרן יהיה הקרן הרחשון על הלבנה בזמן ורגע ל' בשיה, לוא לפי שעמד המקום מול הלבנה, ומה שיחרחה שם ממנה. — חבל מבני שבזמן המקום קדמו שהוא בירושלים עיר הקודש תיב"ב:

ד) וגמירי דלף בין מולד למולד רק כ"ש יום י"ב שעות ועוד $\frac{793}{1080}$ חלקים (והחלקים הם 44 מינוטען $3^1/_8$ זעק'). ולכן בחרי קימוטו נחלק השעה להחל"ף חלקים, משני דבכה"ג לחסבר לחלק לכמה חלקים שלמים. דהיינו חלי, שלים, רביע, חמישית וכו' חוץ משביעית. וביניהו שלי"ם נתן סי' נדבר־אפשעה בם (ישעיה כ"ו פ"ד) טוטריקון חלף פ' שעה.

ה) ולבעבור כי לפי החמור כל ימי חדשי הלבנה הן כ"ש ימים, י"ב שעות תשצ"ג חלקים, והרי כ"ח ימים כלין בשבושת שלימות. ול"כ בסדר ימי השבוע מתרחק מולד ממולד שלחריו, יום ל', וי"ב שעות [ושבע"ג חלקים] והוא הנקרל שבירת החודש.

ו) ולכן היודע מתי מולד של חודש ל', ורולה לידע בחיזה יום בשבוע יחול המולד בחודש הבחמוך ל לחחריו, יקרף רק להמולד הידוע לו, לת שלרית כל חודש, היינו ל' י"ב תשל"ג. ושמה שיצא ל יעשה מהחלקים שעות, ומהשעות ימים, ומהימים שבועות. ומה שיחסר ל מחר כל הלה, הוא סוף זמן מולד הבא. למשל לם מולד הידוע לך הי' ביום ו' בשעה כ"ב ושע"ח חלקים, ורולה לחבה לידע בחיזה יום בשבוע יולד של חודש הבא לחריו? יקרף לו מן מולד הל"ל

חלקים	שעות	ימים
848	— 22	6
793	— 12	1
61	— 11	1

א"ב תשצ"ג שלרית כל חודש, כזה', ויבף מהשע"ח חלקים ול"ד שעות, ח' ימים. העשה מהחלקים שעות, ומהרפה לשעות ימים לך, ולח"כ העשה מהשעות ימים ומהרפה לימים שים לך. ומהימים תשליך כל ז' ז' מהן שיהר שבועות— ומשלת ישחר לך 61—11—1. ר"ל שהמולד הבא יהי' ביום ו' בשוף שעה י"ח וס"ל חלקים מהחלת לילי ח'.

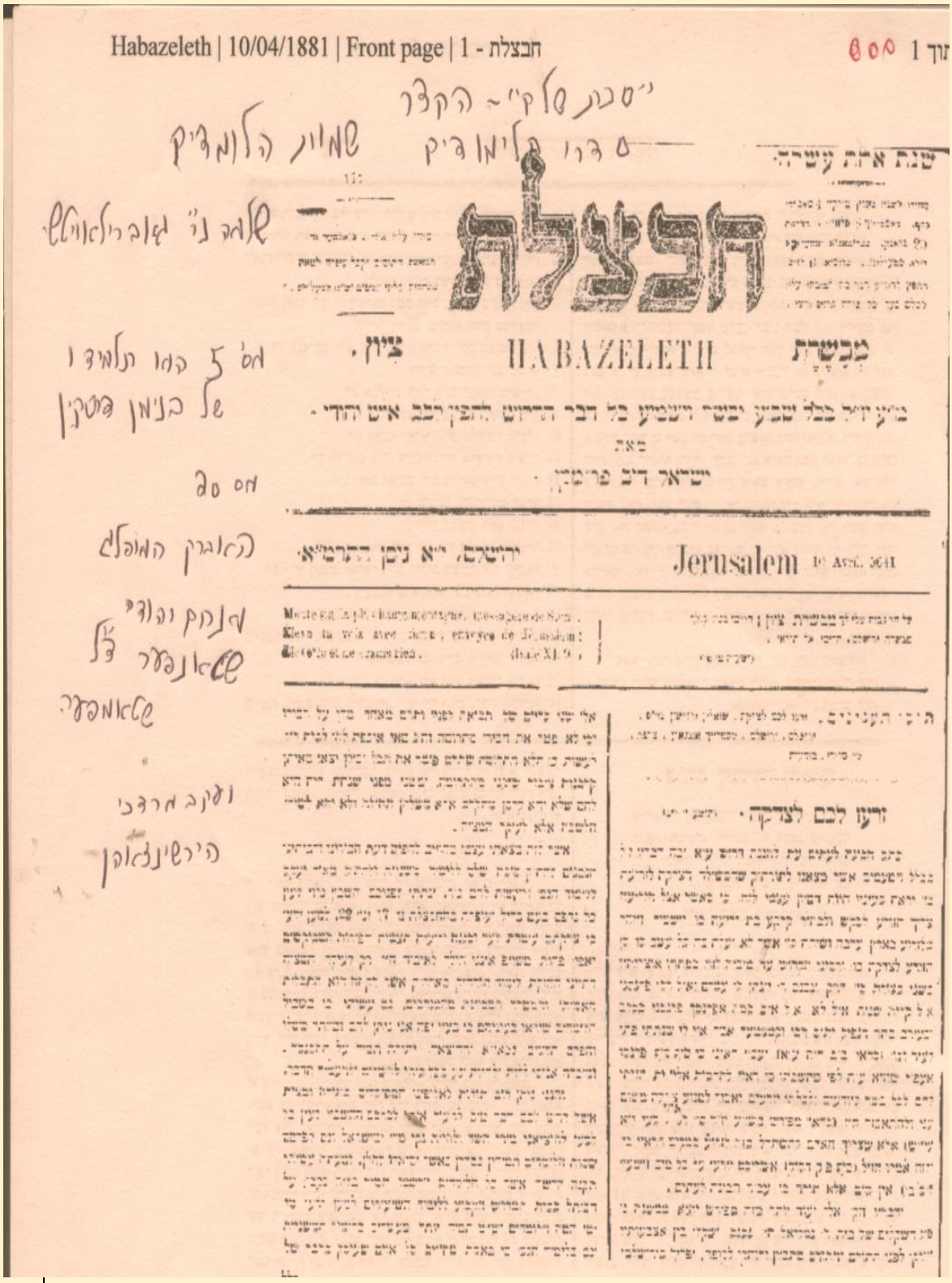
ז) אולם, לע"ג שכל המשך כל חודש ושודש שוה, כ"ש י"ב תבל"ג, כמו שבארנו. לעש"ב מדמ"ח לחלק הבא לחודש להיות חלי הרחשון מחודש העבר, וחלי השני לחודש הבא (מדבריו עד חודש ימים. ימים לחת מוסף לחודש ולל שעות [כפגילה ד"ה ח']). לפיכך שיעון חודש ח' מלל מבטיעים יום, וחודש ח' חסר מכ"ע יום (וכ' שפמים הבל"ג, מכ' החדשים יבואר לקמן בפ"ד סי' י"ג. לליך יובלאו). ובשעשיען החודש מלל, לח בם יום הל' בקרל ר"ח, מדמקלתו מחודש הבא. ותעש"ב לין מעיון חודש הבא רק מיום ג'ח. חון מב' ימים הל"ם מעיון עשרון ר"ב ב' ימים רק כמובב לבויהיו (כביפה ד"ד ב'), ומפיהו ביטוי חודש בכל ביומי שהול שמש"ם, שנלמר ויהי בחודש וגו' ויפקד מקום דוד. וכחיב ויהי מחחרת החודש השני וגו' ש"ם שחעבו ב' ימים ר"ח. ולף שקדמו ע"ם לליה, שב"ם נהגו חמיד לחוג יום ל' בהחודש, וכבולה כלו הפעדים בלחותו יום שהגו גם מחר קודש (ר"ה ד"ל ע"ב).

ח) וביון דממעט הב"ל נרף שיהיה חודש ל' מלא ול' חסר. בחרו לעבר השני לגילות (ולף מלחו לחר מדים בו פוריש. משום דבך הסדר מחבריו ולהלן, חמיד שחודש הסמוך קודש לפחסר. — מיהו בבני לחדיק משביעין הרחשון, משום דבכך מקוכל שבין פוריש לפסח לפ"ד יום, ולם היינו ממלחין לחר בב', בי' בניסן ר"ל יום, ויבל ע"ו מבטל בחילות חמן בפסח). וניבן מלחותו מחבבה לפסח. ושמן משום עלרת. ולבן משום ס"ש שבן שבי' יו"ם גדול בזמן ביהמ"ק (בשלני חמניות).

ט) ולפי החמור לעיל (כי' ה') שבשרים כל חודש הוא אי"ב תשצ"ג, ל"ב לם בכפיל שך זה י"ב פעמים, כמניין י"ב חדשי השנה, ונעשה מהיולת מבך החלקים בעות, ומהשעות ימים, ומהימים בלילך שך השבועות, יפלה לנו מ"ב חדשי השנה, ד' ימים, וח' שעות, והחע"ו חלק מהב"ם (והם 48 מינוטען 40 זעקונדען), וכימוך ד"ח החע"ו. והוא הנקרל שבירת השנה ולם השנה שעברה מעוברת הסיעו בה ד"ג חודש, לח טופף על ד"ח החע"ו הל"ל עוד שבירי חודש ל' הסיעו לי"ב חבל"ג, ויהי' לח שבירת השנה ה' ימים, זהו שבירת השנה שעברה מעוברת. (דלמ"ב שלחעה פוסק חודש הסיעור בן ל' יום, ולי"ב לף הוסיפו על ד"ח החע"ו רק לי"ב חבל"ג ? ול לף שלחעו נחשוב לחודש הסיעור ל' יום, ולי"ב לף שבירת השנה מעוברה. (דלמ"ב שלחעה פוסק חודש הסיעור בן ל' יום, ולי"ב לף הוסיפו על ד"ח החע"ו רק לי"ב חבל"ג ? ול לף שלחעו נחשוב לחודש הסיעור ל' יום, ולי"ב לף שבירת השנה מעוברה. (דלמ"ב שלחעה פוסק חודש הסיעור בן ל' יום, ולי"ב לף הוסיפו על ד"ח החע"ו רק לי"ב חבל"ג ? ול לף שלחעו נחשוב לחודש הסיעור ל' יום, ולי"ב לף שבירת השנה מעוברה. (דלמ"ב שלחעה פוסק חודש הסיעור בן ל' יום, ולי"ב לף הוסיפו על ד"ח החע"ו רק לי"ב חבל"ג ? ול לף שלחעו נחשוב לחודש הסיעור ל' יום, ולי"ב לף שבירת השנה מעוברה. (דלמ"ב שלחעה פוסק חודש הסיעור בן ל' יום, ולי"ב לף הוסיפו על ד"ח החע"ו רק לי"ב חבל"ג ? ול לף שלחעו נחשוב לחודש הסיעור ל' יום, ולי"ב לף

מנחם יהודה היה איש ספר, גם כאשר ישב כבר בפתח תקווה היה עובד שם בקיץ וחוזר לירושלים ללמוד תורה - בישיבה .

התגלו פרסומים בעיתונות ההסטורית המציינים את לימודיו בשנת 1881 בישיבת "סוכת שלום" ואת תוכנית הלימודים שם. (עיתון ה"חבצלת")

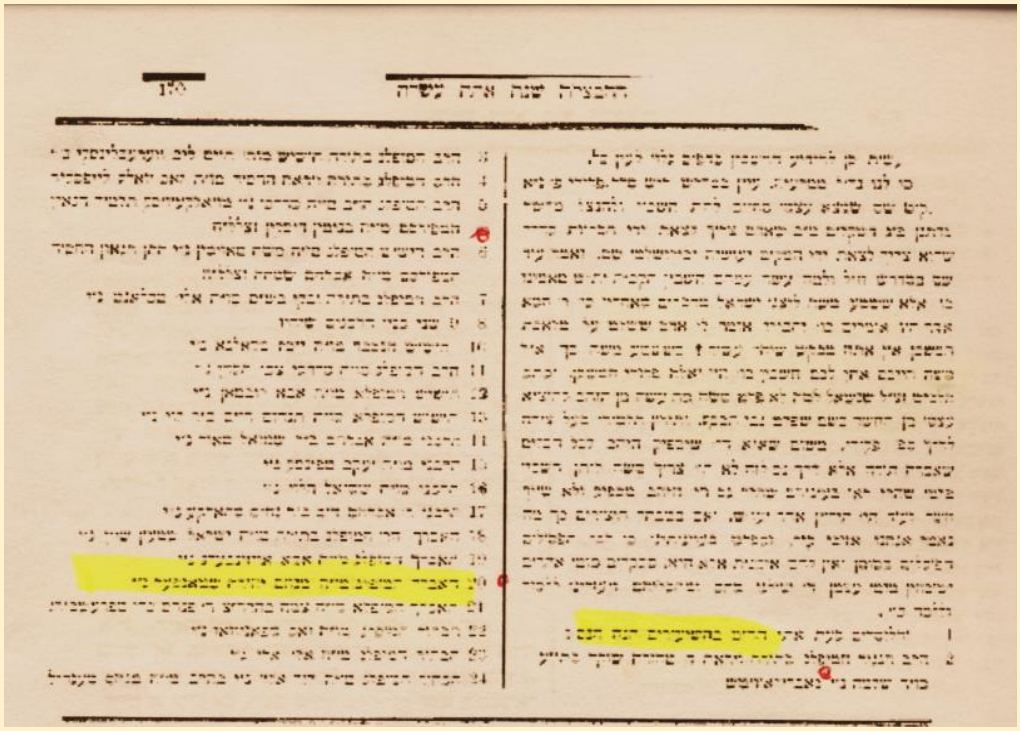

Habazeleth | 10/04/1881 | Front page | 1 - חבצלת

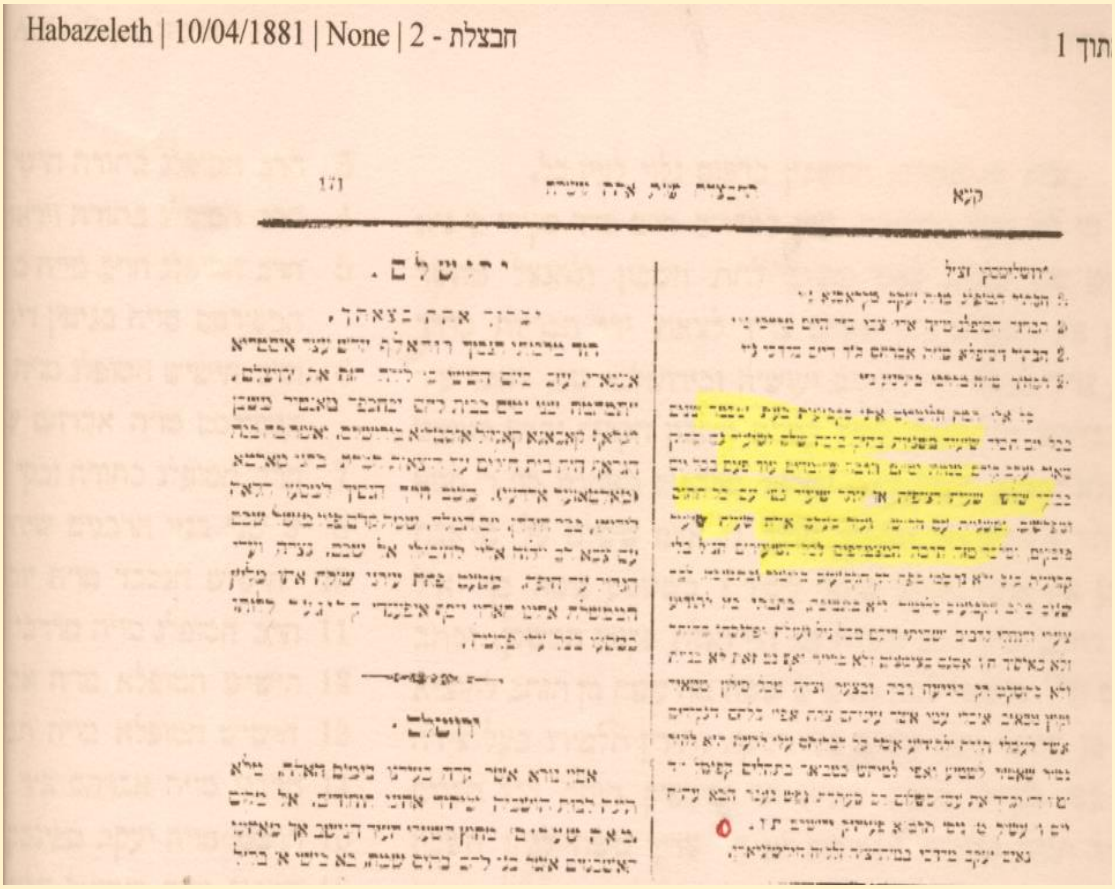
חבצלת

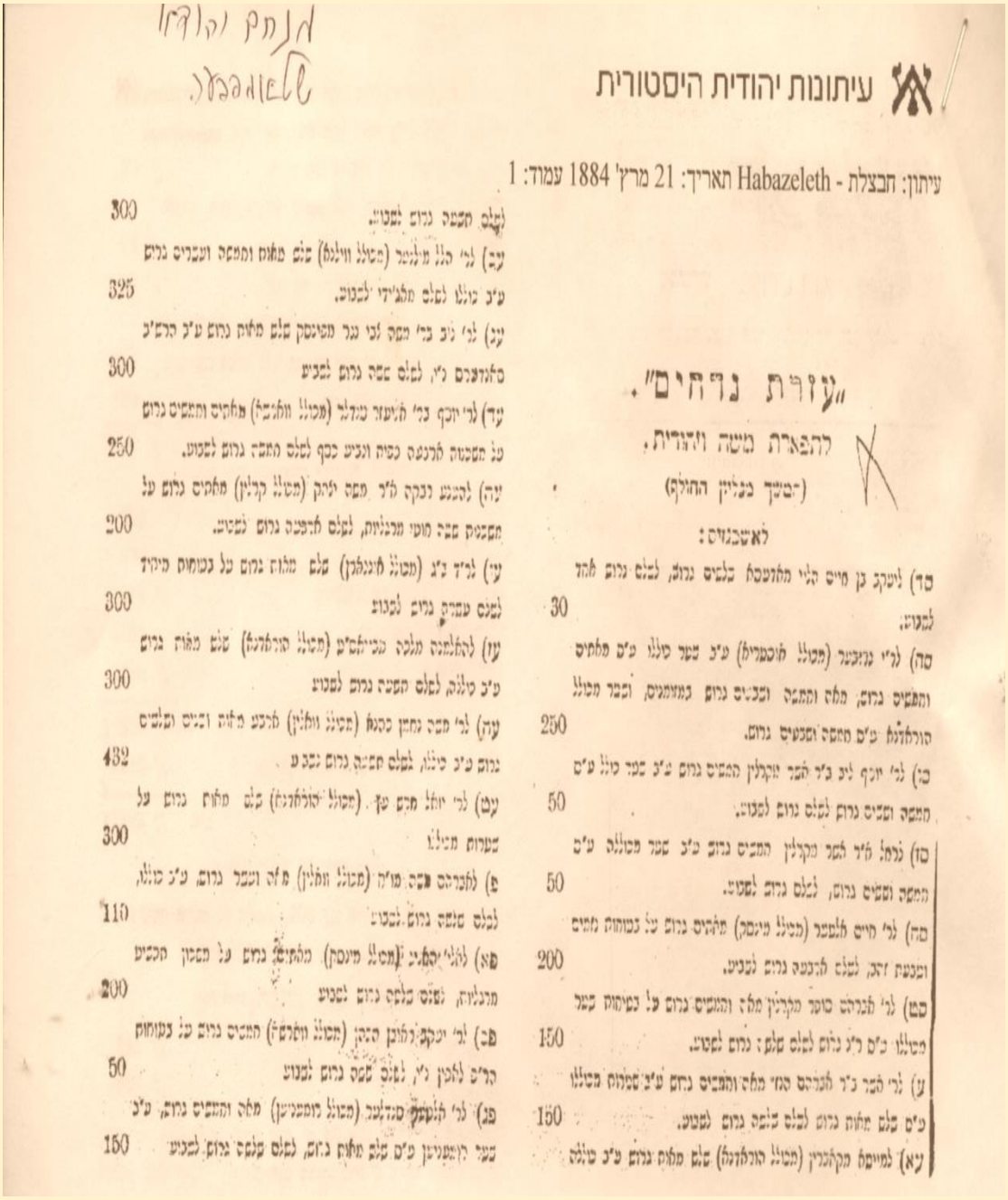
HABAZELETH

Jerusalem

Habazeleth | 10/04/1881 | None | 2 - חבצלת

עיתונות יהודית היסטורית

עיתון: חבצלת - Habazeleth תאריך: 21 מרץ 1884 עמוד: 1

„עזרת נדחים".

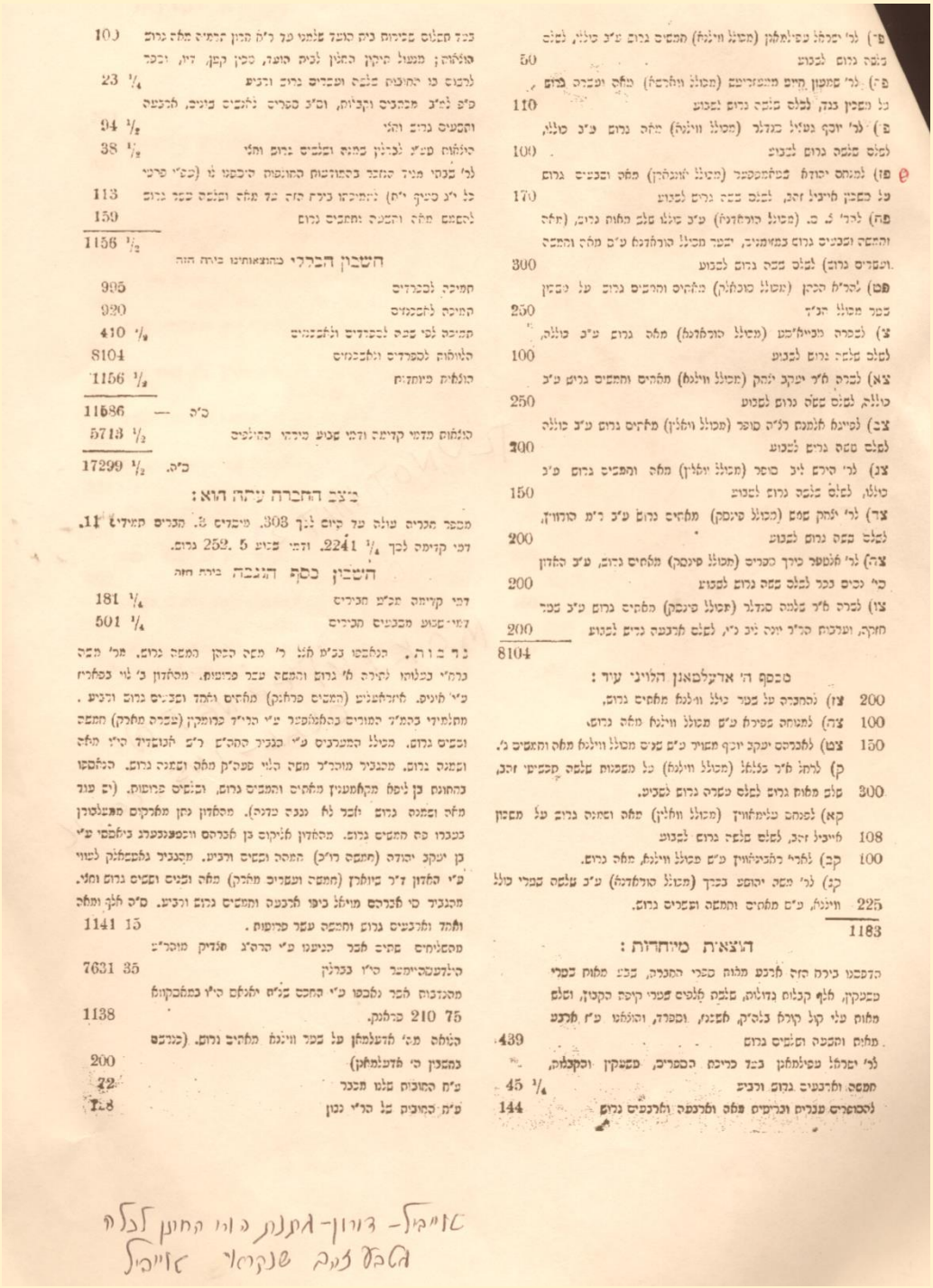
להצלת בושה וזהדות.

(בשביל בניין החולה)

לאשכנזים:

ישראל דב פרומקין – בעל עיתון ה"חבצלת" הקים את חברת "עזרת נידחים" שבראשה עמדו: פרומקין, מיכל פינס, ניסים בכר, אליעזר בן יהודה ועוד. חברה זו עסקה במלחמה במיסיון, מציאת עבודה ליהודים והכשרה מקצועית, שיפור התברואה בירושלים ועוד.

מנחם יהודה היה זקוק לתמיכה ומשכן את המתנה שהעניקו הוריו לכלתו

המשך הפרסום של "עזרת נידחים"

מנחם יהודה היה פעיל בתחומים שונים ופעילותיו היו ראשוניות וחלוציות.

ביהוד היה- כאמור- ממייסדי אגודת פועלים ראשונה בארץ ישראל "אגודת עמלים" ובשמה גם פעל בחו"ל.שמו מוזכר בעיתון "הצפירה" מה-21.5.1900 כסגנו של זלמן גיסין השניים היו נציגי המושבה פתח תקווה ב"וועד הכללי של הפועלים העבריים בארץ ישראל"

הוא נמנה גם בין ראשוני מובילי הנוסעים במושבה.

מנחם-יהודה היה גם המוביל והלוחם להתאזרחות בארץ ישראל. בשנת 1922 בהיותו נשיא הקלוב האמריקני מסר לועידת ההתאזרחות בפתח תקוה את תעודותיו מאמריקה על מנת לקבל אזרחות ארץ ישראלית שניתנה על ידי שלטונות המנדט הבריטי.

העיתון "דואר - היום" (6.10.1922) הודיע כי "המקרה הזה צריך לשמש מופת ליתר הנתינים הזרים."

הוא היה בין התורמים ל"בית חינוך עוורים" יחד עם אחיו יהושע ואברהם ובני משפחה אחרים.

בפתח - תקווה ניסה מנחם יהודה את כוחו ביצור שוקולד אך לא מצא שוק לתוצרתו ואז עבר ליצור שמן סיכה לעגלות וכן שימש כמורה בבי"ס יק"א וכפקיד בבית המרקחת המקומי.

לאחר מותו של אברהם דומה היה כי לקח על עצמו במידה מסויימת את תפקידו של אחיו ביחס למשפחתו.

שושנה צוריאל מספרת כי בכל פעם שהיו מבקרים את מנחם יהודה בביתו הייתה אימה,אסתר,יוצאת מהבית נסערת ובוכייה.

מנחם יהודה היה כל כך דומה לאברהם ,אביה ,שהמפגש עימו עורר בה געגועים גדולים לאב .

ומנחם יהודה הרגיש בכך גם הוא.

היה איש ספר מורה מחונן ,צנוע בהלכותיו.

עיתון: המשקיף - Hamashkif תאריך: 14 מרץ 1940 עמוד: 4

מיחם יהודה שטמפפר ז"ל

ביום ג' ב־8 בערב נפטר בפתח־תקוה בגיל של 76 שנה אחד מבניה־בוניה של אם המושבות ר' מנחם יהודה שטמפפר ז"ל.

יקצר המצע מלפרט את כל פרשות הסבל והחיים הקשים שעברו על אדם זה במילדת. חייו. יגונו ושׂשונו עלי בד בבד עם חיי המושבה ובנינה.

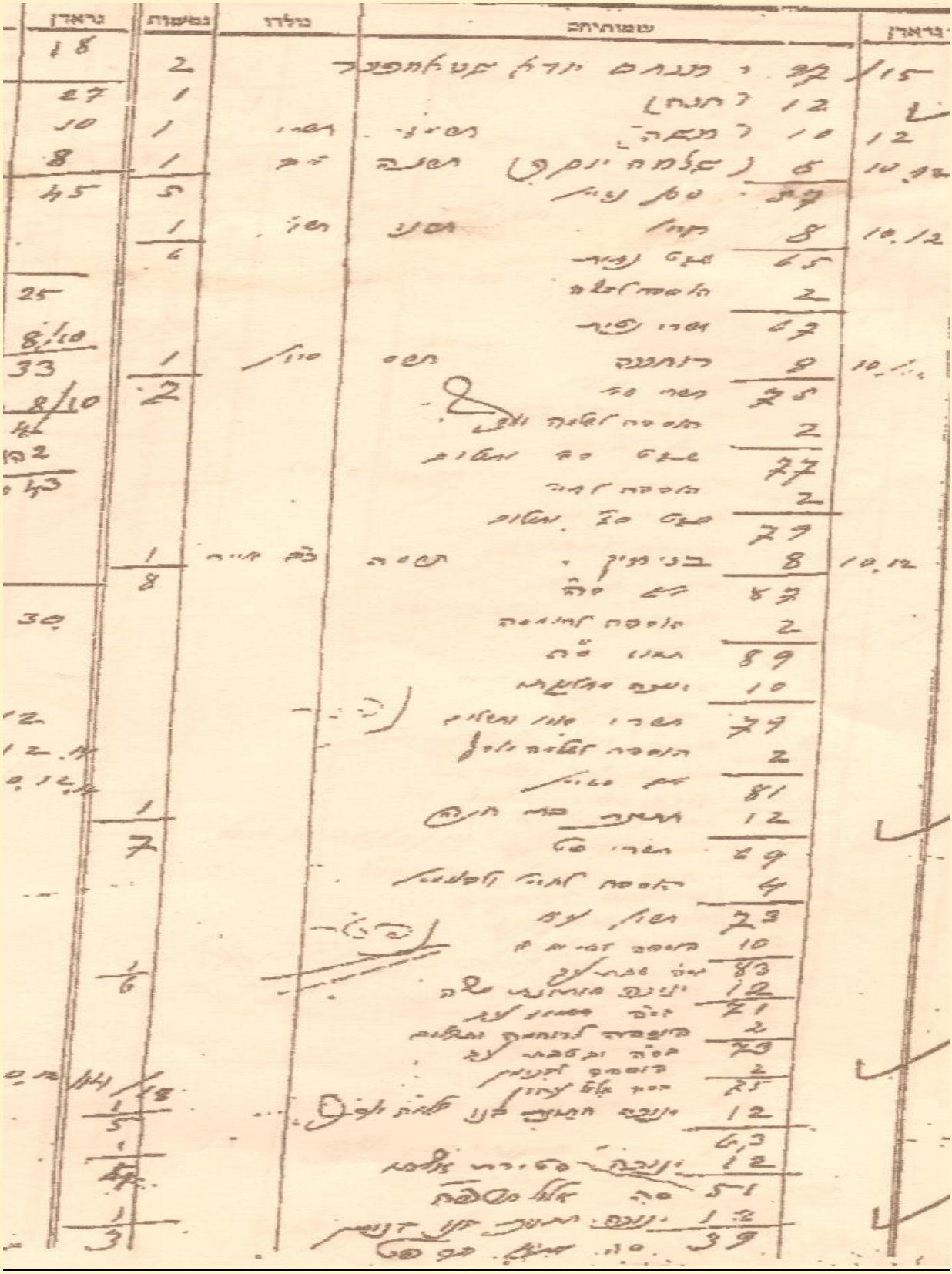
כבן תשע היה שטמפפר ז"ל בעלותו עם הוריו ארצה וכרגיל בימים ההם נקלט לבין חומות ירושלים למבצרו של ר' חיים זוננפלד זצ"ל. כשאך פרצו ההוגרים ובראשם ר' יהושע שטמפפר ז"ל את החומות ויצאו לבנות מושבה היה גם מנחם הצעיר אחי יהושע ביניהם. ובבצות אמלבש קדח מנחם ז"ל עם כל הבונים ואף לרגע לא הפסיק במפעל היצירה והבנין. לאחר כמה שנים כשהברון הנדיב לקח את פתח־תקוה תחת חסותו נתקבל מ. לעבודה בפרדסי הבדון. בגלל ענין ה„שמיטה" שמ. י. סרב לעביד פוטר לגמרי מעבודתו. מ. י. ז"ל שלח ידו אף ב„תעשיה" של הימים ההם וכשגם כאן לא עלה בידו להרויח את לחמו הוכרח לעזוב את המושבה היקרה לו ולנדוד לאמריקה — מקור העושר בימים ההם. אף שם אין ההצלחה מאירה לו פנים ומ. י. ז"ל חוזר לא"י וכאן מתחיל שוב לבנות את ביתו.

בשנת 1900 שמש כשליח מטעם אגודת הפועלים לברון בפאריס במטרה להיטיב את מצב הפועלים. הודות לקשריו עם פקידות הברון קיבל משרת מורה בבית הספר פיק"א.

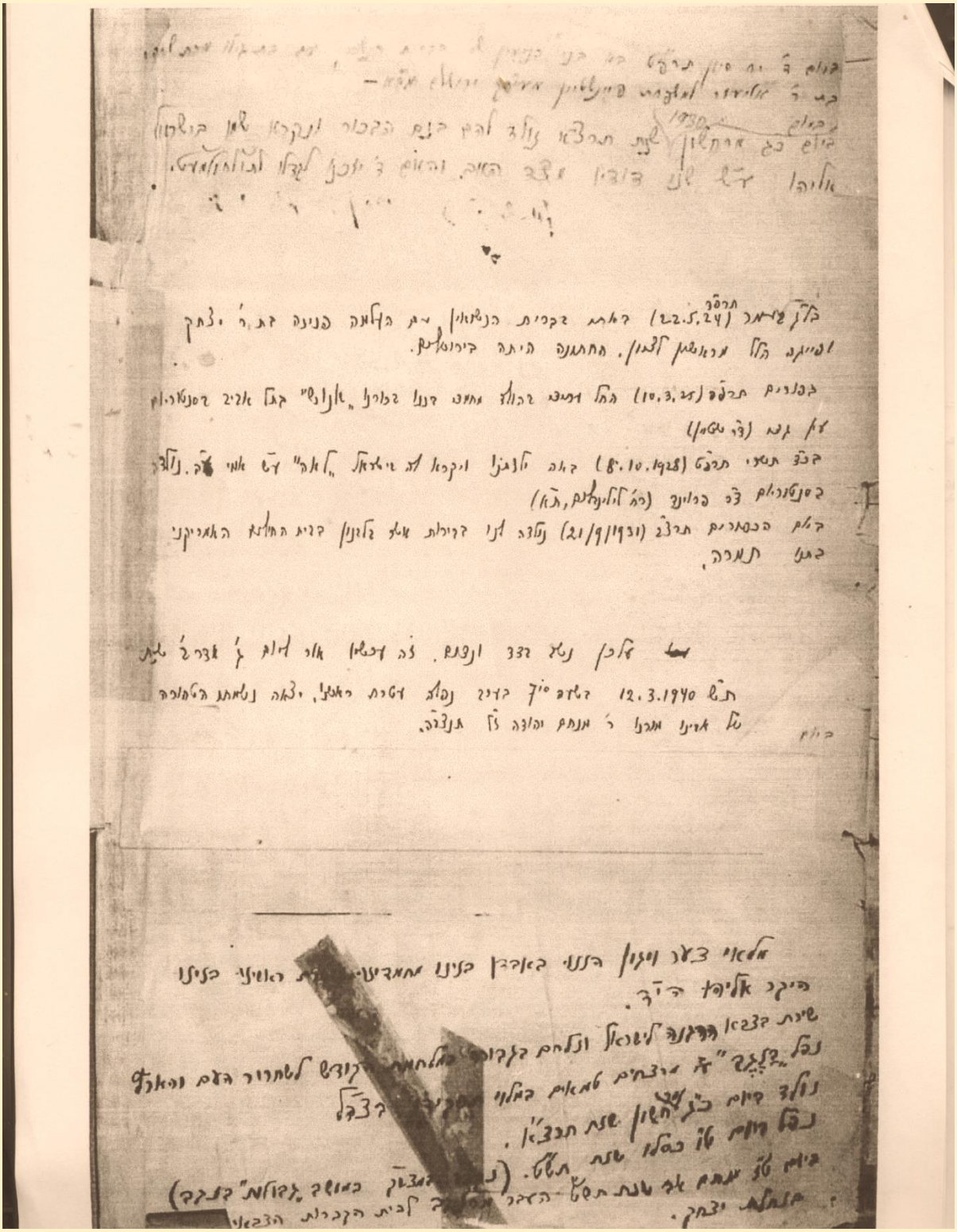
בסוף ימיו שמש כגזבר במשרד הרבנות בפ"ת. חי בצמצום אך מתוך פניו היגעים מעמל החיים הבהיק הגיל למדאה של פתח־תקוה חמדתו גבנית ומשגשגת. לפני זמן קצר חלה וביום ג' בערב עצם עיניו לנצח.

ת. נ. צ. ב. ה.

ב. ויניצקי

משפחת מנחם יהודה שטמפפר מתוך ספר הכולל של "בתי אונגרן"-כולל "שומרי החומות".

מעט ממה שנכתב על ידי בני משפחת מנחם יהודה שטמפפר בספר ה"יורה דעה".

מצויין גם תאריך פטירתו ונפילתו של הנכד אליהו בנגב במלחמת השחרור.

נכדו של מנחם יהודה, האלוף יהושפט הרכבי

עיתון: דבר - Davar תאריך: 15 מרץ 1940 עמוד: 5

לראש עיריית פתח־תקוה א' שלמה שטמפר השתתפות

בצער ובתנחומים למות

ר' מנחם יהודה שטמפר ז"ל

סיעת הפועלים בעיריה:

מ. גרבובסקי, י. בילנסקי, י. דובדבני, ד. בן־דוב, ה. הנילי.

13.3.1940 דבר

Page: 6 ;Section: None ;1940 מרץ Date: 13 ;Publication: ??? - Dava

ביצחק רב אנו מודיעים על פטירתו של ראש משפחתנו

ר' מנחם יהודה שטמפר ז"ל

בשנת ה־76 לחייו

מהלויה תצא בשעה 10 בבוקר מבית משה שטמפר ברחוב הרצל פתח תקוה

המתאבלים: משפחת שטמפר
משפחת ששה הגוי
משפחת הרכבי
משפחת הובל

אברהם שטמפפר (נולד 1860)

עליו ועל משפחתו בפרקים נפרדים

עקיבא שטמפפר

בנם הצעיר של בנימין וחנה היה כבן שנתיים בעת שנפטרה אמו כבן שלוש עלה ארצה עם משפחתו.

ידוע לנו על בן שנולד לו בשם שמואל.

הוא עצמן נסע ככל הנראה לאמריקה ולא ידוע על קשר שנשמר עימו.

ייטול דודתו שגידלה אותו הורישה לו בצוואתה מיטה ושמיכות בעוד שאת עיקר רכושה הורישה לאחיו אברהם האם מפני שהיה קל דעת על פי שמועות שהתגלגלו ושאין לנו כל בסיס להן?

אין לנו תשובה.

פרק ג

אברהם ודינה שטמפפר וילדיהם

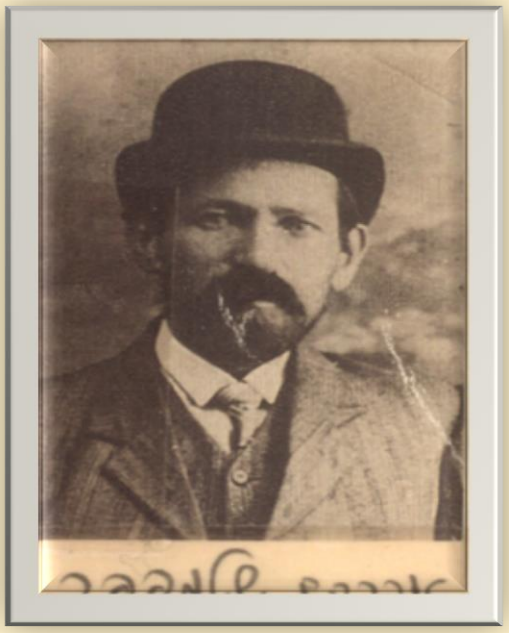
א. אברהם ודינה

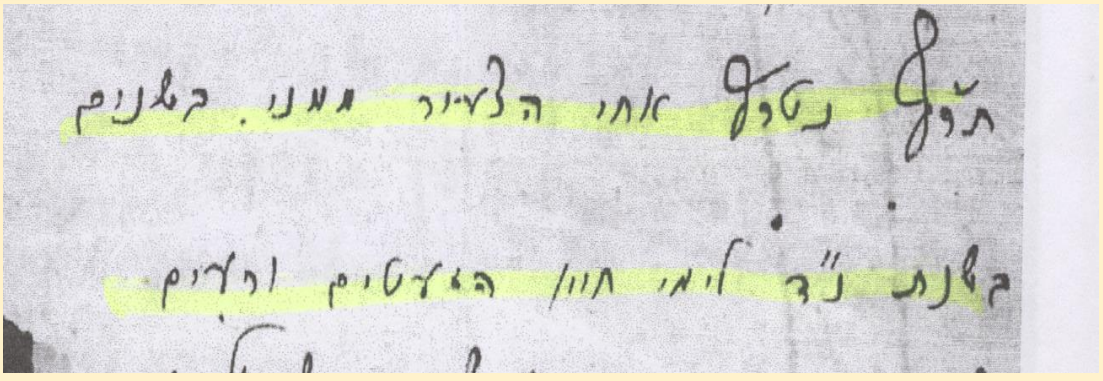
- מנחם יהודה שטמפפר כותב בספר הזיכרון המשפחתי את המשפט הנורא

"בשנת תר"ף (1920)נטרף אחי הצעיר ממני בשנת החמישים וארבע לימי חייו המעטים והרעים".

קשים ומרים היו חייו של אברהם המבטיח אשר גופו לא עמד בעופרת המרעילה שספג בשנות עבודתו כפועל בבית –דפוס.

אברהם בן שש בוינה לפני העליה לארץ ישראל בשנת 1872

אברהם היה אחד משלושת ילדיהם הצעירים של בנימין וחנה צעיר ממנחם-יהודה ומבוגר מעקיבא .

הוא הגיע ארצה עם אחיו אביו ואמו החורגת יהודית (ייטול) שהייתה גם דודתו אחות אימו שנפטרה - חנה ראב.

בתמונה שצולמה לפני העלייה נראים ההורים שלושת הילדים הקטנים מנחם יהודה אברהם ועקיבא הקטן וכן שתי האחיות הגדולות רבקה וביילה.

שני האחים הגדולים יהושע ויחזקאל אינם מופיעים בתמונה יהושע הבכור כבר ישב בארץ ישראל לאחר שהלך ברגל הרבה מן הדרך בין הונגריה לירושלים.

לאחר מכן היה יהושע מהוגי רעיון ההתיישבות מחוץ לחומות העיר ירושלים והקמת ישוב חקלאי בארץ ישראל כדי לאפשר ליהודי ירושלים הצעירים להתנתק מאורח החיים של אבותיהם שהתפרנסו מכספי החלוקה ששלחו נדבנים יהודים מקהילות ישראל בגולה, והיה ממייסדיה הראשונים של אם המושבות פתח-תקווה.

יחזקאל כנראה לא רצה כלל להתיישב כאן.

ידוע לנו כי הוא נפטר בניו –יורק בשנת 1903 .

בעקבות הבן הבכור ,יהושע שטמפפר , עלתה ארצה כל המשפחה מהונגריה - האב ר' בנימין שטמפפר הדיין וילדיו: מנחם -יהודה, עקיבא, בילה, רבקה, ואברהם. הם התיישבו בירושלים, המשפחה היתה מכובדת מאד בקרב יהדות הונגריה וגם בירושלים בקרב התושבים המקומיים. אברהם היה בן שמונה שנים בעלותו ארצה.

אברהם חי עם הוריו בירושלים ,בנערותו עבר לפתח תקווה יחד עם אחיו הבוגר ממנו מנחם - יהודה והתגורר אצל אחיו הבכור יהושע.

על פי סיפורי המשפחה הוצב באחד הלילות לשמור על הגורן .

באותו הלילה היתה חשיכה מוחלטת, פתאום התנפלו כמה מערביי הסביבה במטרה לשדוד תבואה מהגורן, הם פתחו ביריות, ואברהם נפגע מקליע רובה שספג בשוק הרגל שהיה תקוע שם עד יום מותו,

על פי הסיפורים עזב אברהם בעקבות אירוע זה את פתח -תקווה וחזר לירושלים כאן נשלח על ידי אביו ללמוד בישיבה.

אוסף תמונות (אלבום) מילידי הארץ
ירושלים ארץ־ישראל
רבנים, חכמים וסופרים, עסקני הצבור, בעלי מסחר וקנין
חלק ראשון
יצא לאור בחלקים חלקים
על ידי
פנחס בן צבי גראייבסקי

ר' אברהם בהר' בנימין שטמפפר ז"ל

למרות שאברהם לא נולד בארץ אך הגיע בילדותו מופיע אברהם בין אלה שצולמו לספרו של גרייבסקי.והוא אכן היה צעיר מרשים מאד

חבריו ללימודים היו שני הנערים ילידי העיר העתיקה: יוסל **ומוטיל נייפלד** בניו של עקיבא.

השניים השתלבו היטב בסביבה, התלבשו בתלבושת מזרחית כמנהג המקום, ומצאו שפה משותפת עם שכניהם הערבים, הטורקים והארמנים,

אברהם שטמפפר היה שונה, השפעת בית הוריו בעל התרבות האירופאית והגינונים האריסטוקרטים היתה חזקה עליו יותר, מה שלא הפריע לו לצפות לעבר ביתם של חבריו יוסל ומוטל ולהבחין באחותם דינה שהיתה נערה יפה ולהתאהב בה.

סיפור אהבה זה היה יוצא דופן לאותה תקופה, השדכן, שהוא הינו היוזם של כל קשרי החיתון אצל עדות ישראל של אותה תקופה,

לא היה מעורב במקרה הזה, אלא היתה זו אהבה ממבט ראשון.

ר' בנימין שטמפפר שהתאלמן מאשתו חנה עוד זמן רב לפני כן והתחתן עם אשתו השנייה ייטל שהיתה אחותה של חנה אשתו הראשונה ואם ילדיו, דאג שילדיו יינשאו ויקימו לעצמם משפחות,

כאשר הגיע הבן אברהם לפרקו, החלו לשדך לו את מיטב הבנות מהמשפחות המיוחסות ביותר בירושלים, אבל הוא דחה את כולן ולא אמר מדוע.

לבסוף קרא לו אביו לשיחה ושאלו לפשר הסרוב.

אברהם השיב לו כי חשקה נפשו בדינה אחות חבריו יוסל ומוטיל אך חושש הוא שאביו לא יסכים לשידוך מאחר ואביה הוא איש מלאכה –צורף ואולי אינו מכובד מספיק בעיניו.

בנימין הרגיע אותו והשיב כי אדם המתפרנס מיגיע כפיו הוא מכובד מאד בעיניו ומעבר לכך אברהם יתום מאם ולבקשות יתום אין מסרבים.

וכך נשלח שדכן לביתם של עקיבא וחיה ובני הזוג נישאו וקבעו את מקום מגוריהם בחוש של ר' צדוק.

לדינה לא היה קל להסתגל לאורחות חייהם ונימוסיהם של בני מש' שטמפפר ובמיוחד לנימוסי השולחן אך בנימין שטמפפר אהב את כלתו והרבה לשבח אותה על יתר תכונותיה הטובות ובקיאותה בתפילות.

אברהם עבד שנים בבית הדפוס של לונץ.

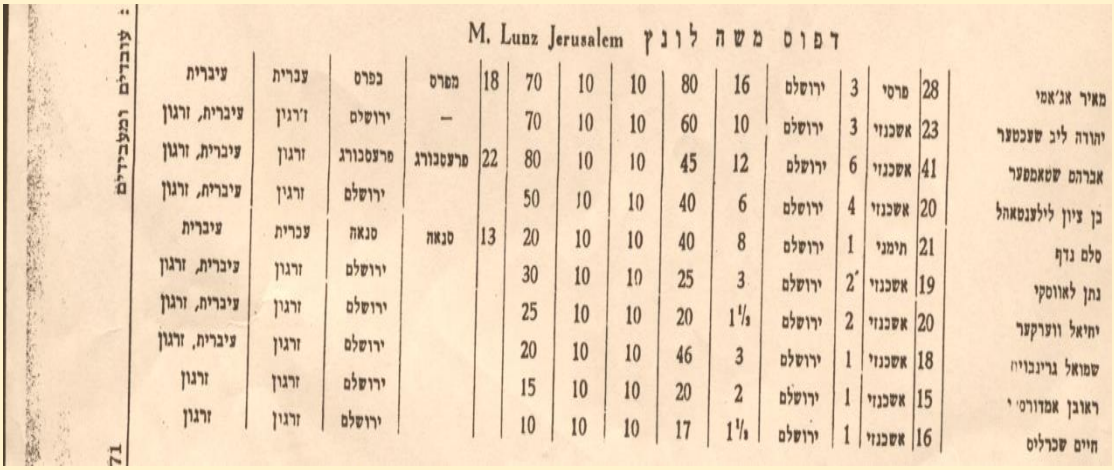
כאשר נישא מתוך אהבה עזה לדינה היפהפיה בת עקיבא נייפלד קווה כי עבודתו בדפוס לונץ תמציא לו עבודה טובה ומכובדת כדי לתת חינוך טוב לילדיו להשתלב בחיי החברה של ירושלים.

אברהם היה מרשים בהופעתו ומוכר היטב גם על ידי השכנים הערבים עד כדי כך שארנון, בנו של מאיר, בנו של אברהם ספר כי לאחר מלחמת ששת הימים

לקח אותו אביו לסיור בעיר העתיקה ושם ליד הבית פגשו ערבי זקן מתנדנד על כסא.

הערבי נעץ בהם את עיניו ואז אמר "אבראהים" הוא הכיר את מאיר כבנו של אברהם .

הוא ומאיר החלו לדבר ולדבר שעה ארוכה.

דפוס משה לונץ M. Lunz Jerusalem

מאיר אנ'אמי	28	פרסי	3	ירושלם	16	80	10	10	70	18	מפרס	כפרס	עברית	עברית			
יהודה ליב שעכטער	23	אשכנזי	3	ירושלם	10	60	10	10	70		–	ירושלם	ז'רגון	עיברית, זרגון			
אברהם שמאמער	41	אשכנזי	6	ירושלם	12	45	10	10	80	22	פרעסבורג	פרעסבורג	זרגון	עיברית, זרגון			
בן ציון לילענאהל	20	אשכנזי	4	ירושלם	6	40	10	10	50			ירושלם	זרגון	עיברית, זרגון			
סלם נדף	21	תימני	1	ירושלם	8	40	10	10	20	13	סנאה	סנאה	עברית	עיברית			
נתן לאווסקי	19	אשכנזי	2	ירושלם	3	25	10	10	30			ירושלם	זרגון	עיברית, זרגון			
יחיאל ווערקער	20	אשכנזי	2	ירושלם	1½	20	10	10	25			ירושלם	זרגון	עיברית, זרגון			
שמואל גרינבויים	18	אשכנזי	1	ירושלם	3	46	10	10	20			ירושלם	זרגון	עיברית, זרגון			
ראובן אמדורסקי	15	אשכנזי	1	ירושלם	2	20	10	10	15			ירושלם	זרגון	זרגון			
חיים שכרליס	16	אשכנזי	1	ירושלם	1½	17	10	10	10			ירושלם	זרגון	זרגון			

עובדים ומעבידים

שמו של אברהם השלישי מלמעלה בין רשימת העובדים בבית הדפוס של לונץ אברהם כאן בן 41 (מספרו של וייס על בתי הדפוס)

בשנת 1907 לאברהם ותק של 12 שנות עבודה בדפוס

אברהם היה גם חבר ועד פועלי הדפוס בירושלים

להודיע ולהודיע

העתקנו את דפוסנו לשכונת „עזרת ישראל" על דרך יפו לפני בית הקונזול הפרוסי. עתה הנהו דפוסנו במרכז כל השכונות ועל אם הדרך, ובעגלה יוכלו לבוא עד פתח בית הדפוס.

דפוסנו רכש לו במשך שש עשרה שנות קיומו, בירושלם ושאר ערי ארה"ק וסביבותיהן את השם היותר טוב, בדיקנותו, יפי מלאכתו, הנהתו וכו', ולקוחותיו שבעו רצון על צד היותר טוב. — ועתה עלינו רק להודיע ולהעיר, כי נוספו בו אותיות חדשים עבריות ולועזיות קשוטים וציורים רבים. והננו לעשות כל מיני מלאכות הדפוס באופן הנאה טוב. במהירות היותר אפשרית ובמחיר היותר קטן שיכול להיות.

אברהם משה לונץ.

תמונות האותיות וסוגאות מסלאכת הדפוס נשלח לכל דורש חנם.

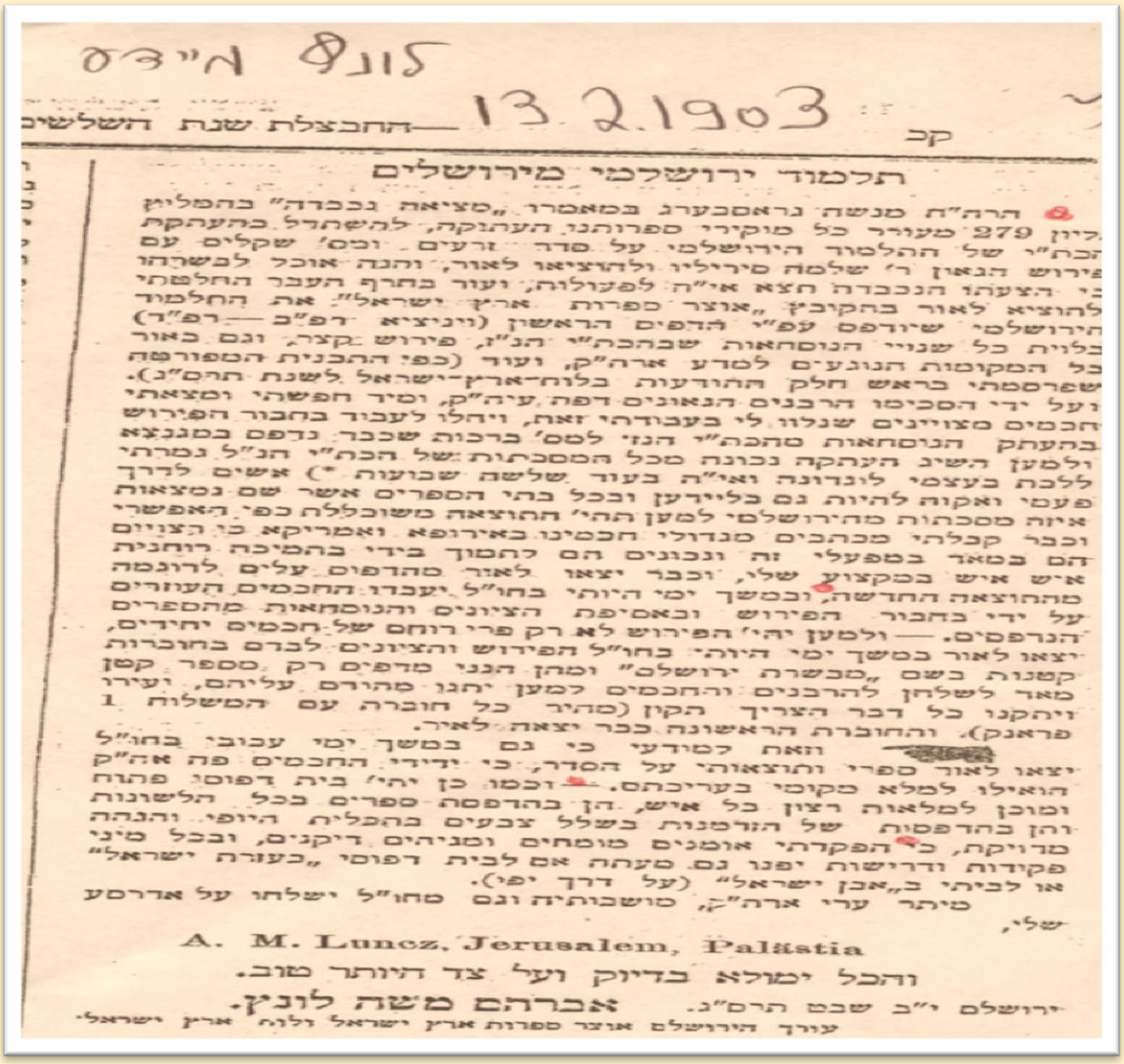
A. M. Lunez Jerusalem, (Palästina.) :האדרעססא

פרסומת לבית הדפוס של לונץ-החבצלת כ"ב אייר תר"ס

הננו מברכים מקרב ולב את כבוד האדון הנכבד וכו' כמוהר"ר אברהם
משה לונץ נ"י לחג „בר מצוה" של בנו חיקר מתתיהו, יזכהו ד' לשמות
בשמחתו תמיד בחיי עונג ושלוה ויעלה מעלה מעלה על במתי החצלחה אכי"ר.
ולאות אחבה וידידות הננו מרימים את נדבתנו סך חמשה פרנק
לאגורתנו „אגודת פועלי הדפוסים". כברכת מוקיריו ומכבדיו
פועלי בית דפוסו.

עיתון "השקפה" 25.6.1907 – פועלי הדפוס מברכים את לונץ לרגל "בר המצווה" של בנו

על פי ספרו של יהודה אהרון סגל ווייס "בשעריך ירושלים" ייתכן ושטמפר עבר בתקופה זו לעבוד בדפוס כהנא .

לונץ מ"ד

קב

13.2.1903 — החבצלת שנת השלשים

תלמוד ירושלמי מירושלים

תרת"ח מנשה גראסבערג במאמרו „מציאה גכבדה" בהמליץ קיון 279 מעורר כל מוקירי ספרותנו העתוקה, להשתדל בהעתקת הכת"י של ההלמוד הירושלמי על סדר זרעים וכס' שקלים עם פירוש הגאון ר' שלמה סירילו ולחוציאו לאור, והנה אוכל למשרהו בי הצעתו הנכבדה חצא אי"ה לפעולתה, ועור בחרף העבר החלטתי להוציא לאור בחקיבץ „אוצר כפרות ארץ ישראל" את החלמוד הירושלמי שיודפס עפ"י הדפים הראשון (ויניציא רפ"ב — רפ"ד) בלוית כל שנויי הנוסחאות שבהכת"י הנ"ז, פירוש קצר, וגם באור על המקומות הנוגעים למדע ארה"ק, ועוד (כפי התכנית הספורטה ששרסמתי בראש חלק ההודעות בלוח־ארץ־ישראל לשנת תרס"ג). ועל ידי הסכיסו הרבנים הגאונים דפה עיה"ק, ומיד חפשתי ומצאתי חכמים מצויינים שנלוו לי בעבודתי זאת, ויחלו לעבוד בחבור הפירוש בהעתק הנוסחאות סהכת"י הנזי לסס' ברכות שכבר נדפס בסנגצא ולמען השיג העתקה נכונה מכל הסכתות של הכת"י הנ"ל גמרתי ללכת בעצמי לונדונה ואי"ה בעוד שלשה שבועות (*) אשים לדרך פעמי ואקוה להיות גם בליידען ובכל בתי הספרים אשר שם נמצאות איזה מסכתות מהירושלמי למען תהי' התוצאה משוכללה כפי האפשרי וכבר קבלתי מכתבים מגדולי חכמינו באירופא ואמריקא כי הצניים הם במאד בטפעלי זה ונכונים הם להמיכה רוחנית איש איש בהקצוץ שלי, וכבר יצאו לאור מהדפים עלים לרוגמה מהוצאה החדשה, ובמשך ימי היותי בחו"ל יעבדו החכמים העוזרים על ידי בחבור הפירוש ובאספת הציונים והנוספאות מהספרים הנרפסים. — ולמען יהי' הפירוש לא רק פרי רוחם של חכמים יחידים, יצאו לאור במשך ימי היותי בחו"ל הפירוש והציונים לברם בחוברות קטנות בשם „מכשרת ירושלם" ומתן הגני מדפים רק מספר קטן מאד לשלחן להרבנים והחכמים למען יתנו מהודם עליהם, ועירו ויתקנו כל דבר הצריך התקן (מהיר כל חוברה עם המשלות 1 פראנק). והחוברת הראשונה כבר יצאה לאור.

וזאת לסידעי כי גם במשך ימי עכובי בחו"ל יצאו לאור ספרי ותוצאותי על הסדר, כי ידידי החכמים פה אה"ק הואילו למלא מקומי בעריכתם. — וכמו כן יהי' בית דפוסי פתוח ומוכן למלאות רצון כל איש, הן בהדפסת ספרים בכל הלשונות והן בהדפסות של הודעות בשלל צבעים בהפלית היופי והנהה מרויקת, כי הפקדתי אותנים מומחים ומניחים דיקנים, ובכל מיני פקידות ודרישות יפנו גם סעתה אם לבית דפוסי „בעורת ישראל" או לביתי ב„אבן ישראל" (על דרך יפו).

מיתר ערי ארה"ק, כושבותיה וגם מחו"ל ישלחו על אדרסע שלי,

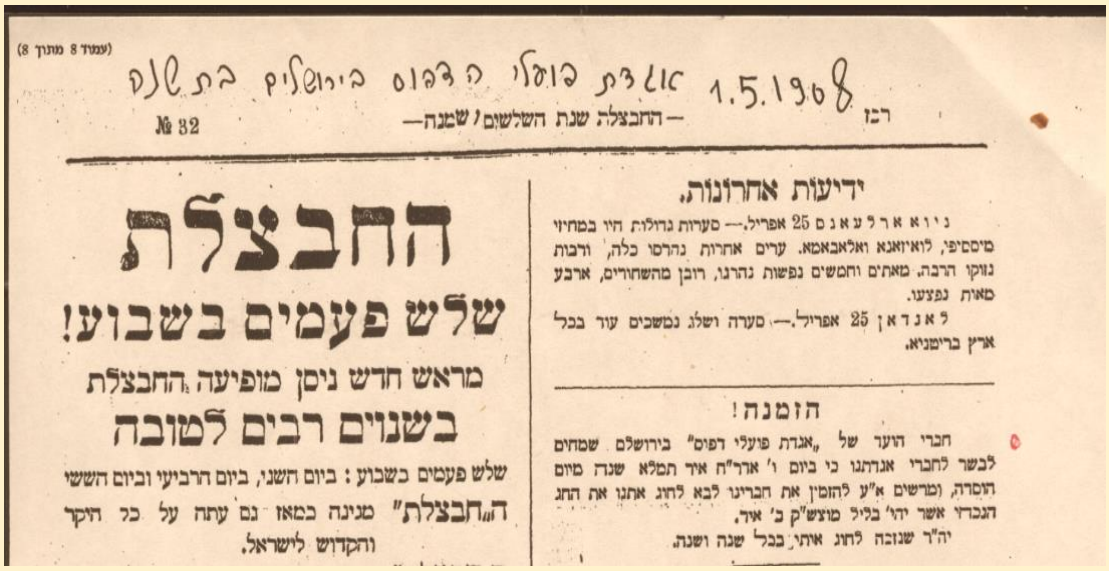
A. M. Luncz, Jerusalem, Palästia

והכל יכולא בדיוק ועל צד היותר טוב.

ירושלם י"ב שבט תרס"ג. אברהם משה לונץ.

עורך הירושלם אוצר ספרות ארץ ישראל ולוח ארץ ישראלי

סדרי העבודה בבית הדפוס של לונץ "החבצלת" 13.2.1903

(עמוד 8 מתוך 8)

אגודת פועלי הדפוס בירושלים בת שנף 1.5.1908

רבו — החבצלת שנת השלשום ו שמנה — № 32

החבצלת

שלש פעמים בשבוע!

מראש חדש ניסן מופיעה החבצלת

בשנים רבים לטובה

שלש פעמים כשבוע: ביום חשני, ביום הרביעי וביום הששי

"החבצלת" מגינה במאז גם עתה על כל חזקי והקדוש לישראל.

ידיעות אחרונות.

ניו אארלעאנס 25 אפריל.— סערות נדולות חיו במחוזי מיסיסיפי, לויזיאנא ואלאבאמא. ערים אחדות נהרסו כלה, ורבות נזקו הרבה. מאתים וחמשים נפשות נהרנו, רובן מהשחורים, ארבע מאות נפצעו.

לאנדאן 25 אפריל.— סערה ושלג נפשכים עור בכל ארץ ברישניא.

הזמנה!

חברי הועד של „אגדת פועלי דפוס" בירושלם שמחים לבשר לחברי אגדתנו כי ביום ו' אדר"ח איד תמלא שנה מיום הוסדה, ומרשים א"ע להזמין את חבריגו לבא לחנ אתנו את החג הנכדיו אשר יהי' בליל מוצש"ק כ' אדר.

יה"ר שנוכה לחנ אותי בכל שנה ושנה.

1908-שנה להקמת אגודת פועלי הדפוס

גאונים אלה יהיו חתומים עליו ביחד.

הפרוטוקול הראשון של אגודת פועלי הדפוס

מעניין גם הפרוטוקול הראשון של ועד אגודת פועלי הדפוס השניה, כפי שמובא כאן מועתק ממקורו שבידי מר אשור. הפרוטוקול כתוב על גבי דף מפנקס חשבונות בגודל 19x33 ס"מ, בצדו האחד מובאות השורות דלהלן:

באור ליום ד' ב' אייר [תרס"ז] נתאספנו יחד ובחרנו ועד לאגדתנו ע"פ דעות נעלמות ואלה המה: מרדכי מלאטער בשמנה קולות, יהודה שחטער בשבעה קולות, אברהם אלי' הורביטץ בחמשה קולות ויוסף פרחי לסוכן, ויסדנו שמנה תקנות הלא המה מעבר לדף.

1) במוצש"ק התאספנו יחד, ובאו החברים ר' אברהם סטאמפער ור' יודא שעכטער ור' יוסף פרחי ור' מרדכי מאלאטער ור' בנימין שרהזאהן והוחלטו כי לעת עתה מוטל על ר' מרדכי מאלאטער ור' יודא שעכטער ור' אברהם אלי' לגבות מכל החברים לע"ע מכל חבר רבע ח"כ לא יאוחר מיום ו' לשבוע זו ואחרי כן כי יוגבו את כל הכסף אז נראה עוד מה לעשות לטובת אגודתינו.

עבור תלמיד הדפוס עליהם ליתן כל אחד חצי ח"כ לע"ע ולהכנס באגודתנו.

2) כן התעוררו החברים מה נחוץ לנו אגודתינו יען כי רואים אנחנו כי הבעלי בתים מתאחדים באגודה אחת, עוד עבור הסטאראטיף התעוררו החברים כי נחוץ לנו האגודה.

נגמרה האסיפה בשעה ד' בלילה והוחלטו כי אחרי גביית הכסף אז נתאסף עוד פעם בזמן אשר יסכימו הועד.

אברהם שטמפפר היה בועד הראשון של "אגודת פועלי הדפוס" שהוקמה בשנת 1907 (מתוך ספרו של ווייס "בשעריך ירושלים" המסמכים הועתקו

בידי ווייס מן החומר המקורי שהיה בידי איש - הדפוס זאב אשור עליו כתבנו מספר פעמים באתר carmonia.net

(בסיפוריהם של יצחק אחדותי ושל דוד בקר)

רק לאחרונה למדנו כי זאב אשור היה סבו של זוכה פרס נובל פרופ' דן שכטמן.

בהמשך תקנות האגודה המלמדות אותנו על אישיותו של אברהם

תקנות האגודה

באור ליום א' א' דר"ח אייר [תרס"ז] 1 יסדנו אגדתנו „אגדת פועלי הדפוסים".
מטרתנו להטיב שפל מצבנו ע"פ התקנות האלו:

א) על כל חבר מהאגודה להיות באחדות גמור, ובלב שלם, ובנפש חפצה, ולאהוב את חברו כנפשו.
ב) להיות כל דבר בסוד.
ג) על כל חבר לשלם דמי קדימה סך מג'ידי אחד ובכל שבוע ושבוע שלשה עשיריות.
ד) פועל אשר לא נכנס בהאגודה עד עבור שני חדשים מיום הוסדה אם חפץ להכנס בה אחר זמן זה מחויב לתת דמי קדימה כפי ראות עיני המנהלים.
ה) אם אחד מהתלמידים אשר נכנסו בדפוס קודם שנתיסדה האגודה וחפץ להכנס באגדתנו עליו לשלם שני מג'ידיות דמי קדימה.
ו) אם יפטור אחד מבעלי הדפוסים את אחד מפועליו בתוך הזמן יגיש תלונותיו לפני הועד והועד יעשו כל מה שביכלתם.
ז) אם אחד מבחורי האגדה ישא אשה מחויב ליתן א' מג'ידי לאגדתנו, ואם יולד לאחד מבני אגדתנו בן או בת מחויב לתת חצי ח"כ לאגדתנו.
ח) אם אחד מהפועלים יחלה ח"ו או שאין לו מלאכה מוכרחים מנהלי האגדה לתמכו כפי מצב הקפה וכפי ראות עיני הועד, והתמיכה תהיה בתורת הלואה.

הערה: תקנות יוסיפו בכל עת ולא יגרעו.

על מנהלי האגודה להתאסף בכל שבוע באור ליום ד, ואסיפה כללית בכל חדש.

1) לפני שתי שנים אין רשות להועד להטיל על החברים בטול מלאכה.
2) על כל החברים מוטל להשתדל לבל יהי' להאגודה שום צער מהם.
3) כל החברים מחויבים לאהוב איש את חבירו בלב ונפש.
4) צער כי יהיה מאחד מהחברים ח"ו על הועד לשלוח אנשים לנחמו.
5) שמחה כי יהיה באחד מהחברים על הועד לשלוח איזו אנשים ליקח חלק בשמחתו.

שכונת "עזרת ישראל" ליד מפגש הרחובות יפו ושטראוס-כאן היה בית הדפוס של לונץ

משה לונץ

לונץ נולד בקובנה ברוסיה הצארית. עלה ארצה עם הוריו ב-1869. למד בירושלים בישיבת עץ חיים, השתלם גם בלימודי חול וקרא בספרות ההשכלה. יחד עם ישראל דב פרומקין ייסד לונץ את הספרייה על שם משה מונטיפיורי, שהייתה הספרייה הציבורית הראשונה בירושלים, ונסגרה כעבור זמן קצר.

ב-1873 התחיל לפרסם מאמרים בעיתונו של פרומקין, "חבצלת", לאחר שפרסם כמה מאמרים על נושאים גאוגרפיים כתב לונץ ב-1876 את ספרו "נתיבות ציון וירושלים" ובשנת 1891 פרסם מורה דרך ראשון לירושלים בשפה העברית, וזאת בעקבות מורי הדרך הלועזיים הרבים על ארץ ישראל שנדפסו באותה עת עם התגברות זרם התיירים והמבקרים בארץ הקדושה. מאז ועד סוף ימיו המשיך את מחקריו בגאוגרפיה של ארץ ישראל, והשתמש למטרה זו גם בספריות של מוסדות נוצריים, דבר בלתי רגיל בירושלים דאז.

ראייתו לקתה בהיותו בן 23 והוא נסע לווינה ולפריז לשם ריפוי, אך מאמצי הרופאים עלו בתוהו, והוא התעוור כעבור שנתיים.

בסיועו של פרץ סמולנסקין פרסם לונץ בווינה ב-1882 את הכרך הראשון של "ירושלים, שנתון לידיעת ארץ ישראל". על שנתון זה עבד עד יום מותו, והוציא לאור במרוצת השנים 12 כרכים נוספים, שנדפסו בירושלים בבית דפוס של לונץ עצמו, ששכן מ-1900 בשכונת עזרת ישראל בפינת רחוב יפו משנת 1895 ועד שנת 1915 פרסם מדי שנה גם את "לוח ארץ ישראל", מעין אלמנך ספרותי.

הוא אף ההדיר מספר ספרים גאוגרפיים בתוספת הערות משלו, לונץ היה חבר בוועד הלשון העברית, וייסד בית חינוך לעיוורים בירושלים. כמו כן, ערך את השירון הראשון "כינור ציון", ובו חמישים שירים לאומיים על העם, הארץ והגעגועים לציון. בעקבות פרסום המהדורה החמישית של השירון הוא נשפט על ידי השלטון העות'מאני באשמת עידוד למרד,

ספר

כנור ציון

כולל הרבה שירים לאומיים אשר
ישוררו בערי ארה"ק ומושבותיהן

יצא לאור על ידי

אברהם משה לונץ

עורך הירושלים לוח ארץ ישראל
ואוצר ספרות ארץ ישראל

ירושלם תרס"ג

בדפוס המו"ל והוצאתו

כנור ציון

מהדורה מצולמת של שירי ארץ-ישראל בימי מלחמת העולם הראשונה.

תעתיק זה של המהדורה הרביעית, מלווה את הספר "ירושלים תרע"ח - חורבן גם וגאולה" בעריכת יעקב גרוס, כרקע לאווירת ההתחדשות הלאומית באותה תקופה.

הוצאת כורש

הוצאת כורש
ת.ד. 7635, ירושלים.
ירושלים תשנ"ג

המקור נדפס בדפוס לונץ בשנת 1903

בעקבות פרסום המהדורה החמישית בשנת 1915-בתקופת המלחמה- נסגר בית הדפוס

במקביל לעבודתו של אברהם בדפוס הוא השתלב בפעילות אגודת "אחווה" ופעל לטובת השכונה ובית הכנסת וביתר פעולות החברה.

<u>אגודת אחוה</u>

אגודה נוסדה ב (1895) ומטרתה עזרה הדדית וקיום ממשי של מצוות "ואהבת לרעך כמוך".

מקום מושב הלשכה העולמית הראשית היה בתחילה ונשאר עד היום בירושלים.

באותה תקופה, שררה שנאה וקנאה ביישוב היהודי בין הכוללים והפלגים השונים ותומכיהם, קמה בירושלים הלשכה הראשונה של אגודת אחוה במטרה לאחד את עם ישראל, לפתח את ההשכלה, לשפר את מוסר העם ולעזור לנזקקים. בין השאר ביקשה האגודה לעזור לחברים, שנקראים "אחים", החלשים מבחינה כלכלית. העזרה כללה סיוע במציאת עבודה ובמתן אשראי.

כדי שלא להרגיז את עסקני היישוב, שהביטו בחשדנות על כל התארגנות, הוקמה האגודה כאגודה סודית. למרות זאת, לאחר שלושה חודשים קיום האגודה דלף, והעסקנים פנו אל המהרי"ל דיסקין בטענה כי מדובר בכת חדשה בסגנון שבתאי צבי ויעקב פרנק. חברי האגודה מיהרו לפנות אל רבי שמואל סלנט שהכיר את משפחותיהם, ותגובתו היתה: "ילדי, אני יודע את כל אחד מכם ואני מכיר גם את הוריכם המפורסמים לשלומי אמוני ישראל, בטוח אני שלא תצא חס ושלום תקלה תחת ידכם. רחש ליבכם דבר טוב, ואת מחשבתכם הטובה הוצאתם לפעולה. אמנם פעולתכם היא חדשה בארצנו הקדושה, אבל מעשי מתנגדיכם אשר מטבעם להביט בעין רעה על כל דבר נוצר, הם דבר שאינו חדש אצלינו. אל תראו ואל תפחדו, ולכו בכוחכם זה להושיע את בנינו ואת עירנו. יהי נועם ה' עליכם ומעשי ידיכם יכונן", והוסיף בבדיחותא: "פסוק זה ישמש אתכם כסגולה לגרש את השטן". לאחר מכן שלח הרב דיסקין את

סמל אגודת "אחוה"

מקורבו, הדיין רבי שלמה זלמן בהר"ן לעווי להשתתף באספת הוועד הפועל ולעיין בספרי האגודה. בסיום הבדיקה, שהסתיימה בהצלחה רבה, כתב הדיין בדברי הסיכום: "יהי חלקי עמכם".

בשנת 1908 הוקמה על-ידי חברי האגודה "שכונת אחוה" בין שכונת "זכרון משה" ורחוב "מלכי ישראל".

אברהם שטמפפר היה שמש בית הכנסת בשכונה.

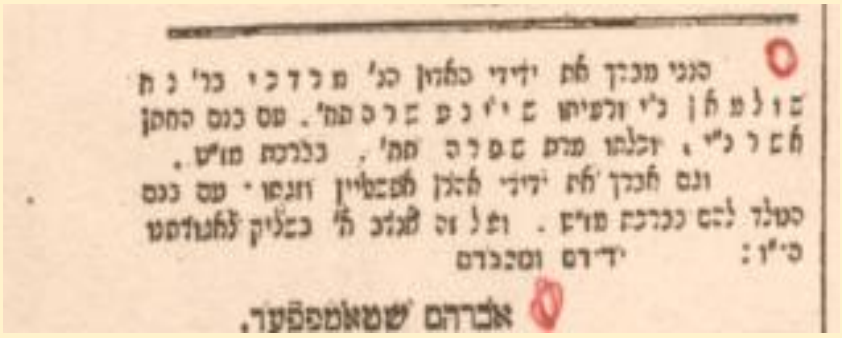
"בית הכנסת הבנוי כמו רמים לתורה ולתפילה"... (בתקנות השכונה)

<u>מתוך ספר האחוה, שנדפס ליובל החמישים תש"ה ערוך על ידי י. ילין</u>

בפתיחת הישיבה תרצ'ג מזכירים את האח המנוח פישל לוי מציינים כי המנוח היה בעל רגש ובעל לב ער לכל פעולת חסד ידו הייתה תמיד פתוחה לכל פעולה שנדרשה ממנו והיה נותנה בעין טובה ומהראשונים. פישל הוא הדוד של פנינה שטמפפר.

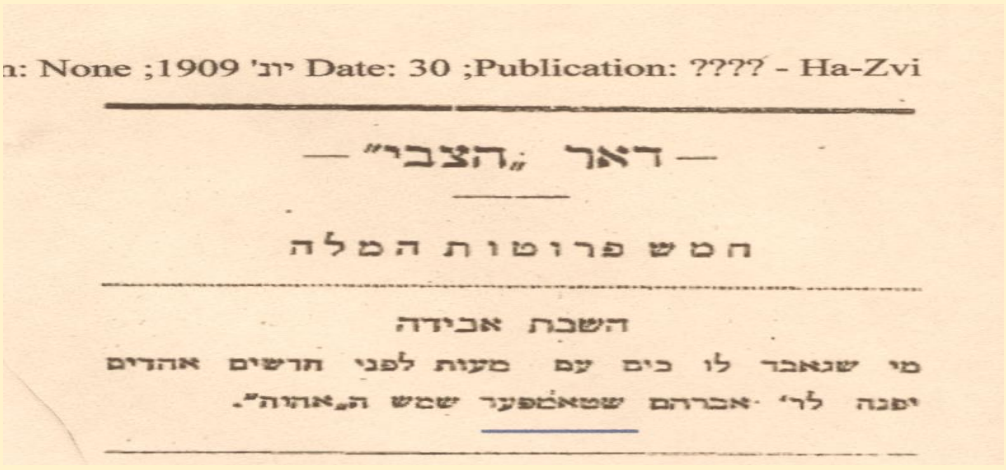
כאשר רבי אהרון שפירא חלה במחלה קשה והרופאים צוו להעבירו מצריימה ואמצעים לא היו מיד נפתרה שאלת ההוצאות בא אח ומשכן את תכשיטי אשתו בא שני ושלישי .

שמות האחים המוזכרים מצויינים בני משפחתה של פנינה ואחד מהם הוא גם אברהם שטמפפר.ובנוסף - נייפלד מרדכי,ובני משפחתה של פנינה מצד אמה: פישקה,וולוול,אליעזר דן סלונים ועוד.

אברהם שטאמפפער.

עיתון "הצבי" 19.2.1897 ברכות לידידים

n: None ;1909 יוני Date: 30 ;Publication: ???? - Ha-Zvi

— דאר „הצבי" —

חמש פרוטות המלה

השבת אבידה

מי שגאבר לו כים עם מעות לפני תרשים אהדים יפנה לרי אברהם שטאמפער שמש ה„אחוה".

אברהם שטמפפר משמש גם שמש ב"אחווה" ומפרסם כמה הודעות כאשר מצא כיס של מעות- " הצבי" 1909

מודעות

רנשות הלב.

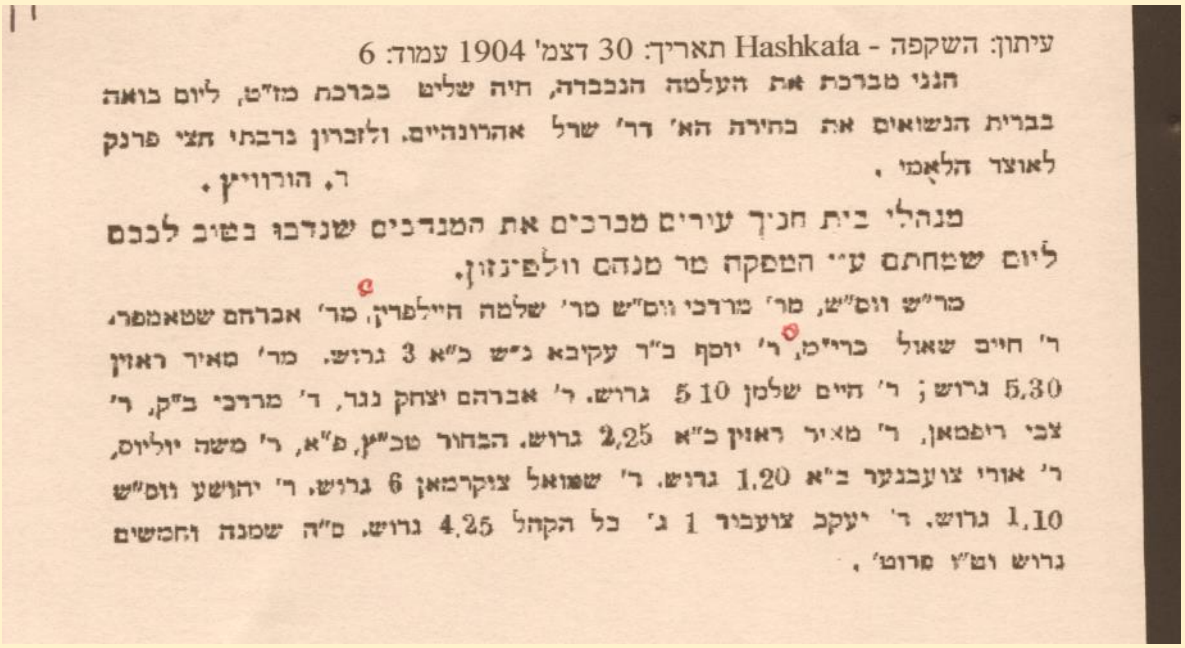
מרוב העונג אשר שבענו במוצאי ש"ק פ' צו בבית האדון הנכבד רובער שפיינהארט מה שעשועים אשר ערכה חברת עזרה שפיינהארט לכבוד ביטול התענית החשוב חיים ליב שפיינהארט היע"ו, ולכבוד הכלה תיא בתי המהוללה מרת רחל שתחי', ולכבוד כל בי"ב שתינו כום לחיי האדון והגברת שפיינהארט היע"ו, ולחיי חתנו הרב האדון ש. פ. שרקון נ"י. ולכבודם חבני מרים תרומה רבע ח"כ לביה"ח «בקור חולים», ובזכות הצדקה יברך ד' את הנכבד הנכבד רובער שפיינהארט ואת רעיתו תעדינה פ' ציפה שיחיו, ובכל אשר יפנו יצליחו. מוקירם ומכבדם

אהרן פעקארסקי ז"מ.

בברכנו ברכת מזל טוב לידידנו ח' ליב שרהזון נ"י ליום הכניסו את בנו הנולד לו בבז"ם בבריתו של אאע"ח תרימוהו כ"א מאחנו בישליק אחד לאגודתנו.

מרדכי הירשאוויץ. יצחק בלום. אברהם שמאמפער.

עיתון הצבי 26.3.1897 אברהם שטמפפר ושנים מחבריו מברכים את חבר אגודת "אחווה"- לייב שרהזון - להולדת בנו ותורמים לאגודה

עיתון: השקפה - Hashkafa תאריך: 30 דצמ' 1904 עמוד: 6

הנני מברכת את העלמה הנכבדה, חיה שליט בברכת מז"ט, ליום בואה בברית הנשואים את בחירת הא' דר' שרל אהרונהיים. ולזכרון נרבתי חצי פרנק לאוצר הלאמי.

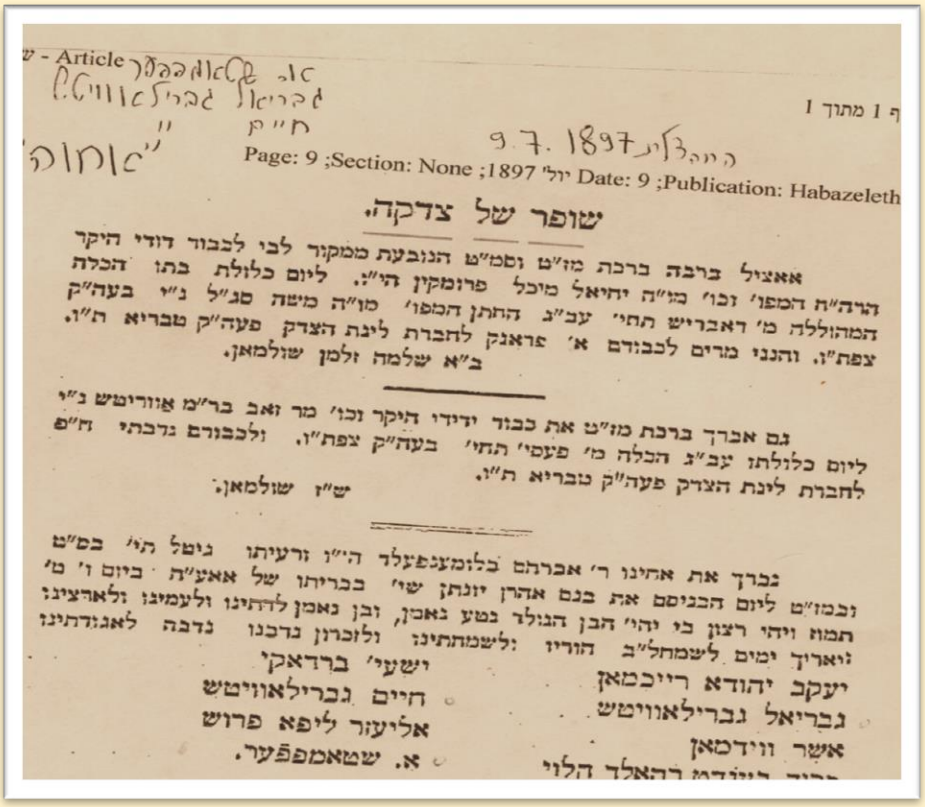
ר. הורוויץ.

מנהלי בית חנוך עיורים מברכים את המנדבים שנדבו נשוב לבבם ליום שמחתם ע"י הטפקה מר מנהם וולפינזון.

מר"ש וום"ש, מר' מרדכי וום"ש מר' שלמה חיילפרין, מר' אברהם שטאמפר, ר' חיים שאול כריזמן, ר' יוסף ב"ר עקיבא נ"ש כ"א 3 גרוש. מר' מאיר ראזין 5,30 גרוש; ר' חיים שלמן 5,10 גרוש. ר' אברהם יצחק נגר, ר' מרדכי ב"ק, ר' צבי ריפמאן, ר' מאיר ראזין כ"א 2,25 גרוש. הבחור טכ"ן, פ"א, ר' משה יוליוס, ר' אורי צוועבנער ב"א 1,20 גרוש. ר' שמואל ציקרמאן 6 גרוש. ר' יהושע וום"ש 1,10 גרוש. ר' יעקב צוועבור 1 ג' כל הקהל 4,25 גרוש. ס"ה שמנה וחמשים גרוש וט"ו פרוטו.

אברהם שטמפפר בין התורמים לבית חינוך עיוורים- 1904

אברהם נזכר עוד פעמים רבות ברשימות התורמים

Article - ש

1 מתוך 1 ה

Page: 9 ;Section: None ;1897 יולי Date: 9 ;Publication: Habazeleth

שופר של צדקה.

אאציל ברבה ברכת מז"ט וסמ"ט הנובעת ממקור לבי לכבוד דודי היקר הרה"ח המפו' וכו' מו"ה יחיאל מיכל פרומקין הי". ליום כלולת בתו הכלה המהוללה מ' דאבריש תחי' עב"ג החתן המפו' מו"ה משה סג"ל נ"י בעה"ק צפת"ו. והנני מרים לכבודם א' צראנק לחברת ליגת הצדק פעה"ק טבריא ת"ו.

ב"א שלמה זלמן שולמאן.

גם אברך ברכת מז"ט את כבוד ידידי היקר וכו' מר זאב בר"מ אזורוטש נ"י ליום כלולתו עב"ג הכלה מ' פעסי' תחי' בעה"ק צפת"ו. ולכבודם נדבתי ח"פ לחברת ליגת הצדק פעה"ק טבריא ת"ו.

ש"ז שולמאן.

נברך את אחינו ר' אברהם בלומענפעלד הי"ו זרעיתו ניטל תי' בס"ט ובמז"ט ליום הבניסם את בנם אהרן יונתן שי' בבריתו של אאע"ה ביום ו' ט' תמוז ויהי רצון כי יהי' הבן הגולד נטע נאמן, ובן נאמן להחינו ולעמינו ולארצינו: וויאריך ימים לשמחל"ב הוריו ולשמחתינו ולזכרון נרכנו נדבה לאגודתינו

יעקב יהודא רייכמאן
גבריאל גברילאוויטש
אשר ווידמאן

ישעי' ברדאקי
חיים גברילאוויטש
אליעזר ליפא פרוש
א. שטאמפפער.

"החבצלת" יולי 1897- אברהם ואחים אחרים באגודת "אחווה" - מברכים את אחיהם אברהם בלומנפלד להולדת בנו.

א': כי הרי השם "פתח-תקווה" בא מן הפסוק "מעמק עכור לפתח-תקווה" ועמק עכור זה שם לחמה. עכ"י ירחו. הם ניסו שם וזה לא הלך ואז הם עברו לפתח-תקווה. עכשיו רציתי לשאול: כשאבא שלך בא לארץ, זה היה כבר אחרי הקמת פתח-תקווה?

אמא: בודאי. אבל הם גרו במאה שערים.

א': והדירה הזאת שניבנתה בבתי אונגרים, זו הדירה של המשפחה? זו הדירה שסבתא גרה?

אמא: הסבתא לא. הדודה חנקה גרה שם. כי אנחנו קיבלנו, בהגרלות הלא היו עושים ואנחנו קיבלנו בהגרלה. מה שאני זוכרת עוד, בבית-ישראל, משם, מבית-ישראל, שוב בהגרלה, קיבלנו דירה בשכונת אחווה, משכונת אחווה. אבא היה מאד מאושר כי הוא היה גם כן חבר לאנשים שהתגוררו שם באחווה. אבא סיפר לנו דבר מאד מעניין ואני לא זוכרת אם סיפרתי כך את זה פעם. על ברק. הוא היה הולך כל יום שישי לפנות ערב. היה הולך למלא את הכוסיות עם שמן בבית-הכנסת, מדליק אותן והיה מנגב את החלונות ומשתדל שהכל יהיה מסודר, שכשהאנשים יבואו לתפילה הכל יהיה נקי ומסודר. הוא היה אדם מאד מאד נקי, מאד אהב ניקיון. זה היה בחורף ופיתאום התחילו רעמים וברקים וברק חדר דרך החלון. הסתובב מסביב לדגלים שלו ויצא דרך הדלת. הוא בא הביתה והיה חיוור נורא ואמא שואלת: "אברומה'לה, מה קרה, למה אתה כל כך חיוור"? אז הוא אמר: "קודם תני לי לשבת". הוא ישב והיא כבר הבינה שמשהו קרה והכינה לו כוס תה. התישבה ואז הוא סיפר לה. הסיפור הזה עבר מאחד לשני. כולנו שמענו את זה.

א': עכשיו אני מכר ששמעתי אותו פעם כילד.

אמא: כן, כילד ודאי שמעת אותו ואחותי, איקה. מאז היא פחדה מאד כשהיו ברקים ורעמים. מאד מאד היתה נבהלת. היא מסכנה, בשנותיה האחרונות. הלא היא חיתה לבד. אני, כשהיו מתחילים ברקים ורעמים, תמיד הייתי חושבת עליה. מסכנה איקה, לבדה.

א': דרך הדוד שלך יהושע. אף פעם לא תפסתי בדיוק את הקשרים בין המשפחות שהיו קשורות במשפחת שטמפפר בפתח-תקווה ובין המשפחה בירושלים.

אמא: היו, מה שאני זוכרת, היה עוד אח, הפעטער מחם יהודה.

א': עוד אח של אבא שלך?

אמא: כן, עוד אח. אבל הוא היה מבוגר יותר.

א': והוא הצטרף לפתח-תקווה?

אמא: כן, הוא היה הגזבר של בית המרקחת. היה בית-מרקחת אחד והוא היה שם הגזבר. הוא גם היה זה, אני מוכרחה לציין את זה. כשהבן הראשון שלי נולד, אתה, כשנולדת, אנחנו אז היינו במצב טוב מאד מבחינה כספית. אני עבדתי ב"הכשרת-היישוב". אבא עבד בבניין, בעיקר אצל האנגלים הוא עבד. אנחנו יכולנו להרשות לעצמנו שאני אלד אותך בבית-חולים פרטי וכאשר היתה צריכה להיות הברית...

א': איזה בית-חולים זה היה?

יהודית בתו של אברהם מספרת על המגורים בשכונת "אחווה" ועל ההשתלבות בחיי החברה שם זו הייתה כנראה התקופה המאושרת ביותר בחייהם כמשפחה.

סיפור הברק המופיע כאן סימן כנראה את האות למה שעתיד להתרחש במשפחה.

אברהם היה מתפלל כל בוקר בבית הכנסת של הפועלים בשטיבעל ב"מאה שערים". היה לוקח בבקר את החלות המותפחות בדרכו לתפילה ואחרי התפילה הביאם הביתה.

היה מכין כריכים לילדות הקטנות וכוס קפה ודייסה לדינה.

תקופה מאושרת שנתנה הרבה לבנות וציידה אותן בכוח רב להמשך חייהן.

אברהם לא תאר לעצמו את האסון שיבוא עליו.

עבודתו המסורה בדפוס הרעילה אותו ולא יכול היה להמשיך בעבודתו זו.

מצבו הבריאותי החל להתדרדר וכנראה נפגע בהרעלת עופרת קשה שדרדרה את מצבו ולא אפשרה לו להמשיך בעבודתו.

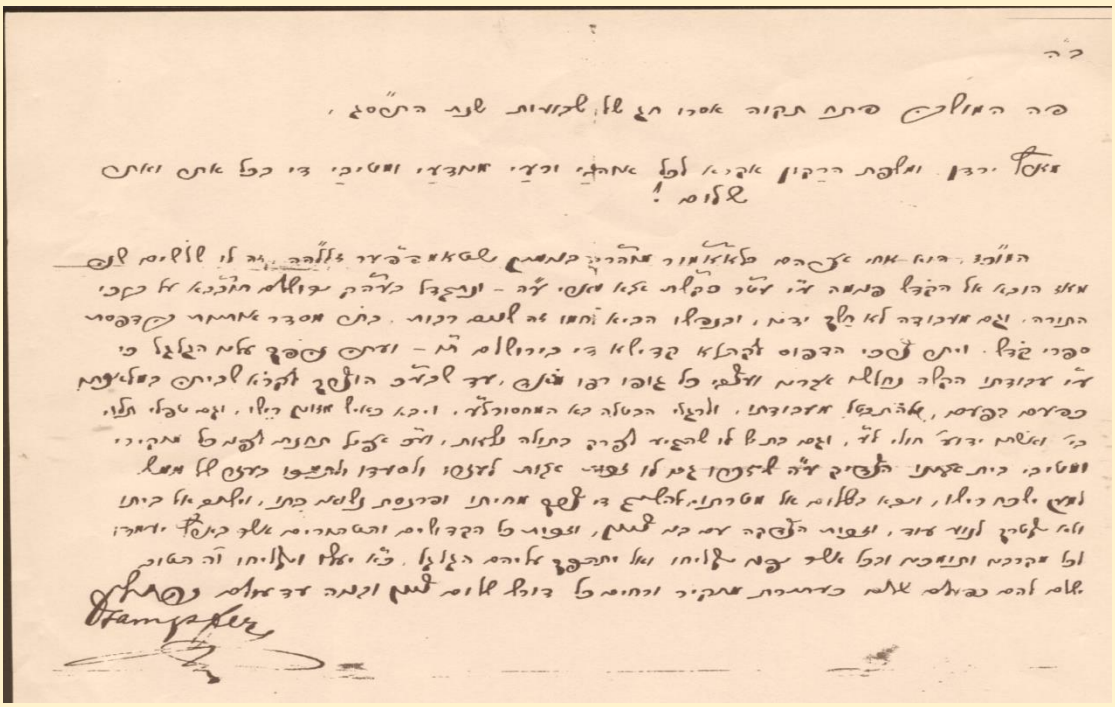
ההרעה במצב בריאותו ניתקה אותו מפעילותו החברתית ודרדרה מאד את מצבה בכלכלי של המשפחה.

הסימפטומים העיקריים של הרעלת עופרת אצל מבוגרים הם כאבי ראש, כאבי בטן, אובדן זיכרון, כשל כלייתי, בעיות במערכת הרבייה ובתפקוד המיני, חולשה, כאב, ותחושת עקצוץ בגפיים ופגיעה במערת העצבים.

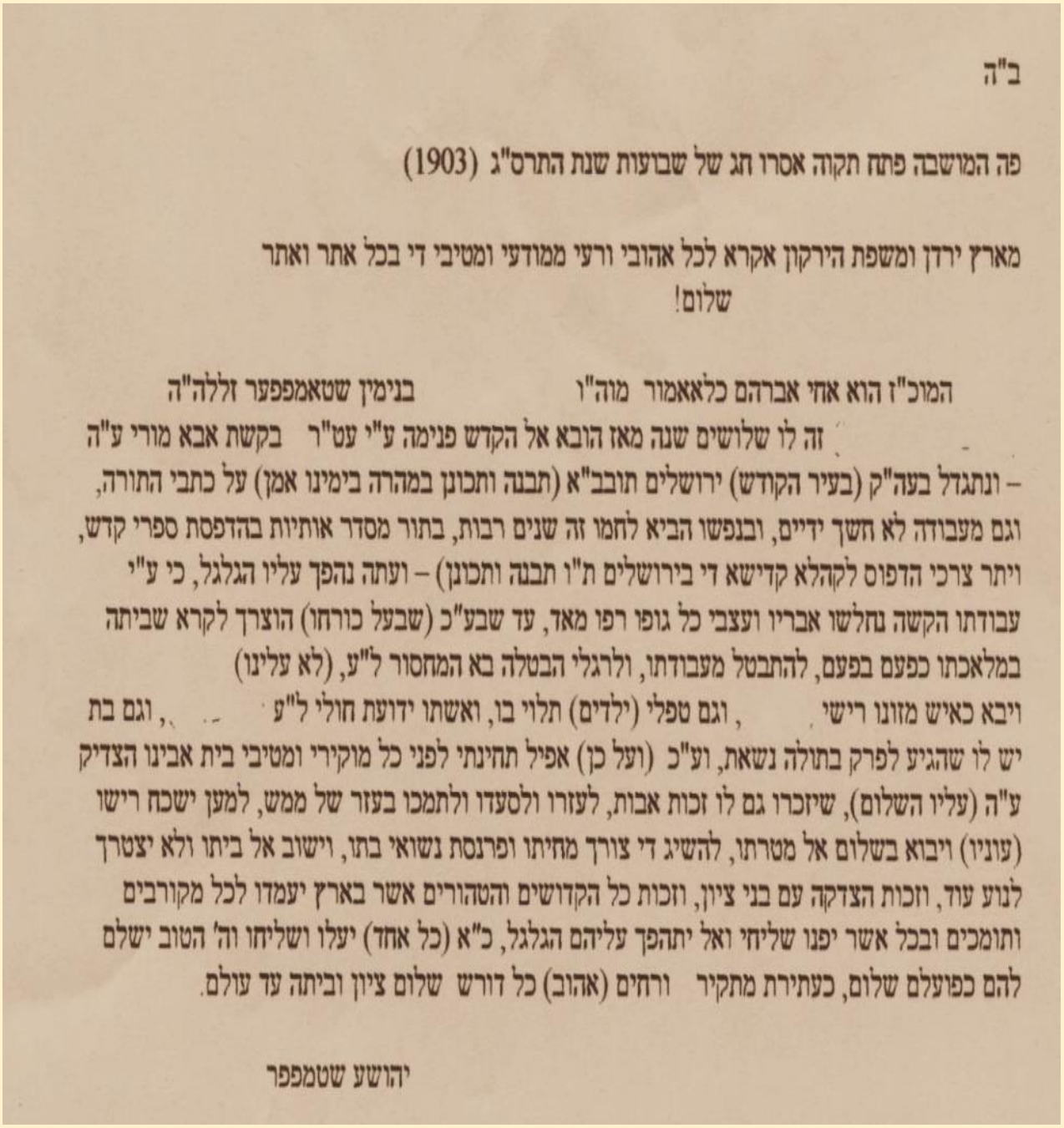
סימנים מוקדמים אצל מבוגרים אינם ספציפיים וכוללים דיכאון, אובדן תיאבון, כאבי בטן, בחילות, שלשולים, עצירות וכאבי שרירים. כמו כן, ייתכנו עייפות, ליבידו מוגדל, טעם מוזר בפה ושינויי באישיות.

המוח הוא האיבר הרגיש ביותר לחשיפה לעופרת עופרת משפיעה על מערכת הרבייה הזכרית והנקבית. חשיפה לעופרת הוכחה כגורמת בעיקר לסרטן ריאות, סרטני המעי הגס והכליות, וסרטן שלפוחית השתן.

<u>אחיו הבוגר יהושע ניסה לסייע לו ופנה למכריו בעניינו הוא ניסה למנוע את נסיעתו לחו"ל.</u>

מכתבו של יהושע שטמפפר בכתב ידו

ב"ה

פה המושבה פתח תקוה אסרו חג של שבועות שנת התרס"ג (1903)

מארץ ירדן ומשפת הירקון אקרא לכל אהובי ורעי ממודעי ומטיבי די בכל אתר ואתר
שלום!

המוכ"ז הוא אחי אברהם כלאאמור מוה"ו בנימין שטאמפפער זללה"ה
זה לו שלושים שנה מאז הובא אל הקדש פנימה ע"י עט"ר בקשת אבא מורי ע"ה
– ונתגדל בעה"ק (בעיר הקודש) ירושלים תובב"א (תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן) על כתבי התורה,
וגם מעבודה לא חשך ידיים, ובנפשו הביא לחמו זה שנים רבות, בתור מסדר אותיות בהדפסת ספרי קדש,
ויתר צרכי הדפוס לקהלא קדישא די בירושלים ת"ו תבנה ותכונן) – ועתה נהפך עליו הגלגל, כי ע"י
עבודתו הקשה נחלשו אבריו ועצבי כל גופו רפו מאד, עד שבע"כ (שבעל כורחו) הוצרך לקרא שביתה
במלאכתו כפעם בפעם, להתבטל מעבודתו, ולרגלי הבטלה בא המחסור ל"ע, (לא עלינו)
ויבא כאיש מזונו רישי , וגם טפלי (ילדים) תלוי בו, ואשתו ידועת חולי ל"ע , וגם בת
יש לו שהגיע לפרק בתולה נשאת, וע"כ (ועל כן) אפיל תחינתי לפני כל מוקירי ומטיבי בית אבינו הצדיק
ע"ה (עליו השלום), שיזכרו גם לו זכות אבות, לעזרו ולסעדו ולתמכו בעזר של ממש, למען ישכח רישו
(עוניו) ויבוא בשלום אל מטרתו, להשיג די צורך מחיתו ופרנסת נשואי בתו, וישוב אל ביתו ולא יצטרך
לנוע עוד, וזכות הצדקה עם בני ציון, וזכות כל הקדושים והטהורים אשר בארץ יעמדו לכל מקורבים
ותומכים ובכל אשר יפנו שליחי ואל יתהפך עליהם הגלגל, כ"א (כל אחד) יעלו ושליחו וה' הטוב ישלם
להם כפועלם שלום, כעתירת מתקיר ורחים (אהוב) כל דורש שלום ציון וביתה עד עולם.

יהושע שטמפפר

המכתב שהפקיד יהושע שטמפפר בידי אחיו מכתב המלצה שנועד לסייע בידו

<u>צוואת ייטל</u>

באותה העת נפטרה גם הדודה ייטל אשתו השניה של בנימין שנישא לה לאחר מות אחותה חנה וגם היא הייתה כה מודאגת ממצבו שהורישה לו את כל רכושה הדל וככל הנראה גם את דירתה בבתי אונגרין שנתרמה להם בתנאי שתעבור בירושה גם לילדיו.

צוואת ייטול

אך המצב הלך והתדרדר .

ביאושו החליט לנסוע לאוסטרליה שם ישבו קרובי משפחתו ולמצוא בה פרנסה והוא אומנם נסע וישב שם במשך שלוש שנים.

אברהם חזר זמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה .

בשנות המלחמה מצבה של המשפחה היה טוב יחסית בגלל היותם אזרחים אוסטרו הונגריים.הצבא הטורקי ובני בריתם הגרמנים הובסו במרבית הקרבות, הם ידעו שהיהודים מצפים בכיליון עיניים ליום בו יכבוש הצבא האנגלי את ארץ - ישראל, לכן התנקמו ביהודים על כל צעד ושעל, היה רעב כבד בארץ ובירושלים.השלטון הטורקי לא סיפק מספיק מזון לתושבים, כי גם להם לא היה, וצבאם היה רעב, יחף ולבוש בלואי סחבות. כמו כן תקפו את הארץ פגעי טבע כמו התקפות ארבה, אך האזרחים האוסטרו הונגרים היו זכאים להגנתם של

הקצינים הגרמנים, בעלי בריתם של הטורקים, ואף חייל טורקי לא העז לגעת לרעה ביהודי שהיה נתין הממלכה האוסטרו -הונגרית. הם גם קבלו הקצבת מזון, ולא אילצו אותם להתגייס לצבא. באותם ימים לשרת בצבא הטורקי

בני המשפחה מלבד שלמה ומשפחתו הצטלמו בזמן שהותו של אברהם באוסטרליה גם כדי להעביר ד"ש מהילדים ויתכן שגם על מנת להכין צילומים עבור דרכונים אם יוחלט על נסיעת בני המשפחה לאוסטרליה

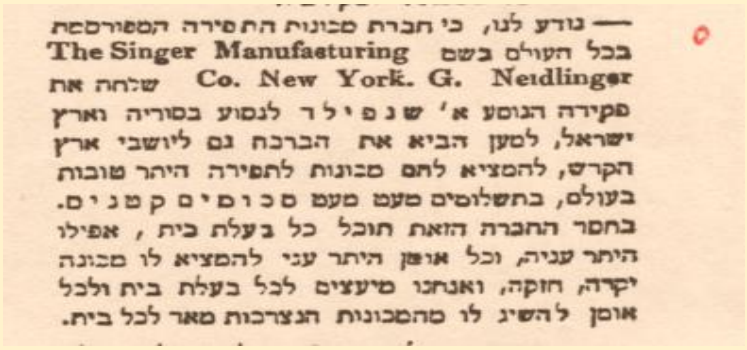
עומדים מימין לשמאל :אסתר,רבקה ומאיר.שורה שנייה:יהודית,דינה וילדיה של חנה,חנה,רחל

היה מוות כמעט בטוח, חיילים מתו ממחלות וממגפות יותר מאשר מקליעי רובה. ולכן, אנשים רבים שהיו חייבים בגיוס, הסתתרו בעליות הגג ובמקומות מסתור אחרים. אנשים הוצאו להורג בתליה על סיוע בהסתרת עריק מהצבא, ועל כל דבר פעוט שנחשב כפשע בעיני השלטון הטורקי. היו מקרים שסוחרים סרבו לקבל תשלום בשטרות נייר, כי היה ידוע לכל, שעם התבוסה הסופית, לא יהיה כל ערך לשטרות אלו, לכן דרשו לקבל מטבעות זהב, וכאשר הלשינו עליהם בפני השלטונות, הם הואשמו בביזיון של המטבע הטורקי, ופסק הדין היה מות בתליה. באותם ימים היה זה מחזה רגיל לעבור ליד שער שכם ולראות

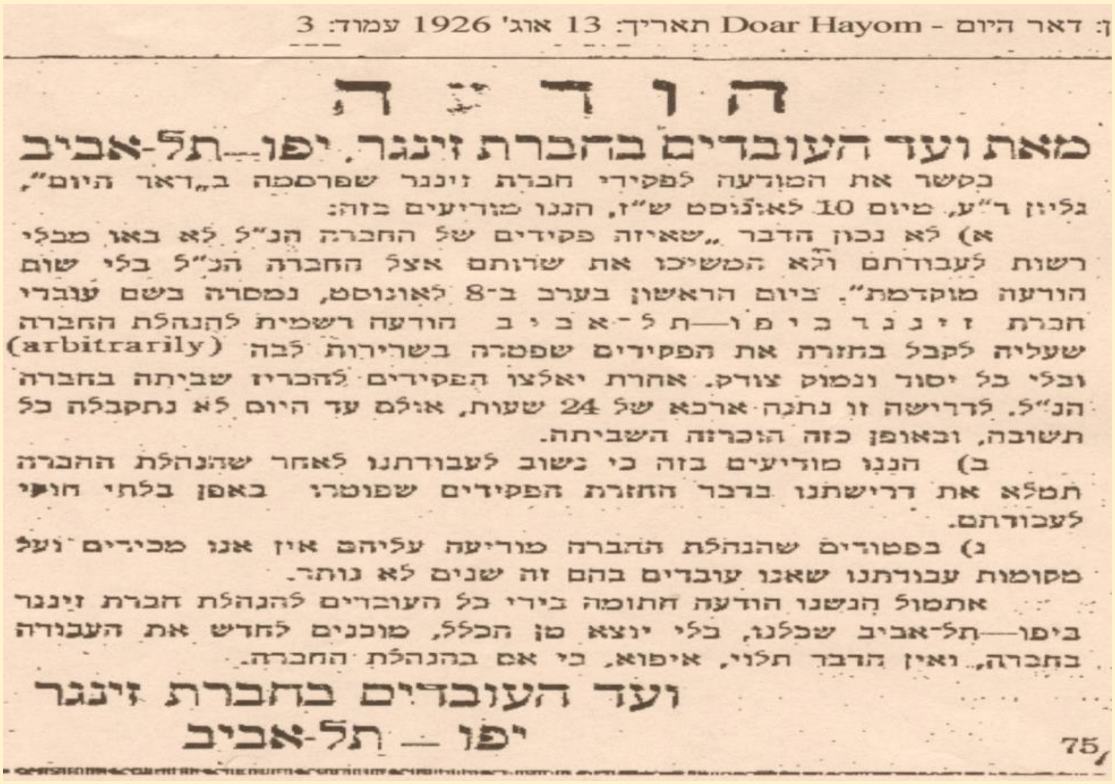
גופת תלוי מתנדנדת שם. ביום בו נכנסו האנגלים ובראשם הגנרל אלנבי לשערי ירושלים, רכובים על סוסים אבירים שטרם נראו כמותם בארץ, היתה שמחה אנשים חיוורי פנים הגיחו ממקומות המחבוא, מהמרתפים ומעליות הגג, בהם הסתתרו כדי להימנע משרות בצבא. מספרת אימא: אבא שלה ר' אברהם שטמפפר לקח את ילדיו לחזות בכניסת האנגלים לירושלים. ואחר כך נעמד בפתח חדר המדרגות של אחד הבתים, פתח בקבוקי יין, וחילק לעוברים ושבים.

אסתר אמא של שוש ספרה לה ששמעה אותו משוחח חופשי באנגלית עם החיילים הבריטיים שנכנסו לירושלים.

<u>לאחר המלחמה</u> קבל אברהם משרה בסוכנות זינגר.

— נודע לנו, כי חברת מכונות התפירה הספורסמת
בכל העולם בשם The Singer Manufacturing
שלחה את Co. New York. G. Neidlinger
פקידה הנוסע א' שנפילר לנסוע בסוריה וארץ
ישראל, למען הביא את הברכה גם ליושבי ארץ
הקדש, להמציא להם מכונות לתפירה היהר טובות
בעולם, בתשלומים פעם פעם סכומים קטנים.
בחסר החברת הזאת תוכל כל בעלת בית, אפילו
היתר עניה, וכל אופן היתר עני להמציא לו מכונה
יקרה, חזקה, ואנחנו מיעצים לכל בעלת בית ולכל
אומן להשיג לו מהמכונות הנצרכות מאר לכל בית.

עיתון האור 22/4/1891 הקמת סניף של חברת זינגר בארץ הקודש

ך: דאר היום - Doar Hayom תאריך: 13 אוג' 1926 עמוד: 3

ה ו ד ע ה

מאת ועד העובדים בחברת זינגר, יפו—תל-אביב

בקשר את הכודעה לפקידי חברת זינגר שפרסמה ב„דאר היום", גליון ר"ע, מיום 10 לאוגוסט ש"ז, הננו מוריעים בזה:

א) לא נכון הדבר „שאיזה פקידים של החברה הנ"ל לא באו מבלי רשות לעבודתם ולא הכשיכו את שרותם אצל החברה הנ"ל בלי שום הורעה מוקדמת". ביום הראשון בערב ב-8 לאוגוסט, נמסרה בשם עובדי חברת זינגר ביפו—תל-אביב הורעה רשמית להנהלת החברה שעליה לקבל בחזרה את הפקידים שפטרה בשרירות לבה (arbitrarily) ובלי כל יסוד ונמוק צורק. אחרת יאלצו הפקידים להכריז שביתה בחברה הנ"ל. לדרישה זו נתנה ארכא של 24 שעות, אולם עד היום לא נתקבלה כל תשובה, ובאופן כזה הוכרזה השביתה.

ב) הננו מודיעים בזה כי נשוב לעבודתנו לאחר שהנהלת החברה תמלא את דרישתנו בדבר החזרת הפקידים שפוטרו באפן בלתי חוקי לעבודתם.

ג) בפטודים שהנהלת החברה מוריעה עליהם אין אנו מכירים ועל מקומות עבודתנו שאנו עובדים בהם זה שנים לא נותר.

אתמול הגשנו הודעה חתומה בידי כל העובדים להנהלת חברת זינגר ביפו—תל-אביב שכלנו, בלי יוצא מן הכלל, מוכנים לחדש את העבודה בחברה, ואין הדבר תלוי, איפוא, כי אם בהנהלת החברה.

ועד העובדים בחברת זינגר
יפו — תל-אביב

75

החברה התפתחה מאד בשנים אלה בארץ

בשנת 1920 ארעה תקלה במקום עבודתו והוא חרד כי עומד הוא להיות מפוטר על פי שיחה עם בניו של מאיר שטמפפר ספרו כי שמעו מאביהם כי בסוכנות "זינגר" חסרו מסמכים שהיו קשורים בעיסקה של רכישת מכונות - תפירה.

אברהם הואשם בכך וסבר כי יפוטר.

לאחר מותו התגלו המסמכים.

ואומנם נרשם בעיתון כי קיבל הודעת פיטורין הודעה שהוכחשה על ידי מעסיקיו.

מצבו המעורער ממילא והפחד הנורא מפני העתיד גרם לו ככל הנראה לעשות מעשה נואש.

אברהם שתה רעל .

האם בכל אופן בטעות?

לעולם לא נדע.

אברהם השאיר אחריו אשה דינה וילדים מתגעגעים ארבעה מילדיו קראו לבניהם על שמו.

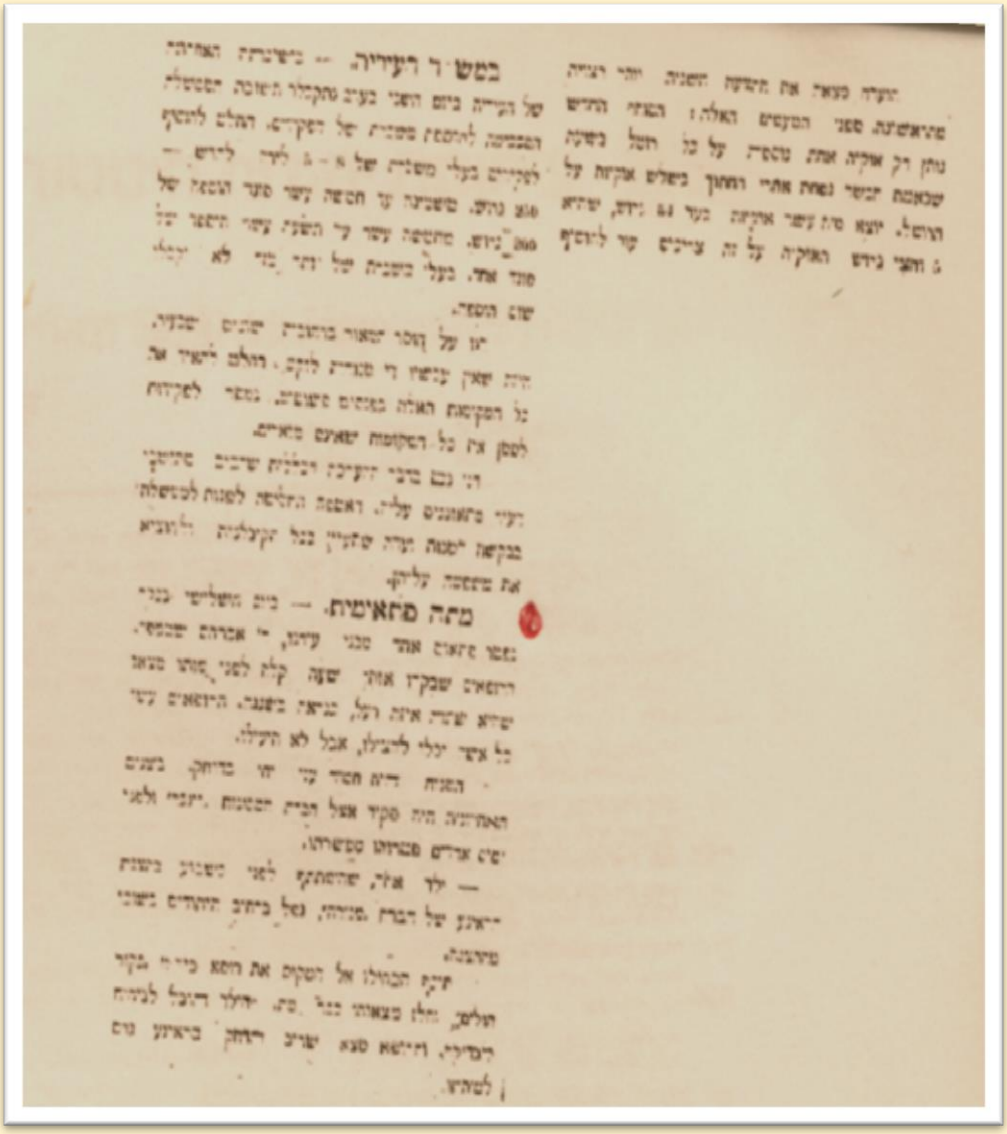
סבא אברהם שמפפר נפטר בשנת 1920 ונטמן בהר-הזיתים , הוא השאיר אחריו אלמנה שהיתה עדיין מטופלת בילדים קטנים, הצעירה ביניהם יהודית הייתה רק בת אחת עשרה שנים.

קברו של אברהם שטמפפר

אברהם נפטר בכ"ב טבת תר"פ .

קברו בבית העלמין האמצעי,איזור 2, חלקה ג'.שורה י"ג ,קבר ז'

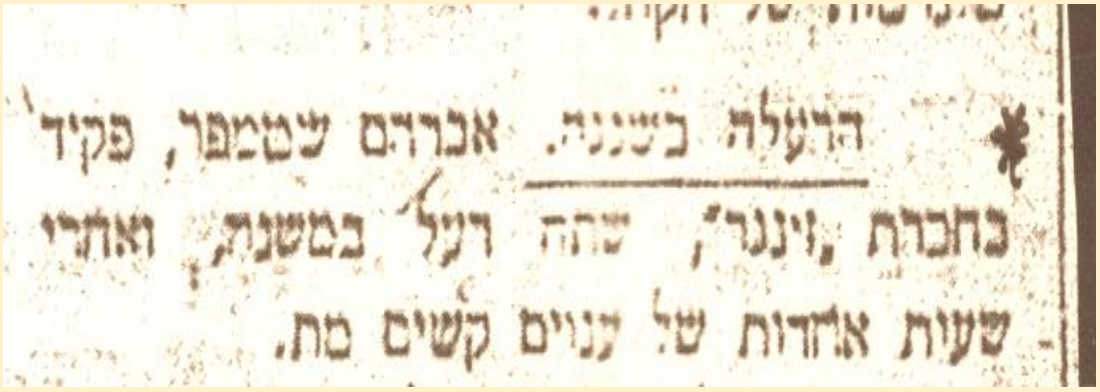
הידיעה בעיתון "דואר היום"

על מותו של אברהם. הודעה נוספת פורסמה גם בעיתון "הארץ".

<u>מיתה פתאומית</u>

ביום השלישי נפטר פתאום אחד מבני עירנו ר' אברהם שטמפפר הרופאים שבקרו אותו שעה קלה לפני מותו מצאו שהוא שתה איזה רעל כנראה בשגגה הם עשו כל אשר יכלו להצילו אבל לא הועילו.

הוא חי בדוחק. בשנים האחרונות היה פקיד בחברת זינגר ולפני ימים אחדים פטרוהו ממשרתו

הרעלה בשנית. אברהם שטמפר, פקיד
בחברת זינגר, שהה רעל במשנתו, ואחרי
שעות אחדות של ענוים קשים מת.

בעיתון "הארץ" מה-15.1.20 נאמר כי מדובר בתאונה

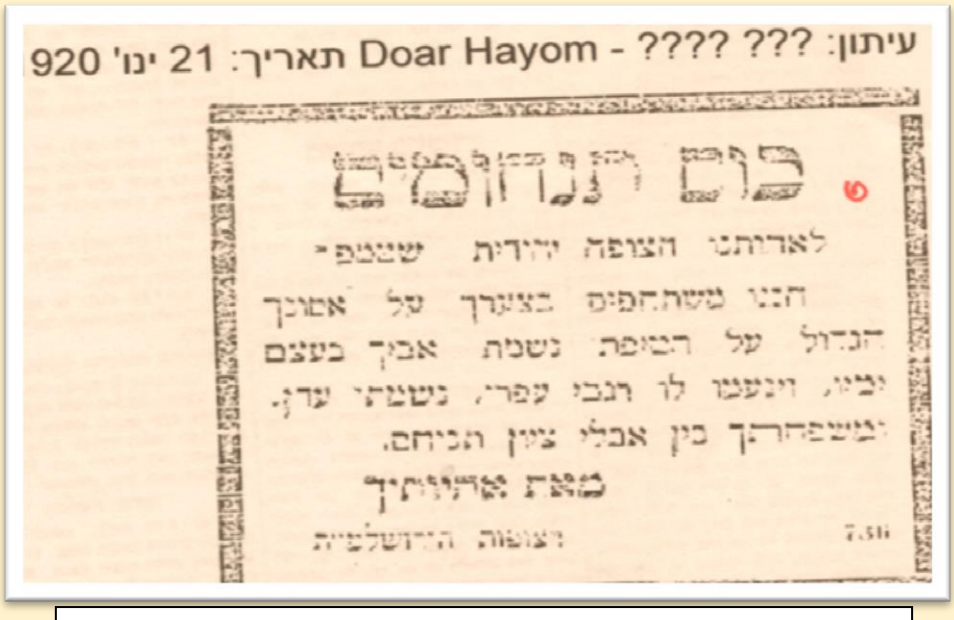
וכי אברהם שתה רעל בשגגה

תיקון טעות –"דואר היום"- 16.1.20

חברת זינגר מודיעה שאברהם שטמפר נשאר במשרתו עד יום מותו.

ככל הנראה איימו עליו בפיטורים עקב בעייה כלשהי הסתבר שהייתה ככל הנראה טעות או אי הבנה אך אברהם נשבר

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 21 ינו' 920

בום התנחומים

לארותנו הצופה היודית שטמפר-

חנו משתתפים בצערך על אסונך הגדול על הסיפה נשמת אביך בעצם יביו, ונעמו לו רגבי עפרו, נשמתו עדן, ישפחרך בין אבלי ציון וניחם.

מאת אחיותיך

הצופה הירושלמית

תנחומים ליהודית שטמפר בעיתון "דואר היום" 21/1/20 מהצופות הירושלמיות לרגל מותו של האב אברהם שטמפר

סבתא דינה נותרה אלמנה אך לא נתנה למצבה לשבור את רוחה או את רוחם של ילדיה.
בנותיה הקטנות היו ילדות ונערות חברותיות,פעילות ושמחות.
דינה הייתה פשוטה בהליכותיה- שושנה מספרת כי עד סוף ימיה לא ידעה דינה להחזיק מזלג ביד בנימין אומנם הבטיח לתת לה כמה בישליקים אם תצליח להחזיק ביד ימין סכין ובשמאל מזלג. היא נסתה וניסתה ולא הצליחה. הוא ראה שהיא לא מצליחה אז בכל אופן עשה לה בחינה ונתן לה פרס.
היא הייתה אוכלת עם חתיכת לחם ומנגבת את הצלחת עם הלחם.

ילדיה של סבתא דינה אהבו אותה ודאגו לה גם לאחר שנישאו והקימו משפחות, אבל את המרב עשו עבורה רחל ואריה.
אריה שומכר היה מהנהגים הראשונים של חברת המקשר בירושלים, הוא עבד על קו 1 שנסע מהעיר לבית חולים הדסה והאוניברסיטה העברית על הר הצופים.
הוא היה אדם יקר עם לב זהב, סבתא דינה גרה בביתם בשכונת "המקשר"משך שנים רבות והם טיפלו בה במסירות וסעדו אותה בנאמנות.
רותי ויעל בנותיהם של רחל ואריה, מספרות שבלילות שבת וחג ליוו את סבתא דינה לבית-הכנסת בקריית-משה, מכיוון שהתקשתה להגיע בכוחות עצמה מפאת זקנתה, וגם בגלל ראייתה הלקויה. היא היתה מתקשטת בבגדי חג ששמרה במיוחד למטרה זו: שמלה לבנה עם נקודות כחולות, סינר תחרה לבן וצעיף (שאל) לבן.
בבית לאחר התפילה היה אריה חתנה מקדש על היין לכבודה ועורך קבלת שבת מסורתית, למרות שהמשפחה הייתה חילונית. הודות לסבתא דינה למדו ילדי המשפחה רותי, יעל ונתן להעריך ולכבד את המסורת היהודית.
אי אפשר לדבר על סבתא דינה מבלי להזכיר את קופסת הטבק שלה, שהיתה מונחת בכיס שמלתה, ומדי פעם היתה פותחת אותה, נוטלת קמצוץ בין האגודל לאצבע, ומגישה אותו לנחיריה, שואפת שאיפה עמוקה ומתמכרת לריח המיוחד הזה, כאשר אני נזכרת בסבתא דינה, עולה באפי ריחו החריף של הטבק שלה.
בתקופת מלחמת העצמאות בזמן המצור על ירושלים כאשר הפגזים שנורו מכיוון נבי-סמואל ומר-אליאס התעופפו מעל הבית, עמדה סבתא בגבורה ולא התלוננה והשתדלה לא להכביד על אף אחד.
היה מחסור במזון, ומים היו במשורה, לא היה מקלט בבית, הניחו את מיטתה מתחת למדרגות ומילאו שקים בחול והניחו אותם בפתח הכניסה לחדר המדרגות. לאחר תום הקרבות כאשר פינו את שקי החול, מצאו בתוכם כמות רבה של רסיסים, המצב היה קשה שבעתיים עבור אישה זקנה כבת שמונים.
הלגיון הירדני חלש על הכביש לירושלים הנצורה ממשטרת לטרון,

התנהלו קרבות קשים כדי לסלק אותם משם, אבל ללא הצלחה יתרה, והוחלט לפרוץ בינתיים דרך חלופית הידועה כ"דרך-בורמה" אשר באמצעותה ניצלה העיר מרעב וכניעה בשל המחסור במזון, בנשק ובתחמושת.
עם פריצת המצור על ירושלים על-ידי חיילי הפלמ"ח, ופתיחת "דרך-בורמה", העביר דודי אריה שומכר שהיה נהג "המקשר" את סבתא דינה באוטובוס שלו שהוריד חיילים לשפלה ושהיה מהראשונים שעברו בדרך זו, והביא אותה אלינו, ובגילה הקשיש צלחה דרך חתחתים זו בגבורה.
סבתא דינה היתה מעורה בכל ההתרחשויות שקרו בארץ, היא העריצה את בן-גוריון, ואני זוכרת כאשר נפטר נשיא המדינה הראשון הפרופסור חיים וויצמן, ישבה ליד מקלט הרדיו והקשיבה למהלך ההלוויה ששודרה ועיניה זלגו דמעות.
דינה זכתה לראות את הקיסר וילהלם בשער יפו בלכתה מבית הוריה בעיר העתיקה לבתי אונגרן.

סבתא דינה אהבה מאד להקשיב לשידורי הרדיו בשפת היידיש, והתעניינה בכל הנאמר שם.
כאשר השמיעו מוזיקה ברדיו, הייתה רוקעת ברגליה לקצב המנגינה
דינה אהבה מוזיקה והיה לה גם כשרון לשפות על פי שיחה עם אברהם אצילי ידעה ערבית וגם הבינה כנראה לדינו הייתה שרה לאברהם שירי ערש בלדינו.

דינה ובנותיה (מצד ימין רבקה) בכניסה לדירתה בבתי אונגרן

את התמונה שלח לנו יעקב וייסברג נכד אחותה-חנה

סבתא דינה האריכה ימים, היא נפטרה בשנת 1952 בגיל 82 .
שלושה שבועות אחר פטירתה נולדה לה נכדה שנקראה על שמה-דינה.
הסבתא דינה זכתה לראות בהקמת מדינת ישראל, אבל ירושלים כבר היתה מחולקת, ונמנע מהמשפחה לטמון אותה לצדו של בעל נעוריה האהוב ר' אברהם שטמפפר שהיה קבור בהר הזיתים והיא נטמנה בהר-המנוחות בגבעת שאול.
קברה נכרה בגוש א' חלקה ד' שורה ד' קבר מס' 8 . הגוש נמצא ליד המבנה של מציבות אליהו (פניה ימינה ומדרגות שמאלה).

בתנו תמר היא דור חמישי לדינה.
כאשר למדה באוניברסיטה החליטה לשכור חדר בדירת סטודנטים ובקשה ממיכה להגיע לדירה ולחתום לה כערב .
כשהגיע לשם מיכה -נדהם,

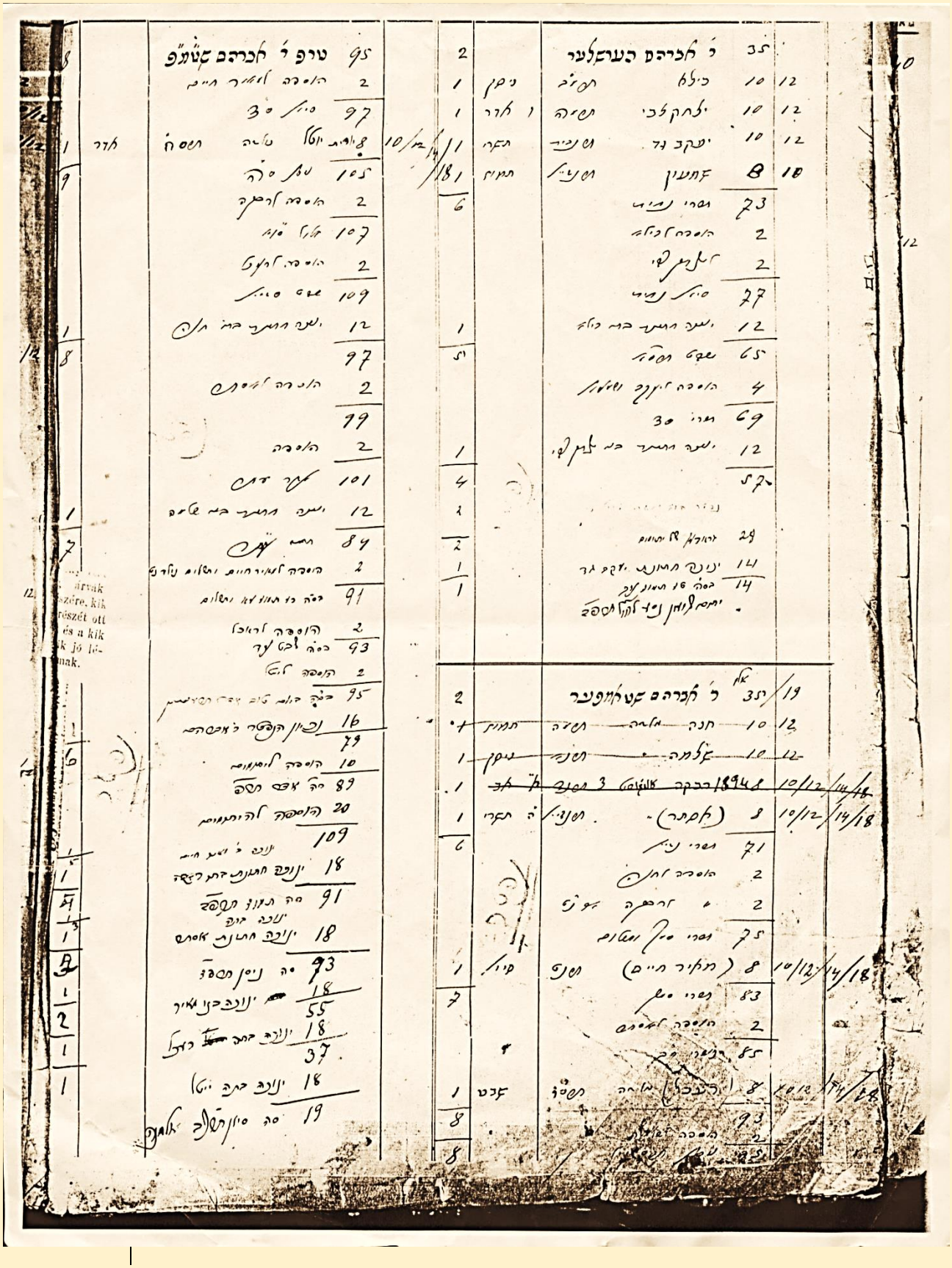
תמר בחרה לגור בדירה ב"שיכון המקשר" באותה הכניסה ובדיוק מתחת לדירה בה התגוררה דינה (בביתם של בני משפחת שומכר.)
האם מדובר במקריות או שמא חשה תמר קשר למקום ונמשכה למקום בו התגוררה סבתה של פנינה?.

ב. ילדי אברהם ודינה - הקדמה

בכנס בפתח תקווה - שנת 2008- אחדים מצאצאי אברהם ודינה.

נכדי וניני חנה ,שלמה ומאיר.

מתוך ספר הכולל (בתי אונגרן ירושלים) משפחת אברהם שטמפפר. בין היתר רשומים הילדים ותאריכי הולדתם- הילדים: חנה 1885, שלמה 1891,רבקה 1894,אסתר 1895, מאיר 1890, רחל 1904, יהודית 1908

שני בנים וחמש בנות נולדו לדינה ואברהם שטמפפר.

התמורות שעברו על הישוב בארץ והשינויים המהירים גרמו להבדלים גדולים בין האחיות ודרכי גידולן וחינוכם.

גם על אברהם האב באו תהפוכות גדולות וניסיונותיו להתגבר ולהיחלץ ממצבו הקשה הביאו לשינויים גדולים גם אצלו.

הבן הבכור שלמה והבן הצעיר מאיר למדו בישיבות אך מצאו דרכם במהירות לעולם העבודה.

שלמה למד והפך לרוקח ומאיר התמחה בעבודות חקלאיות תחילה בפתח תקווה ואחר כך בחדרה. חנה הבת הגדולה נישאה צעירה ולא למדה כלל.

אסתר ורבקה למדו בהסתר בבית .

אברהם שכר שני מורים שהגיעו לבית המשפחה בערבים כדי שאף אחד בשכונה לא יבחין בהם, אחד לימד את הבנות עברית וחשבון, והשני לימד אותן אנגלית. אסור היה לדבר בשכונה בשפה העברית, כי זוהי שפת הקודש ומשמשת אך ורק לתפילה וללימוד תורה, שפת הדיבור בין הילדים הייתה ביידיש.

שתי הבנות הצעירות , רחל ויהודית , למדו בבתי ספר מסודרים והיו אפילו פעילות בתנועות נוער.

מהפכה של ממש לעומת הבנות הגדולות יותר ובמיוחד לעומת הבת הבכורה חנה .

לא פשוט היה התהליך , אברהם שטמפפר העדיף שבנותיו תלמדנה בבית - הספר, אבל הוא ידע שאם הוא ישלח אותן לשם, יטילו עליו מנהיגי השכונה חרם, מה שהוא לא יכול היה להרשות לעצמו מבחינה חברתית וכלכלית. אסתר, הבוגרת מבין הבנות הצעירות של המשפחה, וכנראה גם נועזת, לקחה את שתי אחיותיה הקטנות רחל ויהודית בידיהן ורשמה אותן לבית הספר בירושלים, היא לא אמרה דבר להורים, אף לא לאבא, כי ידעה שמוטב שהאב לא ידע, שאם במקרה ייתפסו הילדות על-ידי משמרות הצניעות, הוא יוכל לטעון שלא ידע על כך דבר, וכאשר נודע לסבא אברהם שבנותיו לומדות בבית - הספר, עשה עצמו כלא יודע אבל בתוך ליבו היה מרוצה מאד, תחילה למדו שלוש הבנות בביה"ס "עזרא" שנוסד על -ידי חברה מגרמניה שפתחה שלושה בתי-ספר לילדים יהודים בירושלים, ביפו ובחיפה. שפת הלימוד והדיבור בביה"ס הייתה גרמנית, הבנות השאירו את ילקוטי הספרים אצל קרובי משפחה שגרו בעיר מחוץ לשכונה, וגם הקפידו על תלבושת צנועה כאשר הן חוזרות הביתה לשכונה מבית-הספר. הן למדו שם כשלש שנים, אחר -כך פרצה בירושלים "מלחמת-השפות", קם "גדוד מגיני השפה" ששלח פעילים צעירים לרחובות העיר ולמוסדות, והם העירו לכל יהודי שדיבר יידיש או שפה זרה אחרת והורו לו

בנחרצות: עברי דבר עברית! כמובן שגם סבא אברהם הסכים עם הרעיון הזה ואמר: אם יש בית -ספר עברי, הילדות שלנו תלמדנה בבית-ספר עברי! ואז הן עברו ללמוד בביה"ס "למל" ששפת הדיבור הייתה בעברית. משם עברה יהודית שהייתה תלמידה מצטיינת לביה"ס "מיס-לנדאו" (אוולינה דה רוטשילד) ששפת הלימוד הייתה באנגלית. יהודית שלטה בשפות: אנגלית, גרמנית, צרפתית וערבית.

.
בספרו "תמול שלשום" לוקח "עגנון" את אחד מגבורי הספר – הכלב "בלק" ,

ומביא אותו אל חצר בית הספר אוילינה דה רוטשילד, ולהלן תיאורו:
" ראה כמה תינוקות: מהן אשכנזיות, מהן בוכריות, מהן גורזיות, מהן חלביות, מהן מדיות, מהן ספרדיות, מהן פרסיות, מהן תימניות, מהן משאר כל העדות שבירושלים, וכולן לבושות שמלות כחולות, וכולן מעוותות פניהן ומעקמות את פיהן, וקולות שונים ומשונים יוצאים מהן. הכיר שהן משיחות בלשון של אומות, של איזו אומה לא הכיר, אף על פי שהיה יודע שבעים לשון כרוב כלבי ירושלים; שעדין לא הייתה לשונה של אותה אומה מהלכת בארץ. אלא מאחר שבית ספר היה, ומיסודם של אחינו בני ישראל מאנגליה היה, הבין דבר מתוך דבר שאותה לשון אנגלית היא. חייך לו בין שיניו ודיבר אל עצמו, בנות ישראל דעתניות הן, וכשם שלמדו אחיהן לשונם של כל ישראל חברים (צרפתית), ולשונה של חברת עזרה (גרמנית), כך ילמדו הן לשון זאת."
כאמור שכן בית הספר בבניין "מחניים". היה זה עד שנת 1911. באותה שנה ביקשה מיס לנדאו להרחיב את מבנה בית מחניים, וכשלא עלה הדבר בידה, עבר בית הספר לארמון החבשי, הלא הוא בנין רשות השידור שבצומת הרחובות מליסנדה וסנט פול של אז, או בלשון ימינו: הלני המלכה פינת שבטי ישראל. בבניין זה שכן בית הספר במשך כ – 20 שנה, עד 1930. בשנה זו חזר המוסד לבית מחניים שעבר שיפוצים רציניים והיה מוכן לתפקידו.

כאן למדו בנותיו הקטנות של אברהם - ביה"ס אוולינה דה רוטשילד"

בשנים אלה שכן ביה"ס בבניין זה אשר שמש אחר כך משך שנים רבות בניין רשות השידור

לאחר פטירתו של אברהם נותרה דינה עם חמישה ילדים שלא היו עדיין נשואים אך נחושים מאד ונאמנים מאד לאחיהם ואחיותיהם.

כל אחד בדרכו טיפח את משפחתו למרות קשיים וטרגדיות .

משפחה אוהבת מסורה ומיוחדת.

אברהם שטמפפר

ג. ילדי אברהם ודינה (חנה,שלמה,רבקה,אסתר,מאיר,רחל,יהודית)

חנה בתם הבכורה של דינה ואברהם שטמפפר

הבת הבכורה חנקה ובעלה יוסף חיים פרל, נישאו בירושלים והתגוררו בתקופת נשואיהם הראשונה בבתי אונגרן הם בקומה א' ורבקה בקומה ב'.

חנה קבלה ככל הנראה בירושה את דירתם של בנימין ויטול שטמפפר זאת צוותה ייטל בצוואתה.

לאחר מכן עברו לחדרה ויוסף חיים עבד כחזן ומנקר במושבה.

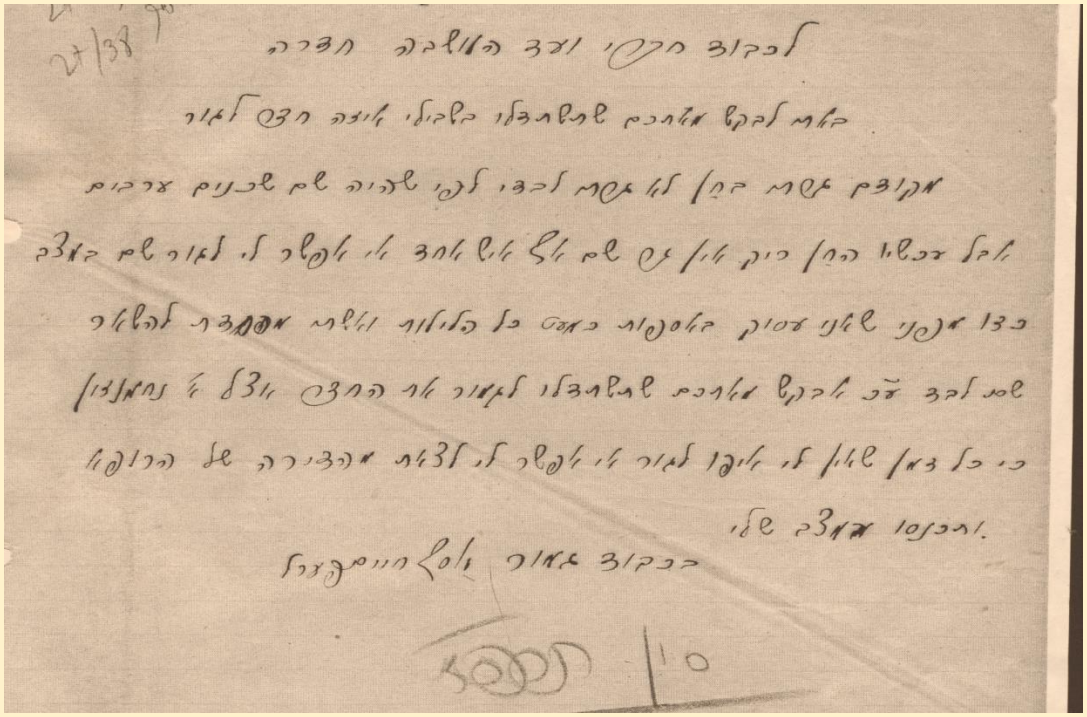
המתיישבים הראשונים בחדרה הגיעו מהערים ריגה, וילנה וקובנא שבליטה ובלטביה, תחילה גרו בחאן שהיום הוא משמש כאתר מורשת היסטורית של ההתיישבות במקום. המתיישבים סבלו מתנאים קשים בשל הביצות, ורבים מביניהם גם צעירים וילדים קטנים מתו ממלריה. נוסף לזאת סבלו מהתקפות רצחניות של ערביי הסביבה, במאורעות שנת תרפ"א בשעת ההתנפלות ריכזו את התושבים בבית שניאורסון כדי להגן עליהם והוחלט להפקיר את הרכוש.

חנקה היתה איכרה שטיפלה במשפחתה ובמשק ביתה, היא הובילה פחי מים על החמור, אפתה לחם בטאבון, השקתה את הפרדס, טיפלה בלול התרנגולות, ועבדה מאור ראשון ועד אור אחרון, ובלילה נפלה על משכבה עייפה עד מוות. יוסף חיים עבד כ"מנקר" ודאג לכשרות הבשר במושבה, היה לו קול ערב מאד ושימש גם כחזן בבית הכנסת, ילדיהם היו בנימין, אברהם וחיה.

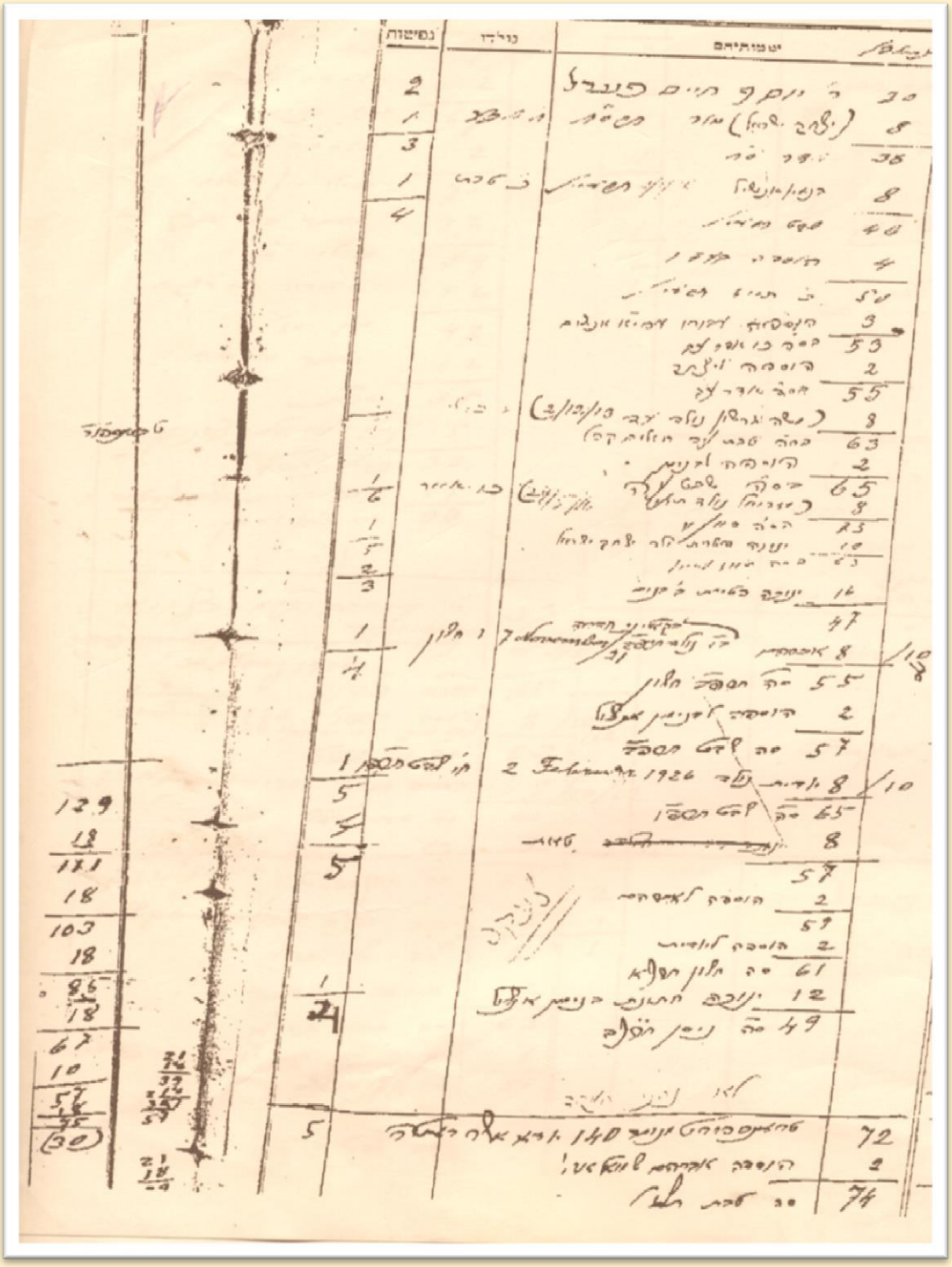
מאז שמלאו לשושנה -בתה של אסתר- שמונה שנים, נהגה אמה לשלוח אותה כל שנה בחופש הגדול לחדרה כדי לסייע לדודתה בעבודות הבית במשך כל תקופת החופש הגדול.

דינה ובתה הבכורה חנה פרל

יוסף חיים פרל מתאר את מצב המגורים הקשה של משפחתו בחדרה ומבקש סיוע-1927

מתוך ספר הכולל בתי – אונגרן משפחת חנה ויוסף חיים פרל

בדף זה רשומים כל ילדיהם של חנה ויוסף חיים ,עקב טעות לא רשומה פטירתה של יהודית וכן לא לידתה של חיה כנראה שאפילו פקידי הכולל התבלבלו מכובד האסונות שנחתו על משפחה זו.

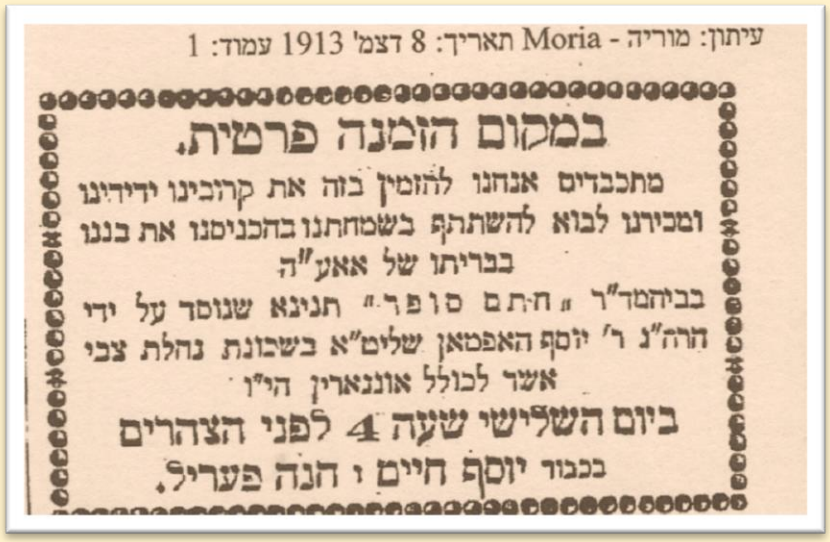
המדהים הוא שלמרות כל שעבר עליהם לא נכנעו בני הזוג והמשיכו לעבוד, לטפל ולהעניק עד הרגע האחרון.

ילדיהם הראשונים של חנקה ויוסף חיים פרל - יצחק ישראל שנולד ב-1908 ונפטר ב-1916,בנימין אנשיל שנולד ב-1910,משה גרשון שנולד ב-1913,ועזריאל שנולד ב-1916,שני הילדים האחרונים נפטרו בהונגריה לשם נסעה חנקה עם הילדים כדי להביא משם את חמותה ובינתיים נתקעה שם בגלל המלחמה ולא יכולה הייתה לחזור.

הילדים סבלו חרפת רעב ושני הקטנים לא הצליחו לשרוד רק בנימין נשאר בחיים ועימו חזרה חנה ארצה.

לאחר שחזרה ילדה את אברהם בשנת 1921 ,את יהודית שנולדה ב-1926 ונפטרה בגיל עשרה חודשים (טו' תמוז תרפ"ו) ואחר כך את חיה.
גם אברהם וגם חיה נולדו חולים ומתו בצעירותם..
חיה הותירה אחריה שתי בנות קטנות ובעל.
הסבא והסבתא חנה ויוסף חיים אמצו וגדלו את הבנות הקטנות עד לפטירתם.
מכל ילדיהם האריך ימים בן אחד בלבד –בנימין - שזכה לראות גם נכדים.

עיתון: מוריה - Moria תאריך: 8 דצמ' 1913 עמוד: 1

במקום הזמנה פרטית.

מתכבדים אנחנו להזמין בזה את קרובינו ידידינו ומכירנו לבוא להשתתף בשמחתנו בהכניסנו את בננו בבריתו של אאע"ה

בביהמד"ר „חתם סופר" תנינא שנוסד על ידי הרה"ג ר' יוסף האפטאן שליט"א בשכונת נחלת צבי אשר לכולל אונגארין הי"ו

ביום השלישי שעה 4 לפני הצהרים

בבנין יוסף חיים ו הנה פעריל.

ההודעה על לידתו של משה גרשון.

משה גרשון ועזריאל שנולד ב-1916 נפטרו ונקברו בהונגריה לשם נסעה חנקה כדי להביא לארץ את חמותה.

חנה עם שלושת הילדים איתם נסעה להונגריה היא חזרה עם בנימין בלבד (הילד החובש מגבעת משמאל)

חנה נסעה עם שלשה ילדים וחזרה עם ילד אחד-בנימין.

<u>יוסף חיים פרל</u>

לאחר שנים נפלה על המשפחה טרגדיה קשה נוספת - חיה הבת הצעירה נולדה חולה אך התמודדה עם מחלתה נישאה וילדה שתי בנות מתוקות שלומית וחוה.

בעלה של חיה –ברוך ורנאי-נפצע במלחמת העולם השנייה במדבר המערבי ואיבד את עינו ושלוש מאצבעות ידיו.

חנה ויוסף -חיים ,הסבא והסבתא -עברו לנתניה כדי להתגורר ליד הבת הם חסלו את המשק בחדרה ורכשו בית בנתניה אך האסון רדף אחריהם וחיה נפטרה.

לאחר פטירת אשתו התגורר ורנאי בבית משפחת מאיר שטמפפר עד שנישא שוב.

שתי הבנות גודלו באהבה ובמסירות על ידי הסבתא והסבא חנה ויוסף חיים,
עד לפטירתם,

יתון: המשקיף - Hamashkif תאריך: 2 ספט' 1943 עמוד: 3

מכתבים למערכת

זה היחס ?!

חברי ורנאי ברוך שוחרר משרותו בצבא ביחידות העבריות לאחר שרות של שנתיים היות שאבד את כשרו הצבאי בטוברוק במקום שסומאה עינו ונגדעו שלוש אצבעות ידיו בזמן התקפה.

חברי הנ"ל פנה מספר פעמים לועד למען החייל ולא נענה. פניתי למגבית ההתגייסות במקום ובקשתי לעזור לסדור קונסטרוקטיבי בעד חייל משוחרר, אך נדחתי בלך ושוב במשך חדשיים.

אני פונה באמצעות כב' למוסדות הנ"ל, שהחתום מטה ושאר פועלי היה לומים מפרישים אחוז הגון משכרם למענם, ושואלי: על שום מה יחס זה לאדם שהפך אינבליד בשרותו בצבא ? האם יוכל אדם נכה, שחייו נחרבו, להתקיים בתמיכה ממשלתית של 4 לא"י. בזמן שבשמו ולמענו נאסף כסף רב ?

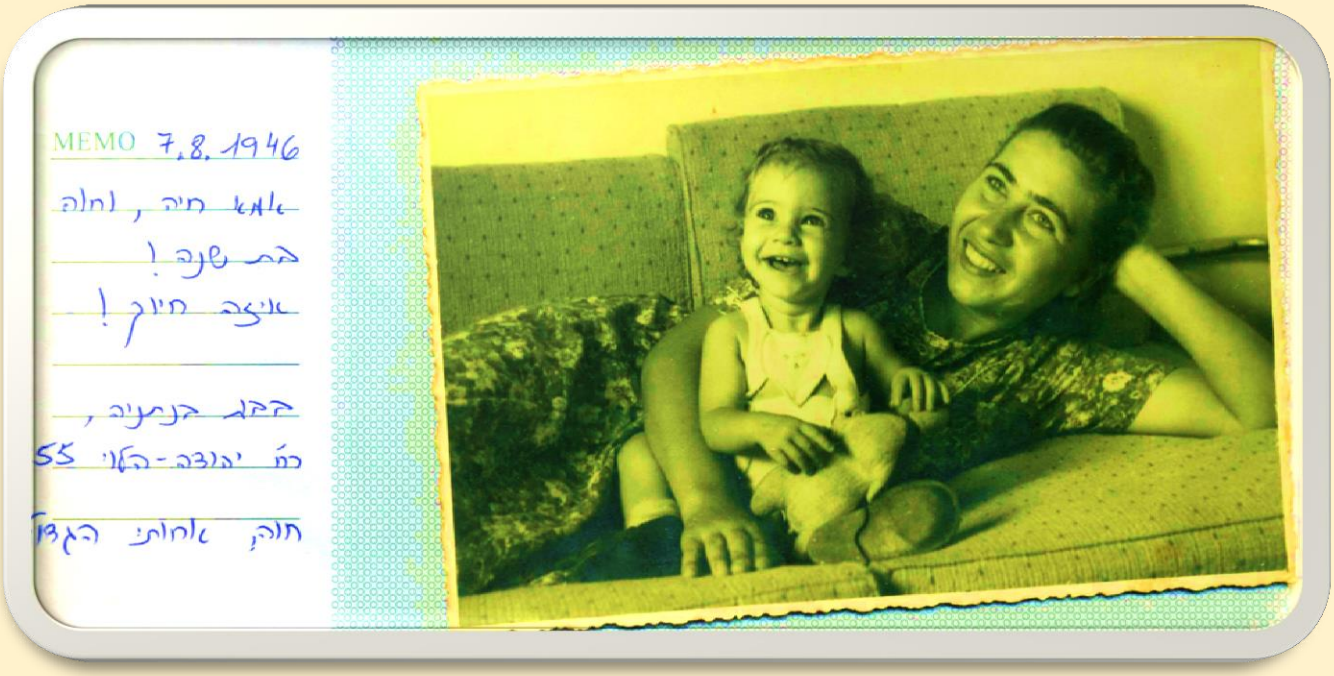
ישנה אפשרות שאולי תוחמץ, לסדר מזונן לחייל משוחרר זה, ובאם לא יחלצו לעזרתו יופקרו חיי אדם שהקדיש את בריאותו למטרה קדושה.

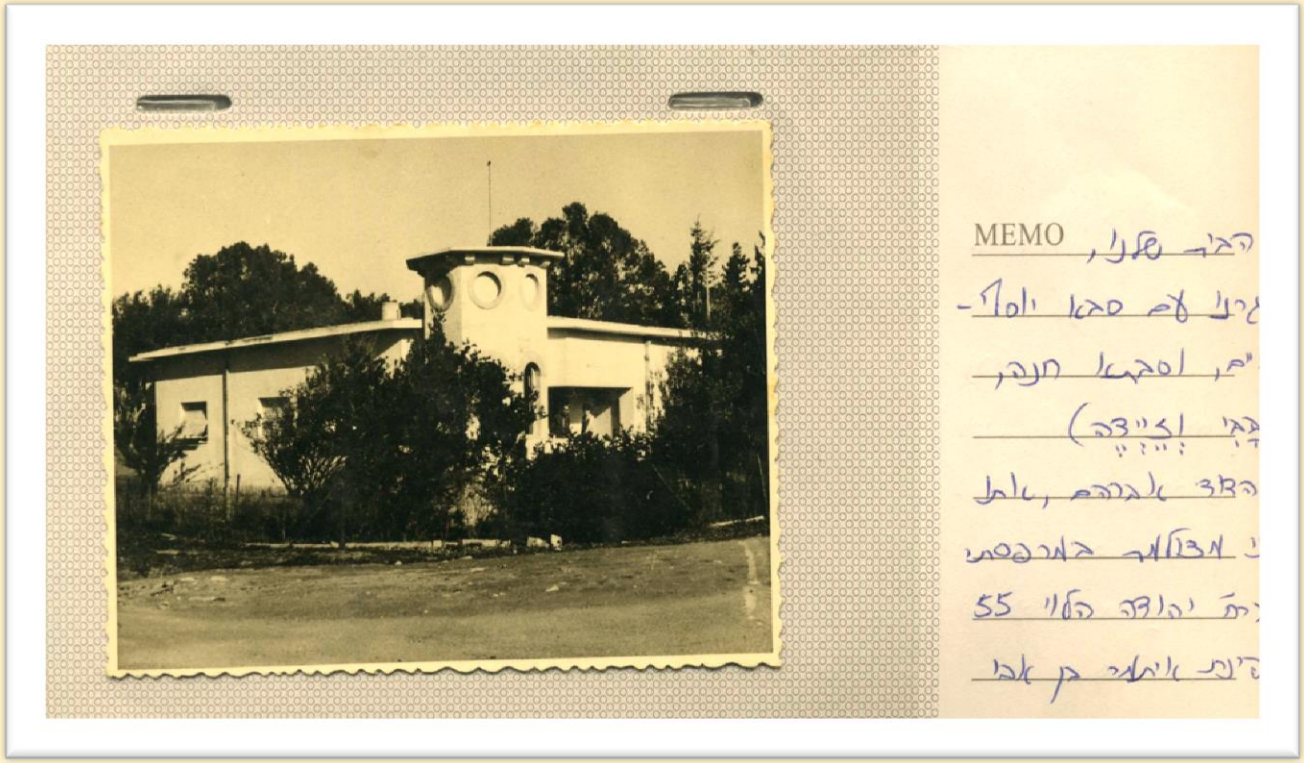
יעקב גרינבלט, נתניה

חברו של ורנאי- נכה המלחמה- מנסה להשתדל עבורו.

למטה, ורנאי ,חיה ושתי הבנות

שלומית, בתה של חיה, שלחה תמונות ילדות שלה ושל אחותה חווה עם הסברים בכתב ידה

אברהם- בנם החולה של חנה ויוסף חיים בחור עם לב של זהב שכולם אהבו אותו נפטר אף הוא בגיל צעיר

במקום תזמנה פרטית

החתן בנימין נ"י

הכלה מרים הי"ו

הנגו מזמינים את קרוביהו, ידידיהו ומכיריהו

ליום כלולת בניהו

אשר תהיה א"ה בשעטו"מ ביום ג' ז' אדר כ' ב' 4

אחה"צ בבית הורי הכלה בכפר גדעון ע"י עפולה

הורי החתן

יוסף חיים וחנה פרל

הורי הכלה

עקיבא צבי ורבקה מלק

הכתובת לטלגרמות: מלק, פרל כפר גדעון עפולה

13.3.1932 עיתון "דבר".

הודעה על נישואיו של בנימין עם מרים מלק.

הבן היחיד של חנה ויוסף חיים פרל שזכה לראות גם נכדים

בנימין ומרים פרל ביום נישואיהם

בנימין , מרים, וילדיהם עדינה ועזי

עדינה, בתה הבכורה מיכל, יוסי, בתיה ,תמר,עומר וישי -נתניה

פנינה ובן דודה האהוב בנימין בנה של חנה

יוסף חיים חנקה ונכדים

פנינה (רביעית מימין) עם משפחתה של חנה . ראשון מימין: יוסף חיים אחריו שלומית בתה של חיה, אחריה חנה

קברי בני משפחת פרל

שלמה וחיה שטמפפר לבית לוי-הוריה של פנינה

שלמה שטמפפר (1891-1947) בן אברהם נולד בירושלים
נפטר באוסטרליה

בגיל צעיר נשא לאישה את חיה לבית לוי-בת למשפחה ותיקה בירושלים –דור חמישי לר' גבריאל שטוקליישקובר - אשר הגיע ארצה עם ראשוני תלמידיו של הגאון מוילנה בראשית המאה ה-19.
רבים מצאצאיו של ר' גבריאל עסקו ברוקחות-בני מש' גבריאלוביץ שנקראו על שמו וכן וולוול-זאב וולף ירושלימסקי ובני אחותו של וולוול-מוטקה אפטייקר-לוי ור' פישל לוי.
שלמה שטמפפר למד הרוקחות משני גיסיו-פישל ומרדכי לוי.
שלמה עבד אז אצל מוטקה והשתלם אצלו. ילדיו של מוטקה נקשרו אליו מאד.
בשנת 1918 נחת אוירון ראשון בארץ ישראל שלמה לקח את כל ילדי המשפחה לחזות בפלא.אסתר –בתו של מוטקה-זכרה שהיא הייתה עייפה ועל כן שליימקה לקח אותה על הידיים.
היא זכרה גם שפעם בטיול שנתי הגיעו לחדרה והוא לקח אותה על עגלה לראות את יער חדרה.

כיאה לבני משפחת שטמפפר שפרצו את החומות והשתלבו בסביבה חקלאית-מצא שלמה עבודה בשנת 1920-כרוקח-חובש במושבה חדרה
את מקצוע הרוקחות למד משני גיסיו: פישל ומרדכי לוי.
שם, בחדרה, "אכולת הקדחת" עמד לשרות הקהל החדרתי והסביבה.
הוא הגיש עזרה רפואית בלי יוצא מן הכלל ובלי הבדל דת וקהילה ,בשעות היום והלילה, בשבתות ובחגים במענה לבני הישוב היהודי וכן לערבים שהועסקו אצל היהודים.
הוא הכין תרופות גם לתושבי קבוצות גן-שמואל, כרכור, חפצי-בה וכן ליתומי בלקינד.
העבודה כללה גם הגשת עזרה רפואית והכנת תרופות לבהמות בעת הצורך.
במכתבים אותם כתב לוועד המושבה חדרה, ובתשובות שקיבל (המכתבים אותרו בארכיון מוזיאון הח'אן חדרה)-מתוארים תנאי העבודה הקשים.
שלמה שטמפפר, עצמו, חלה בקדחת הצהובה.

יששכר ופנינה ילדיהם של שלמה שטמפפר וחיה לבית לוי אחותם של הרוקחים פישל ומוטקה לוי

יששכר קרוי על שם אביהם של חיה, פישל ומוטל-יששכר בער.
למעשה גם פנינה קרויה על שמו פנינה=פרל=בערל
התמונה צולמה בחדרה

מן המסמכים עולה, בנוסף, כי ועד המושבה התנגד לכך כי "יתומי בלקינד",חברי קופת החולים ו"הפועל המזרחי" – אשר לא היה באפשרותם לשלם-יקבלו תרופות בהקפה.שלמה שטמפפר אוים על ידי הועד שלא ימשיך לגלות רוחב לב ולספק תרופות ללא תשלום לנזקקים.

גם תושביה התימנים של שכונת "נחליאל" אשר חיו במצוקה גדולה –נדרשו על ידי ועד המושבה לעמוד בדרישת התשלומים בבואם אל בית המרקחת. באופן אישי סרב ועד המושבה לשלם את סכום המשכורת שלטענת שטמפפר סוכם עליו מלכתחילה (שולמו לו תשע לירות ולא שתים עשרה שלטענתו הובטחו לו).

<u>תרס"ב תרס"ג</u>

שלמה שטמפפר מתבקש לתאם עם הוועד קניות לבית המרקחת.

<u>ט' חשון תרס"ד</u>

מהיום והלאה אל תתן שום רפואות באשראי לא לקופת חולים ולא על חשבון מוסד היתומים של מר בלקינד ותאדיא להן חשבון מה שאתה מהם עד היום לבית המרקחת.

<u>ט"ו טבת תרס"ד</u>

הוועד מתלונן כי שלמה שטמפפר נותן אשראי ללא גבול לקוני התרופות בבית המרקחת. הוועד אוסר לתת תרופות בהקפה מעתה אל האחריות על שטמפפר.

<u>א' באב תרס"ד</u>

לכבוד מר שטמפפר

הננו מתכבדים לבקשם שלא למסור למי שהוא רפואות של ועד המושבה על חשבון משכורתך אם יהיה לך דרך שלם למי שהוא על חשבון הוועד עליך לקבל פקודה מאת הוועד.

<u>תרס"ד–תרס"ה</u>

הועד מודיע לשלמה שטמפפר כי על פי ההסכם בינו לבין הדסה עליו לתת תרופות לחברי הפועל המזרחי על חשבון קופת חולים של המזרחי לאשך חודש אחד. בסוף החודש עליו להמציא לוועד חשבון של כל התרופות שנלקחו מתום על ידי בא כוח הפועל המזרחי .

<u>תרס"ד–תרס"ה</u>

שלמה שטמפפר מתבקש לא למכור תרופות לחייבים בכסף לבית המרקחת עד שישלמו את חובותיהם.

שלמה שטמפפר אשר התחנך אצל בני משפחתו אנשי החסד לא היה רגיל לשיטה זו של עבודה.

בהיותה ילדה-שברה פנינה סמסונוב את היד ועל גבי החמור שהיה האמבולנס

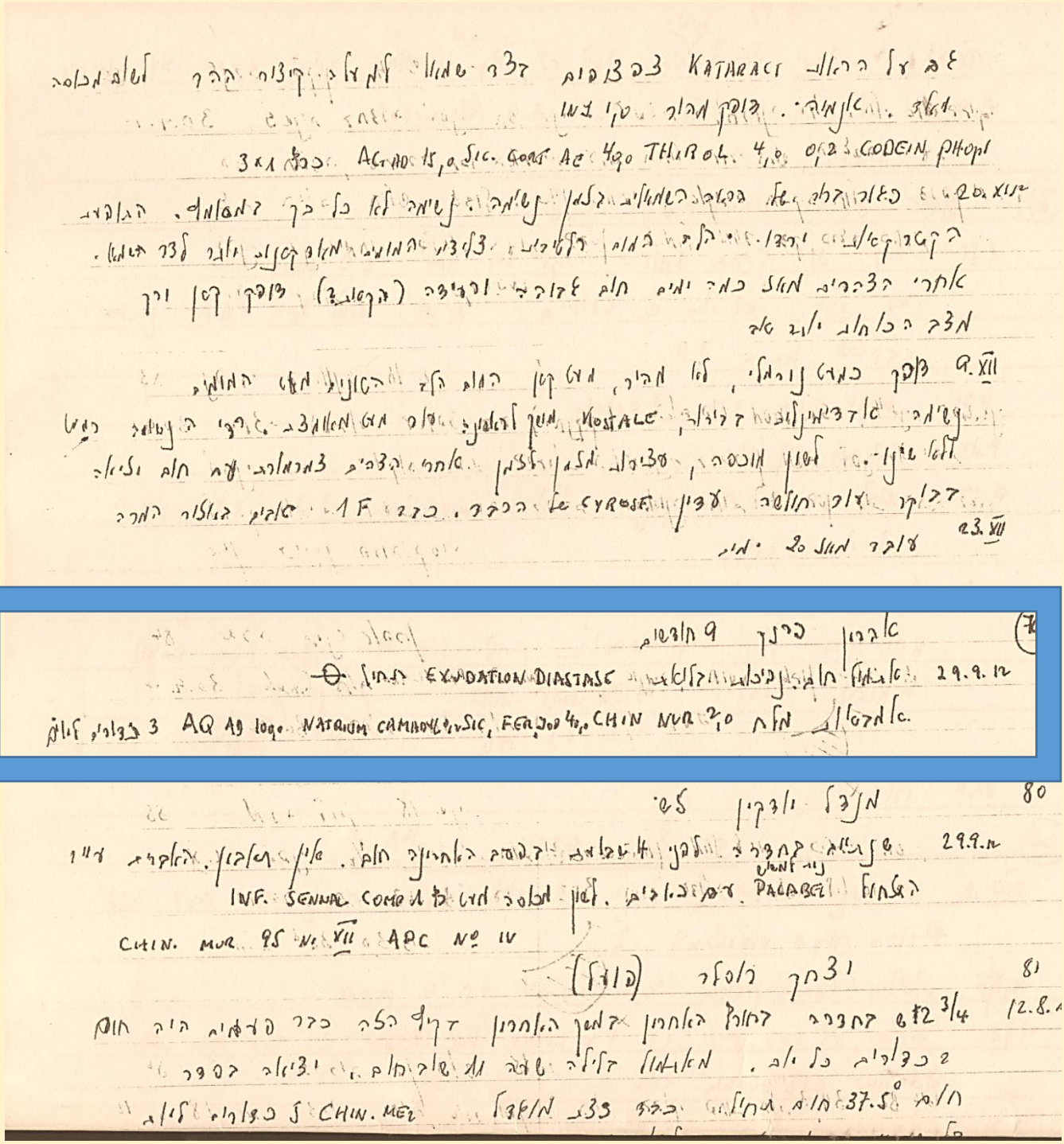

בית הספר "אחד העם" בחדרה שנחנך בשנת 1922-
ילדי שלמה שטמפפר למדו בו.

של אותם הימים- ואשר היה נהוג בידי ערביה-הוחשה לבית המרקחת. בבית המרקחת מתחו הרופא והרוקח את ידה.
גבס לא היה באותם הימים וכך התהלכה משך חודשים עם יד קשורה לצוואר.
פנינה זוכרת בנין קטן בן שני חדרים בו ישבו הרופא והרוקח.

בית המרקחת בחדרה שמש אחר כך כסניף של "קופת חולים עממית".
בבית המרקחת היו ארונות זכוכית ודלפק ארוך.
פנינה סמסונוב הקשישה, בת המושבה-זוכרת את הרוקח שלמה שטמפפר ואת עבודתו לצדו של הרופא ד"ר טרבלוס.
שליטתו הטובה של הרוקח שלמה שטמפפר בשפה העברית זכורה לה גם כן.

רופא המושבה חדרה- ד"ר קורץ, (אביאור), ניהל יומן מפורט בו רשם את כל החולים שהגיעו אליו ואת הטיפול שנתן להם .

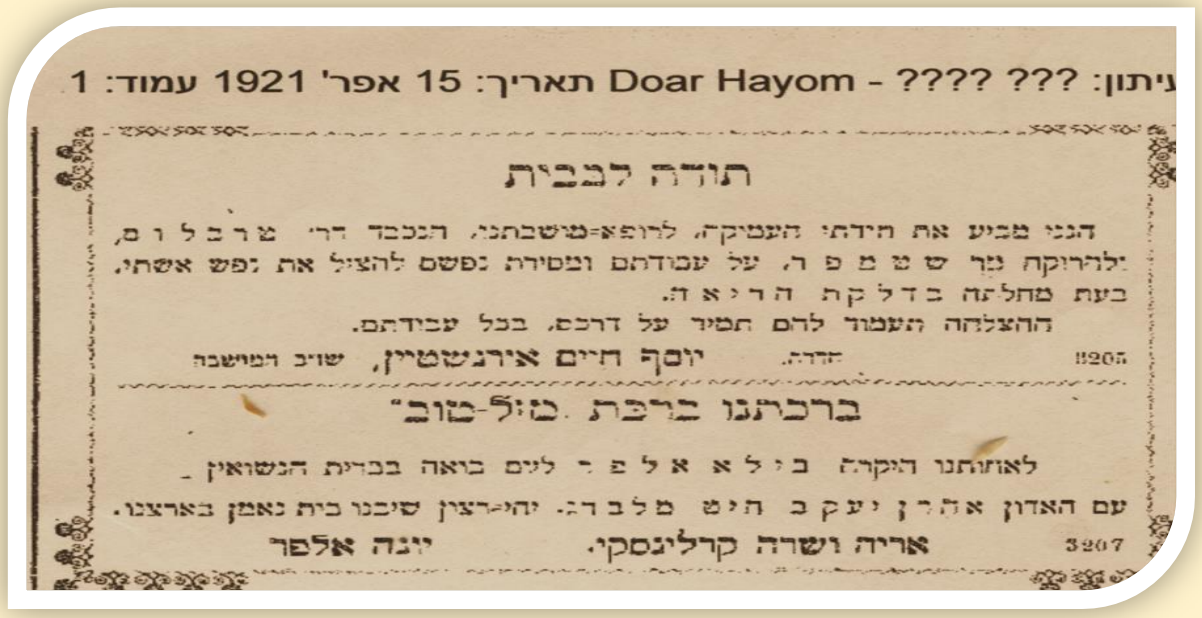
כאן-דף משנת 1912 –על מחלת אהרון פרנק שהיה אז בן תשעה חודשים ולמד אח"כ בכיתתה של פנינה. אהרון פרנק היה בן אחיו (תנחום)-של הרב הראשי לירושלים צבי פסח פרנק .

שתי אחיות אחרות נקשרו בקשרי נישואין למשפחתה של פנינה מצד אמה.- האחת , (פשה) נישאה לבן משפחתנו -יצחק גבריאלוביץ .

בתה של אחות אחרת (ינטה אורלנסקי) נישאה לבן משפחתנו -אליעזר דן סלונים
רבים מבני משפחות אורלנסקי וסלונים נרצחו במאורעות שנת תרפ"ט בחברון.
גם מצד מש' שטמפפר נקשרו קשרי נישואין קרובים עם משפחה זו

ישראל בלקינד מייסד תנועת בי"ל הביא לארץ יתומים מן הפרעות באוקראינה לדאג להם למסגרות חינוך בתקופה בה התגורר שלמה שטמפפר בחדרה למדו שם גם קבוצה מילדים אילו ושלמה טיפל בהם ללא תמורה ועורר את חמת הועד.

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 15 אפר' 1921 עמוד: 1

תודה לנביות

הנני מביע את תודתי העמוקה, לרופא-מושבתנו, הנכבד דר' ט ר ב ל ו ס,
ולרוקח מר ש ט מ פ ר, על עבודתם ומסירת נפשם להציל את נפש אשתי,
בעת מחלתה בדלקת הריאה.
ההצלחה העטור להם תמיד על דרכם, בכל עבודתם.
יוסף חיים אירנשטיין, שוכ ומושבה

ברכתנו ברכת "מזל-טוב"

לאותנו הזקנה ב י ל א א ל פ ר לים בואה בברית הנשואין
עם האדון אהרן יעקב היש מלברג. יהי-רצון שיבנו בית נאמן בארצנו.
אריה ושרה קרליגסקי. יונה אלפר

תודות מיוסף חיים אורנשטיין תושב חדרה לרופא ד"ר טרבלוס ולרוקח מר שטמפר על
מסירותם ועבודתם להציל את נפש אשתו שחלתה בדלקת הריאות- 1921

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 11 נוב' 1925 עמוד: 1

לועד המושבה חדרה

דרוש רוקח מדופלם

כי שרוצה לקבל את המשרה הזאת יגיש לועד המושבה.

12005

זהו השבר הגדול שהרס את המשפחה.
השלטונות דרשו תעודות ולשלמה שטמפר לא היו.

עבודתו הופסקה והוועד פרסם הודעה כי מבוקש רוקח מדופלם למושבה .

שלמה נסע לאוסטרליה לאחר שנת 1930 לאחר שניסה להשיג עבודה בירושלים.לפני כן ניסה לעבוד בחקלאות (רפת)אך לא הצליחו להשתלב בעבודה זו.

שוש זוכרת כי כאשר הייתה באה לבקר את הדודה רבקה בבתי אונגרין בתקופת מלחמת העולם השניה הייתה מבקשת ממנה רבקה ללכת לדואר ולשלוח מכתבים עבור שלמה.
שושנה צוריאל מספרת כי לדברי אמה אסתר הספיק שלמה להזריק לשוש זריקה כלשהי -אולי אבעבועות.

ג' אדר תרפ"ה

הועד מודיע לרוקח שלמה שטמפפר כי בשל הדרישות הנמרצות והתכופות מצד מח' הבריאות בדבר רוקח מקופלם בהתאם להחלטת הועד נשארה לו רק חודש ימים לשרת כרוקח בבית המרקחת בחדרה

אחת מהודעות הוועד לשלמה שטמפפר

בשנת 1926 נאלץ שלמה שטמפפר- אשר לא היה רוקח מוסמך- לעזוב את עבודתו - זאת בעקבות התקנות שהנהיגו שלטונות המנדט.
בשנת 1927 עזבה המשפחה את חדרה לילדים היה זה משבר נורא לחזור לעיר הקודרת אחרי חיים באוויר הפתוח בחברה שונה ואהובה.
ולאחר מכן להיפרד מהאב הנערץ שלא הצליח למצוא עבודה ונסע לאוסטרליה.
שלמה שטמפפר לא הצליח למצוא עבודה אחרת הוא היגר לאוסטרליה וממעט הכסף שהרויח שם- שלח תמיכה לאשתו החולה וילדיו שנשארו בירושלים בגיל צעיר נפטר באוסטרליה וקברו מצוי בבית הקברות היהודי במלבורן.

מאת: אמנון מיכלין

שלמה שטמפפר–רוקח וחובש בחדרה

שלמה שטמפפר (1891 – 1947) נולד בירושלים. דודו, יהושוע שטמפפר, היה ממייסדי פתח תקווה , המושבה הראשונה בארץ־ישראל.

בגיל צעיר נשא שלמה לאישה את חיה, בת למשפחת לוי הוותיקה בירושלים, דור חמישי לרבי גבריאל שטוקליישקובר, שהגיע ארצה עם ראשוני תלמידיו של הגאון מווילנה בראשית המאה ה–19. רבים מצאצאיו של רבי גבריאל עסקו ברוקחות, בני משפחת גבריאלוביץ, שנקראו על שמו וכן זאב וולף ירושלימסקי, ובני אחותו של וולוולה–מוטקה אפטייקר–לוי, ורי פישל לוי. את תורת הרוקחות למד שלמה שטמפפר משני גיסיו, פישל לוי ומרדכי לוי. משפחות שטמפפר גבריאלוביץ ולוי הפכו לשושלת אחת בכל הנוגע לעיסוק ברוקחות.

כיאות לבני משפחת שטמפפר, שפרצו את החומות והשתלבו בסביבה חקלאית, מצא שלמה שטמפפר בשנת 1920, עבודה כחובש ורוקח במושבה חדרה. בחדרה "אכולת הקדחת", עמד שלמה שטמפפר לשירות הקהל החדרתי והסביבה. הוא הגיש עזרה רפואית לכל אחד, בלי יוצא מן הכלל, ליהודים ולערבים כאחד, בכל שעות היום והלילה כולל שבתות וחגים. הוא הכין תרופות גם לתושבי גן שמואל, כרכור וחפצי–בה.

עבודתו כללה גם עזרה רפואית ותרופתית לבהמות בשעת הצורך.

במכתבים שכתב לוועד המושבה חדרה מתוארים תנאי העבודה הקשים (המכתבים אותרו והם נמצאים במוזיאון ה"חאן" בחדרה).הוא עצמו חלה בקדחת צהובה. שטמפפר אויים ע"י הוועד שיפסיק לגלות רוחב לב לגבי תרופות ללא תשלום.

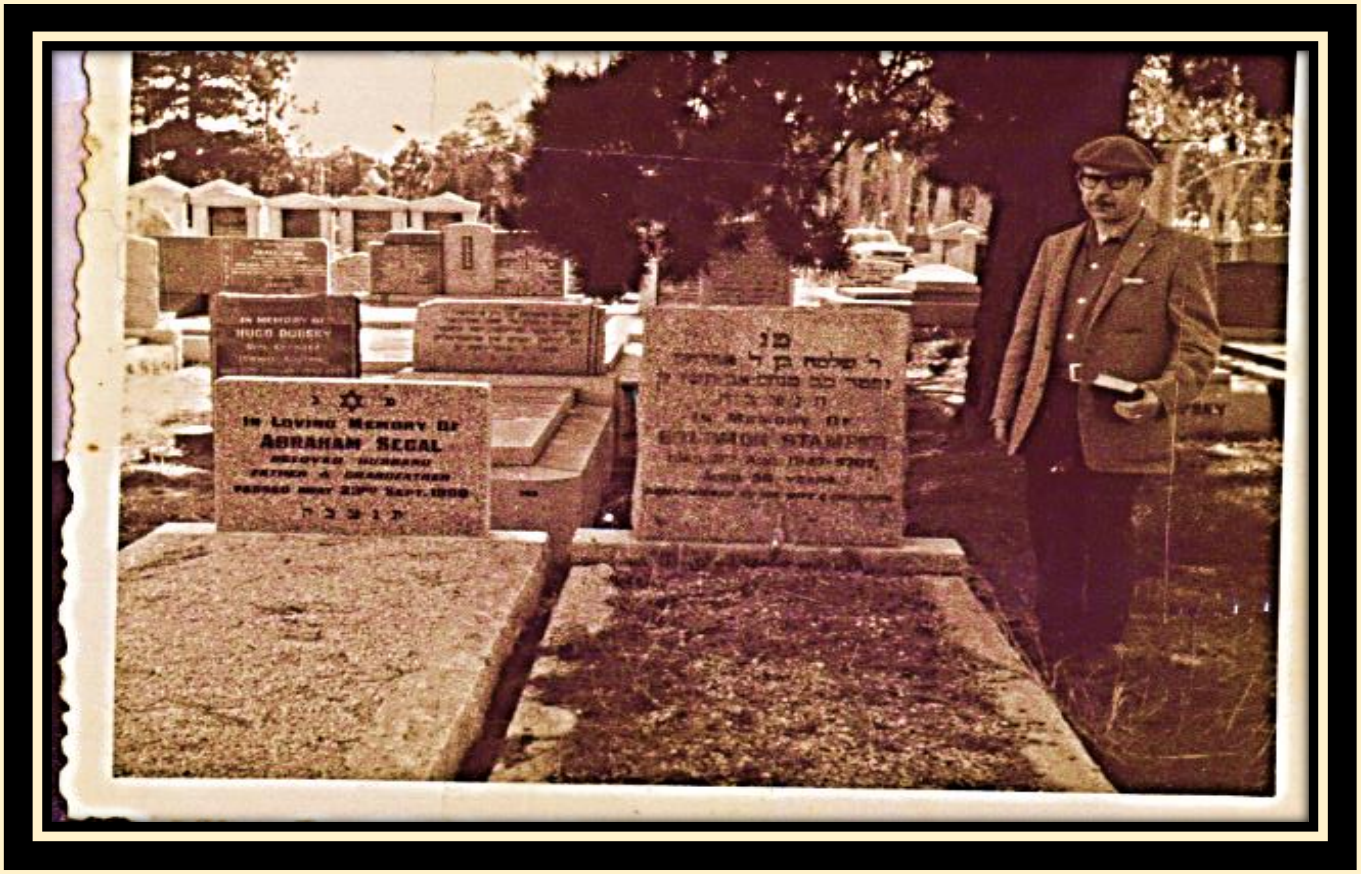
תושביה התימנים של המושבה "נחליאל", שחיו במצוקה גדולה, התקשו לעמוד בדרישות התשלומים בבואם אל בית המרקחת.

פנינה סמסונוב הקשישה, בת המושבה, זוכרת היטב את שלמה, ולצידו ד"ר שמעון טרבלוס. בהיותה ילדה, שברה את ידה, וחמור , ששימש כאמבולנס, החיש אותה לבית המרקחת. שם מתחו הרופא והרוקח את ידה. והיות שבאותם ימים עדיין לא היה גבס, התהלכה חודשים אחדים כש"דה קשורה לצווארה.

פנינה זוכרת בניין קטן בעל שני חדרים , שבו ישבו הרופא והרוקח. היא זוכרת ארונות זכוכית ודלפק ארוך. כמו כן ידעה לומר כי שטמפפר שלט היטב בשפה העברית.

בשנת 1926 נאלץ שלמה שטמפפר לעזוב את עבודתו, עקב חוקים חדשים של שלטונות הבריאות. כיוון שלא הצליח למצוא עבודה, היגר לאוסטרליה, ואת מעט הכסף שהרוויח שם שלח לאשתו החולה ולילדים שנשארו בירושלים. הוא נקבר בבית קברות היהודי במלבורן.

מתוך הרבעון לרוקחות-פרסם אמנון מיכלין אף הוא בן למשפחה ירושלמית מפוארת שעסקה גם ברוקחות
הוא שכתב את הספר החשוב "מעשי רוקחים".

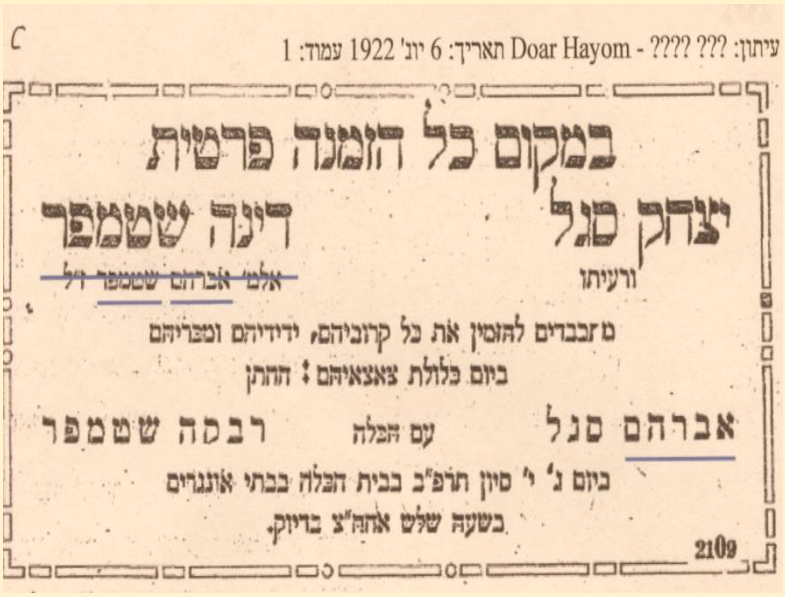
קברו של שלמה שטמפפר במלבורן.
שלמה נפטר בשנת 1947 רחוק ממשפחתו ומילדיו

אחיותיו ואחיו של שלמה לא ספרו לאם דינה על מותו ומידי תקופה היו מקריאים לה מכתב מפוברק שהגיע "כאילו" מאוסטרליה.
כך נפטרה דינה מבלי שידעה על מות בנה הבכור והאהוב.
כאשר נפטר אחי עוזי הייתה עדיין אימי בחיים.
בזכות סיפור זה החלטתי גם אני לחסוך מאמי את הצער על מות בנה וכך אומנם עשיתי.
האחיות ישבו שבעה על שלמה בכמה מקומות, על פי עדות יעל נאמן בתה של רחל היא ישבה שבעה בביתה על הרצפה ונתן התינוק –בנה הקטן- זחל עליה.
רבקה ישבה בבתי אונגרין על הרצפה.
אסתר ישבה בבית בפתח תקווה וכנראה חלק מהזמן ישבו שם גם האחיות האחרות.
(זאת לפי עדות שושנה צוריאל שזוכרת את אווירת הנכאים ששררה בבית).
שושנה צוריאל מספרת כי רבקה הייתה קשורה במיוחד לשלמה הייתה מתכתבת עימו ולא פעם מצאה אותה ממררת בבכי על מצבו הקשה באוסטרליה.

פנינה הייתה מאד נסערת היה נתק בינה ובין אביה בשנותיו האחרונות ,
היה בה כעס גדול עליו וכגודל הכעס הייתה גם האהבה.
תמונתו הייתה תלויה בביתה היא הזכירה אותו שוב ושוב ודברה על רצונה להעביר קברו לארץ.
פעמים רבות ספרה לי על אביה ועל עיניו הכחולות כרקיע השמים.
חשבתי שמרוב געגועים גובר עליה הדמיון - עד שגיליתי כי עיניים כחולות כים נפוצות בקרב בני משפחת שטמפפר ושלמה אף הוא ירש תכונה זו

רבקה

רבקה נישאה לאברהם סגל בן למשפחה צפתית מכובדת אשר נשלח בצעירותו לגרמניה כדי ללמוד אבל הוא לא עשה כן ובמקום זאת נהנה לבקר בקונצרטים ובבתי קפה עד שחזר הביתה.
הוא נישא לרבקה ונולד להם ילד בשם דוד.
לא היתה פרנסה בארץ, ואברהם נסע לחפש את מזלו באוסטרליה הרחוקה, רבקה ובנם דוד הצטרפו אליו, אבל גם שם לא שפר מזלם, אברהם לא התמיד בעבודה והם סבלו ממחסור, גם מזג האוויר לא היטיב עם בריאותה של רבקה והיא חלתה.
גם הניתוק ממשפחתה היה קשה עליה, במיוחד כאשר בריאותה היתה רופפת והיא נזקקה לעזרתם.
ואז קמה יום אחד,ובעזרת אחיה שלמה שגם הסדיר לה מאוחר יותר את הגט עלתה על אנייה ביחד עם הילד, ונפרדה מבעלה שנשאר במלבורן .
רבקה לא נישאה שוב והיא המשיכה להתגורר עם דינה בבתי אונגרן ואחר כך כאשר דינה עברה להתגורר בביתה של רחל המשיכה להתגורר בבתי אונגרן לבדה ועד למותה.
רבקה הייתה קשורה מאד לאחיה שלמה היא שמרה על קשר מכתבים רצוף עמו והייתה ממררת בבכי מגעגועים אליו ועל בדידותו באוסטרליה.
בתקופת מלחמת העולם השנייה התגייס דוד סגל לצבא הבריטי ושרת במדבר המערבי באפריקה.

C

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 6 יונ' 1922 עמוד: 1

במקום כל הזמנה פרטית

יצחק סגל
ורעיתו
דינה שטמפר

~~אלטר אברהם שטמפר ול~~

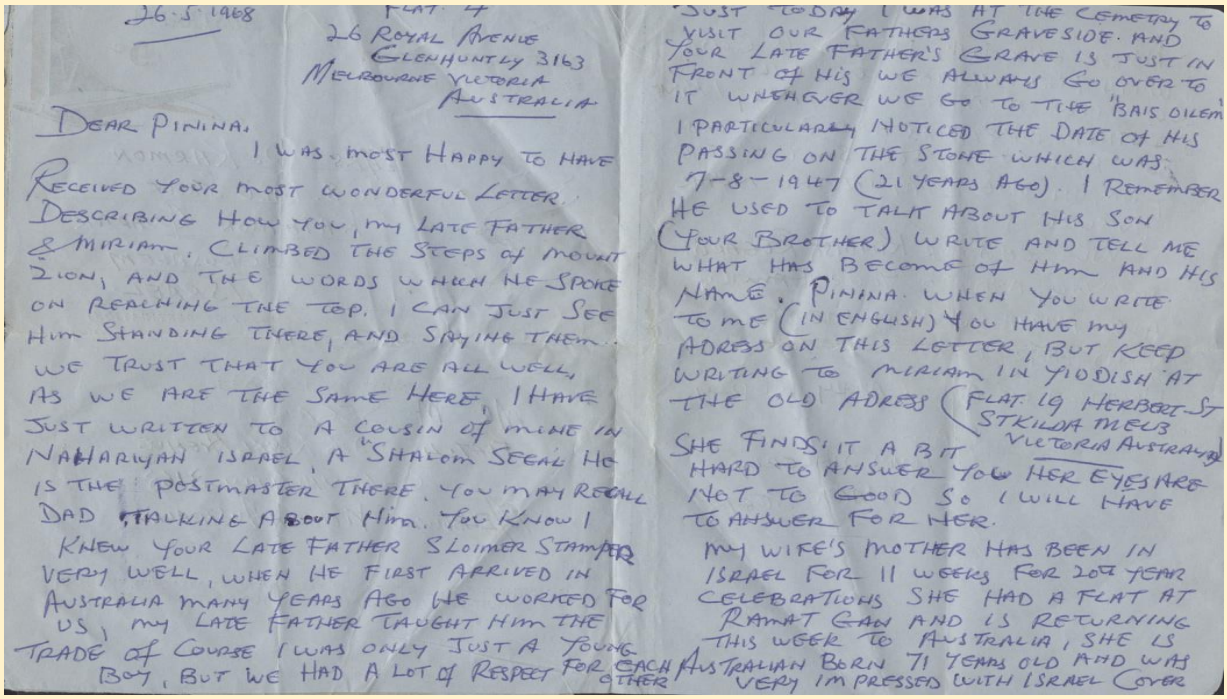
מתכבדים להזמין את כל קרוביהם, ידידיהם ומכריהם
ביום כלולת בנותיהם: החתן

אברהם סגל עם הכלה רבקה שטמפר

ביום ג' י' סיון תרפ"ב בבית הכלה בבתי אונגרים
בשעה שלש אחה"צ בדיוק.

2109

ההודעה על נשואיה של רבקה

26.5.1968

FLAT 4
26 ROYAL AVENUE
GLENHUNTLY 3163
MELBOURNE VICTORIA
AUSTRALIA

DEAR PININA,

I WAS MOST HAPPY TO HAVE RECEIVED YOUR MOST WONDERFUL LETTER DESCRIBING HOW YOU, MY LATE FATHER & MIRIAM, CLIMBED THE STEPS OF MOUNT ZION, AND THE WORDS WHICH HE SPOKE ON REACHING THE TOP. I CAN JUST SEE HIM STANDING THERE, AND SAYING THEM. WE TRUST THAT YOU ARE ALL WELL, AS WE ARE THE SAME HERE. I HAVE JUST WRITTEN TO A COUSIN OF MINE IN NAHARIYAH ISRAEL, A "SHALOM SEGAL" HE IS THE POSTMASTER THERE. YOU MAY RECALL DAD TALKING ABOUT HIM. YOU KNOW I KNEW YOUR LATE FATHER SLOIMER STAMPER VERY WELL, WHEN HE FIRST ARRIVED IN AUSTRALIA MANY YEARS AGO HE WORKED FOR US, MY LATE FATHER TAUGHT HIM THE TRADE OF COURSE I WAS ONLY JUST A YOUNG BOY, BUT WE HAD A LOT OF RESPECT FOR EACH OTHER

JUST TODAY I WAS AT THE CEMETRY TO VISIT OUR FATHERS GRAVESIDE. AND YOUR LATE FATHER'S GRAVE IS JUST IN FRONT OF HIS WE ALWAYS GO OVER TO IT WHENEVER WE GO TO THE "BAIS OILEM" I PARTICULARLY NOTICED THE DATE OF HIS PASSING ON THE STONE WHICH WAS 7-8-1947 (21 YEARS AGO). I REMEMBER HE USED TO TALK ABOUT HIS SON (YOUR BROTHER) WRITE AND TELL ME WHAT HAS BECOME OF HIM AND HIS NAME. PININA WHEN YOU WRITE TO ME (IN ENGLISH) YOU HAVE MY ADRESS ON THIS LETTER, BUT KEEP WRITING TO MIRIAM IN YIDDISH AT THE OLD ADRESS (FLAT 19 HERBERT ST STKILDA MELB VICTORIA AUSTRALIA) SHE FINDS IT A BIT HARD TO ANSWER YOU HER EYES ARE NOT TO GOOD SO I WILL HAVE TO ANSWER FOR HER.

MY WIFE'S MOTHER HAS BEEN IN ISRAEL FOR 11 WEEKS FOR 20TH YEAR CELEBRATIONS SHE HAD A FLAT AT RAMAT GAN AND IS RETURNING THIS WEEK TO AUSTRALIA, SHE IS AUSTRALIAN BORN 71 YEARS OLD AND WAS VERY IMPRESSED WITH ISRAEL OVER

עוד מכתב מאוסטרליה לפנינה כנראה מבן משפחה של בעלה של רבקה בת אברהם שטמפר.

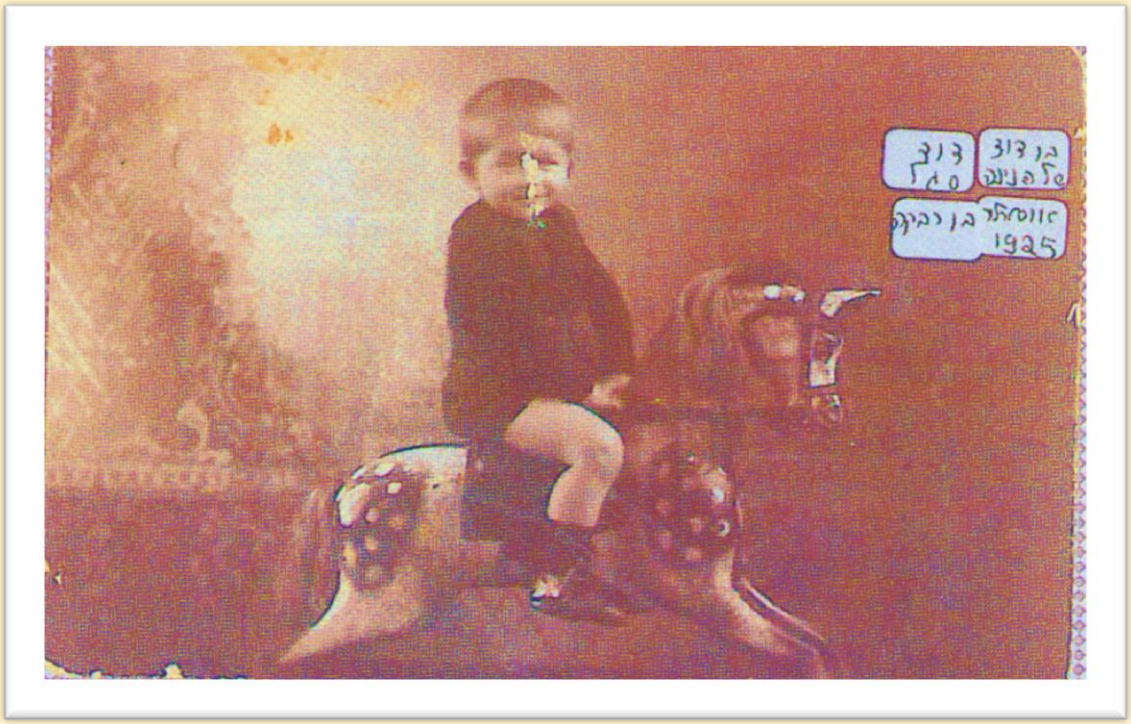
הכותב מזכיר את שלמה אביה של פנינה. ואת הגעתו לאוסטרליה וכן את געגועיו למשפחתו ובמיוחד לבנו יששכר

השולח-סגל ממלבורן

שלמה שטמפפר באוסטרליה

דוד סגל בילדותו

רבקה מימין ודינה במרכז ליד פתח הדירה בבתי אונגרין מספר הדירה היה 165

דינה ובנותיה בבתי אונגרן.

יהודית (משמאל) מחזיקה את דוד –בנה של רבקה

פנינה , רבקה וילדינו הגדולים תמר, עומר וישי.

אסתר כתבה :שושנה צוריאל

רחל,אסתר ויהודית

אמי אסתר מצאה מקום עבודה ועזרה בפרנסת הבית, אלו היו השנים שלאחר סיום מלחמת העולם הראשונה, ובירושלים נותרו יתומים רבים שהוריהם מתו ברעב ובמגפות, והיה צורך לדאוג להם, וכך נוסדו בתי-יתומים שטפלו בילדים האלה.
היא מצאה מקום עבודה כמטפלת בילדים יתומים במוסד שהקים הד"ר גולדשמיד - יהודי הולנדי איש חינוך שהגיע לירושלים עם אשתו ושלוש בנותיו הוא היה מחנך בעל רמה גבוהה, והילדים זכו לחינוך מעולה.
ביזמתו של ד"ר פייטלוביץ למען קירובם של יהודי אתיופיה הפאלשים, הובאו לירושלים ארבעה נערים ושוכנו במוסד היתומים של ד"ר גולדשמיד, ואסתר טיפלה גם בהם, הם היו תלמידים מבריקים ובחלקם נשלחו אח"כ לגרמניה להמשך לימודים גבוהים במטרה לחזור לכפריהם באתיופיה כדי להקים בתי ספר עבור ילדי הקהילה היהודית. הם נהגו לשוחח איתה שיחות נפש, והביעו את דאגותיהם לעתידם כשחורים בתוך אוכלוסיה לבנה.

אמי אסתר נסעה לבקר את בני המשפחה בפתח-תקווה, הכירה שם חלוץ בשם יצחק שטרן מרוסקובה שבטרנסילבניה ונישאה לו. הם היו ממייסדיה הראשונים של כפר-גנים שליד פתח-תקווה,

למעלה מש' שטרן: יצחק,חיה,שושנה,אברהם ואסתר.

למטה אסתר ויצחק שטרן

נישואי יצחק ואסתר בפתח תקווה

על משפחת שטרן בהרחבה תוכלו לקרוא בספרה של שושנה צוריאל "שורשים בארץ ישראל " הסרוק באתר המשפחתי carmonia.net.

מאיר שטמפפר

מאיר בנם של אברהם ודינה למד לפי השערת ילדיו בבית הספר "למל" בירושלים הם מסיקים זאת על פי שליטתו בשפה הגרמנית.
כבר בילדותו בירושלים נשלח על ידי סבתו חיה נייפלד לג'רש יחד עם אחרים כדי לרכוש שם חיטה ולהביאה לירושלים כדי שכאן ימכרוה במחיר גבוה יותר.
פעם נוספת נסע עם נער אחר כדי להביא חיטה לצרכי המשפחה.
לפתח-תקווה נסע עוד לפני פרוץ המלחמה,ועבד בפרדס של יהושע שטמפפר כל תקופת המלחמה.בזמן המלחמה נמנע ממנו לחזור לבית הוריו בירושלים, אחרי המלחמה לא חזר לירושלים אלא עבר לחדרה ועבד בשתילת אקליפטוסים.
ב-1917 לפני הגירוש מפתח תקווה הטמינו הוא ועוד אחד את ספרי האגודה בפרדס של שלמה שטמפפר בצד הצפוני מזרחי אך לאחר המלחמה למרות הסימנים שנתנו לא הצליחו לאתר אותם.
אלי - דוד , בן שלמה שטמפפר מפתח-תקווה למד בישיבת המשתלמים בירושלים והיה מבוקש ע"י הטורקים מכיוון שהיה חייב גיוס, סבא אברהם לקחו לביתו, סידר לו ניירות מזויפים מתאימים כאילו היה בנו מאיר וארגן תצלום

משפחתי משותף יחד עם כל בני המשפחה, מאיר, שהיה צעיר מאלי -דוד ובעל מבנה גוף צנום והיה ברור למשפחה שהוא לא יתקבל לצבא בין כה וכה, התייצב במקומו בלשכת הגיוס בפתח-תקווה, ואכן כך היה, בראותם אותו, שלחו אותו מיד הביתה. יהודי אחד הלשין על אברהם על שהוא מחביא את העריק אלי - דוד שטמפפר מפתח-תקווה.
ובאישון לילה אחד, בעטו ז'נדרמים טורקים בדלת דירתם של משפחת אברהם שטמפפר בירושלים, פתחו להם את הדלת באימה ופחד, ואלו התפרצו פנימה בזעם, ודרשו להסגיר לידם את העריק אלי -דוד שטמפפר מפתח-תקווה.
סבא אברהם השתדל להפגין קור רוח, ונשבע בכל הקדוש לו שזהו בנו מאיר, ואף הציג בפניהם את התעודות המזויפות ואת התצלום המשפחתי המשותף.
היה אך כפסע בין החיים לבין הוצאתו להורג בתליה של סבא אברהם, אבל למזלו הרב, לאחר ששלשל לכיסיהם של הז'נדרמים הטורקים סכום שוחד נכבד, ובעזרת בורא עולם, הם שוכנעו והניחו לו.
כאשר הוצאה פקודת הגירוש על הישוב היהודי בפתח-תקווה, והחזית עם האנגלים התנהלה בסמוך, התעוררה בעיה מה לעשות עם ארכיון המושבה והיכן להחביא אותו.
לאחר סיום מלחמת העולם הראשונה, עבר מאיר לחדרה וחי שם בקרבת אחותו חנה ובעלה יוסף חיים פרל ולאחר מכן גם לצד משפחת אחיו שלמה שהתיישב לכמה שנים בחדרה.
עם שלמה הקים במקביל לעבודתו שרות הובלות מתחנ ת הרכבת למושבה בעזרת צמד סוסים שנקראו על ידם "יחד".

מאיר(בשורה הראשונה עם הקסקט)בחדרה בעת ביקורו של חיים וייצמן

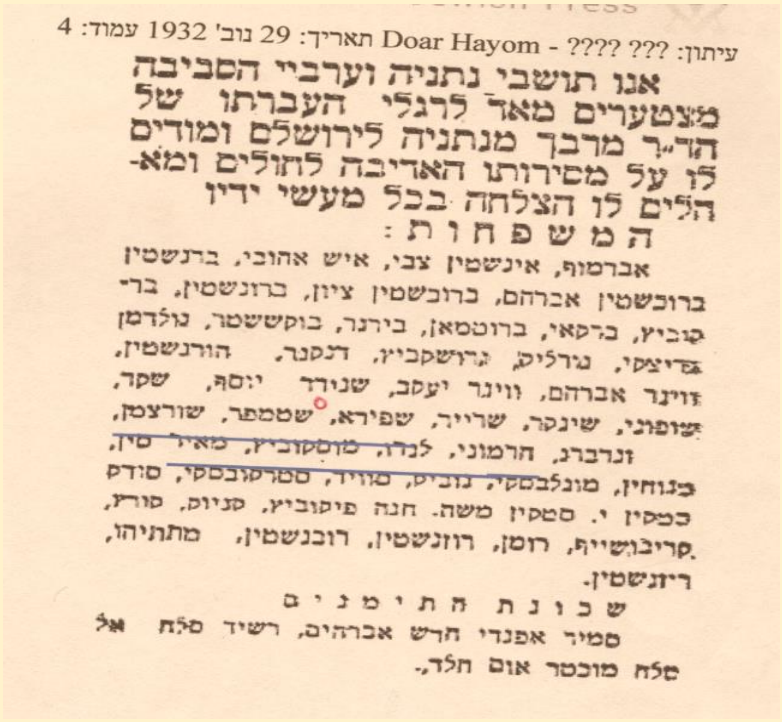

מאיר (ככל הנראה) חורש בחדרה

בשנת 1928 הוא התחתן עם זהבה, שהגיעה לארץ בגיל 12 מפולין היא הייתה בת 20 והוא בן 30.
נולדו להם שלושה בנים ובת : ארנון,ארקה-אהרון יהודה, על שם הנהג שהסיע את זהבה לבית החולים ונהרג כאשר האוטובוס עלה על מוקש, אברהם,וחיה.
מאיר וזהבה היו ממיסדי נתניה .לנתניה הגיעו בשנת 1930-31.
למתיישבים היהודים היו קשרים טובים מאד עם התושבים הערבים שישבו בנתניה .השיח' של המקום ישב בנתניה על הגבעה שהיום נמצאת שם תחנת המשטרה.
השיח' ספר שאביו נגלה לו בחלום והודיע לו שעליו לשתף פעולה עם היהודים וזו הייתה אחת הסיבות לבחירת המקום להתיישבות.
המוח'תאר של המקום (אום ח'אלד) שמר בתקופת המאורעות על רכושם ואפילו השקה פרדסיהם כאשר התפנו מפחד המאורעות.
רק לאחר מלחמת ששת הימים הסתבר כי אותו מוח'תאר אוהב יהודים לא עזב את גבולות הארץ וישב כל העת בטייבה וכלל לא דרש פיצוי עבור אדמותיו.

זהבה ומאיר

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 29 נוב' 1932 עמוד: 4

אנו תושבי נתניה וערביי הסביבה
מצטערים מאד לרגלי העברתו של
הד"ר מרבך מנתניה לירושלם ומודים
לו על מסירותו האדיבה לחולים ומא-
חלים לו הצלחה בכל מעשי ידיו

ה מ ש פ ח ו ת :

אברמוף, אינשטין צבי, איש אהובי, ברנשטין
ברוכשטין אברהם, כרוכשטין ציון, ברזנשטין, ברי
קוביץ, כרקאי, ברוטמאן, בירנר, בוקששטר, גולדמן
פריצקי, גרליק, גרושקביץ, דנקנר, הורנשטין,
זוינר אברהם, ווינר יעקב, שנירד יוסף, שקר,
שופרני, שינקר, שרייר, שפירא, שטמפר, שורצמן,
זגרברג, חרמוני, לנדה, מוסקוביץ, מאיר סין,
בנוחין, מונלבסקי, נוביק, סוויד, סמרקובסקי, סודק
כספין י. סטקין משה. חנה פיקוביץ, פניוף, פורץ,
קריבושייף, רוזן, רוזנשטין, רובנשטין, מתתיהו,
ריזנשטין.

ש כ ו נ ת ה ת י מ נ י ם

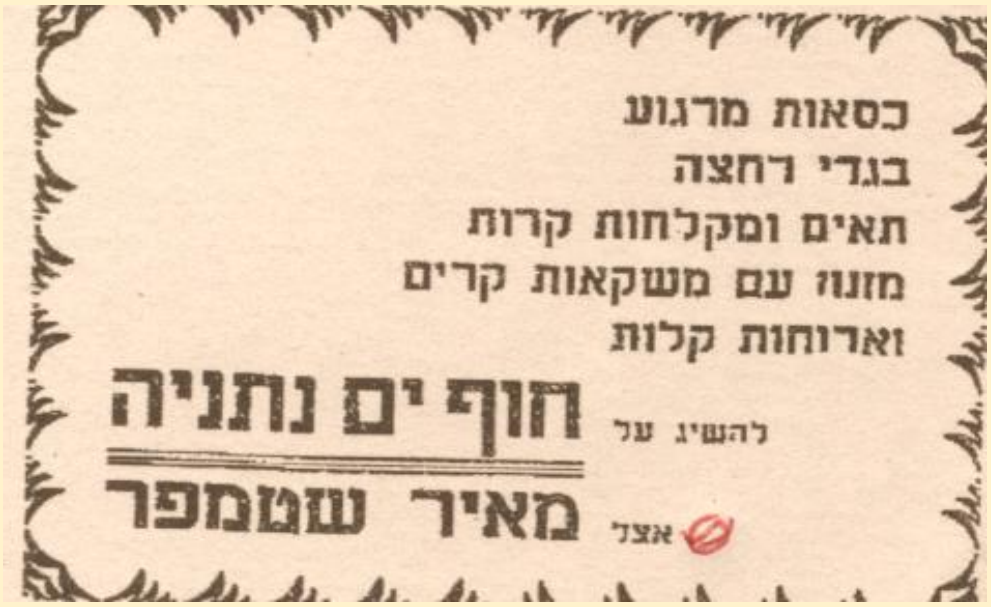
סמיר אפנדי חרש אברהים, רשיד סלח אל
סלח מוכטר אום חלד.

תושבי נתניה יהודים וערבים –מודים לרופא על מסירותו, המוח'תאר מופיע בסוף הרשימה, שמו של שטמפר מסומן

המלון שהקימו מאיר וזהבה בנתניה

מאיר וזהבה התגוררו בנתניה בתחילה באוהל או בצריף .
ארנון הבן הגדול נולד ב-1933.
אחר כך בנו בית קטן עם רפת ברח' סמילנסקי ואחר הפכו אותו למלון קטן שנקרא בשם "יפה נוף".
בתחילה היה המלון בן קומה אחת ואחר כך הרחיבו אותו ובנו קומה נוספת.
כמו כן עסקו בהשכרת כסאות נוח בשפת -הים.

עיתון "דבר" 15.6.1938

הים היה אהבת המשפחה הילדים גדלו על הים ונשמו אותו, הוא היווה מקור פרנסה וכדי להתפרנס היה צורך בהתמסרות וחריצות.

עיתון דבר יולי 1947-פרסומת למלון "יפה נוף" של מאיר וזהבה

מאיר היה אדם מעניין ,הרפת במלון שמשה סליק לארגון "ההגנה" וגם ל"אצ"ל" ול"לח"י" ורנאי שהיה בעלה של חיה פרל עבר להתגורר בביתם של מאיר וזהבה לאחר שחיה נפטרה.
ורנאי הכין חומרי נפץ עבור הלח"י והם הוחבאו בסליק נפרד ברפת.
מאיר אהב מאד לקרוא,היה איש שיחה והצטיין בסיפוריו המרתקים.

הוא הקפיד מאד לדבר עברית ולא אידיש אך מתוך התחשבות באשתו-זהבה היה מקריא לה באידיש את כתבי שלום עליכם –תוך שהוא מקפיד שהילדים לא יקשיבו.
מלבד שפות אילו שלט מאיר גם בגרמנית,באנגלית,ביוונית,באיטלקית,ובתורכית.כנראה שהיה לו כשרון נדיר לשפות.
גם שח-מט אהב לשחק וכאשר לא היה לו בן זוג למשחק היה משחק ביד ימין נגד יד שמאל.

ילדיהם של מאיר וזהבה

שלושה מהילדים בפתח המלון

שני בניהם הגדולים של מאיר וזהבה ממשיכים לעבוד בחקלאות ומתמחים במיוחד בחקלאות אורגנית במושב בצת

רחל שומכר

רחל וחברותיה לכתה בביה"ס למל-רחל שניה משמאל שורה שניה מלמעלה

לאחר שאסתר עזבה את ירושלים עקב נישואיה, נפל עול פרנסת הבית על הבנות הצעירות רחל ויהודית שבינתיים בגרו וסיימו את לימודיהן. רחל עבדה גם כן במוסד של ילדים יתומים, וגם השתלמה במלאכת התפירה.היא התברכה בכישרון רב ובתבונת כפיים, עדות לכך אפשר למצוא באלבום התמונות המשפחתי המראה אותה ואת אחיותיה
לבושות במיטב המחלצות שהיו באופנה באותה תקופה - מעשה ידיה של רחל להתפאר.
רחל נישאה לחלוץ מלטביה בשם אריה שומכר ונולדו להם שלושה ילדים : רותי, יעל ונתן. הם גדלו בשכונת המקשר בירושלים.
אריה היה מנהגי המקשר הראשונים בירושלים ועבד על קו 1 שנסע להר הצופים, לאוניברסיטה העברית ולבית חולים הדסה.
הבן נתן שרת בצה"ל כאלוף משנה בחיל השריון .
כאשר פרשו לגמלאות עברו להתגורר בקרבת שתי הבנות רותי ויעל עם משפחותיהן במושב "ניר-בנים".

יצירות האופנה של רחל, בצילום: רחל, יהודית וחברתם דבורה

נישואי רחל-בשורה השניה מימין אסתר,יהודית,אריה שומכר,רחל,דינה וחנה פרל

אריה שומכר

אריה שומכר –נהג בחברת "המקשר"

מש' שומכר ומאיר שטמפפר משמאל

רותי ויעל שומכר ואברהם אצילי,פורים 1940 לערך

רחל ואריה שומכר ב"ניר בנים" עם שלושת הנכדים הטייסים: מני,שי ורביב

מש' שומכר,

ברקע - רבקה שטמפפר-סגל

עיתון: דבר - Davar תאריך: 15 נוב' 1981 עמוד: 4

אריה שומכר ז"ל

איש יקר

איבנו עוד אתנו

הלויה תצא היום יום ראשון 15.11.81, בשעה 14:00,
מבית העם במושב גיר בנים, לבית הקברות המקומי.

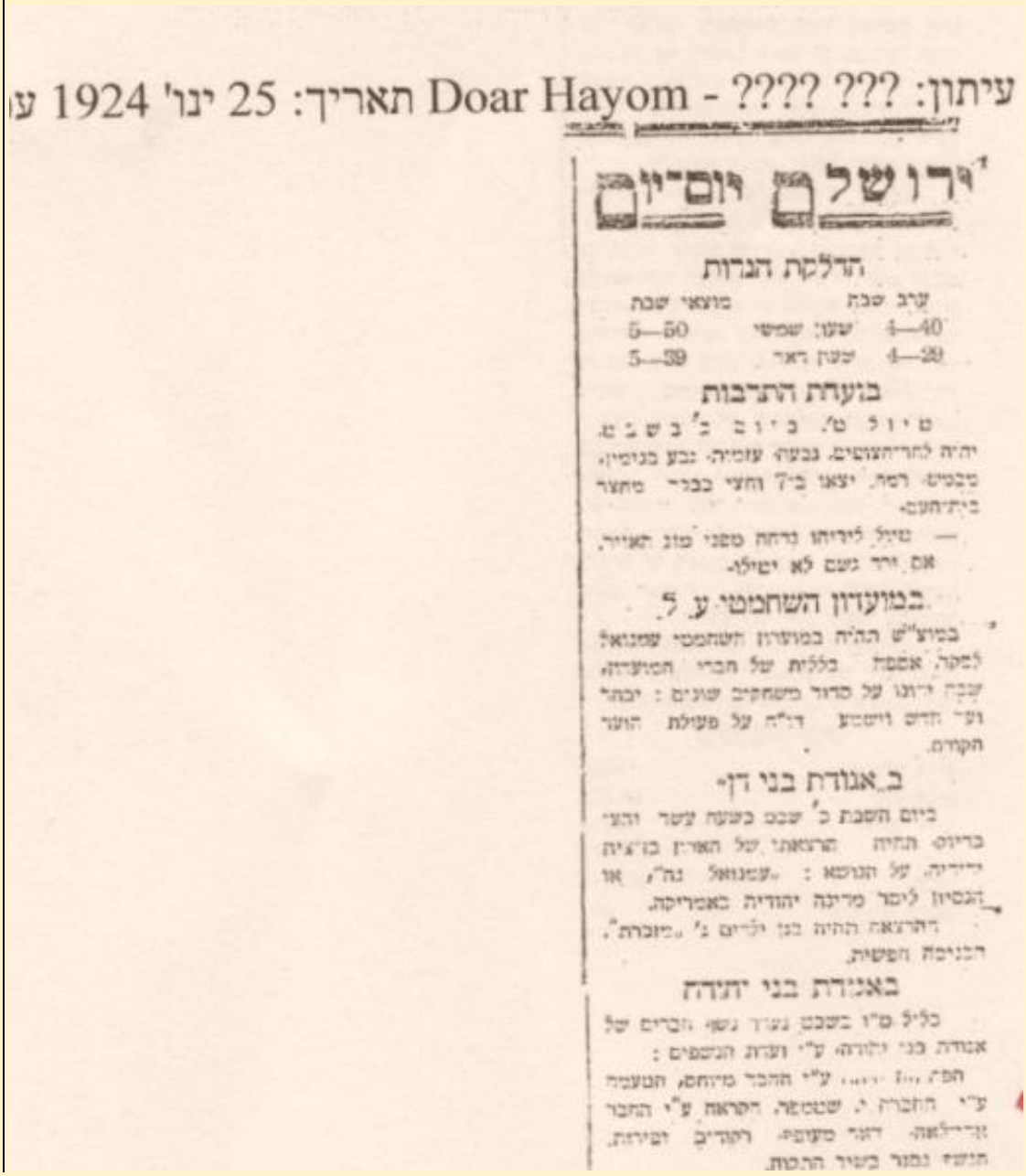
אחות: רחל שומכר
אחיין: רותי ויוחנן מיינרט
יעל ויורם נאמן
נתן ודליה בן-ארי
נכדיו וניניו.

יהודית אצילי

(הפרק הבא מוקדש כולו לזכרונותיה של יהודית)

יהודית –משמאל ורחל

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 25 ינו' 1924 ע

ירושלם יום־יום

הדלקת הנרות

ערב שבת — מוצאי שבת
4—40 — 5—50
4—39 — 5—39

בועדת התרבות

ביום ט"ו טבת בשעה 5 בערב נתכנסה ועדת התרבות. ישבו בראש הגב' עזמיה. נבע בניסיון, מבקש רשות יצאו ב־7 וחצי בבקר מחצר בית־העם.

— שיעול לירידת נחת מספני פוזן תאיר, אם יחד נשם לא ישלם.

במועדון השחמטי ע"ש

במוע"ש התית במועדון השחמטי שמנואל למקה אספת כללית של חברי המועדון, שבה ירחנו על סדור משחקים שונים: יבחרו ועד חדש וישמע דו"ח על פעולת הועד הקודם.

באגודת בני דן

ביום השבת כ' שבט בשעה עשר והצי בדיוק תתיה הרצאתו של האורח בוצינת ירידה של הנוסע: "שמנואל נח", או הנסיון ליסד מדינה יהודית באמריקה. ההרצאה תתיה בגן ילדים ג' "מזכרת". הכניסה חפשית.

באגודת בני יהודה

כליל ט"ו בשבט נערך נשף חברים של אגודת בני יהודה ע"י ועדת הנשפים: חפ' [illegible] ע"י החבר מיוחס, הטעמה ע"י החברת י. שטטמר, הקראה ע"י החבר זוריילאה. דגן משעשע. ורקדים יפיפיות. תנשף נמשך בשיר התקוה.

יהודית שטמפפר הצעירה פעילה באגודת "בני יהודה"

<u>(לזכר אליעזר בן יהודה)</u>

גם באסיפה הכללית גם באזכרה וכנראה גם באירועים אחרים

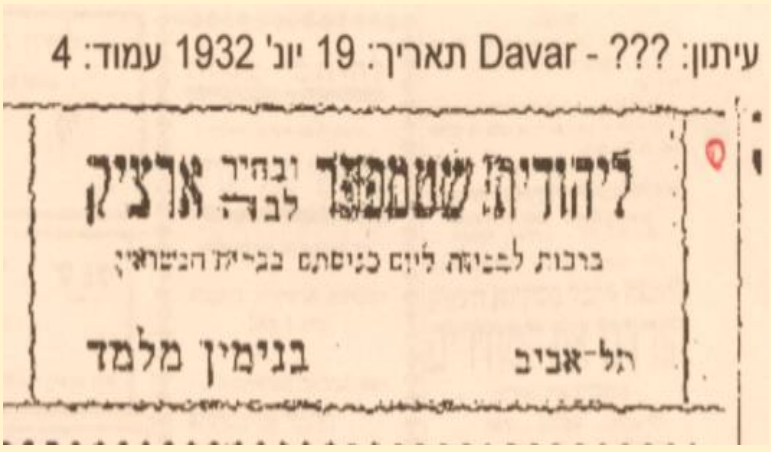
("דואר היום" 1.1.1924) היא הקריאה בהטעמה (הטעימה) בין היתר- כפי שציינה זאת חמדה בן יהודה -"ציור מחיי

בן - יהודה בעבר"

יהודית הנערה ובנימין עובדים בקטיף-כנראה בחדרה

יהודית - בת הזקונים -לאחר שסיימה את ביה"ס מיס-לנדאו, קיבלה מישרה בהכשרת-היישוב. היא נישאה גם כן לחלוץ בשם אהרון - ארצ'יק אצילי -איידלמן -מביאליסטוק ונולדו להם שלושה ילדים אברהם, רבקה(איקלה) ויוסי,

עיתון: ??? - Davar תאריך: 19 יונ' 1932 עמוד: 4

ליהודית שטמפפר ובחיר לבה ארציק

ברכות לכלולה ליום כניסתם בברית הנשואין

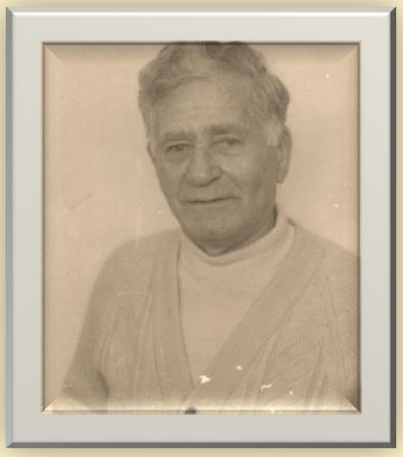
בנימין מלמד תל-אביב

המשפחה התגוררה בשכונת רוממה בירושלים, ובשנת 1946 עברו לגבעתיים יהודית עסקה בצעירותה בפעילות ציבורית ואחר כך גם בפעילות מפלגתית מטעם מפ"ם. בעיתון "על המשמר" מה-10.6.1954מוזכרים יהודית אצילי ובנה

אברהם כמארגני עצרת יום הילד הבינלאומי שנערכה הקולנוע "גל אור" ברמת גן מטעם מפ"ם.
יהודית ברכה את המוני הילדים,אלר כך הוקרנו סרטים ואברהם אצילי ארגן שירה בציבור.
לאחר שיהודית ואברהם יצאו לגמלאות, הם הצטרפו לקיבוץ "זיקים" מקום מגוריו של בנם אברהם ומשפחתו.

על ארצ'יק ויהודית מתוך דפי זכרון-קיבוץ זיקים

אהרון (ארצ'יק) אצילי
נולד בביאליסטוק, פולין, ב- 1.1.1907 . מנעוריו הצטרף לתנועת הנוער "השומר הצעיר". עלה ארצה בשנת 1927 . יחד עם אשתו, יהודית, הצטרף לבנם, אברהם, בקיבוץ זיקים בשנת 1969 . עבד בצוות הבניין ומשהוקם מפעל "פולירון" החל לעבוד בו ושם עבד עד אחרון ימיו.
נפטר ב- 26.10.1985 .

יהודית עבדה כמורה בביה"ס בקיבוץ וארצ'יק התמנה כמרכז בנייה של הקיבוץ ואחר-כך כפועל במפעל המקומי.

יהודית אצילי
נולדה בירושלים למשפחת שטמפפר ב- 13.3.1909 . יחד עם בעלה, ארצ'יק, באה להצטרף לבנם, אברהם ומשפחתו בקיבוץ זיקים בשנת 1969 . עבדה בקיבוץ כמורה לאנגלית ואחר כמזכירה. נפטרה ב- 24.5.1996 .

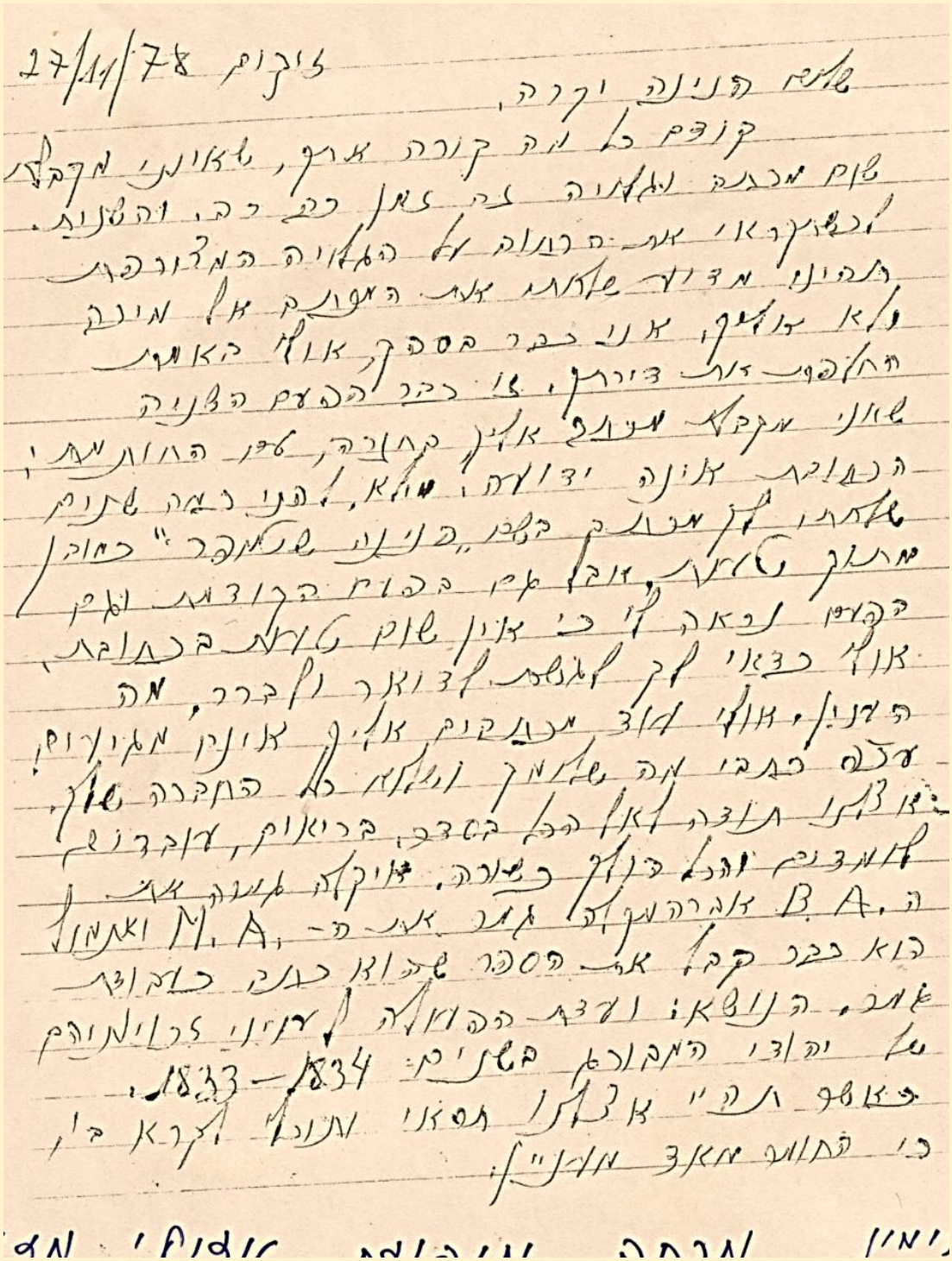

מאיר שטמפפר, יהודית וילדי משפחת פרל

צילום משפחתי:יהודית יושבת,מאחוריה הילדים דוד סגל ואברהם פרל,

עומדים משמאל: רחל ואריה שומכר,רבקה סגל,בנימין

יהודית אצילי כותבת מזיקים לבת אחיה הבכור – פנינה כרמון

ומתגאה בהישגיהם של ילדיה .

כיתר בני המשפחה ההישגים בעיניה אינם הישגים חומריים חס וחלילה

פרק ד'

זיכרונותיה של יהודית אצילי – שטמפפר כפי שסופרו לפני מותה לבנה אברהם.

יהודית הייתה בתם הצעירה של אברהם שטמפפר ודינה לבית נייפלד.

על יהודית ומשפחתה בפרק המוקדש לילדי אברהם ודינה

יהודית שטמפפר-אצילי

אמא מספרת

א': לפני שאמחנו מתחילים, יש שאלה שתמיד רציתי לשאול ולא שאלתי, את כל ההיסטוריה המשפחתית, מאיפוא את יודעת? מי סיפר לך? היה זה מישהו אחד, או שזה התגלגל במשפחה ושמעת את זה מכמה אנשים?

אמא: הרבה בעיקר מאימא שלי, הסבתא דינה, שהיא היתה מספרת לי תמיד, בכל הזדמנות היא היתה מספרת לי, וגם בני משפחה אחרים, למשל, על אבא שלי, כל בני המשפחה, מספיק היה להזכיר את אברומלה, כולם אהבו אותו מאד וסיפרו עליו איך הוא היה מטפל בסבתא, באימא שלי, זה היה באמת משהו לא רגיל איך הוא היה מטפל רה ונוחר לה, למשל, להכין לחם, אז הרי היו אופים לחם בבית, לשים את הבצק ואחרי שזה היה טופח, מגלגלים ככה כמו כיכר לחם, קצת מנמיכים ואת זה שמים בתוך, איך קראו לזה? היה לו שם מיוחד לכלי הזה, זה בעצם לא היה כלי אלא מן תבנית גדולה, בלילה, לפני שהלכו למיטה, אז הוא ואימא היו לשים את הבצק ולמחרת בבוקר השכם, לפני שהלך לבית-הכנסת, כי הוא היה הולך לבית-כנסת "וותיקים" קראו לו, למניין הראשון, כי הוא לא הלך לבית-הכנסת של השכונה, הוא תמיד היה אומר ש"פה מדברים על פוליטיקה" ואת זה אני לא אוהב, כשאני בא להתפלל אני עושה את דברי כלפי שמיים.

א': זה היה בית-כנסת של מתנגדים?

אמא: לא, המתנגדים דווקא היו בשכונה, היו גם של מתנגדים וגם של חסידים, אבל הוא לא הלך לשניהם, הוא היה הולך למאה שערים לאחד השטיבלאך, כמו שקראו לזה, הוא היה הולך לאחד השטיבלאך, גומר את התפילה שלו, אומר שלום לכולם והולך לעבודתו, הוא הרי בעיקר עבד אצל "זינגר" - מכונות תפירה, הוא היה הולך לעבודתו, אבל כשחזר מבית-הכנסת, הלחם היה כבר אפוי, בעיקר פיתה גדולה עם חורים כאלה כדי שיהיה טעים, את זה הוא היה מביא, לאימא, עוד לפני שהלך לשטיבל, היה מביא לה צפחת מים עם קשורה ליטול ידים והיה מביא לה כוס קפה ובמטבח כבר היתה מוכנה דייסה בשביל הסבתא.

א': באיזה תנור היו אופים את הלחם, בתנור של המאפייה או בבית?

אמא: לא, לא בבית, בדיוק מול המדרגות היתה המאפיה, אצלו היו שמים את זה, הוא היה מכניס לתנור וכשאבא היה חוזר מהתפילה זה כבר היה מוכן והוא היה מביא את זה, קודם כל לאימא, אח"כ היה נותן לילדות, אחרי רחצת שיניים קודם כל, והוא היה כבר גם כן שותה, גם הילדות שתו ואכלו דייסה והסנדוויץ' לבית-הספר כבר היה מוכן בתוך שקית קטנה, לדחל ולי, הלא רק שתינו למדנו בביה"ס, הבנות הגדולות למדו בבית.

א': מי לימד אותן בבית?

2 אמא: היו שני מורים שהיו באים בלילה, כדי שאף אחד בשכונה לא יראה. אחד לימד אותן עברית וחשבון ואחד לימד אותן אנגלית. אלה היו הלימודים של שתי הבנות. ואיך אני ידעתי כל כך יפה אנגלית? אני הייתי יושבת על-ידן ומקשיבה והמורה הזה השתגע ממני.

א': מי היו שתי הבנות שלמדו בביתך?

אמא: אסתר ואיקה.

א': והגדולים יותר לא למדו בכלל?

אמא: הבנים למדו בחדר ובישיבה והבנות הגדולות, היתה רק חנקה הלא. היא היתה נשואה. כבר היו לה ילדים. הנכדים של ההורים שלי.

א': עכשיו, אם נחזור אחורה, עד כמה אחורה ידועה לך ההיסטוריה של המשפחה, עד הסבא שלך, או עוד לפני זה?

אמא: על הסבא שלי היה ידוע לי זרכו, שהוא היה מספר לי איך הוא הגיע ארצה.

א': אם כך, בעצם הזיכרון המשפחתי הרחוק ביותר שישנו הוא על הגעתו ארצה של הסבא שלך.

אמא: בן, בן.

א': אז איך באמת הוא הגיע?

3 אמא: הוא היה בן יחיד. הוריו היו מאד עשירים. ברוסיה. איני יודעת באיזו עיירה. ארל זה היה ברוסיה. הם מאד פחדו שלא יחטפו אותו. זה היה בתקופת החטופים, שהצבא הרוסי היה חוטף את הילדים היהודיים ומגדלים אותם להיות חיילים. אז הוריו מאד חששו מזה וודעו להם על איזו משפחה ענייה מאד שהיה להם בן יחיד והבן נפטר. הם הגיעו אל המשפחה הזאת וביקשו מהם שיתנו להם את תעודת המוות של בנם וזה יהיה ע"ש הסבא שלי. הם קיבלו הרבה כסף. היתה משפחה שכנה של הוריו של סבא. זוג זקנים. שהם נסעו ארצה למות בא"י. הם הציעו להורים שלו שיתנו להם את הילד. הם התחייבו לגדל אותו בירושלים וכך תהיה גם להורי הילד מצווה. ההורים הסכימו לכך ונתנו להם הרבה מאד כסף. לזוג הזקנים הזה. אני אפילו זוכרת את שמם של שני הזקנים האלה. קראו להם ליבע וייזע. בנו ארגז גדול בגודל של הילד. שמו את הארגז בכידכרה של איכרים. את הילד השכיבו בארגז הגדול הזה וכיסו אותו. על הארגז שמו הרבה שחת. הם אמרו שהם נוסעים לרומניה. לשפת הים השחור. כשהם הגיעו לשם. נתנו גם שם הרבה כסף והוציאו את הילד ואז עלו לאוניה. הלא אז רק באוניות באו ארצה. הם לקחו אותו באוניה כאילו שהוא נכד שלהם ובאו לירושלים. בירושלים כבר גרה אז האימא של אימי. הסבתא שלי. גם היא לא היתה ילידת ירושלים. הם באו מיאסי בבסרביה. קראו להם ע"ש המקום ממנו באו. שמה של הסבתא שלי היה חיה. אז קראו לה "חיה די יאסערקע". בדרך כלל קראו לפי שם המקום או לפי מקצוע. ליבע וייזע גרו לא רחוק מבית הסבתא הזו ...

א': בן כמה היה הסבא שלך כשבא לארץ?

4 אמא: בן 12. הוא. מאד מצאה חן בעיניו עבודתו של שכן שלהם. הוא היה ספרדי והיה רוקע כל מיני עבודות מתכת והוא ביקש מליבע וייזע שיכתבו להוריו וישאלו אם מותר לו ללמוד את המקצוע הזה. כי

דינה שטמפפר עם בנותיה רחל,רבקה ויהודית ליד הכניסה לדירה בבתי אונגרן

רחל,אסתר ויהודית

זה מאד מוצא חן בעיניו חו עבודה עדינה. לא משהו כמו א שוסטער או משהו כזה. הודיו כמובן הסכימו ונתנו ליהודי הספרדי הזה גם כן הרבה כסף והוא באמת לימד אותו את המקצוע הזה - צורפות. מאז התחילו לקרוא לו, שם המשפחה שלו היה באמת נייפלד. אבל עפ"י המקצוע שלו התחילו לקרוא לו עקיבא גולדשמידט. שם היתה לו חנות קטנה, מול החנות של הסבתא. הסבתא היתה מוכרת פנינים והיתה מוכרת גם ביצים לערבים. ענבים מחברון. היא היתה אישה מאד פקחית. היא ידעה חשבון בע"פ. הכל בע"פ היא עשתה. יום אחד הסבא ראה אותה. היא היתה אישה יפיפיה. אני עוד זוכרת אותה כאישה יפה כשהיא היתה מאד זקנה. אנחנו תמיד היינו הולכים, ביום חמישי אחה"צ, למשל, סבא, אחרי שכבר נישא לה, לחיה זאת. אז ביום שישי אחה"צ היה בא אלינו לבתי האונגרים והיה לוקח את שתי הבנות, או את השתיים הגדולות - חנה ואיקה, או את השתיים הקטנות והיה לוקח אותנו לבית שלהם ברחוב חב"ד בעיר העתיקה. אני אפילו עוד זוכרת את הבית.

א': ומתי אתם יצאתם מהעיר העתיקה? את נולדת כבר במאה שערים?

אמא: אני נולדתי כבר במאה שערים. בעצם לא במאה שערים, אלא בבתי האונגרים.

א': ומתי ההורים שלך עזבו את העיר העתיקה?

אמא: אני לא זוכרת בדיוק את השנה, אבל זה היה כאשר התחילו לבנות שכונות יהודיות מחוץ לעיר העתיקה. אז כבר היה בירושלים, מול מאה שערים, היו בתי האונגרים, שהכספים בשביל לבנות את זה, היה הדוד שלי, אחי אבי, יהושע שטמפפר, כבר היה בחו"ל ואסף כסף בשביל לבנות את השכונה הזאת.

א': זה הלך דרך הכולל של יהודי הונגריה?

אמא: רצו שהדוד יסע להביא כסף בשביל לבנות את השכונה. הוא אמר: "אני אסע. אבל אני רוצה לבנות מושבה שנקראת על תורה ועבודה. זאת היתה פתח-תקווה. בהתחלה הם לא הסכימו. אבל בסוף הם ראו שהוא מתעקש שרק בדרך זו הוא יסע להביא כספים והם הסכימו ובאמת כוו את פתח-תקווה. אבא שלי היה אחד השומרים הראשונים על הגורן. לילה אחד התקיפו אותם ערבים ואבא קיבל כדור למטה בשוק. בימים ההם לעשות ניתוח היה משהו כמעט בלתי אפשרי. צריך היה ליסוע לווינה. אבא שלי סיפר לי לא פעם, הוא נפטר עם הכדור ברגל. לא הצליחו להוציא את זה.

א': נחזור לסבא שלך בעיר העתיקה. הם עוד לא התחתנו. אבל אולי לפני זה. אני רוצה לשאול, הוא למד מקצוע. מה עם לימוד תורה?

אמא: הוא למד גם בישיבה. הוא היה בחור מאד שנון. הוא למד גם בישיבה וגם למד מקצוע. מול הבית של הסבתא היתה חנות קטנה. הוא שכר את החנות הזו לעבודה שלו ואז הוא ראה את הסבתא והיא מאד מצאה חן בעיניו ושלחו שדכן, כמובן. אבל הסבתא היתה כל כך חכמה ושנונה והיא אמרה שהיא צריכה קודם כל להכיר אותו. אח"כ היא תראה אם היא תסכים להינשא לו או לא.

א': זה דבר מאד לא מקובל.

אמא: לא מקובל. אבל ההורים שלה, שגם כן גרו באותו בית ברחוב חב"ד. ההורים שלה היו אנשים מאד נבונים והם אמרו: "אם חייהלה אומרת, כך צריך לעשות". הוא היה אז כבר בחור בן 18 והיא היתה צעירונת. היא היתה כשהם נישאו, בת 13.

א': אז סוחרת היא נעשתה רק אח"כ.

אמא: לא. א סוחר היא כבר היתה אז.

א': בגיל 13?

אמא: כן. היא מכרה פנינים וענבים וכל מיני דברים לערבים שגרו בסביבה שם. היא היתה בת 13 . כשהיתה בת 14 היא כבר ילדה את הפעטער יוסל. הלא היה משהו מצחיק עם יוסי שלנו כשנולד. כשיוסי נולד, אבא אז עבד בדפית, בבסיסים של הבריטים. הוא בא הביתה ואימא אמרה לו: "ארצ'יק, איכפת לך שנקרא לילד ע"ש האח שלי שנפטר, יוסל"? הוא אמר: "לא, למה שיהיה איכפת לי? אם יהודית רוצה, אז גם אני מסכים". כשהוא הלך לאבא שלו, שהיה גר אצלנו, הוא אמר לו: "החלטנו לקרוא לילד יוסל. האם אתה מסכים"? הוא אמר: "ע"ש אחי? בוודאי שאני מסכים". אצלו היה מקובל שזה ע"ש אחיו ואצל אימא, שזה ע"ש אחיה. אנחנו כמובן קראנו לו יוסי.

א': אז יוסל היה הבן הראשון של הסבתא הזאת.

אמא: כן. הוא היה חבר טוב, ממש חברים טובים עם בן-ציבי. תמיד היו נפגשים שניהם ובלילות היו יוצאים לטייל, בלי פחד מהערבים. אפילו אני, כשאבא עבד בדפיח ואני עבדתי אז ב"הכשרת היישוב", הייתי באה הביתה ולארוחת ערב הייתי נשארת כבר אצל אימא. אח"כ הייתי יורדת לדירה. היתה לנו דירה בת חדר אחד עם מטבחון קטן וחדר אמבטיה גדול. הייתי יורדת לבד בלילה, באחת עשרה בלילה ולא הייתי פוחדת. הייתי פוגשת ערבים והם היו מברכים אותי "מסא אל חיר יא סיתי" ואני הייתי עונה להם. לא ידענו שום פחד.

א': איך אבא שלך בא למשפחה?

אמא: אבא היה הבן הכי צעיר במשפחה שלו וכשהם באו ארצה מהונגריה הוא היה בן 12.

א': והאימא שלך, הסבתא דינה?

אמא: הסבתא דינה היתה ביתם של עקיבא גולדשמידט וחיה.

א': בת כמה היא היתה כשנישאה לאבא שלך? אני מבין שהמשפחה של אבא שלך גם כן הגיעה מהונגריה.

אמא: כן, כן. הם אח"כ עברו למאה שערים ומשם לבתי האונגרים, כי בינתיים, איזה ידיד טוב של הסבא שלי שלך הרבה כסף לבנות דירה בשביל הסבא ושהדירה הזו תעבור בירושה לילדיו. ככה באמת היה. חנקה גרה אח"כ בדירה הזו. אחנו גרנו שם.

א': הדוד יהושע בא לבד?

אמא: הוא בא ברגל מהונגריה לירושלים.

א': מה היה לפני שהמשפחה באה?

נישואי רחל שטמפפר ואריה שומכר

יושבים בשורה השניה מימין לשמאל אסתר שטרן,יהודית אצילי,אריה ורחל שומכר,דינה שטמפפר,חנה פרל .

עומד ראשון מימין בנימין פרל,חמישי מימין יוסף חיים פרל, שישי, מאיר שטמפפר.

אמא: לפני. לפני. כי אבא שלו לא הסכים שהוא יסע לבד לירושלים. אז הוא אמר: "לא תיתנו לי ליסוע. אני אלך". והוא הלך ברגל מהונגריה, דרך צ'כוסלובקיה, רומניה ודרך תורכיה ברגל. את כל הדרך הוא עשה ברגל.

א': אז אם כך, ההתחברות שלו למייסדים האחרים של פתח-תקווה התרחשה כבר בארץ.

אמא: כן. זה כבר התרחש בארץ. היה הוא והיה גוטמן חדד ברנט ויואל משה סלומון. כל מה שמספרים על אלה שלא נשארו לגור בלילה באמבטיה. פתח-תקוה הישנה, זה לא נכון. מי שנשאר שם בלילה היה הדוד שלי, יהושע שטמפפר. הוא אמר שהוא לא זז מהמקום עד שישמע ציפצוף ציפורים. בבוקר השכם הוא באמת שמע ציפצוף ציפורים ואמר: "זה באמת מקום שאנשים יגורו בו". ואז פנו לערבים האלה שפתח-תקוה היתה שייכת להם. אבו-קישק וזהו.

א': מחזור עכשיו לירושלים. את נולדת כבר בבתי האונגרים.

אמא: כן, בבתי האונגרים.

א': עוד לא דיברנו על הנישואין בין האבא והאימא שלך.

אמא: טוב. אבא ממש התאהב בה. היא היתה יפיפיה. הסבתא היתה מאד יפה והסבא ממש התאהב בה ואז ההורים שלו כבר היו בארץ. הם שלחו שדכן, כמובן ועשו את השידוך והם התחתנו.

א': בת כמה היא היתה?

אמא: בנישואין היא היתה בת 13 בערך והוא היה בן 17 וככה זה הלך מדור לדור.

א': סיפרת לי פעם איזה סיפור שהיא בעצם המשיכה לשחק עם הילדות.

אמא: כשהסבא חזר מבית הכנסת, זה היה בראש השנה הראשון לנישואיהם. הוא כמובן רצה להיכנס, לעשות קידוש, לאכול קוגל. איפוא דינה'לה? דינה'לה לא בבית. איפוא היא? הוא מסתכל. היא יושבת על המקורה ומשחקת עם הילדות בחמש אבנים. אבל אז עוד לא שיחקו עם אבנים אלא עם עצמות קטנות כאלה. בעיקר של עיזים. הוא אמר לעצמו שאין טעם לקרוא לה כשהיא משחקת עם הילדות החברות שלה. הוא נכנס אל אימא שלה וסיפר לה. היא אמרה לו: "אברומה'לה אל תדאג. מהיום והלאה אתה תאכל אצלנו קעסט. כך קראו לזה. אני כבר אלמד אותה ואל תדאג. היא תדע". מאז היא דאגה באמת כל פעם לקרוא לה הביתה ולהעמיד על-ידה, כמו שאני עשיתי אח"כ עם הבת שלי, עם איקלה. היא גם כן היתה עומדת על-ידי על שרפרף ומסתכלת איך אני מבשלת. נו, אז נולדו ילדים. היתה במשפחה בת אחת שקראו לה חנה וזה היה מאד מעניין. היא ילדה יחד עם אימא שלי ולה נולדו חמישה בנים ובת אחת ולאימא שלי נולדו חמש בנות ושני בנים - שלמה ומאיר.

א': אז הייתם משפחה של שבעה ילדים?

אמא: שבעה ילדים. כן.

א': אני מבין שבעיר העתיקה גרו בשכנות קרובה יהודים ספרדים ואשכנזים...

אמא: כן.

א': אבל בבתי אונגרים כבר לא.

אמא: לא. לא. בבתי אונגרים זה היה בעיקר יוצאי הונגריה. אח"כ התווספו כבר מבני הארץ גם כן. אבל ממשפחות הונגריות. אני למדתי הרבה מילים בהונגרית מהשכנים.

א': ואת הלדינו מאיפוא את יודעת? זה מהשכנים של הסבא והסבתא שלך?

אמא: כן. כן. כן.

א': והערבית. זה מהשכנים?

אמא: כן. ערבית מהשכנים. אני הלא אח"כ. כשכבר הייתי נשואה וכבר היו לי ילדים וגרנו בדוממה. בסביבה ערבית והבן הגדול שלי. אתה. היית משחק עם הילדים הערבים בשדה שם. ואיקלה. כל דבר היתה זורקת דרך החלון והערבים האלה היו אוספים. אצלם היה א גרוסער קרן. מעל אחת.

א': עכשיו. כל התקופה הראשונה הזאת שאנחנו מדברים עליה. זו תקופת שילטון התורכים.

אמא: כן. עד 1917 נדמה לי.

א': מה את זוכרת באמת מתקופת המלחמה?

אמא: או. אני זוכרת הרבה.

א': בת כמה היית אז?

אמא: הייתי קטנטונת. אבל זכרתי. כשאבא שלי נפטר ב- 1920 הייתי בת 11. את זה אני זוכרת מצויין.

א': אם כך. ב- 1920 כשאנגלים ניכנסו. היית צריכה להיות בת 8.

אמא: כן. כן. כן. אני זוכרת שאז לא היו הרבה אנשים שדיברו אנגלית. אבא היה אחד מהם.

א': מאיפוא הוא ידע אנגלית?

אמא: אבא היה 3 שנים באוסטרליה. הוא נסע לחפש גליקן.

א': הוא השאיר את המשפחה ונסע לאוסטרליה?

אמא: כן. הוא היה שם 3 שנים. אבל הוא ראה שזה לא עניין בשבילו כי מוכרחים לעבוד בשבת והוא החליט לחזור. אבל בכל זאת. קצת לפני זה הוא כתב שנצטלם כולנו. זו התמונה הזאת. באמצע. אני שם ילדה בת 4. הוא ביקש שנצטלם ונשלח את התמונה. אולי בכל זאת הוא יביא אותנו לשם. אבל זה כבר לא התבצע. בינתיים התורכים לא נתנו לצאת. להפך. אם הם היו תופסים תושבים אנגלי. למשל. אז הם היו מגלים אותם לדמשק. כל כך הרבה אנשים מסכנים נפטרו שם ובדרך לדמשק. אנחנו בנס לא הגלו אותנו. אנחנו נשארנו בירושלים.

א': מה היתה האזרחות שלכם?

אמא: האזרחות שלנו היתה הונגרית. לכן היה לנו טוב. כי התורכים היו ביחסים טובים עם ההונגרים. ההונגרים היו שולחים מזון. לנו לא חסר מזון.

א': יש באמת סיפורים נוראים על הרעב בתקופת המלחמה. אז אתם הייתם מקבלים מההונגרים?

אמא: כן. כן.

א': איך הייתם מקבלים. דרך הקונסוליה שלהם?

אמא: כן. דרך הקונסוליה ודרך הצבא. היינו מקבלים אורז, קמח, סוכר, מה לא? הכל קיבלנו מהם. אוכל לא חסר לנו בכלל.

א': מתי אבא חזר?

אמא: אבא חזר ממש לפני פרוץ המלחמה. הוא חזר ואז קיבל עבודה אצל "זינגר" - מכונות-תפירה. עבדנו בשהצבא הבריטי, אלנבי, נכנסו לעיר. הם נכנסו דרך רוממה, שמה יש הלא גם אמדרסה לגנרל אלנבי. כשהם נכנסו, חיפשו אנשים שידעו אנגלית כדי לקבל את הצבא ואבא היה אחד מאלה. ישנה שכונה בירושלים שנקראת שכונת אבו-בצל, למה אבו-בצל? - אבי הבצלים. שם היתה חנות גדולה מאד, ריקה, לשם הכניסו חביות גדולות מאד של יין ובנות העיר, זה היה בחנוכה כשהם נכנסו, אז הן אפו לביבות חנוכה. אני זוכרת שאמנו, רחל ואני, גם כבר ידענו אז אנגלית והיינו עומדות וצוחקות איך הנשים היו מכריזות: צווי מיסטר צווי פיאסטר. נו, אנחנו עמדנו לאבא כשנכנס הצבא. כולם עברו דרכנו, דרך החנות הזו. אנחנו נתנו להם יין ולאסקעס - לביבות חנוכה והם קיבלו אותנו. זה היה ממש, הם היו כל כך אדיבים. הם נתנו לנו שוקולד, ביסקוויטים, כל מיני דברים טובים הם נתנו לנו.

א': הסבא והסבתא עוד חיו אז, כשהאנגלים נכנסו?

אמא: כן, זה היה דבר מעניין, הסבתא, לא הסבתא כבר לא היתה בחיים, היא נפטרה, היתה אז מגיפה של כולרה ואז היא נפטרה במחלה. אני זוכרת שהייתי יושבת ליד המיטה שלה, כתינוקת, ושמה לה סמרטוטים עם מים קרים על הידיים, הייתי מנגבת לה את הפרצוף עם מים קרים ואחי הגדול שהיה רופא לא ידע לומר לי איך להיזהר ולא נדבקתי.

היא נפטרה וכשהאנגלים נכנסו הסבא ביקש מאבא שיקח אותו, הוא רוצה לפחות לראות פרצוף של אנגלי, הוא היה פטריוט גדול של האנגלים, הוא ביקש מאבא שיקח אותו ליד הקישלה, אבא לקח אותו באמת והוא ניגש, היו שם שני חיילים אוסטרלים והוא ניגש אליהם באמת ודיבר איתם אנגלית והסביר להם שהסבא הוא פטריוט גדול של הבריטים והוא מאד רוצה לפחות לראות פרצוף של חייל בריטי. הם באמת ניגשו אליו, לקחו את ידו ונישקו אותו.

אחרי זה אבא לקח אותו הביתה ואחרי שבועיים הוא נפטר, הסבא, איזה יהודי נחמד זה היה, זה היה תענוג לדבר איתו, לשוחח איתו.

א': הוא היה מדבר איתכם הרבה? מספר לכם סיפורים?

אמא: כן, כן, הוא סיפר לנו על רוסיה ובאיזה אופן הוא הגיע ארצה.

א': עד איזה גיל הוא עוד עבד במקצתו שלו?

אמא: הוא עבד גיל 84.

א': הוא עוד עבד כצורף? את עוד ראית אותו עובד?

אמא: בטח, אני הייתי באה אליו והייתי עובדת עם המפוח ועוזרת לו, ודאי, הייתי קטנטונת אבל מאד אהבנו אותו, כולם, הוא אהב אותנו, הוא היה תמיד בא לקחת אותנו לשבת.

א': סיפרת לי פעם על כל מיני עבודות שהוא עשה...

אמא: כן. איך זה קרה בבלגי? כשהוא התחיל לעבוד בצורפות. פעם בא אליו קצין מהתזמורת התורכית. היתה להם תזמורת נהדרת. שכל יום שישי לפנות ערב הם היו מנגנים במגרש הרוסים. היתה שם רוטונדה כזו ששמה היו מסודרים התזמורת והיו מנגנים. יום אחד בא אליו קצין תורכי ואמר לו: "שמע, אתה יודע לתקן בצורפות איזה כלי נגינה"? אז סבא אמר: "אני לא רוצה לשקר. האמת היא שאינני יודע. אבל אם תביא לי את הכלי, אני אנסה".

א': זו היתה חצוצרה?

אמא: לא. זה היה קלרינט. הוא הביא לו את הקלרינט. סבא ניסה וזה הלך. אחרי זה הוא הביא לו חצוצרה והוא ניסה וזה הלך. באופן כזה סבא למד לנגן על כל מיני כלים. הוא לימד את הבנים שלו. אבל הם לא תפסו את זה. לדקוד הם ידעו יפה. היה בן משפחה ידוע שקראו לו חצקל הוא היה רוקד - משהו. במוצאי-שבת היו כולם מתאספים בבית הסבא וסבא היה עושה הבדלה וכולם שותים קצת יין. אח"כ היינו שותים ממש יין כי הם היו עושים לבד יין מענבים. בעיקר ענבים שחורים מחברון. אחינו היינו כל כך רגילים לשתות יין שבמקום מים היינו שותים יין.

א': איזה עוד עבודות הוא עשה חוץ מכלי הנגינה?

אמא: א, כן, בודאי. הוא עשה כתר תורה. ממש פלא באיזו צורה הוא עשה את זה וגם חושן. הדברים האלה, כשהבן שלי, יוסי, סיים את התיכון בעין-החורש ובא עם החברים שלו לבקר בהר-ציון ושם למטה אמרו שהיה הקבר של דוד המלך. הוא הלך עם החברים שלו וראה שיהודי אחד יושב מרחוק וכל הזמן מסתכל עליו. לבסוף הוא ניגש אליו ושאל: "ינגעלע, דו פארשטייסט יידיש"? אז יוסי אמר: "א ביסעלע". "מאיפוא"? אז הוא אמר: "מהסבתא שלי". אז הוא אמר: "מהסבתא שלך? הסבתא שלך לא היתה הסבתא דינה, דינה גולדשמידט"? אז יוסי אמר: "יש הרבה דינות". והוא אמר: "לא, לא, ר' עקיבא גולדשמידט, צורף הזהב". יוסי אמר: "כן". ואז הוא אמר: "בוא עם החברים שלך ואני אראה לכם עבודות של הסבא רבא שלך". ואז הוא ירד איתם למטה באמת והראה להם את העבודות של הסבא, את החושן ואת כתר התורה, כל הדברים האלה.

א': יש איזו מתנה שהוא פעם עשה לאיזה שליט שביקר בירושלים ואני לא זוכר אם זה היה פרנץ יחף או הקייזר וילהלם.

אמא: שניים. שניים. גם פרנץ יחף וגם הקייזר וילהלם. כשהם באו ארצה. פתחו קיר שלם כשנכנסים לתוך העיר העתיקה ליד שער יפו. כשהם נכנסו, כמובן שכנגד מלך או קיסר הולכים עם ספר תורה. כשהם ראו את כתר התורה והחושן הם שאלו: "מי הידיים המבורכות שעשו את העבודה הזאת"? אז הביאו את הסבא והראו להם - הנה זהו היהודי שעשה את העבודות האלה. הם נישקו את ידיו והם אמרו שזה הפלא ופלא. העיקר, הסבא שאל אותם מה הם רוצים שהוא יעשה להם. אולי נדן לחרב?

- "לא. לא רוצים כלי מלחמה"! שהוא יגיד מה הוא מציע לעשות להם. אז הוא הציע לעשות להם נרתיק למכתבים ששולחים ממלך למלך, או לאנשי גדולה. אז הם אמרו שכן, זה רצוי. אז הוא נרתיק גם לוילהלם קייזר כשהוא בא וגם לפרנץ יחף כשהוא בא.

היה דבר מאד מעניין כשפעם אבא שלי נסע להונגריה כדי לחדש את האזרחות. היה שם דוד אחד שלי, חיים זכמן. והוא אמר: "אברומה'לה, אתה רוצה לראות משהוא יפה"? ואז הוא לקח אותו למחיאון בבודפשט ושם הראה לו את הנרתיק שהסבא עשה בשביל הקיסר פרנץ יחף. זה היה משהו ממש פלא. מאד יפה. אח"כ הוא נסע איתם לווינה ושם הראה לו את הנרתיק שהסבא עשה לוילהלם קיסר.

א': עכשיו, האנגלים בארץ, את זוכרת משהו מהימים של פירסום הצהרת בלפור?

אמא: בטח שאני זוכרת. נסעו איתנו להר הצופים. שם דיברו על בלפור ועל ההצהרה שלו ואותנו התלמידים לקחו שאנחנו נשמע.

א': באיזה בית-ספר למדת אז?

אמא: אז למדתי בבית-ספר לנדאו. בית-ספר אנגלי זה היה. בעצם יהודי. היא, המנהלת היתה יהודיה, היא ידעה עברית מצויין, אבל היא היתה כזו ממזרה, לא רצתה לדבר עברית, רק אנגלית היא דיברה.

א': ושפת הלימוד בבית הספר היתה אנגלית?

אמא: כן, אנגלית.

א': זה היה בית הספר הראשון בו למדת?

אמא: לא, זה היה כבר בית הספר השלישי, הראשון היה בית-ספר "עזרא", זאת היתה חברה מגרמניה שפתחה שלושה בתי-ספר לילדים יהודים, אחד בירושלים, אחד ביפו, עוד לא ת"א ואחד בחיפה.

א': אז בת כמה היית כשלמדת שם? שם לימדו בגרמנית?

אמא: הכל בגרמנית, בבית-ספר "עזרא" הייתי, אני חושבת, בת 3 או 4.

א': כמה זמן?

אמא: ב"עזרא" למדתי שלוש או ארבע שנים, אני חושבת.

א': והגרמנית שאת יודעת היום, בעצם, הבסיס הוא עוד מאז?

אמא: עוד מאז, אני מדברת גרמנית חופשי.

א': ואחרי זה?

אמא: אחרי זה הלכתי לבית-ספר, אז כבר היתה תקופה של המתנגדים, היו אלה שרצו שהלימודים בבית הספר יהיו רק בעברית.

א': מלחמת השפות.

אמא: מלחמת השפות, כן, אז עברנו, אבא עוד היה בחיים והוא אמר: "יש בית-ספר עברי והילדות שלנו תלמדנה בבית-ספר עברי"! העבירו אותנו לביי"ס "למל", זה נקרא, זו היתה חברה מגרמניה שהחזיקה את בית הספר הזה ושם למדו הכל בעברית, אבל אנגלית היתה שפה, אני זוכרת שהיתה לנו מורה, מיסס קורבאן, אפילו את שמה אני זוכרת, אבא מכר לה מכונת תפירה והוא ביקש ממנה שהיא תשים לב שהילדות תדברנה אנגלית נכונה.

א': כמו שדיברנו בפעם הקודמת, נדבר קצת היום על דמויות.

אמא: כמו?

א': כמו. למשל. קודם כל על הדוד שלך. יהושע שמספר. אנחנו מכירים אותו מהסיפורים. מספרי ההיסטוריה ואני רוצה לשאול אם את הספקת ממש להכיר אותו כדוד. כחבר במשפחה. בבית.

אמא: אני הייתי ילדה קטנה. קטנטונת כשהוא נפטר ואני רק שמעתי את כל הסיפורים שאבא היה מספר לי. בייחוד אבא. הוא מאד אהב אותו. הם היו קשורים. יהושע היה האח הגדול ואבא היה הכי צעיר. יהושע הגיע ארצה לפני אבא. הרי הוא בא רגלי ארצה. האבא שלהם לא הסכים. אבל ליהושע כבר היו קשרים עם הרצל. הוא כבר היה אצל הרצל בווינה. שוחח איתו ואמר לו שהוא חושב לעזוב את הבית. כי אביו בשום אופן לא מסכים שהוא יסע לא"י. אבל הוא החליט שהוא מוכרח. הוא חייב. כסף. כמובן סבא לא רצה לתת. לסבא היה. אבל הוא התנגד. אז הוא. קודם כל. בן-דוד אחד שהיה אצלם בבית. בבודפשט. הם כבר גרו אז. אז הוא אמר לו: "יהושע. אל תתווכח. בוא אלי. תלמד את הבנים שלי ואני אשלם לך". אז הוא באמת נסע אליו. זה היה גם כן בבודפשט והתחיל ללמד את הבנים שלו ובכסף הזה שהיה לו בבית הוא יצא בדרך לא"י. הוא התחיל לנסוע ברגל. כמובן. הוא התחיל דרך תורכיה ומתורכיה הוא המשיך והגיע לסוריה. מסוריה הוא הלך בחורן או בבשן. בעצמי איני יודעת בדיוק איך הוא הגיע. בכל אופן הוא הגיע לצפת. משם לטבריה ומשם לירוש/לים. הכל ברגל. כשהוא הגיע לירושלים. ההונגרים. היהודים מהונגריה תפסו אותו כמו איני יודעת מה. הם ידעו שהוא יודע שפות וחשבו שהוא יכול להשיג כספים. הוא היה אדם מאד מוכשר. גייסו כדי שייסע לחו"ל לאסוף כסף כדי לבנות את השכונה להונגרים. ליהודים שבאו מהונגריה. מעניין שכולם היו מדברים הונגרית ביניהם. זה היה עוד לפני שבנו את בתי-אונגרים?

כשהתחילו כבר. כשרק התחילו. הוא נסע פעם אחת ובאמת הביא הרבה כסף והשכונה התחילה לעלות ולצמוח והוא נפגש שם עם יהודי אחד שהיה ידיד טוב מאד של הסבא שלי. שמו היה שטאדלר. אני אפילו את השם זוכרת. הוא נתן לו כסף שיבנה דירה בשביל סבא. בשביל האבא שלו. טוב. את זה הוא עוד לקח. בית אחד ניבנה ע"ש הסבא. הוא עצמו היה כבר אז בפתח-תקווה ושם הוא אמר ככה: "אם תלכו לפי דברי. לבנות את המושבה על תורה ועבודה, אני אסע שוב. אני אביא עוד כספים". האנשים שמה נתפסו בזה והוא באמת נסע שוב. הוא נפגש עם גוטמן. עם יואל משה סלומון חדש ברנט והם רכבו על סוסים לראות את האדמה שאבו-קישק הציע להם. זאת היתה אדמה על-יד ראש העין. הם הגיעו לשם ולא שמעו ציפצוף ציפורים ולא כלום. היה איתם גם רופא יווני ששמו היה מזרקי. מכיוון שהם לא שמעו ציפורים והלילה התקרב. הם החליטו לחזור ליפו. מעניין שישנו השיר על יואל משה סלומון. במשפחה אנחנו יודעים שזה היה הדוד יהושע שהחליט שהוא נשאר. הוא לא חזר. הוא נשאר וכשהתעורר בבוקר ושמע את ציפצוף הציפורים. אז הוא אמר: "פה תקום מושבה יהודית".

א': אם אני זוכר נכון. אז עם החבורה הזאת היה לו קשר עוד בירושלים כשהם חשבו על התיישבות איפוא שהוא באיזור יריחו. באדמות הג'יפטליק.

אמא: יכול להיות.

א': כי הרי השם "פתח-תקווה" בא מן הפסוק "מעמק עכור לפתח-תקווה" ועמק עכור זה שם למטה. ע"י יריחו. הם ניסו שם וזה לא הלך ואז הם עברו לפתח-תקווה. עכשיו רציתי לשאול: כשאבא שלך בא לארץ, זה היה כבר אחרי הקמת פתח-תקווה?

אמא: בודאי. אבל הם גרו במאה שערים.

א': והדירה הזאת שניבנתה בבתי אונגרים, זו הדירה של המשפחה? זו הדירה שסבתא גרה?

אמא: הסבתא לא. הדודה חנקה גרה שם. כי אנחנו קיבלנו, בהגרלות הלא היו עושים ואנחנו קיבלנו בהגרלה, מה שאני זוכרת עוד, בבית-ישראל, משם, מבית-ישראל, שוב בהגרלה, קיבלנו דירה בשכונת אחווה, משכונת אחווה. אבא היה מאד מאושר כי הוא היה גם כן חבר לאנשים שהתגוררו שם באחווה. אבא סיפר לנו דבר מאד מעניין ואני לא זוכרת אם סיפרתי לך את זה פעם, על ברק. הוא היה הולך כל יום שישי לפנות ערב, היה הולך למלא את הכוסיות עם שמן בבית-הכנסת, מדליק אותן והיה מנגב את החלונות ומשתדל שהכל יהיה מסודר, שכשהאנשים יבואו לתפילה הכל יהיה נקי ומסודר. הוא היה אדם מאד מאד נקי, מאד אהב ניקיון. זה היה בחורף ופיתאום התחילו רעמים וברקים וברק אחד דרך החלון, הסתובב מסביב לדגלים שלו ויצא דרך הדלת. הוא בא הביתה והיה חיוור נורא ואמא שואלת: "אברומה'לה, מה קרה, למה אתה כל כך חיוור"? אז הוא אמר: "קודם תני לי לשבת". הוא ישב והיא כבר הבינה שמשהו קרה והכינה לו כוס תה, התישבה ואז הוא סיפר לה. הסיפור הזה עבר מאחד לשני, כולנו שמענו את זה.

א': עכשיו אני מכר ששמעתי אותו פעם כילד.

אמא: כן, כילד ודאי שמעת אותו ואחותי, איקה, מאז היא פחדה מאד כשהיו ברקים ורעמים. מאד מאד היתה נבהלת, היא מסכנה, בשנותיה האחרונות. הלא היא חיתה לבד, אני, כשהיו מתחילים ברקים ורעמים, תמיד הייתי חושבת עליה, מסכנה איקה, לבדה.

א': דרך הדוד שלך יהושע, אף פעם לא תפסתי בדיוק את הקשרים בין המשפחות שהיו קשורות במשפחת שמפפר בפתח-תקווה ובין המשפחה בירושלים.

אמא: היו, מה שאני זוכרת, היה עוד אח, הפעטער מנחם יהודה.

א': עוד אח של אבא שלך?

אמא: כן, עוד אח, אבל הוא היה מבוגר יותר.

א': והוא הצטרף לפתח-תקווה?

אמא: כן, הוא היה הגזבר של בית המרקחת, היה בית-מרקחת אחד והוא היה שם הגזבר, הוא גם היה זה, אני מוכרחה לציין את זה, כשהבן הראשון שלי נולד, אתה, כשנולדת, אנחנו אז היינו במצב טוב מאד מבחינה כספית, אני עבדתי ב"הכשרת-היישוב", אבא עבד בבניין, בעיקר אצל האנגלים הוא עבד, אנחנו יכולנו להרשות לעצמנו שאני אלד אותך בבית-חולים פרטי וכאשר היתה צריכה להיות הברית...

א': איזה בית-חולים זה היה?

אמא: אני לא זוכרת את שם בית החולים. אני רק זוכרת בדיוק איפוא הוא נמצא. הוא נמצא במקום שהיום יש שם. זה חלק של הרדיו והטלביזיה ברחוב הלנה. שביל צר שהיה מבדיל בין הבניין הזה. בניין גדול מאד ובין בניין הדאר. צד ימין היה הבית הזה וצד שמאל היתה גדר גבוהה עם חוט תיל ששם היה בית הסוהר במגרש הרוסים. אז כשאתה נולדת הודיעו לו והודיעו לו שהברית תהיה ביום שישי. אמנו רצינו שהוא יהיה הסנדק. אז הוא אמר: "לא. אני אגיד לכם מה ארצ'יק יסע אל הרב קוק ויזמין אותו שהוא יהיה הסנדק והמוהל יהיה דר' ואלאך". הוא היה הרופא המפורסם ביותר בכל הסביבה. ערבים עשירים היו באים אליו. אני. כשהייתי ילדה קטנה. בת ארבע נדמה לי אז. חליתי בדלקת כליות. אז שמו אותי אצלו בבית החולים. אני אז כבר ידעתי לקרוא גרמנית כי אבא לימד אותי. אבא לימד גרמנית. אבא לימד אותי אנגלית. אז כשהייתי שם הוא שאל אותי אם אני רוצה איזה ספר לקרוא ואני שאלתי אם יש לו משהוא בגרמנית. אז הוא שאל: "Was, sprechen Sie Deutsch?" ואני אמרתי: "Ja, auch Deutsch". הוא התחיל להביא לי ספרים קטנים בגרמנית ותמיד היה. כשהרגשתי קצת יותר טוב. היה לוקח אותי על הידים והיה מסתובב איתי במסדרון הארוך ואומר:

"Das ist mein Wunderkind, das ist mein Wunderkind."

כשהפעטער מחם יהודה הציע את זה. אבא תיכף הסכים. בשבילו זאת לא היתה בעייה. אמנם חשבנו לתת את הכבוד הזה למוהל שלי מ"הכשרת-היישוב". ליעקב טהון. אבל הפעטער מחם יהודה אמר: "נמצא גם בשבילו כבוד". מצאו אפילו כבוד אחד בשביל יהודי אחד שהיה תמיד בא לסוכנות ול"הכשרת-היישוב" לקנות אדמות בשבילו. קראו לו מיסטר פירס. הוא ראה את כל התבונה במשרד ושאל מה קרה? (הוא תמיד היה מבקש ממני שאדפיס לו מכתבים על המכונה והייתי עושה לו את זה ואף פעם לא רציתי לקבל ממנו כסף. תמיד הוא היה מציע לי כסף ואני אף פעם לא רציתי לקבל.) כשהוא שמע שאני ילדתי בן. אז הוא פנה אל חברה שלי. שרה המבורגר. נתן לה כסף ואמר לה: "כמה שיעלה. את כבחורה תדעי מה לקנות ליהודית". אז היא ירדה העירה וקנתה עגלת-תינוק עם כל הדרוש לעגלה. ככה שכשאני חזרתי אח"כ מהברית הביתה. שבת עוד נשארתי בבית החולים ובשבת בא דר' ואלאך לבקר אותי. הוא היה נוהג תמיד. אחרי שהוא היה מוהל. הוא היה בא יום או יומיים אחרי זה. היה בא לבדוק את התינוק. הוא בא בדרך מבית החולים של ואלאך עד לשם. ביום ראשון כבר חזרתי הביתה.

א': והרב קוק באמת היה הסנדק?

אמא: הרב קוק היה הסנדק.

א': לא ידעתי שהיה לי כבוד כזה.

אמא: אוי, אתה לא זוכר?

א': טוב. אני לא יכול לזכור מאז.

אמא: לא. לא מאז. פעם הירצה אצלנו איזה יהודי דתי. כשהייתי עוד בזיקים. במועדון הוא הירצה. נידמה לי שזה היה על המשוגעים האלה שהיו גם בבתי האונגרים. הנטורי-קרתא.

א': עוד על הקשרים עם משפחת שטמפפר בפתח-תקווה.

אמא: היו גם קשרים עם משפחת בן-עמר.

א': קשרי חיתון?

אמא: כן. קשרי חיתון.

א': מי התחתן שם עם מי?

אמא: אני לא יודעת בדיוק מי עם מי. אבל אני יודעת שהיו קשרים איתם. היה שם יהודי אחד שתמיד

מעניין שגם יהודית אצילי לא הבינה מה היו הקשרים המשפחתיים המדויקים עם משפחת ראב כך גם רוב בני המשפחה לא היו אלה קשרי חיתון . אלעזר ראב וחנה אשת בנימין שטמפפר היו אחים

היה בא אלינו לירושלים והוא תמיד היה הולך עם אקדח. אני לא זוכרת את שמו. הוא היה בא אלי ואח"כ בלילה היה הולך ממני לדאות את איקה אצל רחל. הוא היה מראה על הצד, הוציא את האקדח ואמר: "אני לא מפחד מאיש, רק מאלוהים אני מפחד. אבל מבני-אדם, אני לא מפחד מאיש".

א': עכשיו שלמה שטמפפר שאני זוכר אותו...

אמא: שלמה היה בנו של יהושע.

א': והוא היה נשוי למי?

אמא: הוא היה נשוי לבת של יהודי אחד, אני לא זוכרת מה היה שמו. יצחק אני זוכרת, אבל עוד שם היה לו. הם גרו בבתי-מחסה בירושלים. שמה היה דכה. היה לה שם נוסף - לאה. אז יש שקראו לה דכה לאה, אני עוד קוראת לה דכה'לה, לפי מה שאני עוד זוכרת מהבית. היא היתה נכדה של יהושע שטמפפר.

א': ז"א שקשרי המשפחה נמשכו במקביל - ירושלים-פ"ת גם אח"כ במשפחה.

אמא: כן. כן. על המוסר קאסאבער סיפרתי לך?

א': לא. סיכמנו בפעם הקודמת שנדבר על דמויות. אז באמת רציתי לשמוע על הנושא הזה.

אמא: היה יהודי אחד שהמשפחה שלו כונתה באה מעיירה בשם קאסאב ולכן קראו לו קאסאבער. הוא היה מוסר. מה זאת אומרת מוסר? הוא היה מלשין על יהודים. הוא היה מנוול גדול.

א': על איזה עניין הוא היה מלשין עליהם?

אמא: על יהודים שגרו בירושלים והם היו בני אנשים שגרו במקומות אחרים. אבל הם הסתתרו בירושלים. כמו אצלנו במשפחה למשל, היה בן של שלמה שטמפפר, אלי דוד שטמפפר, שהוא למד בישיבת המשתלמים. קראו לזה. זה היה כמו אוניברסיטה אז בירושלים. הוא למד שם ומאיר אחי היה בפתח-תקווה ועבד שם בפרדסים. לילה אחד בא הקאסאבער הזה עם קצין גבוה של התורכים. הוא בא אלינו הביתה. הוא מחפש את הבן של שלמה שטמפפר.

א': הבעייה היתה גיוס לצבא התורכי בזמן המלחמה?

אמא: כן, כן. הוא מחפש את הבן של שלמה שטמפפר. הוא יודע שהוא נמצא אצלנו. אבא אמר שאין אצלנו בכלל בנים אחרים. יש אצלנו רק אלי דוד, הבן שלי, שהוא לא יש/ן אצלי אלא בדירה של הבת שלי והאידים שלי והוא ישן אצלנו.

א': מה היתה הבעייה? האם האזרחות של שלמה שטמפפר היתה עותמנית והאזרחות שלכם הונגרית?

אמא: כן. ההונגרים היו בטוחים והיו פטורים מצבא ומהבל. להיפך. סיפרתי לך שהיינו מקבלים מזון דרך הצבא ההונגרי, שהיה יחד עם הצבא התורכי. היינו מקבלים דרכם מזון הרבה. לנו לא חסר כשהיה רעב. היהודי הזה התעקש שלא. זה לא הבן שלך אלא הבן של שלמה שטמפפר. הקצין הזה משך לאבא בשרוול ועשה לאבא תנועה שלא יציע לו כסף. כל העניין היה שהיו מציעים לו כסף.

א': אז הוא היה מרוויח כסף משני הצדדים. קודם מאלה שהיו מציעים לו כסף כדי שישתוק ואח"כ מהתורכים כשהוא היה מסגיר.

אמא: כן.

א': הוא היה משהו בקהילה? לאיזה כולל בכלל הוא היה שייך? הוא גם היה מההונגרים?

אמא: לא. הוא היה שייך לכולל ווהלין.

א': זה מהפולנים.

אמא: היה עוד עניין עם הקצין הזה. אבל את זה כבר סיפרתי לך.

א': והקאסאבער הזה היה בעל תפקיד בבית הכנסת. איש מכובד בקהילה וכולם ידעו?

אמא: כן. כולם ידעו.

א': וכשנגמרה הנזלחמה לא עשו איתו חשבון?

אמא: זה אני כבר לא יודעת.

א': זו בכל אופן דמות מפורסמת. מאיר שליו כותב עליו ברומן שלו "עשירי".

אמא: כן. קראתי את עשיו.

א': ישנה עוד דמות שרציתי לשאול אותך עליה. זה הרבי ר' מוטלה.

אמא: הרבי ר' מוטלה היה מאחת העיירות. נדמה לי שגם כן מיאסי ברומניה. הוא בא ארצה ותאר לך שהטבחית אצלו בבית היתה גרה. מי זאת היתה? זאת היתה סבתא של יהודית פרל.

א': בת דודתך?

אמא: כן. הבת-דודה שלי. מוטל. הפעטער מוטל היה האידים של זו שדהיתה טבחית אצלו. בדרך כלל הגרות היו מאד מאד דתיות. היו שומרות מאד על הדת והרבי ר' מטלה זה, כל מוצ"ש, החסידים שלו, שגם הגים שלי, יוסף חיים פרל היה ביניהם, והוא...אבל איך בא פרל? הלא זה גם כן לא היה השם שלהם. הוא נתן להם את הפספורט שלו בשם פרל כדי שלא ידעו שהם בין אלה שגורשו.

א': גורשו וחזרו עם פספורט מזויף?

אמא: מזויף. כן. עד היום הזה הם נקראים פרל.

א': ומה היה שמם לפני זה?

אמא: אני לא זוכרת את שם משפחתם לפני זה. היו שני בנים. היה הבעל של יהודית והיה עוד אחד. הבעל של בת של הפעטער יוסל. אז היו הלא משפחות מתחתנות אחת עם השניה.

א': מה היה המיוחד בדמות הזאת של הרבי ר' מוטלה? שמעתי עליו מפה ומשם ו...

אמא: המיוחד בו היה, שהוא היה אדם כשר ומאד מאד מסור לדת. לא היתה לו אישה. היתה רק הגרה הזו שעבדה אצלו.

א': סיפרתי לך את הסיפור שפעם שמעתי עליו?

אמא: לא.

א': בחורי הישיבה רצו לעשות צחוק ממנו. את זה שמעתי משמואל ספראי. בחורי הישיבה רצו לעשות ממנו צחוק ובשבת בבוקר נעמדו מתחת לחלון שלו והתחילו לצעוק "משיח איז געקומען! משיח איז געקומען!"

הוא פתח את החלון, הוציא את הראש ימינה ושמאלה, ריחרח באוויר ואמר: "עס שמעקט נישט מיט משיחן".

אמא: הוא היה אדם מאד נחמד, מאד. היה עושה הרבה צדקה.

א': אם יוסף-חיים היה מהקהילה שלו, אז הוא היה צריך להיות מתנגד.

אמא: בטח. הוא לא היה חסיד.

א': לפי הדמות היה מתאים לו להיות חסיד.

אמא: הוא היה מתנגד. כן. יוסף-חיים. כל מוצאי שבת היה לוקח את הילדים שלו והולכים לרבי ר' מוטלה ושרים את כל השירים שהם למדו בערב שבת מהתזמורת התורכית. הם כולם היו בעלי קולות נהדרים.

א': את השירה אצלם בבית אני עוד זוכר.

אמא: איזה קול היה לעדינקי'ה. מסכנה. איך היא הלכה. אני לא ידעתי. אתה יודע? לא סיפרו לי. מה עוד?

א': תראי. יש קטע אחד שעליו עוד לא דיברנו. את הזכרת היום את השנים כשאני נולדתי. דיברת על מצב כלכלי קשה. אני רוצה לבקש ממך שתנסי לתת איזו הערכה כללית. מה זה היה להיות משפחה של פועלים אז בירושלים. הרי זה מה שהיינו. אני לא זוכר שהיה מקור חוץ מהעבודה של אבא.

אמא: ושלי...

א': עבודה שלך אח"כ בבית. אבל אני לא זוכר אותך עובדת בחוץ.

אמא: בהכשרת היישוב?

א': לא. אני לא זוכר.

אמא: לא. לא. כשילדתי אותך הפסקתי לעבוד שם.

א': זהו. אבל אני זוכר אותך עובדת בבית, נותנת שיעורים וכו'. אני זוכר שהיו עליות ומורדות במצב. אז תנסי לתת הערכה. מה זה היה לחיות אז על משכורת של פועל-בניין. איפוא אבא עבד ודברים כאלה.

אמא: אבא עובד ב"סולל-בונה". אבל לא בתור קבוע. הוא לא רצה להיות קבוע. הוא תמיד היה עצמאי. הוא עבד בשביל הצבא הבריטי.

א': אבל זה היה כבר בזמן המלחמה.

אמא: כן. אז הוא עבד בדפיח בשבילם ואז ההכנסה למחיה היתה באה רק מההכנסה הזאת של אבא מהבריטים. המעניין היה שיהודים שעבדו יחד איתו היו גונבים חומרים. ביחוד עצים לבניין. היו גונבים ומוציאים את זה בדרכם של האנגלים ואח"כ היו מוכרים. תמיד הם היו אומרים לאבא: "למה אתה לא עושה את זה? הלא אתה אחראי על כל זה?" הוא היה אחראי על העצים ועל החומרים. הוא בשום אופן לא רצה לגעת בזה. "יש לי משכורת. משכורת טובה. אני מצליח לפרנס את ביתי במשכורת הזאת ואני לא רוצה לגנוב". זו היתה התשובה שלו תמיד. הוא לא רצה. אח"כ היתה תקופה שהוא עבד ע"י יריחו, בקליה. הוא עבד בקליה כמה זמן. אבל הוא תמיד השתדל רק ביושר. והמעניין, שעד הרגע האחרון שלו כשהוא חלה והיה מאד, הוא נסה כבר למות. אז הוא אמר לדופא מזקים: "אני חייתי חמישים ושלוש שנה נישואין, אני ויהודית והבאנו שלושה ילדים לעולם. אנו חיינו חיי אושר ויושר ואני מקווה מאד שגם ילדי ימשיכו בדרכי זו". אלו היו המילים האחרונות שלו.

א': מתי שהוא באמצע המלחמה הוא עבר לעבוד בקיבוצים בעמק-יזרעאל. או שזה היה בסוף המלחמה?

אמא: זה היה קרוב לסוף והוא עבד הרבה מאד בעמק-יזרעאל כי התחילו שם לבנות הרבה. אז הוא התחיל לעבוד בקיבוצים והיה שם קיבוץ אחד דתי...

א': טירת-צבי.

אמא: טירת-צבי. הם כל כך רצו שהוא יבוא ויביא אותי עם הילדים לשם. "אנחנו יודעים שאתה לא דתי. אבל אתה אדם כל כך ישר שזה מכסה את הכל. בואו תגורו אצלנו".

א': זה היה בדיוק בשביל אבא.

אמא: כן. בטח! הוא לא יכול היה לשקר לעצמו.

א': מתי הוא עבר להתחיל לבנות בשיש?

אמא: זה היה כשגרנו בגבעתיים.

א': לא לפני זה? לא בגלל זה עברנו לתל-אביב מירושלים?

אמא: לא בשיש. זה היה בבלטות. עברנו ב46- מירושלים לדמת-יצחק ואז הוא התחיל. אחרי כמה זמן. הוא התחיל לעבוד בשביל אותו בית-חרושת בשיש ואז באמת המצב היה מצויין כשהוא עבד בשיש. הוא הרוויח יפה מאד.

א': אני זוכר עוד כילד בירושלים שהיינו מחזיקים בבית. קראנו לזה "אגירה". ליום סגריר. היו באמת תקופות כאלה שלא היתה עבודה ולא היה ממה להתפרנס?

אמא: היו. היו. היו תקופות כאלה. אבל הוא, בד"כ, כמעט לא סבל מתקופות כאלה. הוא גם אף פעם לא הלך לקשכת העבודה. אף פעם. הלא אנשים היו הולכים לקבל דמי אבטלה.

א': מי היה משלם את זה. ההסתדרות?

אמא: כן. הוא אף פעם לא ושאלו אותו החברים הפועלים "למה אתה לא בא לקבל גם כן"?

- "אני, כל עוד כוחי במתני אני אתפרנס בכוחי אבל ביושר" והוא לא הלך.

א': בשנים האלה, מי היו החברים שלכם, מבחינת החוג, המילייה, מי זה היו?

אמא: היה אריה ורחל...

א': חוץ מהמשפחה. חברים.

אמא: אז היה הרשלה אחד.

א': השמות לא אומרים לי שום דבר. איזה סוג אנשים היו אלה? מה הם עשו?

אמא: אחד היה בעל חנות מכולת ולאחד היתה חנות לצרכי בנייה. לי היו החברים שלי עוד מהצופים. כל החברים שלי.

א': אבל אני זוכר דווקא את הפועלים שביניהם. היו כמה.

אמא: כן. היו כמה.

א': לבנוני...

אמא: נכון. אתה זוכר את לבווני?

א': אני זוכר אחד משה...

אמא: משה ואשתו. הם גם היו מרצפים.

א': אשתו גם היתה רצפית?

אמא: כן. כן.

א': הם גרו במחלאות. אני זוכר אפילו את המקום. זאת אומרת בס"ה אנשים מאותו סוג.

אמא: כן. כן. מאותו סוג. אותו חוג. אותן העבודות.

א': אני זוכר מהנערות. מהתקופה שכבר יכולתי לחשוב חשיבה פוליטית. אני זוכר את האווירה בבית. אבל מתי זה התחיל? מתי קיבלתם כיוון פוליטי כזה כמו שהיה לכם?

אמא: זה אני הייתי אשמה. אני רציתי לקבל עיתון ופניתי לדראר היום והיה. רגע. מה היה שם העיתון של ההסתדרות?

א': דבר.

אמא: נכון. דבר. אז פניתי לדבר והם אמרו "מצטערים מאד. אין לנו מספיק עכשיו". כשהם אמרו את זה אז פניתי ל"משמר".

א': משמר היה העיתון של הליגה הסוציאליסטית או של מפלגת השומר-הצעיר?

אמא: כן. פניתי אליהם ותיכף ומייד שלחו לי עיתון ומאז. החברה שלי מלכה. היינו ביחד משלמות חצי חצי בעד העיתון ואני הייתי גומרת לקרוא ואז הייתי מעבירה את העיתון אליה.

א': טוב. בעניין הזה המסורת של אבא בודאי גם שיחקה משהו. הוא הרי היה חבר השומר-הצעיר.

אמא: כן. כן. נכון.

א': עכשיו. אני. את התקופה של המלחמה ברוממה. אני כבר זוכר. מה שאני לא זוכר. ד"א אני לא יודע איך. אני זוכר שהיית עושה התכתבויות בשביל המוכתר. אבל אני לא יודע מאיפוא זה בא. מאיפוא הוא ידע שאת יודעת אנגלית. איך זה התחיל כל היחסים עם הערבים שם?

אמא: זה התחיל מזה שהשכן שלי עוסמאן.

א': בעל החנות?

אמא: כן. בעל החנות.

א': היו שם שתי חנויות. אחת של עוסמאן ואחת של עלי עוואד.

אמא: נכון. נכון. אז הוא. עוסמאן. עשה לי היכרות עם המוכתר. בוקר אחד אני נכנסתי אליו לקנות זיתים ובדיוק נכנס המוכתר. אז הוא אומר לי "בואי תכירי את המוכתר. אתם תוכלו לדבר ביניכם כי הוא מבין אנגלית". *אז התחילה ההיכרות עם המוכתר. והגיע הזמן, כשהגרמנים היו באל-עג'מיין, הוא בא* אלי והציע לי שאני (אבא אז עבד בחברון אצל קבלן ערבי) הוא בא אלי והציע לי שאני והילדים נעבור אליו וכשיכנסו הגרמנים הוא יגיד שאני אשתו ואלה ילדיו. כי דם לו היו שני ילדים בלונדים. העיקר. אני אמרתי: "חווג'ה מוסה עיסה". היה שמו. "אנחנו עוד נראה מי יהיה זקוק לעזרה כזו. אני אלך עם כל היהודים יחד ואני מאד מקווה שהגרמנים לא יזכו להיכנס לירושלים ובכלל לארץ".

היה לו בן יפיפה והוא היה אנטישמי גדול, הבן הזה. היו לנו צרות עם מים. מחסור במים היה. אני יום אחד נכנסתי, היתה עוד חנות קצת יותר רחוק שבה היתה גם מסעדה של אחיו של המוכתר.

א': זה בית הקפה הזה. אני זוכר אותו.

אמא: כן. כן. אבל הוא לא עבד שם, אחיו. היה שם אחד, ערבי זקן, אדם מאד נחמד שעבד שם ותמיד הוא היה נותן לי מים, כשחסרו לי מים. אני נכנסתי עם איזה קומקום גדול לקחת מים. הוא מילא לי את זה במים והבן של המוכתר אומר לו בערבית, הוא לא ידע שאני מבינה ערבית, "מא תתיש מויה לליהוד. חליהוא מות".

אז אמרתי לו, לקחתי, היו לי בבית שני גרוש, לקחתי את השני גרוש, זרקתי לו את זה על השולחן ואמרתי לו: "חוד מנשאן אל מויה, בדוא נשוף אש בסאווה אל יהוד ואש אנתי בסאווה". זרקתי לו את השני גרוש. אז הוא אמר לי, לקח את השני גרוש, זרק שוב אלי ואומר לי: "רוח אשתרי חבל מנשאנאכ" לתלות את עצמך.

אמרתי לו: "חכה. עוד נראה מי יהיה זקוק לזה" ושפכתי את המים. לא לקחתי אצלו והלכתי אל בעל החנות שהיתה על-ידו ואח"כ המשכנו לקנות אצלו. אני לא זוכרת את שמו...

א': דג'אני.

אמא: דג'אני. נכון. הלכתי אל דג'אני. הייתי נורא חיוורת ודג'אני שואל אותי: "שו צאר"? סיפרתי לו והוא אמר: "אף פעם שלא תלכי אליו. תצטרכי מים או מה שתצטרכי תקבלי ממני. את צריכה כסף? אפילו 100 לירות אני נותן לך. כמה שנחוץ לך. אני יודע שבעלך עובד. הוא בא לשבת הביתה. תקבלי כסף ואת תחזירי לי".

אני כשבאתי הביתה, הלכתי אל החברה שלי, מלכה וסיפרתי לה. למלכה כבר היו אז צרות עם הבעל שלה. סיפרתי לה מה שדג'אני אמר לי והיא אומרת: "טוב מאד מה שעשית. הוא אדם נהדר, דג'אני". זה היה קרוב לנסיעה שלנו. זה היה קרוב להתפוצצות ב"המקל דוד". בשבוע ההוא היה הפיצוץ והבריטים...

א': זה לא יכול להיות. זה מוכרח להיות בתקופה שבה הגרמנים היו באל-עלמיין. הפיצוץ במלך דוד היה באמת לפני שעזבנו את ירושלים ב-1946.

אמא: כן. נכון. ג'אני זה בא אל האוטו. אנחנו שכרנו אותו משא כמובן. בשביל העביר את הרהיטים. את הכל. כבר היתה לנו אז הדירה השכורה ברמת-יצחק. הוא בא והוא העלה באורגוים. לא סתם. בארגזים. סבון. סבון כביסה. סבון טואלט. אורז. שעועית. מה עוד? המון דברים הוא העלה בארגזים. אבא יצא והוציא כסף. היה לו כסף מוכן. לשלם לו. אז הוא אמר: "מה? אתה לא מתבייש? אני מעט הרווחתי מכם בשנים האלה שהייתם קונים אצלי? זו בושה שתשלם לי כסף". הוא לא רצה לקבל מיל אחד. אנחנו הגענו לרמת-יצחק באמת מלאים בכל טוב ואז אבא עבד בשביל בית חרושת לבלטות. היו לך למעשה גם קשרים עם הכפריים שם. הרי גרנו בעצם על גבול כפר. על גבול שיך באדר. אני לימדתי אותן. את הנשים. איך להיזהר. איך לדעת למקלט אם תהיינה הפצצות. הערביצתצ שידעתי. זה הספיק לי לדבר איתן. אני הסברתי לנשים. גם אלה מליפתא פוק. לנשים מליפתא גם כן. היינו מתאספים אצל ימח שמו. המוכתר. אצל אישתו היינו מתאספות. אישתו היתה יפיפיה בלונדית. שמה הייתי יושבת והייתי מלמדת אותן איך להיזהר ואיך למלא את הבונקרים שהם סידרו לעצמם. מזון ושתיה במיקרה שיהיה משהו. הם מאד אהבו אותי. הערביות. הן השתגעו אחרי.

אני זוכר במיוחד אחת שהיתה באה בבקרים.

אה. זו היתה באה. "יודית". הייתי שומעת אותה. עפיפה. היה שמה. כשהייתי פותחת את הדלת היתה מבקשת שאשים את ידי על הסחורה שלה לשוק. ידי. כך אמרה. מביאות לה מזל טוב בשוק. הייתי שמה את ידי על הביצים שלקחה לשוק והיה לה מזל טוב.

א': אותה אני זוכר. את עפיפה. דווקא מהתקופה הזאת יש לי הרבה זיכרונות.

אמא: כן. אתה שיחקת שם עם הילדים של הערבים. אתה זוכר את העניין עם איקלה עם הנעל?

בוודאי. אני זוכר שבקיץ. בתקופת הקציר. היינו מסתובבים על הגורן של עלי עוואד עם המורג.

כן. כן. היו ימים נעימים מאד אז. למרות הכל.

א': אני זוכר את המצעדים שלהם. בסימטה שעלתה מכיוון הכפר שיך באדר לדוחוב יפו. אני זוכר את המצעדים של האירגונים הסמי-צבאיים שלהם. הנג'אדה והפותווה. זה לא היה הכי נעים.

אמא: לא. לא נעים. לא נעים. הם באמת התכוננו. התכוננו לעשות שפטים בנו. אבל הם לא זכו. האצ"ל או הלח"י עלו על שיך באדר. הם חיסלו שם.

א': שמעתי אחרי המלחמה. שהבן של המוכתר. שעבד בשביל ה- C.I.D. אותו חיסלו. את זה דוד סיפר לי. אותו הלח"י חיסלו בבית.

אמא: זה היה אחיו של המוכתר.

א': אני חושב שהבן הגדול שלו.

אמא: לא. אחיו. הוא היה מרגל כפול. הוא ריגל בשבילנו וריגל בשבילם.

א': כל כך מעניין מה קרה להם. לכל החברה האלה. לאן הם התגלגלו.

רחל –מימין,ויהודית

אמא: הציעו למוכתר שיעבירו אותו לאן שהוא רוצה. לרמאללה. ליריחו. הוא לא רצה. אבל בסוף אני לא יודעת מה קרה איתו. רק על הבן הצעיר אני יודעת. שהוא שכב תחת המיטה והוציא אקדח.

טוב.

אני חושבת שעברנו על כל התקופה הזאת.

פרק ה'

פנינה שטאפר – כראון

נולדה 29.12.1911-נפטרה כ"ב טבת תש"ן

א. ילדות מוקדמת בירושלים העתיקה

פנינה לא ספרה הרבה על ילדותה בירושלים מבחינתה הייתה זו תקופה מודחקת .

יחד עם זאת היו לה חברות מהתקופה ההיא שכל חייה התייחסה אליהן כאל אחיות

כנראה שמצוקות הילדות המשותפות קרבה מאד את החברות האחת אל השנייה.

דבורה ארליכמן - מלר ומשפחתה.

דבורה הייתה חברתה מילדות של פנינה והייתה קשורה אליה מאד כמו גם ליתר אחיותיה

לגיטל מלר ובנותיה דבורה ,ואחיותיה - אסתר רוז וציפורה אפשטיין, חשה פנינה קרבה של אחות ממש.

כמו כן הרגישה קרבה רבה גם לחברות נוספות מילדות כמו חוה כהן-וינקלר ומשפחת פרנקל-השכנים מהרובע היהודי-

(האם באשקה והבנות –ובמיוחד קוליה ומתילדה).

<u>הולדת פנינה</u>

שלמה , אביה של פנינה, בנם הגדול של דינה ואברהם שטמפפר, נשלח בגיל צעיר לעבוד על מנת לסייע בפרנסה.

עזרתו הייתה נדרשת מאד לאור מצבו הלא קל של אביו.

אחד המקומות הראשונים בו עבד שלמה היה בית המרקחת של מוטקה לוי (אפטייקר) שם עבד והתלמד על מנת להפוך ולהיות רוקח.

מוטקה אפטייקר- אחיה של חיה-

גיסו של שלמה שטמפפר

בבית המרקחת שלו בעיר העתיקה עבד שלמה שטמפפר מספר שנים.

בית המרקחת שכן ליד בית הכנסת החורבה בין השנים 1905-1920.

ב-1920 העביר מוטקה את בית המרקחת לרחוב ארגרט. אז עבר שלמה לחדרה.

מהשיחות עם אסתר שרף, בתו של מוטקה ,ניתן היה ללמוד כי שלוימקה הצעיר היה אהוב מאד על מוטקה ועל בני משפחתו.

מעבר לעבודה בבית המרקחת היה מסייע גם ליהודית ,אשתו של מוטקה .

ילדי מוטקה הקטנים אהבו אותו מאד. היו קשורים מאד ל"שלוימקה" (כך הוא נקרא בפיהן) והוא אליהם.

מרים עם אחיותיה פנינה (מימין) ואסתר (משמאל)

שלוש מבנותיו של מוטקה בנות דודה של פנינה

לא ברור לנו אם שלמה החל לעבוד אצל מוטקה לאחר שנישא לחיה -אחותו הצעירה - או שמא אולי נעשה השידוך לאחר שהכירו אותו ואת עבודתו והגיעו למסקנה כי בחור שכמוהו יתאים לאחותם היפה והאהובה.

בכל מקרה -שלמה וחיה נישאו בשנת 1910 לערך .שלמה היה בן 19 וחיה בגיל דומה.

חיה ושלמה לאחר נישואיהם- 1910

שלמה המשיך לעבוד אצל מוטקה עוד שנים לא מעטות עד שמוטקה סגר את בית המרקחת שלו .בשנים אילו הצליח להתמחות בעבודה והפך להיות רוקח בפני עצמו.

בתקופת נישואיהם הראשונה התגוררו בני הזוג בבניין בו שכן בית הכנסת של האר"י הקדוש . שהיום שוכן בו "מוזיאון חצר הישוב הישן".
המוזיאון הוקם לאחר מלחמת ששת הימים במהלך שיקום הרובע היהודי, על ידי רבקה ויינגרטן, בתו של הרב אברהם מרדכי ויינגרטן, "מוכתר" הרובע היהודי עד מלחמת העצמאות, בניסיון להציג את אורח החיים שהיה ברובע לפני נפילת הרובע היהודי במלחמת העצמאות.

במתחם המוזיאון מצוי בית כנסת האר"י הספרדי ובקומתו השנייה, בחלק אחר, בקומה השנייה, מצוי בית הכנסת "אור החיים".

בית כנסת האר"י

בית הכנסת נוסד בתקופה העות'מאנית בארץ ישראל

במקום בו לפי המסורת נולד רבי יצחק לוריא (האר"י) ונקרא על שמו. שימש כבית כנסת לעדת הספרדים, תחילה באופן מוסווה ומאז המחצית השנייה של המאה ה-19 באופן גלוי. היה פעיל עד פרוץ מאורע**ות 1936 .**

דמות מוכרת שהתגוררה בבית האר"י היה מוכר הקפה יעקב שפרה'ס -

כתב עליו המבורגר בספרו "שלשה עולמות".

(העלינו בשעתו ההשערה שיצחק אחדותי (שפרה'ס) עליו כתבנו באתר זה- היה קרוב משפחתו).

חיה הייתה חולת סוכרת מחלה משפחתית שתקפה עוד בני משפחה.

המחלה הפכה את הריונותיה לקשים ביותר וגרמה למותם של רוב ילדיה מיד עם לידתם.

על פי פנינה נפטרו חמישה ילדים לאחר לידתם.

פנינה כילדה הייתה נוכחת בלידתו של אחד הילדים היא ספרה בכאב על התינוק הגדול והיפה אשר נפטר זמן קצר לאחר לידתו.

מכל ילדיהם של שלמה וחיה נותרו בחיים רק פנינה שנולדה בשנת 1911 וישששכר שנולד ב-1915.

כבר בתמונה שבה מצולמים בני הזוג עם בתם הגדולה פנינה שנולדה בסוף שנת 1911 נראית חיה שונה לחלוטין ממה שנראתה שנה קודם.

שלמה וחיה עם בתם התינוקת פנינה-1912

מצבה הבריאותי של חיה ופטירת התינוקות השפיעו על חיה קשות ושברו את רוחה .

פנינה נולדה כאשר הוריה התגוררו עדיין בבניין בו שוכן היום "מוזיאון חצר הישוב הישן". ונקראה על שם אביה של חייה -יששכר בר הלוי(סגל) בר=ברל=פרל=פנינה

גם אחיה יששכר נקרא על שמו.

חצר בבתי מחסה כאן גרה חיה אמה של פנינה עד לנפילת הרובע - היהודי

החצרות העתיקות בירושלים.

ב. *)

חצר בית האר"י בירושלם.

אחת החצרות העתיקות בירושלם שישנן עליהן „מסרות קדומות מפי „זקני שער", היא חצר „בית האר"י ז"ל" הקרובה לחצר „אור החיים" מול „חצר ר' ישעיה", קבלה דהיא בידם מפי „מגידי אמת" שבאחד הבתים בהחצר הזאת, מימין לכניסה למטה בהמדרגות, נולד בו האר"י ז"ל.

הרב חיד"א מביא גם דבר הקבלה הזאת ואומר: ומפי זקני שער נודע הבית שנולד בו (האר"י) וזכיתי לראותו.—בעל „חבת ירושלם" מזכיר גם הוא את הקבלה הזאת ואומר: ר"ל זכיתי לראותה (את החצר) וקרובה היא להמדרש אור החיים זיע"א. איש ואשתו לא ידורו בבית הנזכר".—

זכורני כי הוינא טליא למדתי התהלת חומש בחצר הזאת אצל אחד המלמדים הפרטים שהיה גר באחד הבתים של החצר הזאת. ובאותו הבית „שנולד בו האר"י ז"ל" היה גר שנים רבות ר' יעקב טוחן־קהוה הוא וביתו ובני ביתו, ואך זה כרבע יובל שנים דהתנדב יהודי מערבי ר' מרדכי ן' אברהם וישכור את הבית מידי בעליו (ישמעאלי) והקדישו לתורה ולתעודה בתפלה ולמודים שונים, בנגלה ובנסתר. גם ישיבת שערי שמים קבעה למודיה בבית הזה עד שרכשה לה חצר הקדש עולמית.

מענין: הישמעאלים גם הם יודעים דבר המסורה הזאת ואחד מהם חפץ לבוא לגור בו, אך ירא היה מפני קדושת המקום.—

מלפני שנים אחדות בקר את „הבית הזה" אחד מאחינו דהאמריקאים ויתנדב לתת שלש מאות ליט"ש לקנית החצר הזאת. אבל בעליו דרש לא פחות ולא יותר מאלף ליט"ש.

ישנן דהגדות שונות על החצר דהזאת כמו על החצר „של"ה" ועל החצר האור דהחיים, ועוד נשוב לדבר בדהן.—

---

*) עיין „מגנזי ירושלם" חוברת ד.

"מגנזי ירושלים"-גרייבסקי

באותה התקופה התאלמן אחיה פישקה מאשתו מרים לבית זיו.

מרים נפטרה בגיל 26 והשאירה אחריה חמישה ילדים בתוכם שלישיה ותינוק שזה עתה נולד.

אמה מריל (בתמונה) שהייתה אלמנה קבלה על עצמה לטפל בתינוק שנותר יתום מאמו ,מלאכה לא קלה לאשה בגילה כך שלא יכולה הייתה לסייע גם לבתה, חיה.

אישור כולל "שומרי החומות" על לידתה של פנינה ביום 29 לדצמבר 1911

זיכרונותיה של פנינה מתקופת ילדותה המוקדמת שבעיר העתיקה היו קשים. זכרונות של עוני, מחסור, מחנק, רפש והרבה סודות אפלים של המשפחות מסביב.

בתחילת שנות השבעים הלכנו עמה לטיול בעיר העתיקה אני הייתי מוקסמת מכל בית ומכל סמטה פנינה חזרה ואמרה בהחלטיות שבעד כל הון שבעולם לא

תסכים לחזור ולגור שם . היא זכרה בתיעוב את ריחות הטחב והעובש שעלו מכל דירה ואת הרפש שמילא את הרחובות.

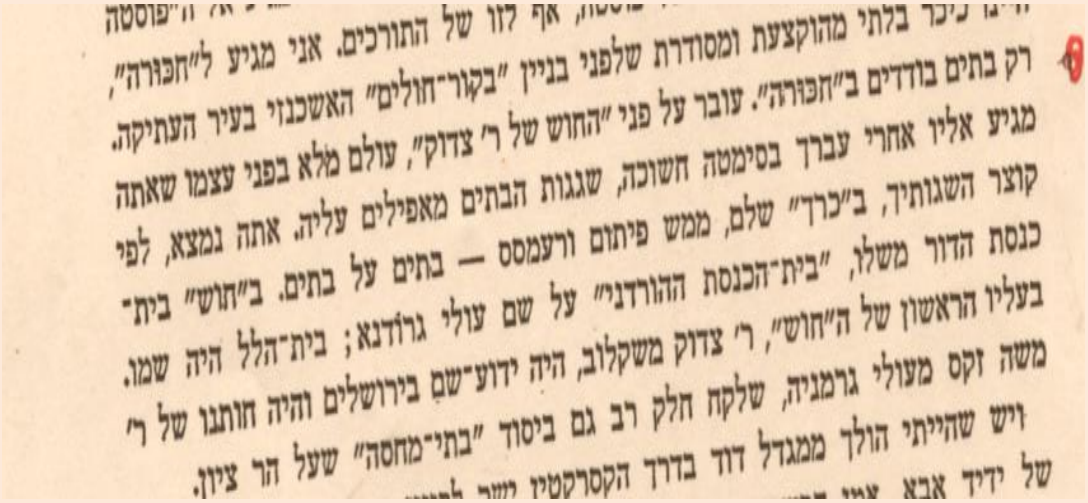
יש לזכור כי בשנות השבעים היה זה חלומו הרטוב של כל אזרח ישראלי לגור בעיר העתיקה-אך לא פנינה.

כמו רוב הילדים חלתה גם פנינה בקדחת היא הייתה ילדה חלושה בגופה אך חזקה באופייה.

מגיל צעיר הבינה פנינה כי אחריות רבה מוטלת עליה, הבינה ,אך לא הסכימה. והייתה מלאת תרעומת על מה שנגזל ממנה.

מבית האר"י עברו ככל הנראה בני המשפחה להתגורר ב"חוש של רבי צדוק."

יוסף יואל ריבלין מתאר מקום זה כ"פיתום ורעמסס" כרך שלם, בתים על גבי בתים.

צדוק הלוי שבנה את המקום, היה יהודי אמיד, שעלה לארץ-ישראל מרוסיה בראשות המאה ה-19. מכיוון שבשנות ה-30 כבש מוחמד עלי שליט מצרים את ארץ-ישראל, וביטל רבים מהחוקים המגבילים רכישת נכסים על ידי יהודים, הזדרז ר' צדוק הלוי לנצל שעת כושר זו ורכש חצר בעיר העתיקה. מספרים כי החצר נרכשה בעבור שק אורז אחד! החצר הייתה מעין שכונה בזעיר אנפין והתנהלו בה חיי קהילה ענפים. בחדרים הצפופים התגוררו משפחות מרובות ילדים ומרבית הפעילות התנהלה בחצר המשותפת. בחצרות ניתן היה למצוא בנוסף לבתי הכנסת גם מקוואות, ישיבות, תנורים משותפים ובורות מים.

.
ומסביר חיים המבורגר, שגר בחוש בילדותו, בספרו "שלשה עולמות":
"החש הכיל שטח גדול עם חצרות ובתים רבים על גבי החצרות, תחתונים,

עליונים ועליונים שבעליונים.... אולם כל אלו החצרות שהיו נפרדות זו מזו מצד אחד, היו מאוחדות על ידי מעלות ומורדות ומעברות של גשרי עצים על ברזלים מחצר לחצר, ובשעת התקפה מבחוץ או הזעקה להציל חולה וכדומה יכלו כל הדיירים להימצא תיכף זה אצל זה."
חיים המבורגר מרחיב את האינפורמציה על החוש:
"החש הזה עומד בקרן זווית. מארבעה רחובות יכולים לבוא אל תוכו: מרחוב היהודים- דרך רחוב חב"ד, מרחוב הצבעים, מרחוב הארמנים ומרחוב ביקור חולים.... מכל רחוב צריכים לעבור סמטאות חשכות עד שמגיעים לסמטת החש. אצל סמטת החוש, חצר בתים שערביים גרו שם. הכניסה לחש הייתה דרך סמטה ארוכה חשכה ואפלה שבסוף הסמטה עומד כותל גבוה מאד – מבוי שאינו מפולש – בשני צידי הסמטה היו אבנים זבל ועפר שהשכנים הערבים היו משליכים לתוכה..... כשעברו את סמטת הכניסה המקורה והחשכה, נכנסו לסמטה ארוכה וצרה בלתי מקורה, שהייתה משמשת כעין פרוזדור לחצרי החש, וממנה התפצלו סמטאות רבות קטנות שמהם הגיעו לחצרות הבתים."

<u>שנות הלימודים הראשונות עברו על פנינה בבית הספר לבנות ב' שבעיר העתיקה.</u>

בית ספר דתי אך בפירוש לא חרדי ששכן בתוך הרובע.

פנינה הייתה תלמידה טובה ולמרות שלא אהבה לדבר על כך ברור לנו שאהבה ללמוד ולא הפסיקה לקרוא ולהתעניין בכל עד יומה האחרון.

עיתון: ??? - Davar תאריך: 6 יול' 1954

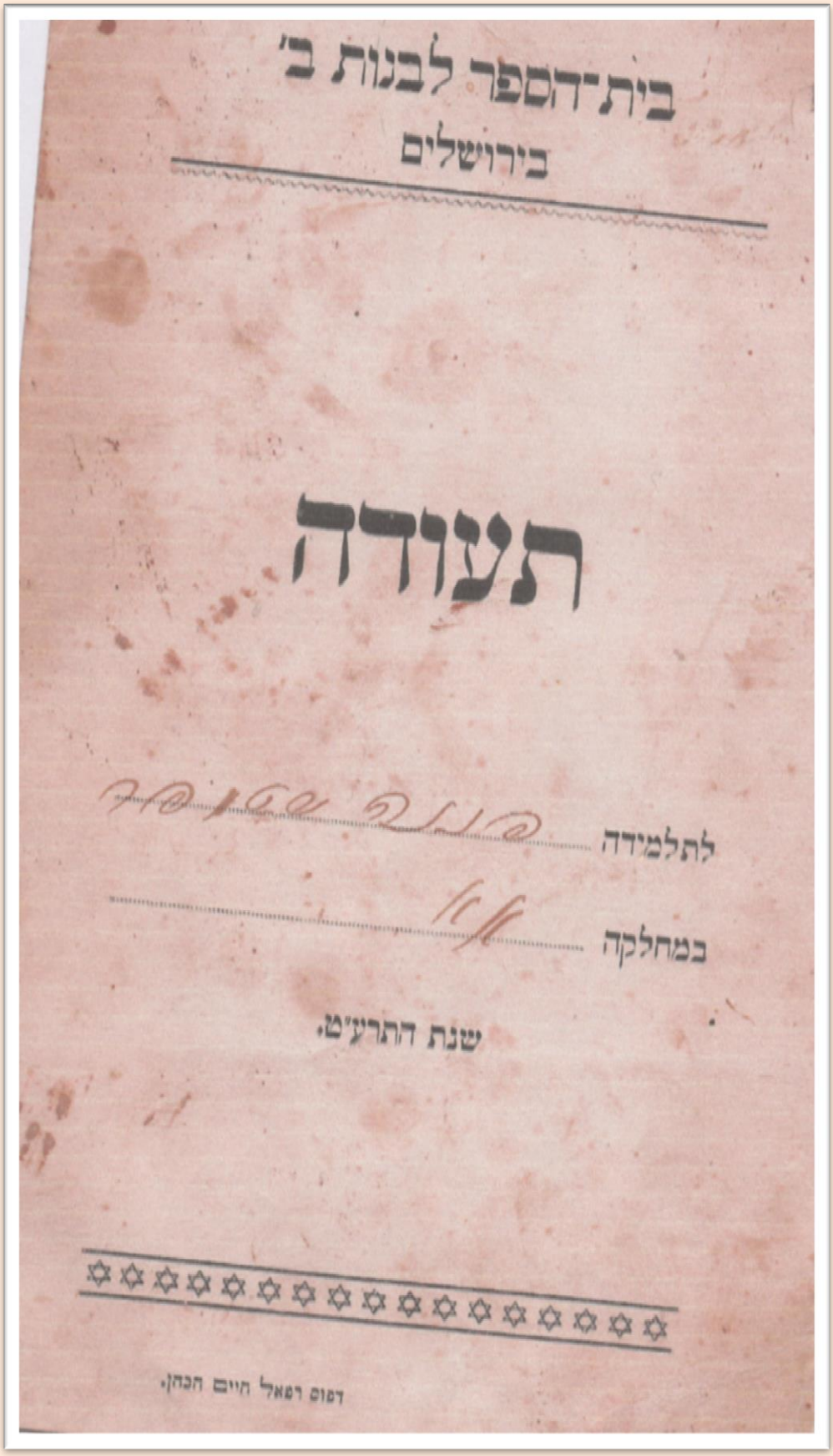
ברכה אפרתי

ברכה אפרתי, אשתו של צבי אפרתי מירושלים, בפברה אתמול.

בת העליה השניה. עלתה ב־1913. התמנתה למפקחת הראשית לאחר שהוסמכה בתחילת מלחמת העולם הראשונה בבית המדרש למורים בירושלים.

כאן ליבנה והיגבה את בנות ישראל שבעיר העתיקה ואת בנות שכונות העובדים שבירושלים במשך קרוב ל־40 שנים.

מורתה של פנינה בעיר העתיקה-ברכה אפרתי

בית־הספר לבנות ב'
בירושלים

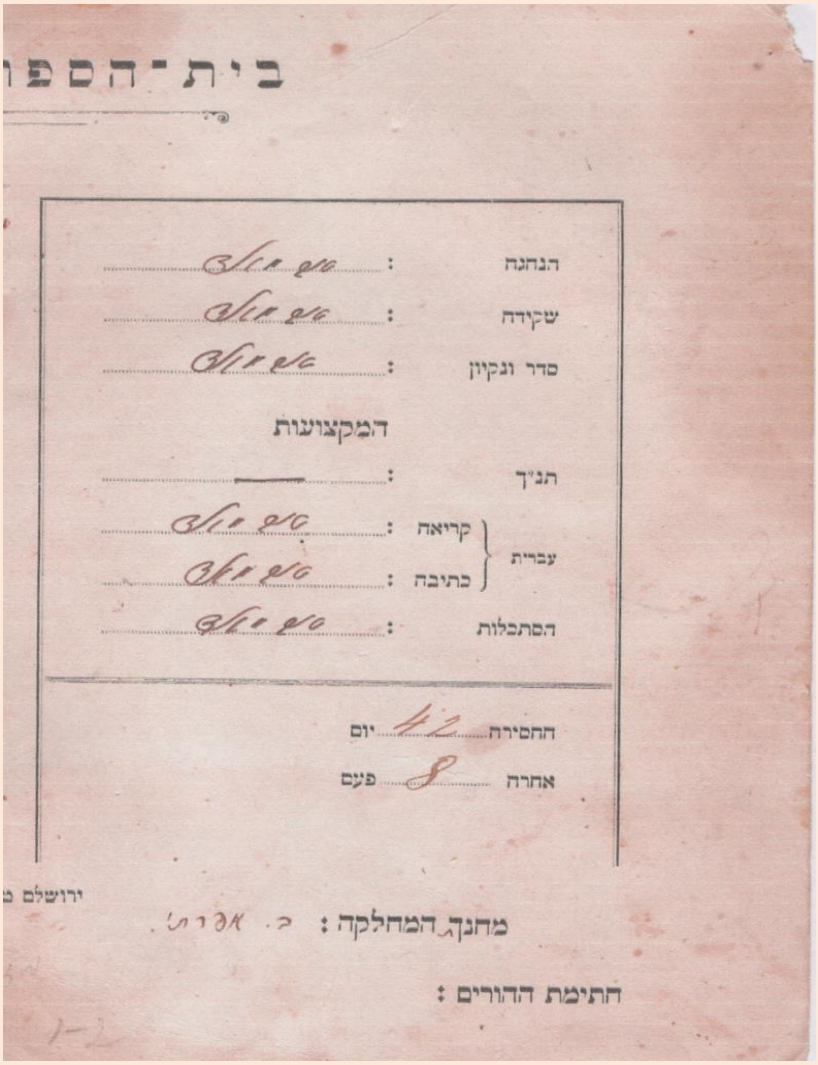
תעודה

לתלמידה .....

במחלקה .....

שנת התרע"ט.

דפוס ישראל חיים הכהן.

בית־הספ

הנחנה : טוב מאד

שקידה : טוב מאד

סדר ונקיון : טוב מאד

המקצועות

תנ"ך : —

עברית { קריאה : טוב מאד
כתיבה : טוב מאד

הסתכלות : טוב מאד

החסירה 4½ יום

אחרה 8 פעם

ירושלם ט

מחנך המחלקה : ב. אפרתי

חתימת ההורים :

תעודה מכיתה א' של בית הספר לבנות בעיר העתיקה.

בית ספר דתי אך לא חרדי.

המחנכת של פנינה היא ברכה אפרתי.

זוהי התעודה היחידה שנשארה מתקופה זו.

פנינה התגוררה עם משפחתה בעיר העתיקה עד גיל עשר בערך עד המעבר לחדרה

יש להדגיש כי המשפחה הקטנה הייתה מוקפת בבני משפחה חמים ואוהבים מה שסייע במידה מסוימת למשפחה.

מחוץ לשני אחיה של חיה היו לחיה דודים ובני דודים .

לדודה אלקה שהייתה אחותה של מריל היו בני המשפחה קשורים מאד וכן לילדיה ועימם שמרה פנינה על קשרים הדוקים כל השנים.

אחת מבנותיה של אלקה- אלטה התעוורה אף היא עקב מחלת הסוכרת.

נכדיה של אלקה - אחותה של מריל

מריל הייתה סבתה של פנינה מצד אימה.

מריל ואלקה היו נינותיו של גבריאל משקלוב שעלה ארצה עם תלמידי הגאון מווילנה

עליו ועל משפחתו כתבנו באתר המשפחתי carmonia.net

ב. פנינה שטמפר בחדרה 1920-1926

על אביה שלמה ועל עבודתו בחדרה - בפרק העוסק בילדי אברהם ודינה שטמפר

ילדותי בחדרה

בארץ נולדתי, במושבה קטנה
טבולה כולה בירק, יפה, רעננה.
שם במושבה גדלתי בחולות.
שיחקתי "מחבואים",
שיחקתי בגולות.
שקעתי בביצות, קטפתי נרקיסים.
באביב השתכרתי מפריחת הפרדסים.
בצל עצים ישבתי
ביער אקליפטוסים.

עם שחר העירוני
צפצופי צפור.
שיר ערש שוררה לי
צפרדע בקרקור.
הרוח לחשה לי
אוושת סוף וקנים.
דממת הלילה
חצתה יללת תנים.

על אף שלא שבעתי נחת
כשחליתי בקדחת,
ילדותי היתה טובה
במושבתי האהובה.
התרפקתי בחיקת

ביתנו הקט ללא פאר והדר.
פתוח למכר,
פתוח גם לזר.
ברוך בואך - כל עובר אורח.
היה עימנו
לא תהיה לטורח.
אל שולחננו שב
לחלוק הארוחה.
יש מקום ללון
ומיטה למנוחה.
חלוץ בודד
מצא בביתנו עזר ותמיכה.
חלוצה בודדה -
בית ומשפחה.

זה היה ביתי,
זהו בית הורי
שעבדו קשה,
היו אנשי עמל.
ללא ברז מים
לא היה חשמל.
אך כל איש אשר בא
בורך: ברוך הבא!

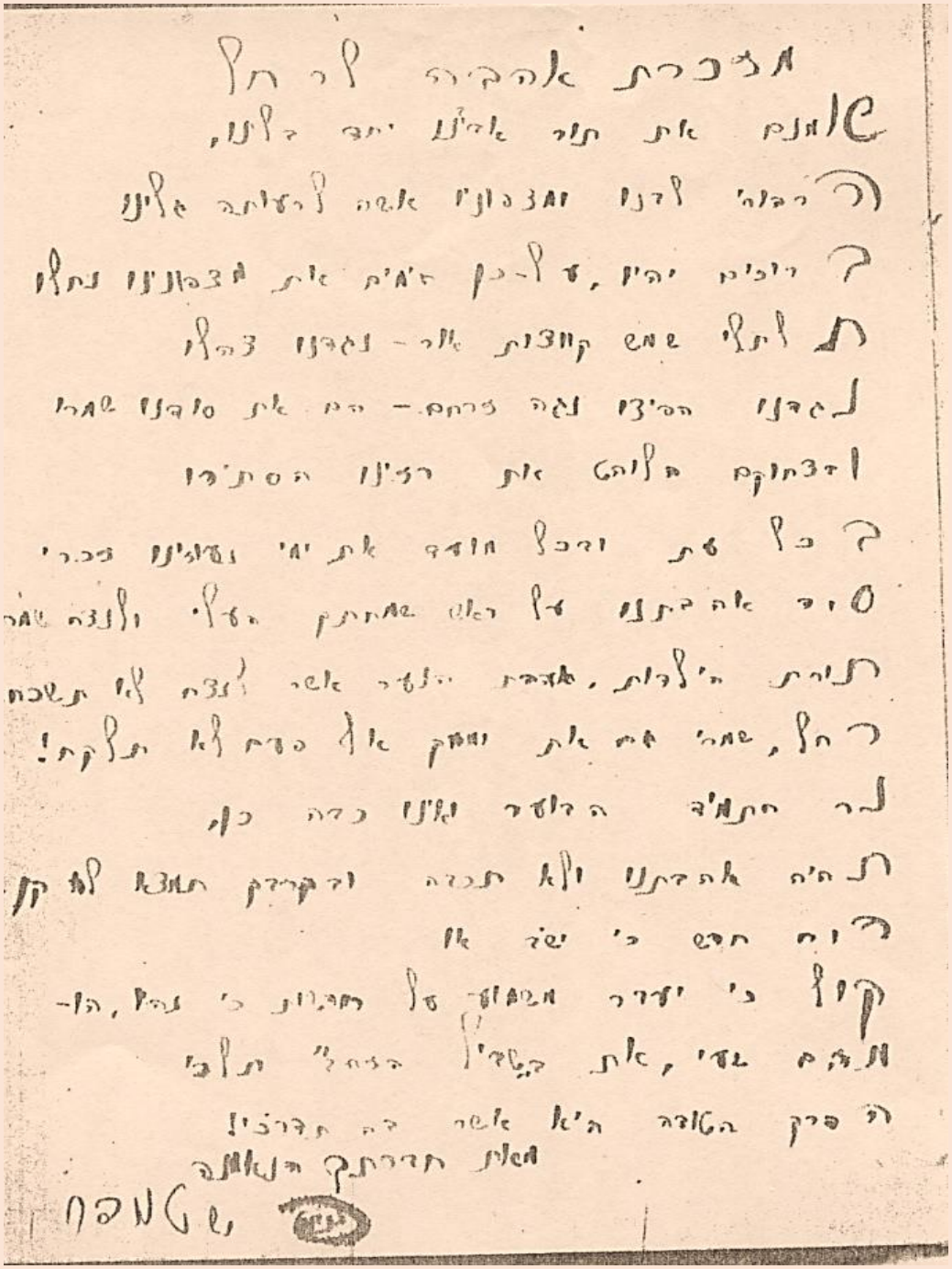
דברים שכתבה רחל סקיבין חברתה מילדות של פנינה בשנת 1998 על ילדותה בחדרה

אלה היו חיי פשטות צנועים,
אליהם לבי מלא געגועים.
רק מי שהיה שם
געגועי יבין,
רק מי שהיה שם
לי יאמין.

ימי אחווה ורעות יפים,
אליהם לבי מלא געגועים.
רק מי שהיה שם
געגועי יבין.
רק מי שהיה שם
לי יאמין.

רחל צפריר (לבית סקיבין)
1998

זכרון שכתבה פנינה לחברתה הטובה מחדרה-שלמדה עמה אחר כך גם בסמינר למורים- רחל סקיבין

אקרוסטיכון: אהבתנו בסתר נתרקמה

חדרה

בשנים 1880-1882, בעקבות פרעות הדמים ברוסיה "סופות בנגב", התארגנה תנועת "חובבי ציון" במטרה לרכוש אדמות להתיישבות בארץ ישראל. אדמות חדרה נקנו עבור נציגי אגודות "חובבי ציון" מליטא משלחת של חמישה שליחים

מטעם אגודות אלה, שיצאו לקנות אדמות בארץ ישראל, קנו בהמלצתו ובתיווכו של יהושע חנקין את אדמות חדרה בשנת 1890, מהאפנדי סלים ח'ורי שהקרקע הייתה בבעלותו. היקף הרכישה היה 30,000 דונם. זוהי רכישת הקרקע הגדולה ביותר להתיישבות בארץ עד אז.

בט"ו בשבט ה'תרנ"א (1891) עלו התושבים לקרקע, היו אלה עולים מהערים ריגה, וילנה וקובנה. המתיישבים גרו תחילה ב"חאן" שהיה בשטח היישוב וקיים עד היום בשטח העיר כאתר מורשת היסטורית של ההתיישבות במקום. המתיישבים סבלו תחילה מתנאים קשים של ביצות וקדחת -בעקבות זאת עזבו רוב התושבים את המושבה וצ'רקסים מהסביבה השתלטו על האדמות.

עם חזרת היהודים סירבו הצ'רקסים להשיב את האדמות לאיכרי חדרה ומריבות פרצו באופן תדיר בין איכרי חדרה והצ'רקסים סביב סכסוך האדמות. בשנת 1910 התנהלה בוררות בין הצ'רקסים ואיכרי המושבה ונקבע שהאדמות יוחזרו למעט חלק קטן מהם עליהם כבר בנו הצ'רקסים בתים.בעזרת כספי הברון רוטשילד נטעו במערב המושבה עצי אקליפטוס במחשבה שאלה ייבשו את הביצות בזכות צריכת המים הגבוהה שלהם. מאוחר יותר גילו שהאקליפטוסים שולחים את שורשיהם אל עומק האדמה ולכן לא עזרו בייבוש הביצות. אקליפטוסים אלה מהווים כיום את אחד מיערות האקליפטוסים הגדולים בארץ ישראל. הפתרון שנמצא לבעיית הביצות היה חפירת תעלות שניקזו את המים לים.שריד לביצות חדרה ניתן לראות היום בבריכת עטא בפארק השרון.בשל הקדחת נאלצו המתיישבים לעבור לאזור גבעת אולגה של היום אך חזרו לאחר ייבוש הביצות.

עם השנים גדלה המושבה וסופחו אליה היישובים חפציבה, כפר ברנדייס ונווה חיים, וכן נבנו שכונות חדשות כמו בית אליעזר, שכונת ויצמן בשנת 1952 הוכרזה חדרה כעיר.

<u>פנינה בחדרה</u>

לאחר עבודה ממושכת כמתלמד אצל מוטקה אפטייקר בבית המרקחת שלו שבעיר - העתיקה- החליט שלמה-אביה של פנינה - לצאת לחיים עצמאיים.

באותה התקופה החליט גם מוטקה לנסות כוון חדש ובעזרת משפחת דודתו אלקה שמשפחתה עמדה בקשרים עם הקהילה היהודית בדרום אפריקה חשב גם הוא לנסות ולנסוע לשם והוא אכן נסע מאוחר יותר בשנת 1922 אך לא הסתדר שם.

שלמה שאף לצאת מן המחנק שבירושלים. בחדרה התגוררה אחותו הבכירה חנה ובעלה יוסף חיים פרל ואף אחיו הצעיר מאיר שעסק בעבודות חקלאיות.

כשהם חסרי כל עברו פנינה ומשפחתה למושבה ושלמה הפך לרוקח וחובש .

פנינה נשמה לרווחה.

האוויר הפתוח ,הצמחיה ,האווירה החופשית יותר ,המורים ,הטיולים בחיק הטבע, המוסיקה - כל אלה שינו את חייה.

כשם שלא דברה ולא ספרה מעולם על לימודיה בירושלים כך דברה בלי סוף על חדרה.

היא המשיכה להתגעגע למושבה כל ימיה.

פעם אחת הלכתי עימה ועם הילדים מביתנו בקטמון למושבה - הגרמנית ופתאום אמרה :"כמה נעים כאן איזה ריח נעים יש כאן" לא הבנתי על מה היא מדברת והסתכלתי סביבי ואז הבחנתי שאנו עומדים ליד עצי אקליפטוסים גבוהים והבנתי הכל.

ריחם של האקליפטוסים לא הזכיר לי דבר אך לפנינה הוא הזכיר את ילדותה בחדרה.

פנינה בסוף כתה ט' בחדרה

פנינה (עומדת,שורה אחרונה ,רביעית משמאל) עם ילדי בית הספר בחדרה והמורה – מר מדליה

בית הספר של המושבה חדרה,

בית - הספר נחנך בשנת 1922 ברוב-עם על ידי הנציב העליון הבריטי סר הרברט סמואל. בחדרה. לו קדמו לו ה"חדר" בח'אן, שבו למדו ילדי המשפחות הראשונות וכיתות הלימוד בבית ראשונים, בית נחמן שלמה בוטוקובסקי שניצב ממול. חזית הבית המקורית שנקרא במקור "בית הספר העממי", פנתה לרחוב אחד העם. היו בו שלושה חדרי כיתה וחדר רופא ואחות בית הספר. במהלך השנים שונתה חזית בית הספר ומספר אלמנטים היסטוריים בוטלו. הבניין קיים והוכרז לשימור בתכנית האב של חדרה

בני גילים שונים למדו בבית הספר באותן כיתות בו-זמנית

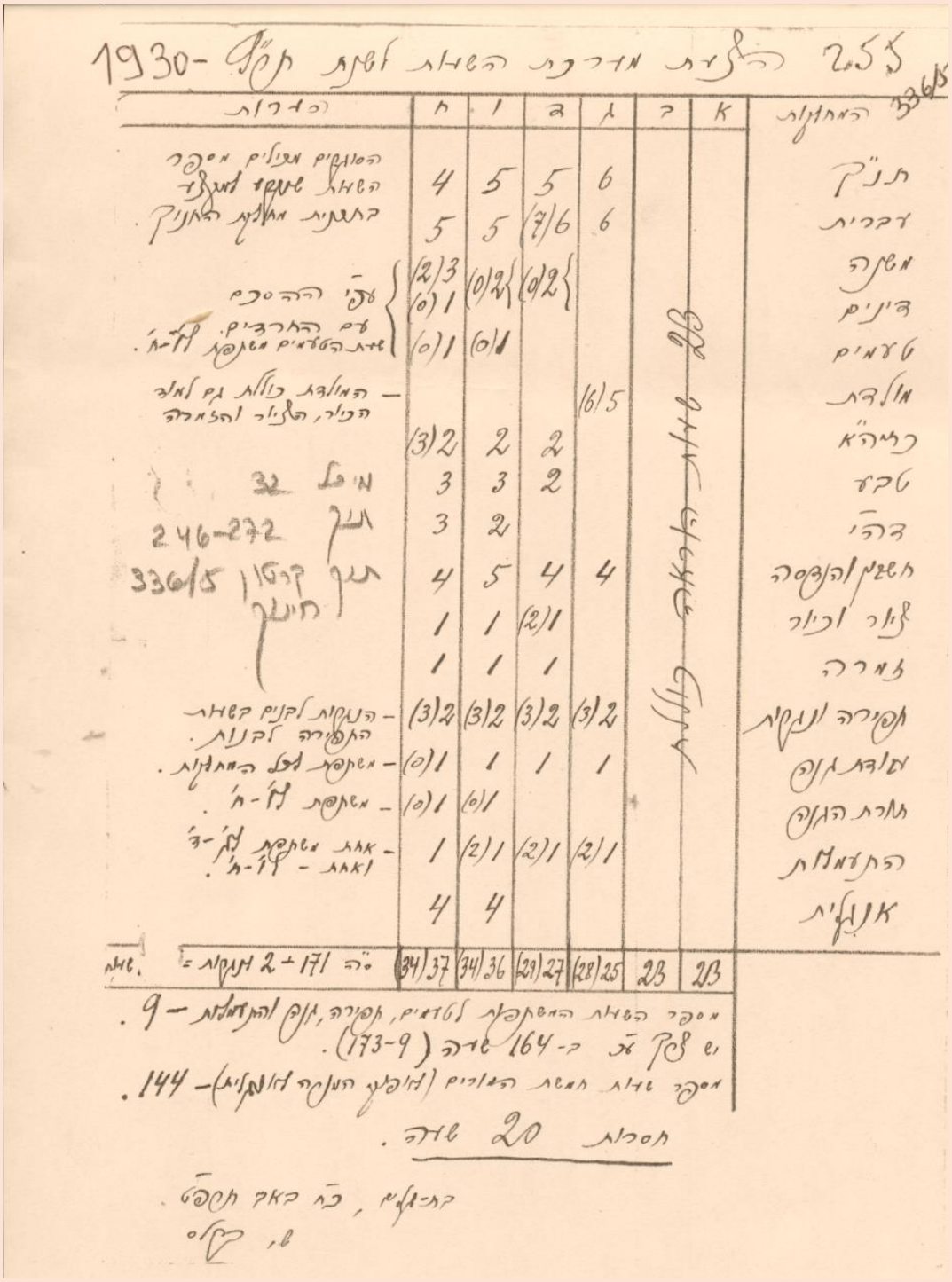
השנים הראשונות בחדרה היו עדיין אופטימיות , שלמה קווה כי יצליח להתבסס במקום.

בחדרה גרו גם אחותו הבכורה והאהובה חנה פרל וגיסו יוסף –חיים וילדיו פרחו.

על פנינה מצא מיכה תמונות ורשימות במוזיאון- ארכיון "החאן" בחדרה .

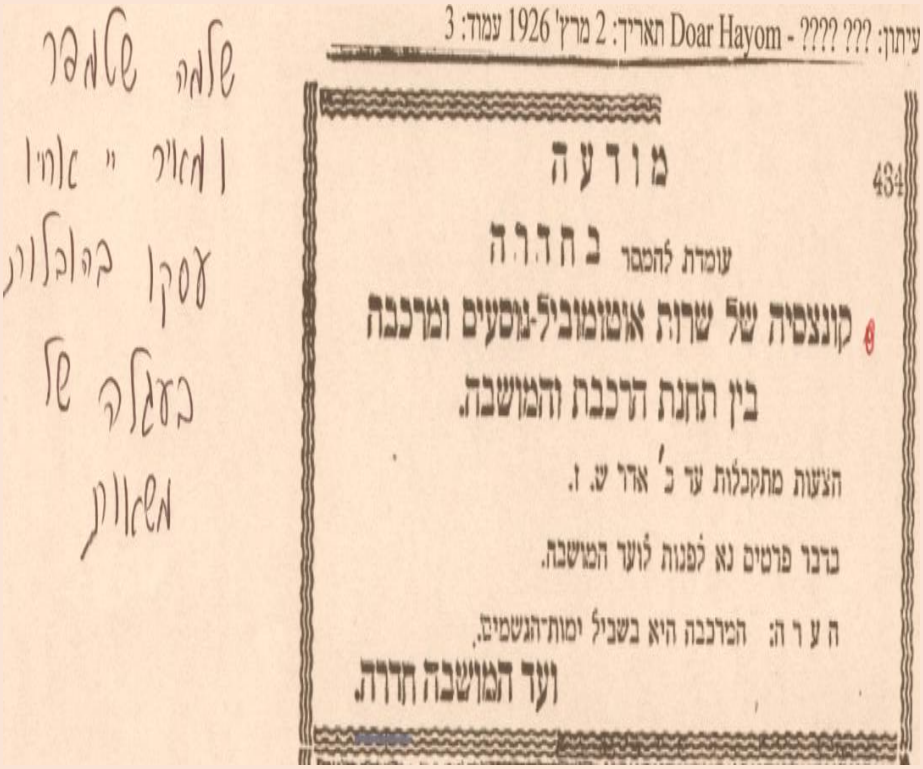
גם ביומנה של יוכבד לפידות ז"ל, חברת ילדות של פנינה , אשר בתה ,נינה רודין,היא המנהלת ב"חאן" כיום – מצא קטעים מעניינים הנוגעים לה.

בחדרה ערך אף ראיון עם הגב' פנינה סמסונוב בת המאה שספרה לו על אמו וסבו.

הצעה למערכת שעות בבית הספר - תרפ"ט –חתום המנהל ברלס.
ההצעה מאפשרת לנו להציע לעולם הלימודים בחדרה

שנת - 1924, שלמה שטמפפר משתתף באסיפת ועד ההורים של בית הספר.

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 2 מרץ 1926 עמוד: 3

מודעה 434

עומדת להמכר בהזדמנות

קונצסיה של שרות אוטומוביל-נוסעים ומרכבה בין תחנת הרכבת והמושבה.

הצעות מתקבלות עד כ' אדר ש. ז.

ברור פרטים נא לפנות לועד המושבה.

ה ע ר ה: המרכבה היא בשביל ימות־הגשמים.

ועד המושבה חדרה.

שלמה שטמפר ואחיו הצעיר מאיר –עסקו אף הם בהובלת משאות מתחנת

הרכבת למושבה בעגלה רתומה לשני סוסים

(התמונה מאד מטושטשת)

Historical Jewish Press

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 15 אוק' 1923 עמוד: 4

חדרה

(שרות כתבות ה"פועל")

א' חשון תרפ"ד.

בחוג הפועלים

למרות הדבר שבכל שנה בחדשי אלול תשרי וחשון טועטת העבודה מאד, בכל-זאת מורגשת בשנה זו תנועת העבודה גם בחדשים הללו. כספר ידוע של הפועלים התעסק במשך שני חדשים שלמים בכבוש החציר. מספר הגון עסוק גם כן כל חזמן ביער, ומלבר זה עובדים עור הרבה אנשים בבנינים. אפשר למצוא עכשיו בחדרה כמאתים וחמשים בעלי מ'אבה ופועלים. חנגרים המקומיים שעברו עד עכשיו בקבוצות מיוחדות, התאחדו וסדרי להם שתופיה אחת מסודרת, ועובדים כלם יחד. חודות לתנועת הבנינים הנמשכת עדיין יש להם די עבודה.

נפתח כאן בחדש שעבר, מטבח כללי בבית הפועלים. המטבח נוסד ע"ע בתנאים מצומצמים אבל בהתמסרות מצד המשתתפים יכול הוא להתקים ולהשתכלל. המחירים בעד תאכל הם בינונים וכראי לראג להמציאת האפשרות כדי שהאכל יעלה לפועל יותר בזול, על ידי זה קיומו של הפועל בחדרה הוא יותר בטוח.

בבנינים החדשים

נגמרו כבר בהחלט עשרת הבתים בשכונת התימנים, ואעפ"י שעריין לא נמסרו למתישבים החדשים הם עומדים מוכנים לקבל את דיריהם החדשים.

בונים גם כן בית עבורי הרש — בית מרקחת. הבנין הוא במרכז המושבה וזה זמן רב שמחכים לבנין זה כי המקום שבו נמצא בית המרקחת עד עכשיו, איננו מתאים לו כלל וכלל. מלבר זה, עסוקים בנאים אחדים בהתחלת בנין בתים פרטים אחדים ולפי הנראה תמשך עבודת הבנאות גם בכל ימות החרף.

ע"י הנהלה חדשה ששלחה למושבה לתכלית זו.

ע"י הכחות החדשים והחזון החדש שהשקיעו, הצילו את המצב של הנטיעות הללו ואם הדבר ימשך ככה גם להבא, אפשר להגיד שיצא פה ההפסד בשכר העבודה. על ידי הסדור החדש שסדרו, אפשר היה להשקות את הפרדסים בכמות חמים הדרושת. כמו כן, אספו כמות גדולה מאד של זבל מכל הסביבה וזבלו בזה את כל הפרדסים. כמו כן סדרו טפול מיוחר בעצים שהיה מוזנח עד עכשיו לגמרי. על ידי עבודה אינטנסיבית כזו אפשר לקוות שבמשך שנים מועטות (2-3) תוחזרנה הנטיעות הללו למצבן הרגיל והפרי יכסה את הוצאות העבודה ואולי גם חלק החוב.

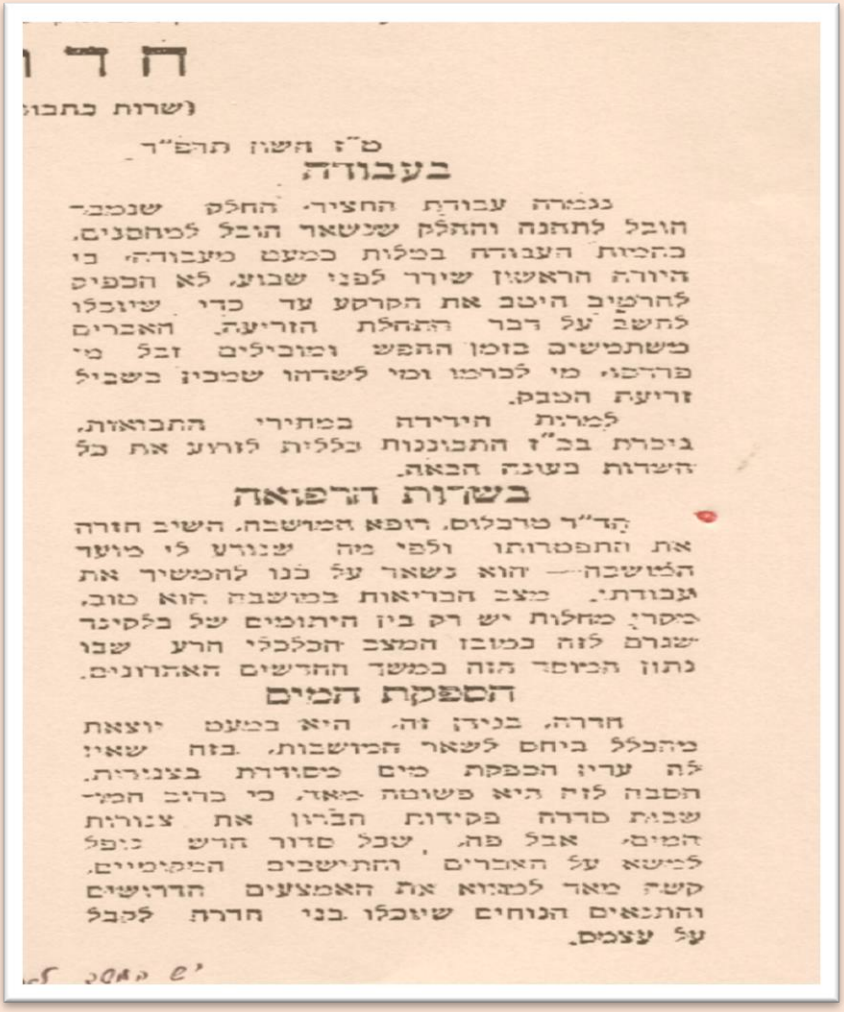
כדאי היה שתהנהלה החדשה של הנטיעות הללו, תדאג לכך שעובדים תמידיים יעבדו בפרדסים והכרמים האלו. העובדים צריכים להיות בעלי משפחה שיקבלו מגרש קטן ובית במושבה ויתעסקו בעבור הנטיעות הללו. התועלת מזה תהיה כפולה, מעשר עד עשרים משפחות יכולות למצוא לחן ע"י זה את מחיתן, וסכום הכסף הגדול המוצא לעבודה, ישאר במושבה והנטיעות תקבלנה טפול יותר רציני ויותר מסור על ידי זה שהעובדים יהיו תמידיים.

אחוזת ליברפול

„אחוזה" זאת, כמו יתר האחוזות באריץ, באה בתכניות גדולות ונומרת בתכנית פעוטה. „אחוזה" זאת היא בת 10 חברים מליברפול שקנו על יד חדרה 600 דונם אדמה, בתכנית קבועה לטעת את כל השטח המיועד לכך ולקנות במושבה 10 בתים עם משקים מסודרים.

בארבה החברה הנ"ל נטע בשנה שעברה כמאה וחמשים דונם, שרק השליש מהם הצליח, ובנה בית קטן אחד עם אורוה. הוא

1923- בונים בית מרקחת חדש הרוקח אז- שלמה שטמפפר

ח ד ו

(שרות כתבו

ט"ז השון תה"ר

בעבודה

נגמרה עבודת החציר. החלק שנכבר חובל לתחנה והחלק שנשאר הובל למחסנים. בהסיות העבודה בטלות כמעט כעבודה. כי היות הראשון שירר לפני שבוע, לא הספיק לחרטיב היטב את הקרקע עד כדי שיוכלו לחשב על דבר התחלת הזריעה. האברים כשתמשים בזמן התפש ומובילים זבל מי פרדסו, מי לכרמו ומי לשדהו שכבר בשביל זריעת הכבק.

למרות חירירה במחירי התבואות, ניכרת בב"ז התכוננות כללית לזרוע את כל השדות בשנה הבאה.

בשדות הרפואה

הד"ר טרבלוס, רופא המושבה, השיב חזרה את התפטרותו ולפי מה שנודע לי מוער המושבה — הוא נשאר על כנו להמשיך את עבודתו. מצב הבריאות במושבה הוא טוב. ביקרן מחלות יש רק בין היתומים של בלסינר שנגרם לזה בכובו המצב הכלכלי חרע שבו נתון הבזסר הזה במשך החדשים האחרונים.

הספקת המים

חדרה, בנידן זה, היא במעט יוצאת מהכלל ביחס לשאר המושבות, בזה שאין לה ערוי הספקת מים מסודרת בצנורות. הסבה לזה היא פשוטה מאד, כי כרוב המי- שבות סדרה בקידות הבריון את צנורות המים, אבל פה, שכל סדור חדש כיפל למישא על האברים התישבים הימימיים, קשה מאד לכתוא את האמצעים הדרושים והתנאים הנוחים שיוכלו בני חדרה לקבל על עצמם.

ב' מאסף ל-

-1924- מצב הבריאות בחדרה הוא טוב-גם הרוקח המסור שלמה שטמפפר שותף לשיפור

מספר זלמן אשבל :

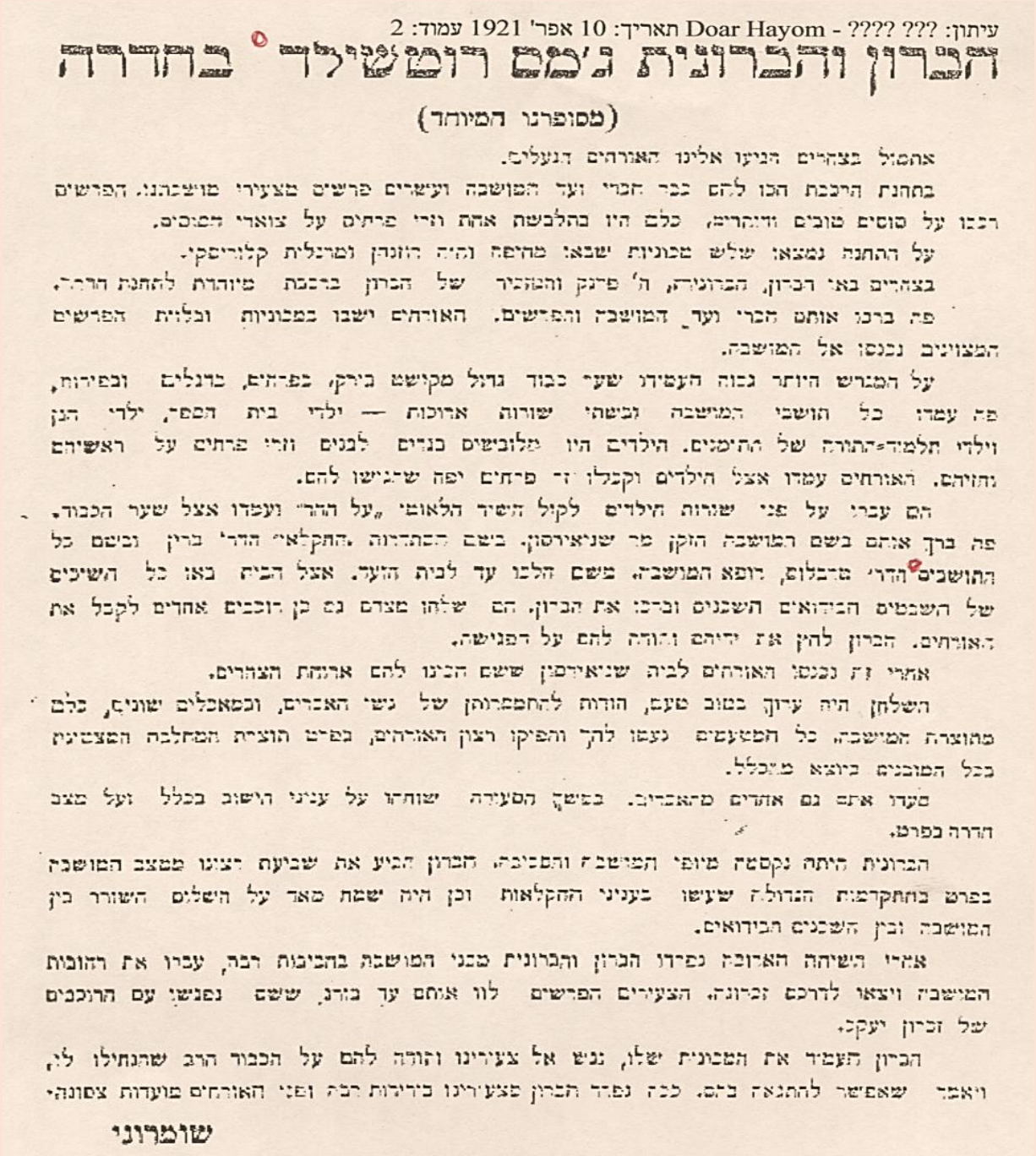
משפחתנו היתה אחת המשפחות האומללות ששכלה מספר רב של נפשות.אשתי שכלה במשך 9 שנים את אביה ואמה ואת חמש אחיותיה,וכן שכלנו שנינו את ארבעת ילדינו בגיל 4-5-8-10. אחת עשרה נפשות במשך 10 שנים.קרה שלא עברו שלושים יום מימי אבל למות אחד וכבר היינו צריכים לשבת "שבעה" למות השני.ד'ר יפה אמר לי פעם שמכל המשפחה שלנו אוכל אולי רק אני לבדי להשאר בחיים,היות והדם הנוזל בעורקי נוח להיפגע בקדחת יותר מכולם ולכן אין לי ברירה אלא לעזוב את המקום.אך אני ככל יתר שהרבו גם הם לשכל את נפשות יקיריהם לא רצו התחילה אף לשמוע על עזיבת חדרה

אבשלום בני בן החמש,כשתקפה אותו הקדחת שלושה ימים פרפר בין החיים והמוות לבסוף הובלתיו לזכרון יעקב ושם מת ואף נקבר,אך כאשר חלתה שושנה הקטנה בת השש הקרבן הטהור הרביעי של משפחתי,לא יכולתי להבליג עוד ועל גופה המפרפר והגוסס נשבעתי כי אציל את משפחתי ואעזוב את המקום.

ואמנם בלב שבור וברוח נכאה עזבתי לבסוף את חדרה ועברתי לגור למסחה היא כפר חבור,שם עשיתי הרבה שנים אך כעבור שמונה עשרה שנה חזרתי לחדרה."

זלמן אשבל מספר כיצד הכתה הקדחת בתושבי חדרה.

מאליו מובנת החשיבות הגדולה למעקב ולטיפול הרפואי.

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 10 אפר' 1921 עמוד: 2

החברון והברונית נ'מם רומשילד בחדרה

(מסופרנו המיוחד)

אתמול בצהרים הגיעו אלינו האורחים הנעלים.

בתחנת הרכבת הכו להם כבר חברי ועד המושבה ועשרים פרשים מצעירי מושבותינו. הפרשים רכבו על סוסים טובים ומהירים, כלם היו בהלבשת אחת וזרי פרחים על צוארי הסוסים.

על ההתנה נמצאו שלש מכוניות שבאו מחיפה והיה הזונדן ומרגלית קלוריסקי.

בצהרים באו הברון, הברונית, ה' פינק והמהנדר של הברון ברכבת מיוחדת להתנת הרכבת. פה ברכו אותם חברי ועד המושבה והפרשים. האורחים ישבו במכוניות ובלוית הפרשים המצוינים נכנסו אל המושבה.

על המגרש היותר גבוה העמידו שער כבוד גדול מקושט בירק, בפרחים, בדגלים ובפירות, פה עמדו כל תושבי המושבה ובשתי שורות ארוכות — ילדי בית הספר, ילדי הגן וילדי תלמוד־התורה של התימנים. הילדים היו מלובשים כנדים לבנים וזרי פרחים על ראשיהם ותוהם. האורחים עמדו אצל הילדים וקבלו מידם פרחים יפה שהגישו להם.

הם עברו על פני שורות הילדים לקול השיר הלאומי „על ההר" ועמדו אצל שער הכבוד. פה ברך אותם בשם המושבה הזקן מר שניאורסון. בשם ההתדרות „התקוה" הדר' ברין ובשם כל התושבים הדר' מרבלום, רופא המושבה. משם הלכו עד לבית הועד. אצל הבית באו כל השיעים של השכנים הבדואים השכנים וברכו את הברון. הם שלחו מצדם גם בן זוכבים אחרים לקבל את האורחים. הברון להן את ידיהם והודה להם על הפגישה.

אחרי זה נכנסו האורחים לבית שניאורסון ששם הכינו להם ארוחת הצהרים.

השלחן היה ערוך בטוב טעם, הודות להחסדתון של נשי האכרים, ובמאכלים שונים, כלם מתוצרת המושבה. כל המשעבים נעשו לתך והפיקו רצון האורחים, בפרט תוצרת המחלבה המצטיינת בכל המוכנים ביותר מיוחד.

סעדו אתם גם אחדים מהאכרים. בשתק הסעודה שוחחו על ענייני הישוב בכלל ועל מצב הדרה בפרט.

הברונית היתה נקסמת מיופי המושבה והסביבה. הברון הביע את שביעות רצונו ממצב המושבה בפרט בהתקדמות הגדולה שעשו בעניני ההקלאות וכן היה שמח מאד על השלום השורר בין המושבה ובין השכנים הבדואים.

אחרי השיחה הארוכה נפרדו הברון והברונית מבני המושבה בחביבות רבה, עברו את רחובות המושבה ויצאו לדרכם זכרונה. הצעירים הפרשים לוו אותם עד בורג' ששם נפגשו עם הרוכבים של זכרון יעקב.

הברון העמיד את המכונית שלו, נגש אל צעירינו והודה להם על הכבוד הרב שהנחילו לו, ואמר שאפשר להתגאה בהם. ככה נפגד הברון מצעירינו בידידות רבה ובני האורחים בועדות צפונה.

שומרוני

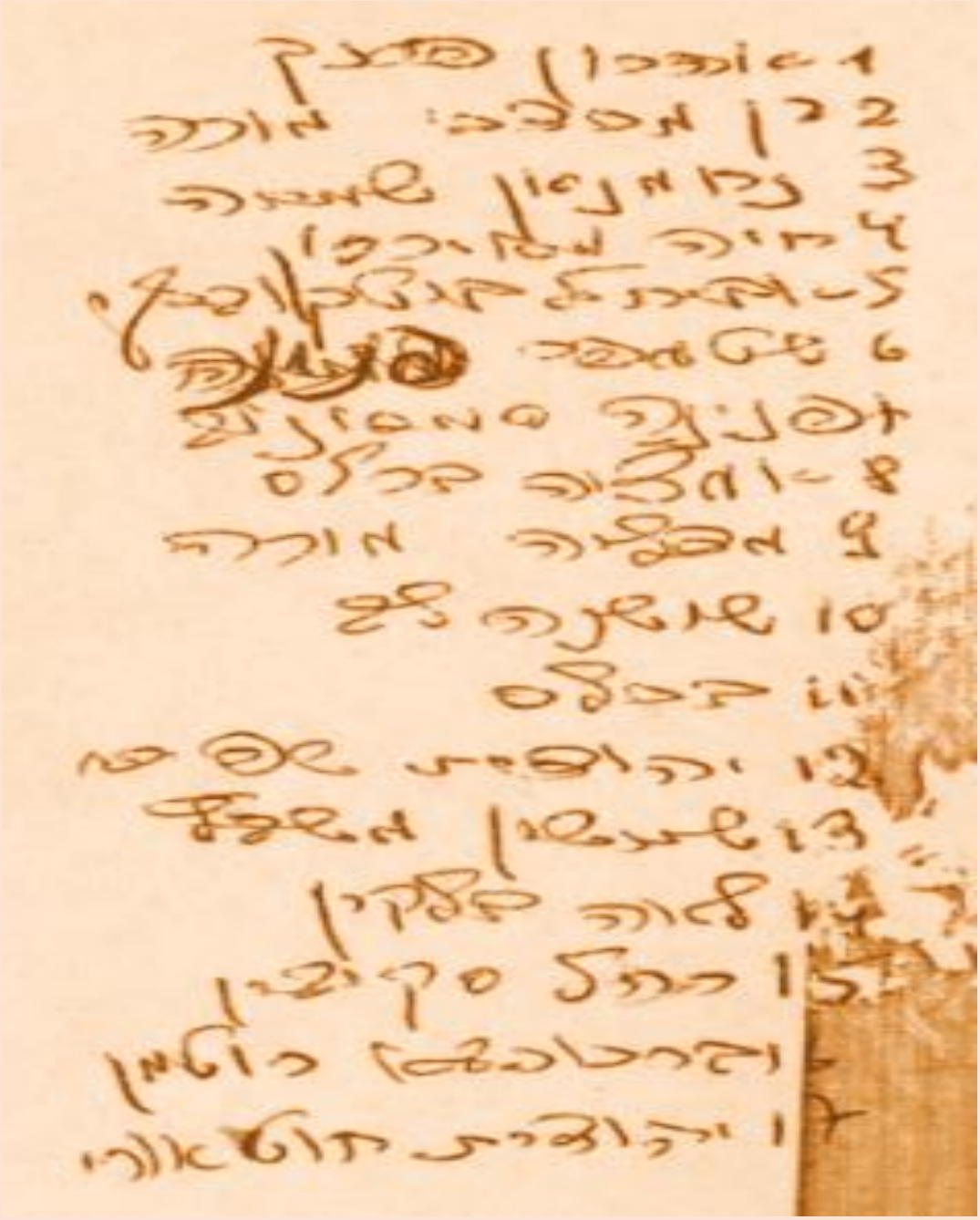
הברון עורך ביקור אצל הרופא ,שלמה שטמפפר ישב עימו 1921

1925-פנינה עומדת ראשונה מימין. בהמשך- מסומנים התלמידים והמורים המופיעים בתמונה.

שימו לב למספרים בהם מסומן כל אחד מהתלמידים והמורים המופיעים בתמונה ומספרו של כל אחד.

אהרון פרנק,המורה בן מרדכי,נחמנסון שמחה,חיה מאירסון,אביחיל בוטקובסקי,שטמפר פנינה,פנינה סמסונוב,אמציה ברלס,המורה מדליה,שושנה לב,המורה ברלס,יהודית שפירא,שמשון משבץ,לאה בלקין,רחל סקיבין, בר כוכבא, רוטמן,יהודית חוט-אורי.

פנינה ויששכר למדו בשנת 1923 בבית הספר בחדרה- קשה לאתרם, יתכן ולא צולמו עקב מחלה

כמה מתעודותיה של פנינה מבית הספר בחדרה

בית הספר בחדרה

תעודה לפנינה שטרקר תלמידת המחלקה השלישית

הסקצוע	הציון	הערות
חשבון	טוב מאד	
קריאה ואנדה	טוב	
עברית	מצוין	
חשבון והנדסה	טוב מאד	
כתיבת הארץ	טוב מאד	
דברי הימים	טוב מאד	
הנהגה	טוב מאד	
סדר ונקיון	טוב	
שקידה והקשבה	טוב מאד	

הסקצוע	הציון	הערות
שבע	טוב מאד	
זמרה	משפיק	
ציור	משפיק	
חקלאות	משפיק	
התעמלות	טוב	

החסיד 31 ימים. העיר עזבה למחלקה ג'.
אחרון 9 פעם.

חתימת המורים: ש. קלוס

חתימת ההורים:

חדרה, יום כ"ג לחדש אדר תרס"ג

בית הספר בחדרה

תעודה לפניב שטראכ תלמיד ת המחלקה השביעית

הסתכלות	הציון	הערות
שקד . .	טוב מאד	
משנה ואגדה .	בינוני מספיק	
עברית . .	מצוין	
חשבון והנדסה .	טוב מאד	
כתיבת הארץ .	טוב מאד	
דברי הימים .	טוב מאד	

הסתכלות	הציון	הערות
טבע . .	טוב	
זמרה . .	בינוני טוב	
ציור . .	טוב	
הקלאות . .	טוב	
התעמלות . .	טוב	

הנהגה מצוין

סדר ונקיון טוב מאד

שקידה והקשבה טוב מאד

החסיר 34 ימים. הערה עלה למחלקה ח'.

אחרים 11 שעם.

חתימת המורים: ש. קלר, י. מקרוב

חדרה, יום כ"ו להדש אב תרפ"ה

חתימת ההורים:

ביה"ס העממי בחדרה

עפ"י החלטת מועצת המורים

עולה התלמיד/ה פניה טטרקר

ממחלקה ט' למחלקה י'

הציונים נתנים עפ"י דרישה מיחדת.

הערות: מחלקה ט' – מחלקת ההשלמות
בבית שפרינצ – מתאימה בדרך למחלקה
ההמונית אשר בביה"ס התיכוני.

חדרה, יום כ' לחדש אב תרפ"ל

המנהל
המחנך

המקצועות הנלמדים בביה"ס הם:
תנ"ך, משנה ואגדה, עברית, דברי ימי ישראל והעמים, ידיעת המולדת,
כתיבת הארץ, חשבון, הנדסה, טבע, אנגלית, תפירה, זמרה, ציור,
עבודות חקלאות והתעמלות.

פנינה מטפלת בחצר ביתם של הדודים חנה ויוסף חיים פרל.

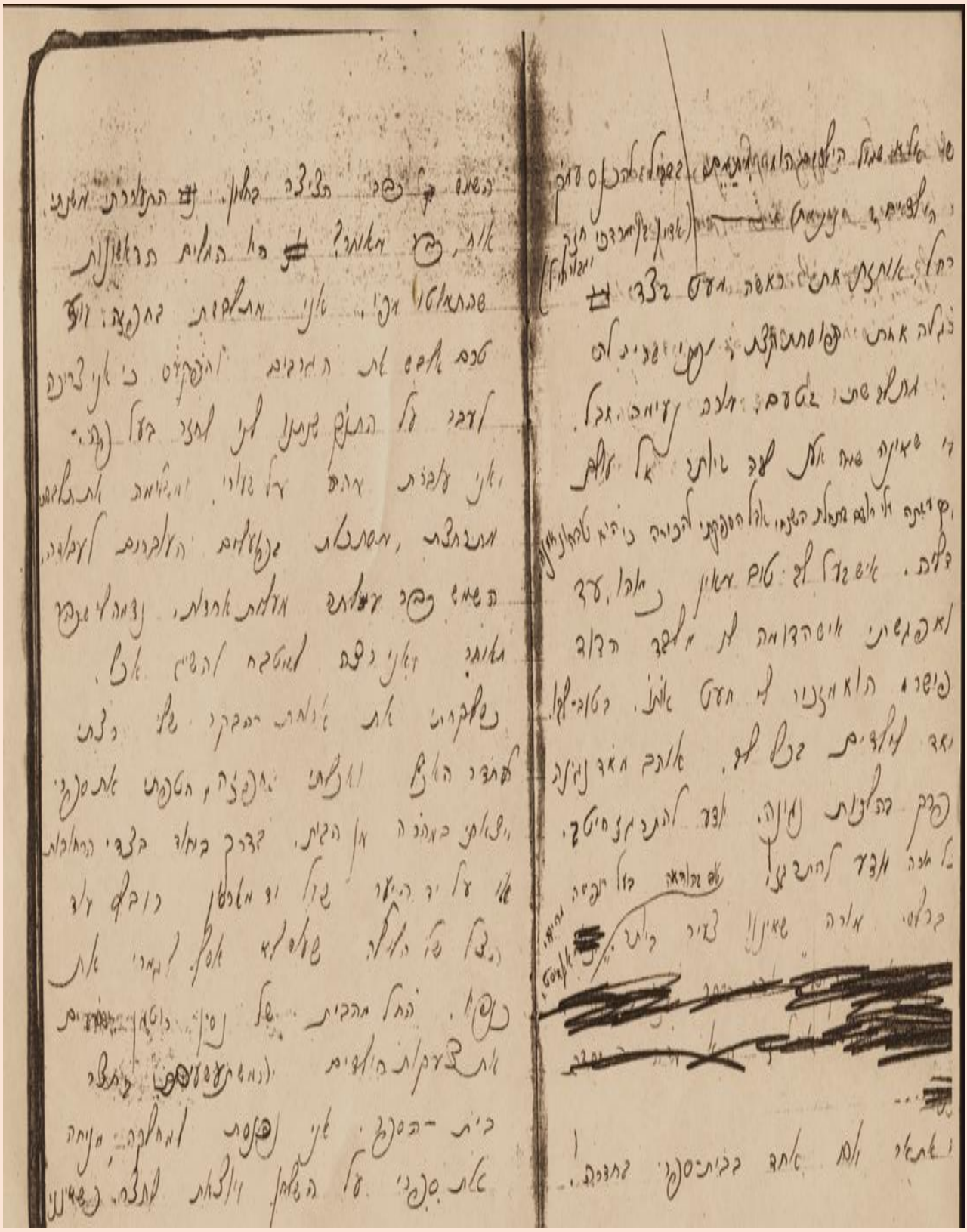
משקיף מהחלון, יוסף - חיים

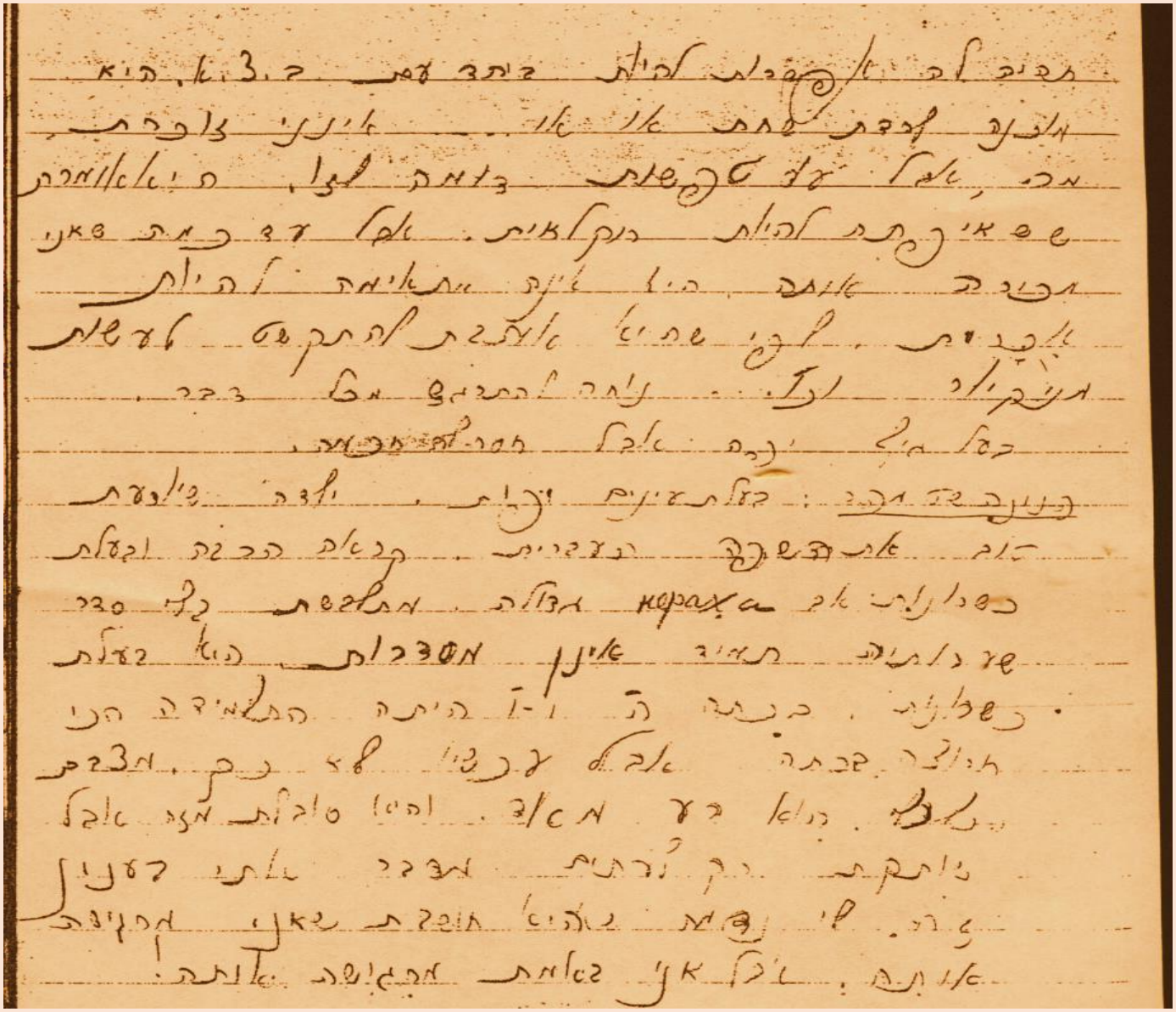

דיש בחדרה -1922- הילדים הרבו להשתעשע באיזורים אלה

מיומנה של יוכבד לפידות בת כתתה של פנינה על חיי בית הספר בהמשך היא מתארת גם את פנינה

יוכבד לפידות שהייתה אמה של נינה רודין המנהלת היום את מוזיאון חדרה ניהלה יומן.

בין היתר ספרה על כל אחד מתלמידי כתתה.

בעמוד השלישי היא כותבת על פנינה שטמפפר "בעלת עיניים יפות,ילדה שיודעת טוב את השפה העברית,קראה הרבה ובעלת כשרונות,מתלבשת בלי סדר שערותיה תמיד אינן מסודרות,היא בעלת כשרונות בכתה ה' וו' הייתה התלמידה הכי חרוצה בכתה אבל עכשיו לא כך.

מצבם הכלכלי הוא רע מאד והיא סובלת מזה אבל שותקת רק לעיתים תדבר איתי בעניין זה ".

משמאל-פנינה ויששכר בחדרה
מימין חברותיה לכתה של פנינה

שכנים תימנים (מש' שמן) של משפחת שטמפפר בחדרה

זכרונות מילדי הכתה לפנינה בגילאים שונים.

בגיל צעיר יותר הזכרונות פשוטים וילדותיים לאחר מכן עולה בבירור העצב הגדול על הפרידה

הצפוייה הילדים מעלים זכרונות מחוויות שונות בעבר וליבם נשבר.

כנראה יש גם זכרונות לאחר שפנינה כבר עזבה וזאת על פי התוכן.

ניתן לומר כי מחצית מן הזכרונות הן משנת 1925 ומחציתם משנת 1927.

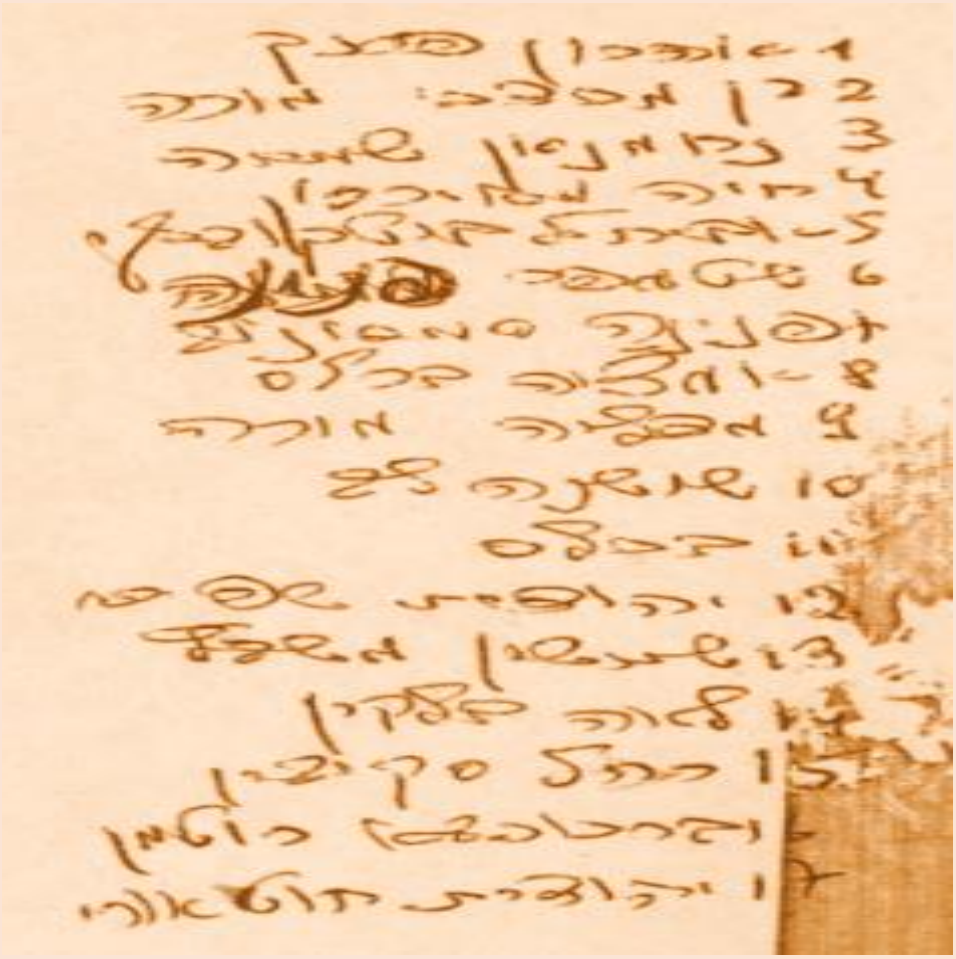
בשנת 1927 משפחת שטמפפר כבר לא ישבה בחדרה.

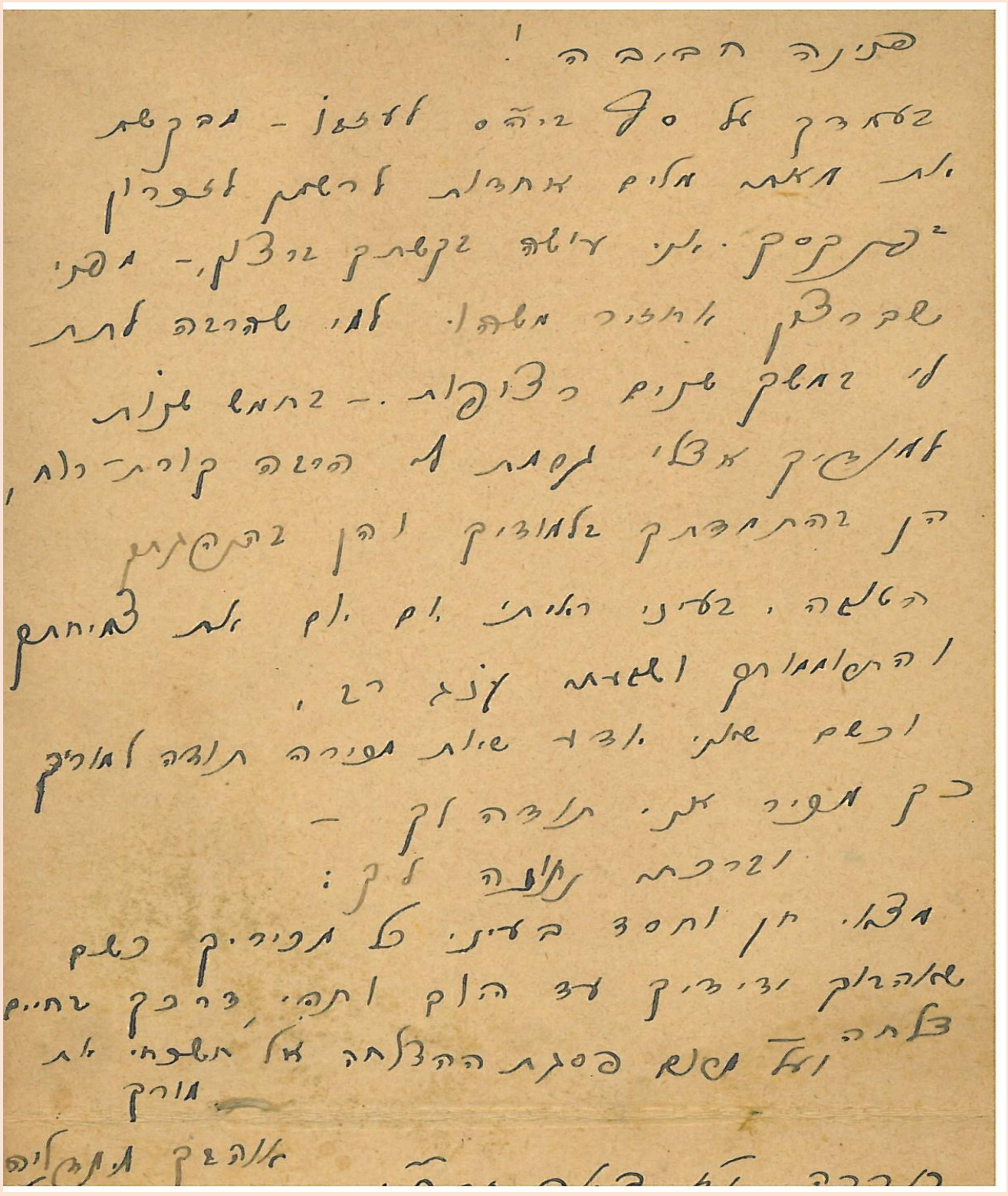
ככל הנראה מדובר בזכרונות מלאי געגועים שכתבו לה בני הכתה שנשארו בחדרה.

חברתה של פנינה –רחל סקיבין-עברה ללמוד בסמינר בירושלים בעוד משפחתה התגוררה בחדרה .

יתכן והיא זו שהעבירה את דפי הזכרונות לפנינה

מילדי הכתה ששמותיהם מופיעים כאן

זכרון מרגש של המורה והמחנך מר מדליה לפנינה

"ועל מרום פסגת ההצלחה אל תשכחי את מורך אוהבך מדליה".

כמה תקוות תלו בה מוריה שהכירו בכשרונותיה הרבים.

פנינה לא ניצלה אותם כראוי.

משה מדליה

נולד בגדרה, כ' סיון תרנ"ז (1897).

ספג במושבת הבלויים הקטנה את יפי הטבע ועדנת חיי האכר.

עם סיומו את ביה"ס העממי "עזרה", נשלח ללמוד בביהמ"ד למורים בירושלים.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה (1914-18) נקרא לצבא התורכי. הצליח להשתמט ("פאראר") ונשאר זמן מה בבאר-טוביה, במקום מגוריה של המשפחה.

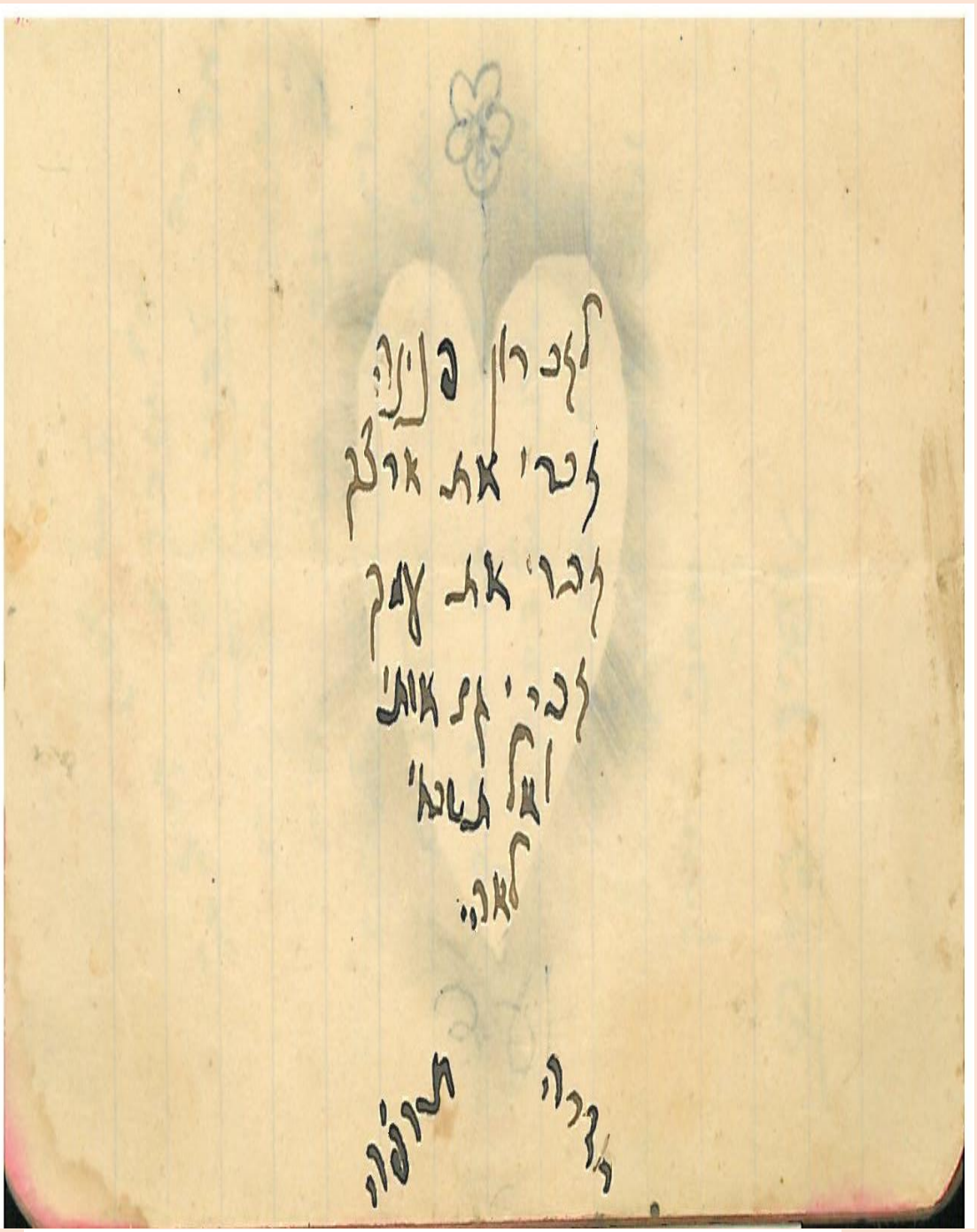
בנובמבר 1917 נכבש דרום-הארץ ע"י צבאות בריטניה והוא חזר ללמודיו.. כשנתים שרת בגדוד העברי. חלק מהזמן ניגן בתזמורת לכלי נשיפה אחרי שלש שנות הוראה נשלח להורות בחדרה.

בתרפ"ג היתה חדרה מושבה קטנטנה ומספר תלמידי ביה"ס כלם לא עלה על שלשים ושנים. עם חברו המורה **שמואל ברלס** , הורה בחדרה שבע שנים. נוסף על העבודה בביה"ס. שכללה גם עבודה חקלאית, כגון: טפול בעצי פרי. ירקות וצמחי-נוי, נצח כל אותן שנים על מקהלה בת ארבעה קולות בלווי פסנתר (ונגן ברביעית כנורות עם **אהרן סמסונוב ומנדל שניאורסון**

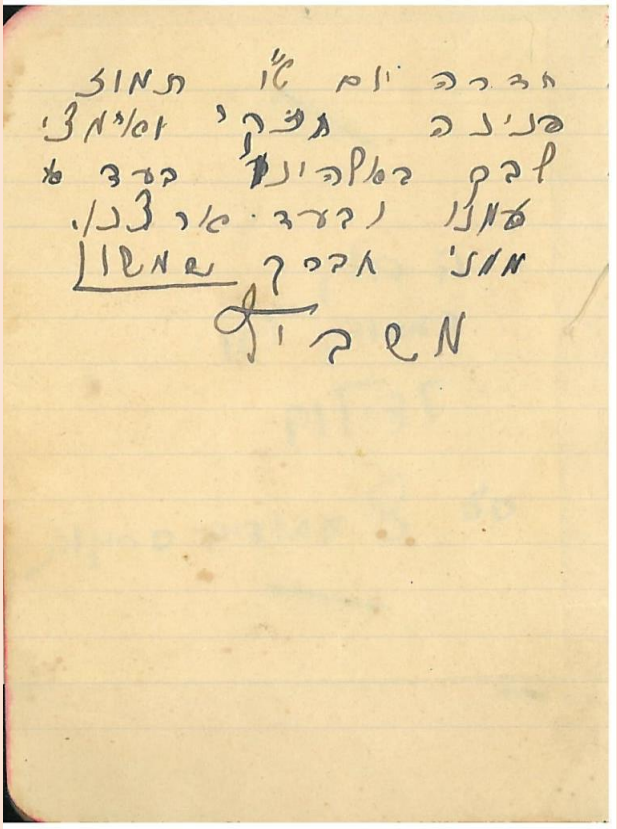
המלריה היתה עוד אז בחדרה בעצם תקפה. לרגלי הקדחת נאלצה המשפחה לצאת את המושבה.

המשך העבודה היה בכפר-הילדים שפיה. חמש שנים קשות ופוריות עבד כאן בהנהלת ביה"ס ובהדרכה מוסיקלית ענפה. תזמרת-המיתרים הגדולה שהצטינה ערכה קונצרטים בסביבה ובתל-אביב. המשק, ואף בהוראת מוסיקה

זכרונות מ-1925

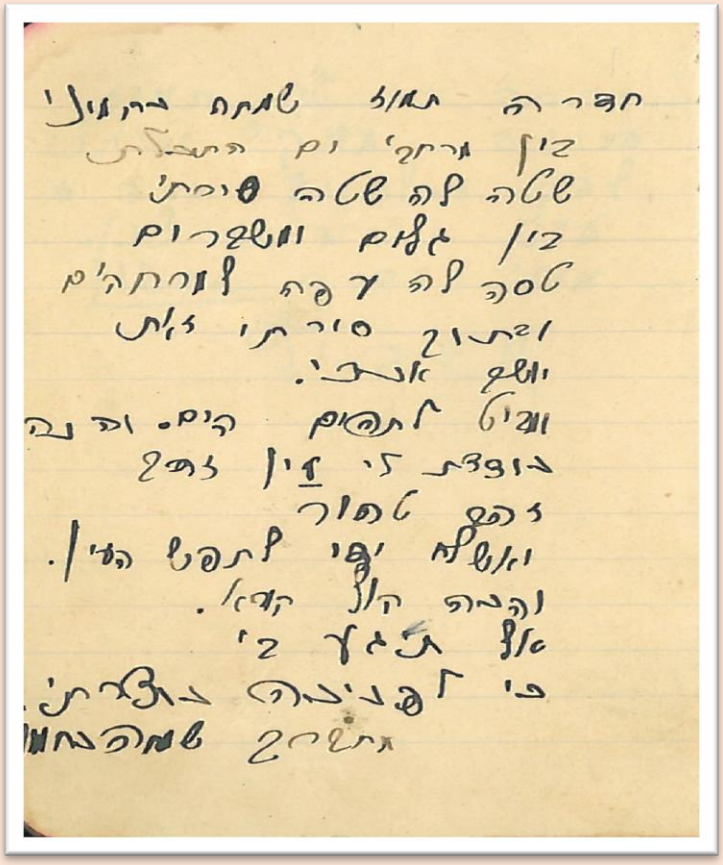
לאה בלקין

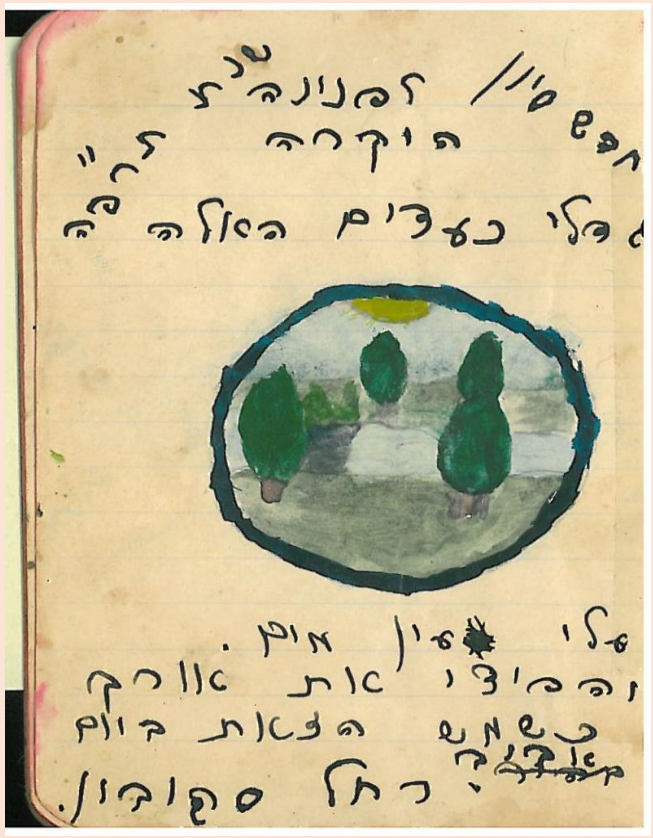
שמשון משביץ

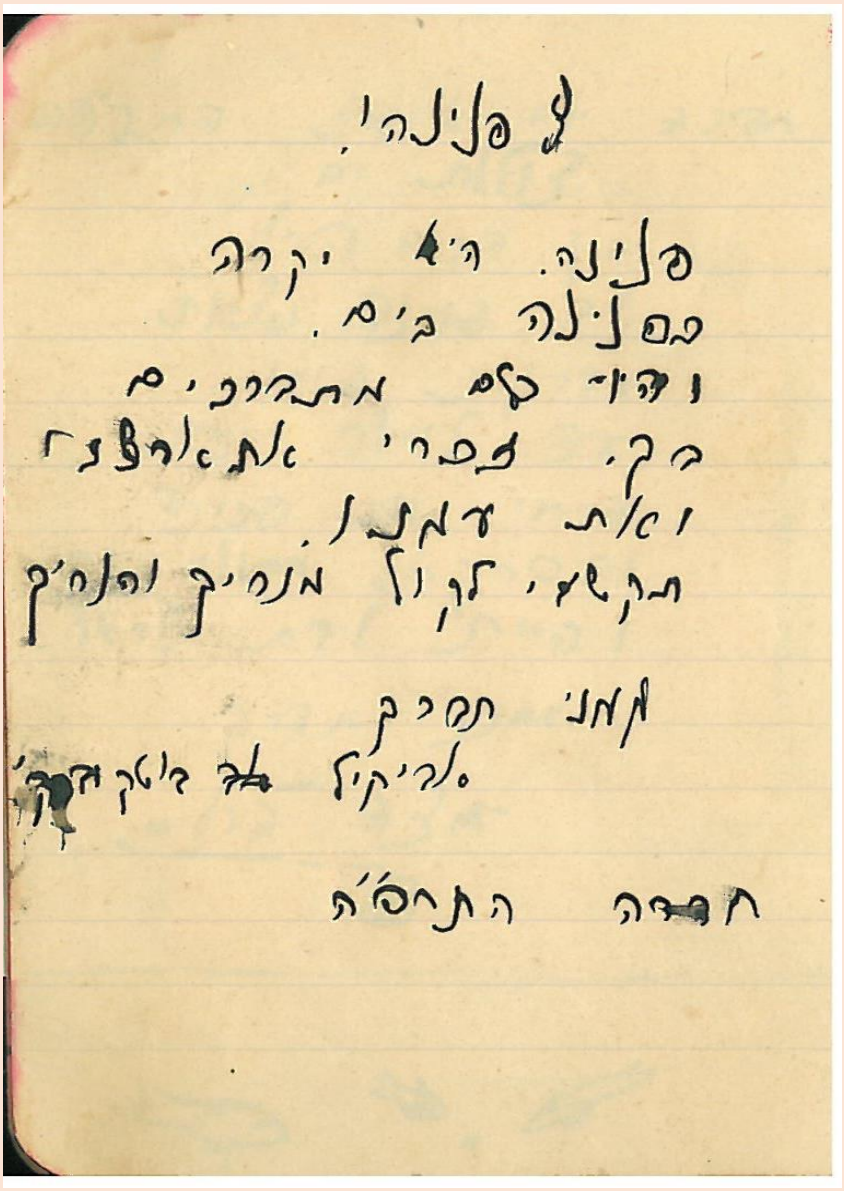

רחל סקיבין

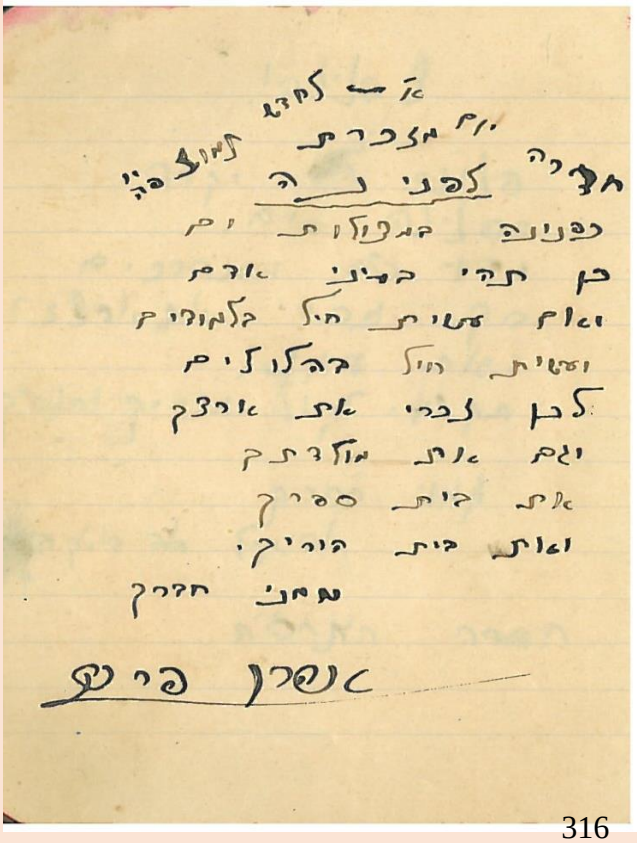
שמחה נחמנסון

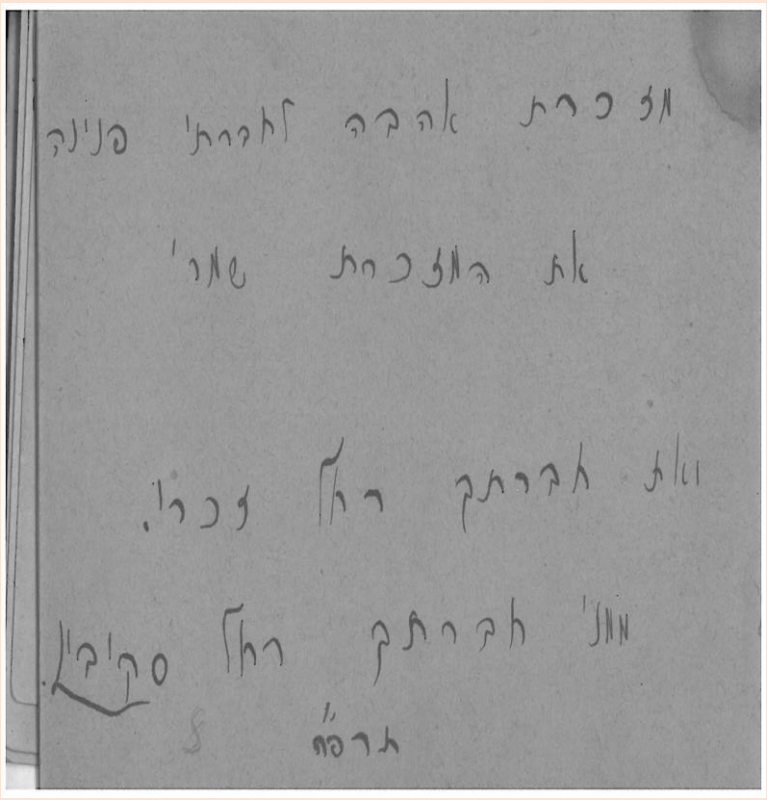

אביחיל בוטקובסקי בנו של ראש הוועד צבי נחמיה בוטקובסקי

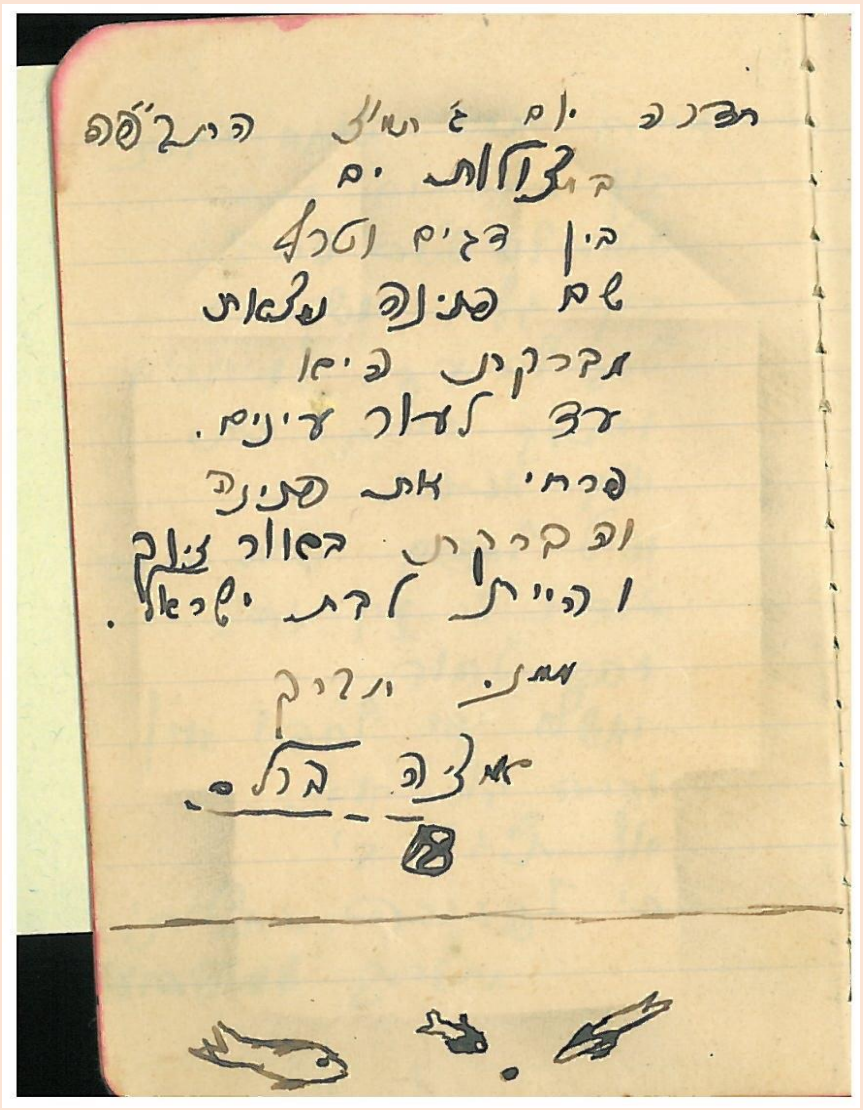
אחיו-שלמה-נישא להדסה בקר בת דודתה של אימי

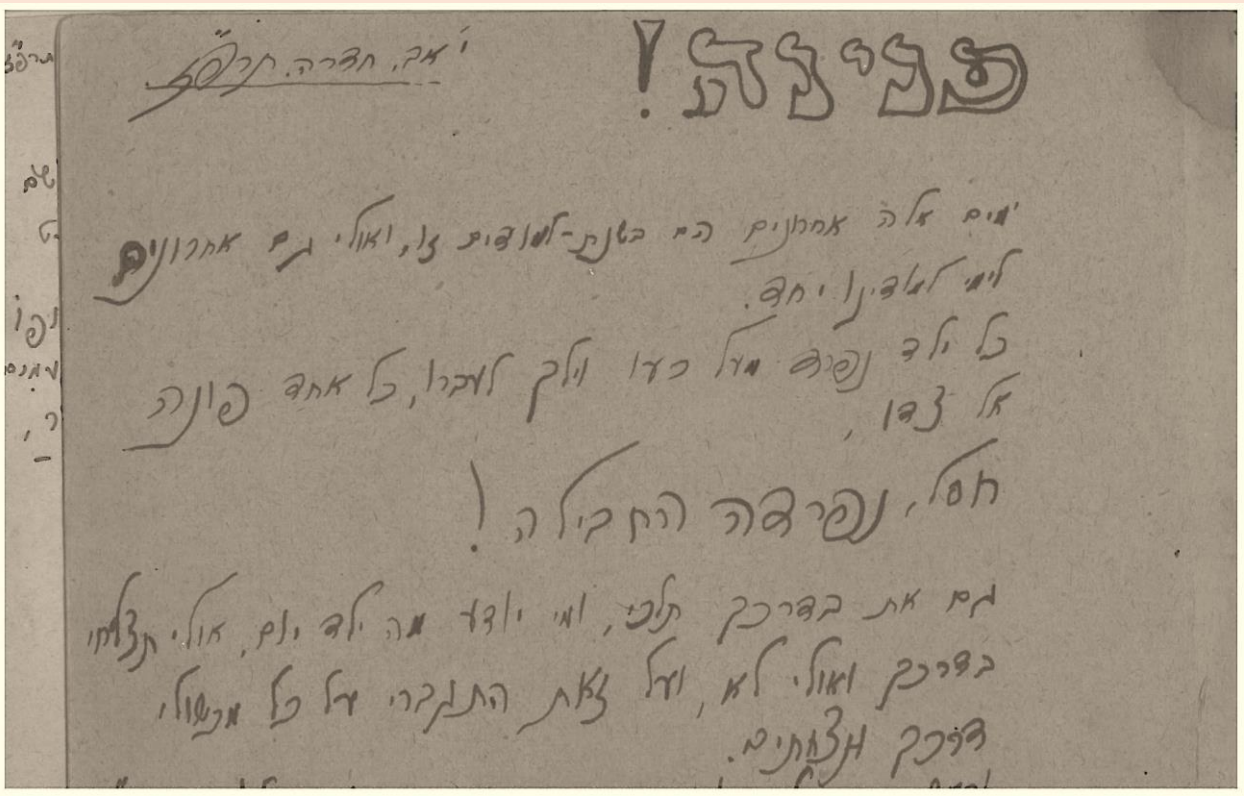
אהרון פרנק –אחיינו של הרב הראשי צבי פסח פרנק

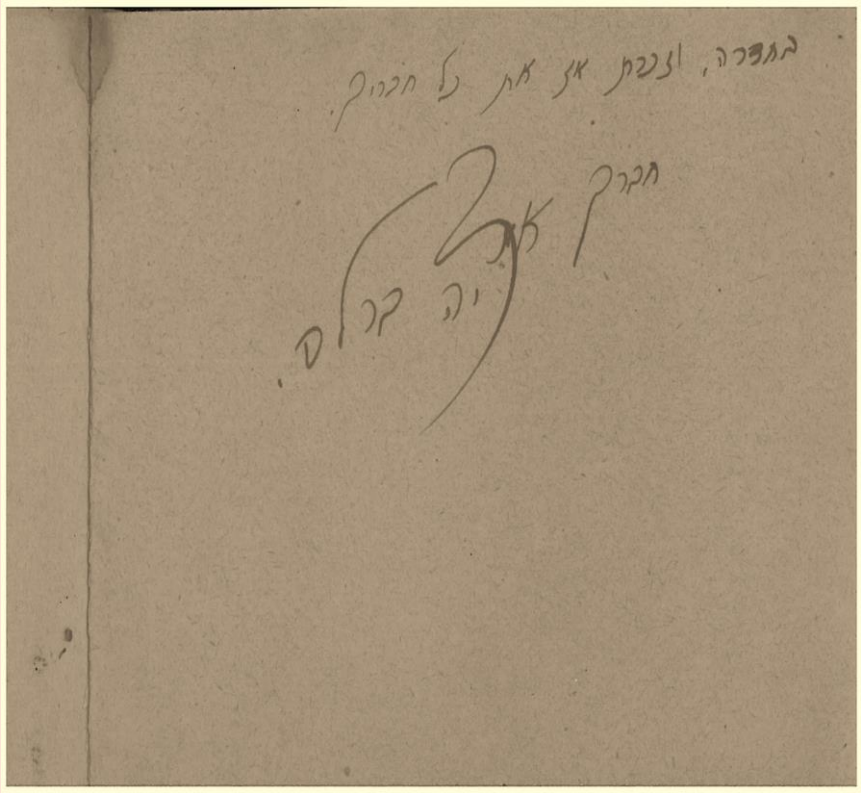

רחל סקיבין

אמציה ברלס בנו של המורה שמואל ברלס אמציה נהרג במלחמת השחרור

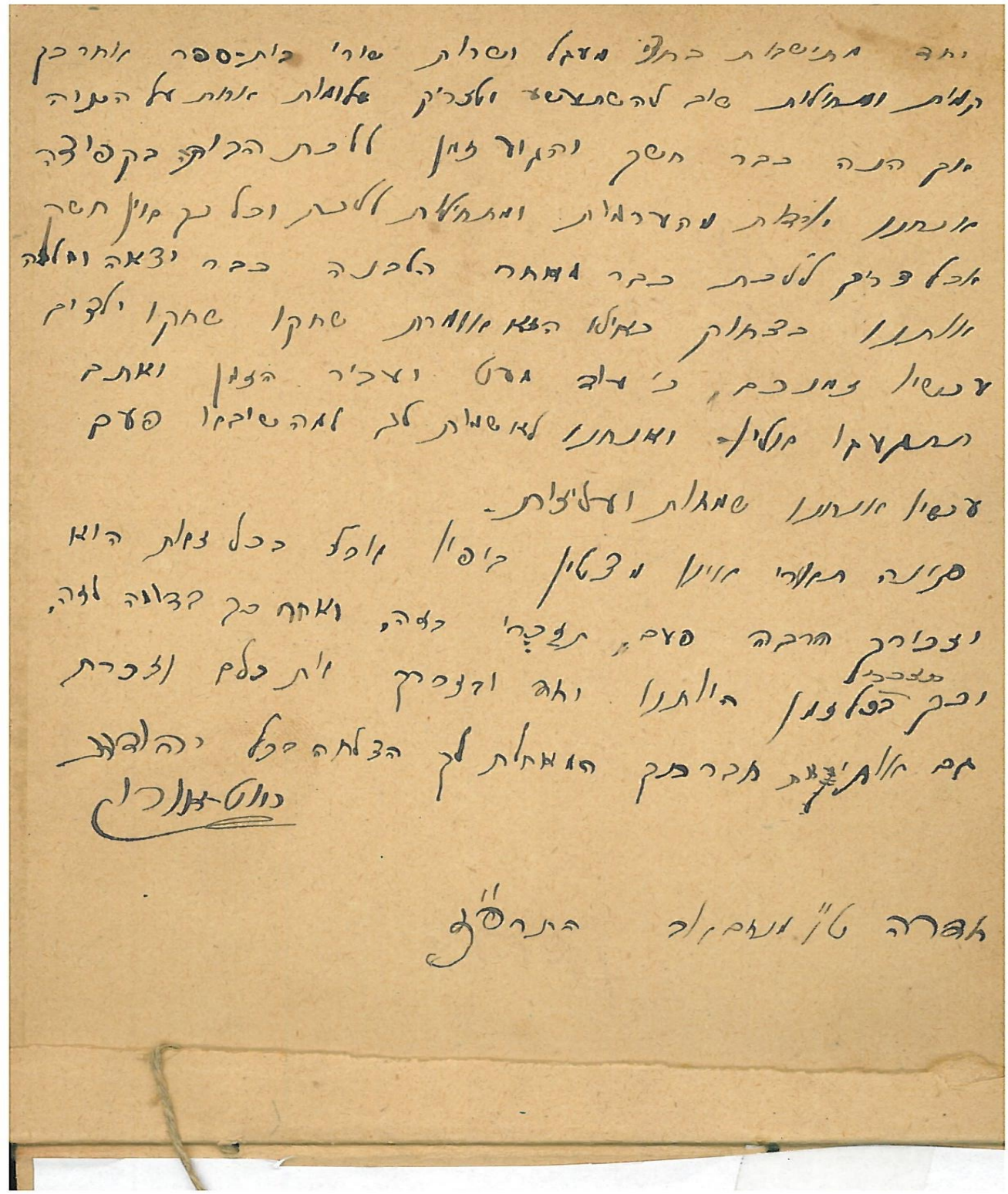

<u>אמציה ברלס בן טובה ושמואל</u>, נולד ביום י"ד בכסלו תרע"ד (13.12.1913) במושבה הקטנה בת שלמה וגדל בזכרון יעקב ובחדרה, שבהן שימש אביו כמורה וכמנהל בית-הספר. באהבה טבעית של בן כפר, התקשר לאדמה, לצומח ולחי ומנעוריו הצליח לחבבם גם על אחרים בכתיבתו - תחילה בעלוני התלמידים ואחר-כך ברשימות שפירסם בעיתונים לנוער ולמבוגרים. לאחר

שסיים את בית-הספר העממי בחדרה למד בבית-הספר הריאלי בחיפה, הצטיין וקיבל מלגה בטכניון והיה הראשון שגמר בו בהצטיינות את המחלקה למהנדסים-אדריכלים. מנעוריו היה חבר בתנועת "הצופים" ואחר-כך מדריך בתנועת "משוטטי הכרמל" בחיפה. הטיף נגד השתתפות חבריו הסטודנטים בריב מפלגות ובעד נאמנות לשפה העברית וליתר הערכים הלאומיים. בפעולתו כמדריך ה"עופרים" (החניכים הצעירים) בצופיות ראה ייעוד לאומי-אנושי, השפעה לטובה על עיצוב דמותו של אזרח העתיד. הוא חיבר את "ספר העופר", המשמש כספר הדרכה טוב למדריכים וכתב שורת מאמרים על "הנהלת משחקים". בכשרונותיו ובידיעותיו בספרות, ציור ונגינה, מדעי- הטבע, מתמטיקה ועוד, השתמש להעשרת רוח חניכיו בתנועת הצופים ונתחבב עליהם בהומור העדין שלו ובחברותו הטובה. תוך כך נתגלה לו ולאחרים שלמרות הצטיינותו בלימודי אדריכלות הרי הוא מורה ומחנך מלידה. הוא נתקבל כמורה למתמטיקה בבית- הספר התיכון החקלאי בפרדס חנה, חיבר ספרי-עזר וחוברות-תרגילים בחשבון, הנדסה, אלגברה וטריגונומטריה, שהוצאו על-ידי בית-הספר הריאלי בחיפה ונתקבלו בשאר בתי- הספר, וגם כאן לא הסתפק בהקניית ידיעות בלבד, אלא התמסר לעיצוב דמותם הרוחנית של תלמידיו כמדריך, מחנך וחבר כאחד. היה חבר "הגנה" ותיק.

לרגל מות אביו שוחרר מהצבא וחזר לעבודתו בבית-הספר בפרדס חנה בהוראת המדעים המדויקים ועברית ובניהול הפנימייה. כמדריך בצופים וכמחנך בבית-ספר נודע, למרות הקפדתו המרובה בענייני סדר וחובה, כחבר חביב ועליז כאחד. הוא עזר לחניכים בלימודיהם, בהכשרתם בציור ונגינה, בטיולים וחיי מחנה, ושקד להרחיב את ידיעותיהם ואופקם הרוחני בחוגים שניהל לפסיכולוגיה, לכלכלה מדינית ולתולדות האמנות. הוא כתב סיפורים ושירים לילדים ולמבוגרים, מאמרים ורשימות על ענייני טבע, טכניקה ומדע בצורה מאלפת ומשעשעת כאחת. תירגם מהשירה האנגלית והערבית ואת הספר "טרזן", כתב את הספר "שוכני הים", "רשימות מן הסוללה", זיכרונות ומאמרים בענייני חינוך, שרובם פורסמו בדפוס ומקצתם נשארו בכתב-יד.

עם הכרזת העצמאות התייצב לשירות, ובהתאם לניסיונו במלחמת-העולם הוצב בחיל- התותחנים ונתמנה בו לקצין תרבות וסעד והשתדל להגיש עזרה חומרית ורוחנית כמיטב יכולתו. בתקופת ההפוגה הראשונה, בערב בוא האונייה "אלטלנה" לארץ, השתתף בישיבת קציני מטה ביפו ובגלל המתיחות שבמצב נצטוו למהר ולחזור אל המחנה. הג'יפ שדהרו בו לפי הצו התהפך בדרך פתח תקווה והוא נפצע קשה, והועבר לבית-חולים. אחרי ניתוח ושלושה ימי מכאובים קשים מת ביום י"ח בסיוון תש"ח (25.6.1948) והובא למנוחת- עולמים בבית-הקברות בנחלת יצחק. אחרי מותו הועלה לדרגת סרן.

פנינה כבר אינה בחדרה 8-1927

לכבוד לפינה.

את הבדיחות שיחפץ:
בעוד שלשה חדשים נפגש:
יש ליאון יחפש לבבית:
עוד רקוד אחד אטפריק:
ובו תאבלו את אשר חושק לבבכם.

כל מה שירבו הימים,
!!בזה לכם יותר ויותר,
שכל פעולה ופעולה שבחיים,
עיונו יהא על היקום של אדם בלי יוצא,
שלכל אדם רוחש לכם את הכבוד,
אשר ירבה לו מעל ומתעלה עוד:
לכן הלחמו! ואץ, ואץ תגליחו.

ידידתכם: תמר
תפארת עליונה

ה' חשון תשי"ו חיפה

לפניכם תמיפה!

הפה הוא היום לראשונה בחיי רחוקות
ממכם ומעבודה, ולכן נכבדי את הפעולה עוד
ספיפתקך היום עדותיך.....

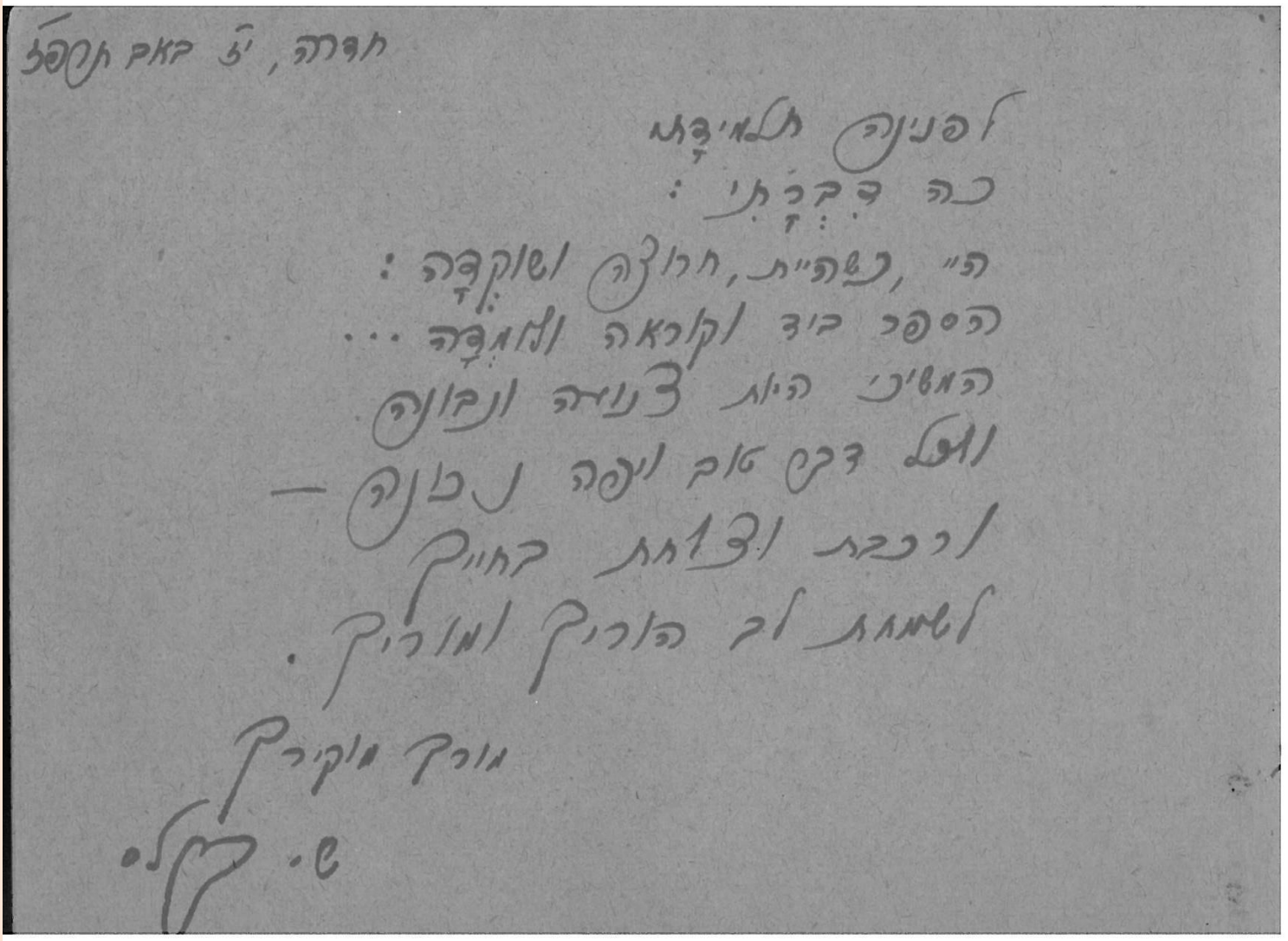
נכבדי את היום..... לראשונה שתיני ושמות
דום על שמות הפרעות עשר על חיפה
ומשום נכבד שקט ונפלא השתם עמוק עמוק
לתלונות קטני הפעולה.

פינה עכשו על פני פיתפם אתמול עם כתי
שאם ועליה ומכוונתי את כל בשלת נקפתו
צעקות, אלילך.....

ומכוונתי את הפעולות שלפני פיתפם עכשיו
ולשכוח את הרחקה ומני בכל מאוד.....

מחכרתך שלפכתך

חיפה מאיר בלן

תודה, כי באת תקפיד
לפניה תלמידה
כה דקדקתי:
הי, בשתיית, חרוצה ושוקדה:
הספיד היד וקריאה ומאזה...
המציני היות בנייה ובונה
ואל דקים טוב ויפה ל כונה —
ירבות ובזות בחוק
לשמות לב הדרוש ומדוק.

מורך מקיר
ש. קלי.

— חבורה —

פנינה חבובה!

יש ברצוני לבשר לכן חדשות טובות ל"ציון"!

פנינה, הציבי מטולנו ביער וגדעל,

בשורותינו היו כולן והצלחות! הגלגל את

את גדי, הפלגות שם שפנו לראשון, - את "שיק-אילן" הטפסה

שטוח של גלל בחומס.

והיה ברבות הזמים בקרתיכן ואת הספק הניה

ונקנאת בו, זהו תשובתנו ומשלנו מפיכן: "מה נה האיש מני

עשיו בחדרה. הניה היודע ונקבל שאחרי הנסיונות...

הן אני שואלת מורי את הרשרוש והחריקה של הגלגלים

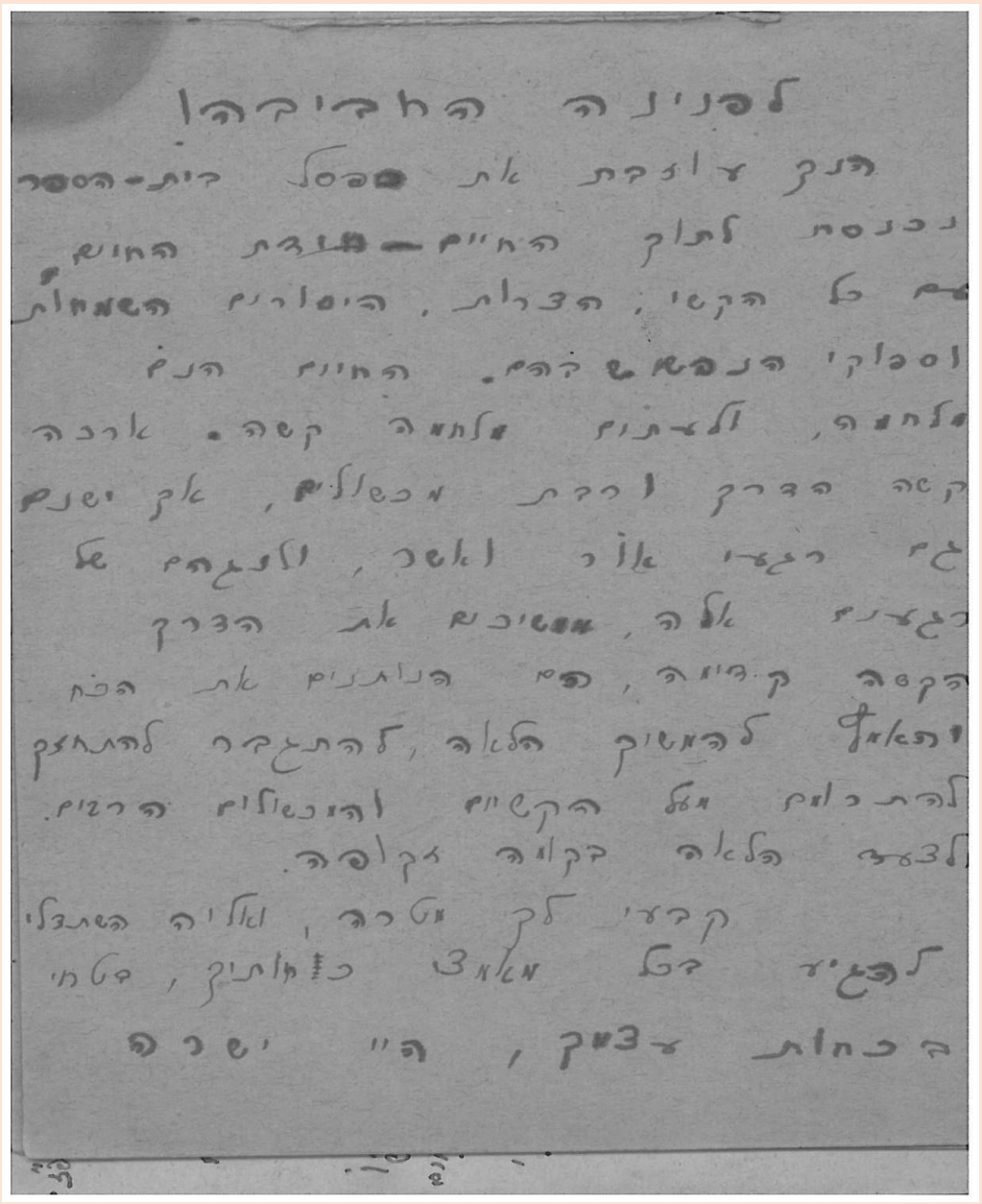
הנשברים תחת פטמי כגלי. - מרחוק מצוק

הפירים בבמה/ תאוות חבלים. ואנחנו שלחותי את כל

ומתשובות רבה וקפוצות לבד הניצים וכל אחת

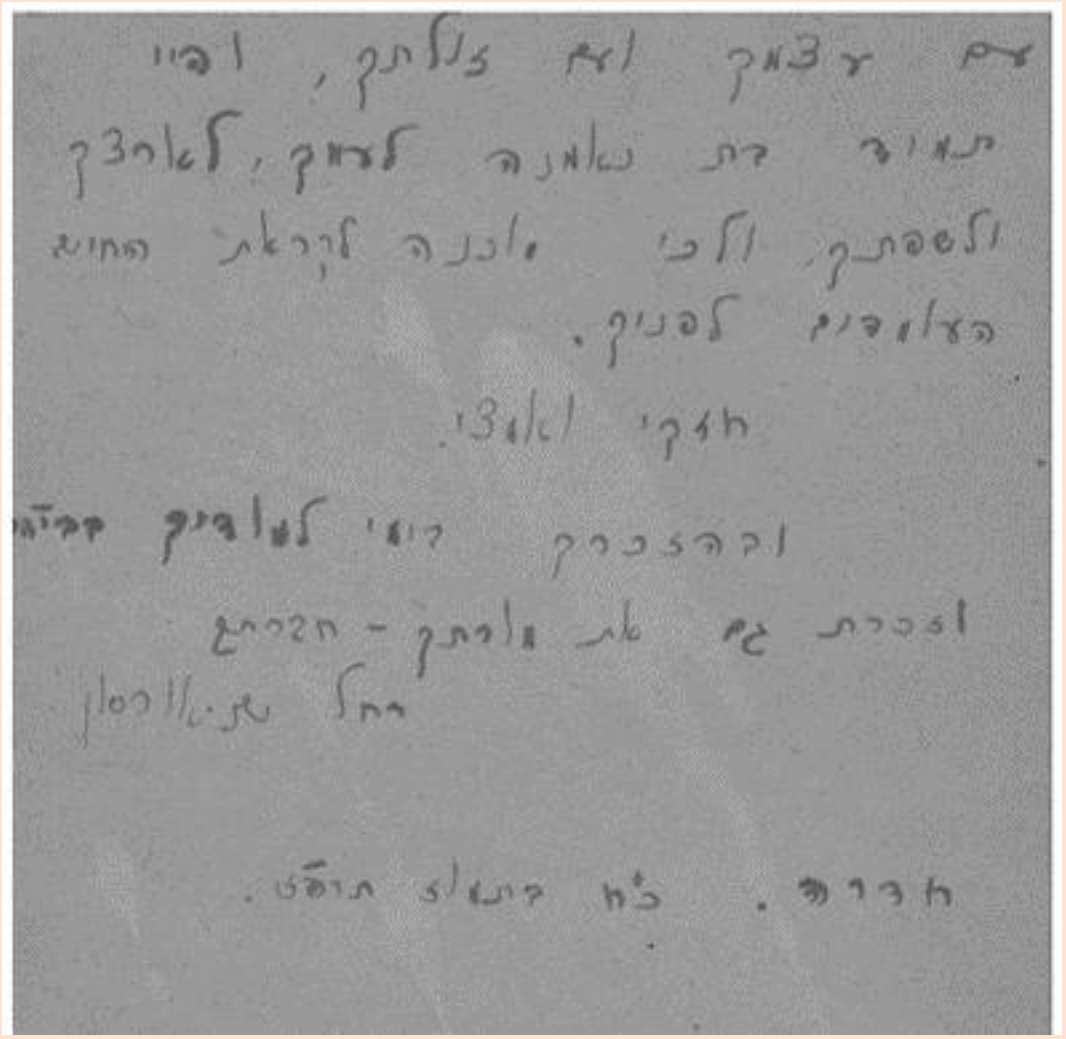
נובה לחשיבון ראשונה....

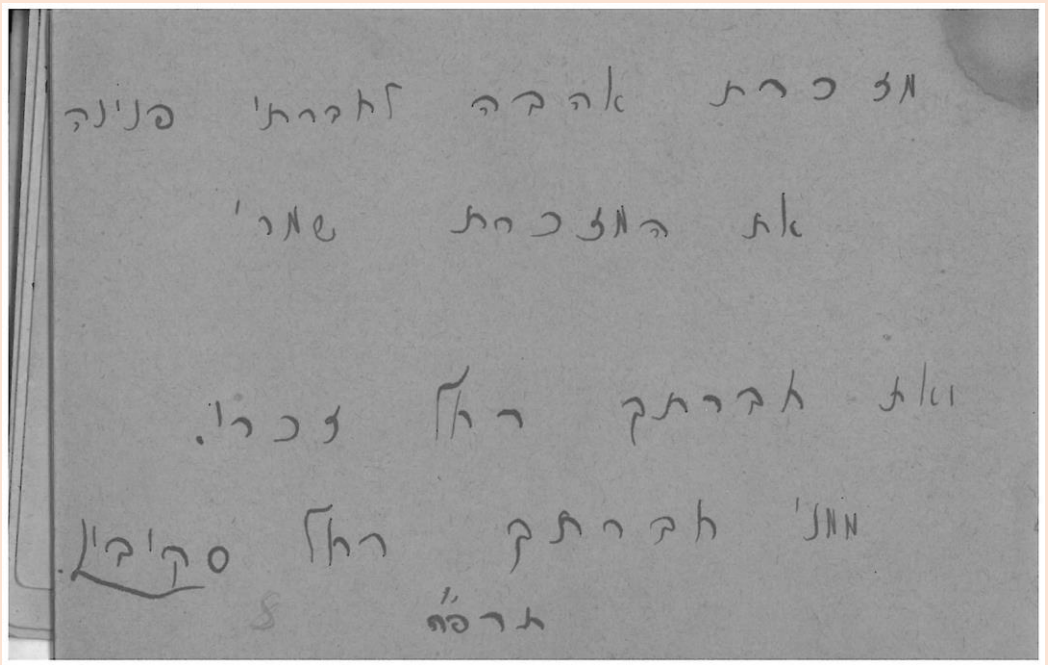
בברכה חברתכן אוהבתכן יוכבד לפידות

טיול לקיסריה-1927

למרות רצונם העז להתיישב בחדרה דרך קבע לא עלה הדבר בידם.

כמתואר בסיפור חייו של שלמה שטמפפר בפרק העוסק בילדי אברהם-עמדה לו למכשלה קשה עובדת היותו רוקח שאינו מוסמך.

גם עזרתו למעוטי יכולת במושבה ובמיוחד ילדי מוסד הילדים של בלקינד והתימנים תושבי נחליאל לא נשאה חן בעיני ועד המושבה.

תון: ??? ??? Doar Hayom – תאריך: 27 יו

ח ד ר ה

(שרות כתבות „השולל")

כ' סיוז תרפ"ד.

בריחת ילדים

בחג־השבועות ברחו ממטוז־היתו־
ים הספרדי שבירושלם, הנתמך ט"י
ועד היתומים לא"י" —14 ילדים מילדי
בלמינד. כידוע ממר מר בלמינד —
בשעה שמסרו בחדרה הגיע לידי משבר
— את מרבית ילדיו לידי „ועד היתומים
לא"י" (הג'וינט), את הילדים והילדות
מהגיל הבינוני סדר הועד הזה בבלפוריה
ואת הקטנים במעון הג"ז. כל הילדים
הסתדרו יפה והחלו טוסקים בתורה
ובעבודה. והנה לפתע פתאם, אחרי
שהילדים הספיקו להתמדם בלמודיהם
ולשבר את רעבונם — ברחו 14 מהם
וחזרו שוב אל מר בלמינד. אין אצלי
כל ספק שלבריחה זו מדמה תעמולה
השאית, דבר המוכח מהטובדות דלקמן:

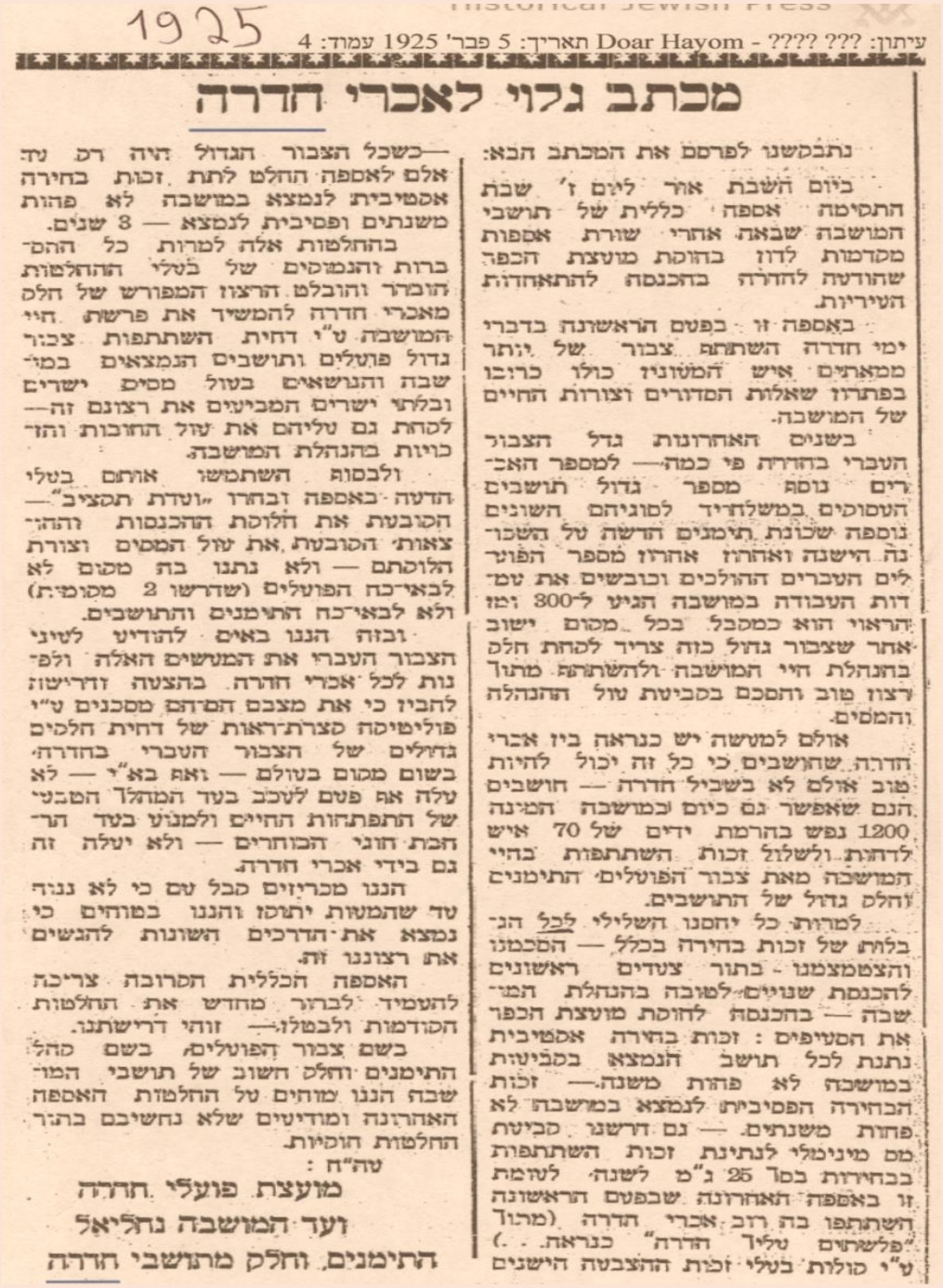
א) הילדים ברחו בחג־השבועות,
השתמשו כאן בהזדמנות שביום זה ניתן
לילדי המעון חפש ובמכוניות אחדות
הסיעום ללוד ומשם באו ברכבת לחדרה
בהנהלת איש צעיר אחד.

ב) הילדים שברחו הנם, רבם ככלם,
ילדים קטנים בני שמנה ועשר, ואין
לתאר ששו את הצעד הזה של־דעת
עצמם, כמו כן לא היתה להם כל פרוטה,
ומניין הבסה למכוניות ולרכבת?

ג) אחד הילדים התחרט על משיחו
ובקש לחזר ירושלימה וכשעזיר אחד
הסכים להחזירו ל„מעון" ובא להחתו
בבה הילד ואמר „הדוד בלמינד יכעס".

אין אני רוצה לדבר כאן של הסל־
קול המומרי שיכולה בריחה זו להסב
לילדים, מובן לכל שעי"כ מתפתחת
בילדים אין הכרה פנימית שהם הנם
„סחורה יקרה" שרבים הם המופצים
עליות. הכרה זו עושה את בטלה, בלי כל
ספק, לעצלן ורשלן, לאדם הבטוח שיש
לו על מי להשען ואין לו לדאג לעתידו.
אך לא אאריך ט"ז ואגש לעצם הענין:

הילדים הבורחים (גם מבלפוריה
ברחו כמה ילדים) נמצאים כבר אצל
בלמינד ובמקרה שהג'וינט לא יכבלם
שוב, היש למר בלמינד האמצעים להח־
זקתם? זוהי השאלה חצריכה להשאל
כעת והדורשת מענה, כי אמנם הועד
הלאומי צריך להשגות להזמנת מר

1925

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 5 פבר' 1925 עמוד: 4

מכתב גלוי לאכרי חדרה

נתבקשנו לפרסם את המכתב הבא:

ביום השבת אור ליום ז' שבת התסיסה אספה כללית של תושבי המושבה שבאה אחרי שורת אספות מקדמות לדון בהוסת מועצת הכפר שהודעה לחדרה בהכנסה להתאחדות העירונית.

באספה זו בפעם הראשונה בדברי ימי חדרה השתתף צבור של יותר ממאתים איש המשונים כולו כרוכו בפתרון שאלות הסדורים וצורות החיים של המושבה.

בשנים האחרונות גדל הצבור העברי בחדרה פי כמה — למספר האכרים נוסף מספר גדול תושבים העסוקים במשלחיד לסוגיהם השונים נוספה שכונת תימנים חדשה של השכונה הישנה ואחרון אחרון מספר הפועלים העברים ההולכים וכובשים את עמדות העבודה במושבה הגיע ל־300 ומזה הראוי הוא כמקבל בכל מקום ישוב אחר שצבור גדול כזה צריך להחת חלק בהנהלת חיי המושבה ולהשתתף מתוך רצון טוב והסכם בסביעת סול ההנהלה והמסים.

אולם למעשה יש כנראה בין אכרי חדרה שחושבים כי כל זה יכול להיות טוב אולם לא בשביל חדרה — חושבים הנם שאפשר גם כיום כמושבה המונה 1200 נפש בהרמת ידים של 70 איש לדחות ולשלול זכות השתתפות בחיי המושבה מאת צבור הפועלים התימנים וחלק גדול של התושבים.

למרות כל יחסנו השלילי לכל הגבלת של זכות בחירה בכלל — הסכמנו והצטמצמנו - בתור צעדים ראשונים להכנסת שנויים לטובה בהנהלת המושבה — בהכנסה לחוסת מועצת הכפר את הסעיפים: זכות בחירה אקטיבית נתנת לכל תושב הנמצא במקיבות במושבה לא פחות משנה.— זכות הבחירה הפסיבית לנמצא במושבה לא פחות משנתים — גם דרשנו סביעת סם מינימלי לנתינת זכות השתתפות בבחירות בסך 25 ג"מ לשנה. למרות זו באספה האחרונה שבפעם הראשונה השתתפו בה רוב אכרי הדרה (מרוב "פלשתים עליך חדרה" כנראה..) ע"י כולות בעלי זכות ההצבעה הישנים —כשכל הצבור הגדול היה רק עד אלם לאספה החלט לתת זכות בחירה אקטיבית לנמצא במושבה לא פחות משנתים ופסיבית לנמצא — 3 שנים.

בהחלטות אלה למרות כל ההסברות והנמוקים של בעלי ההחלטות הזכרר והובלט הרצון המפורש של חלק מאכרי חדרה להמשיך את פרשת חיי המושבה ע"י דחית השתתפות צבור גדול פועלים ותושבים הנמצאים במושבה והנושאים בעול מסים ישרים ובלתי ישרים המביעים את רצונם זה — לכחת גם עליהם את עול החובות והזכויות בהנהלת המושבה.

ולבסוף השתמשו אותם בעלי הדעה באספה ובחרו "ועדת תקציב" — הקובעת את חלוקת ההכנסות והוצאות הקובעת את עול המסים וצורת הלוקתם — ולא נתנו בת מקום לא לבאי־כח הפועלים (שדרשו 2 מקומות) ולא לבאי־כח התימנים והתושבים.

ובזה הננו באים להודיע לשני הצבור העברי את המעשים האלה ולפנות לכל אכרי חדרה בהצעה זדרישה להביו כי את מצבם הם־הם מסכנים ע"י פוליטיקה קצרת־ראות של דחית חלקים גדולים של הצבור העברי בחדרה, בשום מקום בעולם — ואם בא"י — לא עלה אף פעם לעכב בעד המהלך המבשל של התפתחות החיים ולמנוע בעד הרחבת חוגי הכוחרים — ולא יעלה זה גם בידי אכרי חדרה.

הננו מכריזים מבל שם כי לא ננוח עד שהמעות יתוקו והננו בטוחים כי נמצא את הדרכים השונות להגשים את רצוננו זה.

האספה הכללית הקרובה צריכה להעמיד לברור מחדש את ההלטות הקודמות ולבטלו.— זוהי דרישתנו.

בשם צבור הפועלים, בשם קהל התימנים וחלק חשוב של תושבי המושבה הננו מודים על ההלטות האחרונה ומודיעים שלא נחשיבם בתור החלטות הוסיות.

ע"ח:

מועצת פועלי חדרה

ועד המושבה נחליאל

התימנים וחלק מתושבי חדרה

שלמה שטמפפר היה ספוג בעקרונות של חסד ושוויון,לא סתם היה אביו ממקימי ועד פועלי הדפוס וממקימי אגודת "אחוה".

שלמה ננזף שוב ושוב (להלן דוגמאות) על סיועו לאוכלוסיות חלשות אילו

לכבוד מר שטמפפר, אנחנו מודיעים לכבודם שלא למסור למי שהוא רפואות של ועד המושבה על חשבון משכורתך עליך לקבל פקודה מאת הוועד.

שלמה שטמפפר מתבקש לא למכור תרופות לחייבים כסף לבית המרקחת עד שישלמו את חובותיהם אחרת יאלץ הוועד לקבל רוקח אחר שכן המושבה לא תוכל ללא שירותי רוקח.

הוועד מודיע לשלמה שטמפפר כי עליו להשיג רשיון רוקחות אחרת תסגור הממשלה את בית המרקחת .הוועד מבקש שישיג רישיון.
תרפ"ב תר"פ
שלמה שטמפפר מתבקש לתאם עם הוועד קניות לבית המרקחת.

ט"ז טבת תרפ"ד

הוועד מתלונן כי שלמה שטמפפר נותן אשראי ללא גבול לקוני התרופות בבית המרקחת. הוועד אוסר לתת תרופות בהקפה ומטיל את האחריות על שטמפפר.

יג אדר תרפ"ה

הועד מודיע לרוקח שלמה שטמפפר כי בשל הדרישות הנמרצות והתכופות מצד מח' הבריאות בדבר רוקח מדופלם בהתאם להחלטת הוועד נשאר לו רק חודש ימים לשרת כרוקח בבית המרקחת בחדרה.

תקופת האושר נסתיימה.

המשפחה נאלצה לחזור לירושלים

ג. תקופת הלימודים בסמינר למורות 1928-1931

פנינה בתקופת לימודיה בסמינר

אחרי תקופת חדרה שבו בני המשפחה לירושלים.

יששכר התקבל ללימודים בבית הספר "תחכמוני" ופנינה החלה ללמוד בבית המדרש למורות ולגננות של "המזרחי" בירושלים, פנינה למדה בסמינר בין השנים 1928 ועד ל-1931 .

מבחינת המשפחה הייתה זו תקופה קשה. שלמה האב ניסה למצוא עבודה קבועה ולא הצליח. זכור לי כי פנינה ספרה לי שעבד אז תקופה מסוימת בבית - מרקחת שליד ככר -ציון וסבל מאד.

אז התגבשה אצלו ההחלטה לצאת לאוסטרליה שם ישבו בני משפחה רחוקים ומכרים כנראה מצד משפחת נייפלד ומבני משפחת בעלה לשעבר של אחותו, רבקה.

בתחילה חשב כי יצליח לשכנע את בני משפחתו לצאת עימו –אך הדבר לא עלה בידו.

שלמה יצא לאוסטרליה בשנת 1930 פנינה הייתה אז עמוק בתוך לימודיה בסמינר.

הלימודים היו אהובים עליה וכך גם המורים היה בכך מידה של נחמה לקשיים הרבים שהיו בבית. את אהבתה ללימודים ושקדנותה מתארת בת דודתה שושנה צוריאל שמשפחתה התגוררה ב"כפר גנים" שליד פתח תקווה :"מתקופת ילדותי המוקדמת ספרו לי על פנינה בת דודי היא הגיעה אלינו לביקור כאשר התגוררנו בביתנו המבודד בין הפרדסים בכפר גנים, הייתה נוהגת להסתובב בשדה בשעות המוקדמות של הבוקר וספר בידה. אמא ספרה לי שהייתה מגיעה אלינו כדי להתכונן לבחינות הגמר בסמינר בו למדה היא טענה שהשקט הפסטורלי מסייע לכושר הריכוז שלה וקליטת החומר.

כאשר הייתי תלמידה בבית הספר זכרתי זאת ונהגתי ליישם את עצתה של פנינה"

הסמינר שכן בתחילת לימודיה בבית 'מזיא' הקרוב לבניין "מגדל העיר" ומ-1929– שכן ברח' סנט פאול, רח' שבטי ישראל היום.

תלמידות בחצר הסמינר ברחוב שבטי ישראל

הבניינים השונים בהם שכן הסמינר לאורך השנים

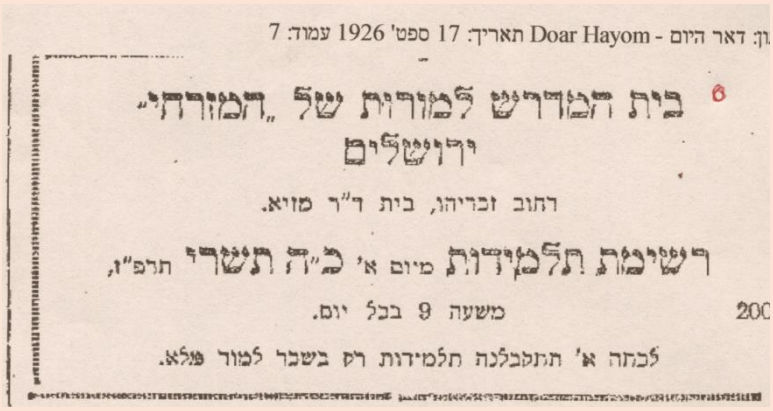
הודעות על פתיחת שנת הלימודים בסמינר בשנים שונות

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 1 אוק' 1928 עמוד: 1

בית המדרש למורות „מזרחי"
ירושלם
רשימת התלמידות
ביום ראשון וביום שלישי בשעות 9—11
ההנהלה

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 3 אוק' 1924 עמוד: 1

בית המדרש למורות של „המזרחי"
בירושלם
בית המדרש למורות של „המזרחי" בירושלם
בהחלת שנת הלמודים תרפ"ד תפתחנה שתי כתות:
תלמידות המקבלנה למיתה א' בכל יום חול מיום י"א תשרי
עד ר"ח במחשון במשרד המוסד, בית ד"ר מויא, רחוב עמום.
ירושלם, אלול תרפ"ד
המנהל
ד"ר א. ליברמן.
8366

דאר היום - Doar Hayom תאריך: 17 ספט' 1926 עמוד: 7

בית המדרש למורות של „המזרחי"
ירושלים
רחוב זכריהו, בית ד"ר מויא.
רשימת תלמידות מיום א' כ"ה תשרי תרפ"ז,
משעה 9 בכל יום.
לכתה א' תתקבלנה תלמידות רק בשבר למור פלא.

פנינה סיימה את לימודיה כחוק אך לא עסקה בהוראה. גם תעודת הגמר נשארה בסמינר בשל חוב כספי. סמוך למותה ביקרה בביתה אחת מחברותיה – מבוגרות הסמינר- וסיפרה לה שראתה את תעודתה בתערוכה שהוצגה במכללת 'אפרתה' –הסמינר דהיום.

עוד באותו יום סר מיכה למכללה הסמוכה לביתנו והביא לה את התעודה המקורית נוסף לשמחתה הרבה, הביעה שאלת תדהמה :" ואת החוב לא דרשו?"

פנינה (מסומנת) עם חברותיה ללימודים בסמינר. במרכז המורה

פייבל מלצר

בית המדרש למורות של "המזרחי"
ירושלם.

תעודה.

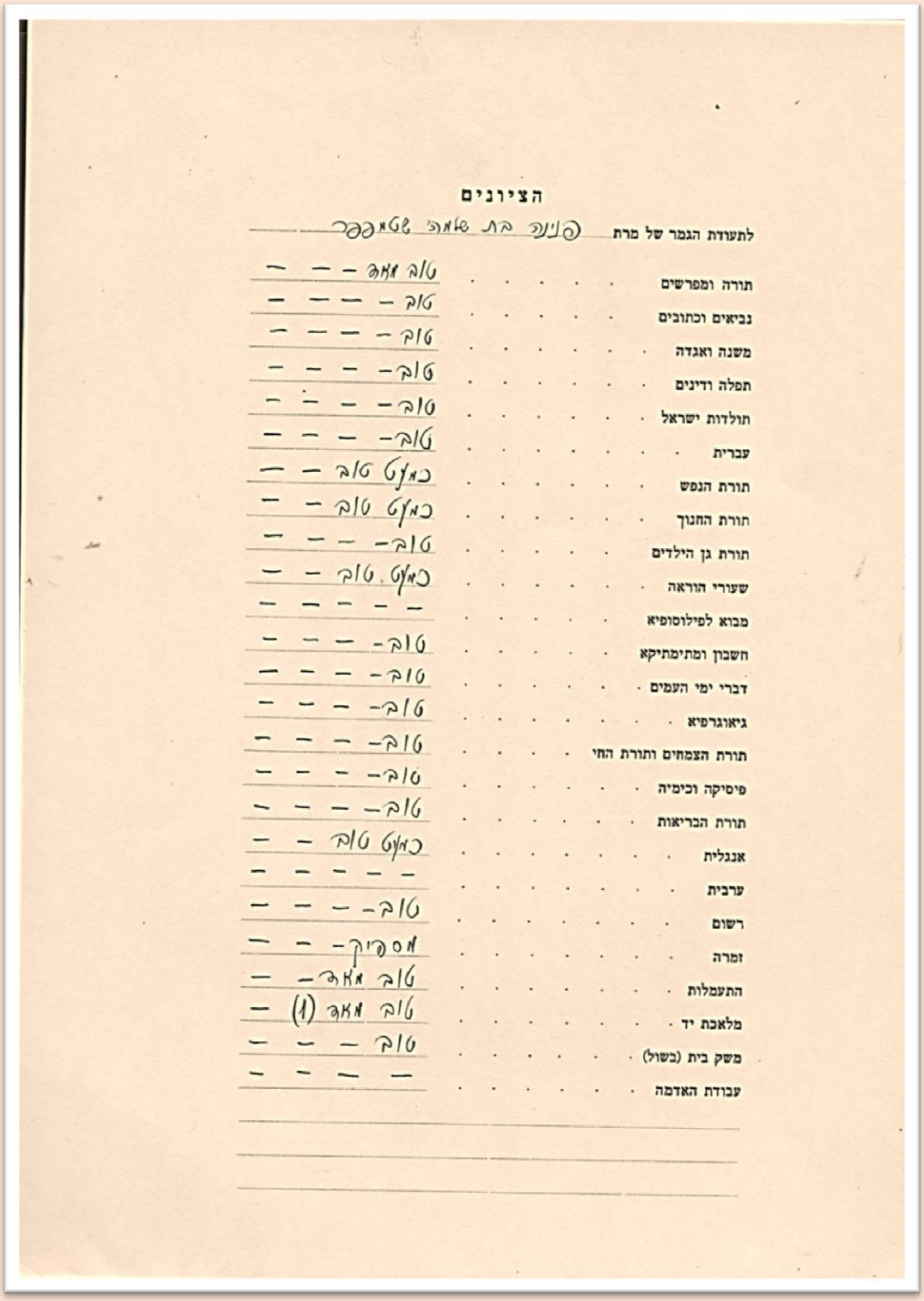
מרת פנינה בת שלמה שְׁטַמְפֶּפֶר
שנולדה בירושלם בשנת תרע"ה
למדה בבית המדרש למורות של "המזרחי" בשנות תרפ"ח – תרפ"ט
וגמרה את חק למודיה לפי תכנית המוסד, ועמדה בבחינת גמר ונתנו לה הציונים הרשומים מעבר לדף, ועל פיהם נמצאה מכשרה
להוראה בבתי ספר עממיים ועירוניים

הערות: א)
ב)

ירושלם, יום כ' לחדש אלול שנת תרפ"ט

המנהל ד"ר משה סמילנסקי
ועד הבוחנים וחבר המורים: [illegible]

ראש מחלקת החנוך בארץ ישראל: [illegible]
המפקח על בתי הספר של המזרחי: [illegible]

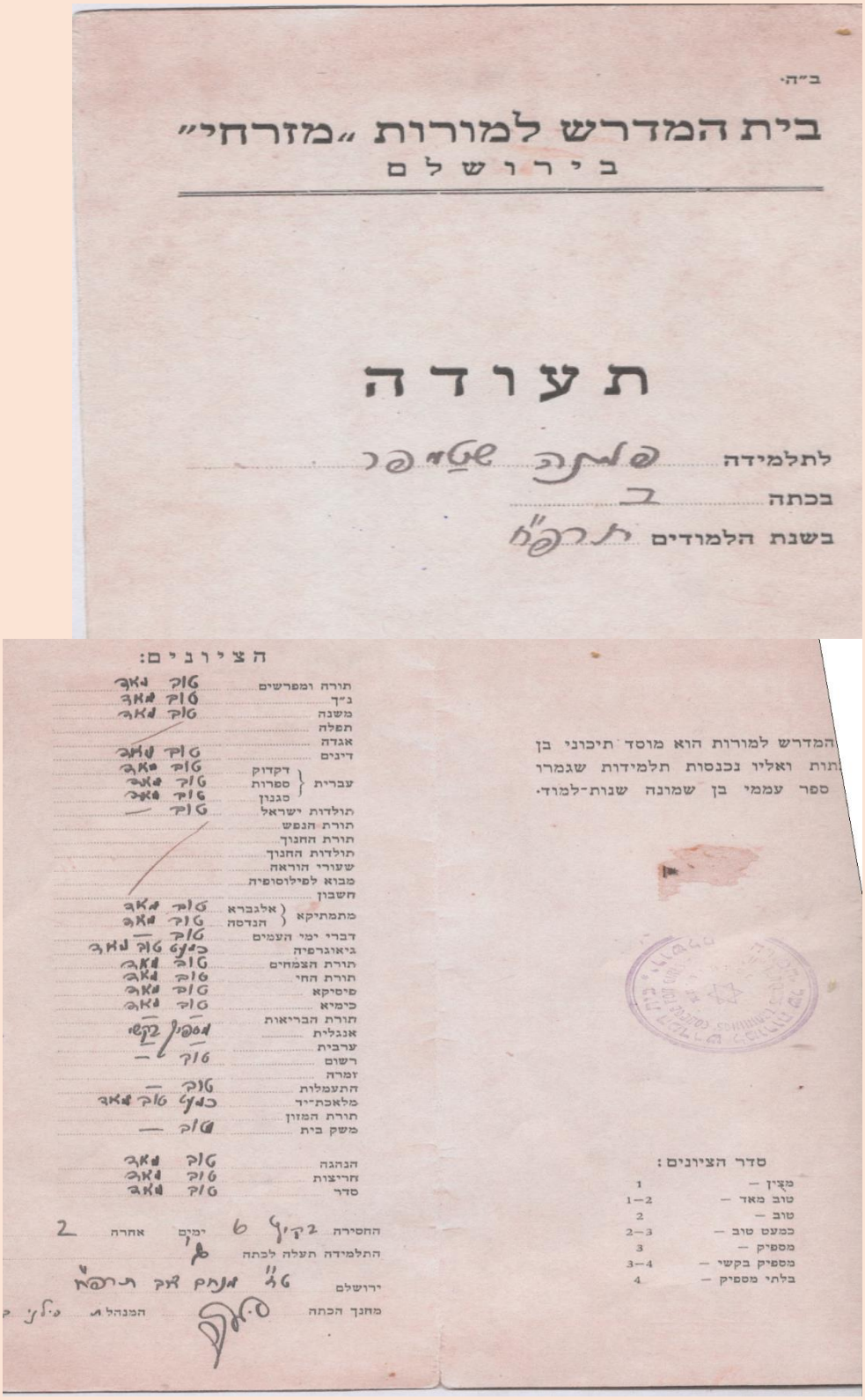

הציונים

לתעודת הגמר של מרת פנינה בת שאה שטאפר

תורה ומפרשים	טוב מאד — — —
נביאים וכתובים	טוב — — —
משנה ואגדה	טוב — — —
תפלה ודינים	טוב — — —
תולדות ישראל	טוב — — —
עברית	טוב — — —
תורת הנפש	כמעט טוב — —
תורת החנוך	כמעט טוב — —
תורת גן הילדים	טוב — — —
שעורי הוראה	כמעט טוב — —
מבוא לפילוסופיא	— — — —
חשבון ומתימתיקא	טוב — — —
דברי ימי העמים	טוב — — —
גיאוגרפיא	טוב — — —
תורת הצמחים ותורת החי	טוב — — —
פיסיקה וכימיה	טוב — — —
תורת הבריאות	טוב — — —
אנגלית	כמעט טוב — —
ערבית	— — — —
רשום	טוב — — —
זמרה	מסיק — — —
התעמלות	טוב מאד — —
מלאכת יד	טוב מאד (1) —
משק בית (בשול)	טוב — — —
עבודת האדמה	— — — —

תעודת הסיום של הסמינר שנמסרה לידיה של פנינה כמעט חמישים שנה לאחר סיום לימודיה

ב"ה.

בית המדרש למורות „מזרחי"
בירושלם

תעודה

לתלמידה שמחה שטרוסברג

בכתה ב

בשנת הלמודים תרפ"ח

הצינים:

תורה ומפרשים	טוב מאד
נ"ך	טוב מאד
משנה	טוב מאד
תפלה	
אגדה	
דינים	טוב מאד
עברית: דקדוק	טוב מאד
עברית: ספרות	טוב מאד
עברית: סגנון	טוב מאד
תולדות ישראל	טוב —
תורת הנפש	
תורת החנוך	
תולדות החנוך	
שעורי הוראה	
מבוא לפילוסופיה	
חשבון	
מתמטיקא: אלגברא	טוב מאד
מתמטיקא: הנדסה	טוב מאד
דברי ימי העמים	טוב —
גיאוגרפיה	כמעט טוב טוב מאד
תורת הצמחים	טוב מאד
תורת החי	טוב מאד
פיסיקא	טוב מאד
כימיא	טוב מאד
תורת הבריאות	—
אנגלית	משפטן בקשי
ערבית	—
רשום	טוב —
זמרה	
התעמלות	טוב —
מלאכת־יד	כמעט טוב מאד
תורת המזון	
משק בית	טוב —
הנהגה	טוב מאד
חריצות	טוב מאד
סדר	טוב מאד

החסירה בקיץ 6 ימים אחרה 2

התלמידה תעלה לכתה [illegible]

ירושלם ט"ו אדר תרפ"ח

מחנך הכתה [illegible] המנהל [illegible]

המדרש למורות הוא מוסד תיכוני בן
תות ואליו נכנסות תלמידות שגמרו
ספר עממי בן שמונה שנות־למוד.

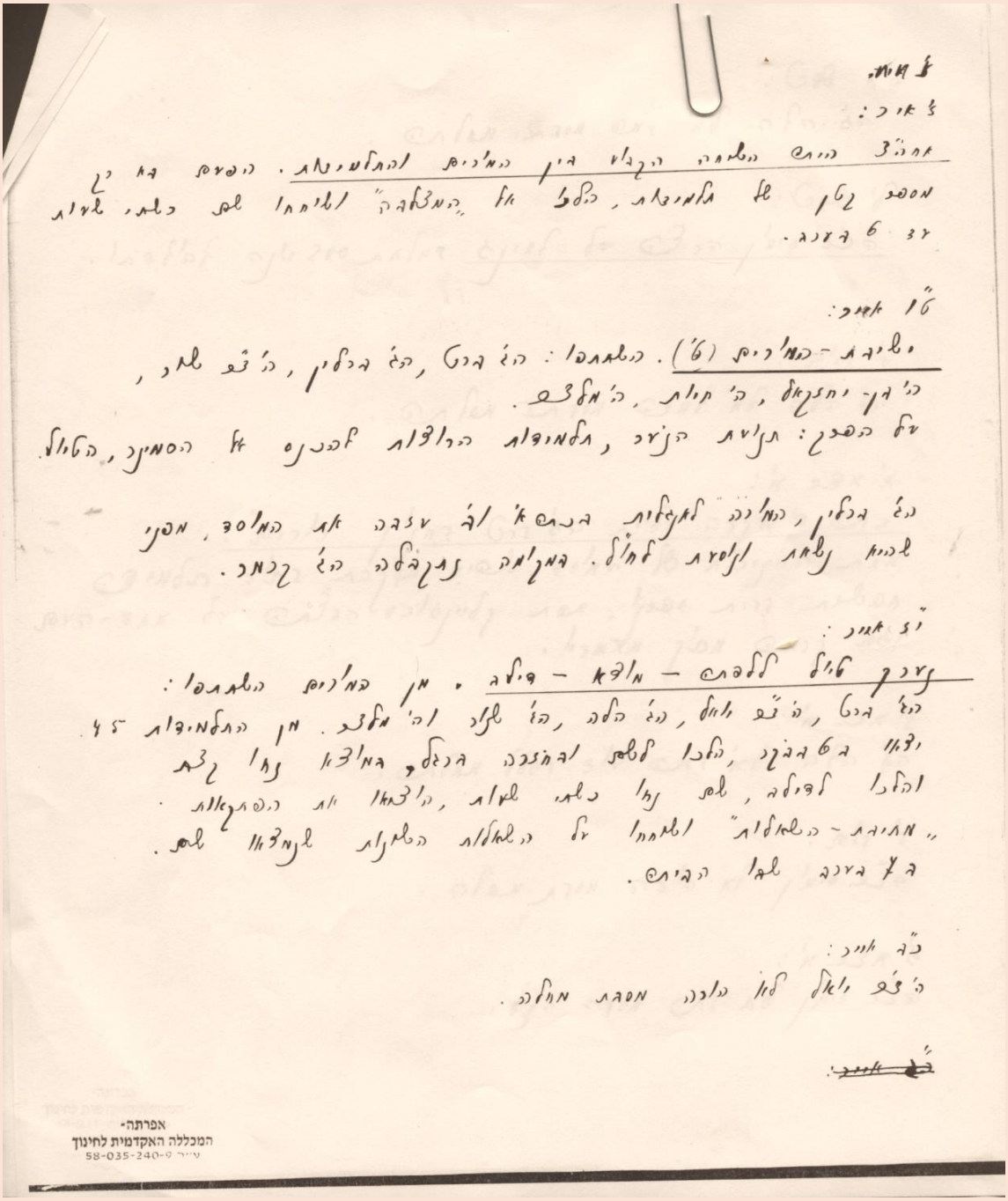
סדר הציונים:

מצין —	1
טוב מאד —	1—2
טוב —	2
כמעט טוב —	2—3
מספיק —	3
מספיק בקשי —	3—4
בלתי מספיק —	4

תעודה משנת 1928

מנהלת סמינר 'המזרחי' באותם הימים הייתה הלני בארט. בארט מורה מצטיינת בקהילות גרמניה שהוזמנה כמורה ונבחרה לנהלו.

בארט הנהיגה מדיניות דינאמית, שביטוייה היו : סיורים, טיולים , בקורים בקונצרטים...היא ניהלה שיעורים בטבע והדגישה את החינוך המכיר באופי המיוחד של האישה. אחרי ימי הסמינר פעלה הגב' בארט בתחום 'המועצה למען הילד חסר החינוך' ובמשרד החינוך הקימה את 'המדור לחינוך מיוחד'.

אפרתה-
המכללה האקדמית לחינוך
58-035-240-9 ע"ר

פרוטוקול ישיבת מורים בין היתר מצויין טיול למוצא

בנות הסמינר בעת טיול

על הלני בארט ,ניתן למצוא תעודות ותמונות בארכיון עיריית ירושלים ובסמינר 'אפרתה'.

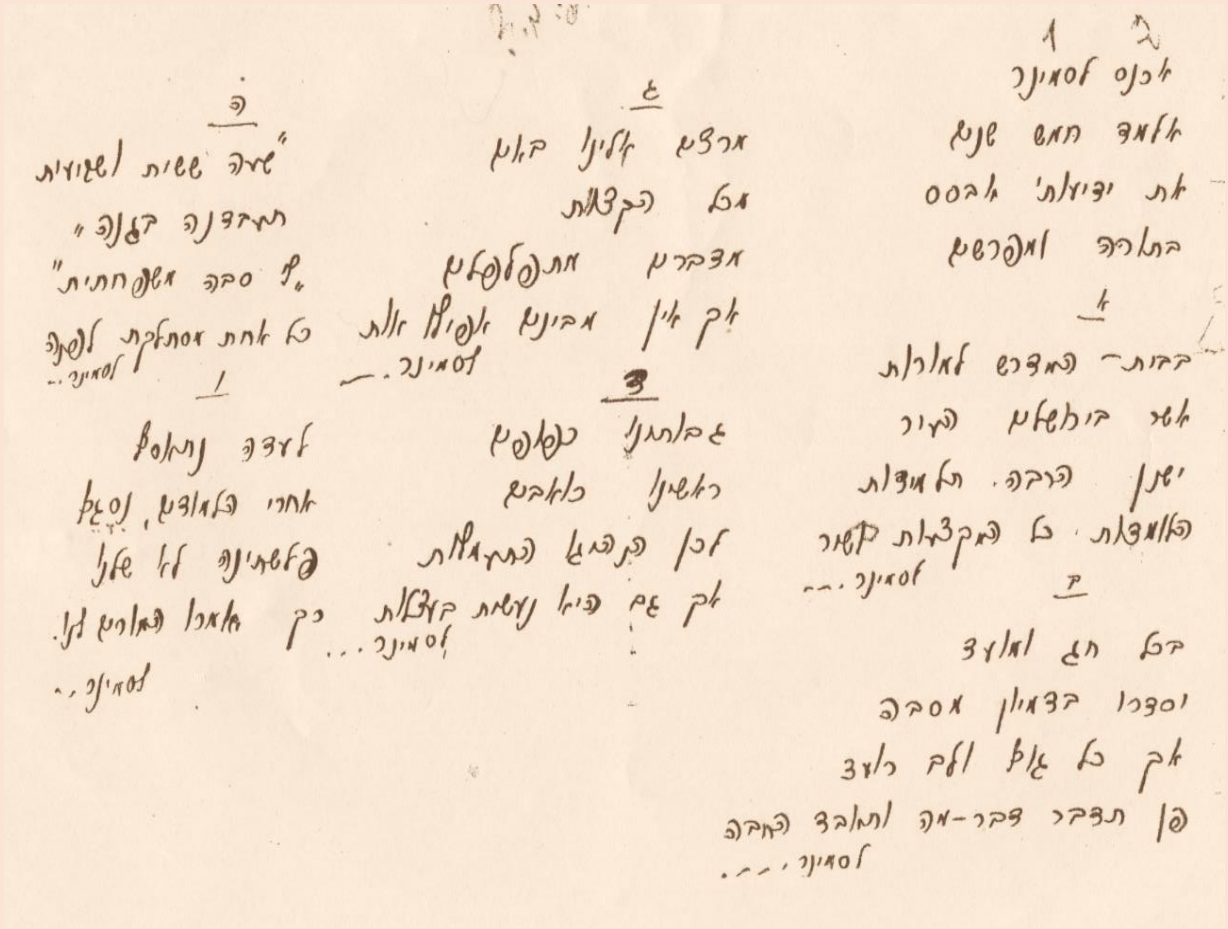
בין המורים בסמינר היו גם בעלי השכלה יהודית ואירופית רחבה ובהם טוני הלה -שלימים הקימה את בית הספר 'תיכון חדש' בתל אביב וניהלה אותו עד מותה.

לוחית זיכרון בכניסה לביתה של טוני הלה ברחוב דב הוז 20 בתל אביב

הוקמה ב-2011 על ידי כמה מתלמידיה ב"תיכון חדש " וביניהם :דורית בייניש,יריב בן אליעזר, אלכס אנסקי, עדה יונת ,יורם קניוק,דני קרוון ועוד
היו גם בין המורים עקיבא ארנסט סימון- הפילוסוף וחוקר חינוך, מאנשי " ברית שלום" וגם חתן 'פרס ישראל בחינוך'.

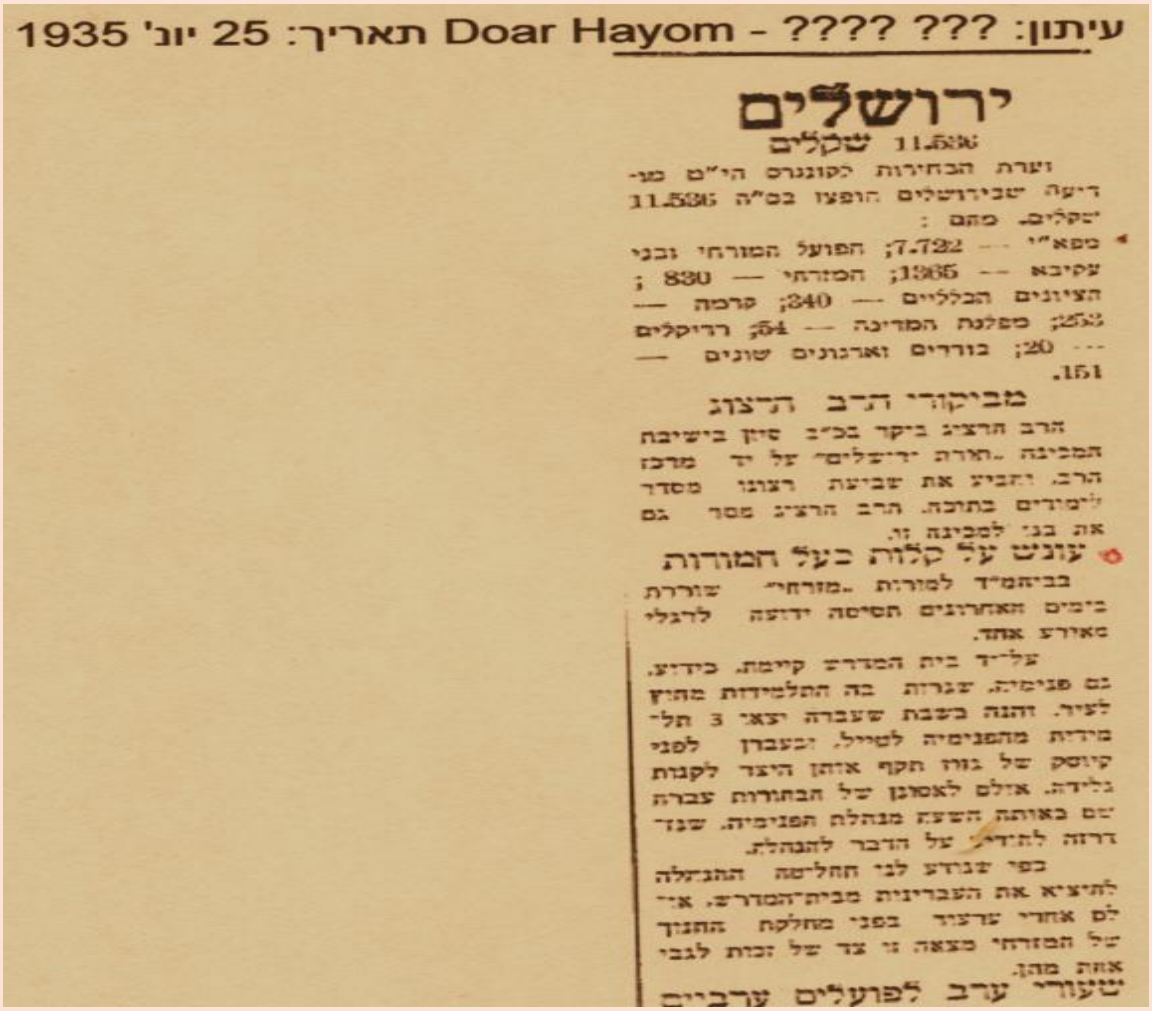
ופייבל מלצר,- המורה האהוב והאהוד על פנינה ועל תלמידות הסמינר. מלצר היה המורה לספרות ותנ"ך, איש חינוך , מנהל ביה"ס "רוחמה" בירושלים. לימים פרשן מקרא בפירוש : 'דעת מקרא' , הוא גם העביר שיחות פרשנות יומית ב'קול ירושלים' ו'קול ישראל' – פרקי היום בתנ"ך, והיה שותף פעיל ומוביל ב'חידוני התנ"ך' הארציים, נוסף היה מראשי 'בית חינוך עורים' בירושלים ואף עסקן פעיל

הימנון לבנות הסמינר כנראה שנות השלושים

תקופה לא ארוכה לאחר מכן השתנו הרוחות בסמינר והוא הפך פחות ליברלי.

קטע העיתונות משנת 1935 בדואר היום המתאר את העבירה הקשה שעברו בנות הסמינר על קניית גלידה בשבת ואשר על כך היו מועמדות לסילוק מהמוסד –מדגים זאת.

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 25 יונ' 1935

ירושלים

11,586 שקלים

ועדת הבחירות לקונגרס הי"ם מי-
דיעה שבירושלים הופעו בס"ה 11,586
שקלים. מהם :
מפא"י — 7,782; הפועל המזרחי ובני
עקיבא — 1,386; המזרחי — 830;
הציונים הכלליים — 340; פרמה —
253; מפלגת המדינה — 64; רדיקלים
— 20; בורדים וארגונים שונים —
151.

מביקורי הרב הרצוג

הרב הרצוג ביקר בכ"ב סיון בישיבת
המכינה "תורת ירושלים" על יד מרכז
הרב, ובביקורו את שביעת רצונו מסדר
הלימודים בתוכה. הרב הרצוג מסר גם
את בגדי למכינה זו.

עונש על קלות בעל חמורות

בביהמ"ד למורות "מזרחי" שוררת
בימים האחרונים תסיסה ידועה לרגלי
מאורע אחד.

על יד בית המדרש קיימת, כידוע,
גם פנימיה, שגרות בה התלמידות מחוץ
לעיר. והנה בשבת שעברה יצאו 3 תלמי-
דות מהפנימיה לטייל, ובעברן לפני
קיוסק של גוי תקף אותן היצר לקנות
גלידה. אולם לאסונן של הבחורות עברה
שם באותה השעה מנהלת הפנימיה, שגזר
דרזה לתדהיש של הדבר להנהלת.

בפי שגודע לנו מחלישה התגלה
להציא את העבריות מבית-המדרש. אין
לם אחרי ערעור בפני מחלקת התנוך
של המזרחי מצאה זו צד של זכות לגבי
אחת מהן.

שעורי ערב לפועלים ערביים

עונש על קניית גלידה בשבת

תגליות מארכיונו של פייבל מלצר בארכיון העיר ירושלים

כתב –מיכה כרמון

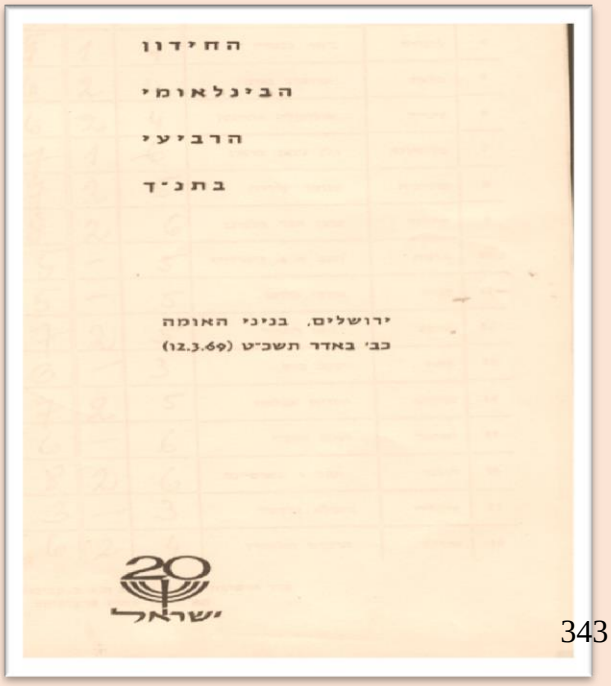
עיתון: ??? - Davar תאריך: 15 ינו' 1973 עמוד: 5

אחד עשר יקירי ירושלים יקבלו עיטורי כבוד ביום ה'

מאת כותב "דבר"

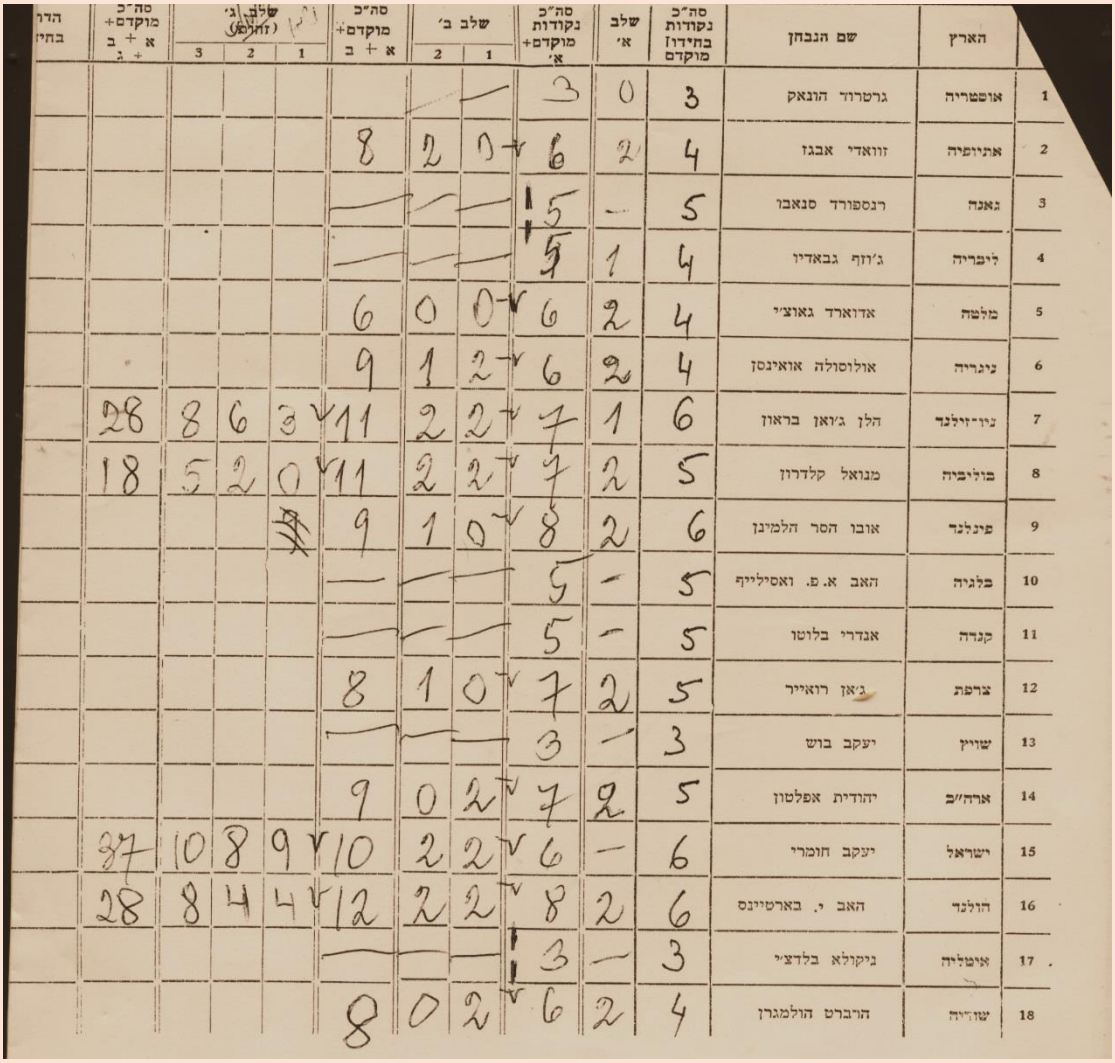
פייבל מלצר מקבל בשנת 1973 את אות יקיר ירושלים

פניתי לחיפוש מקורות על פנינה בארכיון עיריית ירושלים. **בארכיון נמצא** הארכיון האישי של פייבל מלצר ובו מכלים רבים המספרים על פעולותיו המגוונות

מעבודתו ב 'בית חינוך עורים' חידון התנ"ך ועוד... **משתתפים מכל העולם בחידון התנ"ך העולמי -הנקודות שנתנו הן בכתב ידו של פייבל מלצר**

תחומים הרבים שאוזכרו. שם גם היבטים מנהליים כמו מהנהלת " רוחמה ",

	הארץ	שם הנבחן	סה"כ נקודות בחידון] מוקדם	שלב א'	סה"כ נקודות מוקדם+ א'	שלב ב'		סה"כ מוקדם+ א + ב	שלב ג' (הלם)			סה"כ מוקדם+ א + ב + ג	הדר בחי
1	אוסטריה	גרטרוד הונאק	3	0	3								
2	אתיופיה	זוואדי אבגז	4	2	6	0	2	8					
3	גאנה	רנספורד סנאבו	5	-	5								
4	ליבריה	ג'וזף גבאדיו	4	1	5								
5	מלטה	אדוארד גאוצ'י	4	2	6	0	0	6					
6	ניגריה	אולוסולה אואינסן	4	2	6	2	1	9					
7	ניו־זילנד	הלן ג'ואן בראון	6	1	7	2	2	11	3	6	8	28	
8	בוליביה	מנואל קלדרון	5	2	7	2	2	11	0	2	5	18	
9	פינלנד	אובו הסר הלמינן	6	2	8	0	1	9					
10	בלגיה	האב א. פ. ואסילייף	5	-	5								
11	קנדה	אנדרי בלוטו	5	-	5								
12	צרפת	ג'אן רואייר	5	2	7	0	1	8					
13	שוויץ	יעקב בוש	3	-	3								
14	ארה"ב	יהודית אפלטון	5	2	7	2	0	9					
15	ישראל	יעקב חומרי	6	-	6	2	2	10	9	8	10	37	
16	הולנד	האב י. בארטינס	6	2	8	2	2	12	4	4	12	28	
17	איטליה	ניקולא בלדצ'י	3	-	3								
18	שוודיה	הרברט הולמגרן	4	2	6	2	0	8					

באחד המיכלים נמצאו כשלושים חיבורי תלמידות. מתוך ניסיוני רב השנים כמורה אני סבור שמלצר המורה אסף חיבורים נבחרים או שכח להחזירם וייתכן שהתלמידות נעדרו מהסמינר ביום החזרת החיבורים.

לשמחתי המרובה, שניים מן החיבורים היו של פנינה שטמפר – אמי.

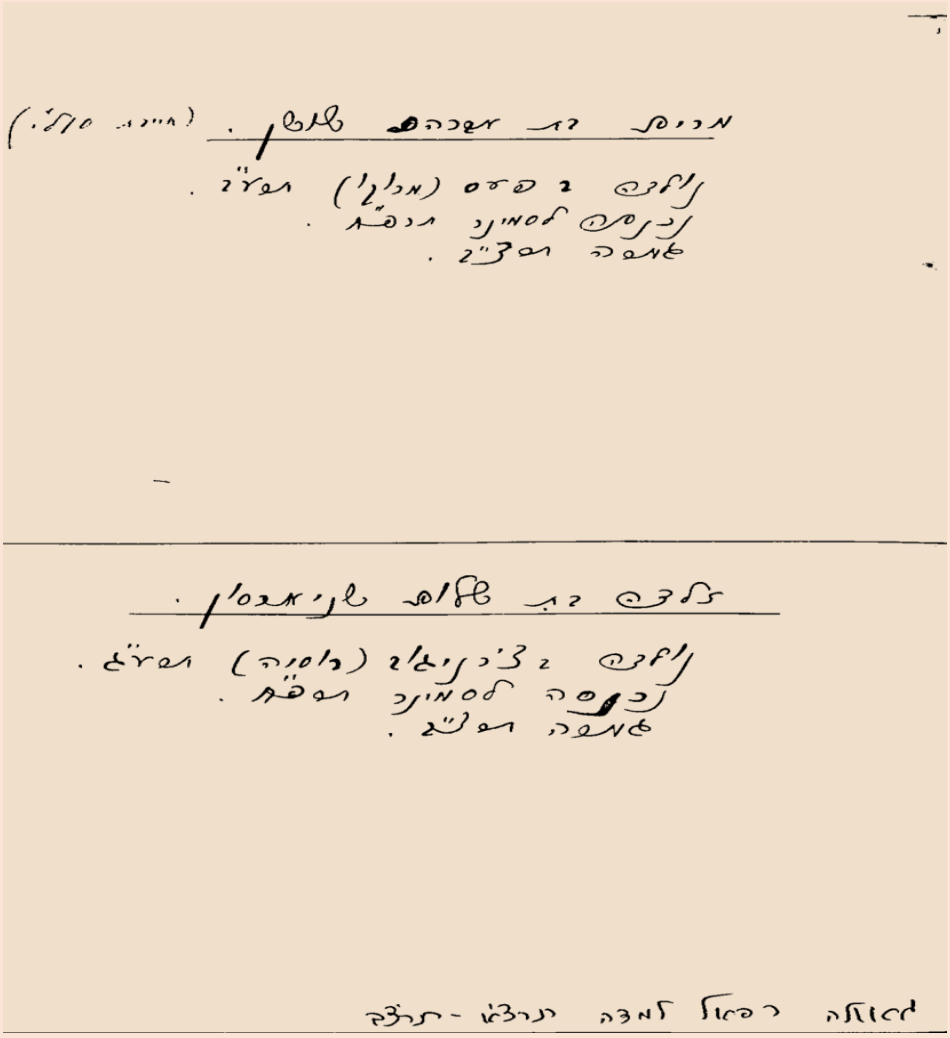
הנושא האחד: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ' למה נאמר ? " החיבור מאדר ב' תרפ"ט. החיבור השני נושאו :"הרצל המנהיג".

שניים מן החיבורים נשאו את השם-זלדה.

לאחר בדיקה מעמיקה שערכתי ואשר מתוארת בכתבה שכתבתי באתר זה התברר מעבר לכל ספק כי אילו הם חיבוריה של זלדה המשוררת שהייתה בת 15 לערך.

המשוררת זלדה

זלדה ברשימת התלמידות בסמינר שם התלמידה לפניה הוא מרים שושן שהייתה חברת נפש של הדסה ,אמה של בתיה.

דרכיהן של הדסה ופנינה הצטלבו פעמים רבות מה שהסביר גם את הקשר המיוחד ביניהן

אמי ספרה לא אחת שהכירה את זלדה משנות הלמודים בסמינר. נוסף לכך ביקרה את זלדה בבית המשוררת שהיה סמוך לביתה.

זלדה התגוררה באחרית ימיה ברחוב 'הקליר' ואמא סמוך לשכונת 'כנסת-ישראל' בירושלים.

ספר שירי זלדה "פנאי" שכן במקום כבוד ועל בין ספרי הורי ז"ל.

זלדה למדה ברוסיה בגן עברי וידעה לשיר בעברית. אחר כך למדה בבית ספר רוסי.

פייבל מלצר המורה הבחין בסמינר בכישרונותיה הספרותיים. בשולי אחד מחיבוריה כתב : **'אם יתנו לך זלדה לכתוב על מחיר הבצלים והשומים בשוק-תכתבי גם על כך פואזיה'**.

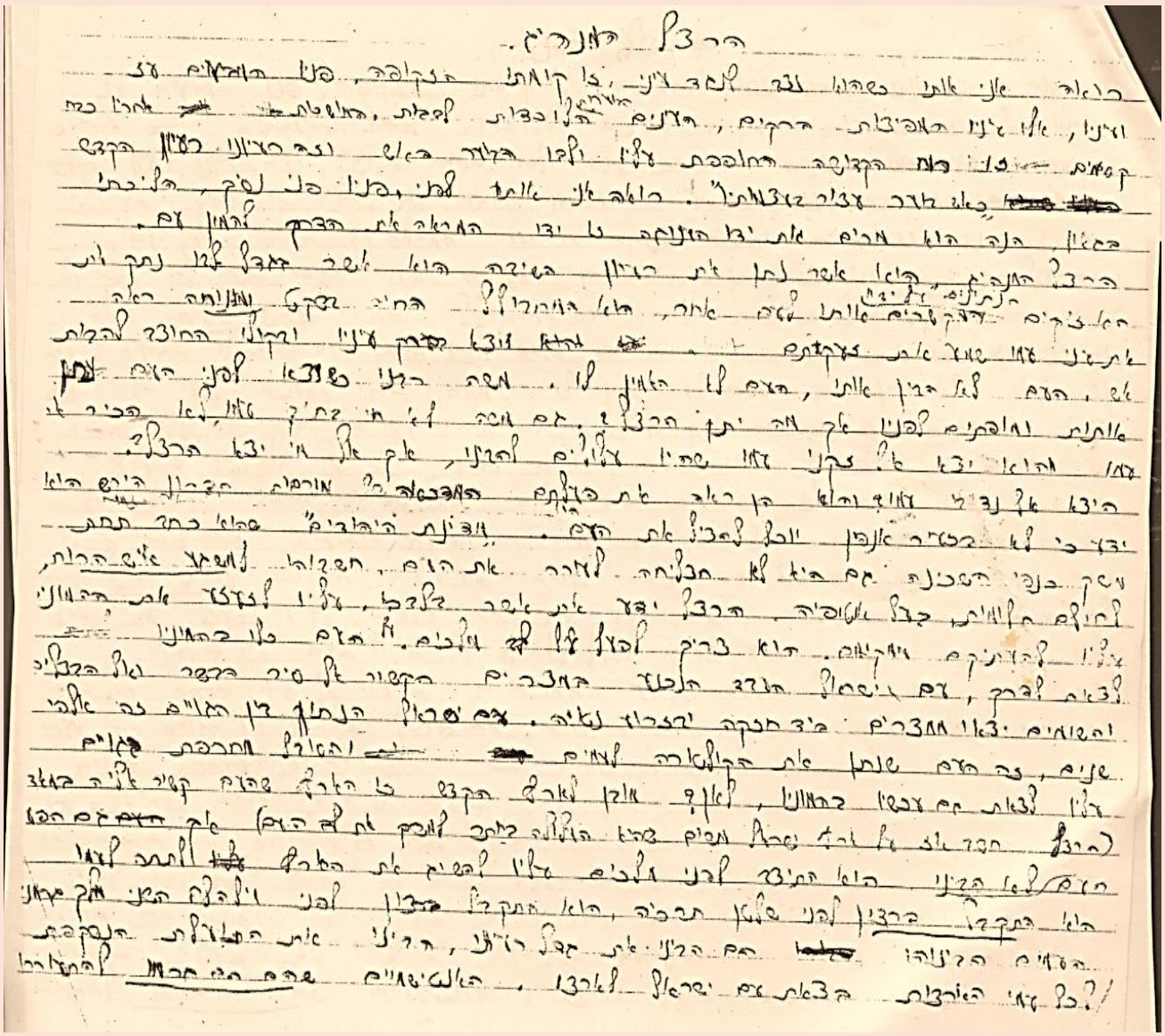
חיבוריה של זלדה נכתבו שנים אחדות אחרי עלייתה לארץ ובהם עוד ומעט שגיאות כתיב.

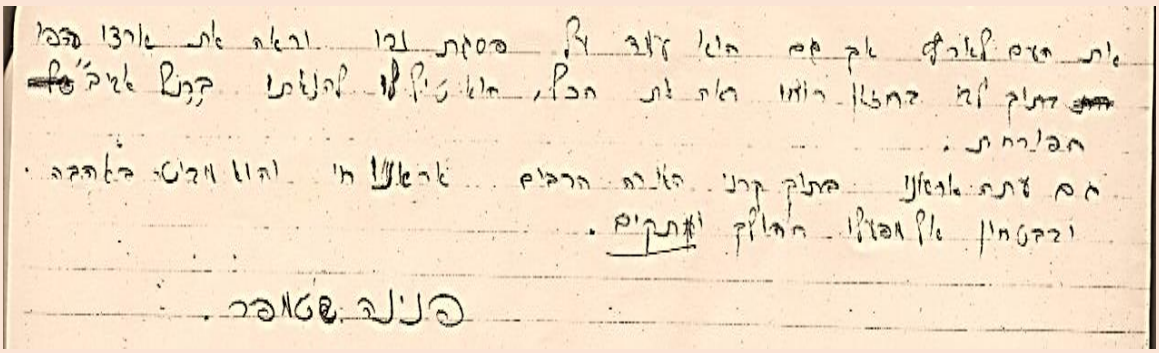
החיבור האחד : " הכותל המערבי". והשני: " כרקטאריסטיקה (קרקטריסטיקה)של שתים מחברותי ".

הערכת המורה פייבל מלצר לראשון:' תכן וסגנון טוב מאד'. כתיב. (ללא תוספת).

לחיבור השני אין הערות. החיבורים לא נושאים תאריך.

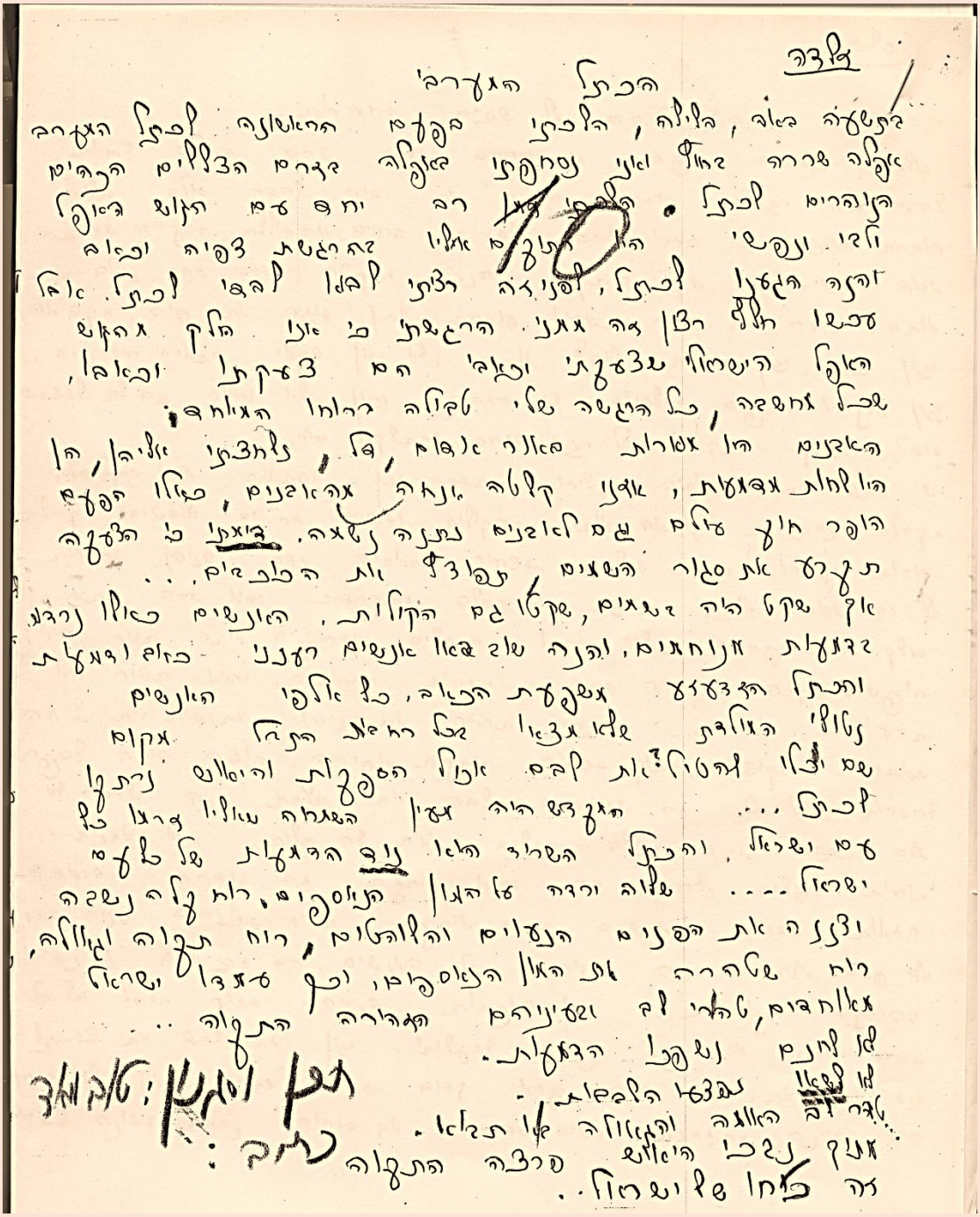
"הרצל המנהיג"-חיבור שכתבה פנינה ומסרה למורה פייבל מלצר חיבור זה עם חיבור נוסף שלה וכן שני חיבורים של המשוררת זלדה המובאים כאן נתגלו בארכיונו של פייבל מלצר על ידי מיכה.

כי אפשר בי תרפס.

תשובה.

במקום שטרלי תשובה יוצאים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" למה נאמר? "צדק מבט הכסיון בלבם השואל בתשובה, תשים אותם האומרים שאין לשובבות של אדם. אותה סערת הרגשות הקשה בלבם, אותה התעוררות והתלבטות לצדקים מה אין באמצעות הספרים של הצדיק. ואולם גם הוא, הצדיק, יש ועליו לעבור על מכשולים מחריפים כי מחשבותיו יוכלו מאוצרות הקדושה, ולפרוש מהם ולהתרחק מהם. אולם הוא (גופו) אינו צריך אל אותו מוסר שבני הספרים לא יוכלו לקיים אי־פעם. כל מחשבותיו, בהתעוררותו, באותו פחד מחריד שמכה רוחו קשה מהכרתו הכל אותם הרגשים שלבנו על יסודות מוצקים, הם יסודות מתערערים ומתמוטטים. אולם היתה הכנה לכל אותו הבנין הנפלא שלבנה במשך כמה דורות התעלמות. אולם היתה צריכה לבוא, אולם לא בפתע שאינה מוכנה בלבבות לקבל את כל מרחיבי הלחץ הקשה הזה, אלא בסבלות, היו אלו התלבטויות; אותו רגע, הרגע הארור שנפשם מתלבט בלבבו

חיבורים שכתבה זלדה כנערה (בת 15 לערך)

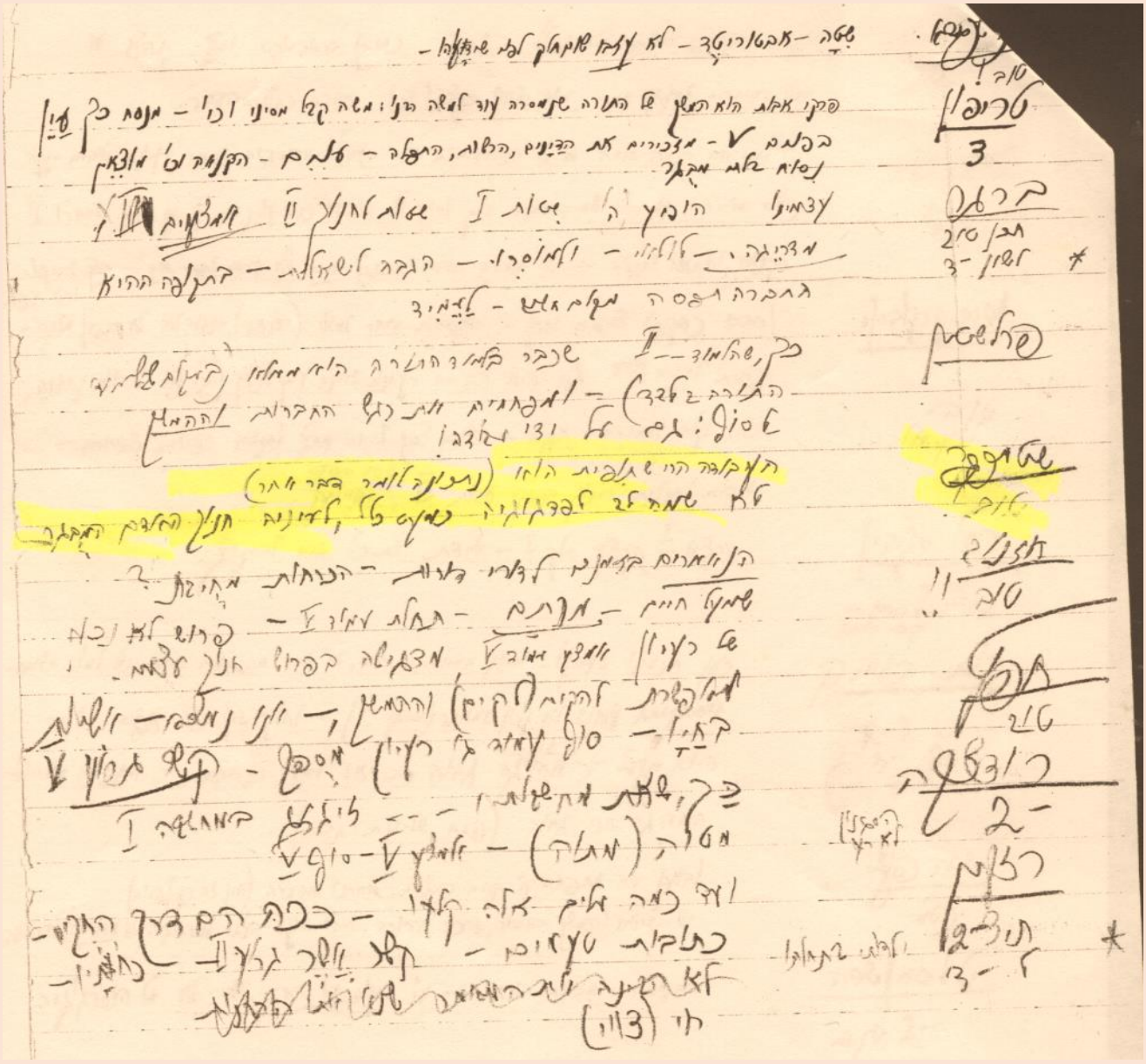
שני חיבורים של זלדה זמן לא רב לאחר עלייתה ארצה.

ניכר כשרונה הנדיר.

החיבור הראשון מנסה זלדה לתאר כנראה את שני הכוחות הקיימים בתוכה בעת ובעונה אחת חיבורים מעניינים מאד ונדירים מהם ניתן ללמוד רבות על זלדה ואישיותה

בנוסף לחיבורים מצאתי הערכת צוות המורים על שעור לדוגמא אותו הגישה פנינה .

פייבל מלצר מביע דעתו על שעור לדוגמא של פנינה "לא שמה לב לפדגוגיה כמעט כלל לעיניה חינוך האדם המבוגר"- הציון טוב.

פנינה סיימה לימודיה בהצלחה מרובה אך בהתרסה מופגנת ואולי בגלל חוסר ביטחון לא ניצלה את האפשרות שניתנה לה ולא עסקה בהוראה בשום הזדמנות שהיא.

ד. פנינה בהכשרה - "קבוצת השדה"ראשון לציון 1930-1933

פנינה בשנת 1932-בזמן שהייתה ב"קבוצת השדה"

לאחר סיום לימודיה בסמינר ציפתה המשפחה מפנינה כי תרתם לעזרת האם החולנית ויששכר אחיה ותמצא לה עבודה בהוראה.

כמורה מוסמכת ומוכשרת יכולה הייתה למצוא עבודה קבועה ולזכות בשכר נאה.

אלא שפנינה ,יחד עם חברתה מהסמינר קוליה פרנקל, החליטה לצאת לקיבוץ.

קוליה הייתה אף היא ילידת העיר העתיקה חברת ילדות של פנינה.

המשפחות גרו בשכנות והיו מיודדות מאד..

אחיה יהושע נפל על הגנת הרובע היהודי.

יהושע פרנקל ז"ל אחיה של קוליה

אימה באשקה הייתה חברתה של חיה –אימה של פנינה -והתגוררה בשכונת קטמון לאחר נפילת הרובע.

היה בהחלטה זו שלה סוג של מרדנות והרבה כעס ועצב על חיי המשפחה הקשים, על אביה האהוב שעזב את המשפחה, על אמה התלותית, ואולי על כך שהאם לא הסכימה להצטרף לנסיעה לאוסטרליה וכפתה למעשה גם על ילדיה להיפרד מהאב.

פנינה החליטה לפתוח בחיים חדשים ,משוחררים יותר, קרובים לטבע ולרוחות החדשות שנשבו בארץ, הרחק מהעולם הסגור בירושלים.

פנינה הצטרפה ב-1930 לערך ל"פלוגת השדה"- קיבוץ הכשרה שישב בראשון לציון והכשיר עצמו לקראת עלייה לישוב הקבע ב"שדה נחום".

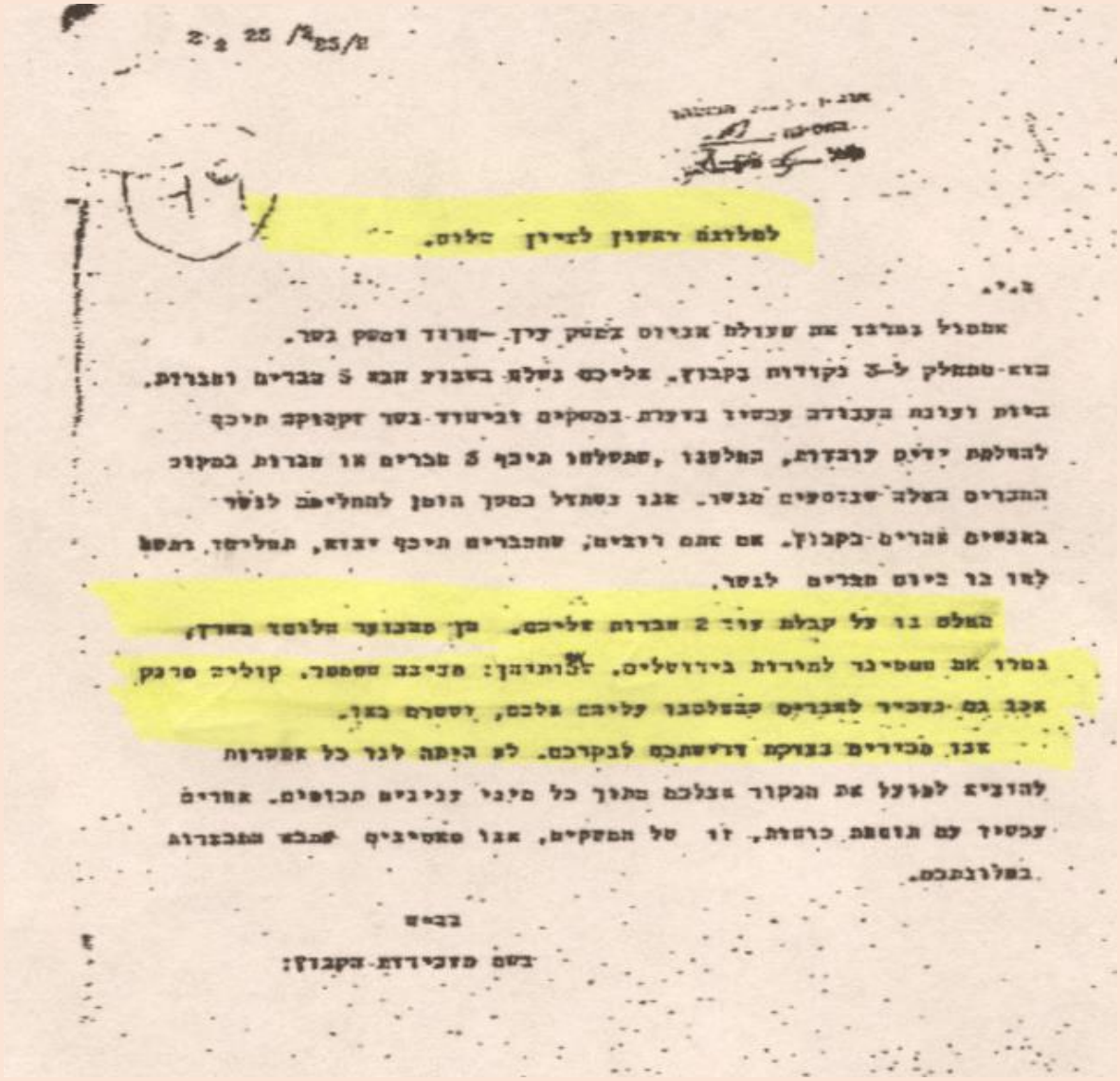
בקבוץ זה ישבה פנינה עד לחודש מרץ 1933.

הכשרה הייתה תהליך הכנתו של אדם להתיישבות בארץ ישראל על סמך הבסיס האידאולוגי הציוני- הסוציאליסטי. יש להבדיל בין ההכשרה בארץ ישראל, לבין ההכשרה בחו"ל, שהיוותה בסיס לעלייה והתיישבות בארץ ישראל,

פעולות ההכשרה נעשו בעיקר על ידי תנועת "החלוץ" ושיאן היה בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20.

קבוצות של צעירים וצעירות אשר התארגנו ל"גרעין" לקראת התיישבות חקלאית היו יוצאים לקיבוץ לתקופת הכשרה. היה זה תנאי מוקדם ליציאה להתיישבות ביישוב קיים וכל שכן ליישוב חדש. ההכשרה כללה הכנה מקצועית ואידאולוגית.

מסמך שאיתר מיכה- מכתב המופנה לפלוגת ראשון לציון על ידי הנהגת הקיבוץ המאוחד ובו הודעה על כך כי נשלחות אליהם שתי חברות מהנוער הלומד בארץ שגמרו את הסמינר למורות בירושלים- שמותיהן פנינה שטמפפר וקוליה פרנקל

שדה נחום-הוא הקיבוץ אליו עלו הצעירים לאחר תקופת הכשרתם בראשון לציון. פנינה חזרה לירושלים עוד קודם לכן.

<u>קיבוץ שְׂדֵה נַחוּם</u> שוכן בבקעת בית שאן, ונמנה עם יישובי מועצה אזורית עמק המעיינות. הקיבוץ נוסד ב-1937 הוא מראשוני יישובי "חומה ומגדל", מייסדיו היו בוגרי "מקווה ישראל" וחברי פלוגת הקיבוץ המאוחד שראשוניה - נוער חלוצי מאוסטריה. אליהם הצטרפו בהמשך חלוצים שעלו מפולין, רוסיה וגרמניה.

מקור השם "שדה נחום" הינו צירוף שמו של גרעין המייסדים - "השדה" - עם שמו של נשיא ההסתדרות הציונית העולמית נחום סוקולוב, שנפטר זמן קצר לפני הקמת היישוב

אחד המבנים הראשונים בקיבוץ "שדה נחום"

בתמונה למטה, בני הכשרה מחו"ל שהגיעו אחר כך ארצה והצטרפו לקיבוץ "שדה נחום". עומדת מימין עם קלשון

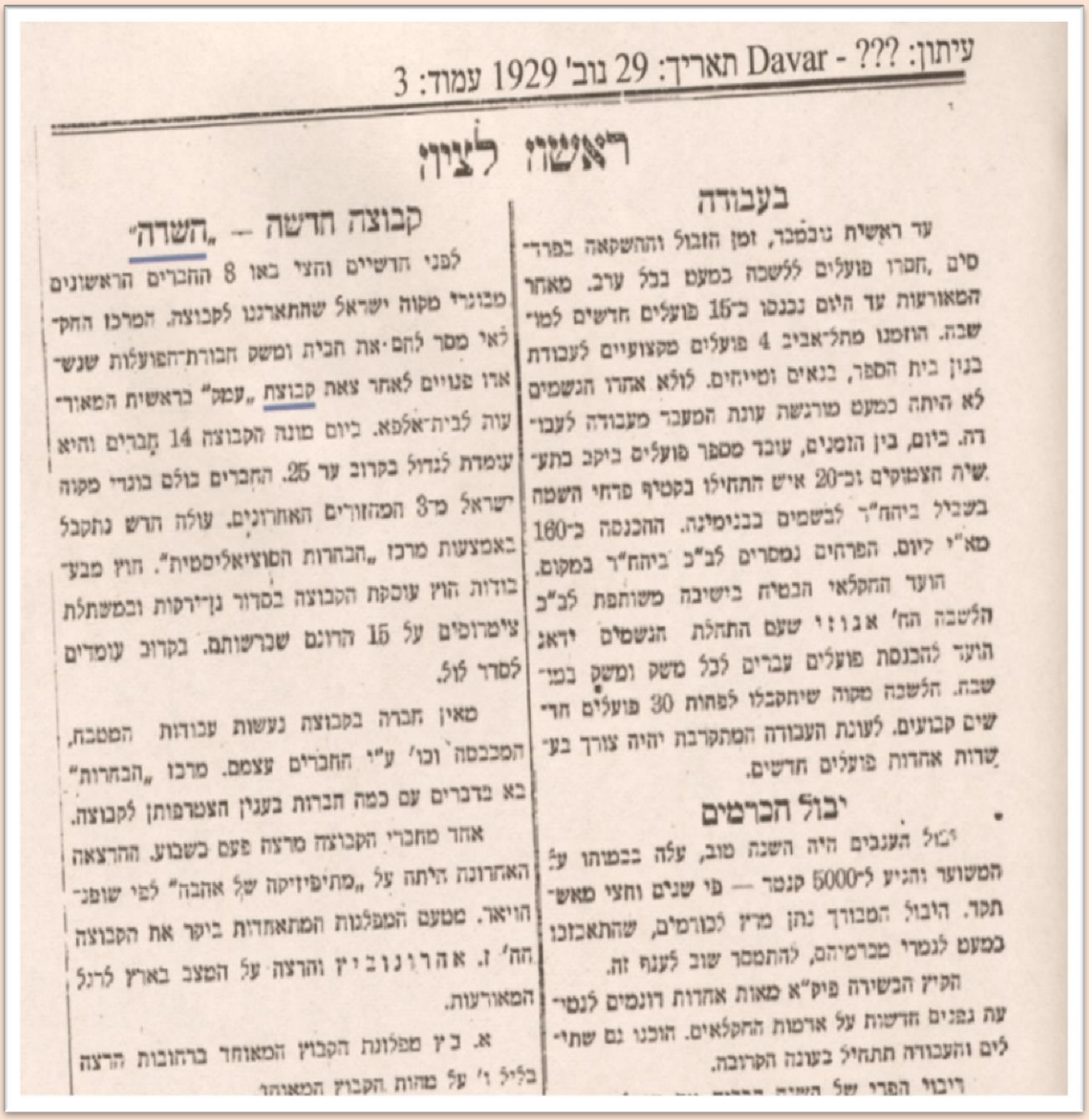

ביד ומטפחת על ראשה –חברתה של פנינה רבקה זנדמן.

בעלה יעקב שהיה נהג ב"המקשר" היה אחד מהרוגי השיירה להר – הצופים.

התמונות הועברו אלינו על ידי בנה של רבקה יעקב זנדמן

קיבוץ ההכשרה תל-חי הוקם סמוך לי"א באדר תרפ"ז (1927), והיה אחד מחמשת גושי ההכשרה הגדולים בפולין. הקיבוץ מנה כ–40 פלוגות ב–40 ערים בפולין בהן הכשירו עצמם לחיי עבודה ושיתוף אלפי חברי "החלוץ".

עיתון: ??? - Davar תאריך: 29 נוב' 1929 עמוד: 3

ראשון לציון

בעבודה

עד ראשית נובמבר, זמן הזבול וההשקאה בפרדסים, חפרו פועלים ללשכה במעט בכל ערב. מאחר המאורעות עד היום נבנסו כ־15 פועלים חדשים למושבה. הוזמנו מתל־אביב 4 פועלים מקצועיים לעבודות בנין בית הספר, בנאים ומייחים. לולא אתרו הנשמים לא היתה כמעט מורגשת עונת המעבר מעבודה לעבודה. כיום, בין הזמנים, עובד מספר פועלים ניכר בתעשיית הצמיקים וכ־20 איש התחילו בקטיף פרחי השפה בשביל ביהח"ר למשמים בבנימינה. ההכנסה כ־160 מא"י ליום. הפרחים נמסרים לב"כ ביהח"ר במקום.

הועד המקלאי הבטיח בישיבה משותפת לב"כ הלשכה הח' אגוזי שעם התחלת הגשמים ידאג הועד להכנסת פועלים עברים לכל משק ומשק במושבה. הלשכה מקוה שיתקבלו לפחות 30 פועלים חדשים קבועים. לעונת העבודה המתקרבת יהיה צורך בעזרות אחדות פועלים חדשים.

יבול הברטים

יבול הענבים היה השנה טוב, עלה בכמותו על המשוער והגיע ל־5000 קנטר — פי שנים וחצי מאשתקד. היבול המבורך נתן מרץ לכורמים, שהתאמצו כמעט לגמרי מברטיהם, להתמסר שוב לענף זה.

הקיץ הבשירה פיק"א מאות אחדות דונמים לנטיעות חדשות על אדמות החקלאים. הוכנו גם שתילים והעבודה תתחיל בשנה הקרובה.

היבול הפרי של השנה

קבוצה חדשה — „השדה"

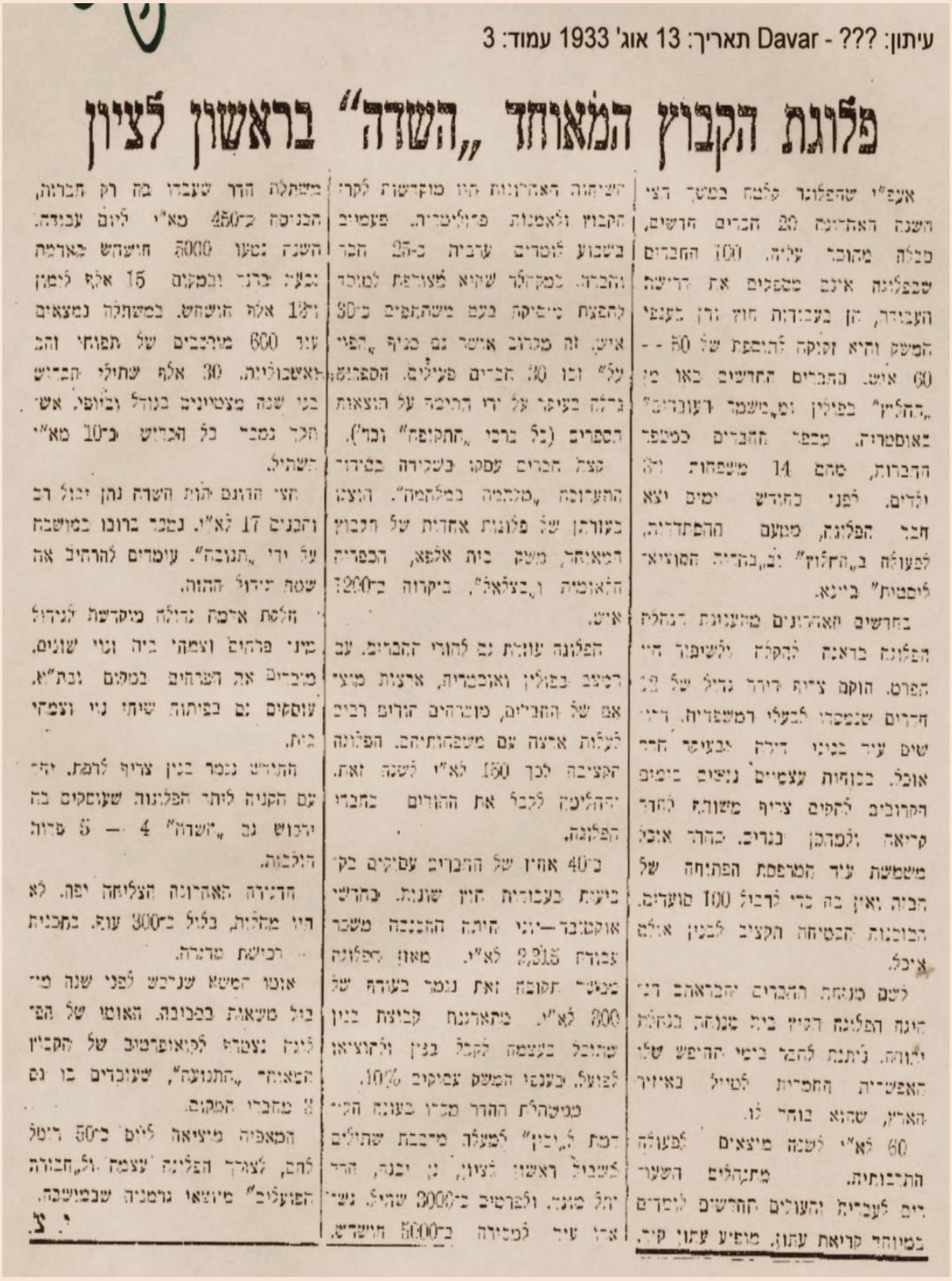
לפני חדשיים והצי באו 8 החברים הראשונים מבוגרי מקוה ישראל שהתארגנו לקבוצה. המרכז החקלאי מסר להם את הבית ומשק חבורת־הפועלות שנשארו פנויים לאחר צאת קבוצת „עמק" בראשית המאורעות לבית־אלפא. ביום מונה הקבוצה 14 חברים והיא עומדת לגדול בקרוב עד 25. החברים בולם בוגרי מקוה ישראל מ־3 המחזורים האחרונים. עלה הרש נתקבל באמצעות מרכז „החברות הסוציאליסטית". חוץ מבעבודות הוץ עסקת הקבוצה בסדור גן־ירקות ובמשתלת עימרונים על 15 הדונם שברשותם. בקרוב עומדים לסדר לול.

מאין חברה בקבוצה נעשות עבודות המטבח, המכבסה וכו' ע"י החברים עצמם. מרכז „החברות" בא בדברים עם כמה חברות בענין הצטרפותן לקבוצה.

אחד מחברי הקבוצה מרצה פעם בשבוע. ההרצאה האחרונה היתה על „מתיפיזיקה של אהבה" לפי שופנהויאר. מטעם המעלנות המתאחדות ביקר את הקבוצה חח' ז. אהרונוביץ והרצה על המצב בארץ לרגל המאורעות.

א. ב"ץ מפלונת הקבוץ המאוחד ברחובות הרצה בליל ו' על מחות הקבוץ המאוחד

עיתון "דבר" 1929 -הודעה על הקמת הקבוצה פירוט חבריה והפעילויות במקום

עיתון: ??? - Davar תאריך: 13 אוג' 1933 עמוד: 3

פלוגת הקבוץ המאוחד „השדה" בראשון לציון

אעפ"י שהפלוגה עלתה במשך הצי השנה האחרונה 20 חברים חדשים, כבלה מהובר עליה. 100 החברים שבפלוגה אינם משלימים את חדישת העבודה, הן בעבודות חוץ והן בענפי המשק והיא זקוקה להוספת של 50 - 60 איש. החברים החדשים באו מן „החלוץ" בפולין ומ„משמר העובדים" באוסטריה. מכלל החברים כמעט הדברות, מהם 14 משפחות ו־8 ילדים. לפני כחודש ימים יצא חבר הפלוגה, ממעם ההסתדרות, לפעולה ב„החלוץ" וב„הדיה המוציא־לפועלה" בוינא.

בחדשים האחרונים מהענינת הנהלת הפלוגה בראש להקלה לישיבה חיי הפרט. הוקם ציות דיור גדול של 22 חדרים שנמסרו לבעלי המשפחות. דיר־שים עיר בנוי דירה יבעיקר חדר אוכל. בכוחות עצמיים נעשים בימים הקרובים לחקים ציוף משותף לחדר קריאה וכמהכן בגדים. בחדר אוכל משמשת עיד המרפסת הפתוחה של הבית ואין בה כדי לקבל 100 סועדים. הבונות תכניות הקציב לבנין אולם אוכל.

לשם מניעת החברים יהבראהם הנ־חוגה הפלוגה הדיון בית מנוחה בנהלת יהודה. ניתנת להבר בימי החופש שלו האפשרות החמרית לטייל באיזור הארץ, שהוא בוחר לו.

60 לא"י לשנה מיצעים לפעולה התרבותית. מתקלים השעור־יים לעבריית והעולים החדשים לימדים במיוחד קריאת עתון. מוסיע עתון קיר.

השיחוה האחרונות הנו מוקדשות לקרי חקבוץ ולאמנות פולטיות. פעמיים בשבוע לומדים עברית כ־25 חבר ההבדה. במקהלה שהיא מצוינת למוכר לחפצת מיסיקה בעם משתתפים כ־30 איש. זה מכרוב אישר גם כניף „הפי־על" וכו 30 חברים פעילים. הספרי־ה גדלה בעיקר על ידי התרומה על הוצאות הספרים (כל ברכי „החקופה" וכו').

עצל חברים עסקו בשבירה בסידור התערוכה „טכניקה במלחמה". הוצגו בעזרתן של פלוגות אחדות של הקבוץ המאוחד, משק בית אלפא, הספרי־ה הלאומית ו„בצלאל". ביקרוה כ־1200 איש.

הפלוגה עומדת גם לחודי החברים. עב רמעב בפולין ואוכלוסיה, ארצות מוצי אם של החבריה, מוברחים הורים רבים לעלות ארצה עם משפחותיהם. הפלוגה הקציבה לכך 150 לא"י לשנה זאת. יהחליטה לקבל את ההורים בחברי הפלוגה.

כ־40 אחוז של החברים עסיקים בק־ביעת בעבודות חוץ שונות. בחדשי אוקטובר—יוני היתה ההכנסה משכר עבודה 2,315 לא"י. מאון הפלוגה בכסף תקובה זאת נוסף בעזרה של 800 לא"י. מתארגנת קבוצת בנין שתוכל בעשמה לקבל בנין ולהוציאו לפועל. כענפי המשק עסיקים 10%.

בנישהלת ההדר מכין בעונה הקי־רמת ל„בין" למעלה מרבבת שתילים למשבול דאשוי לציון, בן יבנה, הדר יהל מונה. ולפרשים כ־3000 שתיל. נשי־אין עיר למכירה כ־5000 חישדש. משתלה הדר שעבדו בה רק חברוה, הכניסה כ־450 מא"י ליום עבודה. השנה נטעו 5000 חישתש בארמת נבעת ברנר ובמקום 15 אלף ליטען ו־1 אלף חנשתש. במשתלה נמצאים עוד 600 מוכנים של תפוחי והב־ואשבולוניה. 30 אלף שתולי הבריש בני שנה מצטיינים בגודל וביופי. אש־חכר נמכר כל הבריש כ־10 מא"י השתיל.

חצי הדונם יהות השדה נתן יבול רב וחבנים 17 לא"י. נמבר ברובו במושבה על ידי „תנובה". עומדים להרחיב את שטח גידול ההזה.

חלסת ארמת גדולה מיקדשת לגידול מיני פרחים וצמחי ביה ועני שונים. מיבדים את השרחים במקים ובת"א. עוסקים גם בפיתוח שיחי נוי וצמחי בית.

ההדיש נמצר בין צריף לרפת. יחד עם הקניה ליתר הפלוגה שעוסקים בה ירכוש גם „השדה" 4 — 5 פרות חולבות.

הדגידה האחרונה הצליחה יפה. לא היו מחלות, בלול כ־300 עוף. במכנית הכישת מדרגה.

אוטו המשא שנרכש לפני שנה מי־בול משאות בסבובה. האוטו של הפ־לגה נעמד לסיאופרטיב של הקבוץ המאוחד „התנועה", שעובדים בו גם 3 מחברי המקום.

המאפיה מיציאה ליום כ־50 דיטל לחם, לצרך הפלוגה עצמה ול„חבורה העובדים" מיוצאי גרמניה שבמושבה.

י. צ.

פלוגת "השדה " בראשון לציון – "דבר" 1933-תיאור ענפי המשק וההתפתחות במקום במקום יושבים כבר מאה חברים.

פנינה עזבה את המקום חמישה חודשים לפני פרסום כתבה זו

פנינה, שניה משמאל, עם חברות בהכשרה ("קבוצת השדה")ראשונה משמאל רבקה זנדמן, שבנה יעקב העביר אלינו את התמונות.

רבקה זנדמן משמאל

פנינה שנייה מימין, הראשונה – רבקה זנדמן. פנינה נראית רע מאד וממש קשה לזהות אותה.

ככל הנראה לא הסתגל גופה לתנאי –החיים ולעבודה הקשה בקיבוץ

רבקה ראשונה מימין

<u>פנינה שהיא חנהל'ה בקיבוץ –חיבור שהתחילה פנינה לכתוב ולא השלימה.</u>

בעיזבונה של פנינה נמצאו ארבעה דפים מצהיבים בכתב ידה .

פנינה המכנה עצמה "חנהל'ה" מתארת את חייה בתקופה הראשונה של חייה בקיבוץ ,את עזיבתה את האם החולה ואת אחיה הזקוק לה ,את הידיד הטוב יוסק'ה, את העבודה הקשה ואת התקוות הגדולות לעתיד טוב יותר.

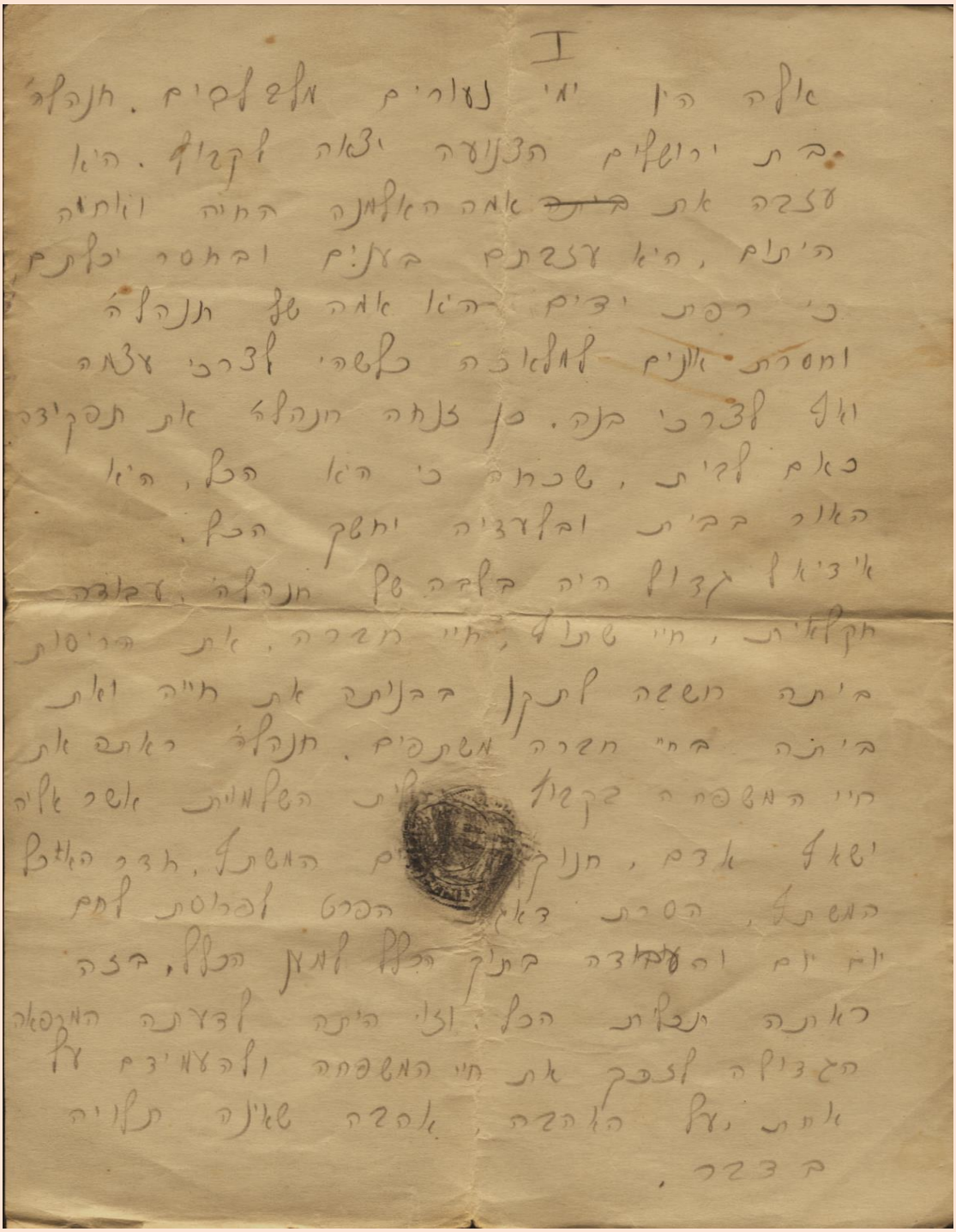

היקב בראשון לציון 1927-ביקור הנציב העליון הבריטי ארתור ווקופ

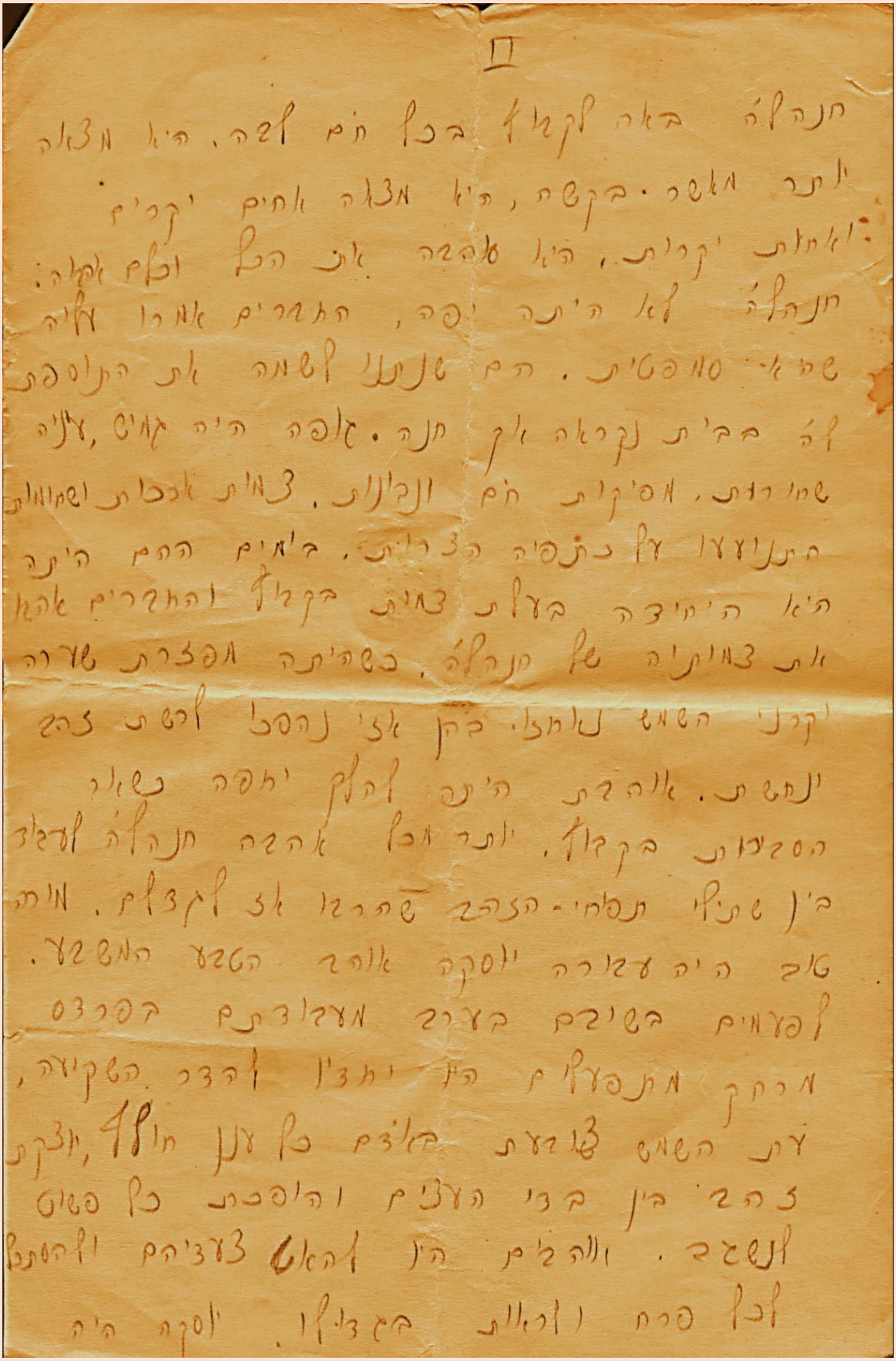
פנינה הגיעה לראשון לציון ב-1930

כשלוש שנים שהתה פנינה בקיבוץ בתחילת שנת 1933 היא חוזרת לירושלים.

חיבורה של פנינה

פנינה מתארת בגילוי את תקופת שהייתה בקיבוץ .היא עזבה את אחיה ואמה החולה וניסתה לשנות את חייה

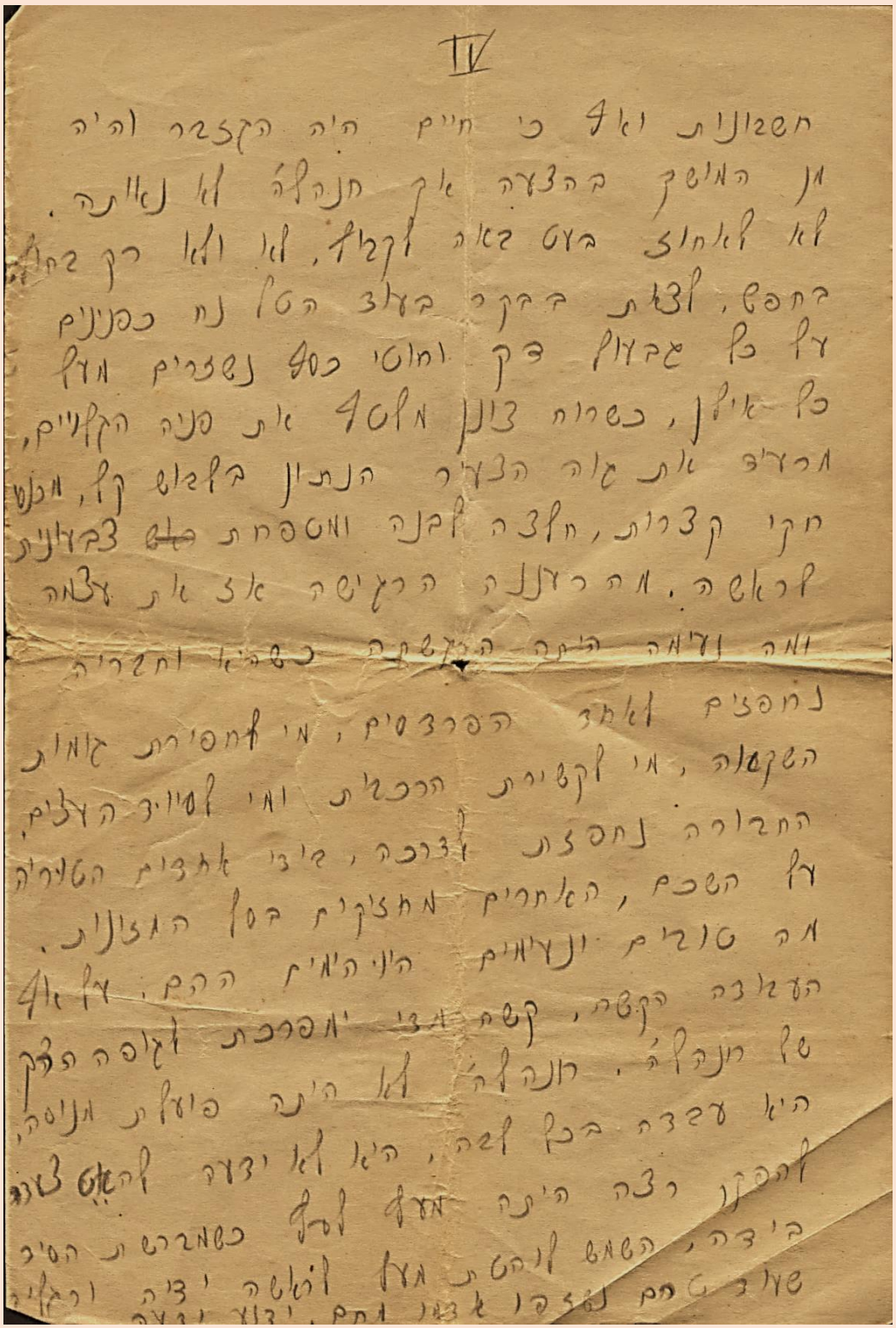

פנינה מתארת את האהבה לטבע ,לחברים ולעבודה

III

מסביר לחנה את כל פלאי הטעם. אלוהים
היה להשוות את הבמה לתנוך, וטפוח כדרך
הטפוח התינוקית. מה תינוק כזה שדרך גישתך אליו
מרגיזנית ורק כן הבמה. מה תינוק כזה צריך
להתלוות בהתלהבות כזו תדעי להרבה, כשם שצריך
להשקיע תינוק חלש ורעיך מצוות כן צריך
לעשות לשיעלק. כשם שצריך לשמור עין
התינוק מהשפעת הקר והחם כן צריך לעשות
לשיעלם יפועים. תביך היה יוסקה על חנה'ס,
אליך היה עין כל תדרוי הקשוף, מאוד היה
את חנה'ס כובד אלכלים; כולכלתך כן
ערגדיך, אם בינונך להיות פוצלת טובה
צריך לאהוב קשה מאוד, וכן כה היה אפיר
מסבה של חנה'ס, אם כי היתה כינלה לפחד
במאבקים, אבל בישבה בין יוסקה ובדקה מאוד
לאהב קטנות (המאבק השנוא צלה ד"ר) ואך לפחד
מניות נוספות. ובדקה היה טופח עין שכאה
הנה כך נעשית בית מיל, הנך מתקנאת
חנה'ס, פוצלת הצלה תחי' אם יפה השק
ואומנם פוצלת הצלה היתה חנה'ס. אך כי
כמה מן התשמיש הבו להושיבה לחסב

קשריה עם יוסקה-הוא כנראה יוסף פיכמן - והניסיונות לשנות את אורחות חייה

חנהל'ה -היא פנינה - עובדת ומאושרת- פנינה לא המשיכה לכתוב על הקשיים שבאו בעקבות הימים הטובים

יוסף פיכמן בנו של המשורר הידוע יעקב פיכמן היה חברה של פנינה להכשרה ועם משפחתו שמרה על קשרי ידידות לאורך כל השנים.

כך גם עם חברי קיבוץ אחרים

יום יום אני הולך למעונך *–כתב יעקב פיכמן, אביו של יוסף*

הלחין ושר-מתי כספי

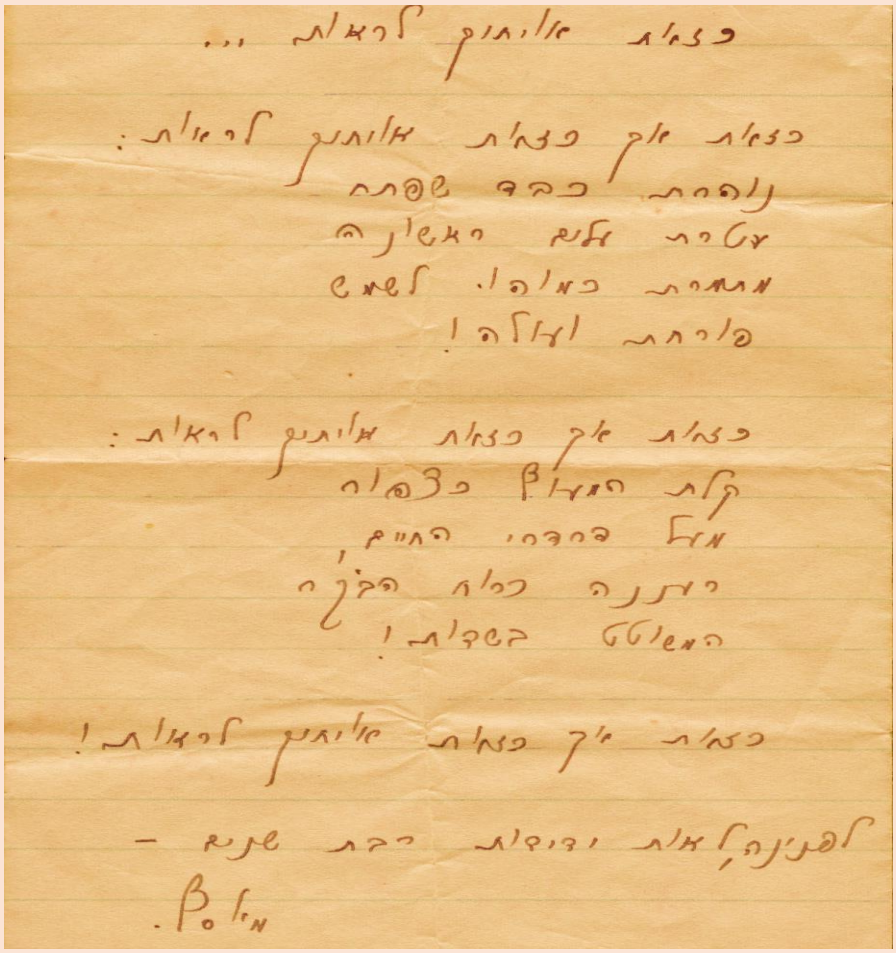

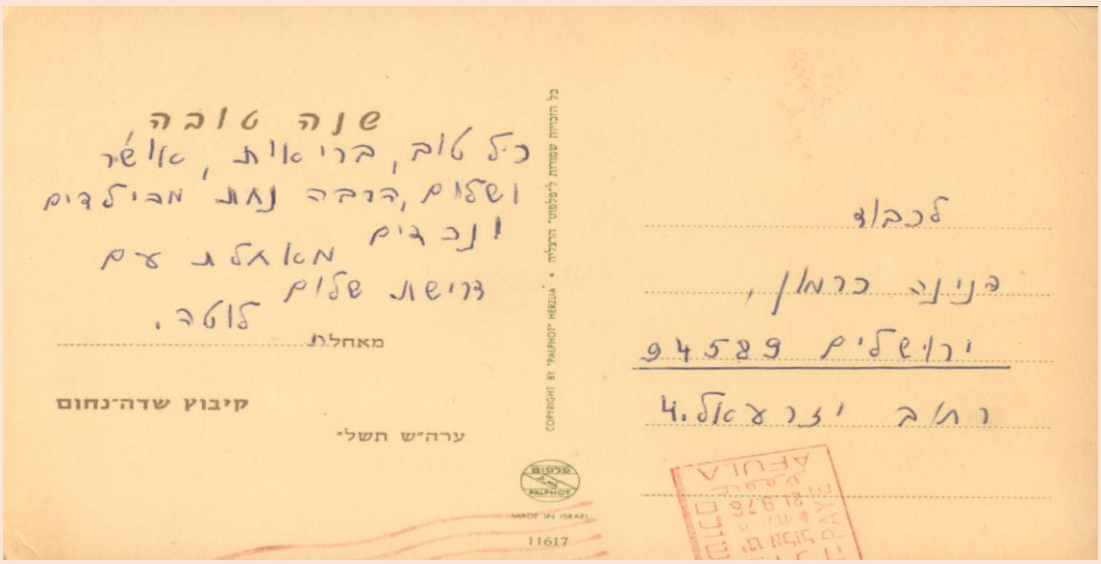
יעקב פיכמן וביאליק

יום יום אני הולך למעונך
ומילה על שפתי חרדה
בטרם עוד תוגד המילה
ואם תוגד יום אחד מי ידע
מי ידע.

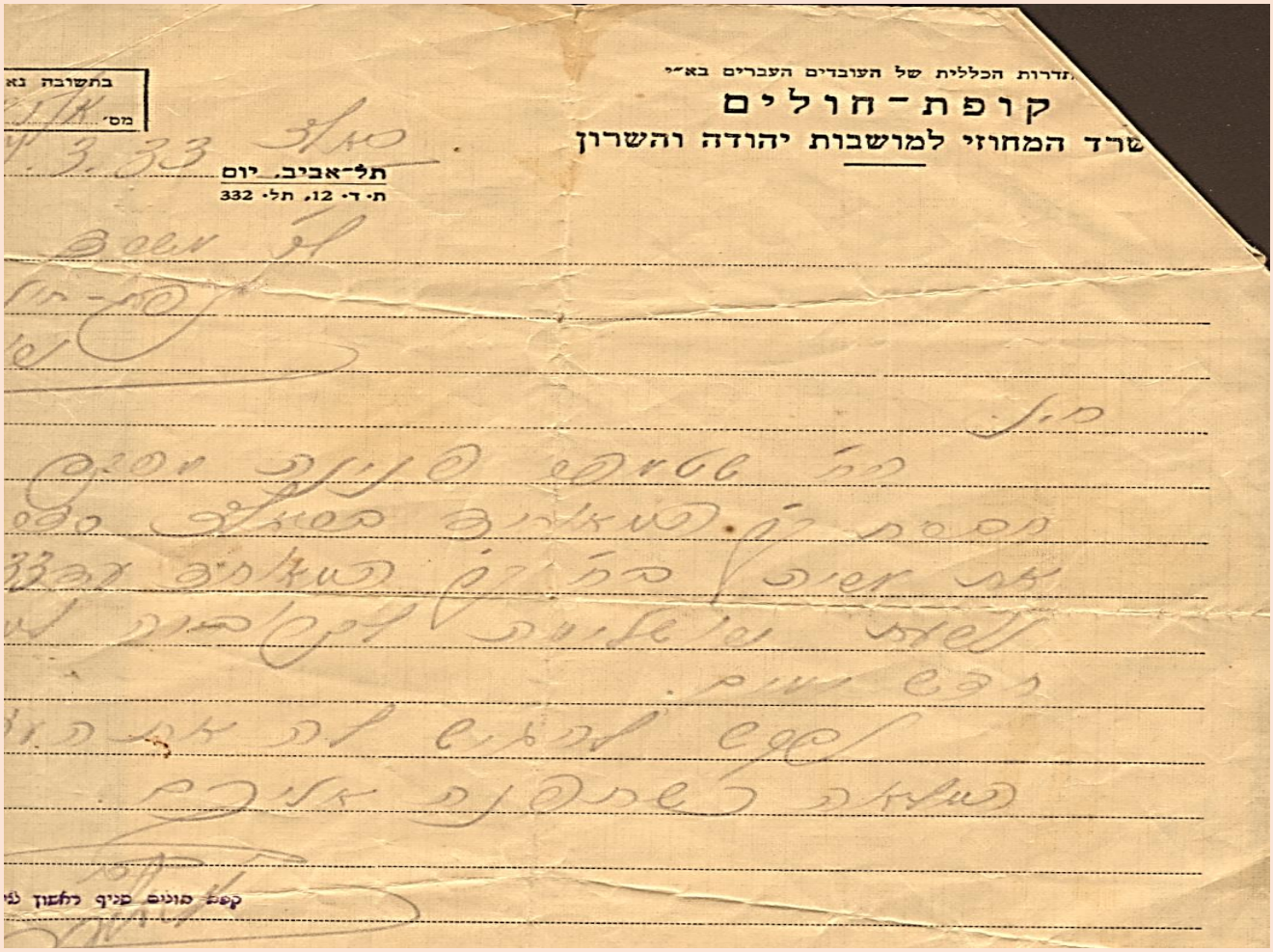
יום יום על הדרך למעונך
אור אושרי על ראשי לוהט
ובשובי לי ילאט כוכבי
וכמוס סוד עצבו רועד יום יום.
יום יום אני הולך למעונך
ואלייך לא גונב עוד דבר

כתב יוסף פיכמן לפנינה

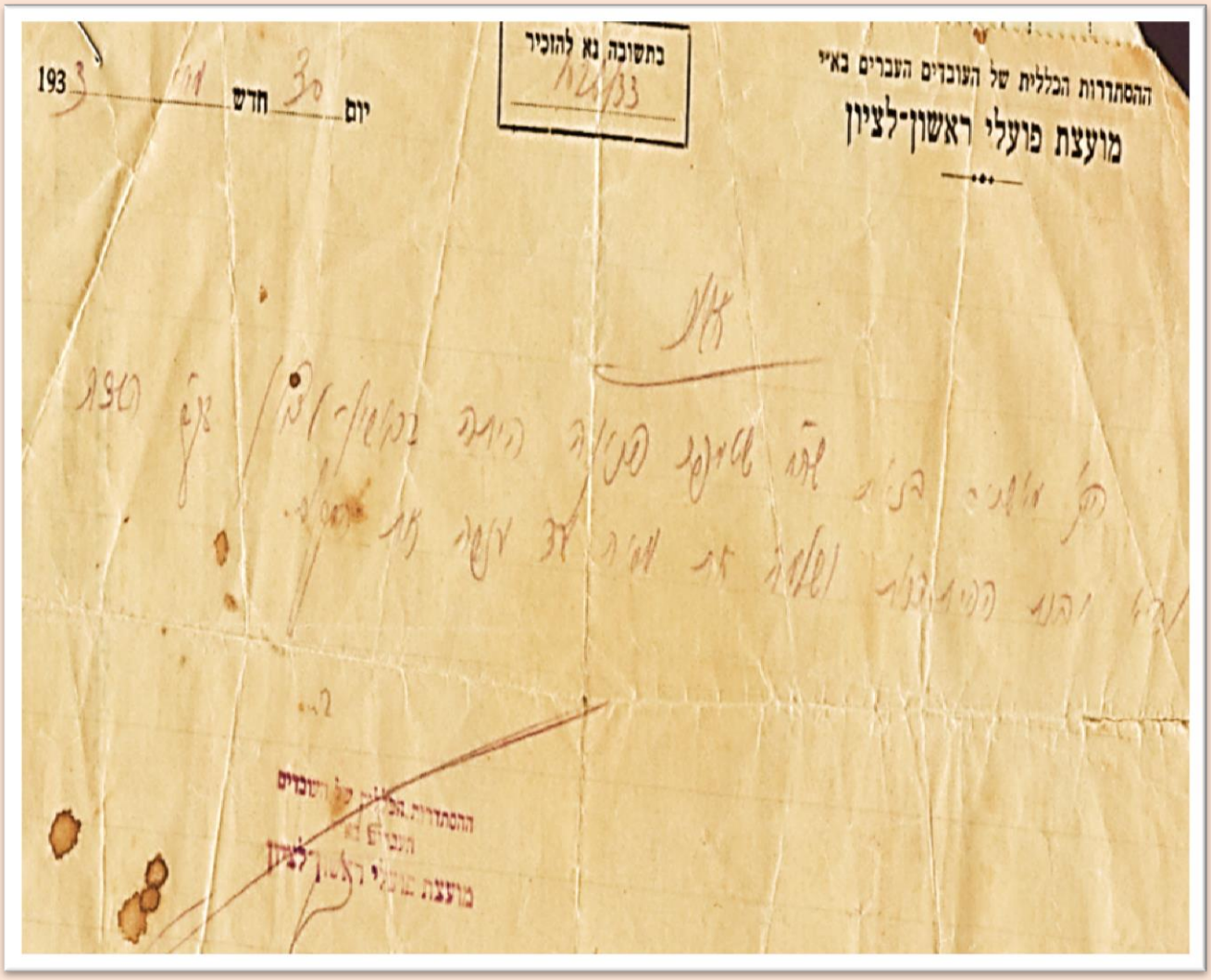

עוד ברכה מחברה בקיבוץ שדה – נחום

מרץ 1933 פנינה נוסעת לירושלים מדובר לכאורה בתחילה, על חופשה של חודש.

המכתב מהווה אישור לקבלת טיפול רפואי בקופת חולים אולם המכתב הנוסף מוכיח כי מדובר על עזיבת הקיבוץ.

אישור על עזיבת הקיבוץ

פנינה התגעגעה מאד לקיבוץ ,לחברים לתקוות שהיו.

הייתה מזכירה תקופה זו הרבה מבלי לפרט יותר מדי .

תקופה זו כמו תקופת חייה בחדרה היו לדעתי המשמעותיות ביותר בחייה

ה. פנינה שוב בירושלים עובדת ומקימה משפחה.

פנינה הגיעה למסקנה כי המצב בבית אינו מאפשר לה להתנתק מאמה ומאחיה הצעיר , יששכר , שהיה זקוק לה מאד.

כנראה שגם העבודה בשדה קשתה עליה והיא לא הייתה מוכנה לקבל על עצמה עבודה שאינה חקלאית.

פנינה חזרה לירושלים והחלה לעבוד בעבודות מזדמנות ובמיוחד בטיפול בילדים ובמשק בית.

היא לא הרגישה בטחון לעסוק בהוראה ולא נתנה מעולם הסבר משכנע לכך.

ולהזכירכם-כאשר פנינה נתנה שיעור לדוגמא בסמינר , התרשם המורה פייבל מלצר כי פנינה מעוניינת יותר בחינוך המבוגרים מאשר בחינוך הילדים ואולי זו הייתה הסיבה .

ותירוץ נוסף היה לה- פנינה נשארה חייבת סכום כסף לסמינר ועל כן לא נמסרה לה תעודת הגמר.

עבודות מזכירות לא משכו את ליבה, העבודה שבחרה בה הייתה טיפול בילדים וניהול משק ביתה של מש' דיסקין.

את המשפחה הכירה ככל הנראה עוד קודם לכך ועל כן היו היחסים ביניהם יחסי חברות יותר מאשר יחסי עובד מעביד.

אב המשפחה-בנימין - היה מוסיקאי , בספרו של יהושע בן -אריה המסתמך על מפקד האוכלוסין בשנת 1939 הוא רשום כנגן ב"קפה אירופה" שבכיכר ציון (היום מאכלס את המקום סניף בנק לאומי.)

למשפחה היו ארבעה ילדים אחד מהם מאיר דיסקין שימש שנים רבות כצלם טלויזיה מוכשר.

למשפחה הייתה חנות מכולת וגם קיוסק עיתונים ליד תחנת אגד הישנה. אשר נחנכה בשנת 1932 שנה לפני חזרתה של פנינה לירושלים משדה -נחום.

בני משפחת דיסקין

במסגרת עבודתה שמשה פנינה גם כמוכרת בקיוסק העיתונים של משפחת דיסקין. ליד תחנת "אגד" .

כאן היא מצולמת עומדת בפתח הקיוסק.

<u>תחנת אגד ברחוב יפו</u>

האדמות לאורך רחוב יפו ,שנקנו בידי משפחת קוקיא ,במיוחד בידי האח יוסף בנו של האח אפרים ,שרכש את האדמות בחלקה הצפוני של דרך רחוב יפו, בשנת 1932 בימי המנדט הוקמה התחנה המודרנית לשרות הציבורי באמצעות אוטובוסים בחלקה שמאחורי בנין העמודים .

במרווח בינם הייתה הכניסה הראשית לתחנת האוטובוסים.

חברת "המהיר" נכנסה לשותפות עם האח דוד קוקיא הבנקאי והסוחר, להקמת התחנה ששרתה את הקווים לרמלה, תל אביב ובאר שבע , דוד קוקיא הוריש את עסקיו ורכושו לבניו פנחס ועזרא קוקיא ,בניו של דוד הקימו גם בתי מלון בירושלים כמו מלון "תל אביב" (כיום מלון רון) ומלון "פלטין" הנמצא עד היום מול קולנוע עדן עליו השלום ברחוב אבן ישראל .

בחצר האחורית מאחורי בנין העמודים היה אולם המתנה לנוסעים ,קופות משרדי חברת המהיר חדר מנוחה לנהגים ומסעדה לנוחות ציבור הנוסעים

חברת "המהיר" שינתה את שמה לחברת "המקשר" לאחר שאוחדו חברות ההסעות נקראה החברה המשותפת "אגד", כפי שהציע ביאליק.

בחברת אגד היהודית בקו לתל אביב התחרתה החברה הערבית "שירקי אל תמייה" שתחנתה הייתה מול בנין העירייה של היום בתחילת הרחוב שם היה המוסך לתיקון האוטובוסים .

<u>פנינה מכירה את יעקב קרמר ומקימה משפחה</u>

בתחנת אגד הישנה הכירה פנינה בחור צעיר בשם יעקב קרמר אשר נשלח לארץ על ידי הוריו מהעיר ביאלסק- פודלסקי שבפולין על מנת ללמוד

באוניברסיטה - העברית שעל הר הצופים.יעקב החל לעסוק בעניינים פוליטיים וההורים חששו שמא יסתבך ועל כן החליטו להרחיקו מפולין.
כל המשפחה נרתמה למאמץ ואחותו הגדולה ציפורה תרמה את כל חסכונותיה על מנת לממן את הנסיעה. (על המשפחה נכתוב בקרוב בעבודה נוספת).

יעקב קרמר

אלא שבני המשפחה שקעו לתוך מצב כלכלי קשה ולא יכולים היו להמשיך ולתמוך בבנם וכך נאלץ יעקב להפסיק לימודיו לצאת ולעבוד.

העבודה אותה מצא הייתה בתחנת "אגד" כסבל.

שם הכיר את פנינה מוכרת העיתונים בקיוסק –ופנינה אפשרה לו לקרוא עיתונים ללא תשלום.

.פנינה ויעקב נישאו בשנת 1938 באותה התקופה היו בני משפחתו של יעקב עדיין בחיים מצבם הכלכלי היה קשה ביותר אחותו הגדולה בדקה בספריה והתברר לה כי משפחת שטמפפר הינה משפחה ידועה בארץ ועל כן התחננו ממש לעזרה כלכלית הם לא ידעו כי פנינה והוריה מצויים אף הם במצב כלכלי קשה

פנינה -1939

יעקב (מסומן) עם חבריו הסבלים בתחנת "אגד"

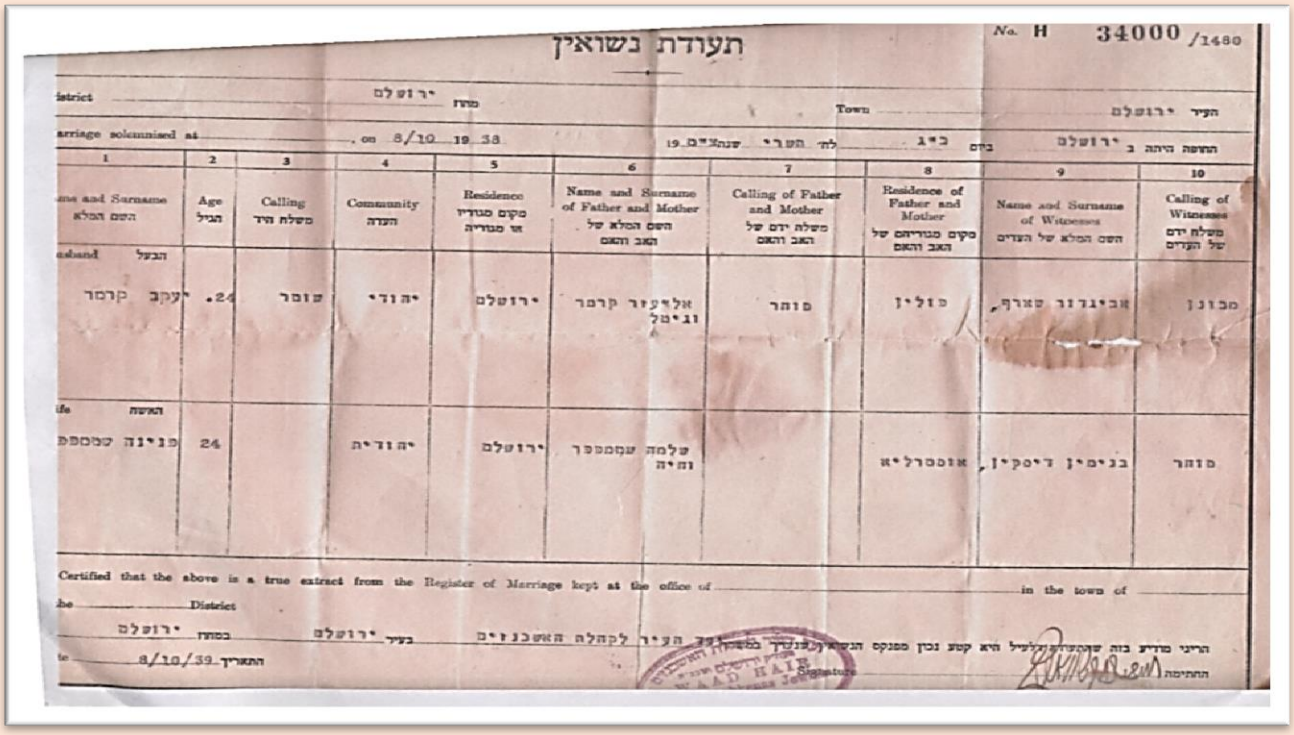

יעקב –נוטר במשטרת הישובים העבריים מכאן עבר לשרת במשטרת המנדט ולאחר מכן במשטרת ישראל

למשפחתו של יעקב כותבת פנינה כי היא מבקשת שאחיותיו הצעירות של יעקב (שנספו אחר כך בשואה)-תהיינה לה לאחיות כי אחות אין לה.

היא מנסה להרגיע את אמו של יעקב ומספרת שיעקב אומנם שוטר אולם תפקידו לשמור על משרדי ממשלה ואין התפקיד מסוכן ביותר. (נורא לחשוב

שזמן כה קצר לפני השואה הנוראה חשבו היהודים שם שהסכנה האמיתית נמצאת בארץ- ישראל).

תעודת נשואין

No. H 34000/1480

District ירושלם מחוז Town ירושלם העיר

Marriage solemnised at ירושלם on 8/10 19 38 בתים כ"ג לחודש תשרי שנת תרצ"ט 19

התושב היתה ב ירושלם

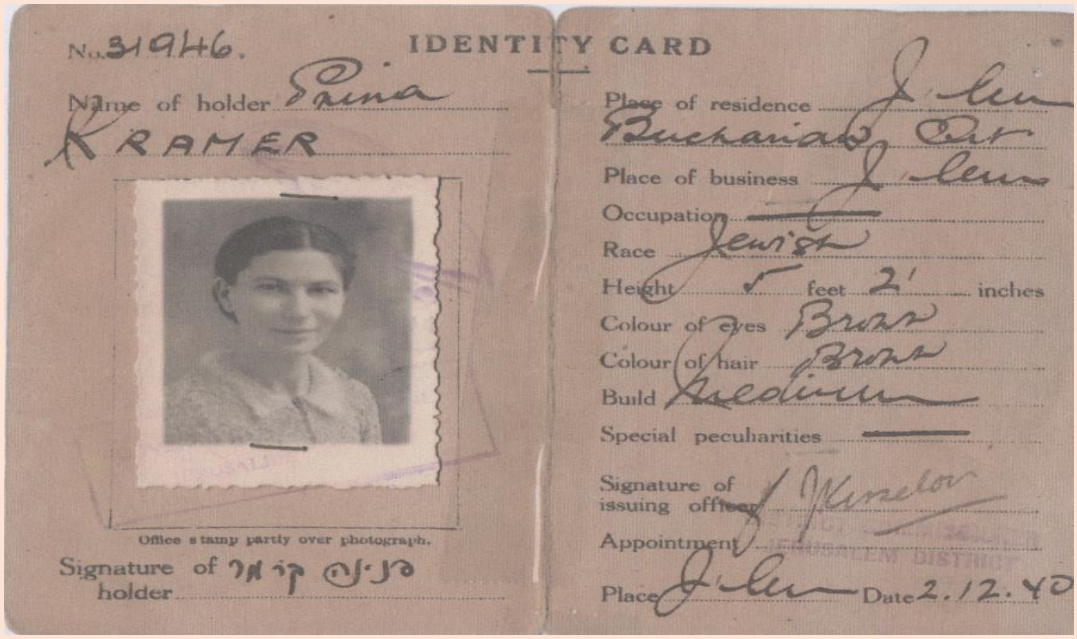
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Name and Surname השם המלא	Age הגיל	Calling משלח יד	Community העדה	Residence מקום מגורים או מנדיה	Name and Surname of Father and Mother השם המלא של האב והאם	Calling of Father and Mother משלח ידם של האב והאם	Residence of Father and Mother מקום מגוריהם של האב והאם	Name and Surname of Witnesses השם המלא של העדים	Calling of Witnesses משלח ידם של העדים
Husband הבעל יעקב קרמר	24	סוחר	יהודי	ירושלם	אלעזר קרמר וג'מל	סוחר	פולין	אביגדור שרף	מכונן
Wife האשה פנינה סטמפפר	24		יהודית	ירושלם	שלמה סטמפפר וחיה		אוסטרליא	בנימין דיסקין	סוחר

Certified that the above is a true extract from the Register of Marriage kept at the office of ירושלם in the town of ירושלם the District ירושלם מחוז ירושלם בעיר התאריך 8/10/39

הריני מודיע בזה שהנישואין הללו הוא קטע נכון מפנקס הנשואין שבמשרדי לקהלה האשכנזים בעיר ירושלם

Signature חתימה

תעודת הנישואין-העדים אביגדור שרף בעלה של אסתר בת הדוד מוטקה (אפטייקר) ובנימין דיסקין

No. 31946.

IDENTITY CARD

Name of holder Paina KRAMER

Office stamp partly over photograph.

Signature of holder פנינה קרמר

Place of residence Jerusalem Bucharian Qr.

Place of business Jerusalem

Occupation —

Race Jewish

Height 5 feet 2 inches

Colour of eyes Brown

Colour of hair Brown

Build Medium

Special peculiarities —

Signature of issuing officer M. Kimelor

Appointment

Place Jerusalem Date 2.12.40

תעודת זהות של פנינה- 1940

בני הזוג עברו להתגורר בשכונת הבוכרים ויעקב התגייס למשטרת המנדט.

בשנת 1942 נולד הבן הבכור והיחיד מיכה.

מיכה בן שנה וחצי

חצר בשכונת הבוכרים –שם התגוררה המשפחה

בשלג בשכונת הבוכרים

הבית בשכונת - הבוכרים ברחוב "ישא ברכה" מס' 37 כפי שהוא נראה היום הבניין משמש היום בית - ספר חרדי. החלון הימני הקיצוני היה חלון הדירה של המשפחה (המטבח והשירותים היו בחוץ).

באותה התקופה נקרא המקום רחוב פינחס הכהן 13

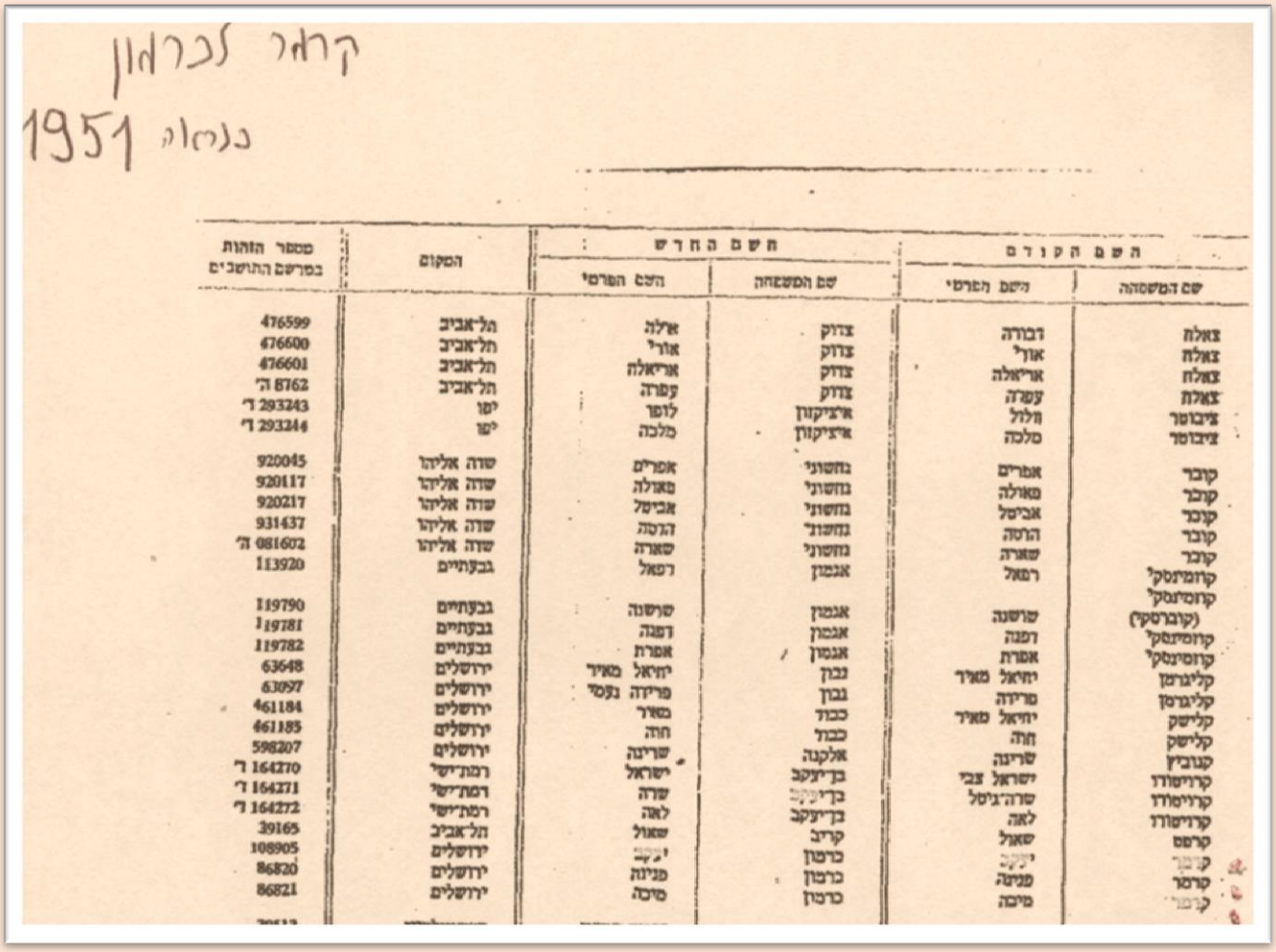
מיכה ליד המקלט מלחמת השחרור

יעקב במשטרה, ראשית שנות ה-50

פנינה ויעקב בשנות נישואיהם הראשונות

קרמר לכרמון
בשנת 1951

שם המשפחה	השם הפרטי	שם המשפחה	השם הפרטי	הישוב	מספר הזהות במרשם התושבים
צאלח	דבורה	צדוק	אלה	תל־אביב	476599
צאלח	אורי	צדוק	אורי	תל־אביב	476600
צאלח	אריאלה	צדוק	אריאלה	תל־אביב	476601
צאלח	עפרה	צדוק	עפרה	תל־אביב	8762 ה'
ציבוסר	חלול	איציקזון	לופר	יפו	293243 ד'
ציבוסר	מלכה	איציקזון	מלכה	יפו	293244 ד'
קובר	אפרים	נחשוני	אפרים	שדה אליהו	920045
קובר	מאולה	נחשוני	מאולה	שדה אליהו	920117
קובר	אביטל	נחשוני	אביטל	שדה אליהו	920217
קובר	הדסה	נחשוני	הדסה	שדה אליהו	931437
קובר	שמרה	נחשוני	שמרה	שדה אליהו	081602 ה'
קוברסקי	רפאל	אבמן	רפאל	בבעתיים	113920
קוברסקי (קוברסקי)	שושנה	אבמן	שושנה	בבעתיים	119790
קוסיצקי	רפנה	אבמן	רפנה	בבעתיים	119781
קוסיצקי	אפרת	אבמן	אפרת	בבעתיים	119782
קליגרמן	יחיאל מאיר	נבון	יחיאל מאיר	ירושלים	63648
קליגרמן	פרידה נפתלי	נבון	פרידה נפתלי	ירושלים	63097
קלישק	יחיאל מאיר	כבוד	מאיר	ירושלים	461184
קלישק	חוה	כבוד	חוה	ירושלים	461185
קנובין	שרינה	אלקנה	שרינה	ירושלים	598207
קרוישורד	ישראל צבי	בן־יעקב	ישראל	רמת־ישי	164270 ד'
קרוישורד	שרה־ביטל	בן־יעקב	שרה	רמת־ישי	164271 ד'
קרוישורד	לאה	בן־יעקב	לאה	רמת־ישי	164272 ד'
קרשם	שאול	קריב	שאול	תל־אביב	39165
קשר	יעקב	כרטון	יעקב	ירושלים	108905
קרמר	פנינה	כרטון	פנינה	ירושלים	86820
קרמר	מיכה	כרטון	מיכה	ירושלים	86821

משפחת קרמר משנה את שמה לכרמון-1951

במלחמת השחרור עזבו תושבי קטמון הערבים את בתיהם ותושבי שכונות הספר של ירושלים וכן תושבי הרובע היהודי בעיר - העתיקה פונו לשכונה זו.

חיה, אמה של פנינה התגוררה אז ב"בתי מחסה", היא לא הסכימה להתפנות מן הרובע היהודי כאשר עוד ניתן היה לעשות זאת .

לאחר הכניעה , יצאה מהעיר העתיקה כאשר רק מפתח הדירה תלוי על צווארה, חולה וכמעט עיוורת לחלוטין.

המשפחה קבלה דירה קטנה ברחוב ביל"ו שנקרא אז רחוב העמק.

תושבי השכונה היו תושבי השכונות שסבלו הפגזות קשות , רבים ממפוני העיר העתיקה , מאנשי כוחות הביטחון וחיילים משוחררים.

מיכה החל ללמוד בבית הספר על שם אליהו הכרמלי שברחוב עמק - רפאים שעשה אז עבודה לא רגילה בשילובם של ילדי עולים חדשים מארצות -המזרח וילדים ניצולי שואה - בחברה הישראלית.

מורתו המיתולוגית , שעל שמה קראנו את בתנו הבכורה תמר , הייתה תמר הלוי בתו של משולם הלוי מורה ידוע בישוב .

אחיה , יצחק ,היה בין חללי הל"ה .

בספרו האוטוביוגרפי "אבני דרך" סיפר משה דיין על מורו מנהלל משולם הלוי, שהוליך אותו ואת חבריו בשבילי התנ"ך: "לתנ"ך - עדיפות ראשונה... אצל משולם למדנו תנ"ך... למדנו את הפרקים ובעיקר למדנו לאהוב את הספר.... הכרנו את טבע הארץ כמות שהוא כיום, וכמתואר בתנ"ך" .

תמר הייתה מורה צעירה שהשקיעה את כל כולה בחינוך הילדים ורבים רבים חבים לה את שילובם בחברה , את ההתגברות על קשיים ואת ההישגים אליהם הגיעו.

באותן השנים החל יעקב להיסחף לפעילות פוליטית ולאחר שנבחר וקבל משרה במועצת הפועלים –התפטר מהמשטרה.

מהלך זה הביא על המשפחה קשיים לא קטנים באשר עברו שנים עד שהצליח אחר כך להשתלב ולמצוא עבודה קבועה כמנהל סניף בקופת חולים.

לאחר סיום לימודיו ביסודי המשיך מיכה ללמוד בבית החינוך התיכון לילדי עובדים בית ספר פועלי בהתאם לרוח ששררה בבית. את לימודיו סיים בגיל צעיר ולאחר שנת לימודים באוניברסיטה התגייס לצבא ושרת בחיל - האוויר.

לאחר שהשתחרר המשיך בלימודיו כשהוא מייעד עצמו ללימודי הוראה בה אומנם עסק.

<u>הבית ברחוב יזרעאל 4</u>

הדירה ברחוב ביל"ו הייתה שייכת לחברת "עמידר".

בשנות השישים החליטה המדינה להציע לדיירים לרכוש את דירותיהם.

יעקב חשש מאד שלא יוכל לעמוד בתשלומים וכאשר נודע הדבר לשכנים - הגישו הם בקשות לרכוש את הדירה.

מיכה השתחרר מהצבא ועבד במקביל ללימודיו ואז הוחלט שהוא ירכוש את הדירה בתשלומים מכספו ויעבור לגור בה עם משפחתו לאחר שיינשא.

ואומנם לאחר שנישאנו רכשנו עבור פנינה ויעקב דירה בדמי מפתח במרכז העיר ברחוב יזרעאל 4 שליד רחוב בצלאל, ועשינו מאמצים כבירים לרכוש את הדירה ברחוב ביל"ו.

רחוב ביל"ו בקטמון הישנה

המדרכות בחלק זה הן פרוייקט שלי . המדרכות נסללו לאחר שנים של כתיבת מכתבים לעירייה ובקשות לאפשר להוביל את עגלת - הילדים בבטחה (במקום המדרכות היו אבנים וסלעים).

ברחוב ביל"ו התגוררנו עד לשנת 1988 עד שהיה זה ממש בלתי אפשרי להתגורר בדירה בת 64 מ"ר עם שישה ילדים .

הדירה אליה עברו פנינה ויעקב הייתה בתחילתו של רחוב שהסתעף מרחוב בצלאל - רח' יזרעאל.

דירה בת שלושה חדרים בקומה ראשונה עם מרפסת וגינה.כמעט ממול לבנין "בית –העם".

פנינה נהנתה מאד מהקרבה לספריה,לשוק מחנה -יהודה ובכלל למרכז העיר ואפשרויות התחבורה משם.

בתחילת שנות השבעים נפטרו זה אחר זה יששכר ויעקב.

חייה של פנינה השתנו.

לאחר מותם היא הפכה להיות עוד יותר עצמאית ופחות מחוייבת.

פנינה יעקב ויששכר קבורים האחד ליד השני בהר המנוחות

יששכר נפטר בט"ו באלול תשל"ב.

יעקב נפטר בכ"ו בחשוון תשל"ג

חברותיה הרבות נהנו מאד מהאפשרות להגיע אליה בקלות ולנצל ביקורים במרכז העיר כדי לבקר באותה ההזדמנות גם את פנינה,לשתות משהו , לפטפט ולהשיח את הלב.

כשהילדים גדלו קצת הם כבר לא היו זקוקים ללווי שלנו כדי לבקרה והיו מנצלים נסיעות העירה כדי להגיע אליה,ולהתפנק קצת. פנינה גם היא לא ויתרה על ביקור שבועי קבוע אצלנו.

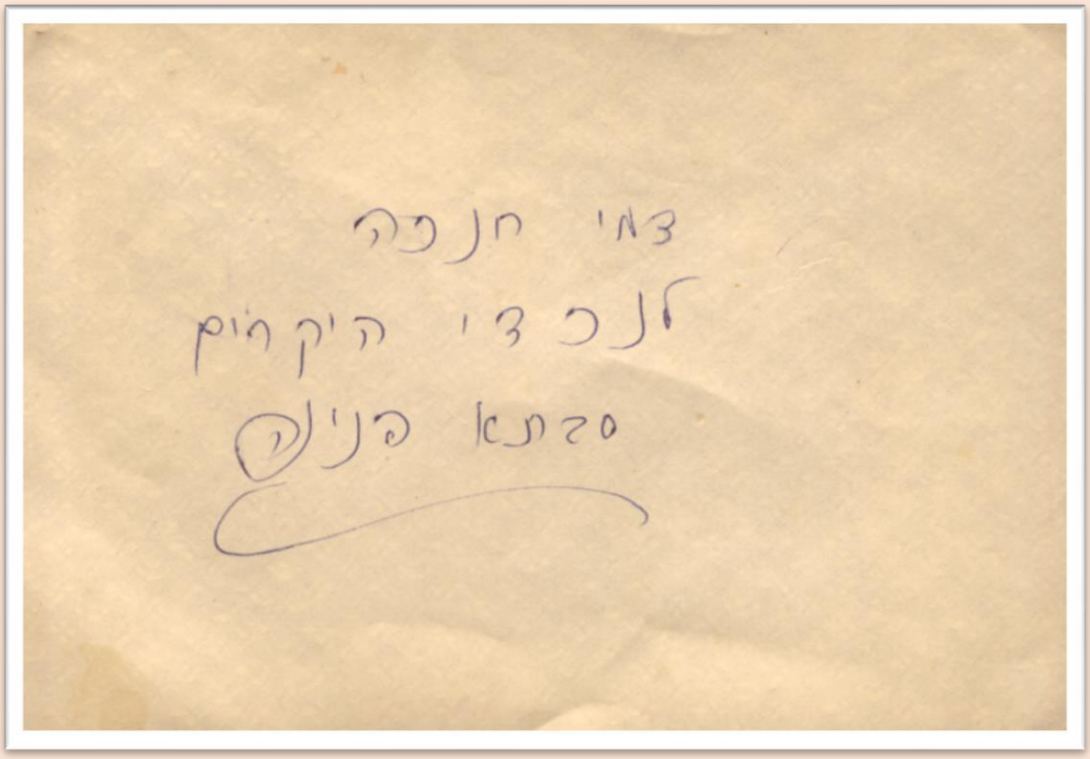

בדירה בביל"ו 8 -פנינה יושבת מאחור.

על השולחן שלושת הנכדים הצעירים- איילת , תליק ויזהר לאחר ההמלטה של גורה הכלבה.

אחת הגורות גדלה להיות סוניה שגדלה אצלנו

פנינה אהבה והתגאתה מאד בנכדיה ,הנכדים היו לה פיצוי על אחיה שלא נולדו או שנפטרו סמוך ללידתם,לילדי אחיה שלא נולדו,ולילדים שלא נולדו לה מלבד מיכה.

הנכדים היו קשורים אליה מאד היא הייתה משוחחת איתם כשווה מול שוים על נושאים רבים מאז היו קטנים.

מלבד יזהר שהיה צעיר ואינו יכול לזכרה –נשארה דמותה חקוקה בליבותיהם של כל חמשת הילדים הבוגרים יותר.

כיתה ג'

הקמטים של סבתא

מילים: הרצליה רז

הפנים של סבתא כמו רשת חוטים,
כל קמט הוא חוט ,המוני קמטים.
"לכל קמט - סיפור" כך סבתא אומרת.
"בקמטים אני סיפורים לך שומרת."

אני אוהבת לגעת לה בפנים,
שומעת סיפורים חדשים וישנים,
סופרת כל קמט, נוגעת, סופרת
וסבתא מספרת ומספרת.

אינני מבינה איך סבתא תופרת
לתוך הקמטים סיפורים למשמרת.
בלי קמטים מה הייתה אומרת?
בלי קמטים איך הייתה מספרת?

זיכרונותיי מסבתא פנינה:

- מבלי לראות מה כתבו אחיי: עומר, ישי, אילת ותליק (יזהר לבטח לא יזכור) על סבתא אני בטוחה כי הזיכרון הראשון שיעלה בראשם יהיה תיק ירוק קשיח בצבע ירוק זית עם פסים שחורים מלא בבמבה מעדן דני שוקולד, או וופל מצופה שוקולד.
צריך היה להיות שם ולראות את הסתערותנו על התיק ונטילת השלל (ואל לקורא לחשוב כי ביתנו היה חסר בממתקים).

- פינת משחקים בסלון מלאה בבובות שסבתא סרגה להן את הגוף, קופסאות קרטון שצופו בטפט והפכו לקופסאות אחסון למשחקים וציור שלי מגיל 3 מתנוסס על הקיר.

- עישון:
סבתא עישנה המון , סיגריות שכנראה כבר לא קיימות היום בשוק .
אהבתי מאוד את ריחן וגם ברגע זה ממש כאשר אני כותבת שורות אלו עולה באפי הריח המיוחד שנדבק וקשור כל כך לסבתא.

- בישולים:
  1. חצילים מטוגנים ברוטב עגבניות.
  2. עוגת שוקולד שנאפית בתנור שעומד על הגז (כן, כן שמעתם נכון)
  3. עוגת ביסקוויטים עם פודינג שוקולד.
  4. קציצות נורא טעימות שסבתא הכינה מכל שאריות האוכל שאבא בישל ללא הצלחה בזמן שאמא "בילתה" בבתי חולים בזמן שילדה את אחיי .

- סיפורים מרתקים על ספרי מתח שקראה או סרטי טלוויזיה שראתה.
גם הסיפור הכי משעמם הפך אצל סבתא למרתק.

- תלתלים:
סבתא פנינה ספרה לי תמיד כי נולדתי מתולתלת ובתור ילדה לא הבנתי להיכן נעלמו תלתלי כשבגרתי ועליתי לכתה ז' החלטתי להסתפר וסבתא כל כך התלהבה " הנה חזרו שוב התלתלים" היא אמרה.

- חברות של סבתא:
לסבתא היו הרבה חברות וחברים, לילאן, חוה, לנה, דיצה, לאה, זכריה ודבורה את כולם הכרתי והתרשמתי מאוד מכולם.

- מזכרות מסבתא:
עדיין אני שומרת בבית מספר מזכרות מבית סבתא ולמרות שמזכרות אלו בלות וקרועות בחלקן אני לא מוכנה להיפרד מהן כמו:
שרפרף מנצרים נמוך
סבון עטוף בסרט עם פרח שסבתא קיבלה בעת שהייתה בבית החולים.
חולצה רקומה ברקמה תימנית שאני עדיין לובשת.

- סריגה:
אמא שומרת עדיין סוודרים שסבתא סרגה לנו עם דוגמאות גמלים וצורות גיאומטריות מיוחדות שעברו בין כל האחים בירושה ומהווים מוטיב חוזר בכל תמונות הילדות של נכדי סבתא פנינה.

לא התברכתי בכישרון הסריגה וכאשר הטילו עלי משימת סריגה בשיעור אומנות בבית הספר התגייסה סבתא לעזרתי (בשיתוף פעולה עם סבתא הדסה) וסיימה את העבודה במקומי.

את סבתא אהבתי מאוד, אהבתי את אמירותיה הישירות, והבוטות לפעמים ובמיוחד את סיפוריה על ילדותה בחדרה.

ביליתי עם סבתא זמנים טובים וזמנים קשים לעת ערוב ימיה כאשר שהתה בבית החולים לפני מותה.

את סבתא פגשתי בפעם האחרונה כמה שעות לפני מותה.

סבתא רצתה שאגזוז את ציפורני רגליה לקראת ניתוח אותו הייתה אמורה לעבור יום למחרת.
"לא יפה כי הרופאים יראו כי לא גזזתי את ציפורניי" אמרה

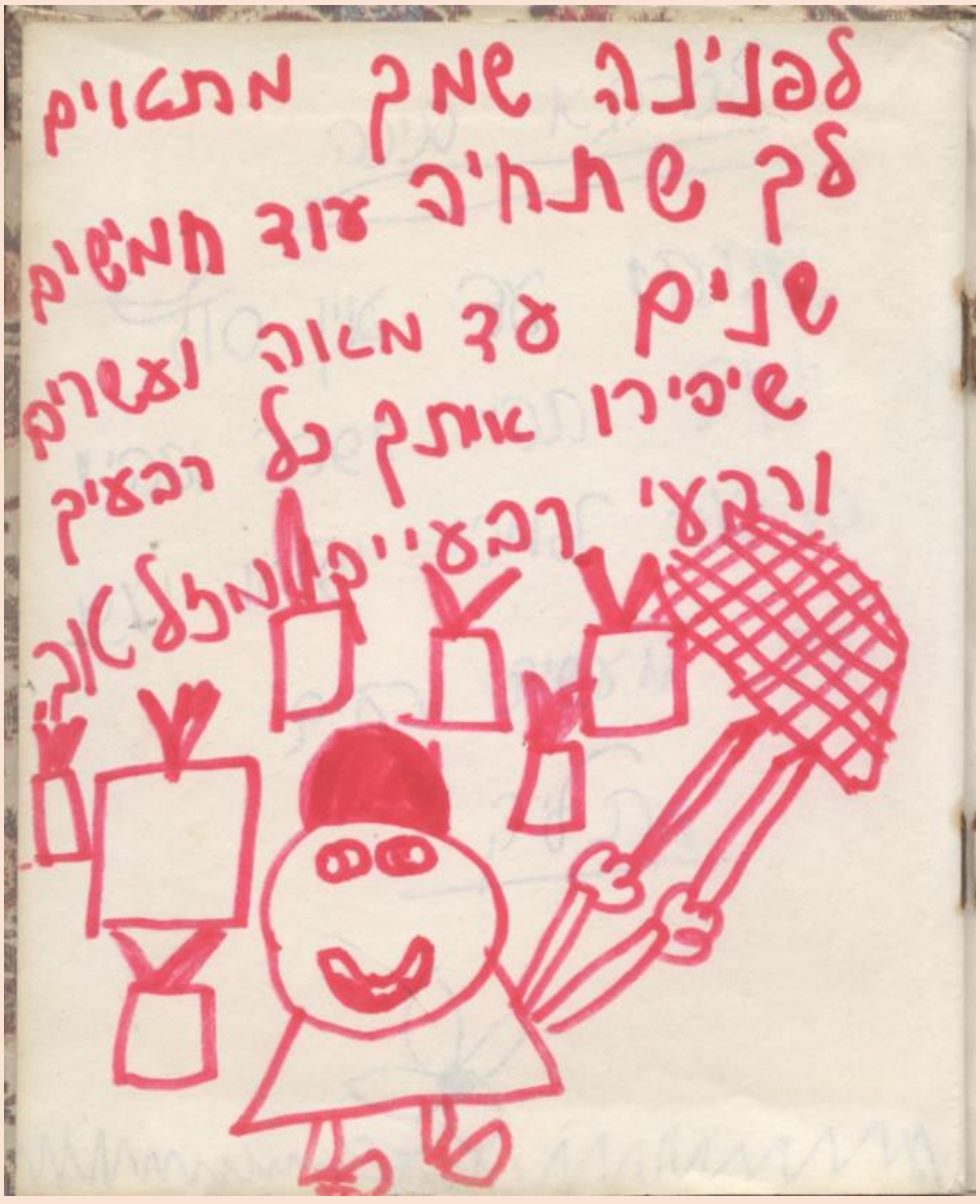
"תאספי את הציפורניים" הוסיפה " אחרת יבואו מלאכים ויאספו הם את ציפורניי" כך אמרה.

עד היום כאשר אני גוזזת ציפורניים נזכרת אני בסבתא וכמובן נזהרת מאוד לאסוף את ציפורני כולן.

תמר

כתב עומר כתה ב'

סבתא פנינה בעמק עומר.

ראיתי את סבתא פנינה בפעם האחרונה בגיל שלא הבנתי בו הרבה. אבל אני חושב שעכשיו, 20 שנה לאחר שנפטרה, אני אולי מבין מעט טוב יותר עד כמה סבתא שלי הייתה חכמה.

סבתא פנינה לא התעניינה בסיסמאות גבוהות. היא כבר הייתה כאן מספיק זמן כדי להבין שהרקול פוארו ופרופ' מוריארטי יודעים על החיים ועל המוות טוב יותר משמעון פרס.

סבתא פנינה לא פחדה מהמוות. היא אהבה להתבדח על אנשים שמתאבלים על מות יקיריהם ולמעשה מתאבלים על עצמם. נדמה לי שסבתא פנינה רצתה להפיק את הטוב ביותר ממה שנשאר לה עם הנכדים שהיא כל כך אהבה, ולעבור לעולם הבא כשהיא משוחררת מדאגות.

אני חושב שלסבתא פנינה היו תוכניות מסודרות לגבי הטיול שלה בעולם הבא. בגלל זה היא הלכה לשם בעיניים פקוחות כשהיא צלולה לחלוטין. אני משוכנע שהיא עושה שם חיים משוגעים: מרוצה משפע הסדרות הבריטיות בטלוויזיה ומעשנת ללא הגבלה, בלי פילטר.

אני עצוב מכך שהיא הלכה כל כך מוקדם, לפני שהספקתי להכיר אותה באמת. אבל כמו שסבתא פנינה אמרה: אנשים לא מתאבלים באמת, הם רק מרחמים על עצמם. יכול להיות שאני מרחם על עצמי, אבל אני מתגעגע.

ישי ביום הבר - מצווה שלו עם שתי הסבתות

פנינה תמר מיכה ויזהר בדירת סבתא הדסה

20.01.2009

1

סרטון - [illegible]

/

ההקשרים לסרטים קצת קצר עלי

סרטון של סרטון פנימי. אני לא

יודע כמה נכבדותיו הם מדוייקים היו,

הנגן שאתה נמצא בעורה ומנגן כמעין

מוזיקה שנותנת לי זיהוי. הרושם

שאתם נמצאים על הבמה הם עקיבות

הנגינה האבסורדית. שיר לתפסה

היצירה של מלפנו עשרים וו שנים שנים.

כלומר זו אחת) וכמו קולה זו סרט"ב צלה

(סרטית סלון ב') בידי השחרת.

היתכן) עם סדר בידי השחרת (בדב"ס סדר

התפוז, על כמה נס של ים (אבל בסלון

ילדים שחרים עם סרטון הנגלה את צינה

בעונה הכי מוכי של הנגלה. עוד הבחת,

קנלה שחת יוגלה תהייב 'לימוס' בעצמו,

הנלחר היה על כלה הוא סקסטנליים שבשנו

סלפר שבינוחה אשה אלי חשק עליהן

מקומו תצ"ר!!.

הילדים נאחזה השושנה (השחרטה יב ב"ש)

הרי שעכברת מלחמה של סרטון בעונה

עם כדר התאוננה הילדים שסתם

תשח זאנה מ"ש סעלם היא הבית!.

כשאה שילך נעטע נעבה לילחת עני

בעטה בסנון 2 עיף תשח, זאנה!!

2

מי שלא פחד לא היה נכנס בכלל
רבים מהם השנים.
לו היתה סכנה בארץ יותה מרגיש.
שלם גם בחופשה בלונדון לפעמים. מרגיש
לגמרי, כאילו לא היה מלחמה בכלל
פתוח". ואז היתה אווירה בלילות
מתשבים עצמותיו וסיפרתי לעצמי שלפה
לסכנה פחות היה מה שהיום, רחוב
כאילו אין דשא. שיכיבו אלינו ירמיהו.
שלך כאן ב ירושלים לפני סתם לתור
אלינו, לשנוא את סכנה מפורסת
על כיבוי בקיבוץ השואב היו מתחבים.

לשלמה בת - הספר הסוציאלי כיוון שלי
ומאוד שלי, אשתו בקונסרבטוריון עם תשעות
לשנות אחרי, אשתו בקונסרבטוריון עם תשעות
הילדים שלי. סיפרתי פחד ואז אשתו
בית הספר. סיפרתי הבתחות
בישובי מרכזים לי מתאוות
בילות ביתה ואחו היתה מקשיבה
הבנים. בילינו היו מצחיקים את
סיפרתי הפיכה שפע שעות מעניין.
מאוחרת היתה.
ב1, אפשר שלמה לוקחים את אחות והמלונים
בסוכות אנשים שהיתה בילוי שכיף
פיס מתוחכמת ירמיהו היתה מעולות
אוכל לפני שעלק ר-דבר). הלפחות
שכיף ימי סוף כאשר הוחלפה (כי
הבנים בקבוצה כאשר אחת בילוי
ואחד ופעות ראשית היו מצפות גם
סיפרתי פחד. אחד שיחת בילוי
כי שפע הרחם והאוכלה שיכלתן שפע

בראשי מלבא ביאר. מכל שאדבר מן
הנשמה שלו תניד הלבנה ובלעם ומל
סיפור פנינה הי"ד מישב, מתוך
בעולם הוא לזיכרונה של סיפור השפה שלו.
כשלהתי (בלה בלהה) את מכך
הנאורים שלו. והעלתי לגזע שאר ה"ל
מישוך בשנן מיטים שנבון לפיום בצפות
בעיטת.

ל. 0001 שבות בזבה...
על ספרים וסיבולת היבן שעת
ל.ב. מקוד שיש אוסקה מובה

מתשבע ומאד
תוכה על הכל סיפור
על עולם.
על אנ"ן היום יום ועם שלו קהלו
ישוחח מיתה כאקדח ללקוד מאוצות"ה
העולם ושלו נאמנה ל. הבינלאומי

כיתה ובכרה אוילרט

הסבתא הירוקה והמכושפת שלי

האמת שהכותרת שלי מעט מטעה:-"..מה פתאום ירוקה...ועוד מכושפת..?" – רחמנא ליצלן. אבל סבתא פנינה תמיד הצטיירה בעיניי כילדה כדמות קסומה מתוך אגדה דמיונית. הייתי מגיעה אליה לפעמים בצהריים, חמושה בחליל-צד. ומדוע חמושה? ..כי היה לשכנים שלה כלב מרעיש ואימתני, שענה לשם האלוהי אפולו. בתור ילדה חששנית, טיפסתי על גדרות רק כדי להתרחק ממלתעותיו הנבחניות. אבל ידעתי שכדאי לי לטפס...כי בתוך הבית תצפה לי הסבתא שלי. היקרה והאהובה. היא הייתה מקבלת את פני-זורחת מקמטים, עם חיוך ירוק ומסתורי, אפופה בעשן סגריות, אחרי שבלעה בעיניה בטח כבר כמה רומני מתח עסיסיים.. אני מתגעגעת אליה.. לתיק הירוק, לבגדים החומים אפרפרים, לציורים שלי שהיו תלויים מעל המיטה שלה, של אסתר המלכה ואחשוורוש, לקופסת הממתקים שעל השולחן, שבאורח-פלא תמיד הייתה עמוסה. ידעתי בוודאות שאקבל מידיה חבילת במבה קטנה וכיפכייף מתקתק (לפעמים גם עוגיית לקח נעימה..). וציפיתי להם, כמו לפרס ראשון בהגרלה. בבית שלנו תמיד היה ארון מלא ממתקים, שלא היה מבייש את עמי ותמי, אבל אצל סבתא, היה לממתקים טעם אחר. קסום. בכלל, מדהים כמה שטעמים, ריחות וצבעים חודרים לנשמה. מילדות.

ואין כמו האוכל שלה. היה לו טעם מיוחד ומקורי. לפני שיעור החליל הייתי מתיישבת בחדר האורחים, ליד שולחן קטן ועמוס מאכלים. היו לה מרקים מהבילים עם כופתאות מפתיעות. חצילים עסיסיים ברוטב עגבניות. אח! ועוגת הביסקויטים עם הפודינג! מה לא הייתי עושה כדי לטעום אותה שוב. אחר כך הייתי מתאמנת קצת בחליל ומסתכלת תוך כדי על חדר האורחים הירקרק, על הויטרינה עם הבובות שאספה במדינות רחוקות ועל התצלומים המשפחתיים שהציצו מתחת ליריעת זכוכית.

כשהייתי יוצאת לשיעור החליל, תמיד הרגשתי קצת יותר אמיצה ומחוזקת..נדמה לי שאפילו לא טפסתי על הגדר כדי להתחמק מאפולו המרושע...אבל אני לא בטוחה..כי זה היה באמת די מזמן...

שנים רבות חלפו מאז הצטרפה סבתא למלאכי השרת..אבל משהו במסתורין המכושף שלה עדיין מרחף אצלי בחלל וגורם לי להתגעגע אליה מהלב ולחלום..

הזכרונות שלי מסבתא פנינה... כתב תליק

במרחק השנים מה שאני זוכר מסבתא זה בעיקר זכרונות של ילד קטן - חלקי סרטים שרצים לי בראש, תמונות וחפצים, טעמים וריחות...

למשל, כששתי הסבתות היו באות לבקר ביום ההולדת ומביאות איתן עוגת שוקולד חגיגית עם המון שכבות ועם קצפת טעימה ודובדנים כשעל העוגה הקדשה חגיגית "לנכדנו האהוב תליק, לרגל יום הולדתך, אוהבות סבתא פנינה וסבתא הדסה"... היום תלויה אצלי בדירה תמונה שכזאת של יום הולדתי השמיני שתי הסבתות יושבות ליד השולחן והילדים עומדים על השולחן במטבח ב'בית הישן' מציגים את העוגה החגיגית ואת גורי הכלבים שנולדה לכלבה גורית... בשנים מאוחרות יותר היו כבר מביאות עוגת גלידה לימי ההולדת שלנו ואז זה כבר היה פינוק אמיתי...

אני זוכר את השבתות כשעושים ביקורים של הסבתות – זה היה מסע של ממש עבור ילד קטן, כשהולכים ברגל מהבית ברחוב ביל"ו בקטמון הישנה, קודם לבית של סבתא הדסה ברחוב אלחריזי ומשם ממשיכים לדירה הקטנה של סבתא פנינה מול בית העם, הכלב אפולו האימתני היה נובח בחצר כשעוברים במסדרון הצר שמוביל לדירה ותמיד הוא היה קצת מבהיל אותי למרות שהיה קשור בשרשרת מאחורי הגדר...

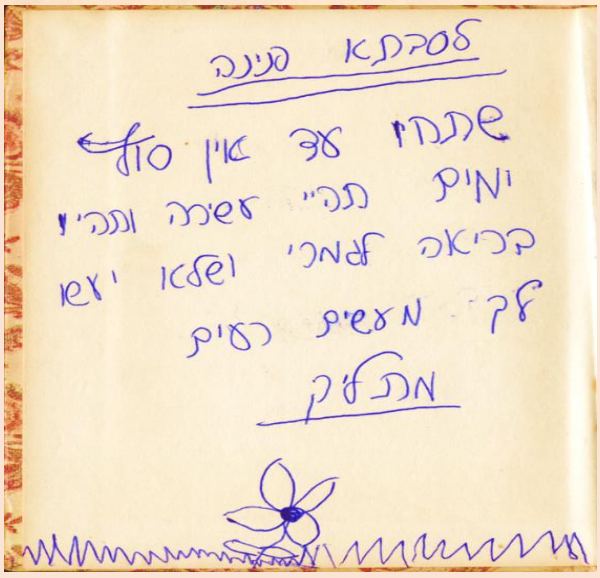
כשמגיעים לבקר, סבתא הייתה תמיד מציעה עוגת גבינה עם ביסקוויטים שתמיד הייתי מחכה לה בציפיה דרוכה וכמובן שתמיד היה לה עוגיות עם ריבה, וחטיף דמוי במבה כזה בשם רונדו (שאפשר להודות אחרי השנים, אף פעם לא סימפטתי במיוחד)

בחדר הקטן של סבתא, היה תמיד ריח חזק למדי של סיגריות, ריח שנדבק גם אליך כשנישקה אותך... לצד המיטה תמיד ספרי מתח בלשיים באנגלית וטלויזיה קטנה שתמיד פתוחה...

בחדר האורחים – אני זוכר שהיו לסבתא כל מיני קישוטים שתמיד משכו לי את העין, העיר ניו יורק כלואה בתוך מיכל שקוף, כשהופכים אותו פתיתי שלג יורדים על כל העיר, אבל בעיקר נמשכתי אל קישוט העץ - עגלה של הנזיר הסיני המחייך, לעגלתו קשור שור, ובמרכולתו דגים שמתכוון למכור בשוק... הנזיר הסיני תמיד עורר לי בראש כל מיני מחשבות על עולמות רחוקים.... עוד קישוט שאני שומר על המדף בבית ותמיד מעלה לי חיוך...

הייתי בכיתה השביעית כשסבתא פנינה נפטרה... אמא העירה אותי מוקדם בבוקר ואמרה לי שסבתא איננה, זו לא הייתה הפתעה כי הייתה חולה עוד תקופה קודם, אבל אני חושב שזאת הייתה הפעם הראשונה שהייתי צריך להתמודד עם מוות בצורה ממשית ואני זוכר שבעיקר תהיתי ביני לבין עצמי איך וכיצד מצופה להתנהג, הנחתי את הראש על הכר וקצת בכיתי, אני זוכר שאחר כך קצת התביישתי בעצמי שעוד העזתי להירדם...

הרבה שנים עברו מאז שסבתא נפטרה, אבל אני עדיין מאוד מתגעגע לשבתות שכל האחים הולכים לבקר אצל הסבתות...

פנינה (עם ישי על ידיה),מיכה ,תמר ועומר- ליד הדירה ברחוב יזרעאל

פנינה ליד מיטתה מאחוריה
ציורי הנכדים

<u>קווים נוספים לאישיותה של פנינה</u>

פנינה ההרפתקנית,מחליטה לטוס ללונדון כדי לחוש את האווירה בה צמחו גיבורי הספרות והספרים אותם הכירה והעריצה.

מדינת ישראל
ETAT D'ISRAEL

דרכון
PASSEPORT

No. 1530036 מס.

השם מרת פנינה כרמון
Nom Mme. Pnina KARMON
בלוית אשתו
ילדים ו לבית
Accompagné de son épouse
née STAMPER et de enfants
NATIONALITE ISRAELIENNE אזרחות ישראלית

מדינת ישראל
משרד הפנים

אדון נכבד/גברת נכבדה,

נסיון השנים האחרונות מראה כי מספר הדרכונים שאבדו לבעליהם נמצא בתהליך של עליה.

עם יציאתך לחו"ל הנך מתבקש, איפוא, לשמור היטב על דרכונך לבל יאבד, ומוצע כי תחזיקו בכיס הפנימי של הבגד; כך שהגישה אליו תהיה קשה. רצוי גם לרשום בפנקס מיוחד פרטים על דרכונך, כגון: מספרו ומקום הוצאתו.

הענות להצעות אלה תמנע אי נעימויות, טרחה וסיכון בטחוני.

דרך צלחה!

5.76 (100,000) דר/29

פנינה המארחת התמידית

מאחר וחברותיה פקדו את ביתה לאורך כל שעות היממה דאגה להשאיר תמיד פתק על הדלת כאשר יצאה מהבית.

היו אלה פתקים מקרטון שמאפשרים לנו להבין את סדר יומה .

"אני במרפסת צלצלי חזק"(תולה כביסה).

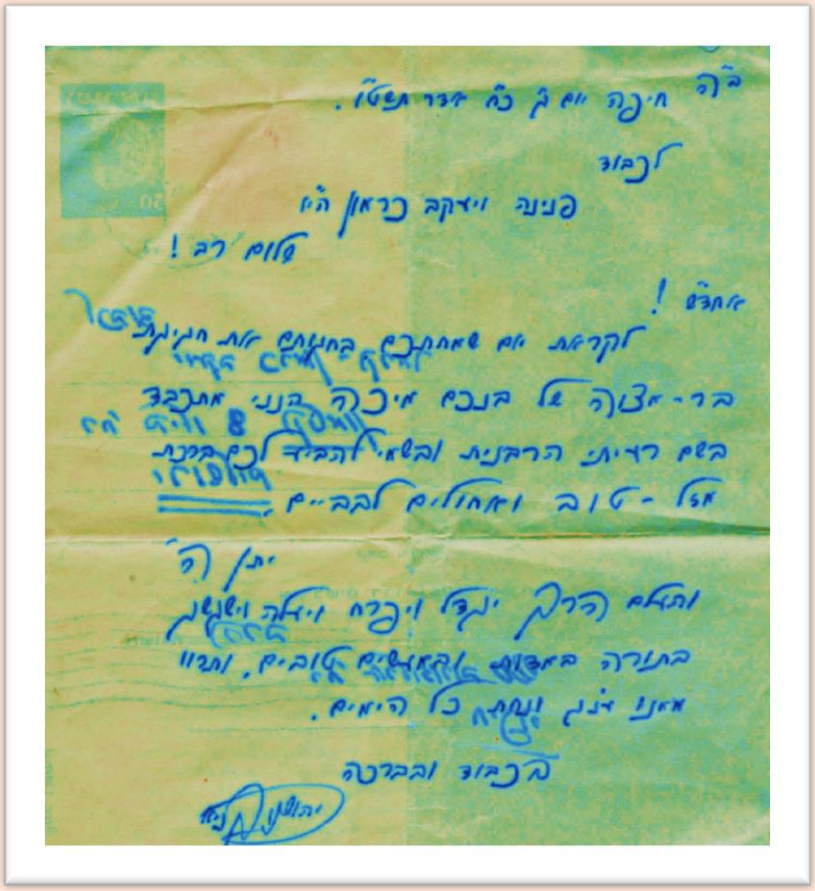
"אני בחנות חוזרת מיד," "אני במשביר לצרכן", "אני בספריה חוזרת מיד",

"אני במחנה יהודה", "אני בקופת חולים".

כך האורחים יכולים היו להבין מתי כדאי לחכות ומתי יאלצו לוותר על הביקור.

והמבקרים היו רבים, (אני מציינת את חלקם בלבד).

<u>בני משפחתה העניפה</u> מצד משפחת שטמפפר ומצד משפחת אמה,משפחות לוי שפירא ושולמן.

בתה של אלקה שפירא נישאה למי שהיה לימים רבה הראשי של חיפה – הרב קניאל.

למעלה ברכותיו ליום בר-המצווה של מיכה

פנינה התידדה מאד עם אלמנתו של בן דודה משה לוי- ליליאן לוי שגרה בשכנות ואפילו טסה עמה פעם לביקור בלונדון.

בת דודתה (השניה) שמחה אטינגר התגוררה גם היא בשכנות וכך היו גם בני משפחתה שלה מרבים לבקרה,אסתר ינובסקי,מרים שוחטמן וגם הילדים הצעירים שפנינה מאד אהבה.

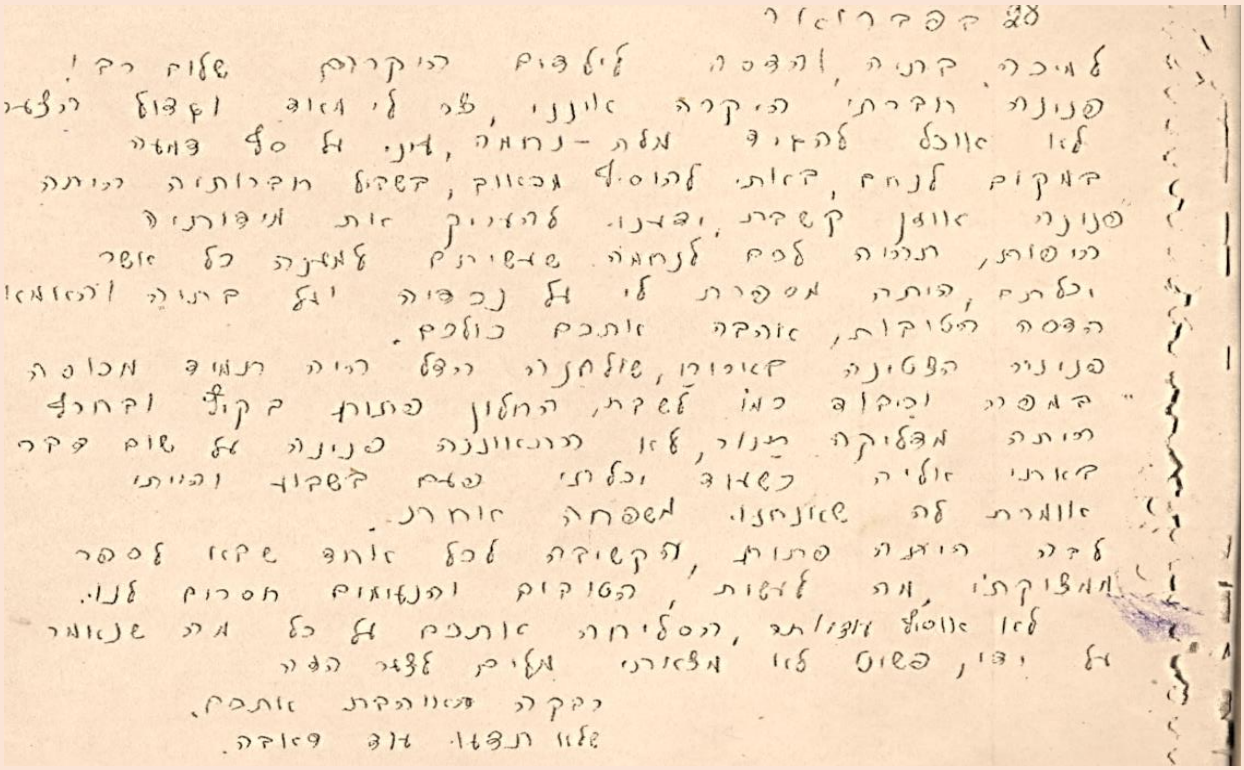
אימי הדסה, שהתידדה מאד אתה גם על רקע גילן הדומה וזכרונות הילדות המשותפים בירושלים.הדסה ופנינה חלקו חברות משותפות רבות.

ושלא להזכיר את הנכדים המשותפים.

חברותיה של הדסה הפכו להיות גם חברותיה של פנינה ונהנו מאד לבקרה.

הגיעו חברות ילדות: דבורה ארליכמן ואחיותיה,הגיעה הרבה השכנה מקטמון לאה יפת,מכרה ותיקה-לנה קלך,בתה של מכרה ותיקה-דיצה חרל"פ, בני הדור הצעיר של קרוביה שאהבו מאד לשוחח עמה בכל הזדמנות..

חברותיה מ"קבוצת השדה" בראשון לציון-רבקה זנדמן,שרה יהלום.

מכתב תנחומים ששלחה החברה מ"קבוצת השדה" –רבקה זנדמן

חברות מהסמינר: קוליה,שהייתה גם חברה מהעיר העתיקה ואחר כך בקיבוץ ועדינה הומינר.

חברות ילדות: דבורה ארליכמן ובני משפחתה (אחותה האהובה על פנינה אסתר רוז ובעלה כבר לא היו אז בין החיים).

חוה כהן (וינקלר)שהייתה החברה האחרונה שנפרדה ממנה בבית החולים קודם פטירתה.

חווה כהן

מתילדה –בתה של באשקה –השכנים מהעיר העתיקה ,בביקור עם פנינה בקבר הרצל

פנינה מימין,עם לנה קלך,ודבורה ארליכמן

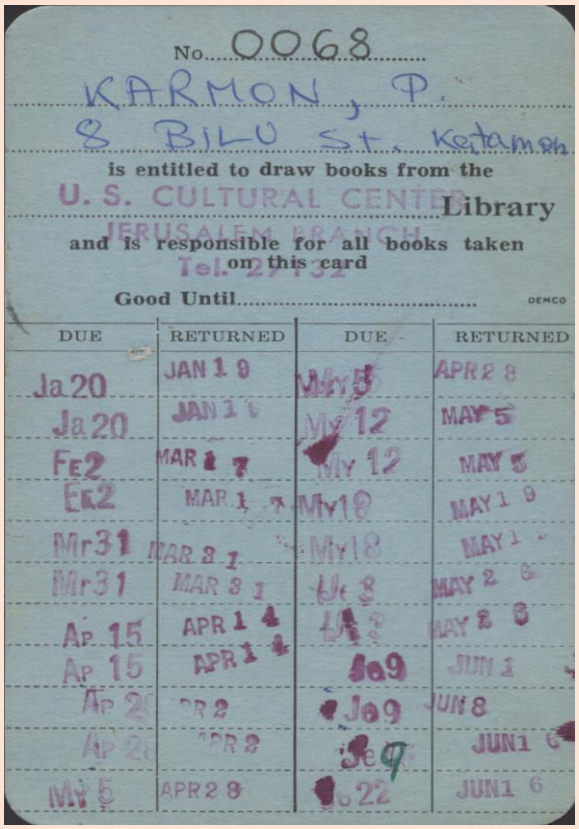
פנינה שמרה גזירים אילו ואחרים מהנושאים שהיו קרובים לליבה

גזירי תמונות שגזרה פנינה מעיתונים ישנים. תמונות שמעידות על עולמה.

ארץ-ישראל ונופיה,הישוב הישן,עולם המקרא,פתח תקווה

פנינה הקוראת הנלהבת ולא רק בספריה אחת

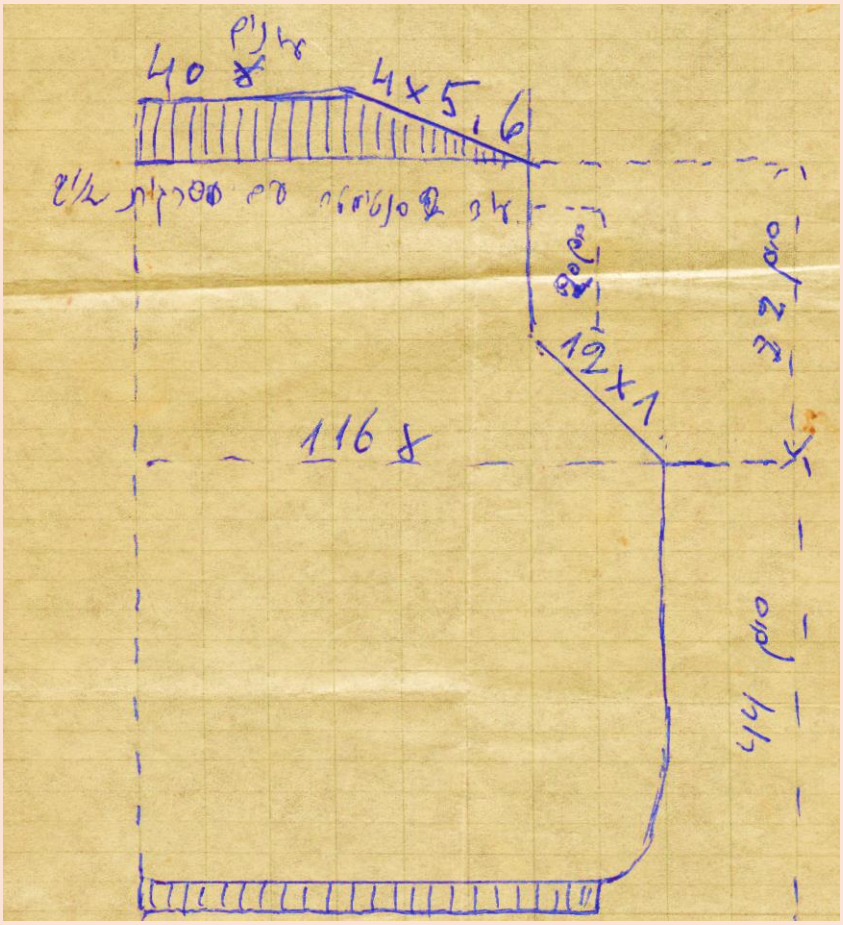

פנינה הפילוסופית-

כל יום הייתה תולשת דף מלוח השנה כדי ללמוד עוד אמרה חכמה וכדי לא לשכוח את התאריך.

פנינה החרוצה בעלת ידי הזהב-

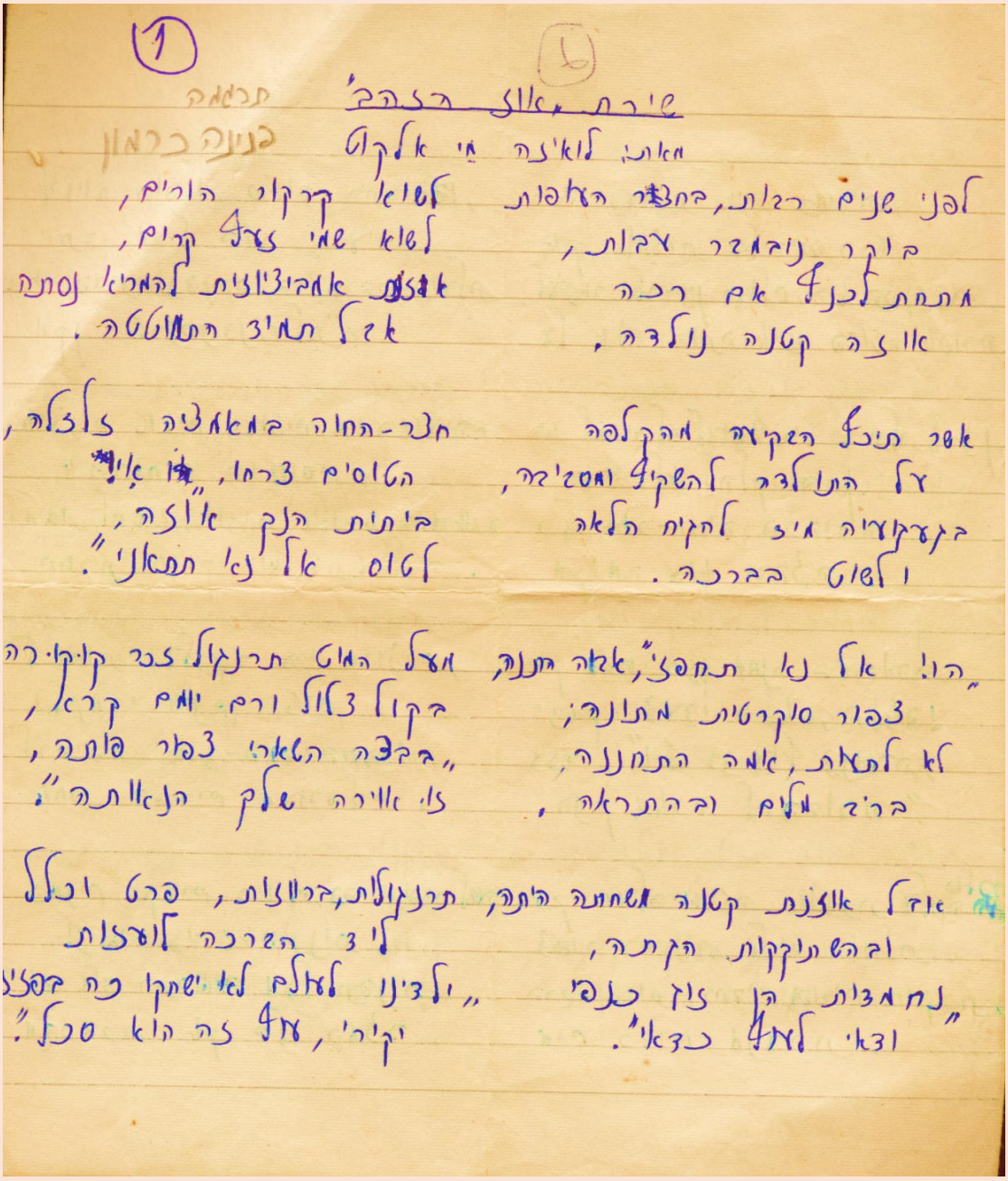
סורגת לילדים סוודרים עם דוגמאות וציורים מיוחדים,רוקמת-

והכל משיירי חוטים –את הכל שמרתי כולל אותו סוודר שהשקיעה בו שעות ושבועות ואחרי כמה ימים הכנסתי אותו למכונת הכביסה מבלי להבין שסוודר מצמר נקי צריך לכבס בזהירות.

אחרי הכביסה הוא כבר לא התאים אפילו לבובה .

<u>פנינה המתרגמת</u>

פנינה אהבה אתגרים ואהבה ספרות היא לא יכלה לוותר על קריאת שום ספר שנפל לידיה וכאשר נפלו לידיה ספרים בגרמנית קראה אותם בעזרת מילון.

1

שירת אלוף הבהב

מאת: לואיזה מי אלקוט

תרגמה
פנינה ברמון

לפני שנים רבות, בחצר הארמון
פרח נורמדר ערבות,
מתחת לבנין אם רבה
אלוצה קטנה נולדה.

אשר תיכף השקיעה מהקה לפה
על התולדה להשקיע ומסיבה,
בקצרירה מיד להקים הלאה
ולשוט בברכה.

"הו! אל נא תחפצי", אלוה מתנה,
בפרי סוקרטיות מתונה;
לא למאות, אומה התמנה,
ברוב מלים ובהתראה.

אודל אוצנת קטנה משחזה היתה,
והשתוקקות הקתה,
"נח מצות הן ניז כנפי
ובאי לארץ כנעני".

לשוא קרקוד הורים,
לשוא שמי צרף קרים,
אמביוציות להמריא נסתה
אל תאיד התעטה.

חנר-החוה באמונה צלצה,
הטוסים ברחו, "אין אויב",
בירות הנק אוצה,
לטוס אל נא תמאני".

אחל המוט תרנגול כנר קוקורה
דקור בלול ורם יומם קרא,
"בבבה השחרי בפרי פותה,
כי אוירה שלק הנאותה".

תרנגולת, ברווזות, פרט ובלל
לי השרכה לוסצות
"ילדינו לאלף לא ישתקו כה בסבל".
יקרי, אלף כה הוא טכל".

(1)

לילות הלבן, סביב התעלפו,
יותר מכל בוע הערפל,
„אי פעם נזדמן, ביקה בתי-תעלת
מקן טרנסצנדנטלי?"

אוכלוסים טובים, פעלתים בשעשועיהם
או פרחים בנעוריהם,
למדו לחשוב, אוכלת עלובה בהתאוותה
חסרת חנוק היא בת-עלייה.

לשחות ולנקר היו מרוצים,
ולקמרי אוכל-פשוט בחפלוים
אחרי דברים מאורגלים.

כאנוש קשים היו לה, כפי שנשמר לשוד
לספור כי שאפתנית,
אשר אז התרוממה מעל תפניית
מזכרת אך בלוי הטבע.

(2)

היא יצעה, כי אינה נמירה,
אך למרות על היום הרע,
לעצור ולהרגיע העולם היא התעקשה,
על אף היותה אינה פטוטה, אפורה.

הוא לא יכלה לעזוב, היא לבו ולא לרגע,
אף לא להלך בחן.
כל חבר-המועצה הלהיבה
מקומה פנוי בקבה.

אך נשמת חנוק אמנה בעקשנות
יצק: בעבי ה לאה, הלילה!
נכרי, "אף כי אלך בנוראה,
הנק שגורה לפחדה".

כך מעלה ומטה אוכלת עלמה הלבן
בפחד עסקנית מלשה תחלתה.
הרבה שנות נחשבים אפורים חוקרת.
אים רבים מנערות.

לנהר נורם הקואה לסוף
פורה יותר מכל נילוס,
כפרים רוננות יבלות לשיר, לטוס,
בינות לאוויר מכסי עלים וסוף.

כאן תיא קן קטן בלתה
ליד המים תשקטים,
בו תולכ לנוח האם העלמה
בל יפריעה בצלי מרטומים.

כאן שאבה להתלוק נוכחיה,
שהסתתרו מכל בריותיה;
כשלפתע קמה בוחה,
"ביבי כהב אטילה צוי אוכה".

בחבר-החול הכל אלמים;
לקולה החלו ברוונים;
בותור קראו ביקני אחות קוניאה,
"מצרי נא, מצרי נא, חצרי לא".

הטטי הקדול מרוצה מלב תב
בקול אשתה לקרואו,
ואחריה האפרוחים מקריב,
"הלואי ואפרוחי עשו כה".

בקבוצתיהן המבדלות פרשו טוסות,
בלשון רכה כורעות,
"רבונו לה'טרק, ברלת הכוכבות
מלה הבלי, הקיהו לעשות".

התאחדו ואחרו בבניאות ינאפים בקהים
בחצות יבאים, אתנפחים;
"אתמיד נוצרו בפרים לביבים
מטרנסבנטל קנים"!

תרנקלי-הזו בני חבשות מאחרת
אלו ברנלים הבקות
בלשון אחיבות ובזותרת
על האוק וביבי - הכהב.

(4)

עולם טוב מכל, הצרפתים הפאטים,
אחת משתקים על החוף,
שפתחים קצלי פלומה רכה ואוצרים עליהם,
בינו אוצה יקרה, הטלו עד".

אבל אוצרת מרב שנות יקירה
בצרפת כבר נמלה,
ובצ'פה מאד ירתה הציירה,
יקירי הפאטים, אינו יכלה"

"כשראיתי, מבי כה הטפון
היה פתוצלת חיונית,
ירתה שצרתי מצון
כבל אוצה שטרסבורגית".

וכה מיבים יתירים לנוס,
בלי המלחמה בלתי נמוסית,
לאוקם האטלנטי התליטה לנוס
למרן חיוה דמפרשית.

מרצה, בינות לשלפים האקים, הכשלים
היא מבאה שני בחרים מהרבים,
הרישותה שהיא כמרט אחת
ולשחרים מבלפים מנותה.

עולם, מאחר לעומק המלחמות
מקטעים מרב בשרי יבידות,
הקיצה הקטות לספרים, מרוצים והתכתבות
מבפרי ספרות.

הארץ המחוצ בעשור כה
בשפר הכרת תודה!
מרטה מכופה נוכה ~~מרטה ובתשה~~
ובתשה שיר "אוניברסיטה" אכה.

נכתב: בשוויצריה, אוקטובר 1870

תמונות מדירתה של פנינה כרמון אשר צולמו ערב פינוייה לאחר פטירתה של פנינה.

הצלמת – הדסה ברלינסקי אשר דאגה תמיד להנציח כל ארוע למען ההסטוריה המשפחתית

את רוב הרהיטים בדירה רכשה פנינה ממעט הכספים שנותרו בחשבונו של אביה באוסטרליה-לאחר מותו.

פינה בסלון בדירת פנינה

הסלון, על המזנון תמונתו של יעקב ז"ל

חדר העבודה של יעקב ששימש גם לאירוח

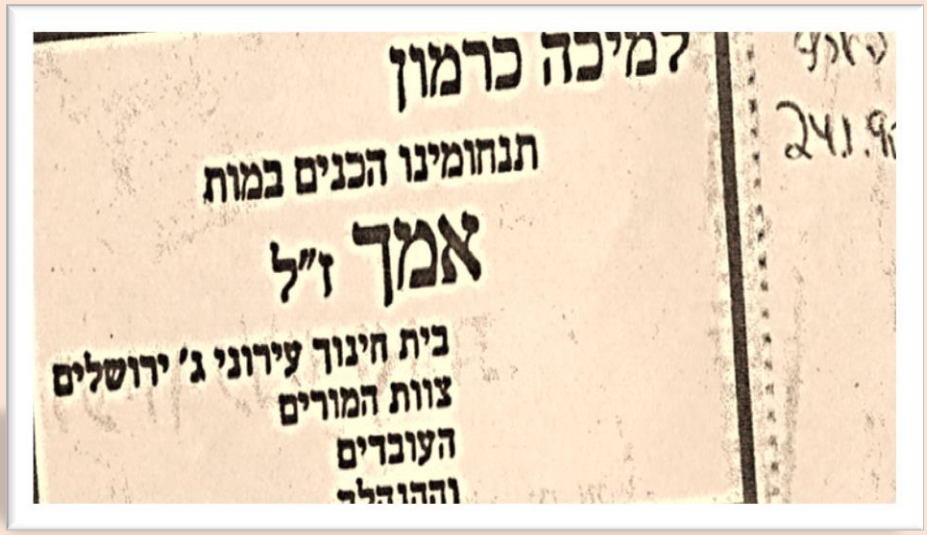
חלק מן הסלון מהדלת שבתמונה יציאה למרפסת ולגינה

הכניסה לדירת פנינה בקומה הראשונה ברחוב יזרעאל 4 והמדרגות המובילות לקומה השניה בה התגוררו בעלי הבית מש' מיוחס

ישי נרדם בסלון הבית על החפצים בעת פינוי הדירה ברחוב יזרעאל 4 על הקיר ציורי הילדים.

למעלה השירותים למטה המטבח ברחוב יזרעאל 4

פנינה נפטרה לאחר מחלה בכ"ב בטבת תש"ן .

נקברה בצמוד לקבריהם של יעקב ויששכר

הסבתא חיה שטמפפר לבית לוי – סג"ל-כתב מיכה כרמון

חיה בצעירותה

<u>חיה – הסבתא היחידה שהכרתי רק מעט</u>

גיטל – טובה האימא של אבא יעקב הושמדה בפולין , עם סבא אליעזר , הדודות ציפורה וצילה ובן הדוד ועמם , רבים מבני המשפחה .

בטרם השואה ידעו כנראה בבילסק – פודלסקי על דבר לידתי .

את סבתא חיה הכרתי בילדותי ועולות בזיכרוני תמונות אחדות . הראשונות שבהן מ "בתי מחסה" -מעין "דיור מוגן" בזמננו ולשוננו. אז - 'בתי המחסה' ברובע היהודי , בעיר העתיקה בשלהי תקופת "המנדט הבריטי" .

<u>החצר ב "בתי מחסה" – בזכות 'לוח השנה'</u>

'לוח השנה' נישמר בבית הורי ומצוי ב 'עיזבונם'

החצר צולמה באלבום "קרן היסוד" משנת תש"ח – 1948 . האלבום בפורמט קטן , אותו ניתן להציב על מדף ושולחן והיה מיועד גם לאחינו בגולה . על הכריכה באנגלית : 'ארץ ישראל'.

בתי מחסה - הבניין הדרומי ,שנות השלושים

לכל חודש תמונות אחדות ובכל עמוד כיתוב בעברית ואנגלית וציטוט של פסוק מן המקרא או השירה.

לתמונה (הצלם 'פוטו לירסקי'). צורף קטע מהשיר של 'שלמה אבן -גבירול: "למה תשכח חנות אל לנצח .עמך לוקח על חנם לרצח ".

'חנות' הוא מלשון 'חנינה' . התאריך - חודש אוגוסט – אב תש"ח , 'שבת נחמו' .

נפילת 'הרובע היהודי' הייתה בסוף חודש מאי 1948 . ('למה תשכח חנות אל לנצח...')

כמו חזה עורך 'לוח השנה' את העתיד - הרי "לנצח" היה לתקופה שבין תש"ח ועד 'שיחרור ירושלים' בשנת תשכ"ז .

<u>הדרך – מהעיר החדשה ל "בתי מחסה"</u>

כדי להגיע אל ה 'רובע היהודי' היינו נוסעים באוטובוס מספר 2 של חברת "המקשר" הירושלמית .

עלינו למכונית בתחנה שברחוב יפו הסמוכה לשכונת "נחלת שבעה" . הנסיעה הייתה באוטובוס מסוג ריאו – 4 צילינדרים , אוטובוס קטן וצר אשר במסלולו עבר את 'שער יפו' ופנה ימינה לעבר 'הקישלה' - תחנת המשטרה ובית

המעצר , והלאה אל 'הרובע הארמני' , דרך הכביש הצר והחשוך -דמוי-המנהרה – זה היה מרכז החוויה שלי – הילד , מסע כמו אל "ארץ חדשה" , לעבר "שער - ציון" ואל רחבת הכיכר שליד 'בית רוטשילד' – הבניין המיוחד בזקיפותו וחוסן מידותיו .

חבר "המקשר" יעקב לייבוביץ ליד ריאו, 4 צילינדרים (1947)

בית רוטשילד

ומשם -מן הכיכר לעבר רחוב 'מידן' שהוביל לפתח החצר ב"בתי מחסה" .

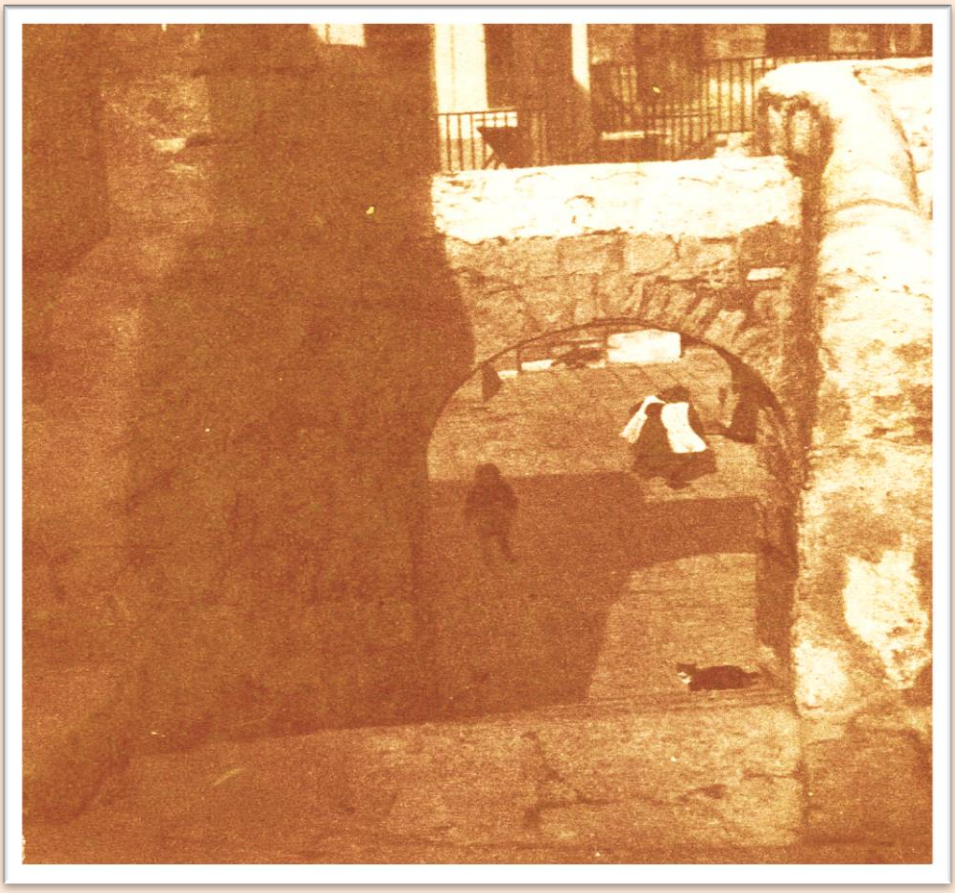
החצר - מבחוץ

התמונה מרביתה דומם , מעט חי וללא צומח .

בחזיתה - המדרגות היורדות לפנים החצר שהן המשך למעלות היורדות שברחוב 'המידן' - שם הרחוב נשאר חרוט בזיכרוני. מתחת לקשת השער ממש בפתח רחבת החצר ,שני "שומרי הראש" -החתולים , השחור מימין והמנומר משמאל . החצר מרוצפת באבנים (בלטות) גדולות , מרובעות ולא סימטריות .

ברחבה הילד והבנות ה 'עדויות' בחלוקים ושחורים . משמאל – בקצה התמונה 'ראשו' של מקור החיים בחצר - 'בור המים'.

למול עמדת 'הצלם' בקומה השנייה , הכניסה השמאלית היא לדירתה של סבתא חיה . אליה בתווך מצד ימין גרם מדרגות ואף מעקה - חיצוני . הדירה של חיה היא היחידה באגף. בקיר האבן גם דלת הכניסה וחלון החדר (מעל לכיסא) וליד החלון , כמו נמשכת ממנו דלת , עשויה מעץ וחוסמת ומגוננת הכניסה אל הדירה.

מתוך לוח שנה לשנת תש"ח - החצר ב"בתי מחסה" שם התגוררה סבתא חיה

מימין הצילום - במעלה מדרגות בודדות , דלת נוספת , תדיר הייתה נעולה , באותן פעמים יחידות כאשר הייתה פתוחה אפשר היה לראות : דוכן, מושבים וספסלים אחדים וספרי קודש . שם היה 'בית מדרש' , אולי שימש לתפילה בימי שבת וחג .

ב"בתי מחסה" שבעיר העתיקה בירושלים

הזיכרון שלי מדירת הסבתא הוא רק לאחור .

כאשר נכנע הרובע היהודי בעיר העתיקה הייתי בן שש.

אני יכול רק לגייס מעט חוויות , זיכרונות - ילדות וביוגרפיות .

הבית מבפנים

היה זה חדר גדול מאד . בעל תקרה גבוהה . נוכח דלת הכניסה סמוך לתקרה היה קרוע חלון , מעין אשנב רחב שממנו , כך נאמר לי , ניתן להשקיף לעבר "הר הבית" .

הקירות הגבוהים הצפוני והדרומי היו ללא פתחים . ידעתי – שמעבר ל' דרומי' למטה , החצר והמבנה של בית החולים : משגב לדך" . למען האמת , מאד פחדתי ממפגש עם 'חולים' .

בקיר המערבי – חלון ארוך ,מלבני ,המשקיף לחצר ב 'בתי מחסה' .את הקשת מעל לדלת ולחלון אנחנו יכולים לראות, במבט מן החוץ , בצילום יומן השנה 'ארץ ישראל' של "קרן היסוד".

השירותים – בית הנוחיות היו בחוץ – משמאל לדלת הכניסה.

בפנים החדר סמוך לקיר המערבי או שמא היה הצפוני , ניצבה מיטה קטנה , בה לנתי באותם הלילות

המעטים וחלקם המפחידים בבית סבתי .

ארון הספרים הישן

המכובד בין "דיירי" החדר נשען אל קיר דלת הכניסה והחלון , אליו , אל תלעגו לי , עיקר געגועי .

דומני , שפעמים ספורות עלעלתי בדפי אלבום תמונות שהיה חבוי בין מדפיו או בין עמודי ספרים המונחים -כרוכים וישנים , זכרתי – שם מצויה הרפתקה . דלתות הארון היו עשויות זכוכית וכילד קטן הוזהרתי – הישמר .

לפעמים , כשבגרתי ובשעות של דמדומים אני חושב לי מחשבות , כי שם בצד

הספרים היו אולי , צפונים מחברות , תמונות ומטמוני זיכרונות גם של סבא שלמה. של אימא ויששכר מימי ירושלים ושמא אף מהמושבה 'חדרה' ..

. <u>נפילת 'הרובע'</u>

סבתא חיה נטשה הדירה אך ורק כאשר נורו פגזי הלגיון הירדני והגג החל לבעור , כך נשרפה כל התכולה , השולחן הישן והכיסאות של פעם , הווילונות והפערענאס – שמיכות הפוך , הכסתות , הכרים ,הקערות , הפמוטים והנטלה , כלי האכל ואולי , (איני זוכר האם היו), גם תמונות משפחתיות שעל הקירות . למעשה הכול אכלה וכילתה הבערה .

הרובע היהודי עולה באש-1948

<u>לבדי – תמונה מפחידה – זיכרון לא משפחתי מ"בתי מחסה"</u>

בשעה שחושך נעלם לאי שם , השמים נאבקים להחליף צבעם , זאת כבר לא שעה של חלום , וכן השעה שאת החושך נשאף מאד לרתום . האם הייתה זאת שעה של סתיו בחלון ובלב ? או היה זה עם בוא האביב ? . השכם בצינת הבוקר , הקיצותי באימה משנתי, בבית סבתי, אני לבדי ולא בחלום.

עמדתי למעלה וראיתי – ליד הבור שבחצר את אחד המשוגעים שהתברכו בהם "בתי מחסה"- חזות המראה והצליל של דמות "המתמיד"- הטילו עלי , תמיד ומראש, אימה ופחד עוד בטרם הביקור אצל סבתא , ויותר מקל וחומר , כאשר הושארתי ללינה. הזיכרונות הללו ממש טלטלו נשמתי משך הרבה שנים .

האם דברתי וסיפרתי ולמי ? על פחדי אז – באותם הימים...?

"שמעק טבק" חוויית התבגרות – טבק להרחה

ברחבת החצר ב"בתי מחסה" , מימין לכניסה הראשית היה ממוקם שער – פתח ליציאה ומבואה

לעבר "שער האשפות" . לידו התגוררה משפחת באשקה – בתיה ושלום פרנקל. באשקה הייתה

חברתה של סבתא חיה וביתם – קוליה הטובה בחברות של אימא פנינה . בשעות אחר הצהרים

מימי החול , נשלחתי או הלכתי עם הסבתא לדירת משפחת פרנקל . לפתע , מצאתי עצמי – הקטן לכוד בתוך מוטת. זרועותיו של אחד מחבורת הזקנים יושבי פתח השער.

היה זה קשיש עבדקן , מדיף ריח חזק המוזר מאד ולא מוכר לאפי , מן הסתם, זקן שלא ידע אמרתם של חכמים : "אין מברכים על טבק להרחה – למנוע הרח בהם" ובוודאי לא התכוון העבדקן - להיטיב עמי ועם ריאותי על מנת להרחיב נשימתי . בידו האחת אחז בי הקטן והחלש וידו השנייה שלח אל קופסת הטבק , עם הנף של כף ידו דלה והטמין בה חופן טבק , הניפה אל פני ונחירי אפי ובצהלה הריע והכריז : "שמעק טבק" – הרח טבק . במאגר חושי אני זוכר את הריח ובעיקר "התקפת העיטוש" אשר חלפה עד

מהרה אבל - החוויה נחרטה ולתמיד .

<u>שרוך נעלים ומפתח על הצוואר – חיה שטמפפר ממפוני הרובע היהודי בעיר העתיקה</u>

אבא יעקב בשליחות אימא כשוטר יהודי במשטרת המנדט הבריטי הצליח , כל עוד ניתן היה ,להגיע ל"בתי מחסה' כדי לשכנע את סבתא חיה שתבוא , בטרם הפורענות לעיר החדשה , אבא ניכשל ברצותו לשכנע . חיה לא הסכימה לנטוש את הרובע .

אל ביתנו ברחוב פינחס הכהן בשכונת הבוכרים הגיעה הסבתא , תמונה אותה אני זוכר , כשעל צווארה רק שרוך נעלים – כשרשרת , והתליון 'המפתח הישן' מבתי המחסה .

בידה אחזה שקית .וכך סיפרה : כאשר גג ביתה החל לבעור היא זחלה על המדרגות כלפי מטה אל החצר והגיעה אל המקלט בבנין בית החולים 'משגב לדך' .

עברתי וחיפשתי בהרבה תמונות של המפונים ילדים , קשישים ונשים . הגברים והלוחמים נלקחו

לשבי בירדן , המפונים רוכזו בחצרות 'בתי מחסה' , ועומדים דחוקים וצפופים בסמוך ל"שער ציון" .

במה שראיתי לא הצלחתי לזהות את סבתא חיה . תמונת בני משפחה שנותרה היא של הוריו הקשישים של הרב יהושע קניאל – רבה הראשי של העיר חיפה, הזוג הקשיש התנהל בכבדות במעלה הגבעה...מרת איידל לקחה בידה בשקית נייר מעט מצות , ור' ישראל זליג מישיבת המקובלים "שער השמים" שעון וניסמך על מקלו נושא צרור כבד...

מפוני העיר העתיקה ליד שער – ציון בדרכם לעיר החדשה

<u>הדוד יששכר וסבתא חיה – בשכונת "בית ישראל "</u>

חיה ויששכר התגוררו בחדר אחד. ברחוב שרבים מיושביו בני המגזר האורתודוקסי . הרחוב בחצר האחורית של רחוב 'יואל' שבשכונת הבוכרים – השכונה בה התגוררו בעבר שלמה וחיה שטמפפר לאחר חזרתם מ'חדרה' לירושלים .

הרחוב מוביל לעבר רחוב 'זוננפלד' ב 'בית ישראל' . אולי היה יתרון למגורים בשל הקרבה לאחיה מוטקה אפטייקר (גר ברחוב 'הרב אשלג') סמוך לרחוב שנשא את שם אחיה 'פישל לוי' (כיום רחוב 'עוזר') וגם לאחיין ד"ר שמריהו לוי בעל בית המרקחת הסמוך "רחובות" וכמובן לא הרחק מביתנו אז - ברחוב 'פינחס הכהן' .

אל החדר החשוך ונעדר השירותים הוביל מן הרחוב שביל מרוצף צר וישן. בחזית הבית בן הקומה האחת עמד מחסן אטום וחסום. של חברת המצות "מאנישביץ" . אמרו שגם הם , בעלי המפעל מבני משפחתנו.

החדר היה למעשה חלל גדול ובו מוצבות משני עבריו שתי מיטות ברזל ובמרכזו שולחן עץ ישן . בימות החורף נישא בחללו הריח הנודף מתנור הנפט.

סבתא חיה הייתה עיוורת בשל מחלת הסוכרת. וכעבור שנים הייתה זאת רוח'ל – רחל אשר עברה מ 'קטמון' והתגוררה בסמוך לביתם ,

אשר דאגה בתשלום , לתבשיל ולסעוד את סבתא .

כאשר התגוררנו ב 'שכונת הבוכרים' לא הרביתי לפקוד את סבתא אלא כאשר לא היה איש בביתנו ובשל הכורח המתנתי בביתה. היה זה בכתה ב '

כאשר למדתי בבית הספר הדתי "מוריה" ששכן ברחוב 'מלאכי' במעלה רחוב 'צפניה' - הרחובות הסמוכים למגורינו .

הזיכרונות שאני נושא מבית הסבתא לא נעימים ואפילו טורדים .והסיבה לכך לא קשורה בה.

לימים כאשר התגוררנו בשכונת "קטמון" , הגיע לדירה הסמוכה לחדר של יששכר וסבתא ב 'בית ישראל' דייר חדש-היה זה 'הסדרן' "שתום העין" או בעל 'התבלול' , אותו זיהיתי וממנו יראתי .

הסדרן עבד בקולנוע "סמדר" בשכונת "המושבה הגרמנית" בירושלים , הסמוך לבית הספר ע"ש "אליהו הכרמלי" שבו למדתי החל מכתה ג' . ב"סמדר" היינו הילדים מבלים כל יום מימות השבוע מגמר הלימודים עד שעות הלילה

וצופים : ב'חמישה סרטים בכרטיס אחד' .

דמות 'הסדרן' לא הייתה לפי רוחי...תמיד קיוויתי בבואי לבית הסבתא , להתחמק מפניו, שמא יזהני...עם סבתא לא הצלחתי להרבות בשיחה גם בשל

דיבורה אך ורק באידיש.

את השפה אמנם הבנתי מבית הורי אבל לא השכלתי לדבר בה בשיחה

קולחת . אימא פנינה נהגה לספר שבימי שהותם ב 'חדרה' היה הדוד מאיר , אחיו הצעיר של סבא

שלמה מתגורר גם הוא בביתם .

סבא היה 'הרוקח של המושבה' , ויחד היה לאחים "עסק" משותף – עגלה ארוכה ושתי פרדות , נהוגה בידי מאיר ועיסוקה בהובלת משאות בין המושבה ותחנת הרכבת .

תמונה מטושטשת של העגלה שהובילה המשאות מתחנת הרכבת למושבה

מאיר הנאמן לסיסמא של שנות העשרים : "עברי דבר עברית" ורק בעברית היה פונה מאיר לגיסתו חיה , שהייתה רוטנת וזועמת מאד על כך .

בעיני כילד סבתא- חיה הייתה אישה פסיבית , ואף רחוקה לגמרי מעולם הילדים והילדות מהשובבות , התנועה , הספר והשיר ובוודאי מענייני היום והשעה.

<u>כך אני זוכר את דמותה של סבתא – חיה</u>

פניה היו עדינות ורכות .שערה ארוך וכסוף , ואימא הייתה מסרקת אותה לאחר שרחצה . הייתה צנומה , שמאכלה מועט ומן היד לפה. רזה ולא גבוהה . צליל קולה נמוך-אך כאשר התרגשה היה מוגבה .

חיה לא הרבתה בדברים , איני סבור שידעה קרוא וכתוב למעט ברכות ותפילות אחדות . לפלא היה נחשב בעיני כאשר לעיתים בשיחתה ידעה מילים אחדות בשפת הלדינו , בוודאי מן השכנות ב 'עיר העתיקה' .

לא זכורים לי כנכד - גינונים של חיבה ואולי לא הייתי ראוי להם . ללא ספק , לא קלים היו ימי שנות חייה .

סבתא לא הייתה אשת חברה ולא התרועעה עם חברות. למעט עם באשקה פרנקל חברתה עוד מימי "בתי מחסה" ועם בת הדודה : אלטה שולמן משכונת "כנסת" ..

כילד , נסענו ל 'טיול שורשים' עם סבתא ואימא .תחילה למושבה 'חדרה' ושם פגשה חיה בבת - מושבה אף היא קשישה עיוורת , שלמיטב זיכרוני , עמדה בחצר ביתה במעלה הרחוב (אולי ברחוב 'הגיבורים') מוקפת בלהקת העופות

ומה רבה הייתה ההתרגשות בפגישה בין השתיים שלא יכלו לראות האחת את רעותה אבל השמחה גאתה אף כאשר העלו זיכרונות מן העבר המשותף .

מ 'חדרה' שמנו פעמינו אל 'נתניה' , בשכונה שבדרומה אל בית הגיסה והדודה חנה פרל .

את חנה פגשנו עובדת בחצר הבית וסביבה עדת הקצ'קעס – האווזים המצפים להאכלתם .

חנה הילכה יחפה , זקופה , חסונה , יפה , נמרצת , זריזה , חדת מבט ,

ערנית , בהירה וצלולה .

חנה פרל אחותו של שלמה

מיד אירחה אותנו בכרה ספונטנית , חגיגית יחד עם הבעל – הדוד והגיס יוסף – חיים וזוכר אני עדיין , את הפירות הצוננים שהגישה חנה לחיכינו באותו יום של קיץ חם ולח והם : האבטיח והענבים שטעמם כמשקה המלכים היה.

<u>סבתא בביתנו בשכונת קטמון הישנה</u>

לאחר הקמת המדינה יושבה השכונה על ידי יהודים , רבים מהם היו פליטי 'הרובע היהודי' בעיר העתיקה , מלבדם גם משפחות חסרות דיור שבתיהם נפגעו בימי הקרבות ושבאו משכונות צפון ירושלים וכן הוקצו דירות לאנשי כוחות הביטחון.

במכתביו לירושלים כותב ומבקש יששכר לעמוד על זכותה של חיה שטמפפר ובעצם , גם זכותו לקבל דירה בשכונה . למעשה – למשפחתנו עמדו ,כמעט שלושת הקריטריונים לעיל : סבתא – ממפוני העיר העתיקה , אבא יעקב ויששכר נמנו על כוחות הביטחון ואנחנו - מדירת חדר אחד בשכונה

הצפונית 'שכונת הבוכרים' , למרות שדירתנו לא נפגעה בהפגזות .

בדיעבד , אולי היינו זכאים , אפילו לשתי דירות . בפועל – רק דירה אחת ברחוב "העמק" שהפך לימים לרחוב 'ביל"ו' בשכונת קטמון הישנה .

שחזור הקרב בשכונת קטמון –לאחר בריחת התושבים הערבים אכלסו אותה תושבים יהודים

סבתא חיה התגוררה בדירתנו באחד החדרים ואך תקופה קצרה. סבתא לא רוותה אז נחת . אמנם אימא הקפידה בכשרות הסירים והמאכלים אך דומני שסבתא דרשה הקפדה נוספת .

כך גויסה רחל – רוח'ל , האישה החרדית מדיירות השכונה שדאגה להביא אלינו עבור סבתא תבשילים מזינים , חמים מיוחדים וטעימים .

בין אבא יעקב וסבתא חיה הייתה מתנהלת לעיתים שיחת ויכוח שאבא היה שב וחוזר לעיתים על הפסוק : " עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום" זאת , כאשר לא שעה לעצותיה .

אני הנכד, נהגתי , ולא אחת בחוסר דרך ארץ כלפיה.

בעיקר זכורה לי פרשת 'גזיזת הציפורניים' .שרק לאחר זמן רב הבנתי עד כמה פגעתי בה ולמדתי אף כמה הלכות ומנהגים הקשורים לכך .

סבתא שהייתה עיוורת , גדול היה עליה המורא , שאולי בשעת קצוץ הציפורניים נשמט חלק מציפורן גזורה על המיטה , או על בגדיה או שמא על הרצפה וכך - לא תוכל לאסוף את "כולם" לקברם או להשליכם לאסלה.

הפחד העצום והנורא נבע בשל 'האמונה' שהכוחות - הרוחות הרעות , החיצוניות, נאחזות בלילה בשעת השינה בקצות הגוף דהיינו - בידיים ורגלים . 'גזיזת הציפורניים' בנוסף לנטילת הידיים התדירה , ושטיפת כפות הרגלים לפחות בערב שבת , כולן יחד, מרחיקות את כוחות הרוע .

אימא פנינה גם הוסיפה את האמונה ששמירת הציפורניים הגזוזות היא 'סגולה' לתקופת "תחיית המתים" .

אני , כילד חילוני מנוכר וזר לחלוטין לאותן השקפות ו 'אמונות' וגם רחוק מקבלת השקפות 'אחרות' ,הוספתי חטא על פשע והייתי 'מתעלל' ברגשות הסבתא , החבאתי והעלמתי ממנה 'ציפורניים גזוזות'...ואבוי לבושתי – כלימתי ורגשי אשמתי עד לעצם היום הזה .

בבית הספר העממי הייתי תלמיד חרוץ , מקובל , אחראי , מנומס , שקט ואהוד.

והנה באחד הימים ,בכתה ו' ,נכנסה המחנכת הנערצת לכתה וגוללה 'שוד ושבר' , בפני כל תלמידי הכתה את המסכת הפרטנית של כל מעללי הנוראים הראויים אך לכלימה ובוז , כפי ששמעה בפירוט רב ומדויק מפי אימא .

במשך חדשים ושנים , מאז ועד עתה איני יודע לאן להוליך את בושתי...

<u>בקטמון. – תחת ענפי עץ התות אצל באשקה</u>

הובלתי את סבתא חיה פעמים רבות אל חברתה עוד מ 'בתי מחסה' באשקה – בתיה פרנקל .

השתים היו יושבות שעות רבות תחת כנפי עץ התות ברחוב "משמר העם" הסמוך לדירה ב 'רחוב ביל"ו' . הענפים הארוכים של העץ , העמוסים והכורעים בימי הקיץ החמים העניקו לסבתא מסתור, מחסה קריר ותחושת אחווה , חברות ורעות , וגם אחיזה בסביבה משתנה. השתיים ישבו על המרפסת ששימשה כיציע – ובאשקה הייתה יכולה לפרט בפני חיה העיוורת מי ומי העוברים והשבים וכן לנהל שיחות עם שכנות עוברות ומזדמנות. השתים דיברו באידיש .

למעשה עבור חיה השיחות היו החוט המקשר לעבר, לשפה , לדמויות , לרכילויות והזיכרונות לימי 'העיר העתיקה' .ואולי לזכרו את הבן יהושע פרנקל בן באשקה ושלום שנפל בקרבות ברובע היהודי שבעיר העתיקה .

ואולי דיברו על קוליה פרנקל מ 'נתניה' החברה הטובה של אימא , קוליה

מ 'בתי מחסה' מ 'סמינר המזרחי' ומקבוצת 'השדה' בראשון לציון ?

עוד זוכר אני את הסייד – 'דער קאלאך' שהתגורר בחצר 'בתי מחסה' מתחת לדירת סבתא ובשכונת 'קטמון' ברחוב 'חזקיהו המלך' , ואותו סייד – היה המסייד בביתנו שברחוב 'ביל"ו' מעת לעת ,במיוחד התרשמתי מהתבניות הגזורות כפרחים שהיה מניח על הקירות ובעזרתן הפליא לסייד ולצייר פרחים צבעוניים ומרהיבים למיניהם , והיה מנהל שיחות רבות , זורמות וקולחות עם אימא על ימי העיר העתיקה ואנשיה .

<u>חיה באחרית ימיה - ב"בית ישראל"</u>

סבתא חזרה לדירת החדר הצר , הקטן שלא היה חמים.

בחדר זה התגוררה עם הדוד יששכר עד למותה , עיוורת , חולה וכמעט גלמודה .

יששכר

מזל היה שרחל – רוח'ל ומשפחתה עברו משכונת 'קטמון' להתגורר ב "בית ישראל" סמוך לבית הסבתא וכך זכתה חיה לעזרת רחל במאכל , משקה ובמעט הסיעוד הנדרש .

סבתא חיה נפטרה בכ"ט סיוון תשי"ג ונקברה בחלקת הקבורה בה נטמנו עוד אחדים מבני משפחתנו ב "גבעת שאול" , בסמוך לכניסה , מימין לשדרת העצים בגוש מספר ח' , חלקה ה' , קבר 128 .

יהיה זיכרה של חיה שטמפפר שמור ונצור בליבנו ואצל משפחתנו – לעד .

פנינה - אשת הספר-כתב מיכה כרמון

בידינו רק מעט מזיכרונותיה הכתובים של פנינה .

נשארו גחלים מהם גם עמומים -כמו ילד זר אני הולך ותר את עקבותיה של אימי ובעמום אני מחפש את הצליל .

<u>מ"הקבלה" ועד ל " הנסיך הקטן"</u>

פנינה נולדה בבית האר"י הקדוש בירושלים העתיקה, הבית העתיק בן חמש מאות שנים – מוזיאון "חצר הישוב הישן" .

אמנם פנינה לא הייתה אחת מ"גורות האר"י" – מתלמידיו "המקובלים" אבל לבטח הייתה כל חייה "תולעת ספרים" , מ 'בית הספר לבנות ב' ברובע היהודי , אל 'אחד העם' במושבה "חדרה" ומשם ל סמינר למורות "המזרחי" בירושלים . מה הפלא שגם מוכרת עיתונים הייתה, בקיוסק – החנות הקטנה ברחוב יפו בירושלים .

לטרף קל נחשבו לה המדפים עמוסי הכרכים ועומסי הסופרים בבית הספרים "ירושלים" בבנין לשכת "בני ברית" ברחוב אתיופיה .

ספרית "בני ברית ברחוב אתיופיה –בעבר

גם בחנות "אחיעבר" שברחוב יפו והספריות -"הפועלים" והעירונית ב "בית העם" הייתה אורחת של קבע – כקוראה ותיקה וזריזה החזיקה בכרטיס המקנה לה השאלה בעת ובעונה של כמה ספרים .

ממש עד יום פטירתה , בבית החולים "הדסה" כאשר קשתה עליה הקריאה ב'אותיות הקטנות' -ביקשה סבתא ,בת הע"ח,והיא כבר לא "בדמי ימיה", וקיבלה ,מספרי נכדיה, ובעודה שרויה בדומיית חדר החולים , נמצאה קוראה את "הנסיך הקטן" .

<u>מיכה – מימי הגן</u>

כילד קטן בגן ,אני זוכר היטב כיצד ב'ליל עוצר' שהטילו החיילים הבריטים על רחובות שכונת הבוכרים עברה לחדר דירתנו ,מביתה הסמוך של הגב' הכטמן ,כל תכולת ארגז הספרונים בכריכות הנייר עטויות בצבע ורקומות בציורי כלניות ונרקיסים שעוררו את טעם הנאת הקריאה .

וכך בעזרתה של "פנינה" כך קראתי ל"אמא" – אותן החוברות נקראו – ממש נבלעו כולם כאחד בערב או שניים .

ל"אמא " קראתי "פנינה" שהרי לא היה לי מודל לחיקוי או שמא היה זה גם שריד ל 'פואמה הפדגוגית' שנשאה פנינה מגרעין "קבוצת השדה" .

כאשר בגרתי מעט הייתי מבליע "אינה" שיש בו המצלול של : אמא – פנינה .

<u>בימי בית הספר העממי</u>

אמא ליוותה את ראשית קריאתי , לא רק בתמיכה בקריאתי הראשונה , ישובה לידי על השמיכה הפרושה על גבי הרצפה בחדר בשכונת הבוכרים . אלא , כמו היה זה , עבורי עתה כאתמול – שילשום -כאשר הובילה ורשמה אותי לראשונה בחיי אל בית עקד הספרים "ירושלים" ברחוב האתיופים , שם התוודעתי רק בנעורי אל עלילותיו של "בלק" כלבו של עגנון שממש אותו אולם

קריאה – היה עבורו שדה טיולים .

אולם הקריאה ברחוב אתיופיה

פנינה היא שבחרה עבורי את ביכורי קריאתי...התאמינו ....כמה קטן וחשוף להשפעה הייתי...היו אלה : "אהבת ציון" ו"אשמת שומרון" של אברהם מאפו...

האומנם יעלה על דעת מי מאיתנו באלה הימים כי אלה יהיו ביכורי קריאה , ועוד לילד בכתה ב או ג...? ! .

צדקו כנראה הבוחנים של פנינה בסמינר למורות "המזרחי" כאשר כתבו בהערכה לשיעורי המבחן שהיא מתאימה עוד יותר להוראת מבוגרים מאשר לקטנים .

אברהם מאפו

<u>פנינה – 'הנפש הקסומה' וגם "בור סוד שאינו מאבד טיפה"</u>

שם ספרו של רומן רולן , שנשמר בבית הורי בצד ספרי הבלש ו"עם עובד" היטיב לאפיין את אמא .

בעוד אבא שמר על פרסומים מתולדות תנועת הפועלים העולמית וארץ ישראל מימי המדינה בדרך יחד עם ספרות השואה : יומנים , מחתרות וזיכרונות –הרי פנינה לא בחלה ברבים מהז'אנרים הספרותיים.

מבין המועדפים עליה היו :הרומן הבלשי , הסיפור הקצר ובראשו כיכב אדגר אלן פו וגם סיפורת המתח .הספרים היו לה כמעיין לצמא בחום יום קיץ וכר למראשותיה בלילות החורף .

מניין צצה תאוותה למילה הכתובה ? רק לשאול אדעה . האם מגבריאל 'זקן השבט' אשר נתכנה " ארון ספרים" ? ואולי מאבי זקנה בנימין שהיה דיין ? או בנו , סבה אברהם - שהיה פועל עמל הרבה שנים בדפוסו הירושלמי של אברהם לונץ ואולי ובעיקר בגעגועיה של הבת השבויה באדמת הארץ הכמהה בנפשה עד כלות לאביה שלמה בהיותו באוסטרליה הרחוקה .

מי יודע עוצמת הגרעינים שנטמנו עוד בנפשה הרכה ב"חדרה" בידי האדונים – המורים מדליה וברלס והנטיעות שטופחו בידיו של המורה הנערץ – המוערך והאהוב על תלמידות הסמינר בירושלים והוא : פייבל מלצר .

פנינה לא עשתה סייג לספרים . כולם היו לה לאכסניה מלאה בחברים , קרובים ואורחים .

הפשט והמדרש של הספרים היו לה לעיקר ולא תמיד – המעשה .

אמא התברכה בזיכרון מעולה לטווח ארוך , הקריאה המרובה בטרם היות הטלוויזיה העניקה לה מתת של זיכרון מפורש וחזותי שהיה צבור ומאוחסן - ואם נשאלה , היה נשלף ממאגרי מידע מדהימים בפרטנותם והיקפם שקודדו לספרייה מהלכת שבשעה של רוח טובה נפתחה בכמות ואיכות .

על מצעיה של ספרייה זו התווספו רקמות קטיפה ללא צלקות זכירה .

משנות נעוריה קנתה להבנתי אף אסטרטגיות למידה של שינון ותרומות מעולם האסוציאציות .

פנינה ידעה , זכרה ושלטה בעל – פה בפרקי שירת המקרא ומיטב ממסות הנביאים. לבחינות ,כך ספרה , הייתה מתכוננת בחיק השקט והשלווה בטבע ובפרדסי פתח – תקווה אצל הדודה אסתר.

בדרכה הלכתי כאשר למדתי לבחינות הבקיאות בהיסטוריוגרפיה המקראית באוניברסיטה הירושלמית ואת מקום פרדסי המושבה מילאו הסלעים והחורשות בדרום ירושלים. השיטה צלחה גם עבורי .

<u>מחסן הספרים ו 'הטריפני לחם חוקי – הספר '</u>

בשכונת קטמון התגורר שכן שהיה בעל משאית ולפרנסתו העביר תכולת דירות. אחד משיאי תפארתו הייתה העתקת מעונו של רבו – הרבי ' מבעלז' שהיה משתכן ונופש בימות הקיץ והחגים בדרום העיר.

לעיתים היו נערמים בחצר הבניין מכלים מלבניים גדולים עשויים עץ ובהם שרידים חסרי דורש מההובלות . כך התגלגלו לביתנו עשרות רבות , כרכים וספרים ממיטב הספרות האנגלית הספרות הרומנטית והסיפור הקצר. אנתולוגיות מופלאות , אסופות של דרמות שקספיריות , מחזות ובהן הוראות הבמאי ואף פואטיקה משל ויליאם המילטון ושלי...אמא שיפרה ידיעותיה באנגלית קראה והפנימה הרבה מהיצירות . אחדים מאותם ספרים עדיין במחסן ליד ביתנו .

חלפו שנים , לא מעטות מחנויות הספרים אף עוטרו בחזית בבסטות – דוכני מכירה "ספרים רבותי...ספרים" ובהם ישן וגם חדש עברית בצד אנגלית ,ואז סבתא פנינה יחד עם מעט קניותיה בשוק "מחנה יהודה" הסמוך לביתה ברחוב יזרעאל , הייתה מגיחה לאלה הדוכנים , עושה גם "טרף" לנפשה ונושאת שלל – שלא יחסרו גם מנות המזון הרוחני – הקיומי והכרחי באותו סדר של

עניין ועדיפות שהוא לחם החוק – "הספר" .

<u>ניגונים שתלתם בי אבי ואמי</u>

אמא לא הרבתה לשיר בקול אבל כן זמזמה לעיתים ובחרש מזמורים שכוחים .

אחדים עודם מהדהדים באזני והומים במיתרי ליבי , משיריך אמי , עיני אעצום והריני איתכם , בדופקי הם נעורים ושבים .

'קבר רחל' אינו רק מראה הכיפה על הבול המנדטורי אלא צלילי : בשדמות בית לחם , בדרך אפרתה , עלי קבר קדומים תאבל מצבת...

מאז ומתמיד בן בית וכאח לי מפי רחל "העקרה" מתנגן בחובי : בן לו היה לי ! ילד קטן שחור תלתלים ונבון ,...אורי אקרא לו , אורי שלי , רך וצלול הוא השם הקצר. בטרם "מיכה" שקלה אמא :"אורי" , רסיס נהרה , לילדי השחרחר . "אורי" ! אקרא !

ושמא בגעגועיה אל ימי פלוגת הקיבוץ המאוחד – "השדה" בראשון לציון אהבה מאד לשורר : "ואולי לא היו הדברים מעולם , אולי , לא השכמתי עם שחר לגן"...ומטשרניחובסקי את : "שחקי שחקי על החלומות..." "הנה אאזין שיר ערשי הרחוק...."

מילות השיר השגורות עלינו עד הלום העניקו את חוויית הדימוי , האנשה ,המחשת ורטט המגע .

מצאנו דף בודד בכתב יד אמא ובו 'שירון לחנוכה' , את 'פלא פלאים' הדיאלוג למתתיהו שלם : שמע נא ילד נבון , היש לך סביבון , נא הגידה לנו וספר , את מראהו נא תאר , יש לי יש לי סביבון , טס הוא ...כאווירון , מסתובב הוא , מתנדנד ופתאום הוא עומד...ואילו אצל אמא : מסתובב ומסתובב , ולפתע הוא 'נושם'...

ומעמנואל הרוסי-שקט, שקט ,שקט , שקט , החנוכייה דולקת , ובחדר בלי שאון, מסתובב לו הסביבון , מסתובב ולא עייף אך לפתע הוא יושב , "אני רעב" יקרא בקול , בבקשה תנו לאכול...ונוסח פנינה : אך לפתע הוא נופל , וצועק אמא אני רעב ורוצה לאכול , לא מרק ולא דייסה , רק לביבה חמה ומתוקה ...אצל הרוסי "לא מצה" ו"לא קציצה" שהתחלפו ל 'דייסה' ו'ביצה'

כנראה שפנינה שינתה וגם במודע המילים בהשוואה למילים של עמנואל הרוסי

ממרחק הזמן - ולדעתי - התאימה המילים כדי לעורר את התיאבון של מיכה .

גם שירו של לוין קיפניס - בשימו שמן , שמן זית , נרות הדליקו יהי אור בבית

נשתמר במלוא שמנו ודקדוקו .

גם מהצגה בה ,כנראה, השתתפתי , אולי בכתה א' ,השתמרו השורות :

"דגל דגל לי קטן ,שני צבעים לדגל , כחול לבן הוא דגלנו , בו נשמח בכל חגנו ", וגם :" חג החנוכה חג שמח , לכבוד המכבים יהודה המנצח , ערב ערב אנו אוכלים לביבות , ומדליקים את הנרות" .

<u>פנינה בבית ההבראה ב "מעלה החמישה"</u>

מילות הקוד ששלחו את אמא להבראה היו "אנגינה פקטוריס" , למעשה רק חשש מפני המחלה המסוכנת שתסמיניה : תעוקת החזה – הלב . המחלה ממנה סבלה יהודית – יודעס אשת מוטק'ה אפטייקר הדוד של פנינה.

את ההפניה להבראה כתב הרופא ד"ר נלקין .

באותם ימי הבראה , הייתי בגיל של טרום או גן הילדים והפכתי לבן בית אצל מוטק'ה ויודעס , פנינה לוי, אסתר ואביגדור שרף והילדים אליעזר , דפנה והדיה , אביגדור היה מכין 'שקשוקה' ואצלו למדתי הכלל שארוחה היא טעימה ואת הצלחת חובה להשאיר , בעזרת שיירי הפרוסה, אך ורק נקייה. מהמכתבים שנשארו מהדוד יששכר ואבא יעקב למדתי שהתנהגותי השתפרה פלאים וזכיתי לפינוקים ייחודיים מאבא - שלקח אותנו , הילדים ,לגן החיות ולסרט ומיששכר- שהיה עימי בערבים עד שנרדמתי. .

<u>מ "מעלה החמישה" אל 'ישעיהו' ועד ל 'חורשת גן העדן האבוד'</u>

קיבוץ מעלה החמישה

בהיות פנינה בבית ההבראה בקיבוץ הסמוך לירושלים כתבה את הפרודיה הבאה המיועדת לבנות תל - אביב ואל נשות השפלה :

"בנות תל –אביב שמען קולי / נשי השפלה האזנה – אימרתי /

כי באתן לנווה – הרים / עליתן בפסגות שאננות / אל תחפשנה את "גשר האהבה" / ולא חורשת "גן העדן האבוד" /

אל תתנה בפוך פניכן / ומנענה מטפוף רגליכן / אל בהמוניכן תעלינה בהרים /

ולא בקול מצהלות שאננים / אם ממצהלות עירכן ושאונה / ששונה וקול המונה / הפוגה בקשה נפשכן / לשקט ולשלווה קראנה ויאפופכן / בדממה וביחידות עלינה בהר / הסתכלנה בעמקיו / ובהוד יפעת אורניו / הקשבנה לרינת הצפרים / ולדו – שיח האנקורים / לליטופי הרוח התמסרנה / ובמסג' קרני השמש התבצרנה / ושבתן הביתה בריאות ורעננות / לקראת אהובי נפשכן נכונות" .

אמא אהבה את לשון המקרא וניכרת השפעת הנביא ישעיהו , בפרק ל"ב 'נשים שאננות' וגם 'נווה שלום' 'במשכנות שאננים' 'ובמנוחות שאננות' הרבה גם בהשפעת הנביא הניצב לריב עם בנות ציון .

ואילו אצל פנינה -רק 'פנייה' אליהן. ההשפעה רבה בפרק ג' 'יען כי גבהו בנות ציון , ותלכנה נטויות גרון ומשקרות (צובעות באדום עז) עיניים ;הלוך וטפוף תלכנה , וברגליהם תעכסנה... '

אמא הביאה גם לשון ייחודית - 'ויאפופכן' במשמעות לאפוף , לעטוף , להקיף מכל עבר. וייתכן ואף רמזה. במשחק צליל ומילים למילה 'ניאוף' רמז ארוטי לאווירה קלה בבית ההבראה , וכולנו זוכרים שסבתא פנינה שמרה "חזקה" לקרוא בהגדת הפסח : 'שדים נכונו ושערך צימח ואת ערום ועריה...'

פנינה השתמשה גם בהמשגה מן המודרנה : "גשר האהבה" עליו נשבעים בני רומא לאהבה נצחית , מתוודים על סודות כמוסים ומספרים על זוגות האוהבים הנועלים מנעולים עליהם שמותיהם וציון התאריך המנעולים תלויים על פנס הגשר ואת המפתחות משליכים לנהר הטיבר וכה רבים ומכבידים המנעולים עד שעיריית העיר נאלצת מדי שנה לפנות כמות רבה של מנעולים מחשש לקריסת הגשר .

אמא איזכרה גם את : " גן העדן האבוד" זה שם יצירתו של המשורר האנגלי ג'ון מילטון .

<u>פנינה – תרגמה מפושקין מתוך : "יבגני אונייגין "</u>

בין דפי העיזבון והללו לא היו רבים, מצאנו כעשרה עמודים של תרגום , חובבני ולא מקצועי . בקריאה הראשונה היה ברור שלפנינו פואמה בחרוזים . זיהיתי את היצירה רק לאחר חיפוש -והשמות המנחים עבורי היו : 'טטיאנה' ונהר 'הניבה' (הנשפך אל הים הבלטי) והתגלה : "יבגני אונייגין" , הרומן בחרוזים של גדול המשוררים הרוסים ממייסדי השירה הרוסית המודרנית - אלכסנדר פושקין.

אמא תרגמה לפחות תריסר בתים.

היצירה היא הנודעת ביותר והמכוננת בתולדות הספרות והפואטיקה הרוסית בוגרי התרבות הרוסית למדו ושיננו בעל פה רבים מחלקיה . ב'פרויקט בן – יהודה' מופיע התרגום המלא , מרוסית משנת 1937 של אברהם לוינסון . אמא לא ידעה רוסית והיא תרגמה מאנגלית .

פנינה לא סימנה כותרת , בית ביצירה...גם לא הקפידה על רצף הבתים , זיהיתי כל הבתים המתורגמים והצבתי אותם זה למול זה (עדיין לא השוויתי לתרגומיו החדשים של שלונסקי) .

בעלילה שמונה פרקים , את תמציתם אפשר לקרוא באתר – הנושא את שם היצירה .

אלכסנדר פושקין

השאלה שהצבתי לפני הייתה מדוע אמא – פנינה -בחרה ב"יבגני אונייגין" ולמה דווקא בבתים אותם תרגמה ? .

לדעתי , ראשית בשל העניין ברומן שהוא גם ומאד רומנטי , היא התעניינה עד מאד בתהפוכות הנפש בדמותה של טטיאנה , אישיותו של יבגני שהיא דמות גם 'שטוחה' ואף רבת היבטים .

ואולי קסם לה יבגני בבחרותו וראתה עצמה בעיקר בניגוד אליו.

וכך כתב פושקין : ' תכלית מכובדה הציג לו , אונייגין ,ממקור זרים לדלות חכמה , ספרים רבים התחיל לקרוא הוא , קרא קרא , אבל לתוהו . פה שקר , הבל שעמום , פה אין מצפון ושם טמטום , בכל יש חסרון ודופי , מה שישן – כוחו כבר תש , אך נתישן גם החדש ;...'

ייתכן ואמא רצתה לאפיין דפוסים וקטעים מגדריים ואף להיות ניזונה מהשקפות – פילוסופיות -מורות דרך לחיים -אותן שזר פושקין לאורך העלילה .

וכך בסיום הפואמה שם המחבר בפיו של המספר הנוטל בו חלק .... (הקטע הנועל בתרגומו של אברהם שלונסקי):

"אחת היא לי , קוראי . מי אתה –

...שלום ! ומצא אשר תמצא

אם סערת דברי מזכרת .

או שבתון מעבודה ,

תמונות חיים...

...לוא אך קורטוב קטן.

לשעשוע , לחלום

עכשיו נא נפרד , שלום !"

<u>השוואת התרגומים : אברהם לוינסון - פנינה כרמון</u>

להלן השוואה מתוך בתים אחדים

<u>פרק ראשון בית מ"ו</u>

<u>לוינסון</u> : מי כבר – דעת חי בחלד / סופו לשנוא את הבריות / מי שהרגיש , אותו מבהלת / חזות שנים בלתי חוזרות / שוב אין נפשו בו מתפעלת...

פנינה : כל איש שחי חיי בר – דעת / סופו לבוז לבני אדם ; / כל איש מרגיש יזכור ברעד / צל עברו אשר נדם : / שום פלא עוד לא יקסמנו...

פרק שלישי בית כ"ב

לוינסון : ראיתי בין נשים – בנות – חן / קרות כחורף וגאות , / יושרות לבב , אכזריות הן / מבינתנו מופלאות . / ביהירותן אותי התמיהו / בצניעותן טבעית הפליאו , / ברחתי אז מחברתן , / ובחרדה עלי מצחן / קראתי את כתב – התופת . / "נטש, אדם, לעד תקוה" /

להן כחש – עורר אהבה , / החרד גברים – להן כנופת . / על שפת נבה אולי אתם / נשים כאילו פגשתם .

פנינה : ראיתי אשת חיל נבצרת , / ככפור זכה וצוננה ; / אינה נשחדת , מתאכזרת ; / ונשגבה מהבינה ; / בה הפליאוני רום עיניים / וצדקנות בת השמים ; / אבל ברחתי מעימה , /

פסוק של תופת , לי נדמה , / קראתי על מצחה בפחד ; / "הואשו מכל תקוה !" / לה צר היות

נאהבה , / הפל אימה גורם לה נחת , / על שפת ניבה כדוגמתה / ודאי ראית גם אתה .

פרק רביעי בית כ"ב

לוינסון : את מי לאהוב ? במי לבטוח ? / אי איש ובנו לא יבגוד ? / מי לצרכנו , בלי הכרח /

דבריו ומעשיו ימוד ? / מי לא הפיץ דעות עלינו ? / ומי דאג לשעשענו ? / מי על מומינו לא כעס ?

ומי אף פעם לא נמאס ? / קורא נכבד , רועה הרוח ! / אל תכלה חילך לשוא, / כי אם את -

עצמך אהב , / אהב את עצמך , כי הוא אך / דבר ראוי להתכבד ; / אין, טוב ממנו בהחלט .

פנינה : את מי נאהב ? את יהבנו / על מי נשליך , ולא יבגוד ? / ומי נכון במדתנו / כל פעל ,

כל דבור למדוד ? / מי לא יוציא דיבה עלינו ? / ומי ברחימו יטפחנו ? / מי בנו לא יפסול .

המום ? / מי לא יטיל השעמום ? / הוי נפש תהו מחפשת ! / לשוא , לשוא
כל הטרחה : / אהב נא רק את עצמך , / קורא נכבד ורב החסד ! / ענין
חשוב הוא : אין דבר / חביב ממנו ויקר .

<u>פנינה – מכורה לספרות הבלשית</u>

אמא הייתה מכורה , גם לסיגריות העממיות כמו של "דובק" ומי זוכר את ימי "עדן" ו"אל – על" ?

כך אף לסוגה הבלשית . מתי החלה ההתמכרות הזאת ? לבטח , לא מהתקופה שאבא יעקב היה סמל חקירות במשטרת ישראל .

בהבטה לאחור ומחשבה שנייה סבתא פנינה התעניינה בתעלומה , את יהבה ואמונה השליכה בהזדהות עם הבלש גיבור הספר , התעצמה אצלה הסקרנות לדעת מי האשם...? מה היו המניעים בעיקר של "הרצח" ובעידן הטלוויזיה גם הבלש המשפטי . אמא לא עסקה בבלש ההיסטורי והרחק ממנה . כמו זה שבין הקטבים היה - "מותחן האימה" .

האמריקני – אדגר אלן פו מגדולי היוצרים של סיפורת המתח והספרות הבלשית היה לה לאל נערץ .

שרלוק הולמס וד"ר ווטסון

אמא סיפרה בהתפעמות על טיולה בלונדון ועלייתה לרגל לרחוב בייקר מספר 221 ב אל "מקדש המעט" בו התגוררו שרלוק הולמס ווטסון .

שרלוק וד"ר ווטסון היו יצירי כפיו של קונאן דויל הבריטי .

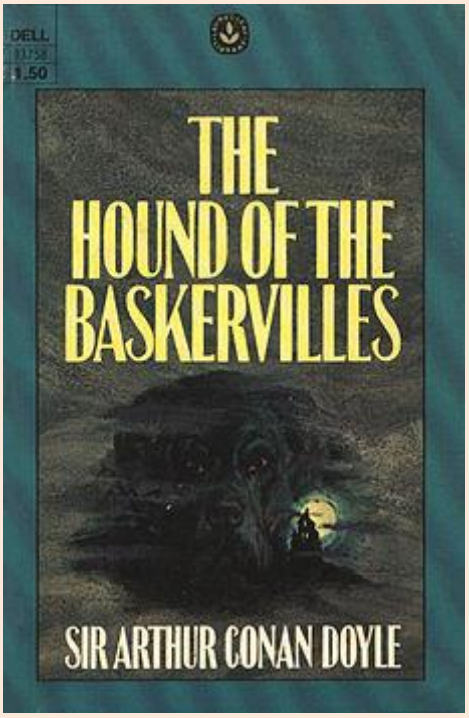
דויל עיצב את שרלוק הולמס גם על פי דמותו הפיסית של הפרופסור בל , קונאן היה תלמידו .

דמותו הספרותית של שרלוק התאפיינה בקשת עשירה וייחודית של תכונות וכישרונות , אקדוחן – צלף מיומן , מומחה באמנות הלחימה היפנית . נבון וחד בהתבוננות , היקש והפקת המסקנות ,סייען למשטרה והמודיעין הבריטיים, יחיד ומיוחד בפענוח פרשיות מסובכות וכן בעל עקרונות ואומץ הנלחם כנגד ראש ארגון פשע גדול. למרות 'השלמות' -עמד לצידו ,

ד"ר ווטסון - הקצין בדימוס , נכה המלחמה המקדם את העלילה ומנתבה לפתרון התעלומות.

שרלוק הולמס היה דמות בדיונית. קונאן דויל המית אותו . אבל בלחץ דעת הקהל בבריטניה נאלץ להשיבו לחיים . אצל פנינה , היה שרלוק "בן אלמוות" . מה הפלא – אם כן , שאת הספר כלבם של בני בסקרוויל" קראתי יותר מפעם. היש למי ספק שרומן בלשי זה שיש בו 'הכל' –חידה , רצח , מיסתורין , אימה

וגם ספור על "כלב" – אינו מוצב בכותל המזרח של ביתנו ? !

עטיפת הספר - כלבם של בני בסקרוויל

<u>אגאתה כריסטי - " מלכת ספרי המסתורין "</u>

אגאתה כריסטי

אגאתה לא רק "מלכה" אלא גם בעלת תואר "אבירות" של מסדר האימפריה הבריטית .

מי היה מאמין שכריסטי 'שיאנית גינס' במכירת ספריה סבלה מדיסגרפיה . האם ידעתם שמלכת המסתורין שילבה בתולדות חייה – האמיתיים ספור מותח של העלמות .

פנינה נתנה גם היא דחיפה צנועה למחסן של 'שיא הגינס' , אמא הורישה לנו הרבה מספרי אגאתה בעברית ואנגלית . דבורה ארליכמן וליליאן לוי שהיו מחברותיה הטובות , גם הן היו תאבות לספרי המתח ולא אחת החליפו ביניהן מלוא צרורות – אוצרות הספרים .

<u>בתיאטרון וטלוויזיה</u>

כאשר היו הורי צעירים הירבו לצפות בהצגות התיאטרון של "הבימה" ו "אהל" . יעידו על כך גם התכניות להצגות עוד מימי "בערבות הנגב"...שנשארו בביתנו. . המחזות הועלו באולם ההיסטורי "אדיסון" בירושלים. לאחר ההצגה , הצופים חזרו לפרברי עיר הבירה באוטובוסים של חברת "המקשר" שהמתינו להם.

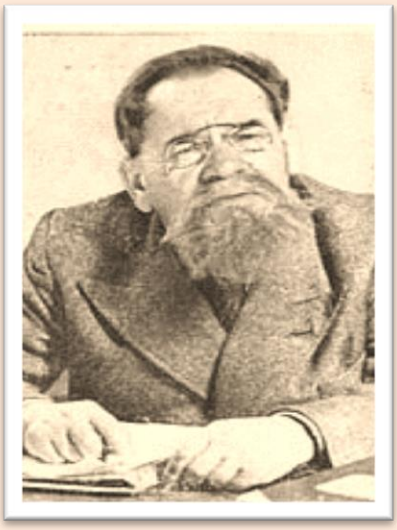

תיאטרון אדיסון שהיה ברחוב ישעיהו

גם אני כילד זוכר את הצגת "תעלולי נאסר א – דין" בתיאטרון "ציון" ולא רק את 'בוכרה היפה' אלא עדיין באזני 'צלצל קתרוס , צלצל בעצב , נגן מיתר שלי נוגות..' ובאפי ריח התפאורות של בית הכלא מהצגת "כבלים" .

אני אף זוכר את יהושע ברטונוב , בהצגה יומית של "הציפור הכחולה" ובאולם "אדיסון' הענק אך ורק מניין אחד של צופים .

מי הוא אשר יפר את הכלל : "ההצגה צריכה להימשך " .

השחקן יהושע ברטונוב

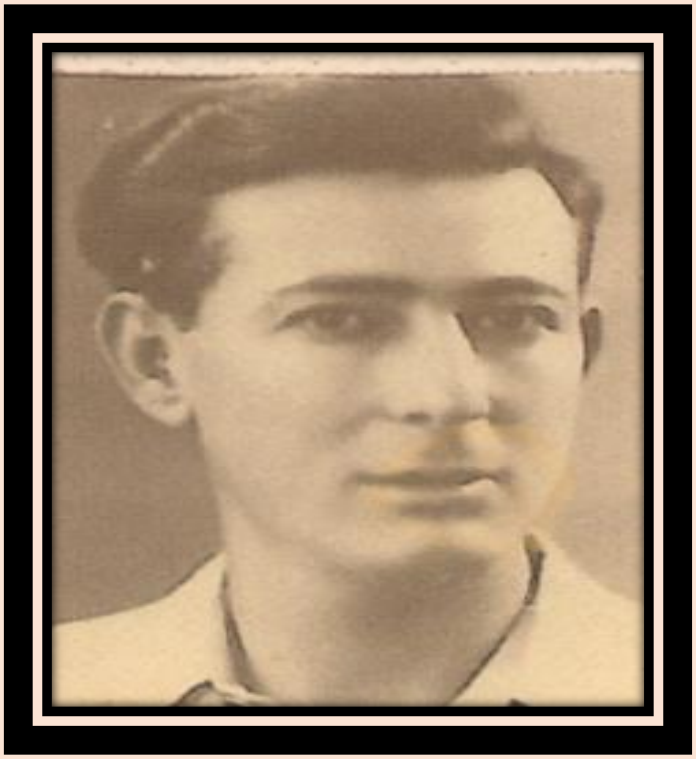
<u>הטלוויזיה הקטנה של אמא</u>

היה זה בערוב ימיה. ליד מיטתה , על השולחן העתיק ובעל היוחסין , הכבד , רחב המימדים ולו המגירות העמוקות , עליו גם אבא יעקב בעודנו חי , ישב וכתב על משוררים וסופרים מבין יהודי מזרח אירופה , רשם ביקורות על כתובים ומענייני סדר היום הפוליטי והציבורי –. על אותו "השולחן" , ניצב לו מקלט טלוויזיה קטן וממנו הגיח אור המסך ושולח מעל הצג תמונות מתחלפות הממלאות את החדר בקול וצליל .

על המיטה , כבר במשקפים ,ראשה על הכר ובפיה הסיגריה , צופה באהבה : סבתא – אמא – פנינה -בסדרות הרומנטיות של הבי - בי - סי בסרטי המתח והבלש ואז עלו ובאו קומדיות מרחיבות ריאות ומתרגלות את מיתרי הקול , בצבע או בשחור ולבן ומעניקות מעדנות של נחת לנפש ולעין .

כך נזכור את אמא -סבתא שלנו אשת המילה הכתובה והנשמעת.

יששכר שטמפר –אחיה היחיד של פנינה

יששכר אחיה הצעיר והיחיד של פנינה - נולד בשנת 1915 .

יששכר נקרא על שם סבו - בעלה של הסבתא מריל - יששכר בער הלוי סגל.

(על משפחת הסבתא מריל כתבנו בספר הרוקחים לבית גבריאלוביץ המופיע באתר carmonia.net).

פנינה ויששכר היו קשורים מאד האחד לשני ייתכן וקשר הדוק זה יחד עם האחריות הגדולה שחש כלפי אימו הביאו לכך שיששכר נותר רווק ונישא רק בגיל מבוגר זמן לא רב לפני מותו.

שלמה אביו נסע לאוסטרליה כאשר יששכר היה בן 15 לערך - פנינה החליטה לעבור אז להכשרה קיבוצית מחוץ לבית . האמא חיה הייתה שבורה וחולה.

היו אלה תנאים לא קלים לעבור בהם את תקופת ההתבגרות.

יששכר עבר לחדרה עם משפחתו כשהיה ילד קטן בן ארבע לערך.

את שנות לימודיו הראשונות עשה בבית הספר בחדרה.

בן עשר לערך חזר לירושלים והחל ללמוד בבית -הספר לבנים ג' ברחוב הרב קוק.

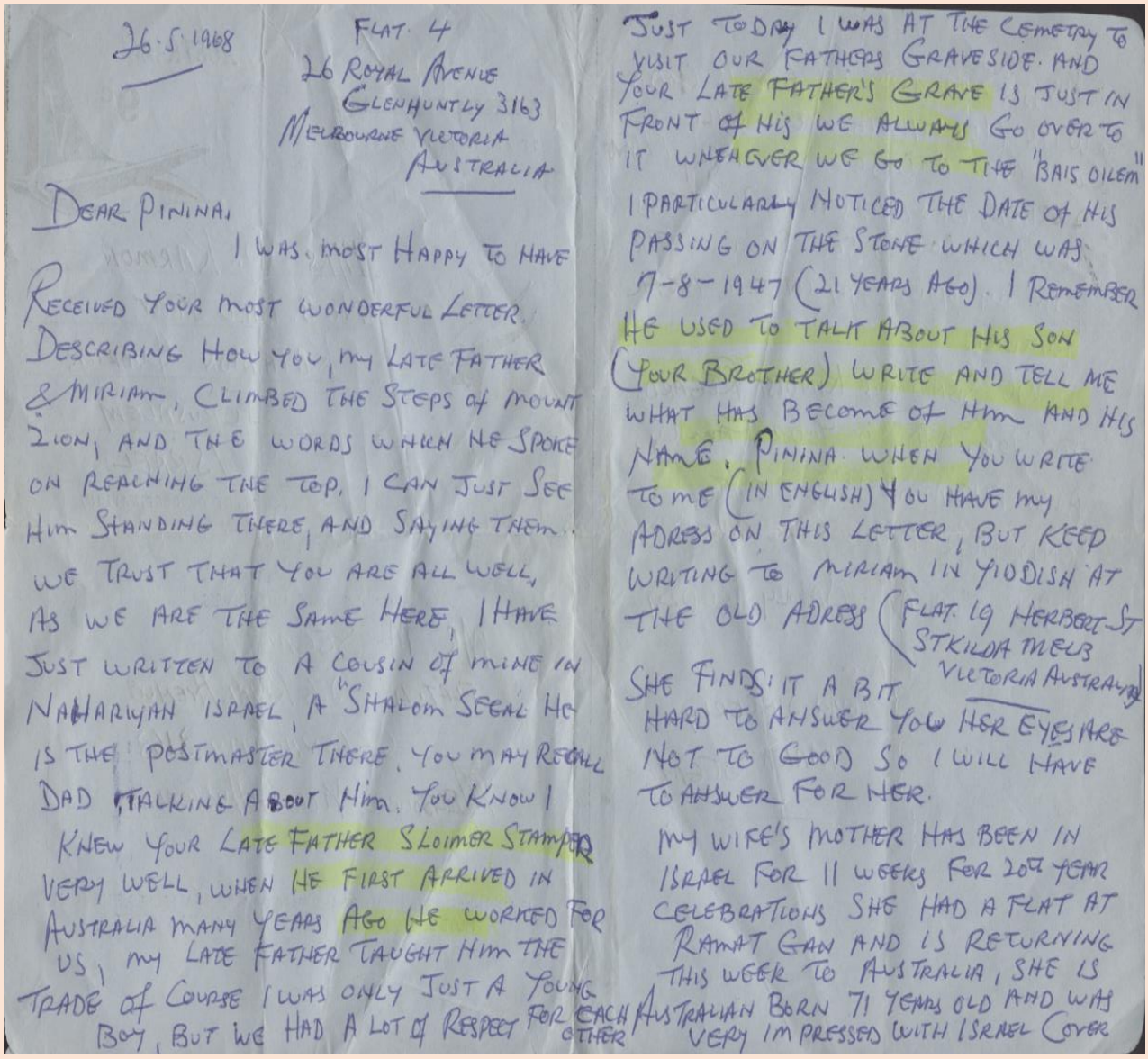
חברו לספסל הלימודים היה אחיה של אימי יהודקה שהיה ילד חברותי מאד וזכר את יששכר כילד מופנם ובייישן.

בהמשך עבר יששכר ללמוד בבית - הספר תחכמוני.

יששכר בנעוריו

המעברים ,החזרה לירושלים, נסיעת האב לאוסטרליה לאחר תקופה של כשלונות במציאת עבודה - פגעו מאד ביששכר שהיה גם כך ילד מאד רגיש ומופנם.

26.5.1968

FLAT 4
26 ROYAL AVENUE
GLENHUNTLY 3163
MELBOURNE VICTORIA
AUSTRALIA

DEAR PININA,

I WAS MOST HAPPY TO HAVE RECEIVED YOUR MOST WONDERFUL LETTER, DESCRIBING HOW YOU, MY LATE FATHER & MIRIAM, CLIMBED THE STEPS OF MOUNT ZION, AND THE WORDS WHICH HE SPOKE ON REACHING THE TOP. I CAN JUST SEE HIM STANDING THERE, AND SAYING THEM.. WE TRUST THAT YOU ARE ALL WELL, AS WE ARE THE SAME HERE. I HAVE JUST WRITTEN TO A COUSIN OF MINE IN NAHARIYAH ISRAEL, A "SHALOM SEEAL" HE IS THE POSTMASTER THERE. YOU MAY RECALL DAD TALKING ABOUT HIM. YOU KNOW I KNEW YOUR LATE FATHER SLOIMER STAMPER VERY WELL, WHEN HE FIRST ARRIVED IN AUSTRALIA MANY YEARS AGO HE WORKED FOR US, MY LATE FATHER TAUGHT HIM THE TRADE OF COURSE I WAS ONLY JUST A YOUNG BOY, BUT WE HAD A LOT OF RESPECT FOR EACH OTHER

JUST TODAY I WAS AT THE CEMETRY TO VISIT OUR FATHERS GRAVESIDE. AND YOUR LATE FATHER'S GRAVE IS JUST IN FRONT OF HIS WE ALWAYS GO OVER TO IT WHENEVER WE GO TO THE "BAIS OILEM" I PARTICULARLY NOTICED THE DATE OF HIS PASSING ON THE STONE WHICH WAS 7-8-1947 (21 YEARS AGO). I REMEMBER HE USED TO TALK ABOUT HIS SON (YOUR BROTHER) WRITE AND TELL ME WHAT HAS BECOME OF HIM AND HIS NAME. PININA WHEN YOU WRITE TO ME (IN ENGLISH) YOU HAVE MY ADRESS ON THIS LETTER, BUT KEEP WRITING TO MIRIAM IN YIDDISH AT THE OLD ADRESS (FLAT 19 HERBERT ST STKILDA MELB VICTORIA AUSTRALIA) SHE FINDS IT A BIT HARD TO ANSWER YOU HER EYES ARE NOT TO GOOD SO I WILL HAVE TO ANSWER FOR HER.

MY WIFE'S MOTHER HAS BEEN IN ISRAEL FOR 11 WEEKS FOR 20TH YEAR CELEBRATIONS SHE HAD A FLAT AT RAMAT GAN AND IS RETURNING THIS WEEK TO AUSTRALIA, SHE IS AUSTRALIAN BORN 71 YEARS OLD AND WAS VERY IMPRESSED WITH ISRAEL OVER

במכתב מאוסטרליה כותב בן משפחה עקיף על היכרותו עם שלמה שטמפפר
מאז הגיע לאוסטרליה ועל כך ששלמה הרבה לדבר על בנו יששכר.

שלמה הרגיש יסורי נפש על מצבו של יששכר שנעזב במצב קשה בארץ ישראל

מכתבים שנשארו מצביעים על כך שיששכר נשאר אדם רגיש ומתחשב, רהוט
מאד בכתיבתו כפנינה אחותו

פנינה ויששכר בחדרה

האימא חיה והילדים פנינה ויששכר ככל הנראה לאחר חזרתם לירושלים

יששכר היה חרוץ ואחראי מאד לא בחל בשום עבודה והרגיש אחריות גדולה כלפי אמו החולה והבודדת מאז שנת 1937 ועד קרוב למלחמת השחרור (עם הפסקות) עבד יששכר בשמירה בשדה התעופה עטרות וכן בתפקידי שמירה אחרים כנוטר באזור.

לפני כן עבד במפעלי ים -המלח.

במלחמת השחרור גויס לצבא.

עם הקמת המדינה החל לעבוד במשרדי מס -הכנסה בירושלים ברחוב שלומציון המלכה.

במאמצים רבים הצליח לקנות דירה צנועה בקרית היובל.

בתחילת שנות השבעים נשא אישה ונדמה היה כי סוף סוף יזכה לחיים מאושרים יותר משהיו לו.

אולם מהר מאד התגלה כי אשתו הסתירה ממנו את העובדה שהינה סובלת מהתקפים של מחלת נפש.

יששכר סבל בשקט אך ליבו נשבר.1972 נפטר לאחר התקף לב בהפרש של שלשה חודשים מיעקב כרמון אביו של מיכה.

שניהם קבורים זה לצד זה בהר המנוחות בירושלים

מיכה כותב על יששכר שטמפר

<u>הדוד היחיד שהיה לי</u>

הדודות צילה , צפורה ובנה סבתא וסבא ורבים מבני המשפחה של אבא יעקב הושמדו בפולין בתקופת השואה.

יששכר , מרבית ימיו היה גלמוד ונותר ערירי .

פנינה – אמא וסבתא התעקשה , וזה לא אפיין אותה , לקרוא לשם בננו התינוק , לאחר תמר ועומר גם בשם "יששכר" יחד עם שם אבי "יעקב" שנפטר חדשים ספורים לאחר מות יששכר.

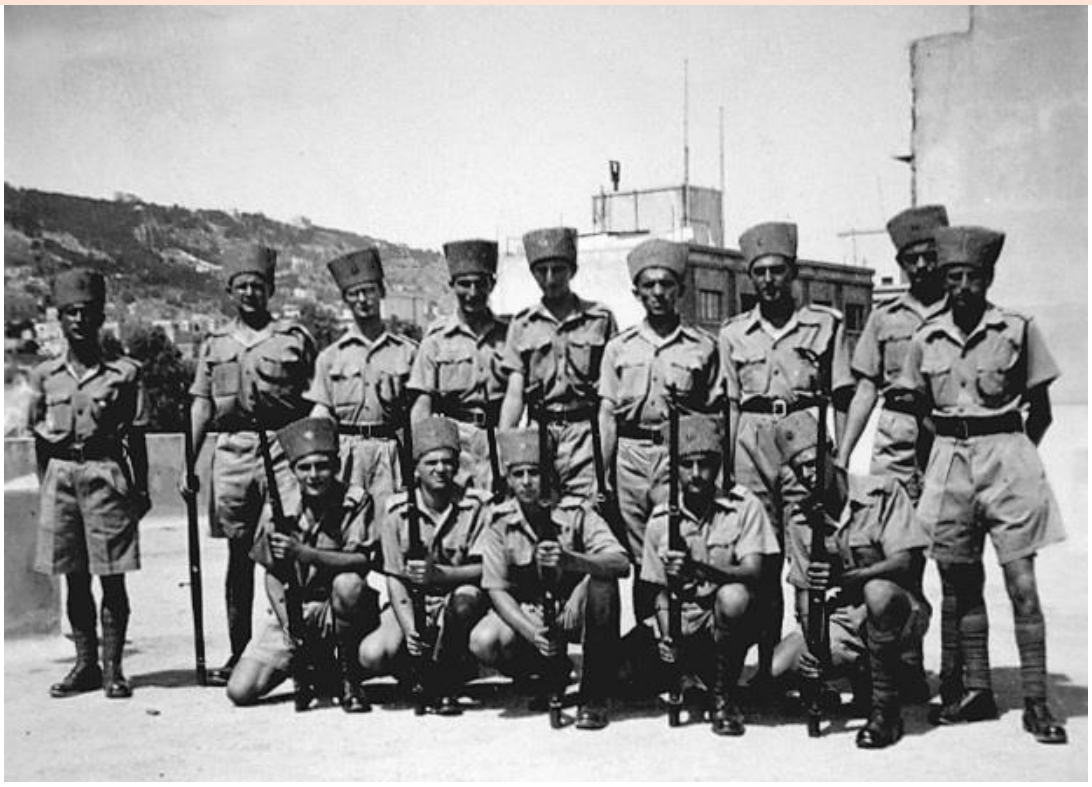
התלבטנו ביותר , בתיה ומיכה עד 'שנפל האסימון' והצענו את השם : "ישי" שהוא צירוף : יששכר ויעקב . בתעודת הזהות אף רשמנו וכך נקבע : ישי – יעקב ונחה דעתה של הסבתא פנינה .

<u>פרקים בחיי יששכר</u>

אין לפנינו רשימה סדורה , אני מנסה לדלות נושאים ותקופות .

נוטר בשדה התעופה - עטרות

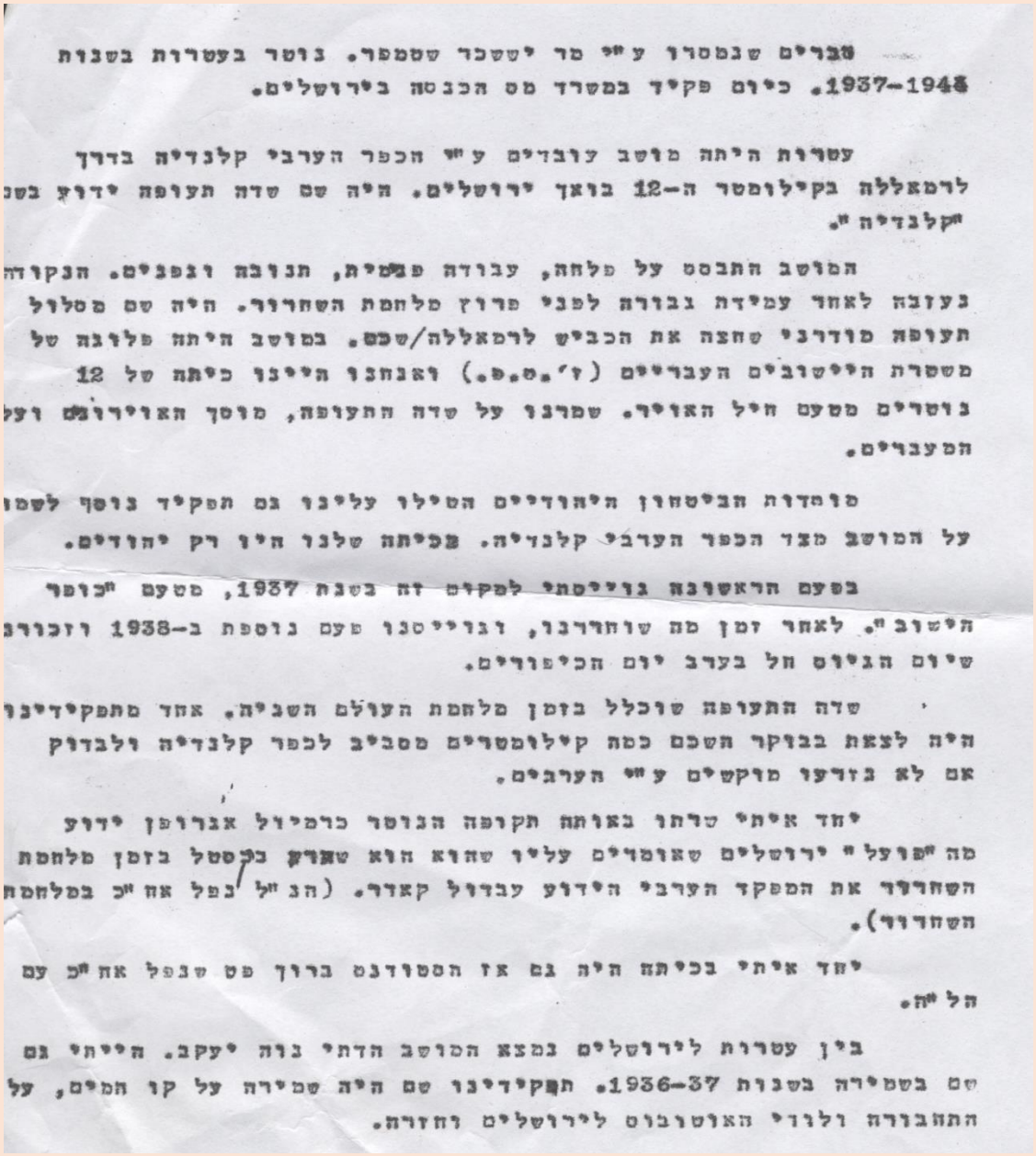
בתקופה שקדמה למלחמת העצמאות היה נוטר בשדה התעופה בעטרות הסמוך לירושלים .

נוטרי שדה התעופה בעטרות 1936-1939

זכור לי כילד קטן כיצד נשא אותי , או על כתפיו שהיו צנומות למרומי מגדל הפיקוח ואולי היה זה מגדל השמירה , עדיין ניצב למול עיני מראה השדה הנרחב , מעבר למסלול באחרי הצהרים של יום סתיו וקרוב אלינו פרות מלחכות עשב שהטילו עלי הילד משכונה צפונית בירושלים – מורא וכן קריאות עידוד וחיזוק שזכיתי להן מחבריו הנוטרים , של יששכר .

על תקופת יששכר ב'נוטרות' גבה ממנו עדות סבא אבא – יעקב . יששכר מאוזכר גם בספר המוקדש לנוטרים : " לאש ולמגן" .

נוטרים שנמסרו ע"י מר יששכר שמעוני. נוטר בעטרות בשנות 1937-1948. כיום פקיד במשרד מס הכנסה בירושלים.

עטרות היתה מושב עובדים ע"י הכפר הערבי קלנדיה בדרך לרמאללה בקילומטר ה-12 בואך ירושלים. היה שם שדה תעופה ידוע בשם "קלנדיה".

המושב התבסס על חלחה, עבודה פשוטה, תנובה וגפנים. הנקודה נעזבה לאחר עמידת גבורה לפני פרוץ מלחמת השחרור. היה שם מסלול תעופה מודרני שחצה את הכביש לרמאללה/שכם. במושב היתה פלוגה של משטרת היהודים העברית (ז'.ט.פ.) ואנחנו היינו כיתה של 12 נוטרים ממש חיל האויר. שמרנו על שדה התעופה, מוסך האויר ועל המעבדים.

מוחדות הביטחון היהודים הטילו עלינו גם תפקיד נוסף לשמור על המושב מצד הכפר הערבי קלנדיה. פכיתה שלנו היו רק יהודים.

בשם הראשונה נוייסתי לפקיד זה בשנת 1937, משם "כופר היהודי". לאחר זמן מה שוחררנו, וגוייסנו שם נוספת ב-1938 וזכורני שיום הגיוס חל בערב יום הכיפורים.

שדה התעופה שוכלל בזמן מלחמת העולם השניה. אחד מתפקידינו היה לצאת בבוקר השכם כמה קילומטרים מסביב לכפר קלנדיה ולבדוק אם לא נזרעו מוקשים ע"י הערבים.

יחד איתי שרתו באותה תקופה הנוטר כרמיול אגרופין ידוע מה "פועל" ירושלים שאומרים עליו שהוא הוא שאדם בקסטל בזמן מלחמת השחרור את המפקד הערבי היהודי עבדול קאדר. (הנ"ל נפל את"כ במלחמת השחרור).

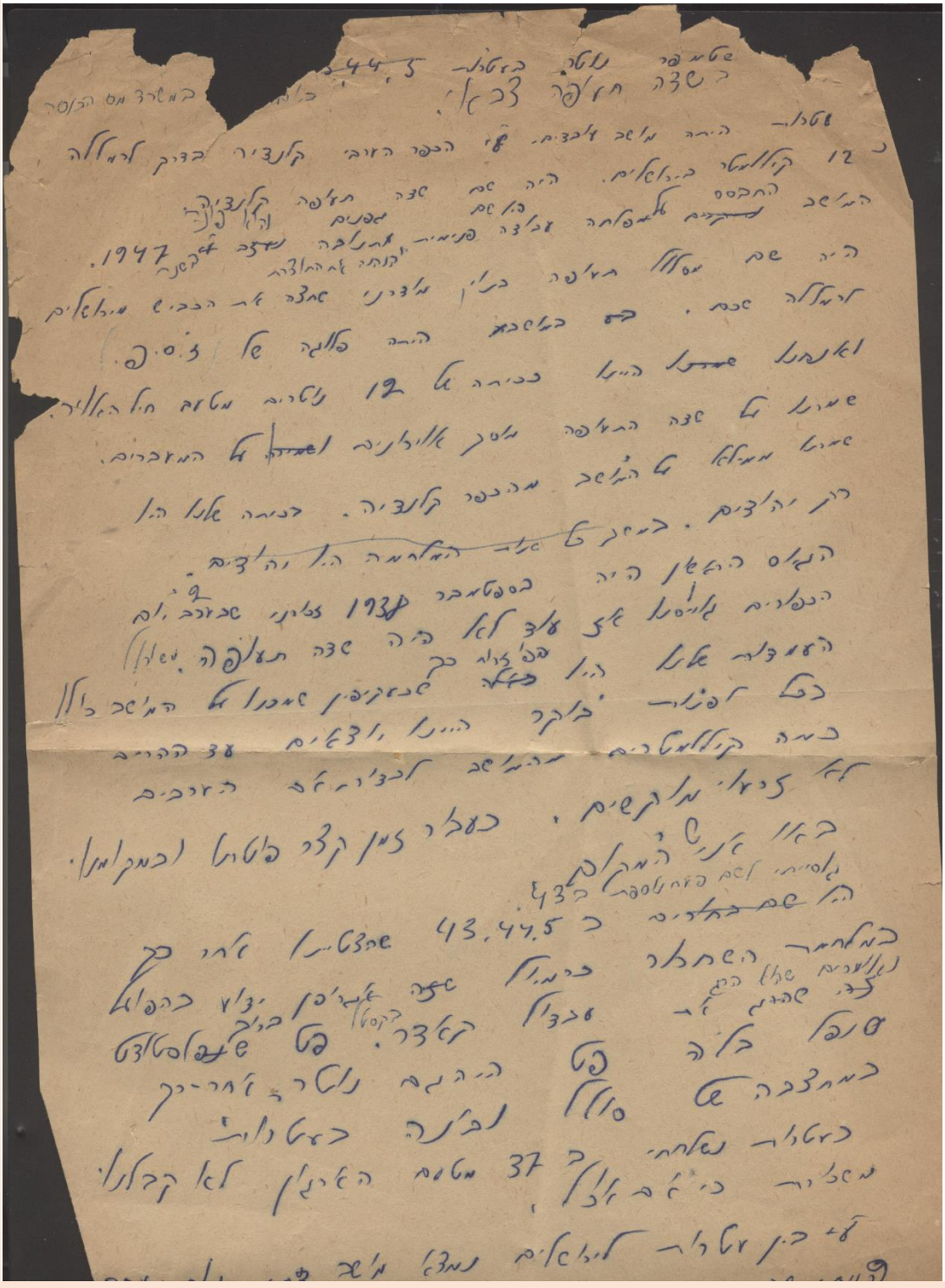
יחד איתי בכיתה היה גם אז הסטודנט ברוך פס שנפל את"כ עם הל"ה.

בין עטרות לירושלים נמצא המושב החדש נווה יעקב. הייתי גם שם בשמירה בשנות 1936-37. תפקידינו שם היה שמירה על קו המים, על התחבורה ולווי האוטובוס לירושלים וחזרה.

יששכר מספר על שירות בשדה התעופה עטרות (קלנדיה) הוא מספר על שמירה בקו המים בנווה יעקב על התחבורה ולווי האוטובוס לירושלים וחזרה .

בעטרות היה בכתה של 12 נוטרים בנפרד מן הנוטרים שהיו במושב עצמו ואשר מפקדם היה אבא שלי –נפתלי ברלינסקי.

בהמשך דבריו לפני עריכה שנמסרו לקראת הוצאת ספר הנוטרות "לאש ולמגן"

תיאור שירותו של יששכר בעטרות בכתב ידו של יעקב כרמון לקראת הוצאת ספר הנוטרות לאור

משטרת הישובים העבריים בעטרות 1936-1939

'העגלה הקטנה' - מתנת הדוד יששכר כנראה גם מעשה ידיו

השם : דוד יששכר מעלה תמיד בזיכרון וממש למול עיני את תמונת "העגלה" הקטנה , השטוחה

והכתומה העמוסה בשלג ואני הקטן לידה עטוף במעיל וראשי חבוש בכובע צמר מגן מקור בחצר

ביתנו ברחוב 'פינחס הכהן' בשכונת הבוכרים , כיום נותרו הבית והחצר והיו מבית מגורים ל"תלמוד

תורה' ברחוב 'יש"א ברכה' . אותה עגלה של כמטר על מחציתו הועברה אף לבית ברחוב ביל"ו ,

חלום חיי כילד היה להרכיב לה גלגלים כדי שכלבתנו דאז 'לבנה' או שמא 'חומי' ישאוני במורד הרחוב כאותן מזחלות שכה אהבתי לקרוא עליהן מתוך ספרו של ג'ק לונדון : "פנג הלבן" , הספר המועדף עלי עד עצם היום הזה ופרקים ממנו קראתי בשקיקה בימים האחרונים לשהותי האחרונה - הממושכת בבית החולים "הדסה" לאחר ניתוח לא קל .

מיכה בשכונת הבוכרים עם העגלה שבנה לו יששכר

יששכר הדוד הדואג

עוד בטרם המלחמה ואני רך וקטן בשנים , אבל בטווח הזיכרון , כאשר אמא פנינה שהתה בבית ההבראה ואני בבית 'הדוד זיידע' – כך קראתי לדוד של יששכר ופנינה , הוא מוטק'ה אפטייקר ,

ובהשגחת וטיפול פנינה לוי ואסתר עם אביגדור שרף - כותב ומדווח יששכר לפנינה על השיפור שחל בהתנהגותי ,גם בהרגלי האכילה , השינה המוקדמת והעריבה , קל וחמר עלייתי במשקל . אבא יעקב ודוד יששכר נמצאו עמי רוב שעות היום ויששכר , אפילו עד שנרדמתי...העיקר – לא לדאוג.

זיכרון ילדות – שיירות של משאיות מדגם ברוקווי

המשאיות עמוסות תוצרת מפעל ים המלח , המשרכות דרכן לאורכו של היום במעלה רחוב יחזקאל סמוך לביתנו בשכונת הבוכרים , ולעומתן גולשות ביעף , קלות ועולזות משאיות ריקות .

במבט לאחור , כנראה נצרבו התמונות הללו בזיכרוני באותה עת בה הוטמעה בי גם ההבנה שהדוד יששכר עובד במפעל בים המלח .

במפעלי ים המלח

מתוך הזיכרונות בתוספת תמונות הדמיון היוצר והמשלים אצלי , צצה ועולה התקופה עליה ספר יששכר שעבד בשלהי ימי המנדט הבריטי במפעלי ים המלח , אולי כסייד – צבע ופונה בדרך האוויר למרכז הארץ . בקיץ 1948 הייתה סדום נצורה ומנותקת משאר חלקי ישראל . סדום הפכה למעין "סיר לחץ".- בתקופת הפינוי הייתה לאנשי סדום 'מחלת האוירוניטיס' – שהתאפיינה בעצבנות מוגברת ושאלות אין קץ : 'מתי נטוס מפה ? ' . המילים החוזרות היו : מים – חופש – אווירון !

התקיים רק הקשר האווירי , למטוסים המתאימים , הוכשר מסלול קצר לנחיתה והמראה . המטוסים הביאו : אספקה , כלי נשק , תרופות , דברי דואר...ופינו את הללו שלא היו כוח לוחם .

מפעלי ים המלח-שנות הארבעים

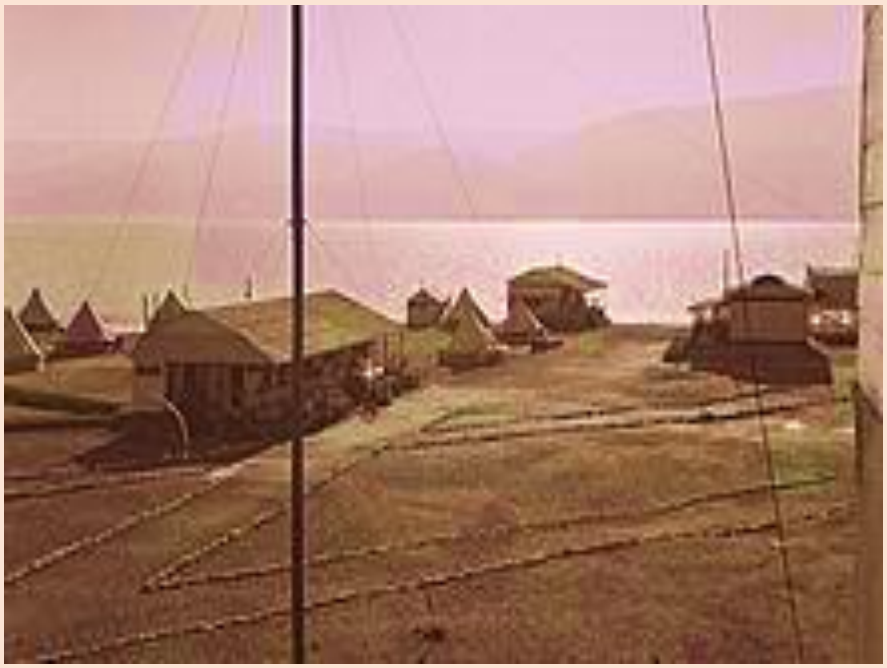
<u>מכתבי יששכר ממלחמת העצמאות</u>

נישמר קובץ מכתבים ששמרה אמא פנינה , מהתקופה שבטבורה מלחמת העצמאות .

המכתבים עבורי כמוהם כגלריה שבה מוצבות גם תמונות 'נוף' סביבתנו וגם בני המשפחה והקרובים לנו .ביותר .

יששכר עבד במפעל המלח הדרומי בסדום . המאוחר מבין שני המפעלים שהוקמו לחופי ים המלח לפני קום המדינה . במכתבים ציין : ים המלח (דרום) וכן ים המלח (סדום) . באפריל , 1948 מספר יששכר שבית החרושת אינו עובד לגמרי גם בגלל שמקורות המים המרוחקים בעין ארוס ועין בדה מקולקלים ואין יוצאים לתקנם . אין כמעט מים לשתיה כי הם באים מספייה

(א – צאפי – מבקעת צוער הירדנית) , את מי השתייה שהובלו בספינות , קיבלו מהמפעל בצפון . באוכל – המצב גם כן קשה . רבים מכוחות הביטחון הועברו (מצפים לתגבורת של מאתיים איש) ולכן הפועלים עוסקים – 12 שעות ביממה בשמירה .

מגורי העובדים-ים המלח

"אני בריא ושלם - אין מה לדאוג לי"- יששכר מרגיע , "הפרטים ברדיו ובעיתונות אינם מדויקים . אמנם נחטפו בעורמה חמישה עובדים ע"י הירדנים בתואנה שחצו את הגבול במרמה אבל הם חיים ומצפים למשפט ...חבר הקיבוץ שהוטס צפונה נפצע מפליטת כדורים ... בסדום מאזינים ל"קול ההגנה"

(התחנה המחתרתית של ארגון "ההגנה" שפעלה עד יום הקמת המדינה) " .

במכתבו מיד עם 'ההפוגה הראשונה' (ביוני)כותב יששכר : "עברנו את הפצצת האוויר והרעשות התותחים ...אני בריא ושלם אבל מלא געגועים איני מקבל

ממך פנינה - מכתב. , כתבי בהודעות דחופות בעיתון , איני בטוח שאכן יגיעו ואראה בעיתון אבל דבורה תקרא ותעדכן אותי אחיך ,בנך , גיסך ודודך"

כך חתם יששכר על אחד ממכתביו בתקופת המלחמה.

הכתובת : יששכר שטמפר ים המלח (סדום) תל אביב ת . ד 221 וגם : דאר צבאי 192 בסיס - 1

'הבלדרית' הייתה– דבורה מלר – אשת זכריה ארליכמן : מהמושב 'בהדרגה' (= 'כפר מעש' ליד פתח תקווה) .דבורה – הייתה החברה -כמוה כאחות - של פנינה עוד מימי העיר - העתיקה בירושלים .

וכך כותבת דבורה לפנינה בימי 'ההפוגה' : "..אולי תוכלו לסדר לכם דרכיות

(תעודות מעבר – "פאס") מירושלים ותבואו אלי יש לי מטבח גדול וחדר גדול...לאמא שלך אקנה סיר וצלחות אחדות (חיה שטמפר – הייתה דתייה ושמרה כמובן על 'כשרות') " במכתב אחר פונה דבורה לרחל שומכר – הדודה הירושלמית של פנינה ויששכר , כדי לוודא שלא העתקנו מגורנו מרחוב פינחס הכהן 13 לאחר ששלחה כמה מכתבים וטלגרמה בדאגתה לשלומנו ולא קיבלה מענה .

דבורה העבירה לירושלים מכתבים ודרישות שלום שהביאו אליה למושב חבר לחדר עם יששכר ושכנה ,שהגיעו מסדום וכך הרגיעה : ' יששכר נמצא בסדום בריא ושלם , נראה טוב , מצב רוחו מצוין , יש להם מספיק אוכל , עתיד לבוא לחופשה אם יקבל דרכיה ...' והיא שואלת : "האם אמא (חיה שטמפר) נמצאת בקטמון ? " (אחרי נפילת הרובע היהודי בעיר העתיקה , שוכנו רבים ממפוני הרובע בשכונת קטמון שנכבשה זמן קצר , בסוף אפריל , קודם לכן) .

"...אשלח לך חבילה ..." כותבת דבורה לפנינה בימי - 'ההפוגה הראשונה' .

החבילה – מעוררת אצלי רטט של גלי - זיכרון לאורך הרבה שנים .

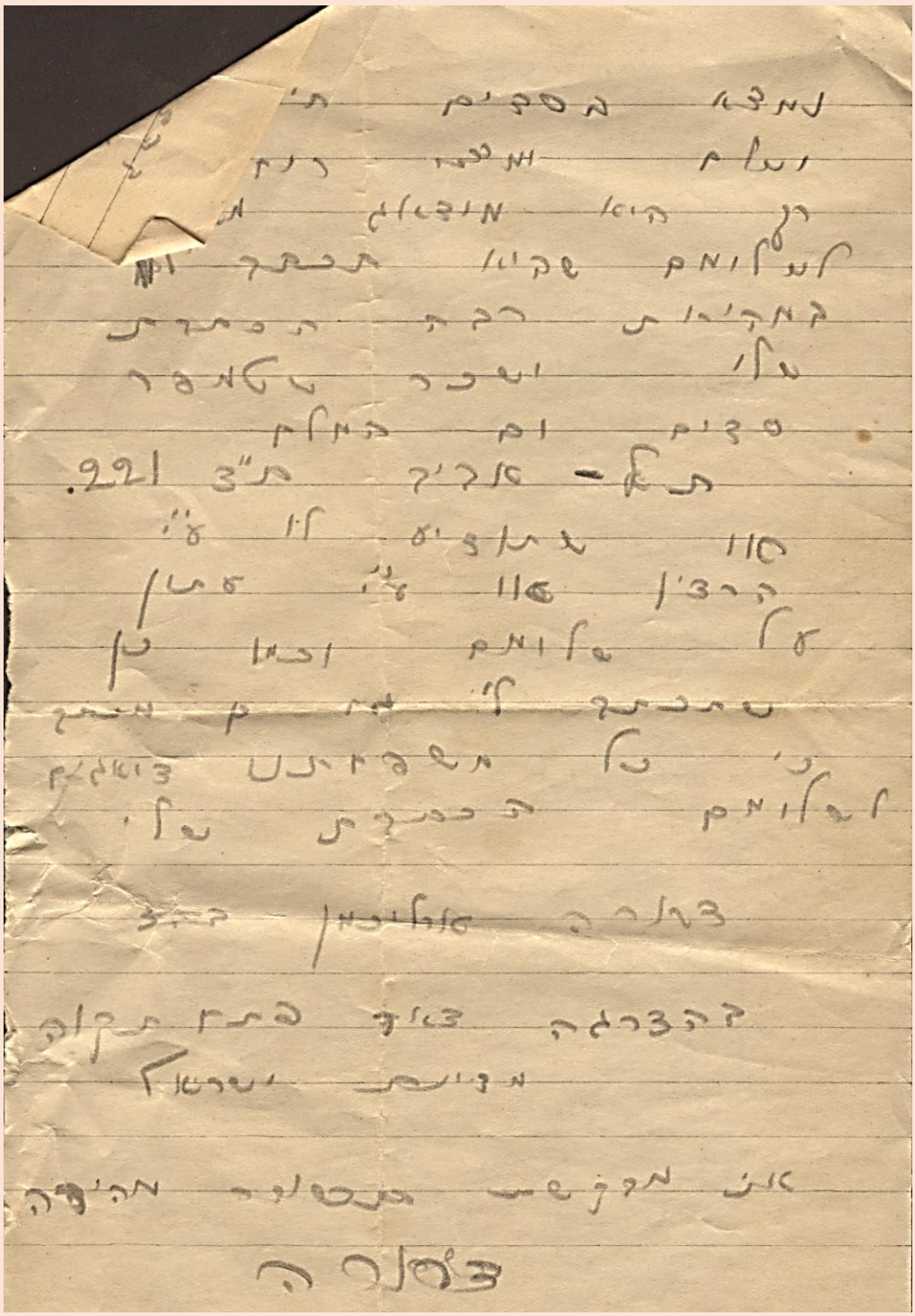
היה זה ארגז עץ רגיל בצורתו אבל מאד מיוחד בתכולתו .

כמה ערבו לחכינו וגם לעינינו ביצי התרנגולת הצחורות , וטעמם המתוק החמצמץ של העגבניות האדומות הגדולות והמלפפונים הרכים עסיסיים וגם נוקשים...

ארגז העץ - המלאך המרענן זכה למקום של כבוד בביתנו בקטמון , שם על המרפסת ניצב שנים רבות מאד במלוא כובד האדמה הירושלמית בקרבו וצמודה לחלציו בדפנות , ונושא בהתמדה משנה לשנה את צמחי הגרניום .

יששכר , באחד המכתבים מקווה שדבורה שלחה ' כמה מצרכים חיוניים ' ובתמורה " שלחתי לה 15 לירות שהיו לי , במקומך (פנינה) אני מקוה שהיא קבלה אותם ".

אני מיכה מקווה מאד , שדבורה היקרה 'לא נעלבה'.

קטע ממכתב של דבורה ארליכמן

לקרוביו - נכספה וכלתה נפשו .עבודתו של יששכר בתקופת המלחמה והימצאותו בסדום המרוחקת והמנותקת מערי הארץ העצימה אצלו , לדעתי , את תחושות הקרבה והאחריות שהיו נטועות באישיותו .

עיון במכתביו מעלה את דאגתו והתייחסותו ליקרים לו ובמיוחד לאמו החולה והבודדה שהתגוררה בעיר העתיקה עד לפינוייה לעיר החדשה לאחר נפילת הרובע היהודי

<u>בני משפחה וידידים המוזכרים במכתבים נוספים לפנינה-</u>

"..אל תדאגי , דאגת חינם , כי היא דאגת חינם בהחלט..איך עברתם את הימים הקשים של הקרבות וההרעשות בירושלים ?

איך התקיימתם ואיך אתם מתקיימים ? מה מצב הרוחות בירושלים ? איך עברתם את הימים והלילות המפחידים והנוראים בירושלים ? הנני בריא ושלם ומקווה שגם אתם , שכבר הבראתם כולכם ממחלתכם ."טוב עשית שקנית

(פנינה) מעיל " .

על סבתא – חיה שטמפר -קבלתי מכתב דרך הזקנים קניאל (הורי הרב , בן משפחתנו ,יהושע קניאל לימים רבה של חיפה) היא – חיה כותבת ששלומה טוב - תאריך המכתב - כשבעה שבועות טרם נפילת הרובע היהודי .

ולאחר שבועות , "איך האמא עברה את שבעת מדורי הגיהינום בעיר העתיקה ואחרי הפינוי את ההרעשות בירושלים החדשה ?האם האמא מקבלת תמיכה

(עזרה ממשלתית למפוני הרובע) או שזה (כאילו נותנים) רק בלוף ?חשוב לי לדעת האם היא מקבלת עזרה ובאיזה צורה ? !תאמרו לאמא שאין לה מה לדאוג אני נמצא במקום טוב (אחרי שפונה למרכז הארץ , ללוד ואחר כך ליפו).

האמא אצל אלטה (אלטה שולמן - בת הדודה של חיה בשכונת "כנסת" בירושלים) – מתי היא תקבל כבר דירה , למה היא מחכה ? לפחות שקט בירושלים .עבור אמא אקבל תוספת (השלמה) למשכורת , אמא צריכה לקבל גם עבור הלבשה . את – פנינה , יעקב או מרדכי – (מוטק'ה) - צריכים לסדר את כל העניינים האלה אחרת לא יתנו .".

על יעקב – הגיס -"היכן הוא נמצא (במלחמה)איך הוא מרגיש...?**"**

אסתר פישק'ס – האלמנה אשת הדוד פישקה – פישל לוי האח של חיה-

"אסתר מתחילה לקום מן המיטה , היא אצל טיכו (רופא העיניים) הניתוח הצליח יפה והריפוי מתקדם טוב , הייתי אצלה פעמיים...

מה נשמע אצל אסתר פישק'ס ובני ביתם ?".

'מורדכה' – מוטק'ה אפטייקר - הדוד מרדכי לוי אחיה של חיה

"מה נשמע איתם ?מה עם דב ? ".בחודש יוני יששכר עדיין לא יודע שדב , בנם של מרדכי ויהודית , נהרג על הר הצופים בקרבות ביום ה – 22 במאי 1948

רק בחודש יולי כותב יששכר : " תמסרי את תנחומי הרבים , על מות דב הי"ד ,

אצל הדוד בבית.

.

דב לוי שנהרג על הר הצופים

גם על מות **יהושע פרנקל בנם של באשקה ושלום** (בתיה – החברה של חיה מהעיר העתיקה),לא ידע יששכר. יהושע נהרג בקרבות בעיר העתיקה ביום ה -16 במאי 1948. האחיות של יהושע : קוליה, מתילדה ויפה היו חברותיה הטובות של פנינה שטמפר – כרמון .

מה שלום ישראל ? בן הדוד - בנו של פישל לוי

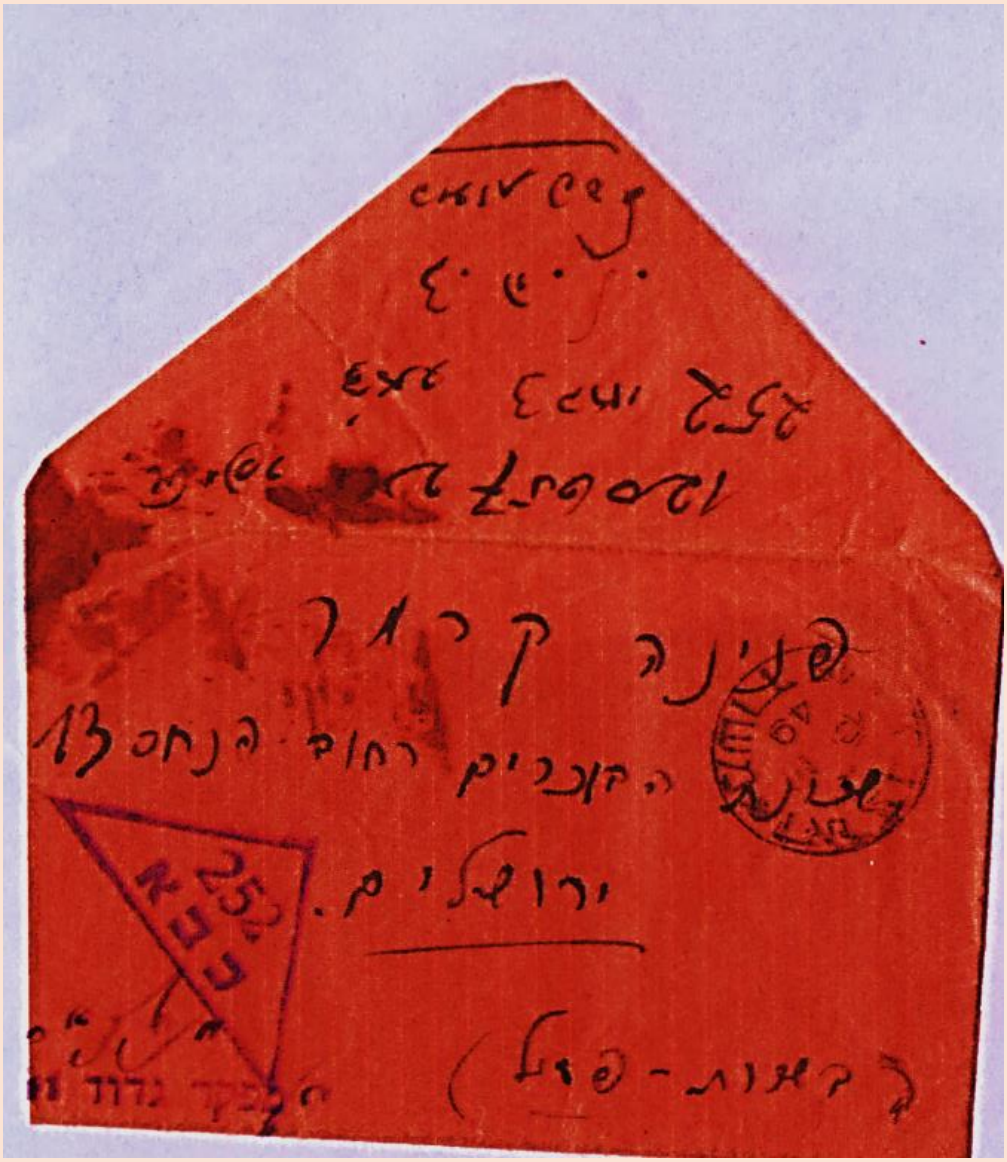
עם בני הדודים והדודות הרבים גם בפתח - תקווה ובנתניה היה יששכר בקשרים של ידידות רבים ועמוקים .**מה שלום אלטה** ?(אלמנת מנחם

שולמן)

יששכר מספר על פגישתו עם **אסתר מלר** (אחות דבורה וצפורה , לימים אסתר - אשת חיים רוז) שבריאותה השתפרה .כותב גם על **צפורה אפשטיין** והבנות המגויסות - יהודית ושולה וכן על משה .זוכר ומתעניין בבני המשפחה באוסטרליה – האם קיבלה פנינה , איזה מכתב ? למי כוונתך שרה אורנשטיין , האם – שרה פרדל ? יששכר מביא גם דרישת שלום **ממניה גולדויץ** , הבת

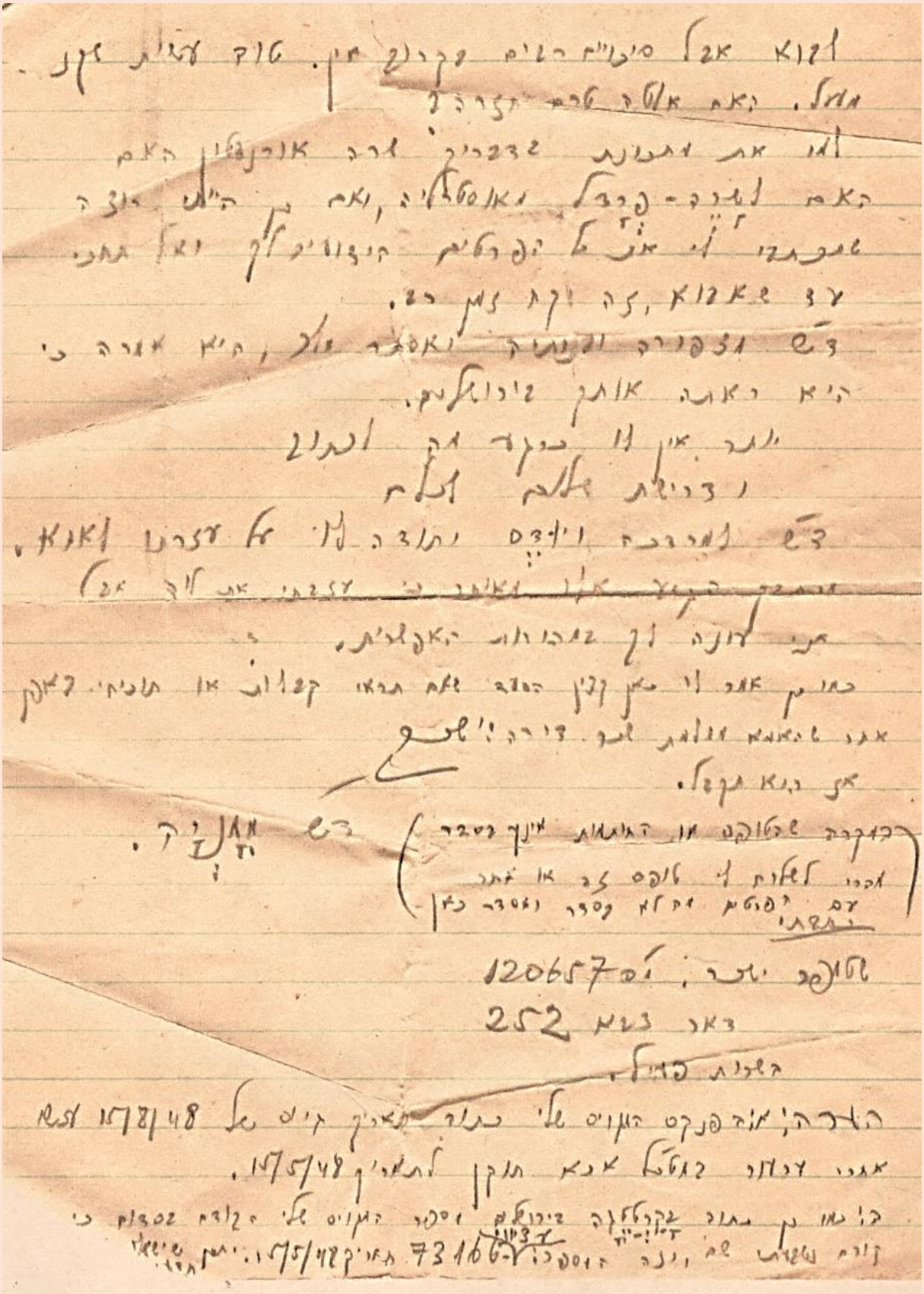
דודה של אבא יעקב. ואף מה שלומם של **בנימין ועליזה דיסקין** אצלם אף עבדה סבתא פנינה וגם בחנות הקטנה ליד "אגד" ברחוב יפו – בירושלים של שנות השלושים . כמוכרת עיתונים , שבועונים , ירחונים בעברית ובשפות נוספות .

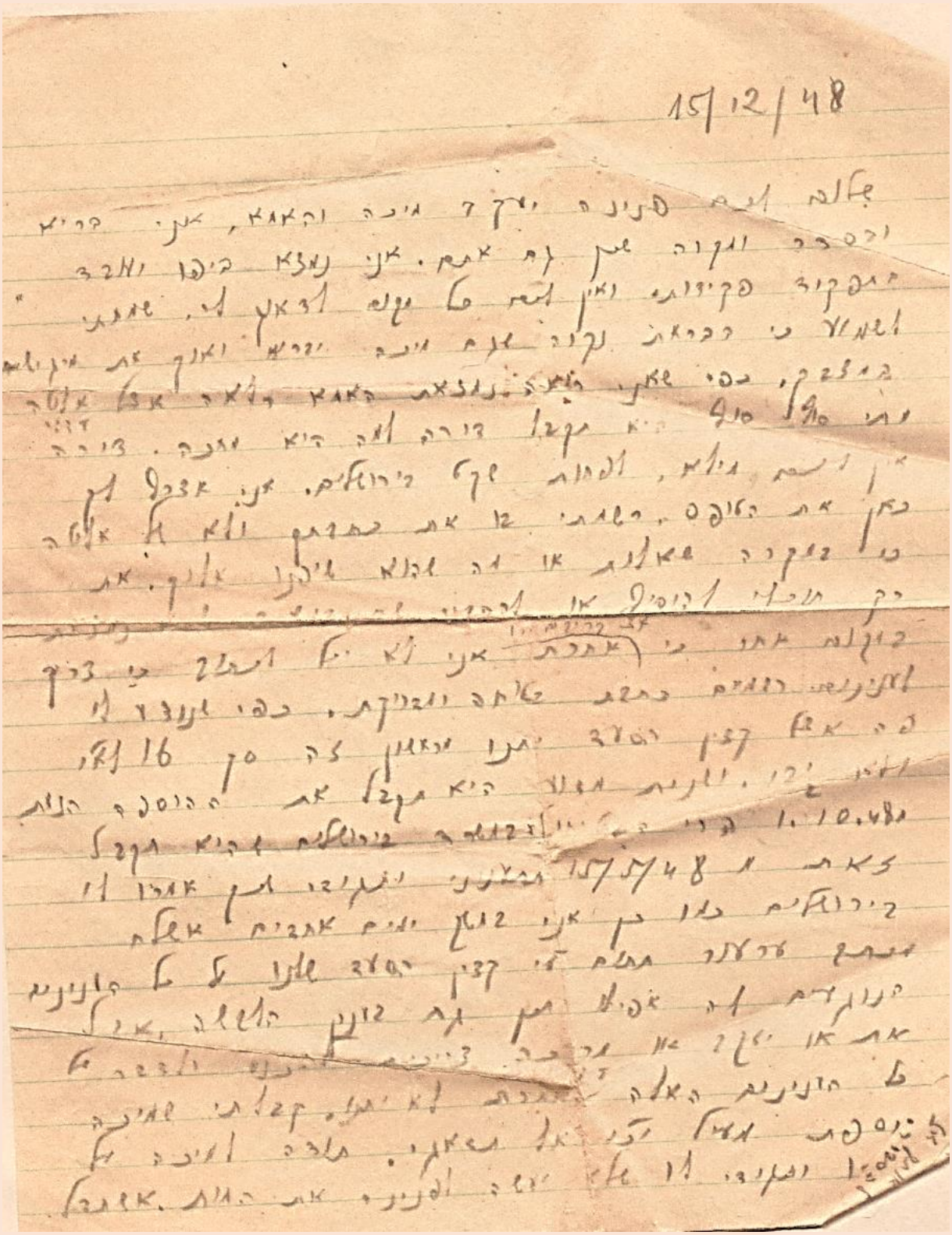
מכתבים של יששכר לפנינה מתקופת מלחמת השחרור

ים תמוז 48/7/28

שלום לכם כולכם ילדים יקרים וכאמא, כולנו
בריא ושלם ומקוה שגם אתם, ובכן הבוקר
ר"ח אב תמוז, את השבוע התחלנו ב28/7/48 ותמוז נאד כאן בקיבוץ בשלום
כי אין שום עבודה ובאמת אכם לקח את השבוע
סיור. אין חשש שיש תמיד אינך בישוב
לא שום קרבות ולא שום כאן כבר התרגל היום,
וקבלנו אמא, כאלה כל קשה לקח השבוע עכשיו
שום השבוע לשבוע הקרוב, אתכם אין הקבוץ וקה!
ושמחים כאן. הקבוץ אינם מרגישים ומה מצב
בירושלים ובכל הסביבה שלנו ואין שלום אם כל
הערבים אבל אבל אבל אבל אבל אבל אבל אבל
ואנחנו שלם. אמנם ואנו כל בעזרת בכל-אדיב גם
כשלה וילדי, ועשכי את תנחומי בשעה אבל
בריא בשעה על מות בנם היקר ולמשפחה סינק.
בקבוץ נראה לדעת כי אין סכנה בשעה לתוך

15/12/48

14.3.49

שלום שינה

קבלתי כך אתמול את מכתבך האחרונה. אך טוב שהיית הולם בתל-אביב, אחרת לא יודע כמה זמן היה עובר עד שהיתי מקבלם, כי הלא אינני בבית כמעט כל היום, אלא נוקדים אתה בקיבוץ לתל-אביב. זה היה בלאה אינני יודע. [illegible]

כי יהיה אבלי מלוכלך או אינתך אשתדל לך. אל תבקשי מלך שיבוא אל יעבוס, כי אין את יכלה לעזוב את העבודה. גם לשניהם ביחד, היא בכדי הפרנסה את עצמה. ועוד לזקן. נשמן שהיה ותהיה יודע לך להסתדר בעולם ובעוד כמה שנים נהיה בעלילות עשירים ומיוחדים. אך כפי שאמרתי לך אתמול אינני מבקש לך. מחשבתי כך אחד שמבקש כי אוכני תמיד לחדש ולחדש, כלומר אך בדיוק אין חולה ובריא בדיוק לקבל כל אחדים כמה שהיא מלאת יש מה בסך הכל נשקף עוד לדבר על שתהיו ולום לאוא.

שלום לכולם, יעקב

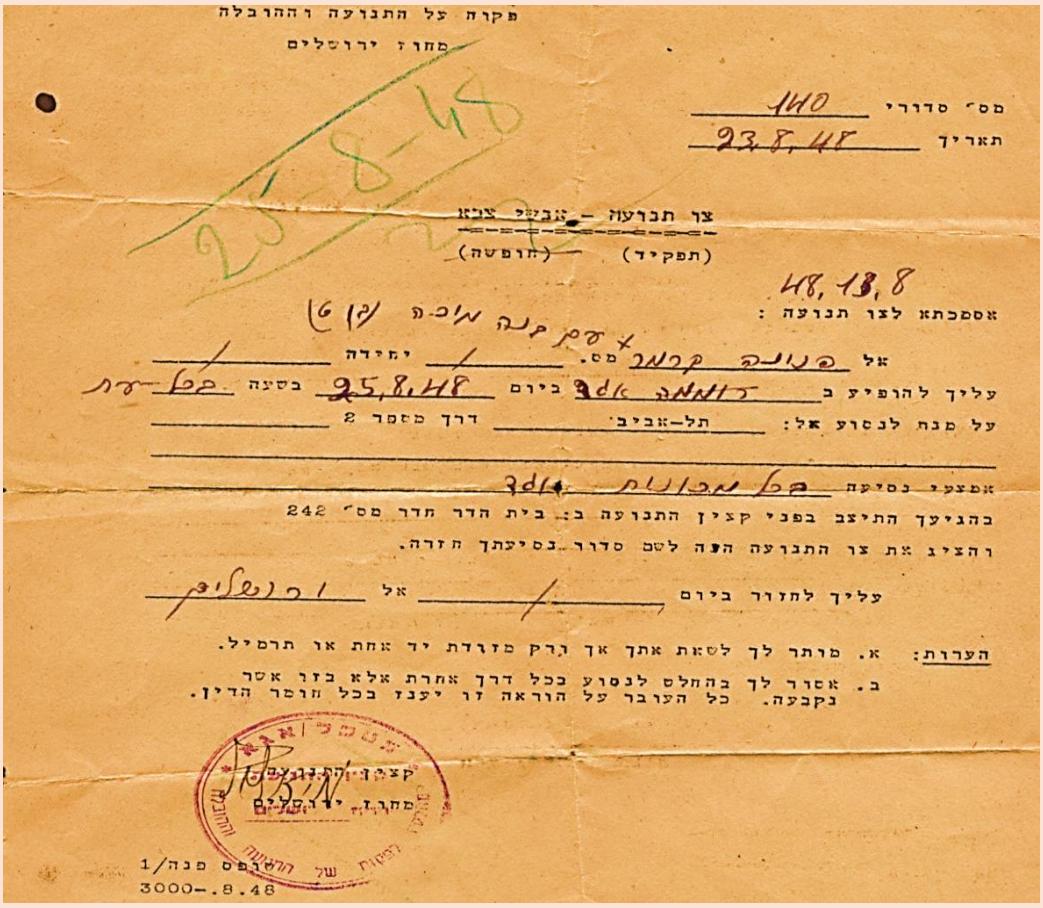

<u>בתל - אביב</u>

בימי "ההפוגה" , במהלך 'מלחמת העצמאות' זכורה לי הנסיעה עם אמא באוטובוס המשוריין – הצפוף ואפל בצאתו מירושלים בדרך העוברת ברחוב הצר שבין שכונת "כנסת" מעבר לשוק ב"מחנה יהודה" . "דרך בורמה" הייתה אפופת אובך ושמא ענני אבק .

דרך בורמה 1948

פקודה על התנועה וההובלה
מחוז ירושלים

מס' סדורי 1140
תאריך 23.8.48

צו תנועה - אבטיל צבאי
(תפקיד) (תופשה)

48,13,8
אסמכתא לצו תנועה :

אל פלוגה קרמר מס. / יחידה /
עליך להופיע ב רומה ביום 25.8.48 בשעה בל"ת
על מנת לנסוע אל: תל-אביב דרך מספר 2
מצבו נסיעה על משאית צבאית
בהגיעך התיצב בפני קצין התנועה ב: בית הדר חדר מס' 242
והציג את צו התנועה הזה לשם סדור נסיעתך חזרה.

עליך לחזור בירום / אל ירושלים

הערות: א. מותר לך לנסוע אתך אך נרק מזודת יד אחת או תרמיל.
ב. אסור לך בהחלט לנסוע בכל דרך אחרת אלא בזו אשר נקבעה. כל העובר על הוראה זו יענש בכל חומר הדין.

קצין התנועה
מחוז ירושלים

1/פנה/מס
3000-.8.48

אישור יציאה מירושלים בעת ההפוגה פנינה ובנה מיכה בן שש

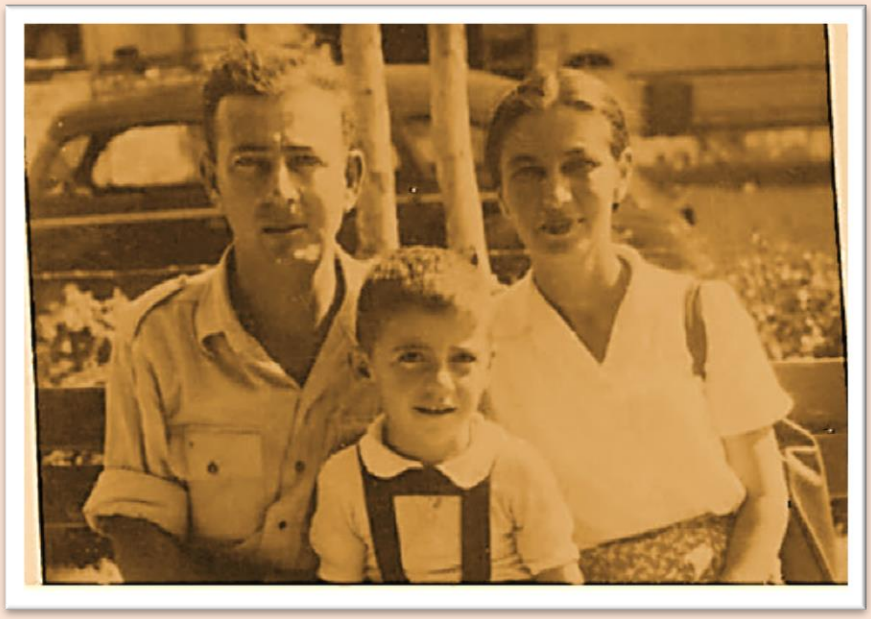
את פגרת "ההפוגה" עשינו אצל צפורה אפשטיין (לבית ליפקין) חברת המשפחה של אמא (כמו דודה ואחות) עוד מתקופת 'העיר העתיקה' . צפורה האלמנה התגוררה ברחוב 'התקווה' ,שהיה צמוד לקולנוע "עדן" המיתולוגי בתל אביב והמושך הימנו לרחוב שבזי. העטור בחנויות , בבתי מלאכה וריחות...מי יתנני היום ללגום עוד מן 'הגזוז' הקר בעזרת גושי הקרח במכל מן המשקה הצהוב או הוורוד שהיה נמכר בכוס של

זכוכית .

עגלה לממכר גזוז בתל- אביב

בתל אביב נפגשנו עם יששכר שהיה מגויס , ונותרה לעדות ומזכרת התמונה המפויסת והמחויכת כאשר אנחנו יושבים על הספסל בשדרות רוטשילד ביום בהיר ושטוף שמש בוודאי נוכח הצלם העומד רכון מעבר לשרוול וגוף המצלמה הארוך שעשה מלאכת יומו באמינות למען זיכרון הדורות .

יששכר פנינה ומיכה בתל אביב בעת ההפוגה במלחמת השחרור

<u>ב"מעלה עקרבים"</u>

בשנותיה הראשונות של המדינה עבד יששכר ביחד עם סוללי הדרך לאילת והרבה לספר על העבודה הלא קלה ב"מעלה עקרבים". כנראה שהקשיים הפיסיים פגעו מאד בבריאותו ואני זוכר את התקופה שהיה מאושפז בבית החולים "שערי צדק" ואמא הרבתה לבקר אותו ולמיטב זכרוני אף להכין על מנת להביא אליו מאכלים מבריאים כגון תבשילי בשר עוף וארז...

Page: 16 ;Section: None ;1954 יונ' Date: 11 ;Publication: ??? - Day

בשבעה שעות לחוף אילת

פריצת הדרך לאילת

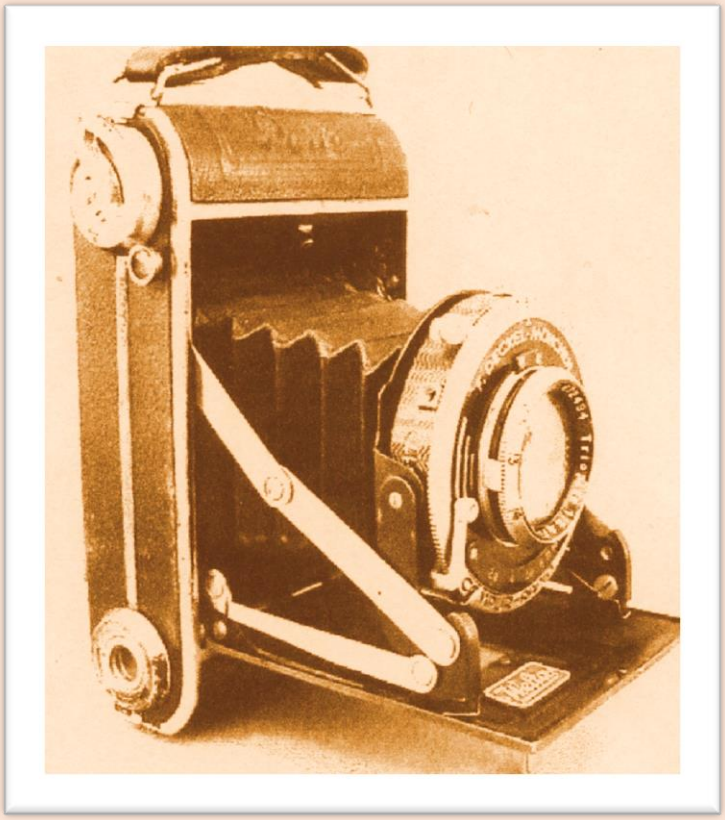
'הרכב' – האופניים

בתקופה של ערב ה "בר מצוה" שלי, כלומר במחצית שנות החמישים , הגיע יששכר משכונת "בית

ישראל" , מהחדר הקטן , העלוב בו התגורר עם הסבתא – חיה שטמפר , לביתנו בקטמון , רכוב על אופניים (לא יד ראשונה) אותם רכש . התמלאתי בקנאה וגאווה גם יחד.

המתנה שנחשבה ביותר ומעל לכל האחרות והאריכה ימים בביתנו-הייתה המצלמה אותה קבלתי כשי מיששכר.

במצלמה זו עשינו שימוש גם כאשר נולדו ילדינו הגדולים.

מצלמה כזו קנה יששכר למיכה

יששכר ומיכה ביום הבר – מצווה של מיכה

<u>יששכר עובד במס הכנסה</u>

שנים רבות עבד בבניין ג'נרלי בירושלים כפקיד זוטר בעבודה של ניירת , תיקים , חשבונות ,ארכיון...אותה כל כך לא אהב .

דמותו הייתה תדיר מעלה בזיכרוני את דמות הפקיד מן "האדרת" של הסופר הרוסי גוגול ..

בנין ג'נרלי בירושלים - כאן עבד יששכר

כמו אקאקי אקאקייביץ' ישב יששכר שנים רבות בשולחן ובמשרד אחד בדרגת פקידות נמוכה . יששכר היה מאד מופנם , מסתפק במועט , חי כנזיר בדירת חדר בבניין ישן ועבש בשכונת 'בית ישראל' המוסקת בתנור נפט ישן בימות החרף המקפיאים . בית ללא מטבח , והשירותים , ללא אסלה ורק בחצר . חי מן היד אל הפה , תומך וסועד את אמו האלמנה , החולנית העיוורת והתלותית לחלוטין . למרות המצוקות , חסך מן המעט פרוטה לפרוטה ולאחר פטירת סבתא חיה הצליח לפרוץ מעט ברכישת דירת גג , שהייתה בפועל קיטון צר וצנום בו פינה זעירה למטבח ומעין מקלחון .ימים רבים היה ניזון כמעט ורק מהמאכל האהוב עליו : לחם עם טבליות של שוקולדה .

<u>החדר ברחוב יואל</u>

לחדרון על הגג , היו להבנתי עתה – במבט לאחור, כמה יתרונות למרות סביבתו בליבתה של יהדות חרדית – אורתודוקסית קיצונית . מן הגג היה משקיף , ולא מעורב , מעין קן שקט , בטוח ומבודד שמדי פעם חלפו לעיניו להקות יחד עם ציוצי ציפורים וצווחות העורבים באפן מודע וגם לא , היה משייט מן הסתם לילדותו במושבה ב 'חדרה'. היציאה למרחבי הגג בניגוד לחדר המעיק במשרד, העניקה מרחב מחיה למי שכה השתוקק לעוד נשימות

חיים. מן הגג השתקפה פנורמה מרהיבת עין ונופים לעבר הר הצופים ותמונת מורדותיו.

משוליו ניבטו בתי ירושלים המזרחית והזריחה עם הנץ החמה היוותה חוויה מכוננת בהתחדש בוקרו של יום .

<u>המגורים ברחוב יואל – נוסטלגיה למשפחה ולנופי הילדות.</u>

הבניין הגא – זקוף והמלבני ניצב על גבול השכונות "בית ישראל" ו "הבוכרים" – "רחובות" במרחק פסיעות מבית המרקחת של הבן דוד האהוב ד"ר שמריהו לוי וישששכר היה זקוק לא רק לשיחות נפש אלא גם לעיתים לרפואות . הסביבה הקרובה הייתה בית גידולו של ישששכר. כאשר חזרה המשפחה בסוף שנות העשרים מחדרה לירושלים התגוררה ב'שכונת הבוכרים' . ישששכר למד בבית הספר "תחכמוני" שהפך מחדר תורה והיה למקום לימוד מסורתי מתקדם .

בן- הדוד שמריה לוי עומד בפתח בית המרקחת ברחוב יואל

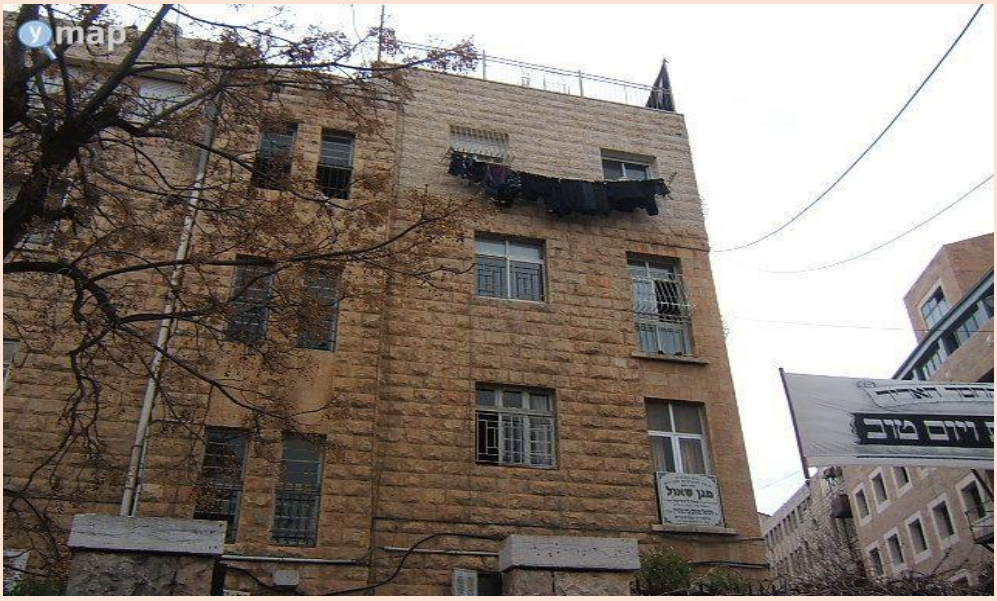
ב 'בית ישראל' גרה משפחת הדוד מוטקה אפטייקר – לוי . הבן דוד ,בנם דוב (ההשלמה לשם יששכר – בער . בער ביידיש = דוב) דב היה חבר אהוב מאד על יששכר וגדול היה הכאב כאשר נהרג דב בקרבות מלחמת השחרור במרומי הר הצופים . יששכר היה גם קרוב לבנות מוטקה ובמיוחד לפנינה שנשאה שם כמו פנינה אחותו (שתיהן 'פרל' ביידיש = פנינה וגם כך הונצח שם הסבא 'בער – 'ברל' ' בצליל כמו – פרל).

ברחוב יואל התגוררה גם משפחת הדוד פישקה ורעייתו אסתר פישקה'ס עם בנות ובני הדודים חבריהם של יששכר ודוב. לא רחוק התגוררנו גם כן בשכונת הבוכרים , כאמור ברחוב פינחס הכהן.

<u>החדר הקטן והצר</u>

החדר במעלה גרם המדרגות , אולי היה פעם חדר הכביסה עבור השכנות עקרות הבית .

היה בו אשנב זעיר , תקרתו נמוכה למדי ותכולתו מיטה צרה , ארון מצער , במרכזו שולחן ננסי כסא אחד ואולי שנים , מקלט רדיו בא בימים , רדיו טרנזיסטור שהיה מתאושש לפרקים ושעון מעורר – בעל פעימות קצובות הנאחז בשעות היממה החולפת .

הבית ברחוב יואל

כתלמיד בתיכון ומיד כסטודנט צעיר שסיים לימודיו בבית החינוך , שנה לפני גיוסי , ואף כחייל הייתי בא תכופות אל יששכר . עד היום מייסרות אותי המחשבות על כך שביקורי לא היו אך ורק נימוסיים ושאילות שלומו ובריאותו , אלא וכמעט תמיד ואבוי לחרפה – לשם קבלת "דמי כיס" , ועל כך אני

מצר, בוש וניכלם .

תדיר היה מכבדני בדברי מתיקה ובראשם השוקולד .

'סגירת המעגל' - הבית ברחוב יואל

על שבחי הדירה בעליית הגג , סיפרה לי , למרבה האירוניה של תולדות הזמן עזה צבי ז"ל . עזה הייתה מסאית , מתרגמת , מחזאית...אותה פגשתי לפני שנים אחדות כאשר כתבתי את הרשימה " לכל איש יש שם – המשוררת זלדה בארכיון " (הרשימה באתר המשפחתי : "הכרמונים כותבים")

עזה רכשה מישששכר את החדר בעליית הגג והתפעמה , היה זה לאחר "מלחמת ששת הימים" -ממראות ירושלים הנשקפים מן הגג.

עזה צבי אף שמה לב ואמרה – שאלה אותי בעודה נזכרת באשר לקו – מבט – רטט – יגון וצער שהבחינה אצל יששכר .

יששכר אהב לקרוא

במיוחד התעניין בספרות היסטורית . זכור לי הבאתי אליו והיה גומע במהירות החל מ "חשרת סופה" .

את כל ששת הכרכים של וינסטון צ'רצ'יל על מלחמת העולם השנייה היה קורא בעניין עצום והרבה לספר חוויות , רשמים ומסרים שעלו בזיכרונותיו לאותה תקופה .

וינסטון צ'רצ'יל

למיטב זכרוני היה מתמיד ושוקד בתכני עיתון הערב – היומי .

<u>מוצאי השבת</u>

הביקור של יששכר בביתנו - בקטמון במוצאי השבת התמסד במהלך השנים . כמובן היה זה כדי לפרוק מעצמו קילוגרמים של בדידות ולשאוב מעט מאגרים לשבוע הקרוב . לימים הסברתי זאת גם בתלותיות העצומה והמרובה באחותו היחידה תחליף לאימו , באמא – בסבתא פנינה .

יששכר שמר תמיד על חזות צעירה , לרוב היה מגולח למשעי , מסודר בבגדיו הפשוטים , אותם היה כובס ומגהץ במו ידיו ואף ידע לערוך תיקונים קלים .

בשיחותיו עם אבא יעקב התעניין בעיקר בנושאים הפוליטיים שעל סדר היום . ההשקפות הפועליות היו קרובות לרוחו וכן התייעץ בבעיות שנתקל בהן בעבודתו השוטפת .

בשיחותיו עם פנינה גילה עניין רב מאד ובקיאות בבני המשפחה והידידים הקרובים ושאל רבות על ידידי המשפחה באוסטרליה וכן היה מרבה לספר אודות החדשות העוסקות במכרים , השכנים , החברים והידידים עוד מימי המגורים בעיר העתיקה .

לעיתים היה 'נכשל' בלשונו ובשימוש חוזר היה משמיע ביטוי , מילה או שתיים מן הסלנג הלשוני הערבי של פעם , ולא מן המילים 'המחמיאות' , עליהן היה חוזר בוריאציות משתנות. לפרקים יששכר היה מסתודד וממתיק סוד בחשאיות ממודרת עם אחותו - אמא פנינה , היה מסיח באוזניה מהסודות האישיים היותר כמוסים ומצפה לפי הבנתי , בכיליון רב , לחוות דעתה , להנחייתה שספק רב לי אם העז , אי פעם ,להמרות עצתה .

ברבים מן ה 'סדרים' בלילות הפסח היה יששכר סודר עימנו .

<u>המעבר – הדירה בקרית יובל</u>

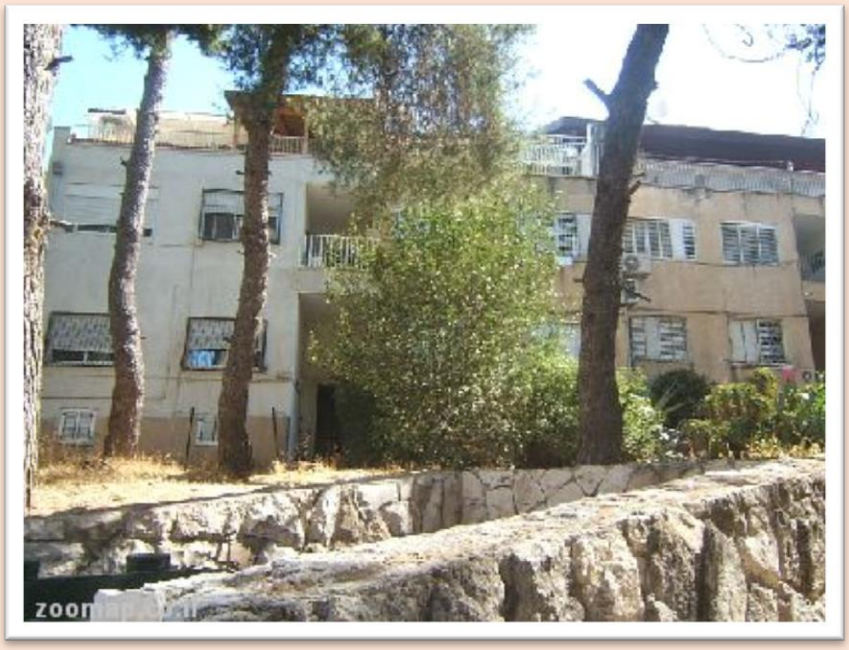
הפריצה מרחוב יואל אל רחוב אורגואי כמוה כיציאה מ 'הישוב הישן' אל 'העולם'

אצל יששכר התמשכה תקופת "הצנע" למעשה – כל חייו .

בהתאמצות כבירה הצליח אף לחסוך מעט ולרכוש דירה קטנה , אף היא כבת חדר ומחצה בשכונת

'בית מזמיל' היא קרית יובל.

החידוש בהיות הדירה 'מאובזרת' גם במטבח ובאמבטיה .

שיכון ברחוב אורוגוואי

היציאה למערב העיר , לשכונה חילונית , לדירה אמנם קטנה אבל בבניין נעים גם למראה הולידה מידה של רעננות – רינסנס נעורים לאותה תסיסה אליה כמהה נפשו משחר ילדותו .

<u>התפנית - נישואים , שהם גם "הקץ"</u>

המהפך בא עם נישואיו , זמן קצר ביותר לפני שנישאנו : בתיה ומיכה.

הכלה - אהובה מ "נחלת יהודה" הסמוכה ל"ראשון לציון" . בחורה בת תימן יוצאת משפחה ותיקה בישוב , מסורתית וחילונית.

ליבנו פעם . קיווינו אפילו לצאצאים .השתתפתי בחתונה ב"נחלת יהודה" , על מרפסת בית המשפחה . היה זה ביום שישי או בערבו של חג בשעות הצהרים בעת ששיחקו בה ניצני האביב וחשתי גם מצינת ורעידות הסתיו .

מחתונתנו של בתיה ומיכה – איני זוכר וגם לא רואה בצילומים את אהובה וישכר .

האם השתתפו... ? אולי לא היו בירושלים.. ? שמא חלה מי מהם ... ?... איני יודע .

לא נקפו ימים רבים ואותות וגלים משבר הנישואים שהתפרקו בראשית שנות השבעים , של יששכר ואהובה הגיעו אלינו עד לקטמון הישנה .

יששכר סבל מאד , כמעט בדממה , ובפועל – דימם .

<u>אחרי מות</u>

כאשר הוזעקתי אל בית החולים "הדסה" ב"עין כרם" למחלקת הטיפול הנמרץ בה נאבקים לשוב לחיים המוכים בהתקף ליבם , נותרתי רק מבחוץ . דלת המחלקה הייתה חתומה ונעולה

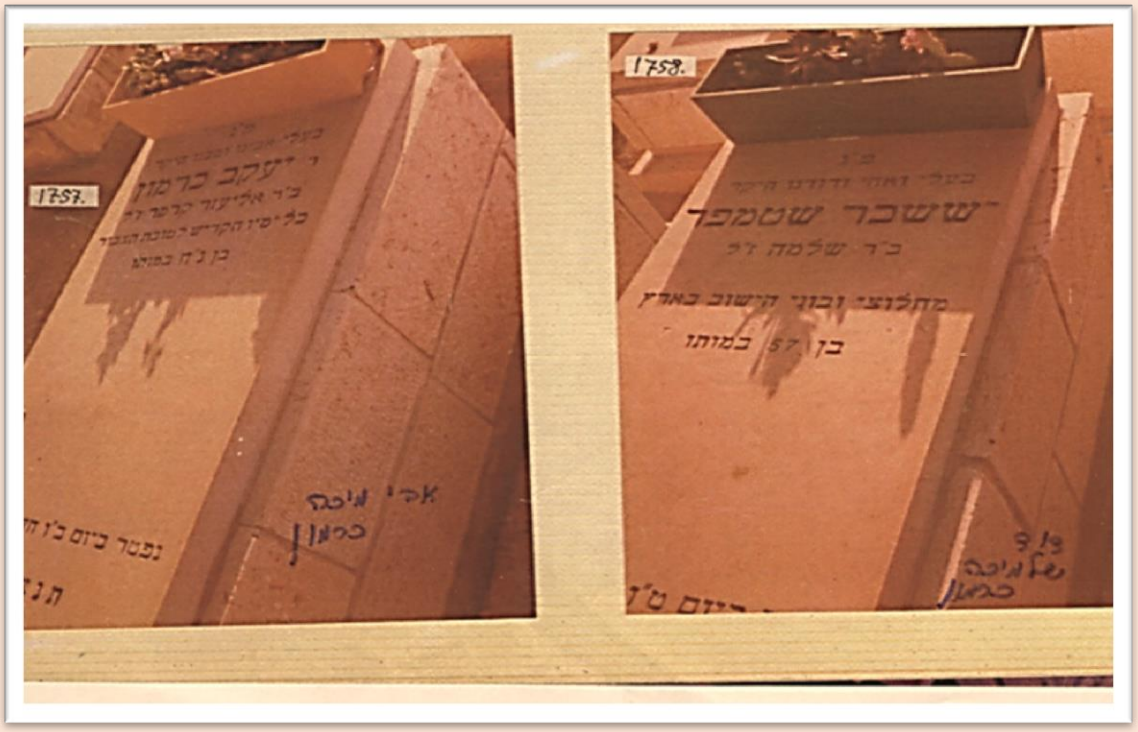
לא נפרדנו - וכבר יששכר לא היה עימנו .

<u>מצבה</u>

נותרה חלקת הקבר הצמודה לקבורות הורי : יעקב ופנינה.

על המצבה הדוממת הכתובת המציינת היות יששכר בן למשפחת שטמפר – שהוא היה מן 'החלוצים' בישוב החדש (בזיכרוני, אבא יעקב הציע את מילת ה"חלוץ") .

יד נעלמה – מניחה לעיתים, אבנים על המצבה כנהוג בבתי העלמין .

קבריהם של יעקב כרמון ויששכר שטמפר בהר המנוחות

<u>הנצחה</u>

לצעירים בחבורה ראוי שיכירו – ידעו על הדוד יששכר, ילמדו אף לבטא את השם : יששכר .

מעת לעת נזכור שישי הוא : יששכר – יעקב .

רק מחצית משמות ילדינו הם שמות לזיכרון יקירי משפחותינו .

איילת – לנפתלי – האילה השלוחה

נפתלי – תליק ואיילת לזכרו של סבא נפתלי .

ישי – לדוד ולאבא ליששכר ויעקב .

תמר – כזיכרון למורה בבית הספר העממי של מיכה .

עומר ויזהר – למהות התכנים והצלילים , המסרים הגלומים וטמונים בשמות .

על תולדות השם "יששכר" כתבנו בחוברת : "בני משפחות גבריאלוביץ – ירוזלימסקי – לוי "

המופיעה גם באתר המשפחתי : "הכרמונים כותבים" .

יהי זכרו של יששכר שמור ונצור ולטוב בליבנו .

.

.

סוף דבר

אבן נוספת נגולה מעל לבנו.

עבודתנו רחוקה מלהקיף את שהייתה אמורה להכיל.

אך עתה יודעים אנו שניניה של סבתא פנינה יהיו יכולים להציץ ולהכיר –ולו מעט- את האישה המיוחדת שהייתה הסבתא רבא שלהם.

פנינה הייתה ללא ספק מתגאה מאד בכל אחד ואחד מהם.

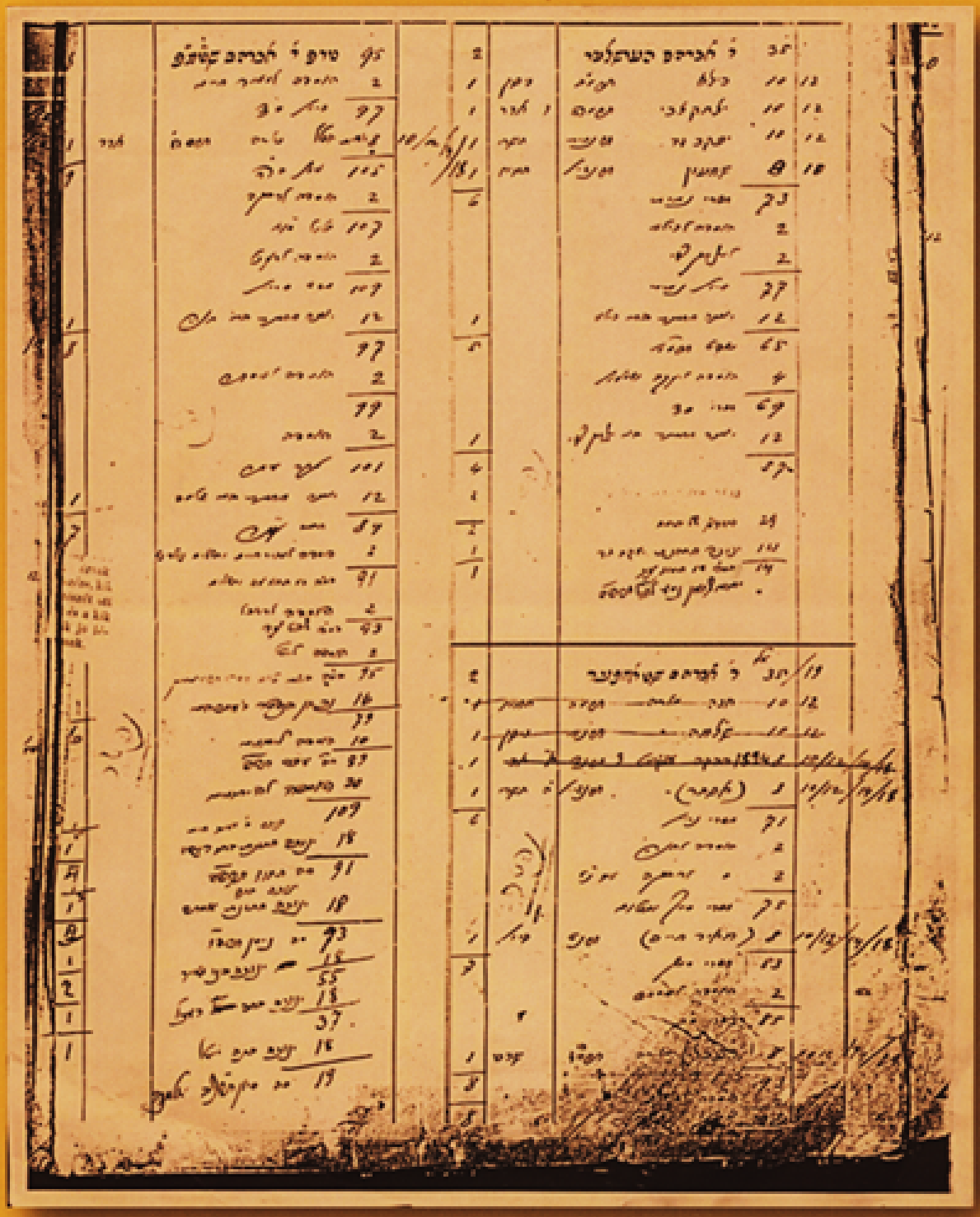
הספר מוקדש במיוחד לדני ,אור, ליבי, אדם, אופיר, רן, מאיה-הדסה, נוגה ועלמה - ואלה שיבואו אחריהם.

ושוב נודה מאד לבת משפחתנו היקרה ,שושנה צוריאל, שעבודתה שימשה נר לרגלינו וחלקים מספרה משובצים כלשונם בספר זה.

מתוך ספר הכולל "שומרי החומות" (בתי אונגרן ירושלים) משפחת אברהם שטמפפר. בין היתר רשומים הילדים ותאריכי לידתם-

הילדים: חנה 1885, שלמה (אביה של פנינה) 1891, רבקה 1894, אסתר 1895, מאיר 1900, רחל 1904, יהודית 1908.